هەواڵنامەی کتێب

دۆستۆیڤسکی

ژیان و بەرهەمەکانی

هێنری ترۆیا

دۆستۆیڤسکی

ژیان و بەرهەمەکانی

هێنری ترۆیا

هەواڵنامەی کتێب

وەرگێڕانی:

حەمەکەریم عارف

زنجیرەی کتێبی دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم ژمارە (٨١٨)
سەرپەرشتیاری گشتیی زنجیرە
ئازاد بەرزنجی

www.sardem.org

هەواڵنامەی کتێب

■ دۆستۆیڤسکی

نووسینی: هێنری ترۆیا

وەرگێڕانی: حەمەکەریم عارف

بابەت: سەربوردنامە

دیزاینی ناوەوە: ڕەوشت محەمەد

دیزاینی بەرگ: ئارام عەلی

تیراژ: ١٠٠٠ دانە

نرخ: ١٠٠٠٠ دینار

چاپی یەکەم: چاپخانەی (سەردەم) ساڵی ٢٠١٧ کوردستان ـ سلێمانی

■ لە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی کتێبخانە گشتییەکان ژمارە (١١٢٣)ی ساڵی ٢٠١٧ی پێدراوە

■ مافی لەچاپدانەوەی بۆ دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم پارێزراوە©

"من لە ژیانمدا تەنیا ئەوەم کردووە، ئەو کارەی کە ئێوە زاتتان
نەکردووە تا نیوەش بیبەن، تا سەر بردوومە."

فیۆدۆر دۆستۆیڤسکی

هەواڵنامەی کتێب

پێڕست

بەندی یەکەم
بەشی یەکەم: بنەماڵە ٩
بەشی دووەم: داروڤۆیی ٢٥
بەشی سێیەم: وانەی یەکەمین، یەکەمین ماتەم ٣٣
بەشی چوارەم: کۆشکی ئەندازیاران ٤٤
بەشی پێنجەم: مردنی باب ٥٩
بەشی شەشەم: ئیلهام و سەرۆ ٦٥
بەشی حەوتەم: هەژاران ٨٠
بەشی هەشتەم: ناوەندە ئەدەبییەکان ٩٨
بەشی نۆیەم: ژنی خاوەنماڵ ١١١
بەشی دەیەم: شکست و هەرەسهێنان ١٢٧

بەندی دووەم
بەشی یەکەم: پیلان ١٣٥
بەشی دووەم: زیندان ١٥٤
بەشی سێیەم: سێدارە ١٦٥
بەشی چوارەم: بێگارەزیندان ١٨٣
بەشی پێنجەم: ئیلهام و کەشفی سێلایەنە ٢٠٧
بەشی شەشەم: سیمیپالاتینسک ٢١٨
بەشی حەوتەم: ماری دیمیتریڤینا ئیساییف ٢٢٨
بەشی هەشتەم: نووسەری سەرباز ٢١٥
بەشی نۆیەم: تڤیر ٢٦٣

هەواڵنامەی کتێب

بەندی سێیەم

بەشی یەکەم: لە ڕۆژنامەوە بۆ یادگارییەکانی خانەی مردوان ٢١٧
بەشی دووەم: یەکەم سەفەری ئەورووپا، مەسەلەی پۆڵۆنیا ٢٩٠
بەشی سێیەم: دووەم سەفەر بۆ ئەورووپا، پۆلین سوسلۆڤا ٢٩٧
بەشی چوارەم: یادداشتە ژێرزەمینییەکان، دوو مردوو ٣١٥
بەشی پێنجەم: بێوەپیاو ٣٢٥
بەشی شەشەم: تاوان و سزا ٣٣٧
بەشی حەوتەم: ئانا گریگۆریڤنا ٣٥٥
بەشی هەشتەم: دۆستۆیڤسکی و ڕۆڵێت ٣٦٨
بەشی نۆیەم: تاراوگە ٣٨٣
بەشی دەیەم: گەمژە ٣٩٧
بەشی یازدەیەم: مێردی هەمیشەیی، پێداچوونەوەی شەیتانەکان ٤١٧
بەشی دوازدەیەم: شەیتانەکان ٤٣٤

بەندی چوارەم

بەشی یەکەم: هەرزەکار ٤٥٩
بەشی دووەم: ڕۆژنامەی ڕۆژانەیادداشتەکانی نووسەرێک ٤٨١
بەشی سێیەم: لەدایکبوونی برایانی کارامازۆڤ ٤٩٧
بەشی چوارەم: برایانی کارامازۆڤ ٥٠١
بەشی پێنجەم: ئاهەنگی ڕێزلێنانی پوشکین ٥٢٨
بەشی شەشەم: کۆتایی ٥٤٢

دوای مەرگ ٥٥٥
ژیننامەی هێنری ترۆیا ٥٦٨

هەولێرنامەی کتێب

بەندی یەکەم

بەشی یەکەم

بنەماڵە

دونیا سارد بوو، بەفر پەنجەرەکانی گرتبوو. قەلەڕەش بە ئاسمانی دەشتە سپییەکەوە، لە حاڵی فڕیندا بوون. دەتگوت بەیداخی ڕەشی تازیەبارین و بەدەم باوە دەشەکێنەوە. ماری فەرمانی دا حەمام دابخەن و داوای لە مێردەکەی کرد بچێتە گەرماو و خۆی بشوات. مێردەکەی، بێ ئەوەی گومانی ئەوە بکات کە ڕەنگە ئەم حەمامە سەری بخوات، بە گوێی ژنەکەی کرد، چونکە هەم ژنەکەی خۆش دەویست و هەم هەستی دەکرد پێویستی بە گەرماوە. وەختێ لە کوختە دارینەکە، کە حەمامی تایبەتی پیاوەکان بوو، هاتە دەرێ، یان تور، کە کرێگرتە و پیاوی ژنەکەی بوو، فیشەکێکی پێوە نا و بە سەختی برینداری کرد. یارۆی قوربانی، بە لارەلار و بەدەم ناڵەناڵێکی بەسوێوە بەرەو ماڵ بووەوە، بەڵام دەرگەکانی بینایەکە بە فەرمانی ماری لە ژوورەوە کێلوون درابوون. کاتێک زامداری بەلەنگاز بە مست لە دەرگەکەی دەدا، یارۆی بکوژ خۆی گەیاندێ و هەڵیکێشایە شمشێر و بە جەزرەبەیەک کوشتی.

کە تەرمەکەیان بۆ ماری هێنا، گوتی: "ئەولاتر چێت، ببەن بۆ دۆزەخ."

تەرمەکەیان لەسەر دەستە بەڕەیەک ڕاکشاند و چەرچەفێکی کۆنیان پێدا دا. چەند پەڵەخوێنێک لە بەر دەرگەکە ڕژابوو و کسۆک و بەرازان خەردک بوون دەیانلێستەوە.

زڕکوڕەکەی، کە ئەویش لە لایەن مارییەوە هەڕەشەی لێ کرابوو، پەنای بردە بەر دراوسێیەکیان. ماری بێ ئەوەی خۆی شلوێ بکات، بۆ ئەوەی دەست بەسەر میراتی کوژراوەکەدا بگرێ، یەکسەر وەسێتنامەیەکی ساختەی هەڵبەست. بەڵام کریستۆف کارلوفیچی زڕکوڕی (کە یارۆی کوژراو هەڵیگرتبووەوە)، خێرا سکاڵای لەسەر تۆمار کرد و لێکۆڵینەوە دروستیی سکاڵایەکەی سەلماند و حوکمی سێدارە بۆ ژنەی تاوانبار دەرکرا. بەڵام دەسەڵات جێبەجێکردنی سێدارەکەی دواخست.

لە ماوەی دادگایی و دادگاییکارییەکەدا، شوویەکی دیکەی کردەوە.

قارەمانی ئەم ڕووداوەی کە دەشیا ببێت بە ڕووداوی سەرەکیی یەکێک لە ڕۆمانەکانی دۆستۆیڤسکی، هەمان ئەو ڕیسکەیە کە ماریا ستیبانوفنا دۆستۆیڤسکی، نەنکی نووسەر، کردبووی. ئەم ڕووداوە ساڵی ١٦٠٦ ڕووی دابوو، بەڵام ناو دۆستۆیڤسکی یەک سەدە پێش ئەم ڕووداوە، لە ڕاپۆرتی واریقاتنامەکانی لیتوانییدا، بۆ یەکەم جار هاتبوو.

لە بەرواری ١٥٠٦/١٠/٦دا، میری قەڵەمڕەوی پینسک، چەند گوندێکی بە دیاری پێشکەش بە دانییل ئیڤانۆفیچ ئیرتیچیفیچی نەجیبزادەی ڕووس کردبوو، کە یەکێک لەو گوندانە، ناوی دۆستویڤۆ بوو. ئیدی پاشینان و زوڕیەتەکانی ئیرتیچیفیچ، ناوی دۆستۆیڤسکییان هەڵگرت و بوو بە شۆرەتیان. یەکێک لەو بنەماڵەیە، کە ناوی فیۆدۆر دەبێت و زۆر لە میر کوربسکیی ناودارەوە نزیک دەبێت، ژیان و سەربووردی دەبێت بە بابەت و ناوەڕۆکی شیعری ئاشقانەی گەلێک لە شاعیرانی ڕووسی ئەو ڕۆژگارە و لەو ڕێگەیەوە ناوبانگ دەردەکات و ناوی دەکەوێتە سەر زاران. ئەم فیۆدۆرە، هەمان ئەو کەسەیە کە بەر غەزەبی تزار ئیڤانی ترسناک دەکەوێت و پەنا دەباتە بەر لیتوانی و لەوێندەرەوە کۆمەڵێک نامە ئاڕاستەی تزار دەکات، کە لە باری هونەری و دەربڕینی هەستی کینەکێشییەوە لە ئاستێکی زۆر باڵادا دەبن. هەر لەو سەروبەندەدا، کەسێکی دیکەی ئەو بنەماڵەیە بە ناوی ڕوفائیل دۆستۆیڤسکی، بە تۆمەتی قەڵبەزەنی و دزینی هەندێک پارەی دەوڵەتی، تاوانبار دەکرێت. هەندێکی دیکە لە ئەندامانیماڵباتی دۆستۆیڤسکی بوون بە قازی، یان کەشیش، یان کاپتنی کەشتی. یەکێکی دیکەیان بە ناوی ئاکیندی دۆستۆیڤسکی،

که ناو و شۆرەتی قەداسەتی پەیدا کردبوو، لە پەرستگەی لور دی کیف نێژراوە. یەکێکی دیکەیان بە ناوی ستیڤان دۆستۆیڤسکی، ساڵی ١٦٢٤ توانیی لە زیندانی تورکان هەڵێت و لە شارن لفۆفدا و زنجیرێکی زیو بە ئیکۆنەکەی مریەمی پاکیزەوە هەڵبواسێت. هەروەها لە ساڵی ١٦٣٤دا، یەکێکی دیکەی هەمان بنەماڵەی دۆستۆیڤسکی، بە ناوی شاشنی دۆستۆیڤسکی، لەگەڵ کوڕەکەیدا فەرماندەیەکی سوپایان کوشت. هەروەها فیلیپ دۆستۆیڤسکی، ساڵی ١٦٤٩ هێرشێکی خوێناویی کردە سەر زەویوزاری دراوسێکانی و موڵک و ماڵیانی تاڵان کرد.

جا ئەو زوڕیەتانە کە تێکەڵەیەکن لە دز، پیاوکوژ، فەرمانبەر، قازی، دادوەر، ڕۆحانی، قەڵبەزەن، زانا و ئاژاوەگێڕ، کە هەردوو لایەنی خێر و شەڕ لە هەر نەوەیەکیاندا یەک دەگرنەوە و دووبارە دەبنەوە، لەوە دەچێت وێنەیەکی پێشوەختەی، کارەکتەرانی بەرهەمەکانی دۆستۆیڤسکییان پێک هێنابێت.

لە ناوەڕاستی سەدەی حەڤدەدا، لقێکی ئەم ماڵبات و بنەماڵەیە، لە ئۆکرانیادا گیرسانەوە و بە یەکجارەکی لەوێندەر ئاکنجی بوون. ئەم لقە بەرگرییەکی توندیان لە هەنبەر دەسەڵاتی کاتۆلیکی پۆڵۆنیادا کرد و زۆربەی هەرە زۆری ئەندامان و تازەنەرانی ئەم لقە، پەیوەندییان بە ڕیزەکانی ڕۆحانییانی ئەرتەدۆکسەوە کرد. ئیدی چ ڕەبەن و چ قەشەی گەورە بووبن، ئێمە هیچ زانیارییەکی ئەوتۆمان دەربارەیان نییە. ئەمانە پاش ئەوەی لەسەر زەمین و خاکی خۆ هەڵبڕابوون، ئیدی چاویان لە خۆشیی ژیان پۆشیبوو و خۆیان بۆ خزمەتی ئایین و ڕۆحانییەت تەرخان کردبوو، ئیدی کەوتبوونە تاریکیی فەرامۆشییەوە و کونجی قەناعەتیان گرتبوو. وەک دەڵێن کەوتنە پەراوێزی مێژووەوە.

باوکی میخائیل ئاندرۆڤیچ دۆستۆیڤسکییش، وەک باووباپیرانی خۆی کەشیش بوو و بە خەیاڵیش ئەوەی بە بیردا نەدەهات، کە کوڕەکەی جگە لە بەهرەی کەشیشی، هیچ بەهرە و توانا، یان کەڵکەڵە و خولیایەکی دیکەی هەبێت. کاتێک ئەم کوڕە گەنجە، کە لە تەمەنی پازدە ساڵیدا بوو، ڕایگەیاند ئارەزوو دەکات بەشی پزیشکی بخوێنێت و خۆی بۆ خوێندنی ئەم زانستە تەرخان بکات، ئەمە هەرا و پەشێوییەکی گەورەی نایەوە. دایکی ژێراوژێر

پشتیوانیی لێ دەکرد و سەرئەنجام خانەوادەکەی خۆی بەجێ هێشت و چوو لە مۆسکۆ ئاکنجی بوو و گیرسایەوە.

کەسی لەم شارەدا نەدەناسی. پارەیەکی کەم و ئەزموونێکی کەمتر لە پارەکەشی پێ بوو. بەڵام وێڕای ئەوەش، بە کەماڵی جیددییەت دەستبەکار بوو. لە خوێندنگەی پزیشکی و نەشتەرگەری قبووڵ کرا. لە کاتی شەڕی ناپلیۆن لە ساڵی ١٨١٢دا، زامدارانی تیمار دەکرد و سەرئەنجام بە پلەی نەقیب (ماجۆر) خوێندنی تەواو کرد.

میخائیل، لە فەوجێکەوە بۆ فەوجێکی دی، لە ئۆردووگایەکەوە بۆ ئۆردووگایەکی دی، لە پلەیەکەوە بۆ پلەیەکی دی ڕۆیی، تا لە بەرواری ١٨٢١/٣/٢٤دا، بە ناونیشانی دکتۆری چارەسەرکاری نەخۆشخانەی هەژاران دامەزرا. کاری پزیشکی، کە زۆر بە حەماسەوە دەستی دابوویە و لە بنەماڵەکەی ئەواندا بێ پێشینە بوو، ئێستا بە دڵ و گیان، وەک کارێکی کارگێڕی ئەزموونی دەکرد، دەستکەوتێکی ئەوتۆی بۆ ئەو نەبوو: میداڵێکی خاچی سان - فلادیمیری پلەچوار، خاچێکی سانت-ئانی پلەسێ و پاشان میداڵێکی دیکەی پلەی دووەم بوو، لەگەڵ ڕێزلێنانێکی چکۆلەدا، کە لە لایەن بەرپرسێکەوە لێی نرابوو، دواتر وەک پاداشتێک بۆ هەوڵ و کۆششەکانی، پۆستی سادەی یاریدەدەری نەخۆشخانەکەی درایە. ئەمانە هەموو دەستکەوتەکانی ئەو بوون. ئیدی لەم ماوانەدا ماجۆر، ناوی خۆی لە تۆماری نەجیبزادانی بە میراتی شاری مۆسکۆدا تۆمار کردبوو.

میخائیل ئاندریۆڤیچ، ساڵی ١٨١٩، زەماوەندی لەگەڵ ماری فیدرۆڤناتاچاییڤدا کرد، ماری کیژی بازرگانێکی دەوڵەمەند بوو، ئەمە جیازییەکی زۆری لەگەڵ خۆیدا هێنابوو، ڕاستگۆیانە مێردەکەی خۆش دەویست و بە ماڵداری و کابانیی خۆی، بە ئاسانی بەسەر هەموو کۆسپ و تەگەرەکاندا زاڵ بوو.

ژنێکی هەستیار و میهرەبان و گوێڕایەڵ بوو، سیمای جوان بوو، جۆرە بێزارییەکی پێوە دیار بوو. نیگارکێشێک بە ناوی پوپوڤ، بە جلوبەرگ و ئارایشی باوی ساڵی ١٨٢٠وە وێنەیەکی کێشاوە، کە قژە ئاوریشمینەکەی دەوری دەموچاوی داوە و چاوە درشتەکانی خەواڵوون و هیچ بزەیەک

بەسەر لێوەکانیەوە نابینرێت. هەر هەمان نیگارکێش پۆرترێتێکی میخائیل دۆستۆیڤسکییشی کێشاوە: سیمایەکی زبری دێهاتییانەی هەیە، برۆکانی درێژ و هەڵگەڕاوە تا لاجانگەکانی هاتوون. دەمی زل، چەناگەی بەرز، ڕیشێکی قەڵەمکراو تا نیوەی ڕوومەتەکانی هاتووە. یەخەی ڕەق و بەرز و سوورمەدۆزی یونیفۆرمە فەرمییەکەی تا هەردوو شەویلاگەی هاتووە و نیگای وەک نیگای چۆلەکەیەک جێگیر و نەگۆڕە.

سەرەتای دژوار و سەرکەوتنی کەمی ژیان، خووخدە و سروشتی میخائیل دۆستۆیڤسکییان توند و زبر کردبوو. کابرایەک بوو بەرانبەر بە خۆی و بە خەڵکی سەختگیر و توند، بەڵام ئەم سەختگیری و زبرییە هیچ گەورەیی و ویقارێکی بۆ ئەو تێدا نەبوو. کەسێکی تووڕە و توندەتەبیعەت و بەگومان و بەدخوو، دوودڵ و وازوازی بوو. لەماڵی خۆیدا ڕۆڵی حاکمێکی دیکتاتۆری دەبینی. بەرنامەی بۆ وەخت و کاتی خۆی دانابوو. لە ماڵەوە، لە پەیوەندییە خێزانداریيەکانیدا، بەزەبتوڕەبت بوو، یانی لەدوای خودا، ئیدی ئەو بوو. ئیدی ئەم پیاوە بەدخوایە، کەسێکی ئێجگار هەستیار و نائاسوودە بوو. هەندێک جار خەم و پەژارەیەکی ناگەهانی و توند دای دەگرت و هیچ چارێکی نەدەما، گرێی دڵی بەم جۆرە بۆ ژنەکەی دەکردەوە: "خەمێکی کوشندە دای گرتووم، نازانم ڕوو بکەمە کوێ، پەنا بۆ کوێ بەرم؟ مەگەر هەر خوا بزانێت کە چ لە خەودا و چ لە بێداریدا، چ بیر و خەیاڵاتێکم بە مێشکدا دێت!"

ژنەکەی، کە مێردەکەی بەو خەم و پەژارە زۆرەوە دەبینی، زۆر دەترسا و خەمی دەخوارد، بەڵام مێردەکەی کە ژنەکەی دەبینی بەو ڕادەیە، ڕاستگۆیانە و وەفادارانە بە خەمیەوەیە، زۆری لەزەت دەبینی.

ژنەکەی، لە ماوەی دابڕان و دوورییەکی کورتدا، بۆی دەنووسێت: "کە تۆ بەو خەمینییە دێنمە بەرچاوی خۆم، دڵم دەگوشرێت. تکات لێ دەکەم ئەی فریشتەکەم، ئەی خودای من، ئاگات لە خۆت بێ. بەلای کەمەوە لەبەر خاتری من، لەبەر ڤیان و ئەشقی نێوانمان، ئاگەداری خۆت بە. ئەوە بزانە کە من لە دووری تۆ، هەمان پایە و ڕێزی خودات بۆ دادەنێم، من تۆم لە خۆم خۆشتر دەوێ، تۆ تەنیا دۆست و ئازیزی منیت."

بەم جۆرە ژنەی بەلەنگاز و داماو، هەوڵی دەدا، سووکە متمانە و باوەڕبەخۆبوونێک بۆ ئەم ستەمکارە چکۆلە و خۆشەویستە بگێڕێتەوە. میخائیل، دڵی نەرم دەبوو، بەزەیی پێیدا دەهاتەوە و ملی بۆ دەدا، بەڵام هەر کە تەنگژە و قەیرانەکە دەڕەوییەوە، دیسان بایەداوە سەر باری دیکتاتۆرییەتەکەی خۆی و خەم دای دەگرتەوە و بەسەر خۆیدا کڕ دەکەوتەوە.

لەڕاستیدا ئەم پیاوە لە جەوهەر و کرۆکدا، شەڕەنگێز و بەدخوا نەبوو. ژنەکەی زۆر خۆش دەویست، چونکە ئەویش ئەمی تا ڕادەی پەرستن خۆش دەویست. لە منداڵەکانی نەدەدا، سزای جەستەیی نەدەدان، هەرچەندە منداڵەکان لێدانیان پێ خۆشتر بوو لە هەڵچوون و تووڕەبوونە بەترەفەکانی. تا ماری فیۆدۆرۆڤنای ژنی لە ژیاندا بوو، نەدەچوو بەلای خواردنەوە و مەینۆشیدا، بەڵام پاشان کە خووی دایە مەینۆشی و بادەگوساری و ئالوودەبوون، بیانووی ئەوە بوو کە دوای مەرگی ژنەکەی بەرگەی داخ و کەسەر و تەنیایی نەدەگرت. بەڵام سەبارەت بە ڕەزیلی و ڕژدییە بێوێنەکەی، کە ببوو بە داستانی سەرزاری ئاشنایانی، هەندێک لە بیۆگرافیانووسەکانی هەوڵیان داوە هۆی ئەمە بگێڕنەوە بۆ کەمیی دەرامەت و دەستکەوتەکانی، بۆ سستیی پێشکەوتنی ژیانی ماددیی ئەو. مووچەکەی بریتی بوو لە سەد ڕۆبڵی ئەسکەناس (لەو ڕۆژگارەدا یەک ڕۆبڵی زیو هاوتای سێ ڕۆبڵ و نیوی ئەسکەناس بوو)، کە بێگومان مووچەیەکی کەم بوو. بەڵام جیازیی ژنەکەی، دەرامەتی عیادە تایبەتییەکەی، ئەو کۆمەکە ڕێکەوتەکییانەی کە هەندێک لە خزمە زۆر دەوڵەمەندەکانی وەک کومانین دەیاندایە، دەیکردە کارێک کە بە ئاسانی و ڕەحەتی مانگەکە بەرێتە سەر. دەوڵەت خانووی بۆ دابین کردبوو، حەوت نۆکەر و چوار ئەسپیشی لە لایەن نەخۆشخانەکەوە بۆ تەرخان کرابوو، بۆیە بێویژدانییە ئەگەر باسی نەداری و هەژاریی ئەو بکرێت.

ساڵی ١٨٣١، لە سەد و پەنجا کیلۆمەتری دەرێی مۆسکۆدا، لە قەڵەمڕەوی حکومەتی تولادا، موڵکێکی کڕی، کە پانتاییەکەی پێنجسەد دۆنم بوو و دوو گوندی بە ناوی داروڤۆیی و چرماچنی تێدا بوو، کە سەد مسکێن تیایدا دەژیان و کاریان لەو موڵکەدا دەکرد.

ویڕای ئەوەش، ئەم موڵکدارە تازەپیاکەوتووە، وەختێک ژنەکەی بە منداڵەکانەوە دەچوو بۆ ناو موڵکەکە و لەوێندەر دەمایەوە، هەمیشە لەو نامانەدا کە بۆی دەنووسی، گلەیی و گازاندەی دەکرد: "هەموو شتەکانم پێ گەییون، تەنیا دوو بوتڵە شەڕابەکە نەبێ، کە بە قسەی گریگۆری، شکاون. جا گیانەکەم من لە خۆم دەپرسم ئایا بوتڵەکان لەخۆوە شکاون، یان بەتاڵیان کردوون و پاشان شکاون؟" هەروەها دەنووسێت: "هەموو شتێک لە ماڵەکەدا ئارامە، هەرچەندە ڤاسلیسا چەند جارێک گومانی لا دروست کردووم، بەڵام من بەردەوام چاودێریی دەکەم. گیانەکەم بۆم بنووسە و ئاگەدارم بکەوە چەند شووشە لیکۆر (جۆرە شەرابێکە) لە گەنجینەکەدا ماوە؟"

لە نامەکانی دیکەیدا، تکا لە ژنەکەی دەکات کە ژمارەی قاپە زیوەکانی بداتێ، تەنانەت ژمارەی قاپە شکاوەکانیشی پێ بڵێت: "تۆ بۆت نووسیوم دەبێت شەش مراکی چێشتم لا بێ و من تەنیا پێنج دانە دەبینم. هەروەها نووسیوتە یەک مراکی شکاو لە چەکمەجەی مێزەکەدایە، زۆری بۆ گەڕام، بەڵام نەمدۆزییەوە، بڵێی تۆ بەهەڵەدا نەچووبیت؟"

داوا لە ژنەکەی دەکات بە پەلە و بێ دواکەوتن ژمارەی تەواوەتی و دروستی شەپقە و کراسەکانی خۆیی بۆ بنێرێت. بەم جۆرە لە نامەکانیاندا، ئەم وردە دواکارییە سادە و پووچانە، لەگەڵ ئەوپەڕی سۆز و خۆشەویستیی ژنومێردایەتیدا دووبارە دەبنەوە و تێکەڵ بە یەکدی دەبن.

ماڵباتی دۆستۆیڤسکی، لە مۆسکۆ، لە خانوویەکی سەر بە نەخۆشخانەی ماری (یان نەخۆشخانەی هەژاران)دا دەژیان. تەلاری نەخۆشخانەکە، بە شێوەیەکی جوان، بە پایەی زەردی زێڕین ڕازابووەوە. چواردەوری بە موحەجەرە گیرابوو، لەسەر پایەی چوارگۆشەی بەینی موحەجەرەکاندا، پەیکەری شێر دروست کرابوو. تەلارەکە دەیڕوانییە ڕووباری بوجیدومکا و شەقامی ماڵێن خوا. لەڕاستیدا کەنارەکانی بوجیدومکا، هەر هەمووی دامودەزگای خێرخوازی و پەروەردەیی بوو: هەتیوخانە، کەترەخانە، پەیمانگەی ئەلکساندەر و سانت کاترین بۆ کچۆڵانی نەجیبزادە، هەر هەمووی لەم شەقامەدا بوو. ئێرە ببوو بە مەڵبەندی هەژاری، یەکپارچە حەقارەت و دزێوی و گەندەڵی بوو. گەڕەکێک بوو مەڵبەندی بەدبەختی و نەگبەتی.

ماڵەکەی ماڵباتی دۆستۆیڤسکی، بینایەکی یەک نهۆمی بوو، کە بە ستایل و شێوازی نیمچە ئیمپڕاتۆری دروست کرابوو. باخێکی بچکۆلە بە چواردەوری ئەم خانووەوە بوو. ئەودیوی پەرژینی ئەم باخە، بریتی بوو لە باخێکی گەورەی سەر بە نەخۆشخانەی ماری، تەلاری گەورەی نەخۆشخانەکە، دارودرەختی گەورە و چڕی زەیزەفۆن و کڵێسەی تایبەتی نەخۆشخانەکە. دونیایەکی تایبەتی بوو بۆ خۆی، خەڵکانی ئاڵۆز و داماو و مایەی بەزەیی تیایدا دەژیان و هەڵبەتە قەدەغە بوو منداڵان تێیبچن.

ماڵەکەی ماڵباتی دۆستۆیڤسکی بریتی بوو لە دوو ژوور و هۆڵێک، ڕیزێک دۆڵاب، بەرهەیوانەکەیان لە هۆڵەکە جیا دەکردەوە. ئەم بەینە کرابوو بە ژووری منداڵەکان. ئەم ژوورە پەنجەرەی نەبوو، دیوارەکانی بە بۆیەیەکی کەوەیی بۆیە کرابوون. کەمێک لەولاترەوە، ژوورێکی گەورە هەبوو، کە دیوارەکانی بە بۆیەیەکی زەردی وەک ڕەنگی کەناری بۆیە کرابوون. هۆڵەکەش بە بۆیەیەکی شینی کاڵ بۆیە کرابوو. پاشان ژوورێکی دیکە خرابووە سەر ئەم خانووە، کە ژووری دانیشتنی خێزانەکە بوو. هۆڵەکە، دوو مێزی یاری، مێزێکی نانخواردن و دەرزەنێک کورسیی سەوزی چەرمی تێدا بوو. لە ژووری نووستندا، تەختەخەوی داکوباب، دەستشۆرێک و دوو سندووقی گەورەی پڕ لە چەرچەف و لێفە و جلوبەرگی ژێرەوە بوو، سندووقەکان هێندە پڕ بوون، کە بە زەحمەت و بە جیڕەجیڕ دادەخران.

میچی ژوورەکان بەرز بوو، مۆبیلەکان گەورە بوون، پشت و نشیمەنی کورسییەکان، کە بە ڕیشاڵی ڕووەکان و موو ئاخنرابوون، جێگەی پشت و پاشەڵی ئەو کەسانەیان پێوە دەردەکەوت کە لە سەریان دادەنیشتن.

کوڕی دووەمی ماجۆر، هەر هەموو تەمەنی منداڵێتیی خۆی لەم خانووەدا بردە سەر. ئەم کوڕەی کە لە بەرواری ١٨٢١/١٠/٣٠دا لەدایک بوو و لە بەرواری ١٨٢١/١١/٤دا لە کڵێسەی پتروس و پۆڵسی سەر بە نەخۆشخانەی هەژاران، غوسڵی تەعمید کرا و ناویان نا فیۆدۆر، کە ناوی باوکی دایکی بوو.

ڕۆژانی منداڵی، بە هێمنی و ئارامی تێدەپەڕین. بەرنامەی ژیان سەخت و بەزەبتوڕەبت بوو. بە نزیکەیی هیچ جۆرە شادی و خۆشییەک لەم ژینگەیەدا نەبوو، ئەم حاڵەتە مەند و نەگۆڕ و جێگیرە، تەنانەت مانای زەمانیشی لەم

خانەوادەیەدا، کە خۆی بە بەختەوەر دەزانی، سڕیبووەوە. ئەندامانی ئەم خانەوادەیە، سەعات شەشی بەیانی لە خەو ڕادەبوون. سەعات هەشت، باوکەکەیان لە ماڵ دەردەکەوت تا پیاسەیەک بکات و سەرێکی ئەو بەشانەی نەخۆشخانەکە بدات، کە ئەو کاری تێدا دەکرد. ئیدی نۆکەر و خزمەتگوزارەکان دوای ڕۆیشتنی ئەو، دەرفەتیان دێنا و ئەپارتمانەکەیان پاکوخاوێن دەکردەوە و سۆپا ئاسنەکانیان پێ دەکرد. سەعات نۆ دەگەڕایەوە، دوای کەمێک، هەمدیس لە ماڵ وەدەر دەکەوت تا بە ناو شار بکەوێت و سەری نەخۆشەکانی خۆی بدات. نیوەڕۆ فراڤینیان دەخوارد. دکتۆر، دوانیوەڕۆ دەچووە هۆڵەکە، نزیکەی سەعات و نیوێک یان دوو سەعاتێک لەسەر کۆنە قەنەفەیەکی چەرمیندا پاڵدەکەوت، دەخەوت و پشووی دەدا. ڕۆژانی هاوینان دەبوایە یەکێک لە منداڵەکان بەدیار باوکیەوە بوەستێت و بە چڵەزەیزەفۆنێک، مێش لە سەروچاوی بابی پاس بکات. خۆ ئەگەر ئەم پاسەوانە داماوە، بە ئاستەم غافڵ بوایە و مێشێک یان مەگەز و مێروویەک لەسەر کەپووی دکتۆر بنیشتایەتەوە و لە خەوی بکردایە، ئیدی دونیا ئاخر دەبوو و هاواری سەرزەنشت بەرز دەبووەوە، بە جۆرێک تووڕە دەبوو، کە هیچ ئەندامێکی خانەوادەکەی ئیشتیای شێوخواردنی نەدەما. ئاندرێ دۆستۆیڤسکی پاشان لە یادداشتنامەکەی خۆیدا، لەم بارەیەوە دەڵێت: "واوەیلا بە حاڵی ئەو کەسەی کە هێشتبای مێشێک بەسەر چاوی ئەوەوە بنیشێتەوە." هەر هەموو ئەندامانی خێزانەکە، مدارای ئەم نیوەڕۆخەوەی باوکیان دەکرد. هەموویان لە ژوورەکەی تەنیشت هۆڵەکە، لە دەوری مێزێکی خڕ کۆ دەبوونەوە، بە ئەسپایی قسەیان دەکرد، جڵەوی پێکەنینی خۆیان دەگرت، بە کەمترین جووڵە و بڵمەبڵمی باوکیان بەدەم خەوەوە، لەرزیان لێ دەهات.

دۆستۆیڤسکیی منداڵ، لەم ژینگە و نهێنگە سەیرەدا پەروەردە بوو، دایکی، ماری فیۆدۆرڤنا، ئارەزووی دەکرد کە هەزاران یادگاریی سەیروسەمەرەی خانەوادەکەی خۆی بگێڕێتەوە. بابی ماری، کاتێک کە فەڕەنسییەکان هاتبوونە مۆسکۆ، لە شار هەڵاتبوو، کە بە عەرەبانە لە ڕووبارێک پەڕیبووەوە، عەرەبانەکە لە ئاودا نقوم ببوو. بە هۆی ئەوەوە، ئەو سەفتە ئەسکەناسانەی کە لە بەینی کەلوپەلەکانی دیدا دانابوون، بە جۆرێک پێکەوە چەسپیبوون، کە

مەحاڵ بوو لێکدی جیا بکرێنەوە. دەنگی ماری خۆش و چاوانی میهرەبان و مەند بوون. دەم و زاری خۆش و شیرین بوو، بۆیە ئەندامانی خێزانەکە ئەو کاتەیان خۆش بوو کە ماجۆر دەخەوت. بەڵام منداڵەکان، حیکایەت و نەنزیلەکانی دایە ئەلیونا فرولۆڤنایان لە چیرۆک و حیکایەتەکانی دایکی خۆیان پێ خۆشتر بوو. ئەلیونا لە ماڵەکەدا پێگەیەکی گرنگ و تایبەتی هەبوو. ئەمە ژنێکی قەڵەوی بە کەلەش بوو، وەک ئەوە بوو بە پیوو بەزێکی خراپ ئاخنرابێتە ورگی، بە گوتەی ئاندرێ دۆستۆیڤسکی، دەهاتەوە سەر ئەژنۆکانی. ئەلیونا، جلی زۆر پاکوخاوێنی دەپۆشی، هەمیشە شەوکڵاوێکی تەنکی تولی سپیی لە سەر دەکرد. نەوسنی وەک خۆی نەبوو. وێڕای هەموو ئەمانە، ئەم دێوە، ئارام و ئاسوودە، بە سینگەخشکێ دەڕۆیی و دەبووە مایەی خۆشحاڵی و پێکەنینی دکتۆر.

دکتۆر لە نامەیەکیدا بۆ هاوسەرەکەی، دەنووسێت: "تۆ بۆت نووسیوم کە ژنە چلوپێنج پوودیەکە (پوود: ١٦ کیلۆ)، لاواز بووە. زۆرت زەحمەت کێشاوە تا بۆ ناو عەرەبانەکە سەری بخەیت و دای بگریت. من بڕوام وایە کە هیچ نەگبەتییەک نییە فایدەیەکیشی نەبێت، وا خەیاڵ دەکەم بەلای کەمەوە کێشی، بیست پوودێک دابەزیبێت. هەڵبەتە ئەم کێشدابەزینە لە دوائەنجامدا بە قازانجی ئەسپەکان و عەرەبانەکەیە و ئەوان بەم ڕووداوە زۆر خۆشحاڵ دەبن."

ماجۆر هەندێک جار ئارەزووی دەکرد بە خوڵقوخوو و مجێز و کەڵکەڵەکانی ئەم ژنە بەلەنگازە ڕاببوێرێت و گاڵتەی پێ بکات. ئەلیونا، بیروباوەڕ و ڕەفتاری تایبەتی و سەیری هەبوو، بۆ نموونە باوەڕی وا بوو کە خودای دادوان، داوا لە هەر مەسیحییەک دەکات کە لە نێوان دوو پاروو گۆشت یان ماسی یان سەوزەدا، پارووییەک نان بخوات؟ بە بڕوای ئەو، تەنیا خواردنی بێچووە قورینگی سوورەوەکراو بەبێ نان، یان شتی دیکەوە، جایزە. "چکۆلەکەم، هەوەڵ جار پارووییەک نان بخە دەمتەوە و بیجوو، پاشان خواردنێکی دی بۆ دەمت ببە. ئەمە خواستی خوای دادوانە."

تاکە خاڵی لاوازی ئەو، ئەمە بوو کە بڕنووتی بەکار دەبرد. کابرایەکی تووتنفرۆشی چەپەڵی شڕوشەپرێوی پیسکە، ناوبەناو بۆی دێنا. ماجۆر، دەیگوت ئەمە دەستگیرانی ئەلیونایە. ژنەی بەلەنگاز تووڕە دەبوو، بەرسڤی

دەدایەوە و دەیگوت: "تف! خوا ڕەحمت پێ بکات. تەنیا خودای گەورە دەستگیرانی منە، نەک کابرایەکی تەماکۆفرۆشی نەناس."

هەندێک شەو، دەنگی سەیری وەک لوورەی گورگ لە ئەلیوناوە بەرز دەبووەوە. منداڵەکان، بە ترسەوە لە خەو ڕادەپەڕین. ماجۆر، لەسەر تەختەخەوەکە دەهاتە خوارێ و ژنەی تاینی ڕادەتەکان، تا وەخۆ دەهاتەوە و خەبەری دەبووەوە. هەنگێ بە هەڕەشەوە پێی دەگوت: "وا پێت دەڵێم، ئەگەر جارێکی دی بلووڕێنی، فەرمان دەدەم سێ لیتر خوێنت لێ بگرن." لەڕاستیدا هەموو ڕۆژێک حەجامەتیان دەگرت، بەڵام بێفایدە بوو.

هەروەها دکتۆر ئامۆژگاریی دەکرد، کە خواردن کەم بکاتەوە، بەڵام ئەو دەیگوت ئەگەر بە سکی خاڵی بخەوێت، ژنانی کێوەلی و جادووگەر دێنە خەوی و زۆر دەترسێت و ناڕەحەت دەبێت. ئیدی دکتۆر بێزار دەبوو و کۆڵی دەدا و وازی لێ دەهێنا. لەڕاستیدا ئەلیونا تاکە کەس بوو لەو ماڵەدا، کە دەیتوانیی ڕووبەڕووی ئەم فەرمانڕەوا دیکتاتۆرە ببێتەوە. زۆر جار منداڵەکانی لە پشم و غەزەبی ئەو پاراستبوو. ئەلیونا هاووڵاتییەکی خەڵکی مۆسکۆ بوو و لەم ڕووەوە خۆی بەسەر هەموویاندا با دەدا و فەخرفرۆشیی دەکرد. منداڵەکانی بە ڕاناوی تاک، واتە تۆ، گاز دەکرد. دکتۆری بە "بارین" بانگ نەدەکرد (بارین، بە زمانی ڕووسی یانی ئاغا)، بەڵکو بە ناوی خۆیەوە، واتە میخائیل ئاندرۆڤیچەوە بانگی دەکرد و ناوی دەبرد. وەک ئەوەی کارەکەی ماڵەکە نەبێت. بە هەرحاڵ، کلیلی گەنجینە و دۆڵابی خۆراک و ژێرخانەکە بەو بوو و ئەمە خۆی لە خۆیدا ئیمتیازێکی گەورە بوو.

ئەندامانی خانەوادەی دۆستۆیڤسکی، سەعات چواری دوانیوەڕۆ عەسرەچایان دەخواردەوە و شەویان لە دەوری مێزێکی خڕ، کە بە دوو مۆمی لە پیو دروستکراو ڕووناکیان دەکردەوە، بەسەر دەبرد، شەمالکە مۆمییەکانیان بۆ بۆنە شاد و جەژنەکان هەڵدەگرت. لەو شەونشینییانەدا دایکوباوکەکە و پاشان منداڵەکان، هەریەکەیان بە نۆرە مێژووی ڕووسیا، دانانی کارامزین، پەخشان و شیعرەکانی درژاڤین و شیعرەکانی ژوکوڤسکییان بە دەنگی بەرز دەخوێندەوە. هەندێک جاریش ڕۆمانی لیزای بێنەوا یان شیعرەکانی پوشکینیان دەخوێندەوە، سەرگەڤاری خانەوادەکە، بۆ ئەو ڕۆژ و

ڕۆژگارە و بەش بە حاڵی خۆی بە ڕۆشنبیرێکی تەواو عەیار دەژمێردرا و پیاو هەق بڵێت، دەیویست منداڵەکانی بە جۆرێک پەروەردە بکات، کە ڕێز و حورمەتی ئەدەبیات و هونەر بگرن و بزانن.

هەموو شەوێک لە سەری سەعات نۆدا شیو دادەنرا. منداڵەکان هەر کە لە نانخواردن دەبوونەوە و هەڵدەستان، دایکوباوکیان ماچ دەکرد و لە هەنبەر ئیکۆنەکاندا چۆکیان دادەدا و نزا و تازەژی شەویان دەخوێند، پاشان دەڕۆیشتن بۆ ژوورە بێپەنجەرەکەی خۆیان، کە کەلوپەلەکانی ناوی لە تاریکییەکەدا، شێوە و شکڵی ترسناکیان وەردەگرت. دەسکی موبێلەکان، لە شێوەی داوێکی ترسناکدا، بەرەو منداڵەکان دەکرانەوە. پشتی مۆبێلەکان لە شێوەی گیانلەبەری زیندوو و ڕاستەقینە دەردەکەوتن، تەختەکانیان لێ دەبوو بە تاپۆی جادوویی. فیۆدۆر لە تاریکی دەترسا، خۆ میشێلی برایشی لەو ئازاتر نەبوو، بەڵام جووتە برا چاویان دەبڕییە ئەو شوعلە چکۆلەیەی کە دەیدا لە ئیکۆنەکە و وەک پەپوولە بەسەریەوە باڵی لێک دەدا و زووبەزوو خەویان لێ دەکەوت. کەیف و شادی لە ماڵباتی دۆستۆیڤسکیدا ئێجگار کەم بوو، لە ساڵێکدا دوو جار دایەنی منداڵەکان (ماری فیۆدۆرۆڤنای دایکیان تەنیا میشێلی شیر دابوو)، لە گوندەکانەوە دەهاتن تا سەری ئەو منداڵە شیرەخۆرانە بدەن، کە کاتی خۆی شیریان دابوون. ئیدی ئەلیونا خەبەری بە خانم دەدا کە لوکریا هاتووە، لوکریا بە سەرپۆشێک و جووتێ پاتاوی کەتانەوە خۆی بە هۆڵەکەدا دەکرد. هەر لە ئاستانەی دەرگەکەوە نیشانەی خاچی دەکێشا و بە سەلاری و سەنگینی سڵاوی لە هەموان دەکرد و ئەو کولیچە دیهاتییانەی کە لە بوخچەیەکی ڕەنگاوڕەنگەوەی پێچابوو، بەسەر منداڵەکاندا دابەش دەکرد.

بەڵام شەوێ، بە ئەسپایی دەچوو بۆ ژووری منداڵەکان، کە بە تاسەوە چاوەڕوانیان دەکرد. لە لایانەوە دادەنیشت و لە تاریکییە خەیاڵئەنگێزەکەدا، کە خودا داینابوو بۆ گێڕانەوەی حیکایەت و نەزیلەی سەیر و نامۆ. ئیدی بە دەنگی نزم حیکایەت و سەربووری ئیڤانی نۆبەرەی تزارک یان چیرۆکی ڕدێنشین، یان چۆلەکەی ئاگرین، یان چیرۆکی ئەلیوشا پوپۆڤیچی بۆ منداڵەکان دەگێڕایەوە. ئەم ژنە بە زمانی گوندیی کۆن قسەی دەکرد. بە کاوەخۆ و بە ئارامی قسەی دەکرد. لە هەر وشەیەکدا سیلابی ئۆی تێدا بوایە، بە ئانقەست

درێژی دەکردەوە و منداڵەکان بە ئاووتاو، بەدەم ترسێکی ئاوێتە بە شادییەوە، گوێیان ڕادەدێرا: "نەجیبزادەی ڕووس لە دووڕییانەکەدا دەستگیر کرابوو..."
دوای ئەوەی دەڕۆی و منداڵەکان بە تەنیا دەمانەوە، لە بەینی خۆیاندا دەکەوتنە گەنگەشە دەربارەی بەهرە و توانای حیکایەتەوانیی دایەنەکانیان و بەراوردکردونیان: "ئایا دایەنەکەی ڤارنکا، چیرۆک و حیکایەتی باشتر دەزانێ، یان دایەنەکەی فیۆدۆر؟"

دایکوباوکی فیۆدۆر بە دەگمەن لە ماڵەوە میوانیان ڕادەگرت، چونکە ماجۆر بە سروشتی خۆی کەسێکی گۆشەگیر و تەریک بوو، زۆر ئارەزووی لە تێکەڵاویی خەڵکی نەدەکرد و ئارەزووی نەدەکرد شەوان درەنگ بتازەت، بەڵکو بە پێچەوانەوە، ئارەزووی دەکرد زوو بخەوێت. ئیدی هەموو خانەوادەکە بە چاولێکەریی ئەو، خوویان بە گۆشەگیرییەوە گرتبوو. بەڵام سەبارەت بە شانۆ و شانۆیی، دوو سێ جار بە شێوەیەکی ئاوارتە و ڕیزپەڕ منداڵەکانیان بۆ شانۆ برد. فیۆدۆر پاش بینینی نمایشی جاکۆ، یان مەیموونی بەڕازیل، چەندین هەفتە هەوڵی دا لاسایی ئەو ئەکتەرە بکاتەوە کە ڕۆڵی مەیموونی بینیبوو. بینینی شانۆیی دزانی شیلەر، کە ماچالوفی ئەکتەر ڕۆڵی سەرەکیی تیادا بینیبوو، خەوی لە فیۆدۆر حەرام کرد. ئەدی گەشت و گەڕان؟ هەموو گەشتەکان دەبوایە لەگەڵ بابی منداڵەکاندا بوایە، بۆیە سنووردار و تاکەتبەر بوو، ئیدی گەڕان و پیاسە وەک جۆرە بێگارییەک وا بوو و دەبوایە ئەنجام بدرێت. لە ڕۆژانی هاویندا و لە سەعاتێکی دیاریکراودا، هەموو خێزانەکە دەچوون بۆ چەمەنزاری مریەم، کە لە نزیکی نەخۆشخانەکەدا بوو. کاتێک کە بە بەردەم خەفەرەکەی پەیمانگەی ئەلکساندەردا ڕەت دەبوون، یەکێکیان پارچە دراوێکی چکۆلەی فڕێ دەدایە بەرپێی خەفەرەکە و ئەویش بە پەلە دادەنەوییەوە و بە دزییەوە هەڵیدەگرتەوە. بابیان بەدەم ڕێگەوە، قسەی زۆر بەسوودی بۆ منداڵەکانی دەربارەی بیرکاری و ئەندازە دەکرد... منداڵەکان بۆیان نەبوو بەسەر سەوزەگیاکەدا غار بدەن، چونکە منداڵی بەتەربێت و ئەدەب، بە گوتەی باوکیان، نابێت بە ڕاکردن خۆی سووک بکات. بۆیان نەبوو پەیوەندی لەگەڵ "منداڵانی نەناسراودا" بگرن. هەروەها هەندێک گەمە و یاریی بێ زەرەروزیانیشیان لێ قەدەغە بوو، وەک سواری ئەسپ و

تۆپێن و تێنس، کە بە باوەڕی بابیان، ئەمانە یاریی منداڵی بازاڕی و ڕەشوڕووت بوون، نەک هیی منداڵانی دکتۆر. ئەندامانی خێزانەکە یەکشەممان و ڕۆژانی جەژن دەچوون بۆ کڵێسە بۆ تازەژ و نزا. ئیدی عادەت و ڕێوڕەسم وا بوو کە لە شەوانی خۆشی و شادمانیدا یاریی وەرەقیان دەکرد. منداڵە چکۆلەکان، بە بۆنەی یادی لەدایکبوونی باوکیانەوە، لەسەر کاغەزێکی لووسی جوان، بە زمانی فەڕەنسی پیرۆزباییان لە بابیان دەکرد، کاغەزەکەیان بە قردێلەیەکی ئاوریشمی جوان دەبەست. پاشان چەند پەخشانێکی پوشکین و جوکۆڤسکییان کە ئەزبەریان کردبوو، یان شتێکی دیکەی سەیر کە بریتی بوو لە چەند کۆپلەیەکی داستانەوانی هنریادیان، بەم بۆنەیەوە بۆ بابیان دەخوێندەوە. فیۆدۆر، کە بە تەواوەتی لە دونیای دەرەوە دابڕابوو، لە ناوجەرگەی ئەم خێڵە چکۆلە و داخراوەدا گەورە و پەروەردە دەبوو. لە دۆست و هاوڕێ، لە هەر ئەزموون و ئازادییەک بێبەش بوو. ئەم ژیانە، واتە بەسەربردنی دەورانی گەنجی لە ژینگەیەکی داخراودا، ئەم گەورەبوون و پەروەردە دەستکردە، بۆ هەتاهەتایە کاری کردە سەر ژیانی و لێی نەبووەوە، بۆیە یەکێک لە قارەمانی ڕۆمانێکی دەڵێت: "هیچ یەکێک لە ئێمە لەسەر ژیان ڕانەهاتووین." هەڵبەتە دۆستۆیڤسکی خۆیشی هەرگیز نەیتوانیی لەگەڵ ژیاندا ڕابێت و خووی پێوە بگرێت، بەڵام ئەم قسەیە بەو مانایە نییە کە فیۆدۆر دۆستۆیڤسکی منداڵێکی خەمین و ئارام بوو. هەرچەندە تەبیعەتی خۆش و سادە بوو، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا زوو هەڵدەچوو، زۆر بەبیانوو و سەختگیر و دەسەڵاتخواز بوو. کە لەگەڵ دایکوباوکیدا وەرەقبازی دەکرد، هەرچەندە ماجور زۆر لێی تووڕە دەبوو، هەر هەوڵی دەدا گزی و فێڵ بکات. کە بە گالیسکە پیاسەیان دەکرد تووشی هەڵچوونێکی پڕ نیگەرانی دەبوو، بە بچووکترین گەشت و گەڕان دەهاتە جۆشوخرۆش و هەڵچوون. جارێک کە لە جومعەبازاڕێکدا ئەسپێک دەبینێت غار دەدات، ئەمیش دەستەسڕێک بە دەمیەوە دەگرێت و ئانیشکەکانی بە خۆوە دەچەسپێنێت و بە چاولێکەریی ئەسپەکە، بە غار بە ناو باخەکە دەکەوێت و ئەوەندە غار دەدات تا لە ماندوویەتیدا لە پەلوپۆ دەکەوێت. ماری فیۆدۆرۆڤنا جارێک لە یەکێک لە نامەکانیا بۆ مێردەکەی دەنووسێت: "من سەرم لە کارە خراپەکانی فیۆدۆر

سوورڕ نامێنیٚ، چونکە گیانەکەم دەبێت هەمیشە لێی بترسین و چاوەڕوانی ئەم جۆرە کارانەی لیٚ بکەین." ماجۆر، بە مەبەستی تەمێکردن و ئامۆژگاریی کوڕەکەی، قسەی وای دەکرد کە بۆنی پێشبینییان لیٚ دەهات، یەکێک لەو ئامۆژگارییانەی ئەمەیە: "ئاخ فیدیا، کوڕەکەم عاقڵ بە، ئەم ڕەوش و ڕەفتارەی تۆ گرتووتە بەر، ئەنجام و ئاقیبەتێکی باشی نابێت! دەکاتە کارێک کە بە ناچاری کاسکێتی سوور لەسەر بنەیت!" هەڵبەتە فیۆدۆر ئان ئاخری، وەختێک لە تاراوگە ئازاد بوو، ئەم کاسکێتە سوورەی، کە تایبەت بوو بە سەربازانی سادە و بێپلەوپایە، لە سەر کرد.

باخە بچکۆلەکەی ماڵباتی دۆستۆیڤسکی موحەجەرەیەکی لە دەور کێشرابوو، کە لە باخە گەورەکەی نەخۆشخانەکەی جیا دەکردەوە. وێڕای هەڕەشەوگوڕەشەی دکتۆر، فیۆدۆر ئارەزووی دەکرد پەیوەندی لەگەڵ ئەو نەخۆشانەدا بەربڕیار بکات، کە بە ڕۆبی مەیلەو زەرد و شەوکڵاوی سپییەوە بە ناو باخەکەدا، بە مەبەستی هەواگۆڕکیٚ پیاسەیان دەکرد. بێزی لەم خەڵکە ناشیرین و نەخۆش و دەردەدارانە نەدەکردەوە. بە پێچەوانەوە بەزەیی پێیاندا دەهاتەوە، ئارەزووی دەکرد تێکەڵاویان ببێت. ئەم بۆرژوا چکۆلەیە، کە لە گۆشەگیریدا دەژیا، ئارەزووی دەکرد هاوڕێیەتی و دۆستایەتیی ئەو خەڵکە بەلەنگاز و کڵۆڵ و شەرمن و بێنەوایانە بکات. ئەم خەڵکەی، کە لە لایەن کۆمەڵگەیەکەوە کە ئەو هیچی دەربارە نەدەزانیٚ، تڕۆ کرابوون، پشتگویٚ خرابوون. ئەم قەرەبەختانە، ئەم تڵپە فڕێدراوانە، کە هەریەکەیان چیرۆکێکی خەمئەنگێزی هەبوو، مایەی بەزەیی بوون. جا ئەم خەڵکە وێڕای جیاوازیی تەمەن و پێگەی کۆمەڵایەتییان لە فیۆدۆر، بەلای فیۆدۆرەوە نامۆ نەبوون. کاتێک ماجۆر، فیۆدۆری بەدەم قسەوە لەگەڵ یەکێک لە نەخۆشەکانی ئەم دەزگا خێرخوازییەوە غافڵگیر دەکرد، لێی تووڕە دەبوو و بە توندی سەرزەنشتی دەکرد. میشێل کە نۆبەرەی خێزانەکەیە، هەرچەندە زۆر خەیاڵاوی و خەیاڵپەروەر دەهاتە بەرچاو، بەڵام بە شێوەیەکی گشتی هێمن و گوێڕایەڵ بوو.

ئاندریٚ، کە بچووکترین کوڕی ماڵەکە بوو، بابی زۆر لێی ڕازی بوو، بەڵام فیۆدۆر! وەک دایکوباوکی دەیانگوت، "ئاگرێک بوو لەو گوڕە". جا دکتۆر بۆ

هێورکردنەوە و دامرکاندنەوەی هەڵچوونی نەخۆشانەی ئەم کوڕە، بە دووروودرێژی باسی ئەوەی بۆ دەکرد کە خانەوادەکەیان چەند هەژار و چەند نەدارە، زۆر زەحمەتە بتوانن کەمێک پارە پاشەکەوت بکەن و ژیانێکی لەباریان بۆ دابین بکەن، بۆیە دەبێت بەگوێرەی بەرەی خۆیان پێ ڕابکێشن و بەتەمای شتی زۆر نەبن. دیارە ئەم تابلۆ و دیمەنە تاریک و ڕەشە سەبارەت بە ئایندە، ترسی دەخستە دڵی منداڵەکانەوە و دەیحەپەساندن. بێگومان، ئەم جۆرە ئامۆژگاری و ڕێتازەنییە تاڵ و تاریکانەی ماجۆر بوو کە ترسی لە هەر جۆرە کۆمەڵ و کۆمەڵگەیەک، گومان و ڕەشبینیی بێسنوور و دوودڵیی ئاشکرای لە دڵ و دەروونی دۆستۆیڤسکی چەسپاند و تا کۆتایی تەمەن لەگەڵیدا مایەوە و پێوەی تلایەوە.

بابە ڕژد و پیسکەکەیان پێی دەگوتن "چاو لە من بکەن" و غافڵ بوو لەوەی کە کوڕەکەی چەند لەوە دەترسێت بچێتەوە سەر ئەو! ئایا ئەو دەستبڵاوییە زۆر و بێسنوورەی دۆستۆیڤسکی پەرچەکردار نەبوو بەرانبەر بە چروکی و ڕژدییەکەی بابی؟ ئایا بە هۆی دڵڕەقی و زبریی بابیەوە نەبوو، کە بەرانبەر بە هەر کەسێک زۆر دڵنەرم و بەسۆز و بەزەیی و لێبوردە بوو؟ دۆستۆیڤسکی هەستی دەکرد کە هیچ خاڵێکی هاوبەشی لێکچوون لەنێوان خۆی و بابیدا نییە. ئەم باب و کوڕە نەک هەر لە ڕووی سۆز و سۆزدارییەوە

خاڵی هاوبەشیان نەبوو، بەڵکو هەستی هەڤدژیی دەرهەق بە باوکی هەبوو: لێی دەترسا، هەندێک جار ڕقی لێی دەبووەوە، بگرە هەندێک جار هەستی بە جۆرە بێزاری و قێز و بێزێکی دەروونی و جەستەیی بەرانبەر بە بابی دەکرد. ئەوەتا لە ڕۆمانی برایانی کارامازۆڤدا، ئیڤان کارامازۆڤ هاوار دەکات: "کێ لە ئێمە بە ئاواتی مەرگی بابیەوە نەبوو؟" بەڵام هەندێک جار هەستی بەزەیی بەسەر کوڕەکەدا زاڵ دەبوو، پەشیمان دەبووەوە لەوەی کە بەم ڕادەیە لە بابیەوە، لەو کەسەوە کە هێنابوویە دونیاوە، دوورە. لە نامەیەکیدا بۆ میشێلی برای دەڵێت: "چەند بەزەییم بە بابمدا دێتەوە، چەند تەبیعەت و ئەخلاقێکی سەیری هەیە!" بەڕاستی مەرگی دکتۆر جەزرەبەیەکی گەورەی لێ دا، زۆری خەفەت خوارد، چونکە دڵنیا بوو کە وەک پێویست و بەڕاستی خۆشی نەویستووە.

بەشی دووەم

داروڤۆیی

لە ساڵی ١٨٣١دا موڵکی داروڤۆییان کڕی. کڕینی ئەم موڵکە جۆرە جموجۆڵێکی خستە ژیانی ئارام و مەندی خانەوادەی دۆستۆیڤسکییەوە. ماری فیودۆرڤنا لەگەڵ یەکەمین ڕۆژانی بەهاردا، لەگەڵ منداڵەکاندا دەڕۆیی بۆ گوند. بەڵام ماجۆر، بە هۆی کار و دەوامەوە، ناچار لە شار دەمایەوە، تەنیا لە مانگی تەمووزدا دەچووە سەردانی ماڵ و منداڵەکەی و سەردان و دیدارەکەشی هەرگیز لە چلوهەشت سەعات تێنەدەپەڕی، چونکە مۆڵەتەکەی هەر ئەوەندە بوو.

سەفەرەکە، کە دوو سێ ڕۆژی دەخایاند، بۆ منداڵەکان ئێجگار خۆش بوو، هەمان کاریگەریی ئەفسوونیی هەبوو. ئەو جووتیارە کۆیلەیەی (سیرف، بەو دەستە وەرزێرە ڕووسانە دەگوترا کە بە زەوییەکەوە، دەکڕدران و دەفرۆشران) کە ناوی سیمون شیرۆکی بوو، بەو ئەسپانەوە کە بۆ کێڵانی موڵکەکە بەکار دەبران، لە گوندەوە دەهات بە شوێنیاندا. عەرەبانە کۆنەکەیان لە جانتا و بوخچە و پریاسکان پڕ دەکرد و فیدیا لە تەنیشت عەرەبانچییەکەوە، لەسەر کورسییەکە دادەنیشت، هەنگێ عەرەبانەکە، بە ئەسپایی و بە یورغە دەکەوتە ڕێ. لە شار دەردەچوون، دەکەوتنە سەر ڕێگەیەکی پڕ کەند و کۆسپ و کلۆ کەستەکان و شەقارشەقار، کە بە ناو مەزرایەکی شۆڤاندا بە نزیکی داربەتولایەکی گەڵا زیوینی ورددا و بەلای کەپر و کوختەیەکدا، کە سەرەکەی بە هەژک و بژاڵ و چڵوچێوان گیرابوو، نەردەوانێکی داری لە بەردەمدا بوو، دەڕۆیشتن. منداڵێکی پێپەتی بە توێی کراسێک، دەستی بەرز کردبووەوە و بە دەنگی بەرز شتێکی نامەفهوومی

دەگوت، کە پێ دەچوو سڵاو لە سەرنشینانی عەرەبانەکە بکات. هەر هەموو ئەم دیمەنانە بە کەناری شەقامەکەدا تێدەپەڕین و بۆنی خاک و خۆڵ و پەین و زڕ و زبڵ و پارچە و پەڕۆ کۆن و ڕزیو لە ڕاست و چەپی شەقامەکەدا، بە کەپوویاندا دەهات. سمی ئەسپەکان دەنگێکی سەیریان لێوە دەهات، وەک دەنگی چەقەنە بوو کە بە زمان لێ بدرێت. چەرخی گالیسکەکە جیرەجیرِیان لێوە دەهات، زەنگوڵەکان دەزرینگانەوە. فیدیا، لە سیمۆن دەپاڕایەوە کە هەوساری ئەسپەکانی بداتە دەست. دەی ئاوا باشە؟

لە یەکەم قۆناغدا، فیۆدۆر، لەسەر کورسییەکە و لە شوێنی عەرەبانچییەکە هەڵدەستا، خۆی هەڵدەدایە خوارەوە، چاوی بە شوێنەکەدا دەگێڕا، پێڵاوەکانی لە ناو گیایە شێدارەکەدا تەڕ دەبوون، سەرئەنجام پاش ئەوەی بە هەوای ئازاد مەست دەبوو، شاد و بێحەوسەڵە، دەگەڕایەوە، سەر دەکەوتە سەر عەرەبانەکە، شریخەی لە قامچییەکەی دەستی هەڵدەستان و دووبارە بە خۆ و عەرەبانەکەوە دەکەوتنەوە ڕێ.

خانووەکەی داروڤۆییان بینایەکی پەرپووت بوو، بریتی بوو لە سێ هۆدە، دیوارەکانی لەوحەدار بوو، کە قسڵیان تێهەڵسووبوون. سەریان بە هەژگ و بژاڵ و چڵوچێوان گرتبوو، درەختانی زەیزەفۆنی زەلامی سەدەساڵە، سێبەریان لەم خانووە دەکرد. لەودیو ڕیزە درەختەکانی بەرانبەر ئەم خانووەوە کێڵگە و سەوزەزارێکی بچووک هەبوو، کە تا قەراغ شیوەکە دەهات و لەدوای ئەوەوە جەنگەڵی داربەتولان دەستی پێ دەکرد. کاتێک خۆرئاوا دەبوو، ئەم جەنگەڵ و بێشەیە زۆر تاریک و ترسناک دەبوو، دەیانگوت پڕ دەبێت لە گیانلەبەرانی ترسناکی وەک گورگ و مار و ئەژدیها، ئەمە هۆش و خەیاڵی منداڵەکانی دەهاڕووژاند و هەستی کونجکاویانی دەجووڵاند. بەتایبەتی فیۆدۆر، کە منداڵێکی ڕیسکباز بوو و ئارەزووی دەکرد بە دزییەوە خۆی بەم جەنگەڵەدا بکات. بۆیە ئەم جەنگەڵەیان ناو نا بێشەی فیدیا.

ئەم موڵکە، باخێکی سەوزەواتیشی تێدا بوو. پاشان دایکوباوکی دۆستۆیڤسکی ڕایان سپارد کە ئەستێڵێکیش لە نزیکی ماڵەکەیانەوە دروست بکەن. ئەوە بوو میخائیل ئاندریڤیچ، یەک بەرمیل ماسیی زیندووی لە مۆسکۆ نارد تا بیانخەنە ئەستێڵەکەوە. دوای ماوەیەک کەشیشێک، کە کۆمەڵێک

قەشەی هەڵگری ئیکۆنە و لافیتەی پیرۆزی دوای خۆی خستبوو، هات، بە دەوری ئەستێڵەکەدا سووڕایەوە و دوعای موبارەکبایی بەسەردا خوێند.

حاڵی حازر (واتە کاتی نووسینی دەقی فەرەنسیی ئەم کتێبە، ١٩٦٠) دارودرەختانی ئەو بێشەیە بڕاوەتەوە و شوێنی ئەستێڵەکە کە وشک کراوەتەوە، کراوە بە کەلەرم. خانوویەکی تازە و پاکوخاوێن، بێ هیچ ناوێکی تایبەتی، لە جێگەی خانووەکەی بنەماڵەی دۆستۆیڤسکی دروست کراوە. بەڵام هەردوو گوندی داروڤۆیی و چیرماچنی، تا ئێستاش هەمان دیمەن و ڕواڵەتی کۆنی سەد ساڵەی خۆیان پاراستووە: هەندێک ئاوەدانی و کێڵگەی بچووک هەن، نزیکەی بیست کوختەیەک دەبن، کە سەرەکانیان بە هەژگ و بژاڵان گیراوە، باران دەیانشواتەوە و هەتاو وشکیان دەکاتەوە، کۆمەڵێک جووتیاری بێسەواد و تەممەڵ و بەدبەخت، بەڵام کارامە لە فەندوفێڵی ئەسپدزیدا، لەو کوختانەدا دەژین، ژیانێکی سادە و سەرەتایی ئەوتۆ. لە تۆ وایە چەرخی ڕۆژگار بە سەدان ساڵ بۆ دواوە گەڕاوەتەوە.

ماری، هەموو وەرزی هاوینی لە داروڤۆیی بەسەر دەبرد. لەم ماوەیەدا دەکەوتە پەلەوەرداری و سەوزەڕواندن، چاندنی گەنم و جۆ و پەتاتە و کەتان. ئەم ژنە ئازا و بە باشارە، بەوپەڕی دڵسۆزی و دڵپاکی بۆ مێردەکەی دەنووسی: "مسکێنەکانمان، هەموویان باشن، ساغ و سەلامەتن. تەنیا چەند مسکێنێکی خانەوادەی فیۆدۆر نەبێت، کە گەیینە حاڵی مردن. ئێستا شوکر باشترن. تەنیا سیانیان هێشتا دەتوانن کاری کشتوکاڵی بکەن. حەیوانەکانیشمان لە خوا بەزیاد بێ، باشن." لە نامەیەکی دیکەدا دەنووسێت: "خوداوەند کوڕ و کچێکی مسکێنی پێ بەخشیوم. نیکیتا کوڕێکی بووە ناوی ناوە ئیگۆر و فیدۆت کچێکی بووە ناوی ناوە لۆکیریا. مالۆسەکە بە سکێ پێنج بێچووی بووە. مراوییەکە بە ئارامی لەسەر هێلکەکانی کەوتووە، بەڵام قازەکان هیچیان پێ نییە."

لەو کاتانەدا کە دایکەکە بە کاروباری ماڵەوە سەرقاڵ دەبوو و بە وردی چاودێریی سەلامەتیی حەیوانەکان و مسکێن و جووتیارەکانی خۆی دەکرد، منداڵەکانی ماڵباتی دۆستۆیڤسکی بەوپەڕی تاسەمەندی و تامەزرۆییەوە، ئەزموونی ئەم ئازادییە تازەیەی خۆیان دەکرد و ئەوپەڕی لەزەتیان لێ دەبینی

و هەموو جۆرە یارییەکیان دەکرد، جا چ جۆرە یارییەک! لاسایی هۆڤیانیان دەکردەوە، کە ئەمەیان داهێنانی فیدیا بوو. منداڵەکان لە ژێر دارزەیزەفۆنەکاندا، کوختەیەکیان دروست دەکرد، خۆیان ڕووت دەکردەوە، لەشی خۆیان بە جۆرەها ڕەنگ دەڕەنگاند، بە چڵ و گەڵای درەختان و پەڕی قاز سەکڵاویان دروست دەکرد و لەسەریان دەنا. ئەوسا تیروکەوان بەدەست، هێرشیان بۆ بێشەی داربەتولاکان دەبرد، کە کوڕان و کچانی گوندەکە، لەوێدا سەنگەریان گرتبوو. کوڕەکانیان بەدیل دەگرت و دەیانهێنان بۆ ناو کوختەکە و بەریان نەدەدان، تا غەرامەیەکی زۆریان لە هەنبەرا وەرنەگرتبا. یارییەکەی دیکەیان، کە ئەویشیان هەر لە داهێنانی فیدیا بوو، یاریی ڕۆبنسۆن بوو. پاشان منداڵەکان هات بە سەریاندا کە لە ئەستێڵەکەدا مەلە بکەن. مسکێنەکان، ئەو جووتیارە کۆیلانەی لە موڵکەکەدا کاریان دەکرد، ئەم منداڵە شارییانەیان زۆر خۆش دەویست، بەتایبەتی فیۆدۆر، کە ڕۆژ تا ئێوارێ بە کێڵگەکاندا دەسووڕایەوە و بە کونجکاوی دەیڕوانییە کاری جووتیارە ڕیشن و چڵکنوپڵکنەکان، دەیڕوانییە چاوانیان کە لە چاوی منداڵ دەچوون، سەیری دەستە قورس و پتەو و زبرەکانیانی دەکرد و لە پرسیاری دەگرتن. داوای لێ دەکردن ڕێگەی بدەن ئەو ئەسپانە بڕانێت، کە لە خرماشە و هەوجاڕان بەسترابوون، یان داسەکانیان بەکار بهێنێت. ڕۆژێک لە کاتی دروێنەدا، ژنە جووتیارێکی بینی، کە گۆزە ئاوەکەی قلّپەوە بوو و ئاوەکەی ڕژا و چونکە منداڵە ساواکەی تینوو بوو و ئەگەری ئەوە هەبوو گەرما بیبات، لەتاوا کەوتە گریە و زاری و گلەیی لە بەخت و ناوچەوانی ڕەشی خۆی. فیۆدۆر کە چاوی بەو ژنە کەوت، بەزەیی پێدا هاتەوە و نزیکەی دوو کیلۆمەتران بە پێیان ڕۆیی بۆ گوند تا ئاوی بۆ بهێنێت.

ئەم جووتیارە سادە و ساکارانە، ئەو وەرزێرە ساویلکە و گەوجانە، وەک نەخۆشەکانی نەخۆشخانەی ماری، سەرنجی فیۆدۆریان ڕادەکێشا. هەستی دەکرد زۆر لێیانەوە نزیکە، زۆر خاکییانە و خۆمانە بەرخورد و مامەڵەی لەگەڵدا دەکردن. بە شادییەکی زۆرەوە، میللەتی ڕووسی، کە خەڵکێکی سادە و ساویلکە و بە ژمارە زۆر بوون، کەشف دەکرد و دەیناسین و بە درێژایی ژیانی خۆشەویستی و مەیلی ئەم میللەتەی دادەنا. بە درێژایی ژیانی خۆی،

هەر کاتێک بیویستایە باوەڕی خۆی بە ئەرک و پەیامی پیرۆزی ڕووسیا لە جیهاندا، دەمەزەرد بکاتەوە، ڕووی دەکردەوە ناو ئەم خەڵکە ڕەشوڕووتە، نەک بۆ ناو چینی ئەرستۆکراتی لووتبەرز و فڕناخ، یان فەرمانبەرانی هەڵگری میداڵ و نیشانان. ڕووی دەکردە ئەم خەڵکە ڕەشوڕووتە، ئەم خەڵکە سەروسیما چڵکنە، ئەم خەڵکە ماندووە. کە لەژێر باری ژیاندا پشتیان چەمابوو، ڕووی دەکردە ئەم نیگایانەی کە جگە لە سۆز و میهر، هیچ شتێکی دیکەیان تێدا بەدی نەدەکرا. تەنانەت ئەو کاتانەش کە لە تاراوگە و بێگارەزیندان دەژیا و تەنیایی و نائومێدی بەرۆکی گرتبوو، یەکەم جار بە یادی ئەم خەڵکەوە، ورەی خۆی بەرز کردەوە، لەو بارەیەوە دەڵێت: "ئەو مانگەم، واتە مانگی ئابم بیر کەوتەوە کە لە گوند بووم. هەواکەی وشک و دونیا خۆش بوو، بەڵام تۆزێک سارد بوو، چونکە بایەکی بەهێزی دەهات. هاوین ڕوو لە کۆتایی بوو، دەبوایە بەو زوانە بۆ شار، بۆ مۆسکۆ بگەڕێینەوە و دیسان هەموو زستانەکە بە بێزاری و بێتاقەتی بە خوێندنی زمانی فەڕەنسییەوە بەرینە سەر. کە بیرم لەوە دەکردەوە دەبێت گوند و کێڵگەکە بەجێ بێڵم، دڵم دەگوشرا."

بە ناو جەنگەڵەکە دەکەوت، بە ڕاست و چەپدا، شوڵکی لە داربندوقەکان دەکردەوە و دەیتاشین تا ڕاوەقورباقەی پێ بکات. لێرەوارەکەی دەوروبەری کڕوکپ و بێدەنگ بوو. قومقومۆکی بۆر و بەڵەک، بە بەر هەتاوەکەدا، تاویان دەدا و بە هەشتاو خۆیان بە بەینی بەردی سەر تولەڕێگەکاندا دەکرد. خاڵخاڵۆکان، خۆیان بە گەڵای لقە نزمەکانی درەختەکانەوە هەڵدەواسی. هەوا بۆنی کارگ و توێکڵەدار و درەخت و گیای ڕزیوی لێ دەهات. لەپڕ هاوارێکی ترسناک بەرز دەبێتەوە: "ئەهای گورگ!" منداڵەکان بەدەم هاوارەوە هەڵدێن، لە چوغووردی دارستانەکە تێدەپەڕن و دەگەنە ڕووتەنێک، کە جووتیارێک لەوێندەر خەریکی جووتکردنە. دۆستۆیڤسکی لەم بارەیەوە دەنووسیت: "ئەم جووتیارە ماریی مسکێنی خۆمان بوو. کابرایەکی پەنجا ساڵەی تۆکمەی بەداروبار بوو، باڵابەرزێکی ڕیشنی ڕدێنسوور بوو، کە تاتەرا داوی سپی کەوتبوونە ڕدێنی. هەرچەندە قەت قسەم لەگەڵدا نەکردبوو، بەڵام دەمناسی. کە گوێی لە هاوارەکەم بوو، ماینەکەی ڕاگرت. هەر کە گەییمە ئاستی، بە دەستێک

دەستە دووی هەوجاڕەکەم گرت و بە دەستەکەی دیکەم، سەری قۆڵیم ڕاکێشا. یەکسەر هەستی بەوە کرد کە زۆر ترساوم. بەدەم هانکەهانکەوە، لێکدالێکدا دووبارەم دەکردەوە: 'گورگ، گورگ!'

ماری سەری بەرز کردەوە و بە بێموبالاتی ڕوانییە دەوروبەر و دیار بوو بڕوای بە قسەکەی من هات، گوتی: 'کوا گورگ، لە کوێیە؟' لە بن لێوانەوە گوتم: 'نازانم، گوێم لە یەکێک بوو، هاواری کرد 'گورگ'.'

جووتیارەکە بۆ ئەوەی من هێور بکاتەوە، بە دەنگێکی نەرمونیان گوتی: 'نە بابە! گورگی چی، تۆ وات وێنا کردووە. گورگ لێرە چی دەکات، چ کاری لێرەیە؟'

لە کاتێکدا سەراپام لە ترسا دەلەرزی، زیاتر خۆم بە قۆڵی کراسەکەیەوە دەچەسپاند، پێم وایە لەو کاتەدا ڕەنگم تەواو پەڕیبوو. ئەو سەری لەقاند و گوتی: 'ئاە! تۆ چەند دەترسیت، ئای ئای! تەواو گیانە، تەواو هیچ نییە. تەماشای بکەن بزانن چەند ئازایە!'

لەپڕ دەستی هێنا و دەموچاوی نەوزاشت دام و گوتی: 'دەی تەواو، گوێی مەدەیە، مەسیح ئاگەدارت بێ، دەی نیشانەی خاچ بکێشە.'

بەڵام من نیشانەی خاچم نەکێشا. لێوانم نابوونە سەر یەک و لێکدی نەدەبوونەوە. ئەو هەستی کرد، قامکە ئەستووری نینۆکڕەشەکەی، کە یەکپارچە خۆڵ و گڵ بوو، خستە سەر لێوە داخراوەکانم. جا ئێستا دوای بیست دانە ساڵ، من لە سیبریادا لەناکاو، ئەو بەرخوردەم، وەک خۆی، بە هەموو وردەکارییەکییەوە بیر دەکەوێتەوە. بزە میهرەبان و دایکانەکەی ئەو جووتیارە بێنەوایە، کە سیرف و مسکێنی ئێمە بوو، لە بەرچاوم بەرجەستە دەبێت. ئێستاش لە بیرمە چۆن سەری دەلەقاند و نیشانەی خاچی دەکێشا و دەیگوت: 'چەند ترساویت چکۆلە گیان!' بەتایبەتی ئەو قامکە پیس و خۆڵاوییەی کە بە ترسێکی شەرمئامێزەوە نابوویە سەر دەمە چکۆلەکەی من. لەپڕ لە تەختە خەوە شەقوشڕەکەی خۆم دوور دەکەومەوە، تەماشایەکی دەوروبەر دەکەم، هەست دەکەم دەتوانم ئەم بەلەنگاز و هەژارانە بە شێوەیەکی دی بێنمە بەرچاوی خۆم و ئەم حاڵەت و بیرکردنەوەیە، لەناکاو شادی و خۆشییەکی ئەوتۆم پێ دەبەخشێت، کە هەر جۆرە ڕق و کینەیەک لە دڵمدا دەسڕێتەوە."

دۆستۆیڤسکی، له هەر ئەزموونێکی تازەدا، له هەر قۆناغێکی تازەی گومانی مەزەبی و ئایینیدا، پەنای بۆ ئەم جووتیاره دەبرد و خۆزیای به ژیانی ساده و نەگۆڕی ئەو، به ورەی ساده و مەندی ئەو، دەخواست و تێر دەگریا. جووتیارەکه بەدەنگییەوه دەهات، دەیگوت: "وەره، وەره، گورگ نییه، خەمت نەبێ، نایەڵم گورگ بتخوات، نایەڵم بتکات به تێشوو... نزا دەکەم مەسیح به هاناتەوه بێت."

ماری جووتیارێکی خەڵکی گوندی داروڤۆیی بوو. جووتیارێکی کۆیله (موجیک) بوو، ئەسپناسێکی زۆر کارامه بوو، ماریا فیۆدۆرۆڤنا ڕێزی تایبەتی دەگرت و زۆری متمانه پێی هەبوو، تەنانەت چاوپۆشیی له جنێو و قسه ناشیرینەکانی دەکرد. دۆستۆیڤسکی له داروڤۆییدا سمیردیاشایا دەناسێت، ئەو کیژەی که له ڕۆمانی برایانی کارامازۆڤدا کراوه به کارەکتەر. ئەم کیژه له گوندی داروڤۆییدا ناوی ئاگافیا بوو، به کچێکی شێتۆکه و گێلۆکه ناسرابوو، ساڵ دوازدەی مانگ به تۆی کراسێک له کووچه و کۆڵانەکاندا دەسوڕایەوه و شەوان له گۆڕستاندا دەخەوت. باسی گوندی چیرماچینییش له هەمان ڕۆماندا کراوه. بەڵام ئەلیونا فرولوڤنا دۆستۆیڤسکی له ڕۆمانی ئەهریمەناندا ناوی کردووه به جاویدان. هەڵبەته ئەم ئەلیۆنا بوێر و ئازایه، شایستەی ئەو پاداشته بوو، ڕۆژێک له مۆسکۆ، ئەو کاته دۆستۆیڤسکی تەمەنی نۆساڵان دەبێت، لەپڕ دەرگەی هۆڵەکه دەکرێتەوه. گریگۆری له ئاستانەی دەرگەکەدا دەردەکەوێت، یەکسەر له گوندەوه هاتبوو. دۆستۆیڤسکی لەو بارەیەوه دەنووسێت: "ئێمه لەجیاتیی پێشکاره پۆشتەوپەرداخه قەڵەوەکەی جاران، که جلی ستایلی ئەڵمانیی له بەر دەکرد، پیاوێکمان بینی به کراسێکی کۆن و جووتێ پێڵاوی کەتانەوه. باوکم به ترسەوه هاواری لێ کرد: 'ها، چی بووه؟' گریگۆری به دەنگێکی گیراوەوه گوتی: 'موڵکەکه سووتا.'"

ئاگر بەر ببووه کوختە دارینەکان، ئاژەڵەکان و عەماری بەروبووم هەر هەمووی سووتابوو. تەنانەت بابا ئەرخیبش سووتابوو و مردبوو. له سەرەتاوه وامان وێنا کرد که هەموو شتێک سووتاوه و هیچ شتێکمان بۆ دەرنەچووه. هەموو خێزانەکه کەوتنه سەر چۆکان و کەوتنه نزا. ماری فیۆدۆرۆڤنا، به کوڵ دەگریا. هەنگێ ئەلیۆنا فرولۆڤنا چوو بەلای مارییەوه،

دەستی دا بە شانیا و گوتی: "ئەگەر پێویستتان بە پارەیە، پارەکەی من ببەن." تومەز پێنجسەد ڕۆبڵی پاشەکەوت کردبوو. خۆشبەختانە زیانەکە، بەبێ ئەوەی پێویست بە پارەکەی ئەلیۆنای کارەکەری ماڵەکە ببێت، پڕ کرایەوە و موڵکەکە ئاوەدان کرایەوە. بەڵام ئەم بیرەوەرییە، وەک بیرەوەرییەکەی ماریی موجیک، هەرگیز لە بیری دۆستۆیڤسکی نەسڕدرایەوە، کە پاشان لەو بارەیەوە دەڵێت: "میللەتی ڕووس لەبەر ڕۆشنایی ئەو کارە هەڵە و خراپانەی کە زۆر جار دەیکەن، هەڵمەسەنگێنن، بەڵکو لەبەر ڕۆشنایی ئەو کارە گەورە و پیرۆزانە هەڵیبسەنگێنن کە لە جەرگەی جەهالەت و نەزانیی خۆیانەوە، دڵیان پێوەیەتی و ئارەزوو دەکەن بیکەن، ئەو کارانەن کە وەک چرا ڕێگە بۆ ئێمە ڕووناک دەکەنەوە."

بەشی سێیەم

وانەی یەکەمین

یەکەمین ماتەم

برایانی دۆستۆیڤسکی زۆر زوو خرانە بەر خوێندن و فێرکردن؛ ماری فیۆدۆرۆڤنا ئەرکی فێرکردنی فیۆدۆری گرتە ئەستۆ. ماری بەگوێرەی ڕێبازی کۆن ئەلفبای بە فیۆدۆر دەگوتەوە. بە فۆنەتیکی سلاڤی پیتەکانی پێ دەگوتەوە. Az، Bauqui، Vede(a،b،v،) فیۆدۆر کە هێشتا چوارسالان بوو، کە گوێی لەم سیلابە سەیروسەمەرانە دەبوو، سەرەگێژەکەی پێ دەکەوت. یەکەمین دەقی خوێندنەوە، بریتی بوو لە سەد و چوار چیرۆکەکەی تەورات و ئینجیل، وێنە خراپەکانی، چاپی بەردینی کتێبەکە، چیرۆکی خەلقی جیهان، ئادەم و حەوا لە بەهەشت و چیرۆکی تۆفانی پیشان دەدا.

دۆستۆیڤسکی، ساڵی ١٨٧٠ کە هەنگێ تەمەنی گەیيبووە چلونۆ ساڵان، کتێبێکی هاوشێوەی ئەو کتێبەی بەدەست کەوت کە لە منداڵیدا دەیخوێندەوە، وەک شتێکی پیرۆز و گرانبەها لە کتێبخانەکەی خۆیدا هەڵیگرت و پاراستی.

کاتێک منداڵەکان کەوتنە ئەوەی چیرۆکەکانی تەورات و ئینجیل بە باشی بخوێننەوە، باوکیان مامۆستایەکی ڕۆشنبیری بۆ هێنانە ماڵەوە، تا مێژووی پیرۆزیان فێر بکات و پێ بڵێتەوە. ئەم پیاوە یەکێک بوو لە مامۆستایانی پەیمانگەی کاترین، پیاوێکی هێندە تەڕفام و بەزمان بوو، کە دەکەوتە قسان، بە ڕەوانبێژیی خۆی، هەموو ئەندامانی ماڵباتەکەی ئەفسوون دەکرد. ماری فیۆدۆرۆڤنا زۆر جار دەستی لە کاروباری ناوماڵ هەڵدەگرت و دەچوو تا گوێ لە مامۆستاکە بگرێت، کە بە ئاووتاو باسی لەدایکبوون، ڕەنج و عەزاب و مەرگی مەسیحی بۆ منداڵەکان دەگێڕایەوە. سەیری دەکرد، منداڵەکان کڕوکپ

ئانیشکیان ناوەتە سەر مێزەکە و ڕوومەتیان لە ناو دەستیان ناوە و پرشنگی سەرسامی لە چاویان دەبێتەوە. ئیدی ئەویش لە لەزەتی قسەکانی مامۆستا بێبەهرە نەدەبوو.

دوای ئەوە مامۆستایەکی دیکەیان هێنا تا هەندێک بابەتی سەرەتایی دەربارەی زمان و ڕۆشنبیریی فەڕەنسی بە مندالانی مالباتی دۆستۆیڤسکی بلێتەوە. ئەم مامۆستایە بە ڕەگەز فەڕەنسی بوو و ناوی سوشار بوو، بەلام داوای لە تزار کردبوو کە ناوەکەی بۆ بگۆڕن بە ناوێکی ڕووسی. ئیدی بەم جۆرە ناوی بوو بە دراشۆسۆڤ. ئەوە بوو پاشان مندالەکان لای ئەم دراشوسۆڤە بە شێوەی نیمچە ناوخۆیی نرانە بەر خوێندن.

دراشوسوف، پیاوێکی ساویلکە، قەلەو، کورتەبالا و کەمسیوات بوو، هەندێک پیتی بە قورسی دەدرکاند، بۆ نموونە ئاڕی وەک غ دەدرکاند. دراشۆسۆڤ، وانەی فەڕەنسیی پێ دەگوتنەوە، دوو کوڕەکەی دراشوسۆڤ، وانەی بیرکاری و خوێندنەوەی سلاڤییان پێ دەگوتنەوە، ژنەکەشی باقیی بابەتەکانی دیکەی پێ دەگوتنەوە.

بەلام لەم خوێندنگە و پەیمانگە بچووکەدا، هیچ کەسێک زمانی لاتینیی نەدەزانی، بۆیە ئەم ئەرکە خرایە ئەستۆی باوکی برایانی دۆستۆیڤسکی، کە وانەی زمانی لاتینی بە مندالەکانی بلێتەوە. ئیدی ماجۆر هەموو شەوێک مندالەکانی لە دەوری خۆی کۆ دەکردنەوە و ئیدی مندالەکان دەکەوتنە عەزاب و ئەشکەنجەوە. بابیان مامۆستایەکی ترسناک بوو، ئیدی لە بەردەم مندالەکاندا، غەریزەی حوکمڕانی و ڕابەرایەتی دەکرایەوە. نەک هەر لە کاتی وانەکەدا، کە پتر لە سەعاتێکی دەخایاند، مۆلەتی دانیشتنی بە مندالەکان نەدەدا، بەلکو ئەگەر یەکێک لە مندالەکان، ماندوو بوایە و ئانیشکی نابایە سەر شتێک، یەکسەر وەک هەورەگرمە، بەسەریدا دەتەقییەوە و سەرکۆنەی دەکرد. ئیدی مندالەکان، ناچار، لە حالێکدا لە شەکەتیدا گۆت ببوون و پشتیان دانەواندبوو و لە ترسا هەلدەلەرزین، جوولەیان لە خۆ دەربڕی و بەو دەقەوە، ڕاست یان هەلە فەرمانە لاتینییەکانیان گەردان دەکرد: "mensae، mensa، amat،amas،amo" لەگەل بچووکترین هەلەدا، بابیان هاواری دەکرد، بە مست دەیکێشا بە سەر مێزەکەدا. کتێبی دەستووری زمانی لاتینی دادەخرا،

کاغەزەکان بەملا و بەولادا توورڕ دەدران، دەرگەکە توند بەیەکدا دەدرا و مامۆستاکە (باوکیان) دەتۆرا و دەڕۆیی. منداڵەکان گوێیان لە دەنگی هەنگاوەکانی دەبوو کە دوور دەکەوتەوە. هەڵبەتە دەبێت ئەوەش بگوترێت کە ئەم مامۆستایە (ماجۆر)، خوێندکارەکانی ناچار نەدەکرد کە لەسەر ئەرزەکە بە چۆکدا بێن، یان بۆ ماوەیەکی زۆر لە سووچێکی ژوورەکەدا بە پێوە ڕایانبگرێت.

داکوبابی منداڵەکان، هەرگیز ڕازی نەبوون منداڵەکانیان بنێرنە خوێندنگەی گیمناز، کە بەگوێرەی یاسا، سزای جەستەیی خوێندکارانی تێدا دەدرا، بۆیە گەلێک لە خانەوادەکان ئارەزوویان دەکرد منداڵەکانیان بنێرنە خوێندنگەی تایبەتی. ئەوە بوو برایانی دۆستۆیڤسکی، میشێل و فیۆدۆر، ساڵی ١٨٣٤ لە خوێندنگەی تایبەتی چیرماک، هەرچەندە پارەکەی زۆر بوو، بەڵام شوێنێکی باش و مایەی ڕەزامەندیی خەڵکی بوو، وەرگیران. چیرماک، مامۆستا و پەروەردەکارێکی باش و شایستە بوو، پیاوێکی نەجیب و دڵسۆز بوو، هەرچەندە کەمسیوات بوو، بەڵام توانیبووی کۆمەڵێک مامۆستای بژاردە و بەتوانا بۆ خۆی فەراهەم بکات. خوێندنگەکە، هاماجێکی خانەوادەیی و زۆر سادە و خۆش و دڵگیری هەبوو.

خوێندکارانی شەوانەڕۆژی، لەسەر هەمان مێز و خوانی، کە خاووخێزانی چیرماک نانیان لەسەر دەخوارد، کۆ دەبوونەوە و نانیان دەخوارد. خۆ ئەگەر خوێندکارێک شوێنێکی بریندار بوایە، برینەکەی سووک بوایە، مەدام چیرماک بە دەستی خۆی تیماری دەکرد. خۆ ئەگەر خوێندکارێک شایستەی ئافەرین و هاندان و پاداشت بوایە، ئاغای چیرماک بانگی دەکرد بۆ ئۆفیسەکەی خۆی و وەک خەڵات نوقڵێک یان نەباتێکی دەدایە. هەڵبەتە خوێندکارانی پۆلە باڵاکانیش، ئەم خەڵات و پاداشتەیان بە هەمان خۆشی و شادیی خوێندکارانی چکۆلەی سەرەتاییەوە وەردەگرت. هەموو شەممانێک میشێل و فیۆدۆر بۆ ماڵی خۆیان دەگەڕانەوە، کە نان و خوانێکی شاهانەی تایبەت بە ڕۆژانی جەژن، لە پێشوازییاندا بوو. هەڵبەتە ئەم خوان و زیافەتە نان و خواردنی دڵخوازی ئەوانیشی لەخۆ دەگرت، بەڵام پێش ئەوەی دەست بە نانخواردن بکەن، بە دووردرێژی باسی ژیانی تازەی خۆیان دەگێڕایەوە، ئەو نمرانەی کە وەریانگرتبوو، ئەو ئەرکانەی کە دەبوا جێبەجێی بکەن، ئەو لاسارییانەی کە

هاوڕێ و هاوپۆلەکانیان کردبوویان، هەموو ئەوانەیان دەگێڕایەوە. ماجۆر، کە ڕێگەی بچووکترین لاساری و چاوقایمیی بەرانبەر بە خۆی نەدەدا، کە گوێی لە حیکایەتی کوڕەکانی خۆی دەربارەی ڕەفتار و لاساری و شەیتەنەتی منداڵە مەکتەبلییەکان دەبوو، زۆر خۆشحاڵ دەبوو. ئایا هۆی ئەم شادییەی ئەوە بوو کە هەستی بە جۆرە تۆڵەیەکی بەدخوایانە لە خەڵکی دەکرد؟ ئایا لەو ڕوانگەیەوە گلەیی لەو خوێندکارە لاسارانە دەکرد، تا هەستی گوێڕایەڵی لای منداڵەکانی خۆی بێدار بکاتەوە؟ بە هەرحاڵ، بابیان بە ڕەزامەندی و شادیی ئاشکراوە، لە بن لێوانەوە دەیگوت: "ئەی گلاراوانی بەرەڵا! ئەی ڕێگرانی چکۆلە، ئەی هەرزەوێڵانی بچووک!"

منداڵەکان، پاش ئەوەی شیویان دەخوارد، بە ناو کتێبەکانیان دەکەوتن و دەستیان بە خوێندنەوە دەکرد. هەرچییەکیان بەر دەست بکەوتایە بە جۆشوخرۆشەوە دەیانخوێندەوە. سەرچاوەی خۆراکی ڕۆشنبیری و هزرییان لە سەرەتاوە، بریتی بوو لە هەندێک بلاڤۆکی مانگانە بە ناوی مەکتەبی خوێندنەوە. ئەم بلاڤۆکانە، بریتی بوون لە نامیلکەی چکۆلە، مانگانە دەردەچوون، بەرگی هەر ژمارەیەکی بە ڕەنگێکی جیاواز چاپ دەکرا، بەڵام فیۆدۆر، سەرباری ئەو بڵاڤۆکانەش، زیاتر ئاشقی هەردوو ڕۆمانی مێژوویی واڤیرلی و کانتان دور واردی نووسەری بەناوبانگی بەڕیتانی، **سیر واڵتەر سکۆت** (١٧٧١–١٨٣٢) بوو، کە ڕۆمانی یەکەمی ساڵی ١٨١٤ و دووەمیانی لە ساڵی ١٨٢٨دا نووسیبوون. هەروەها ئارەزووی لە خوێندنەوەی سەفەرنامان بوو؛ خەوی بە سەفەری ڤینیسیا یان قەستەنتینییەوە دەبینی، خەوی بە لێبوردەیی ڕۆژهەڵاتی و بە سەرکێشی و وڵاتگیریی مەترسیدار و فیداکاریی مەردانە و پاڵەوانانەوە دەبینی، بە جۆشوخرۆش و تاسەمەندییەوە و بەبێ جیاوازیی کار و بەرهەمەکانی والتەر سکوت، دیکنز، جۆرج ساند و هۆگۆی دەخوێندەوە، هەرسی دەکردن و لە بەینی هەردوو وانەی بیرکاری یان گرامەردا، لە زەینی خۆیدا تاوتوێی دەکردن و هەڵیدەسەنگاندن.

بەڵام میشێل بە ڕادەیەک خووی دابووە ئەدەبیات، کە هەندێک جار ژێراوژێر و بە دزییەوە شیعر و هۆنراوەی دەهۆنییەوە. هەردوو برا، شیعرەکانی پوشکین و جۆکۆڤسکییان لە بەر دەکرد و پاشان بۆ دایکیان، کە بە هۆی نەخۆشیی دەردەباریکە و سیلەوە زۆر لاواز بوو و لە جێدا کەوتبوو،

دەخوێندەوە و ئەویش وەختێک گەنگەشە و مشتومڕی ئەدەبی دەکەوتە نێوان جووتە براوە، بەدەم زەردەخەنەیەکەوە داوەریی لەنێواندا دەکردن. لەو سەروبەندەدا، پوشکین شاعیرێکی هاوچەرخ بوو، هێشتا گەنج بوو، ناوبانگی نەدەگەییە جۆکۆڤسکی. هەڵبەتە ماری زۆربەی جاران، بە قازانجی جۆکۆڤسکی داوەریی دەکرد، بەڵام فیۆدۆر کاتێک دەیبینی کەسێک هەیە پەخشانی کونت هابسبورگی جۆکۆڤسکی، لەگەڵ پەخشانی مەرگی ئولیگی پوشکیندا، کە پەخشانێکی ئێجگار جوان بوو، بەراورد دەکرد و بە هاوتای یەکیان دادەنێت، تووڕە دەبوو.

ڕۆژێک کوڕی یەکێک لە دۆست و ئاشنا زۆر کەمەکانی ماڵباتی دۆستۆیڤسکی، هاتە سەردانیان. ئەم کوڕە ناوی ڤانیا ئۆمنۆڤ بوو، پەخشانێکی داشۆرینی بە ناونیشانی خانەی شێتان، کە هیی شاعیرێک بوو بە ناوی ڤویکۆڤ، دا بە فیۆدۆر و فێری کرد چۆنی بخوێنێتەوە. فیۆدۆر پەخشانەکەی بۆ باوکی خوێندەوە، بەڵام بابی بە گەنی نەکرد، چونکە "تەوس و توانجێکی زۆری دەرهەق بە نووسەری ناودار بەگشتی و دەرهەق بە جوکوفسکی بەتایبەتی، تێدا بوو". ئەم ڤانیایە تاکە کوڕی هاوتەمەنی میشێل و فیۆدۆر بوو کە بۆیان هەبوو بیهێننە ماڵەوە. هەڵبەتە دەبێت ئەوە بگوترێت کە ماجۆر بە تەنیا، هۆی ئەم تەنیایی و گۆشەگیرییەی منداڵەکانی خۆی نەبوو، بەڵکو بە خۆشیان، بە تەبیعەت، لە ئیجادی گۆشەگیر و تەریک بوون، بۆ نموونە، فیۆدۆر زۆر ئارەزووی دەکرد، کە لە ناو خوێندکارانی خوێندنگەکەی چیرماکدا، هەندێک دۆست و برادەر بگرێت، بەڵام خۆبەگەورەزانینی لە ڕادەبەدەر و خانەگومانیی لە خەڵکی و شەرمنۆکیی نەخۆشخانە، دەیکردە کارێک هاوپۆلەکانی لێی دوور بکەونەوە. خواخوای بوو خۆی لەپێناوی هەوەڵین دۆستیدا فیدا بکات، وەفاداریی خۆی بۆ بسەلمێنێت، گرێی دڵی بۆ بکاتەوە و هەموو هەست و نەست و نهێنییەکی خۆی بۆ هەڵبڕێژێت، لێ لەگەڵ یەکەمین بەرخورددا، دەچووەوە قاوغەکەی خۆی و بەسەر خۆیدا کڕ دەکەوت. فیۆدۆر لە ژیان دەترسا. لەڕاستیدا چ تایبەتمەندییەکی هاوبەش لەنێوان ئەو گەنجە چالاک و چەلەنگ و شاد و سادانە و لەنێوان ئەمی خەمین و دڵتەنگ و ڕەشبیندا، کە ژیانی بە تاریکی دەبینی، هەبوو؟ چ خاڵێکی هاوبەش

لەنێوان ئاوات و ئارەزووە ڕۆمانتیکی و خولیا ئەدەبی و کەڵکەڵە شۆڕەتخوازی و دڵبەندییە ئەدەبییەکانی ئەو و لەنێوان خولیا سەرڤەسەرڤە و گەمەبازاڕییەکانی هاوڕێکانیدا هەبوو؟ گەمە و شۆخییە بازاڕی و سەرڤەسەرڤەکانیان، ئەمی تووڕە و پەست دەکرد. لەوەیە ئەگەر ئاشنایەتی و دۆستایەتیی لەگەڵ کچۆڵەیەکدا پەیدا کردبا، ئەم گۆشەگیری و شەرمنۆکییە زۆرەی ڕەوابایەوە. بەڵام دکتۆر، زۆر بە وردی چاودێریی هەڵسوکەوت و ڕەفتاری کوڕەکانی دەکرد. تا تەمەنی شازدە ساڵی، شتاقیان پارەی گیرفانیان پێ نەدرابوو. هەروەها کە بۆ خوێندنگەکەی چیرماک دەگەڕانەوە، بە گالیسکەی نەخۆشخانەکە دەبرانەوە، تا کەڵکەڵەی پیاسەکردنی ناو شاریان نەکەوێتە سەر، بەڵام لە ڕۆژانی پشووی یەکشەممان و ڕۆژانی جەژندا، بابیان بڕیاری دابوو کە فیۆدۆر و میشێل، یارمەتیی برا بچووکەکانی خۆیان، ئەندرێ و نیکۆلا بدەن و وانەیان پێ بڵێنەوە، هەروەها وانە بە هەردوو خوشکە چکۆلەکەشیان بڵێنەوە.

نەخۆشییەکەی ماری، بەرەبەرە کوشندەتر دەبوو. ئیدی ژنەی بەلەنگاز، لە زستانی ساڵی ١٨٣٦دا، کەسیرە بوو، لە جێدا کەوت و ئیدی هەڵنەستایەوە. وێڕای ئەمەش، مێردەکەی کە بەدەم خانەگومانیی گەوجانەی خۆیەوە دەتلایەوە، لە مانگی ئایاری هەمان ساڵدا، هێشتا هەر بە ناپاکی تۆمەتباری دەکرد. هەنگێ ماری نامەیەکی بۆ نووسی: "هاوڕێکەم، من لە خۆم دەپرسم، ئایا تۆ دیسان تووشی خانەگومانی نەبوویت؟ گومانت لە وەفاداری و دڵسۆزیی من پەیدا نەکردووەتەوە؟ ئەگەر وا بێ، ئەم بیرکردنەوەیە چەند بۆ تۆ ترسناکە، بە هەمان ئەندازە بۆ منیش ترسناکە. جا هاوڕێکەم ئەگەر ئەو گومانەت لا پەیدا بووە، ئەوا من لە بەردەم تۆدا سوێند بە خوا، بە ئاسمان و بە زەوی دەخۆم، کە هەرگیز ناپاکیم لێ نەکردوویت و نایکەم. من پابەندی ئەو سوێندە پیرۆزەم کە لە هەنبەر میحرابی کڵێسەدا خواردوومە." بەڵام تا ژنەی بەلەنگاز نەمرد و چرای ژیانی بە تەواوەتی نەکوژایەوە، ئەم هەستی غیرە و خانەگومانییەی مێردەکەی دانەمرکایەوە.

ماری فیۆدۆرفنا، بە ڕادەیەک لاواز و کەسیرە بوو، کە نەیدەتوانی قژی خۆی شانە و خزمەت بکات، چونکە بە شایستەی نەدەزانی کە خزمەت و

شانەکردنی قژی خۆی بدات بەسەر کەسێکی دیکەدا. سەری پاک تاشی، ئیدی خزمان و ئاشنا و دۆستان و ئەوانەی بەزەییان بە حاڵی نەخۆشەکەدا دەهاتەوە، زووزوو سەریان دەدا و دەڕژان بەسەر ئەم بەشەی نەخۆشخانەی ماریدا. گەلێک لە پزیشکانی شار هاتنە کۆمەکی هاوڕێکەیان، تا لە مالیجە و چارەسەری دەردی ژنەکەیدا یارمەتیی بدەن. بەڵام دەردەکەی دەردی بێدەرمان و لەچارەنەهانگ بوو. بەو جۆرە دایکی دۆستۆیڤسکی لە بەرواری ١٨٣٧/٧/٢٧دا، دوای ئەوەی گەردنی منداڵەکانی و مێردەکەی ئازاد کرد و نزای خێری بۆ کردن و دوا ئامۆژگاریی خۆی بە هەموو خەڵکی ماڵەکە ڕاگەیاند، لە تەمەنی سیوحەوت ساڵیدا، ماڵئاوایی لە جیهان کرد. مەرگی ماری، بونیادی خانەوادەکەی بە تەواوەتی هەژاند؛ فیۆدۆر و میشێل حەپەسابوون، ماجۆر لە داخ و سوێدا نیوەشێت ببوو، سەری خۆی بە دیواردا دەدا. ئیدی لەسەر داوای ئەو، کێلێکی مەڕمەڕیان لەسەر گۆڕی هاوسەرەکەی چەقاند، کە ئەم دەستەواژەیەی کارامزینی لەسەر نەخشێندرابوو: "بنوو، ئەی ئێسکوپروسکی ئازیز، تا بیداریی شادمانی." (کارامزین (١٧٦٦–١٨٢٦)، نووسەر و دیرۆکنووسی ڕووسی، دانەری یەکەم کتێبی مێژوویی گەورە کە لە ڕووسیادا، لەژێر سەرناڤی مێژووی دەوڵەتی ڕووسیا (١٨١٦–١٨١٩)، بڵاو بووەوە). جا پێش ئەوە بە مانگێک، پوشکینی شاعیر، لە دوئیلێکدا، بە دەستی بارون دۆنتس کوژرابوو، بەڵام ئەم هەواڵە دوای مردنی ماری، بە کوڕانی دۆستۆیڤسکی گەیی، کە زۆریان پێ ناخۆش بوو و بە ڕادەیەک خەفەتیان بۆ مەرگی پوشکین خوارد، کە فیۆدۆر گوتی: "ئەگەر ڕەشم بۆ دایکم نەپۆشیبا، بێگومان ڕەشم بۆ پوشکینی شاعیر دەپۆشی و تازیەم بۆی دەگرت." ئەگەر ئەوە ڕەچاو بکەین کە کارەساتی کوشتنی پوشکین، لە سەرانسەری وڵاتدا، چ خەم و پەژارەیەکی نایەوە، هەنگێ بۆمان دەردەکەوێت کە ئەم هەست و هەڵوێستەی فیۆدۆر هیچ زێدەڕۆییەکی تێدا نەبووە. جەماوەری خوێندەوار و ڕۆشنبیری وڵات، بە شێوەیەکی گۆنگ، هەستیان دەکرد کە مەرگی کارەساتباری پوشکین، نیشانەی وەرچەرخانێکی ترسناکە، کۆچی پوشکین، تەنیا نابووتبوونی بەهرەیەک نەبوو کە لە هەرەتی توانا و شکۆفایی خۆیدا بوو، بەڵکو لەگەڵ ئەودا و بە نابووتبوونی ئەو ڕێبازێکی هزری، تەرزێکی

تایبەتی ژیان نابووت و ئاوا بوو. گۆگۆڵ بەو بۆنەیەوە دەڵێت: "خودایە ڕووسیا بەبێ پوشکین، چەند شتێکی نامۆ و غەریبە. ژیانی من، شادی و لەزەتە بەرزەکانی لەگەڵ ئەودا مردن! ئەو پیاوە گەورەیە ئیدی لە ژیاندا نییە."

لیرمانتۆڤ، کە لەو سەردەمەدا لە سوپای سوارەی گاردی تزاریدا عەلەمدار بوو، بەو بۆنەیەوە چامەی مەرگی شاعیری هۆنییەوە، کە بووە مایەی دوورخستنەوەی بۆ قەفقاز. ئەمە کۆپلەیەکی شیعریی ناڤبرییە: "ئیدی شاعیر لە ژیاندا نییە، قەدەر حوکمی خۆی جێبەجێ کرد، مەیدانی شیعر چۆڵوهۆڵە، پوشکین مرد، شاعیر مرد و شیعر بڕا." ئەم بەیتە شیعرە خەمناک و ئەدەبییانەی شاعیری نەناس، هێندەی دی فیۆدۆر و میشێلیان خەمبار دەکرد. بەرەبەرە ژیان لەماڵەکەدا شێوا، تەحەمول نەدەکرا؛ بابی ژنی مردە، کە بە تۆپزی و ناچاری دەستی بەکار کردبووەوە، هەموو هۆش و بیری لای ئەوە بوو، کە لە موڵکەکەی خۆیدا، لە داروڤۆییدا، خۆی پەنا بدات. ئەوە بوو بڕیاری دا کە هەردوو کوڕە گەورەکەی بنێرێتە خوێندنگەی ئەندازیاری سوپایی سان پترسبۆرگ. ئەم پرۆژەیەی پێ زۆر باش بوو، چونکە خوێندکارانی ئەم خوێندنگەیە، کە خوێندنیان تەواو دەکرد و شادەتنامەیان وەردەگرت، دەیانتوانیی بە خوایشتی خۆیان لە یەکێک لە فەوجەکانی گاردی تزاریدا ببن بە ئەفسەر، یان ببن بە ئەندازیار و کاری ئەندازیاری بکەن. بەڵام سەفەرەکەیان بۆ پایتەخت، بە هۆی نەخۆشینی لەناکاوی فیۆدۆرەوە دواکەوت. تووشی دەنگکەوتن و دەنگنووسان ببوو. جۆرەها دەرمانی خوارد، بەڵام فایدەی نەبوو، تا ئەنجام دکتۆرێکی پسپۆڕ، ئامۆژگاریی کرد، کە سەفەری ناوچەیەکی گەرمەسێری هەتاوگر بکات، کە ئەم ئەزموونە سەرکەوتنی بەدەست هێنا. بەڵام ئەم دەنگکەوتن و دەنگنووسانەی لەگەڵدا مایەوە و دۆستۆیڤسکی بە درێژایی تەمەنی هەر بە دەنگی نزم داخاوت، دەنگی سەیر و دەستکرد دەهاتە بەرچاو و گوێگری قەڵس و ماندوو دەکرد. جیابوونەوە و دابڕانی برایانی دۆستۆیڤسکی لە هاماج و ڕێوڕەسمێکی بەشکۆدا ئەنجام درا. قەشە ئیڤان بارشیفی کەشیشی نەخۆشخانەکە تازەژ و نزای سەفەری خوێند. ئەندامانی خێزانەکە، کە هەنووکە کەم ببوونەوە، بەگوێرەی عادەت، لە دەوری مێزەکە دانیشتن و پاشان هەستان و نیشانەی

خاچیان کێشا. ئەنجام باب و هەردوو کوڕەکەی، سواری ئەو گالیسکەیە بوون کە چاوەڕوانیان بوو.

سەفەرەکەیان نزیکەی هەفتەیەکی خایاند، ئەسپەکان لە ڕۆیشتندا خاو و تەممەڵ بوون، دەبوایە لە هەر قۆناغ و وێستگەیەکدا سێ دانە سەعات بوەستابان. ڕێبوارەکان لە کاروانسەرا و میوانخانی گوندەکانی نێوان قۆناغە ڕێگەکاندا پشوویان دەدا و نانیان دەخوارد، پاشان دەچوون بۆ تەویلەکان، کە مەیتەران لەوێدا ئەو ئەسپانەیان قەشاو و ئامادە دەکرد، کە بۆ قۆناغی تازە بەکار دەبران، ئەوسا دەکەوتنە ڕێ، جۆری جووڵان و ڕێکردنەکەیان وەک کاروانی بەڕێکردنی تەرم بوو. ئەمبەر و ئەوبەری شەقامە خزەکە، دەشتێکی تەختانی و هەموار بوو. جێجێی ئەم دەشتە بەرینە لە جەنگەڵێن سیاسەر و دارکاژان و زەلکاوی ڕەنگ زەرددا، ڕەش دەچووەوە. ئەم دیمەنە یەکهاوییە، نیگای ماندوو دەکرد. ڕیتمی جووڵەی گالیسکەکەی خێڵی دۆستۆیڤسکییان، لە ڕیتم و جووڵەی کاروانی عەزیەتباری دەچوو. ماجۆر پەست و غەمگین بوو، بەڵام کوڕەکان سەرمەستی هەزاران هیوا و ئومێدی نادیار و گۆنگ بوون، چونکە ژیانێکی تازە چاوەڕوانی دەکردن. دەچوون خزمەتی "جوان و مەزن" بکەن. ئەم هاوکێشەیەیان بە لاوە ئازیز بوو؛ بیرکاری دەخوێنن، بەڵام شیعر هەستی دەهاروژاندن و تاریکیی ژیانی تایبەتی و نهێنییانی ڕووناک دەکردەوە. میشێل خێراخێرا شیعری دەهۆنییەوە، شەو و ڕۆژی سێ پەخشانی دەنووسی، فیۆدۆر، بە زیرەک و زرینگیی کیمیاگەران، کۆمەڵێک ڕووداوی لە ڕۆمانین و سوارچاکی و شانێل و شمشێرەوە، کە زەمینەی سەرەکییان کۆشکەکانی شاری ڤێنیسیا بوو، هەڵدەهێنجا و چیرۆکی لێ دروست دەکردن. جووتە برا بە دەنگێکی خەمناک، دوا بەرهەمەکانی پوشکینیان دەخوێندەوە و بەتەما بوون هەر کە بگەنە سان پتروسبۆرگ، بچنە سەیری شوێنی دوئێلە شوومەکەی پوشکین و پاشان بچنە تەماشای خانووە کۆنەکەی پوشکین و ئەو ژوورە ببینن، کە شاعیر دوا هەناسەی تیادا دابوو. دوای ئەوەش ئیدی، لە کاتێکدا خۆیان دابووە دەم ئەو خەون و خەیاڵانەوە، لەپڕدا ڕووداوێکی ناخۆش زنجیرەی خەیاڵەکانی پچڕین؛ لە وێستگەیەکی گۆڕینی ئەسپاندا، لە قەڵەمڕەوی حکومەتی تڤێرا، لە کاتێکدا خێڵی دۆستۆیڤسکییان چاوەڕوانێ گۆڕینی ئەسپانی گالیسکەکەی خۆیان بوون، لەپڕدا عەرەبانەیەکی سێئەسپ بەتاو هات و لە بەردەم ئەواندا وەستا. لە کاتێکدا ئەسپەکان بە لەرزین و هانکەهانکەوە وەستابوون، مامووریکی پۆستەی دەوڵەتی، بە شەپقەیەکی

سێگۆشەی پەڕدارەوە، لە گالیسکەکە دابەزی. جلێکی تەنگی لە بەر بوو، دەموچاوی وەک پارچەگۆشتێک سوور دەچووەوە. بەدەم خواردنەوەی پەرداخێک ڤۆدکاوە، چاوەڕوانی ئەوەی دەکرد تا گالیسکەیەکی تازەی بۆ بهێنن و بکەوێتە ڕێ. گالیسکەکەیان هێنا، سەر کەوت، هێشتا عەرەبانەکە بە تەواوەتی نەکەوتبووە ڕێ، کە کابرای مامووری پۆستە، هەستایە سەر پێیان و بە مست بەر بووە سەروگوێلاکی عەرەبانچییەکە. عەرەبانچییە داماوەکە خۆی بۆ پێشەوە دانەواند و بە هەموو هێزێکی خۆیەوە، بە قامچییە درێژەکەی بەر بووە ئەسپەکان. تا یارۆی پۆستەبەر، لە دواوە زیاتری لەم دەدا، ئەمیش زیاتر لە ئەسپەکانی دەدا... دۆستۆیڤسکی لە بیرەوەرییانی ڕۆژانەی نووسەرێکدا، لەم بارەیەوە دەنووسێت: "ئەم دیمەنە قێزەونە بە جۆرێک لە یادگە و زەینمدا نەخش بووە، کە بە تەمەنم لە بیرم ناچێت." دۆستۆیڤسکی لە دیمەنی ئەم ماموور و کارمەندی پۆستەیەدا، هۆی ئەم ڕەفتارە نزم و ئاژەڵییەدا، کە هەندێک کەس دەیدەنە پاڵ جووتیارانی ڕووس و بەوەی تۆمەتبار دەکەن، بە ڕوونی دەرک دەکات و باوەڕی وایە ئەگەر دەستبەرداری فەرمانکردن، هاوارکردن و لێدانی ئەم جووتیارانە ببن، ئەمانە دووبارە سەر بەرز دەکەنەوە و خوڵقوخووی میانڕەوانە و هزرینی مرۆڤانی پەیدا دەکەن و ئیدی بەوەوە دەق دەگرن.

لە ڕۆمانی تاوان و سزادا، ڕاسکۆلنیکۆڤ باسی ئەسپێکی لەڕ و لاواز و مردەڵە دەکات کە لەژێر زەبر و جەزرەبەی عەرەبانچییەکی کەودەندا بە ناوی میکلۆکا، دەپسێت و دەتۆپێت. دۆستۆیڤسکی دەڵێت: "ئەسپەکە لەژێر جەزرەبەی داردا دەلەرزێ، پشتی دەچەمێ، کەچی سەرلەتازە هەوڵ دەدات بارەکە ببات، بەڵام کە دارێکی ئەستووری دیکە بە گازەرای پشتیدا دەدرێت، بە جۆرێ دەکەوێتە سەر عاردی و تەخت دەبێت، لە تۆ وایە هەر چوارپەلیان بڕیوەتەوە."

دۆستۆیڤسکی لە کتێبی بیرەوەرییانی نووسەرێکدا، باسی پەخشانێکی نیکراسۆڤ، بە ناونیشانی چاوانی میهرەبان دەکات. لەم پەخشانەدا موجیکێک (جووتیاری کۆیلە)، بە قامچییەکەی دەکێشێت بە چاوانی ئەسپەکەیدا و پێی دەڵێت: "تۆ ناتوانی عەرەبانە ڕابکێشیت، بەڵام هەر دەبێت ڕاییبکێشیت، ئەگەر تۆپیوی هەر دەبێت ڕاییبکێشیت." دۆستۆیڤسکی بە درێژایی تەمەنی هەمیشە لەژێر گوشاری بیرۆکەی ئازاردا بووە، لەو بیرۆکەیە نەخەلەسیوە. هەر تاوانێک لە

بەرهەمەکانی ئەودا هەیە، ڕەگی چووەتەوە سەر ئازار و لەو ڕوانگەیەوە بەرخورد و مامەڵەی لەتەکدا کراوە و ڕاڤە و شرۆڤە کراوە. ڕەنج و ئازار بیانووە گەورەکەی بوونی ئێمەیە، هەوێنی ژیانە. بابی دۆستۆیڤسکی کە لە لایەوە دانیشتووە، بە شێوەیەکی ترسناک ئازار دەکێشێت، بە ئازارەوە دەتلێتەوە. قەدەر و چارەنووس ئەم ستەمەی لێ کردووە و ئەم زوڵمەی کە دەبێت تەحەمولی بکات، ئەنگیزەی ئەو زبری و سەختگیرییەیە کە لەگەڵ منداڵەکانیدا بەکاری دەبات، هەر کەسە و بەرپرسیاریێتی و باری نائومێدی و ڕق و ترسی خۆی بە ملی دراوسێکەیدا دەدات. هیچ شتێک لە خۆمانەوە دەست پێ ناکات. هیچ شتێک لە خۆماندا، لە ئێمەدا کۆتایی نایەت. هەر هەموومان گیرۆدەی یەک تۆڕی عەسەبین و ئەوەندە بەسە یەکێکمان جووڵەیەک بکات تا دەوروبەر و کەسە نزیکەکانی، هەست بکەن ئەوانیش ڕادەکێشرێن و ئازار دەکێشن.

ئانا گریگۆڤینا، هاوسەری دۆستۆیڤسکی، دەڵێت: "فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ بە خۆشحاڵییەوە باسی منداڵیێتیی خۆش و ئارامی خۆی دەکرد." بەڵام دکتۆر یانۆڤسکی، کە دۆستی دڵسۆزی فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ بوو، بەرپەرچی دەداتەوە و دەڵێت: "بێگومان فیۆدۆر، لەو منداڵییەدا ئاسوودە نەبووە و بەدەم کۆمەڵێک لەو هەستە تاریک و بەسوێیانەوە ژیاوە و تلاوەتەوە، کە بە تێپەڕبوونی ڕۆژگار نەک هەر نارەوێنەوە، بەڵکو زەمینەش بۆ کۆمەڵێک نەخۆشیی عەسەبیی وەک فێداری، ماخولیا، وازوازی، گومان، دوودڵی، سڵۆکی و دوورەپەرێزی خۆش دەکات."

کات درەنگە، ماجۆر باوێشک دەدات، زیادبوونی قۆپی و مرداو و زۆنگاوانی ئەمبەر و ئەوبەری شەقامەکە، نیشانەی نزیکبوونەوە بوو لە سان پترسبۆرگ.

بەشی چوارم

کۆشکی ئەندازیاران

زیارەتی ماڵەکەی پوشکین، پیاسەی دڵگیری کەناری ڕووباری نیفا، فەتح و کەشفی جوان و مەزن، هەر هەمووی لە سایەی ویست و تەگبیری ئاقڵانەی ماجۆردا دواخرا. بابیان کە گەیینە سان پترسبۆرگ، فیۆدۆر و میشێلی خستە خوێندنگەیەکی شەوانەڕۆژیی تایبەتییەوە، کە لە لایەن کورونا دفیلیبوفیچ کۆستامارۆڤ ناوێکەوە بەڕێوە دەبرا. ئەم ئەفسەرە خانەنشینە بەناوبانگە، ئەرکی دەورەی ئامادەکردنی لاوانی بۆ بەشداری لە تاقیکردنەوەی وەرگرتن لە خوێندنگە، لە ئەستۆ بوو. کابرایەکی درێژی بەسامی سمێڵ ڕەشی سمێڵبابڕی نیگاسارد بوو، ترس و خۆفی دەخستە دڵی خوێندکارانی تازەوە، بەڵام هەر کە دەمی هەڵدێنا و دەکەوتە قسە، جۆرە نەرمونیانییەکی دڵگیر و ناسکییەکی ژنانە لەژێر پەردەی ئەم ڕواڵەتە زبرە سوپاییەوە وەدەر دەکەوت. دکتۆر، هەر کە لە جێگیربوون و چارەنووسی منداڵەکانی ئەرخایەن بوو، ئیدی بۆ مۆسکۆ گەڕایەوە، بەڵام جووتە برا، هەرچەندە ئەم تەنیایی و دووریەیان لە بەر گران بوو، بەڵام زۆر بە جیددی، لەو مەیدانە تازەیەدا کە لە بەردەمیاندا کرابووەوە، کەوتنە کار و کۆشش. میشێل لە نامەیەکدا بۆ بابی دەنووسێت: "کارەکانمان ڕەوتی ئاسایی خۆیان وەرگرتووە. جاریَ ئەندازە دەخوێنین، جاریَ جەبر. جاریَ خشتەی قوللە و قەڵاتان، بورج و سەنگەر و مەتەرێزان دەکێشین و جاریَ بە فڵچە و قەڵەمان، دیمەنی چیا و کۆجاران وێنە دەکەین. جەنابی کۆستامارۆڤ، زۆرمان لیَ ڕازییە. ڕێز و خۆشەویستییەکی تایبەتی بەرانبەرمان هەیە، بایی سی ڕۆبڵ ئەوزاری کاری بۆ کڕیوین و بایی دوازدە ڕۆبڵیش بۆیەی بۆ کڕیوین." هەروەها دەڵێت: "ئێمە لەگەڵ هەشت خوێندکاری دیکەدا، لە یەک پۆلداین، بەڵام مامۆستا متمانەیەکی تایبەتی بە ئێمە هەیە."

ئەنجام ڕۆژی تاقیکردنەوە هات، فیۆدۆر دەرچوو، بەڵام میشێل لەبەر هۆی تەندروستی و نالەباریی مجێزی، دەرنەچوو. ئیدارەی خوێندنگەکە دەینێرێت بۆ شاری ڕیڤیل، تا لە خوێندنگەیەکی ئەوێ، کە پاشکۆ و لقی هەمان خوێندنگەی خۆیان بوو، بخوێنێت، هەڵبەتە فیۆدۆر زۆری دڵ بەو یونیفۆرمە سەربازییە فەرمییە خۆش بوو، کە وەک خوێندکاری ئەندازە لە بەری کرد، بەڵام ئەم خۆشییە، قەرەبووی ئەو خەم و پەژارەیەی بۆ نەکردەوە کە بە هۆی دابڕانی لە براکەی، تووشی بوو. جووتە برا، برایەتی و دۆستایەتییان زۆر خۆش و گەرم بوو. کێ دەیتوانیی جێگەی ئەم دۆست و هاوڕێ ئەمین و ڕازپارێزە بۆ فیۆدۆر بگرێتەوە، جێی ئەم هاوڕێ دڵسۆز و شاعیرە بەجۆشەی بۆ پڕ بکاتەوە، کە هێشتا فیۆدۆر دەمی بە تەواوەتی نەدەکردەوە، ئەو لە قسەکەی دەگەیی. لە هەموو کەڵکەڵە و ئارەزوو و ئاواتەکانی دەگەیی، ڕازەکانی ناخی دەخوێندەوە. بەڵام فیۆدۆر، لە هەنبەر بابیدا، هەڵبەتە لە ڕووی بەزەییەوە، وا خۆی دەنواند کە خوێندکارێکی ڕێکوپێکە و دڵی بە خوێندنگەکەی خۆشە؛ لە نامەیەکیدا دەڵێت: "ئەنجام لە خوێندنگەی ئەندازیاری قبووڵ کرام، جلکی فەرمیی سوپاییم لە بەر کرد و داخڵی خزمەتی وڵات بووم." پاشان ساڵانێک لەوەدوا دەنووسێت: "من و میشێلی برامیان، کە تەمەنی شازدە ساڵان بوو، لە سان پترۆسبۆرگ نایە خوێندنگەی ئەندازیاران، هەڵبەتە بەمە ئایندەیان وێران کردین. سەبارەت بە من، ئەمە هەڵەیەکی گەورە بوو." هەڵبەتە ئەمە هەستی ڕاستەقینەی ئەو بوو.

کۆشکی ئەندازیاران، هەندێک جار بەو ناوەوە، ناوی ئەم خوێندنگەیە دەبرا، بە فەرمانی تزار پۆڵسی یەکەم، بۆ سوکنەی تایبەتی خۆی دامەزرا. ئەم تەلارە کەوتبووە جوانترین گەڕەکی شارەوە، کەوتبووە سەر یەکانگیری هەردوو ڕووباری مۆنیکا و فۆنتانکاوە، بە هۆی پردێکی بزۆزەوە لە باخە هاوینەکە جیا دەکرایەوە. بورجێکی گەورەیان لە کەنار ئەم پردەدا دروست کردبوو، لەم بورجەدا، ئیمپراتۆری دیکتاتۆر، لە نیوەشەوی ١١ی ئازاری ساڵی ١٨٠١دا، بە فەرمانی هاودەم و هاوڕێی گیانیبەگیانیی خۆی، کۆنت دوپاهلینی فەرماندار و حاکمی سوپایی سان پترۆسبۆرگ و بە ڕەزامەندیی پەنهان و ژێراوژێری ئەلکساندەری کوڕی خۆی، کوژرا. "چونکە مەشییەت و ئیرادەی

خوا لەسەر ئەوە بوو کە بابی خۆشەویستمان، تزار پۆڵس بیترۆڤیچ بۆ خۆی بباتەوە، ئەوە بوو بە مەرگی مفاجات کۆچی دوایی کرد." ئەمە دەقی ئەو ڕاگەیەندراوە بوو، کە ئەلکساندەر، ڕۆژی دوای کوشتنەکەی بابی بڵاوی کردەوە.

لە ساڵی ١٨١٩دا، کە کۆشکەکە چۆڵ بوو و دوای گواستنەوەی کەلوپەلەکانی ناوی، دەستێکیان پێدا هێنا و بڕێک نۆژەنکاریی تێدا کرا و ئەوجا تەرخان کرا بۆ خوێندنگەی ئەندازیاران. هۆڵەکانی گەورە و بەرز و ڕووناک بوون، دیوارەکانی سپی و گەچکاری بوون. لە هۆڵە ئیمپڕاتۆرییەکانی جاراندا، خەوتنگەیەک و خوارنگەیەک و چەند پۆلێکیان دروست کرد، کە جێگەی سەد و بیستوشەش خوێندکاری تێدا دەبووەوە. خوێندکارانی ئەم خوێندنگەیە تەمەنیان لەنێوان چواردە بۆ نۆزدە ساڵاندا بوو. ئەمانەیان بە کۆمەڵێک ڕێوڕەسم و دابونەریتی پتەو و جێگیر پەروەردە دەکرد. فێربوونی پرەنسیپی نەجیبزادەیی، ڕێزگرتن لە سەربازانی ئەقدەمی پێش خۆیان، پاراستنی خەڵکانی لاواز، بێباکی و بەهەندنەگرتنی مەترسییان، بایەخدانی تایبەتی بە سەما، ئەمانە هەمووی لە بەرنامەی خوێندندا بوون. خوێندکاری ئەندازیاری کە وەردەگیرا و دەچووە کۆشکی ئەندازیاران، سوێند دەدرا و دەخرایە ژێر باری بەرپرسیارێتییەوە و سنووری بەرپرسیارێتیی خۆی بۆ دیاری دەکرا. بەرنامە و میتۆدی خوێندن لێرەدا هەمەجۆر و جیددی و قورس بوو: جەبر، ئەندازە، بالستیک، فیزیا، تەلارکاری، قەڵات و مەتەرێزان، توبۆگرافیا، جوگرافیا، هەروەها ئەدەبیات و مێژوو و مەشق و ڕاهێنانی سوپایی و تا دوایی. هەوڵیان دەدا نەخشەی باش بکێشن، فێری وێنەی ئاوی ببن، فێری چۆنێتیی مەتەرێز و سەنگەرسازی ببن. خوێندکارانی ئەم خوێندنگەیە، هەر لە ئێستاوە باسی سەرکەوتنەکانی ئایندەی خۆیان دەکەن، باسی دۆخ و حاڵی کەسی، پەیوەندیی گرنگ و گشتی، شەوبێری و جەلال و شکۆ دەکەن. باسی ئەوە دەکەن چۆن دژی ئەو کەسانە بوەستنەوە کە دژی "سەربازانی کۆن" ڕادەپەڕن. ئەوسا بە فەرمانی خوێندکارێکی ئەقدەمی ئەندازیاری، دوژمنانی دوو دەستە و چینی هەڤدژ، ئاشت بکەنەوە و سوێند بۆ یەکتر بخۆن، کە دۆستی یەکتر بن و هەموو ڕق و کینەیەک وەلاوە بنێن و هەر سووکایەتی و بەدحاڵیبوونێک کە

ڕووی داوە، لە بیر بکەن. زەبتوڕەبت و دیسیپلین لەم خوێندنگەیەدا، زۆر سەختە، مەبەست ئەوەیە کە گەنجان ڕام بکرێن و فێری ئەوە بکرێن کە تەحەمولی دژواری و بارودۆخی سەخت بکەن و بۆ گەیشتن بەم مەبەستەش هەموو ڕێگەیەک ڕەوا بوو، بەتایبەتی جەڵدە و شەللاخ. ئەوەتا سێرگ پیرکی، لە کتێبی چەند بیرەوەرییەک لە پەیمانگەی پرد و ڕێگەوبانەوە، لەم بارەیەوە دەڵێت: "هەندێک جار لە کەتیبەی نەجیمزاندا، وا ڕێدەکەوت لەسەر هەڵەیەکی بچکۆلە لە کاتی مەشق و ڕاهێناندا، خوێندکار بە جۆرێک دەگیرایە بەر شەللاخ و جەڵدە، کە دەبوایە بە نیمچەمردوویی بخرایەتە سەر دەستەبەرەیەک، یان لە پەتۆکەیەوە بپێچرایە و لە مەیدانی مەشقەکە ببرایەتە دەرەوە."

دۆستۆیڤسکی دوای ژیانێکی خانەوادەیی گۆشەگیرانە لەژێر باڵی دایکوباوکدا، لەناکاو دەکەوێتە ناو ئەم ژینگە سەرەتایی و زبر و جەنجاڵ و پڕ جۆشوخرۆش و جموجۆڵەوە. فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ، لەو سەروبەندەدا گەنجێکی قەڵەوی چوارشانە، دەموچاوخڕ، کەپوو هەڵگەڕاوەی ڕەنگ زەردی دەموچاو کەمێک نمووس بوو. قژە زەردەکەی زۆر کورت کردبووەوە، تەوێڵە بەرز و پانەکەی بەسەر چاوە قاوەییەکانیادا هاتبووەوە. چاوەکانی زۆر لە قووڵدا بوون و تەماشاکردنەکەی پیاوی بێزار دەکرد. برۆکانی تەنک و لێوەکانی ئەستوور بوون. بە شێوەیەکی گشتی جۆرە خەمینی، گۆشەگیری و نیگەرانییەک لە سیمایدا دەخوێندرایەوە. لە جلوبەرگدا، شەپڕێو بوو، یونیفۆرمی سوپایی فەرمی نە لێ دەهات و نە بایەخی پێ دەدا. هاوڕێکانی نازناوی فوتیوسیان لێ نابوو. (فوتیوس (Photius)، کەشیش و زانایەکی خوداناسی مەسیحی بوو، کە لە پاپا هەڵگەڕایەوە و کڵێسەی ئەرتەدۆکسی دامەزراند و لە دووبەرەکیی ئایینیی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوادا ڕۆڵێکی دیار و بەرچاو و کاریگەری بینی).

یەکەم بەرخوردی دۆستۆیڤسکی لەگەڵ هاوپۆلەکانیدا، زۆر قورس، ناخۆش و تاکەتبەر بوو. لە کتێبی یاداشتە ژێرزەمینیەکاندا دەڵێت: "چەند گێل دیار بوون، لە ئاژەڵان دەچوون! لە خوێندنگەکەی ئێمەدا، بە هۆی مەشق و ڕاهێنانی نادروستەوە، سیما و جەستەی خوێندکارەکان دەگۆڕا، دەشێوا و شەقڵی گێلاتییان وەردەگرت. ئەو کوڕە جوان و بەژنوبالا ڕێکوپێک و

تەندروستانەی کە دەهاتنە ئەم خوێندنگەیە، دوای چەند ساڵێک، ناشیرین دەبوون و هەیکەل و لەشێکی ناشیرین و شێواویان پەیدا دەکرد. هێشتا شازدەساڵان بوون، من بە سەرسامییەکی خەمئامێزەوە تەماشام دەکردن. سەرم لە بچووکیی بیرکردنەوەیان سوور دەما. گەمە و یارییان، دەمودوویان، خولیا و کەڵکەڵەیان هەر هەمووی پووچ و بێبایەخ دەهاتنە بەرچاوم. ئەمانە جگە لە خەمی خوێندنگە و دەرچوون، هیچ زیکر و فیکر و خەمێکی دیکەیان نەبوو. هەر شتێکی چین و توێژەکانی خوارەوەی کۆمەڵگەیان، ئەگەر دروست و ڕەواش بوایە، بە لاوە پەشم و بێبایەخ بوو، بە قێز و بێزەوە مامەڵەیان لە تەکدا دەکرد و بە بێشەرمییەوە ڕووبەڕووی دەبوونەوە. ئەمانە تەنیا ناو و ڕواڵەتیان مەبەست بوو، گوێیان بە ناوەڕۆک نەدەدا. لە تەمەنی شازدە ساڵیدا باسی ئەو پلەوپایە و پێگانەیان دەکرد کە نانی تێدا بوو. هێندە گەندەڵ بوون، پیاو قێزی لێ دەکردنەوە."

زۆر لەم گیانلەبەرە بچکۆلانە، چونکە زۆر سادە و ساویلکە بوون، هیچ خەمێکیان نەبوو، بە بچووکترین شت دڵیان خۆش دەبوو. جا ئێستا لێرەش، لەوسای خوێندنگە شەوانە ڕۆژانەکەی چیرماک، پتر تامی تاڵی جودایی دەچەشت. لە نامەیەکیدا بۆ میشێلی برای لەم بارەیەوە دەڵێت: "ژیان لێرە زۆر ناخۆش و قێزەونە، لێرە تەنیا ئەو شتانەی لە مادییەت و خۆشبەختیی زەمینییەوە سەرچاوە دەگرن و هەڵدەقوڵێن، جوانن."

هەموو باسوخواسێکی هاوڕێ خوێندکارەکانی بریتی بوون لەو بابەتانەی پەیوەندییان بەم مادییەت و خۆشبەختییە زەمینییانەوە هەبوو. هەموو خەمێکیان، خەمی دونیایی بوو، باسی دەرچوون و بەدەستهێنانی پلەوپایە و پۆست و پێگەی باش و لەبار بوو. بەڵام ئایا فیۆدۆر بە خۆیشی لە خەم و بیری پلەوپایەدا نەبوو؟ لەم بارەیەوە دەڵێت: "پێم وایە دونیا مانا و ئاڕاستەیەکی نەرێنیی وەرگرتووە و لە کانگا و قووڵایی مەعنەویەتێکی باڵا و درەخشانەوە، هەجوویەکی زەمانەوانیی هاتووەتە دەرێ. کە ئەمە شتێکی ترسناکە! تەحا لە سووکی و ترسنۆکیی مرۆڤ! هاملێت، هاملێت..." وەک هاملێتێکی نەبەکام، خەمین، نائومێد، تەنیا، بە خۆی و کتێبەکەی دەستیەوە، بە داڵان و ڕاڕەو و گەلەرییەکانی خوێندنگەکەدا دەسووڕێتەوە، خۆی لە

ماموستاکان دوور دەگریت. کە قسە لەگەڵ هاوڕێکانیدا دەکات، بێباک و بێپەروا قسەکانیان پێ دەبڕێت. وێڕای ئەوەش دریغی لە کارکردن ناکات، بەڵکو بە پێچەوانەوە، زۆر کۆشیارە، پەڵپ ناگرێت، هەر کارێکی پێ بسپێردرێت بە جیددی ئەنجامی دەدا. کاتێک کە ماموستا پرۆفیسۆر پلاکین، لە وانەکەی خۆیدا پێی گوتن گۆگۆڵ، نووسەرێکی بچووکی بێ بەهرەیە و ئارەزوو دەکات لە دابونەریتان لا بدات و دەربارەی ژیانی خەڵکانی ڕەشۆکی و گەجەروگوجەر و لاتولەوێرانی کۆمەڵگە دەنووسێت، ئەو سەری خۆی کز دەکات و هیچ پەڵپێک ناگرێت، کول و کۆڤان و خەمی خۆی دەدا بە کۆڵی خۆیدا و هەقی هیچی نییە. پاشان لە کتێبی یادگارییەکانی خانەی مردواندا دەنووسێت: "بوونەوەرێکە لەگەڵ هەموو شتێکدا ڕادێت. من پێم وایە، ئەمە باشترین پێناسەیە بۆ مرۆڤ."

هەڵبەتە خۆیشی خەریک بوو بەرەبەرە لەگەڵ ژیانی تازەی خوێندنگەکەیدا ڕادەهات. خووی بە جودایی و تەنیاییەوە دەگرت. یەکێک لە هاوڕێکانی لەو بارەیەوە دەڵێت: "ئارەزووی دەکرد خۆی لە خەڵکانی دی دوور بگرێت، ئایا بەڕاستی کڵۆڵ و دڵتەنگ بوو، یان وای وێنا دەکرد؟ چۆن بتوانیین بچینە بنجوبناوانی ئەمە؟ هەڵگرتنی چەک و بەکارهێنانی، جموجوڵی دەستەجەمعی، دابونەریت و ڕێوڕەسمی سەربازیی کۆن، ئەمانە هەر هەمووی زبر و ناخۆش بوون، بەڵام ڕاست و ڕاستگۆیانە بوون، قەت ڕۆژێ لە ڕۆژان بە دڵی ئەو نەبوون. غرووری نەخۆشانە و هەستیاریی دەروونی و لاوازیی جەستەیی، تووشی تەنیایی و گۆشەگیرییان کردبوو." لە پشووی وانەکاندا، کە زۆر کورت بوون، پەنای دەبردە کەناری چوارچێوەی ئەو پەنجەرەیەی کە دەیڕوانییە سەر ڕووباری فونتانکا. کتێبێکی کۆنەی دەکردەوە و خۆی بە خوێندنەوەوە مژووڵ دەکرد و بەو جۆرە هەوڵی دەدا خۆی لە خەمە چکۆلەکانی خوێندنگە و ئەرکە خوێندنگەییەکان دوور بخاتەوە. قوتابییەکان بەدەم هەراوزەنا و سوعبەت و شۆخییانی تێکەڵوپێکەڵەوە، لە حەوشی خوێندنگەکەوە دەهاتن، ڕیزیان دەبەست و بە بەردەم ئەودا تێدەپەڕین و دەچوون بۆ هۆڵی نانخواردن و پاشان بەدەم قسە و پێکەنینەوە دەگەڕانەوە. بەڵام فیۆدۆر میخائیلیۆڤیچ، نە هیچی دەبیست و نە هیچی دەبینی. تەنیا ئەو

کاتەی تەپڵی تەواوبوونی کار و دەوام لێی دەدا، کتێبەکانی کۆ دەکردنەوە و ڕێکی دەخستن. بەڵام وەک ساڤیلیڤی چاودێریی گشتیی خوێندنگەکە دەیگێڕێتەوە، زۆر جار لە نیوەشەواندا دۆستۆیڤسکییان دەبینی، کە بەدیار مێزە چکۆلەکەی خۆیەوە، لە ژووره بازنەییەکەدا، بە پێخاوسی، پەتۆیەکی بە شانیدا داوە و دانیشتووە و لەبەر ڕۆشنایی مۆمێکی نیوەسووتدا، کە لە مۆمدانێکی تەنەکەدا دەسووتا، خەریکی نووسین دەبوو.

ئیدارەی خوێندنگەکە لێی ڕازی بوو و ستایشی دەکرد، لە فایلی کەسیی خوێندنگەیدا، ئەم هەڵسەنگاندنە دەربارەی ئەو دەبینرێت: "-ئایا خوێندکار کۆشیارە؟ -زۆر کۆشیارە. —لە ڕووی تواناوە چۆنە؟ -باشە." تەنیا ئەوەندەی دەربارە نووسرابوو و هیچی دی. هەڵبەتە هەقی خۆیەتی گومانی ئەوە بکەین کە ڕەنگە لەم سەروبەندەدا خەریکی ڕەشنووسی یەکەمین ڕۆمانی خۆی، هەژاران، بووبێت. کەسێتیی سەیروسەمەرەی ئەم خوێندکارەی ئەندازیاری، کە ڕقی لە مەشقی چەک، گەمە و سەما، ئەو سەعاتە پیرۆزانە بوو کە لە هۆڵی خواردن بەسەر دەبران، سەرنجی هاوڕێکانی ڕادەکێشا. هەندێک لە خوێندکارەکان لێی نزیک بوونەوە، بە خێرایی دڵبەندی جۆشوخرۆشی شاعیرانەی بوون. فیۆدۆر، کۆڕێکی چوار پێنج نەفەریی گەنجی لە خۆی خڕ کردبووەوە، کە لەو کۆڕەدا باسی شیعر و تەنانەت ئایدیال و بەها باڵاکانیشیان دەکرد. ئەمە بۆ ئەم خوێندنگەیە ڕووداوێکی تازە و بێپێشینە بوو. فیۆدۆر سەرپەرشتیی ئەم هاوڕێیانەی دەکرد و هانی خوێندنەوەی دەدان. هەندێک لە ئەندامانی ئەم گرووپە لە ڕێگەی ئەوەوە و بە هاندانی ئەو ڕۆمانی پاڵتۆکەی گۆگۆڵیان خوێندەوە و ئاشنایەتییان لەگەڵ دیکنز و بەرهەمەکانی واڵتەر سکۆتدا پەیدا کرد و خوێندیاننەوە.

ئەو هەواداره "مەزن و جوانانە" زۆر جار بە بیانووی نەخۆشییەوە، لە خەوتنگەکە کۆ دەبوونەوە و دۆستۆیڤسکی بە دەنگە نووساو و نزمەکەی خۆی شیعر یان هەندێک دەقی پەخشانی بۆ دەخوێندنەوە. ئەوسا دەوەستا تا ئەوەی خوێندبوویەوە، شرۆڤە بکات. خۆ ئەگەر ئەم موریدانەی بچووکترین ئیرادیان بگرتایە، ئەوا دەنگی لێ هەڵدەبڕی و سەدان بەڵگە و بورهانی وەک کوتەک بەسەر سەریاندا دادەباراند. زۆر جار ئەو گەنجانەی لە هۆڵەکەی

تەنیشتیەوە بوون، دەیانبینی چۆن ئەو کەسەی ئیرادی گرتبوو، بە پەلە لە ژوورەکە هەڵدەهات و دۆستۆیڤسکی بە خۆی و کتێبەکەی دەستیەوە دوای دەکەوت، تا بابەتەکەی بە دروستی تێبگەیەنێت و بڕوای پێ بهێنێت. یەکێک لە هاودەورەکانی دەڵێت: "کاتێک کە لە ئەرکی خوێندنگە دەبووینەوە و لەگەڵ یەکدا دەکەوتینە قسان، فیۆدۆر دۆستۆیڤسکی خۆی بە هۆڵەکەدا دەکرد و بە قسە ئیلهام و سەرۆئاساکانی، سەرنجی ڕادەکێشاین. لە نیوەشەودا کە شەکەت و ماندوو دەبووین، خەو دایدەگرتین، دۆستۆیڤسکی بەردەرگەکەی لێ دەگرتین و بەوپەڕی جۆشوخرۆشەوە قسەی بۆ دەکردین. دەنگە نزمەکەی ئەفسوونی دەکردین و لەوی نزیک دەکردینەوە."

هەڵبەتە ئەم حەماس و جۆشوخرۆشە ئەدەبییەی دۆستۆیڤسکی، کاری لە ئەرکە سوپاییەکانی دەکرد و وەک پێویست پێیاندا ڕانەدەگەیی. ڕۆژێک کە چووبوو بۆ خزمەتی دۆقی گەورە میشێل پاڤلۆڤیچ، بیری چووبوو، قسەکانی بەم کلێشە باوە "بۆ ئارەزوورەتی جەنابی سەعادەتی تزاری" دەست پێ بکات. ئیدی دۆقی گەورە، هاواری کردبوو: "سەیرە! ئەم گێلانە چ کەسێکی بێئەدەبیان بۆ ناردووم!"

دژوارترین ماوە و قۆناغی ئەو ساڵە بۆ دۆستۆیڤسکی، ماوەی مانۆرەکانی کرازنوی یان پیتر هوف بوو، بەتایبەتی کە ئێجگار بێپارە بوو. دونیا زۆر گەرم بوو، ئەوەندەی پارە نەبوو ئاوی خواردنەوە بۆ خۆی بکڕێت، یان ئەگەر دونیا ساردی کردبا و باران باریبا، پارەی ئەوەی لە بەڕکا نەبوو کووپێک چای بکڕێت، یان جلی زیادەی هەبێت و جلە تەڕەکانی بگۆڕێت. باوکی دۆستۆیڤسکی کە پەنای بردبووە بەر گوندی، ئیدی بەوپەڕی خەمینی و نائومێدی، خووی دابووە مەیخۆری و لەوپەڕی بێتاقەتیدا دەژیا و نە ئارەزووی دەکرد کەس ببینێت و نە باسی هیچ بکات و نە گوێی لە هیچ شتێک ببێت، فیۆدۆر بۆی دەنووسێت: "هەرچی زووترە، شتێکم بۆ بنێرە. بەوە لەم دۆزەخەم دەرباز دەکەی کە تێیکەوتووم! پەح کە ناخۆشە، مرۆڤ موحتاج بێ..."

هەروەها لە نامەیەکی دیدا بۆی دەنووسێت: "بابە ئازیز و باشەکەم، وا خەیاڵ نەکەی کە کوڕەکەت لەپێناوی خۆشی و ڕابواردنی خۆیدا داوای پارەت

لێ دەکات... من ئەقڵم هەیە، بازووم هەیە، ئەگەر دەستم بەتاڵ بوایە و پەرژابام، داوای تاکە کوپیکێکم لە کەس نەدەکرد، خۆم لەگەڵ هەژاری و دەستکورتیدا ڕادێنا. بەڵام بابی ئازیزیم، ئەوە بیری خۆت بهێنەوە، کە من لەم کاتەدا، بە هەموو مانای وشەی خزمەت لە خزمەتدام، یانی مژووڵی خزمەتم، بۆیە بمەوێ و نەمەوێ دەبێت پابەند و وەفاداری دابونەریت و ڕێوڕەسمی ئەو کۆمەڵگەیە بم کە تیایدا دەژیم... ژیانی ئۆردوویی، حاڵی حازر، بۆ هەر خوێندکارێک بەلای کەمەوە، چل ڕۆبڵ دەکەوێ. من بۆیە هەموو ئەم شتانە بۆ تۆ دەنووسم، چونکە لەگەڵ بابی خۆدا قسان دەکەم. من لەم حیساب و کیتابەدا پارەی شەکر و چام هەرچەندە گرنگیشن، حیساب نەکردووە. کاتێک مرۆڤ لە ژێر خێوەتێکی قوماشدا، باران لێی دەدات و تەڕ دەبێت، یان کاتێک شەکەت و ماندوو لە مەشقی سوپایی دەگەڕێتەوە و لە سەرما هەڵدەلەرزێ و چای بۆ خواردنەوە نەبێت، لەوانەیە نەخۆش بکەوێت، کە لە مانۆڕەکانی پاردا ئەوە بەسەر خۆمدا هات، بەڵام وێڕای ئەوەش، چونکە دەزانم گرفتی داراییت هەیە، چاوپۆشی لە چای دەکەم، تەنیا داوای شتی زۆر پێویست لە تۆ دەکەم، یانی بڕە پارەیەک کە بەشی کڕینی جووتێک چەکمە بکات."

بابی دۆستۆیڤسکی موڵک و زەویی هەبوو، دەرامەتێکی جێگیر و یەک سەفتە ئەسکەناسی گەورەی پاشەکەوت کردبوو، بۆ جیازیی کچەکانی داینابوو. لە گوندیدا پەنای گرتبوو و هیچ خەرجییەکی نەبوو. لە دڵی خۆیدا بڕوای تەواوی بە دروستی و ڕەوایی داواکانی کوڕەکەی هەبوو، بەڵام پیرەمێردی ڕژد و قرچۆک، زۆر وەستایانە و فێڵبازانە، ڕەزیلییەکەی خۆی دەرشارێتەوە و بە زمانی لووس وەڵامی کوڕەکەی دەداتەوە و بۆی دەنووسێت: "ئازیزەکەم، چاک بزانە خوتە و بۆڵە و گلەییوگازاندە لە بابێک، کە ئەوەندەی توانای دارایی ڕێی دابێ، یارمەتیی بۆ ناردوویت، نەک هەر شەرمە، بەڵکو تاوانیشە. ئەوە بێنەوە یادی خۆت کە سێ ساڵ لەمەوپێش چیم بۆ تۆ و براکەت نووسیبوو، نووسیبووم کە بەروبووم و حاسڵاتی گەنمەکەم زۆر خراپە، پاریش هەر باسی خراپیی بەروبوومەکەم بۆ کردبوویت... هەموو ئەمە دەزانیت و هێشتا دەتەوێ گلەیی لە باوکی خۆت بکەی کە پارەی کەمت بۆ دەنێرێ؟ من خۆیشم جلوبەرگی پێویستم نییە. چواردانە ساڵە جلم بۆ خۆم

نەکردووە و جلە کۆنەکانیشم شڕووڕ بوون. تاکە کوپیکێک بۆ خۆم خەرج ناکەم، بەڵام چار نییە و سەبر دەکەم. ئێستا سیوپێنج ڕۆبڵی ئەسکەناست بە حەواڵەدا بۆ دەنێرم، کە بە نرخی بازاڕی مۆسکۆ، دەکاتە چلوسێ ڕۆبڵ و هەفتاوپێنج کوپیک. ئیدی بە شێنەیی و ئاقڵانە خەرجی بکە، چونکە دوویاتی دەکەمەوە، کە تا ماوەیەکی زۆری دی، توانای ئەوەم نابێ هیچ پارەیەکت بۆ بنێرم."

فیۆدۆر هەست بە نائومێدییەکی زۆر دەکات، لە بەرواری ١٨٣٨/٨/٩دا، نامەیەک بۆ میشێلی برای دەنێرێت: "تۆ گلەیی لە بێپارەیی خۆت دەکەیت، بەڵام منیش بووە نیم. باوەڕ بکە بە درێژایی ماوەی مانۆڕەکان تاکە کوپیکێکم لە بەرکدا نەبووە. لە ڕێگەدا لە سەرما و لە برسانا نەخۆش کەوتم (لە یەکبینە دەباری و هیچ شوێنی نەبوو خۆمانی بدەینە پەنا) پارەی ئەوەم پێ نەبوو، کوپێک چایی گەرم بکڕم.... نازانم کەی ئەم بیرە خەمناکانە بەرۆکم بەر دەدەن؟" ئەوسا لە پەراوێزی هەمان نامەدا دەنووسێت: "من پڕۆژەیەکم بەدەستەوەیە: شێت بوون." لە بەرواری ١٨٣٨/١٠/٣١دا، لە نامەیەکی دیکەدا دەڵێت: "بەڕاستی لەوە ناخۆشتر نییە کە مرۆڤ بەبێ هیوا و ئومێد بژی برایەکەم. کە تەماشای پێش خۆم دەکەم لە ئایندە دەترسم. من حاڵی حازر لە کەشێکی بەستەڵەکدا، لە ناوچەیەکی جەمسەریدا، کە کەمترین پرتەوی هەتاوی ناگاتێ، گیرم خواردووە. ماوەیەکی زۆرە نەک هیچ سەرۆ و ئیلهامێکی هونەری بە مێشکمدا نەهاتووە، بەڵکو زۆر جار هەمان هەستی زیندانییەکەی شیلون (شیلون، قەڵایەکە لە سویسرا، لە سەدەی سیازدە لە ڕۆخی دەریاچەی لیمان، لە نزیکی مونترو دروست کراوە، مەڵبەند و بارەگا و نیشیمەنی میرانی ئال سافوا بوو، بونیڤار (١٤٩٣-١٥٧٠)، کە تێکۆشەرێکی نیشتمانپەروەری خەڵکی جنێف لەوێدا زیندانی کرا، بایرونی شاعیری ئینگلیز پەخشانێکی بەو بۆنەیەوە بە ناونیشانی زیندانییەکەی شیلون داناوە) دەمگرێت، کە لەدوای مەرگی برایەکەی لەو زیندانەدا دەژیا."

هەڵبەتە لەم نامە سکالائامێزانەدا، بە ئاشکرا ئاماژە بۆ ئەو کتێب و بەرهەمانە دەکات کە تازە خوێندوونیەوە، ئەوەتا بە براکەی دەڵێت: "تۆ لافی ئەوە لێ دەدەی کە زۆرت خوێندووەتەوە، بەڵام وا نەزانی بەغیلیت پێ دەبەم،

چونکە منیش لە پترۆسبۆرگدا هیچم نەخوێندبێتەوە، بە ئەندازەی تۆم کتێبان خوێندووەتەوە." لەڕاستیدا هەموو بەرهەمەکانی هوفمانی بە هەردوو زمانی ئەڵمانی و ڕووسی خوێندبووەوە، هەروەها زۆربەی هەرەزۆری بەرهەمەکانی بەلزاکیشی خوێندبووەوە و لەم بارەیەوە دەنووسێت: "بەلزاک گەورەیە..." هەروەها فاوستی گوتە و هەندێک لە پەخشانە کورتەکانی خوێندبووەوە. هەروەها کارەکانی ڤیکتۆر هۆگۆشی، جگە لە هیرنانی و کرومویل، هەموو خوێندبووەوە. لەو بارەیەوە دەڵێت: "هۆگۆ، فریشتەی خالیسەیە، بەڵام فەڕەنسییەکان وەک پێویست قەدری نازانن و ناگرن، بەڵام سەبارەت بە نیسارد (Nisard)، کە ڕەخنە لە پەخشانە بەناوبانگەکانی (Odes et Ballades) دەگرێت، هەرچەند پیاوێکی زیرەک و هزرڤانە، بەڵام درۆ دەکات."

بەڵام شیللەر، کارێکی ئیجگار زۆر لە دۆستۆیڤسکی دەکات. لەم بارەیەوە دەڵێت: "هەموو بەرهەمەکانی شیللەرم ئەزبەر کردبوو، شیللەر ببوو بە وێردی سەرزارم و خولیای خەونەکانم. ئەدی سەبارەت بە ڕاسین؟ تۆ دەڵێی کە ڕاسین شیعری باشی نییە، باشە تۆ ئیفیژنیت خوێندووەتەوە؟ دەتوانیی بڵێی بەرهەمێکی بەرز نییە؟ ئەدی شانۆنامەی فیدر؟ براله تۆ ئەگەر ئەمە بە لوتکەی تەبیعەتی ڕاستەقینە لە چوارچێوەی شیعردا نەزانی، ئەوە تەنیا بۆچوونی تۆیە و کەسی دی ئەو ڕایەی نییە و نابێت. ئەدی کورنیل؟ شانۆنامەی لوسیدت خوێندووەتەوە؟ داماو بڕۆ بیخوێنەوە، بیخوێنەوە و کڕنووش بۆ کورنیل ببە و داوای لێبوردنی لێ بکە، چونکە سووکایەتیت پێ کردووە..."

هەڵبەتە میشێلیش کە ئەم نامانەی بۆ دەچوو، خوێنەرێکی زۆر جیدی و هەستیار، هێندەی شیعر دەخوێندەوە و دەنووسی تا گێژ دەبوو. جارێک نامەیەک بۆ ماجۆر دەنێرێت و دەڵێت: "باوکە، مژدەت لێ بێ، پێم وایە توانا و بەهرەی شاعیریم تێدایە، تا ئێستا کۆمەڵێک شیعر و پەخشانی کورت و بچووکم نووسیون، بەڵام ئێستا دەستم داوەتە دانانی شانۆنامەیەک..."

نامەکەی میشێل بۆ بابی، کە بێگومان دکتۆر پەست و تووڕە دەکات، بە ڕاشکاوی و بەم جۆرە دەست پێ دەکات: "هەموو شتێکم لێ بسەننەوە، با

ڕووتوڕەجاڵ بم، تەنیا شیللەرم هەبێ، بەسمە، هەموو دونیا فەرامۆش دەکەم.”
پەخشانەکانی میشێل، سەرنجی براکەی ڕادەکێشن، لەم بارەیەوە دەنووسێت: “شیعرەکانم خوێندەوە. بە دیاریانەوە گریام، تا ماوەیەک ئارامییان بە ڕۆحم بەخشی.” هەڵبەتە بۆ سەلماندنی بۆچوونەکەی خۆی، قسەکانی شیدلۆڤسکیی هاوڕێ و هاوتەمەنی خۆیان، بە نموونە دەهێنێتەوە. ئەم شیدلۆڤسکییە کوڕێکی سەیر و ئەتوار نامۆ بوو. فیۆدۆر، لەبارەی ئەوەوە دەڵێت: “کە سەیری دەکەی، سەروسیمای بابایەکی شەهیدی هەیە، تا بڵێی لەڕولاواز و باریک و بنێسە. گۆناکانی قوپاون، چاوەکانی وشک و نیگای گەرم و پرشنگدارە.” برایانی دۆستۆیڤسکی، لە یەکەم ڕۆژی گەیشتنیان بە سان پترسبۆرگ، تووشی ئەم کوڕە بوون و لەگەڵی ئاشنا بوون، لە هەمان هۆتێلدا کە ئەمانی لێ دابەزین، تووشی بوون و ئاشنایەتییان لەگەڵیدا پەیدا کرد، کاتێک فیۆدۆر و میشێل زانییان ئەم کوڕەی کە تازە لە وەزارەتی داراییدا دامەزراوە، شاعیرێکی ڕاستەقینەیە و بەتەمایە شیعرەکانی چاپ و بڵاو بکاتەوە، ئیدی بە جارێ ڕموودەی بوون و پەیوەندییان لەگەڵدا تۆخ کردەوە. تەنانەت خودی ماجۆریش دڵبەندی ئەم گەنجە بەزمان و تەڕفام و ڕۆشنبیرە ببوو، کە هەمان شێواز و مەندی و گۆنگی شاعیری ئینگلیز، لۆرد بایرونی هەبوو. ئەم شیدلۆڤسکییە، لە سەرەتاوە جووتە برای بە ناو پایتەختدا گێڕا، پاشان لەگەڵیاندا چوو بۆ زیارەتی کەتەدرا و کڵێسە گەورەکەی قازان، پاشان کە کەوتە هاتوچۆ لە نێوان سان پترسبۆرگ و ڕیڤێلدا، نامەی جووتە برای بۆ یەکتر دەبرد. دۆستۆیڤسکی لەم بارەیەوە دەڵێت: “ناسینی شیدلۆڤسکی، هیچی تێدا نەبووبێ، ئەمەی تێدا بوو، چەند سەعاتێکی پێ بەخشیم، کە بە جوانترین کاتی تەمەنم دێنە ژماردن.... تەحا کە ڕۆحێکی پاک و دۆستانەی هەبوو! کە ئەو کاتانەم بیر دەکەوێتەوە، لە خۆشیدا فرمێسک لە چاوانم قەتیس دەمێنن!”
لەڕاستیدا فیۆدۆر و میشێل شەیدای ئەم شاعیرە بوون، ئەم شاعیرەی کە دەڵێت: “من گڕکانم، ئاگر ماک و ڕەگەزی منە.” کە هەر واش بیری دەکردەوە، زۆر کاری لە فیۆدۆر و میشێل دەکرد. شیدلۆڤسکی، کیژێکی خۆش دەویست بە ناوی ماری، شێت و شەیدای ببوو، بەڵام کچە شووی بە کەسێکی دیکە

کرد. دۆستۆیڤسکی لەو بارەیەوە دەڵێت: "ئەگەر ئەم ئەشقە نەبوایە، ئەم گەنجە نەدەبوو بەو ئەویندار و ڕەبەنە پاک و گەورەیەی شیعر."

شیدلۆڤسکی، لە گومانی ئایینیدا دەژیا. جارێک خۆی لە خودا نزیک و جاریَ خۆی دوور دەبینی. لەنێوان کوفر و ئیماندا وێڵ و سەرگەردان بوو. شەوان سەرقاڵی نووسینی کتێبێک بوو دەربارەی مێژووی کڵێسەی ڕووسی، بەڵام کەشوهەوای پتروسبۆرگی بەدڵ نەبوو، بۆیە چوو بۆ گوندی و گۆشەگیر و تەریک لەگەڵ دایکیدا دەژیا. ئیدی تووشی وەجد و جەزمەیەکی عیرفانیی ڕاستەقینە دەبێت و تووشی نیگەرانی و وازوازییەکی زۆر دەبێت و لە دەرمانێک دەگەڕێت، تا شڵەژان و پەشێوی و نیگەرانییە دەروونییەکانی خۆی پیَ دابمرکێنێتەوە. هەڵبەتە ئەم دەرمانەی لەوەدا دەبینییەوە کە پەنا وەبەر پەرستگە و دێرێک بەرێت و بکەوێتە چلەکێشی، ئەمەش دادی نەدا. بەڵام دوای ئەوەی نائومێد بوو و نەیتوانیی ئاسوودەیی و ئارامیی ڕۆحی و دەروونیی خۆی بەدەست بهێنێت، لێبڕا بچێتە زیارەی مەقامی سانت لوری، پەرستگە بە ناوبانگەکەی شاری کییڤ، یەکێک لە پیاوچاکانی ئەوێندەر کە لافوگەزافی کەشف و کەراماتی لیَ دەدا، کۆمەڵێک ئامۆژگاری و ڕێتازەنیی کرد. دیارە ئەم ڕەوش و ڕێبازەی شیدلۆڤسکی پاشان لە ڕۆمانی کارامازۆڤدا ڕەنگ دەداتەوە، کاتێک کە زوسیم ئامۆژگاریی ئەلیوشا کارامازۆڤ دەکات ڕێگەی ڕزگاری لەناو ژیاندا بەدەست بهێنێت، نەک لە پەرستگەدا. شیدلۆڤسکی دەگەڕێتەوە بۆ موڵک و باخەکەی خۆی، بەڵام جلوبەرگی ئەهلی ڕەبەنایەتی داناکەنێت. زۆر جار دەچێتە سەفەران، لە ڕێگەدا لە کاروانسەرایەک لا دەدات و ئینجیل بۆ ئەو جووتیارانە دەخوێنێتەوە کە بەسەری کوتەوە ڕادەوەستن و گوێی بۆ ڕادەێرن. شیدلۆڤسکی لە ساڵی ١٨٧٢دا کۆچی دوایی دەکات.

گومان لەوەدا نییە کە تەنع و تەبیعەتی گوێڕایەڵانە و ملکەچانەی مەسیحییانەی ئەلیوشا و نکوڵی شەیتانیەکەی ئیڤان کارامازۆڤ، لە سەرانسەری بەرهەمەکانی فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ دۆستۆیڤسکیدا بەدی دەکرێت، هەروەها ئەگەرچی ئەمە کاریگەریی شیدلۆڤسکی بەسەر ڕۆحی دۆستۆیڤسکییەوە پێوە دیارە، بەڵام دۆستۆیڤسکی بە خۆیشی هەمان سیفەتی تێدا هەبووە و تا کۆتایی تەمەنی لێی نەبووەتەوە و بەری نەداوە.

دۆستۆیڤسکی وەک زۆربەی قارەمانانی ڕۆمانەکانی، بوونەوەرێک بوو لە "ئاگر و سەهۆڵ". دۆستۆیڤسکی لە یەکێک لە تاقیکردنەوەکاندا دەرناچێت و ساڵێک دوادەکەوێت، نامەیەک بۆ براکەی دەنووسێت و دەڵێت: "ئەمساڵ دەرنەچووم، ناچمە پۆلێکی باڵاتر. بەڕاستی ناخۆشە! دەبێت یەک ساڵی دی، ساڵیکی ڕەبەق، من دیسان کار بکەم و هەمان ڕێگە بکوتمەوە!" گلەیی لە مامۆستای جەبر دەکات، کە بە ناهەق دەرینەچواندووە. ئەم مامۆستایە ڕقی لێیەتی، هەموان ڕقیان لێیەتی، دەنووسێت: "بە من بێ دونیا داغان بکەم."

هەر هەموو نمرەکانی بۆ بابی دەنێرێت، لە کۆ و تێکڕای نمرەکانیدا دەگاتە ئەو ئەنجامگیرییەی کە زوڵمی لێ کراوە، لیژنەی تاقیکردنەوە غەدریان لێ کردووە. بۆ بابی دەنووسێت: "خودایە من چیم کردووە تا غەزەبم لێ بگریت! بۆچی بە هانامەوە نایەیت و دڵی بابم، کە زۆری خۆش دەوێم، خۆش ناکەیت؟ مەگەر خوا بزانێ چەندم فرمێسک ڕشتووە! هەندێک خوێندکار هەن، وەڵامەکانیان لە هیی من خراپترە و چونکە واسیتەیان هەیە، دەرچوون." زۆری خەفەت بەمە خوارد، نەخۆش کەوت و چەند ڕۆژێک بە ناچاری لە جێدا کەوت. تاکە شتێک کە مایەی دڵنەوایی ئەو بوو، ئەو نامە و کتێبانە بوون کە براکەی لەو ماوەیەدا بۆی دەناردن. بە تاسەوە چاوەڕوانی نامەی براکەی دەکرد. کە نامەکانی پێ دەگەیی، دوودڵ بوو لە کردنەوەیاندا. بە سەعاتان نامەکانی بە سنگ و بەرۆک و دەموچاوی خۆیەوە دەنووساند و زۆری لەزەت و خۆشیی لێ دەبینین. بەڵام لەم دواییانەدا، کاتێک کە نامەکانی هەڵدەپچڕی، هەستی بە جۆرە نائومێدییەک دەکرد! میشێل گۆڕابوو، میشێلەکەی جاران نەبوو. میشێل باسی خۆجوانکردن و بەخۆڕاگەیشتنی دەکرد، لە فیۆدۆری دەپرسی کە ئایا سمێڵی هاتووە؟ سمێڵی داناوە؟ لە نامەکانیدا ئاماژەی بۆ کچۆڵەیەک دەکرد، هەرچەندە لەگەڵ بلیمەتیی شیعریی ئەودا تێکی نەدەکردەوە، بەڵام بە هۆش و فامیدە بوو. بە هەرحاڵ، ئەو کچە هاتبووە ژیانی ئەوەوە و ناوی ئیمێلی ڤۆن دیتمیر بوو. ئەم کچە لە شاری ڕۆڤیل دەژیا. بە شێوەیەکی گشتی لەوە دەچوو میشێل بەتەمای زەماوەند و ژنهێنان بێت. دیارە ئەم کارە ڕێگەی نووسینی لێ نەدەگرت. بەڵام بە جۆرێ قسەی دەکرد، وەک ئەوەی کاری شیعر و شاعیری بێگار بێت. هەموو ڕۆژێ

دوای نانی بەیانی لە خەیاڵاتی بەرز و ڕۆمانتیکییانەی خۆیدا نقوم دەبوو. بە هەرحاڵ، ئەم شاعیرە حاڵی حازر ئاشقی مرۆڤێک بوو، کە لە واقعدا هەبوو، دەبوایە پابەندی بێت و وەک شیدلوڤسکی ئەم بیانووەشی نەبوو کە بڵێت عاشقێکی بەدبەختە و ماشوقەکەی ئارەزووی لە کەسێکی دی کردووە.

فیۆدۆر زۆر درەنگ کەڵکەڵە و خولیای ژیانی سۆزداری پەیدا دەکات، ئەویش بە چ شێوەیەکی خەمناک! ئێستا بەدەم چاوەڕوانیی ئەوەوە کە بە خۆی تامی ئەشق بچێژێت، لە هەوڵی ئەوەدا بوو مانای ئەشق لای خەڵکانی دی تێبگات و لەو بارەیەوە داوەرییەکی دروستی هەبێت، بەڵام لەپڕدا، زۆر کڵۆڵانە گومڕا دەبێت. لە کتێبی یاداشتە ژێرزەمینییەکاندا دەڵێت: "من تەنیام، ئەوان زۆرن!"

لەو سەروبەند و ماوەیەدا، هیچی وای نامێنێت ڕووداوێکی ترسناک ڕوو بدات، کە نیگەرانی و پەریشانیی فیۆدۆر دەگەیەنێتە لوتکە.

بەشی پێنجەم

مردنی باب

دوای ئەوەی دۆستۆیڤسکیی باوک، فیۆدۆر و میشێلی گەیاندە سان پترۆسبۆرگ، هەردوو کوڕە چکۆلەکەی خستنە خوێندنگەی شەوانەڕۆژیی چیرماک، خۆی چوو بۆ موڵکەکەی داروڤۆیی، تا لەوێ بە کاروباری کشتوکاڵیدا ڕابگات، هەردوو کیژە چکۆلەکەشی، ڤیرا و ئەلکساندرا، لەگەڵ خۆیدا بۆ گوند برد.

تەنیایی لە داروڤۆییدا زۆر خەمناک بوو، تەحەمول نەدەکرا، ماجۆر بە ڕادەیەک سەری کردە بادەنۆشی، کە تووشی سەرەگێژکێ و ماخۆلان بوو. ئەلیونای کارەکەری ماڵەکە دەیگێڕێتەوە کە هەندێک جار وا ڕێدەکەوت کە بە دەنگی بەرز لەگەڵ تاپۆی ژنەکەیدا قسەی دەکرد. لە کاتی پرسیار و وەڵامدا، دەنگی خۆی دەگۆڕی و هەمان ئەو وشە و دەستەواژانەی بەکار دەبرد کە کاتی خۆی ژنەکەی بەکاری دەبردن. شەوان، لەناکاو خۆی بە ژووری کچەکانیدا دەکرد و ژێر تەختەخەوەکانیان دەگەڕا، نەبادا کەپڵ و دەنکەکانی خۆیان هێنابنە ژوورەوە و لە ژێر تەختەخەوەکاندا پەنایان دابن. ئەوسا دەهاتە دەرێ، ژوور بە ژوور دەگەڕا، بە دەنگی بەرز گلەیی لە ژیان، لەو زوڵمەی لێی کرابوو، لە ژیانی بەباچووی خۆی دەکرد. جا بۆ ئەوەی خۆی لەم تەنیایی و ڕەشبینییە ڕزگار بکات، هەستا یەکێک لە کارەکەرەکانی خۆی، بە ناوی کاترین کرد بە قەپاتمە و ماشقەی خۆی. پاشان بیری لەوە کردەوە کە یەکێک لە ژنانی موڵکداری ئەو دەڤەرە بە ناوی ئەلکساندرا لاگڤنۆڤ بخوازێت، بەڵام سەرئەنجام نەیتوانیی خۆی یەکلایی بکاتەوە و بڕیاری جیددی بدات و خوازگاری بکات.

بەروبوومی موڵکەکان زۆر نەبوو. ئیدارەکەی ماجۆر ئێجگار لاواز بوو، بە ئاشکرا نیشانەی نابووتی و ئیفلاسیی پێوە دیاربوو. هەر کە باسی ئەوە هاتبا پێشێ، کە کەمێک پارە بۆ نۆژەنکردنەوەی بارودۆخی کشتوکاڵی موڵکەکە تەرخان بکرێت، میخائیل ئاندریۆڤیچ وەک فیشەکەشێتە دەچوو بە ئاسماندا، شێت و هار دەبوو و لە ئەنجامدا هەر جۆرە خەرجییەکی لەو بارەیەوە بە بێهوودە دەزانی. ڕژدی و ڕەزیلییەکی بێئەندازە بەسەریدا زاڵ ببوو. باربی کچیشی لە ڕەزیلیدا چووبووەوە سەر بابی؛ دوای مردنی مێردەکەی، هەرچەندە سەروەت و سامانێکی زۆری هەبوو، کەچی نۆکەرانی ماڵەکەی جواب کرد، سۆپای دانەدەگیرساند تا ماڵەکەی گەرم بکات، لە خواردندا ڕەزیلیی دەکرد، تەنیا نان و شیری دەخوارد، کە هەواڵی مەرگی بابی ژنەوت، گوتی: "سەگ دەبێت وەک سەگ بتۆپێ." ئەوە بوو خۆیشی لە ساڵی ١٨٩٣دا، لە لایەن چەند دزێکەوە کوژرا و تەرمەکەیان سووتاند.

ماجۆر، کەسێکی خۆپەسەند و توندەتەبیعەت بوو. لە داروڤۆییدا، لە بێکاری و نائومێدیدا، عەیبە دەروونییەکانی زیاتر دەردەکەوتن. ئیدی لێرەدا پشم و غەزەب و داخی خۆی بە موجیکەکان دەڕشت و تۆڵەی خەم و پەژارەی خۆی لەوان دەکردەوە. ڕۆژێک موجیکێک بە ناوی فیدۆت، ئاگای لە هاتنی ئەو نابێت و سڵاوی لێ ناکات. ماجۆر فەرمانی پێ دەکات "دەبێت بچی بۆ تەویلەکە تا بەر شەللاقان بدرێی". فەرمانەکە یەکسەر جێبەجێ دەکرێت.

لە زستاناندا، موجیکەکان نەیاندەزانی چ ڕەفتارێک بکەن و چ هەڵوێستێک بتازەنن. ئەگەر سڵاویان لێ کردبا، هاواری بەسەردا دەکردن: "تولەبابینە، ئێوە بە ئانقەست شەپقەکانتان دادەگرن تا سەرماتان ببێت و بەو بیانووەوە نەچنە کار!" ئەگەر سڵاویان لێ نەکردبا، دەبوایە شەللاق بخۆن.

ساڵی ١٨٣٩، موجیکەکان پلانێک لە ئەربابە ڕژد و پیسکە و بەدخووەکەی خۆیان دەگێڕن کە بیکوژن. بەیانییەکی ڕۆژێکی مانگی حوزەیران، ماجۆر هەموو موجیکەکان کۆ دەکاتەوە تا پەین و زبڵ بگوازنەوە بۆ موڵکەکە. سیان لەم موجیکانە کە لە گوندی چیرماچنی دەژیان، ئامادە نابن، ماجۆر لە هۆی ئامادەنەبوونەکەیان دەپرسێت. پێشکارەکەی وەڵام دەداتەوە کە نەخۆشن. ماجۆر تووڕە دەبێت، لە حەژمەتاندا دەکەوێتە کەفپڕژاندن و کوتەکە سەر بە

بزمارەکەی ڕادەوەشێنێت و دەڵێت: "ئێستا دەڕۆم بەمە چاکیان دەکەمەوە." بەڵام گالیسکەچییەکە کە لە پیلانەکە ئاگەدار بوو، هاواری کرد: "قوربان، بەو حاڵەوە مەڕۆ، لەوەیە شتێکت بەسەر بێت." دۆستۆیڤسکیی پیر پێ بە عاردیدا دەکوتێ و دەڵێت: "وا دیارە تۆ ناتەوێ چاکیان بکەمەوە. خێرا ئەسپەکان لە عەرەبانەکە ببەستە و بە پەلە باژۆ با بڕۆین." عەرەبانچییەکە، عەرەبانەکەی ئامادە کرد. کاتێک گەییە چیرماچینی، دکتۆر سەیری کرد نەخۆشەکان لەو گۆڕە دەسووڕێنەوە و عەلەمیان نییە، لێی پرسین: "بۆچی نەچوون بۆ کار؟" یەکێکیان وەڵامی دایەوە: "ماندووین." ماجۆر دارێکی سرەواندێ و ئیدی هەموو خۆیان بە حەسارێکی چۆڵدا کرد، کاتێک ئاغایان، بەدوای ئەواندا خۆی بە حەسارەکەدا کرد، یەکێک لە موجیکەکان بە ناوی ڤاسیلی نیکیت کین، کە زەلامێکی کەتەی دەموقەپۆز ناشیرین و دزێو بوو، لە دواوە هەردوو باسکی گرت، دوانەکەی دی کە لە ترسدا حەپەسابوون، لە جێی خۆ نەجووڵان. ڤاسیلی گوتی: "چیتانە؟ مەگەر بەڵێنمان نەدابوو؟" هەنگێ موجیکەکان پەلاماری ماجۆری بەدبەختیان دا، قۆڵبەستیان کرد و دایان بە عاردیدا. بەڵام لێیان نەدا، بۆ ئەوەی شوێنەواری لێدان بە جەستەیەوە دیار نەبێت، بەڵام کێردێکیان هێنا، خستیانە بەینی ددانەکانیەوە، دەمیان کردەوە و وێڕای ئەوەی زۆری لەقەفرتێ کرد، مەیەکی فرەیان کردە دەمیەوە و ئەوجا بە پەڕۆیەک دەمیان بەست تا بخنکێت. بەڵام ماجۆر گیانسەخت بوو، نەمرد، یەکێک لەو بێنەوایانە بە دەست هەردوو گونی گرت و تا هێزی تێدا بوو گوشینی. یەک دوو جار هەڵپلکا و ئەوجا سارد بووەوە. گوتیان: "سەرخۆش بوو و بە سزای خۆی گەیی." کابرای نیوەگیانیان لە عەرەبانەکە بار کرد، عەرەبانچییەکە کە لە ترسدا ڕەنگی زەرد هەڵگەڕابوو، قامچییەکی بە ئەسپەکاندا کێشا و عەرەبانەکە بەو دەشتە هێدی و ئارامەدا کەوتە ڕێ. بەڵام لەو ساتانەدا، دابونەریت و بیرێکی ئایینی ئەم تاوانبارانەی ئازار دەدا: بابایەکی مەسیحی هەرچەندە قێزەون و کرێتیش بێت، نابێت پێش ئەوەی لە بەردەم قەشەیەکدا ئیعتراف بکات، بمرێت. ئەدی تەگبیریان چییە؟ هەرسێ موجیکە هاودەستەکە، ماجۆریان لە ژێر داربەڕوویەکدا دانا و چوون بۆ گوندەکەی دراوسێیان تا قەشەی بۆ بێنن. کاتێک قەشەکە گەییە ئەو شوێنە، ماجۆر هێشتا هەناسەی

دەدا، بەڵام توانای قسەکردنی نەبوو، لە زمان کەوتبوو. ئیدی قەشەکە ئیعتیرافی بێدەنگیی لێ قبووڵ کرد و بە نزا یارمەتیی دا و دوا هەناسەی دا. پاشان لە عەرەبانچییەکەی پرسی: "چیتان لێ کردووە؟" عەرەبانچییەکە بەرسڤی دایەوە: "تووشی خوێنڕێژیی ناوەوە بووە."

لە لێکۆڵینەوەدا هیچ شتێک دەرنەکەوت، تەنانەت خزم و خوێش و کەسوکاری ماجۆریش هەوڵیان دا مەسەلەکە دیزەبەدەرخۆنە بکەن و بیشارنەوە، چونکە ئەگەر قازی و دادسێنەکان بە کوشتنەکەی ماجۆریان زانیبا، هەر هەموو موجیکەکانی چیرماچینی، ڕادەکێشرانە پای دادگا و مەحکوم دەبوون و ڕەهەنەی سیبریا دەکران. دیارە ئەمەش کاری کشتوکاڵەکەی بە تەواوەتی پەک دەخستن و لە ئەنجامدا باری ئابووریی خانەوادەکە دەشێوا و بێ ئەوەی هیچ قەرەبوویەکی مەعنەوییان دەست بکەوێت. فیۆدۆر هێشتا لە خوێندنگەی ئەندازیاری بوو کە ئەم هەواڵەی بیست. مانگێک پێشتر نامەیەکی تووڕە و پڕ لە گلەیی بۆ بابی ناردبوو و داوای پارەی لێ کردبوو. ڕەنگە هەر هەمان ڕۆژی ڕووداوەکە، لە دڵی خۆیدا نەفرەتی لە پیسکەیی و نەژنەویی ماجۆر کردبێت و ڕێک لەو ساتانەدا، کە دۆستۆیڤسکیی پیر دوا هەناسەی دەدا، کوڕەکەی لە دڵی خۆیدا لێی تووڕە بووبێت و گلەیی لە خۆپەرستیی پیرەمێردانەی بابی کردبێت.

تاوانی موجیکەکان، وەک بارێکی قورس گوشاری دەخستە سەر دڵی فیۆدۆر، ئیدی بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ، هەستی بە بەرپرسیارێتیی تاوانێک دەکرد کە ئەو نەیکردبوو. بە جۆرێ هەستی بە عەزابی ویژدان دەکرد، وەک ئەوەی بەرپرسیارێتیی ڕاستەوخۆی تاوانبارە ڕاستەقینەکان لەچاو بەرپرسیارێتیی ویژدانیی ئەمدا نەکەنە هیچ. فیۆدۆر تاوانبار بوو، بەڵام نەک لە ڕوانگەی یاسای ئاسایی کۆمەڵگەوە، لە باری دەروونییەوە جۆرە هەستێکی دەروونیی لا دروست ببوو. کە هەواڵی مەرگی بابی ژنەوت، تووشی جۆرە شۆکێکی ترسناک بوو، ئازای هاتە لەرزین، گیانی هاتە گرژبوون، بەدەم لەرزین و کەفپرژاندنەوە، کەوتە سەر زەوی. ئایا ئەمە یەکەمین نۆرە فێلێهاتنی ئەو بوو؟ دوور نییە! دۆستۆیڤسکی، لە نامەکانی خۆیدا، هەرگیز باسی ئەم نۆرە فێلێهاتنەی خۆی ناکات، بەڵام ئەم شۆکە لەوە بەهێزتر بوو کە بێتە

شاردنەوە. دەبێت لە ڕۆمانەکانیدا بۆ شرۆڤەی ئەم نیگەرانی و دەروونپەرێشانییەی نووسەر بگەڕێیت، بۆ نموونە لە ڕۆمانی برایانی کارامازۆڤدا دەبینین سمیردیاکۆڤ، کارامازۆڤی پیری کوشتووە، کەچی نووسەر گوناح و تاوانی ئەو بە کەمتر لە گوناح و تاوانی ئیڤان کارامازۆڤی کوڕە نۆبەرەکەی کارامازۆڤ، کە بکوژی ڕاستەقینەی باوکێتی، دەزانێت، چونکە ئیڤان ئاواتی بە مەرگی بابی خواستبوو و ئارەزووی شتێکی وای کردبوو، هەڵبەتە بێ ئەوەی هیچ هەنگاوێکی پراکتیکی بۆ ئەنجامدان و پراکتیزەکردنی ئەو بیرۆکەیە بنێت. سمردیاکۆڤ، بە ئیڤان دەڵێت: "تاوانبار و بکوژی ڕاستەقینە تۆیت نەک من، هەرچەندە من کوشتوومە." ئیڤان کارامازۆڤ دەڵێت: "یانی من تا ئەم ڕادەیە بە ئاواتی مەرگی بابمەوە بووم."

لە ڕۆمانی ئەهریمەناندا، پییر ستیپانۆڤیچ، نەخشەی سەربڕین و خنکاندنی ژنەکەی ستاڤرۆگین دەکێشێت، کەچی ستاڤرۆگین، بەرپرسیارێتیی ئەو تاوانە، کە لە دڵی خۆیدا و ژێراوژێر بە ئاواتیەوە بووە، هەڵدەگەڕێت، بەڵام وێڕای ئەوەش دەڵێت: "من نەمکوشتووە، بەڵکو دژی ئەم نەخشەیەش بووم." بەڵام تەنیا ڕەزامەندییەکی ژێراوژێری دڵ، یان بێزارییەکی پەنهانی سەبارەت بە کوژراوەکە، بۆ ئەوەی بمانکات بە هاودەست لە تاوانەکەدا، زاڵبوونێکی سەیرەفیکرە، بەسەر مادەدا، پەڕینەوە لە مادەوە بۆ فیکر. قەت بەرۆکی زەین و هزری دۆستۆیڤسکیی بەرنەداوە و هەمیشە پێوەی تلاوەتەوە. یاسا تایبەتی و باوەکانی تەبیعەت، ئەنجامگیرییەکانی زانستە سروشتییەکان، بونیادە سارد و بێگیانە ماتماتکییەکان، هەر هەموویان لەسەر یەک کەڵەکە دەبن تا "دیوارێکی بەردین" بهێننە ئاراوە، دەڵێت: "هەڵبەتە من ئەم دیوارە بە تەوێڵی خۆم ناشکێنم، بەڵام ناچم تەنیا لەبەر ئەوەی دیوارە، لە هەنبەریدا مل بدەم و تەسلیم ببم." هەڵبەتە هەرگیز ڕادەستی ئەم دیوارە نەبوو. بەردەوام لە هەوڵی ئەوەدا بوو، ئەم دیوارەکە ببەزێنێت، خۆی بگەیەنێتە ئەودیوی ئەم دیوارە. پاش ئەوەی لەم دیوارە تێدەپەڕێ، دەگاتە قەڵەمڕەوێک کە لۆژیک تیایدا فەرمانڕەوا نییە. ئەو قەڵەمڕەوە مەڵبەند و نیشتمانی ڕاستەقینەی قارەمانەکانی دۆستۆیڤسکییە. دیارە جەستەی عەزابدراو و شێوێندراوی باوکی دۆستۆیڤسکی، دۆستۆیڤسکی دەگەیەنێتە ئەم قەڵەمڕەوە غەریبەی کە نە

واقعی تیادا زاڵە، نە عەدەم. قەڵەمڕەوێک کە بە پێوەر و یاسای خەڵکی دی قابیلی ڕوونکردنەوە و شرۆڤە نییە. ئەو کەسانەی کە بەگوێرەی یاسای زەمینی بێتاوانن، لەو قەڵەمڕەوەدا کەمتەرخەم و تاوانبارن. لەوێدا، بەگوێرەی کردار، مامەڵە لەگەڵ خاوەن کردارەکەدا ناکرێت. لەوێدا، سۆز و گوداز جێگەی دۆکیۆمێنت و بەڵگان دەگرێتەوە، هزر و بیران دەبن بە هەڵم، هیچ شتێکی جێگیر و نەگۆڕ و بەڵگەدار لەئارادا نییە. هیچ شتێک نییە پێشوەختە داوەری کرابێت. دۆستۆیڤسکی لەگەڵ هەر جەزرەبەیەکی تازەی قەدەردا، زیاتر لە واقعی بنجبڕی بێچەندوچوونی ژیان دوور دەکەوێتەوە، تا لە ڕاز و ڕەمز و نهێنییان نزیک ببێتەوە. لەو بارەیەوە دەڵێت: "لە دونیادا، هەندێک ڕووداو و شتان هەن، کە مرۆڤ ناوێرێ بۆ خودی خۆیشی کەشفیان بکات."

بەشی شەشەم

ئیلهام و سەرۆ

سەرئەنجام دوای برِینی کۆمەڵێک تاقیکردنەوە، دۆستۆیڤسکی دەبێت بە ملازم. هەوەڵ جار لەگەڵ تۆتلیبینی هاورِێیدا خانوویەکی بچکۆلە بە کرێ دەگرێت، پاشان خانوویەکی گەورەتر بە کرێ دەگرێت، هەرچەندە یەک ژووری مۆبێلە دەبێت، بەڵام هەزار و دووسەد رِۆبڵی ئەسکەناس لەسەری دەکەوێت، بەڵام خاوەنی خانووەکە لە باری هزرییەوە، بەدڵی ئەم دەبێت و ئەمەش بۆ دۆستۆیڤسکی گرنگ دەبێت. هەروەها سیمۆنی مورِاسیلی، پیاوێکی زۆر باش بوو و هیی ئەوە نەبوو گلەیی لێ بکات. دۆستۆیڤسکی لەبارەیەوە دەڵێت: "با دزیم لێ بکات، خۆ بەوە هیچم لێ نایەت." لەرِاستیدا دۆستۆیڤسکی زۆربەی کات دەستکورت و بێپارە بوو. ئەگەرچی دەرامەتی بەو برِە پارەیەوە کە کاربینی زاوایان، کە ئێستا ببوو بە سەرپەرشتیار و سەروەسێتی خانەوادەکەیان، بۆی دەنارد، ساڵانە دەگەییە پێنج هەزار رِۆبڵ. ژیانی لەو سەروبەندەدا زۆر پەشێو و پووچ و بێبەرهەم بوو؛ هەموو بەیانییەک دەچوو بۆ وانەی ئەفسەرانی خوێندنگەکە، شەوانی بۆ پیاسە و گەرِان تەرخان کردبوو. زۆری ئارەزوو لەو شانۆنامانە دەکرد کە لە شانۆی ئەلیکساندردا پێشکەش دەکران. زۆری ئارەزوو لە ئاهەنگ و سەمای بالیە دەکرد، ئاشق و شەیدای ئەو ئاهەنگە مۆسیقاییانە بوو کە کارەکانی ئول-بول و لیستیان پێشکەش دەکرد. دوانیوەرِوان دەخزیە ژوورەکەی خۆیەوە و لە ناو چرِەدووکەڵی شین و تاریکی جگەرەوە، سەرگەرمی کار دەبوو. رِەنگی زەرد، گەورووی ئاوسابوو. زۆر دەکۆکی، زۆر خراپ داخاوت، گەرووی گیرابوو، بە ئاستەم دەنگی دەردەهات. ناوبەناو دکتۆر رِیزن کامپڤ، کە لە دۆستە

نزیکەکانی برایانی دۆستۆیڤسکی بوو، دەهاتە دیدەنی و برێک دەرمانی بۆ دەهێنا، بەڵام دۆستۆیڤسکی بەکاری نەدەهێنان.

سالّی ١٨٤٠ میشێل دێت بۆ سان پترۆسبۆرگ، تا بەشداریی یەکێک لە تاقیکردنەوەکان بکات و تا شوباتی سالّی ١٨٤١ لەوێندەر دەمێنێتەوە. بەر لە گەڕانەوە و سەفەری بۆ ڕۆڤیل، ئاهەنگێکی چکۆلەی دۆستانە ساز دەکات. فیۆدۆر لەو کۆڕەدا دوو درامای خۆی، یەکێکیان بە ناوی ماری ستیوارت و دووەمیان بە ناوی بۆریس گۆدۆنۆڤ دەخوێنێتەوە. هەرچەندە دەستنووسی ئەم دوو درامایە دیار نەماون، بەڵام بە گوتەی هەندێک لەو کەسانەی کە لەو کۆڕەدا ئامادە ببوون، دۆستۆیڤسکی لەم دوو درامایەدا زۆر بە زەقی شتی لە بەرهەمەکانی شیللەر و پوشکینەوە وەرگرتبوو. سەرئەنجام میشێل، پایتەخت، سان پترۆسبۆرگ، بەجێ دەهێڵێت و بۆ ڕۆڤیل دەگەڕێتەوە، لەوێ بە پێچەوانەی مەیلی سەروەسێتەکەیەوە، لەگەڵ ئیمیلی ڤۆن دیتمیر، کە زۆر جار لە نامەکانیدا باسی کردووە، زەماوەند دەکات. دوای ئەوە بە چەند مانگێک، دۆستۆیڤسکی ئاندرێی برای، کە بۆ خوێندن هاتبوو بۆ سان پترۆسبۆرگ، دەباتەماڵەکەی خۆی. فیۆدۆر ئەم کوڕە سست و خاو و لەشبەدۆشاو، بێسەروبەر و وازوازییەی خۆش نەدەویست. لە نامەیەکیدا بۆ میشێل، لەبارەی ئاندرێوە دەڵێت: "تەبیعەتێکی هێندە وشک و غەریب و کێوییانەی هەیە، کە خەڵکی لێی دەڕەونەوە."

خۆشبەختانە ئاندرێ لە سەرەتای مانگی کانوونی یەکەمی سالّی ١٨٤٢دا، لە خوێندنگەی ئەندازەی تەلارکاری وەردەگیرێت و فیۆدۆر تەنیاییە دڵخوازەکەی خۆی بەدەست دەهێنێتەوە. پارە بەرگەی ناگرێت، لەم دەستییەوە دێت و لەوی دیکەیانەوە دەڕوات. بە بێپەروا خەرج دەکات. دۆستۆیڤسکی پارەیەکی زۆر لە بلیارددا دەدۆڕێنێت، دەرفەتی خزمەتکاران دەدات، بەوپەڕی ئاسانی دزیی لێ بکەن. دەچێت بۆ لای میشێلی برای و دەبێت بە بابی تەعمیدی کوڕە نۆبەرەکەی میشێل. بەڵام سەروسیما و حاڵی تەندروستی و جلوبەرگی، هێندە نالەبار و خراپ و شپرێو دەبێت، کە میشێل و ژنەکەی لە بەردەم دۆستەکانیاندا، هەست بە شەرمەزاری دەکەن. ئیدی هەندێک جلوبەرگ و جلی ژێرەوەی بۆ دەکڕن. تکا لە دکتۆر ڕیزن خامپڤ دەکەن کە لەگەڵ

دۆستۆیڤسکیدا لە یەک خانوودا بژی، تا سەرپەرشتیی تەندروستی و چاودێری و مەسروفاتیشی بکات. دکتۆری ناوبراو بە خۆشحاڵییەوە ئەم داوایە قبووڵ دەکات. بەڵام ئەم تەگبیرەش هیچ دادێکی نەدا و ڕەوتی مەسروفاتی فیۆدۆری نەهێنایەوە تایم، چونکە هەر کاتێک نەخۆشێکی دیتبا کە بۆ چارەسەر بۆ لای دکتۆر هاتبوایە و بە ڕواڵەت هەژار و نەدیار دیار بوایە، نەخۆشەکەی بانگ دەکردە پەنایەکەوە و لە ژیان و گوزەرانی تایبەتی دەپرسی و دوای ئەوەی لە دروستی و ڕاستیی وەڵامەکانی یارۆی نەخۆش دڵنیا دەبوو، بڕێک پارەی دەدایە. دکتۆر ڕیزن کامپف، لە نامەیەکدا بۆ میشێل، دەڵێت: "فیۆدۆر لە نامەکانیدا بۆ تۆ دەنووسێت کە بە هەژاری و نەداری دەژی، هەمیشە کێشەی نەداریی هەیە، کەچی ئەوانەی دەوروبەری کە زۆر بە باشی دەژین، بێئینسافانە دزی لەو دەکەن، تاڵانی دەکەن." ڕۆژێک دۆستۆیڤسکی بەوپەڕی متمانەوە، خۆی بەلای دکتۆردا دەکات، شاد و خۆشحاڵ، سەری بەرز دەگرێت و دەڵێت: "هەزار ڕۆبڵم لە مۆسکۆوە بۆ هاتووە." کەچی بۆ ڕۆژی دوایی بە سەرشۆڕییەوە دێتەوە و داوا لە هاوڕێکەی دەکات کە پێنج ڕۆبڵی بە قەرز بداتێ. تومەز بڕێک لە پارەکەی بە بلیارد دۆڕاندبوو و باقییەکەیشی، خەیاتێک لێی دزی بوو، ئەم خەیاتەی بێ ئەوەی پارەکەی خۆی لە شوێنێکی قایم تاکەت بکات، بۆ ماڵەوە دەعوەت کردبوو. دوای ماوەیەک، بێ ئەوەی عیبرەت لە ڕووداوەکەی پێشوو وەربگرێت، پەیوەندی لەگەڵ کابرایەکی خوێڕی و ناکامی ئەڵمانینەژادی بێکارەدا دەگرێت. جارێک دەعوەتی چا و جارێک دەعوەتی شیوی دەکات. هەندێک پرسیاری لێ دەکات و وەڵامەکانی تۆمار دەکات و هەڵبەتە لەبری ئەم کارە، پارەیەکی دەدایە. دەستبڵاویی فیۆدۆر دەگاتە ڕادەیەک کە دکتۆر لە چاکبوونی نائومێد دەبێت. بەڵام لەناکاو هەزار ڕۆبڵی دیکەی لە مۆسکۆوە بۆ دەنێرن و ئەم جارەش لەو کێشەی نەبوونییە دەخەڵەسێت. لێ مخابن، دۆستۆیڤسکی، کە بەو هەواڵە دەزانێت، لە خۆشیدا، بۆ شێو دەچێت بۆ خواردنگەی دۆمینیک. دوای شیوخواردن، هەوەسی دەستێک دۆمینۆی لەگەڵ کابرایەکی نەناسی گومانلێکراوی ناو خوارنگەکەدا، دەکەوێتە سەر، بەڵام لەجیاتیی یەک دەست یاری، بیستوپێنج دەست یاریی لەگەڵدا دەکات و دوا

کوپێکی خۆی دەدۆڕێنێت. دوای ئەم هەڵە گەورانە، ناچار دەبێت بە قازانجی زۆر، قەرز لە سووخۆران وەربگرێت و ئیدی وای لێ دێت بە ناچاری ڕەزیلی لە هەموو شتێک بکات و هەموو خواردن و خۆراکێکی دێتە سەر نان و شیر. هەڵبەتە لەبەر نەداری ناچار دەبێت هاتوچۆی شانۆش نەکات. ئیدی لەم کاتەدا، فیۆدۆر دوا تاقیکردنەوە دەبڕێت و ئیدی وەک کادرێک لەسەر میلاکی گشتیی سوپا، لە بەشی نووسینگەی نەخشەسازیی خوێندنگەی ئەندازیاریی سوپایی دادەمەزرێت. ئەمە لە مانگی ئابی ساڵی ١٨٤٢دا ڕووی دا. پێش ئەمە بە نزیکەی مانگێک، واتە لە بەرواری هەمان ساڵدا، بەلزاک، دوای حەوت ساڵ دووری، بە مەبەستی دیدەنیی مەدام هانسکا دێت بۆ سان پتروسبۆرگ (هانسکا، خانمێکی پۆڵەندی بوو، خوشکەزای نووسەری پۆڵەندی ڕزۆڤسکی بوو، نامە و نامەکارییەکانی لەگەڵ بەلزاکدا بەناوبانگە، پاش ئەوەی بێوەژن کەوت، لە ساڵی ١٨٥٠دا شووی بە بەلزاک کرد).

دۆستۆیڤسکی کە لەمێژ بوو دڵبەندی ئەم نووسەرە بوو و بە پێشەنگ و مامۆستای خۆی دەزانی، هاتنی بۆ پایتەختی وڵاتەکەی دۆستۆیڤسکی، دەبێتە مایەی ئەوەی کە دڵبەندی و خۆشەویستیی دۆستۆیڤسکی سەبارەت بە دانەر و نووسەری کۆمیدیای مرۆڤانی، تازە ببێتەوە و بڕیار دەدات کە ڕۆمانە بەنێوبانگەکەی بەلزاک، ئۆژینی گراندە، وەربگێڕێت. ئیدی نامەیەک بۆ براکەی دەنووسێت و دەڵێت: "ئۆژینی گراندەی بەلزاکم وەرگێڕاوە. بەڕاستی شاکارە! پاچڤەکەی منیش بێهاوتایە. بەلای کەمەوە سێسەد و پەنجا ڕۆبڵی کاغەزی لەسەر وەردەگرم. بەڵام تو زاتی خوا، تو فریشتەکانی ئاسمان، سیوپێنج ڕۆبڵم بۆ بنێرە. (با کۆپییەکی لەبەر بگرمەوە) سوێند بە هەرچییەک تۆ باوەڕت پێیەتی، بە خواوەندانی ئۆڵەمپ، بە یانکال (کە کارەکتەری ڕۆمانێکی خۆمە و تازە تەواوم کردووە)، بە چیی دیکە باوەڕ دەکەی؟ سوێند بە سمێڵم کە ئومێدەوارم ڕۆژێک لە ڕۆژان بێت، نیوەی ئەو دەستهەقەی کە لەسەر پاچڤەی ئۆژینی وەریدەگرم، دەدەم بە تۆ، دەی با بتبینم."

لەو ماوەیەدا، دکتۆر ڕیزن کامپڤ، لە سان پتروسبۆرگەوە دەڕوات بۆ شوێنێکی دیکە. بێ ئەوەی بتوانێ "پرەنسیپی ئابووریی ئەڵمانی" لە دۆستۆیڤسکی بگەیەنێت و فێری بکات. بەڵام کەی ئەوە کێشە بوو؟ هەواڵێکی

گرنگ لەئارادا بوو، کە دڵی دۆستۆیڤسکی خۆش دەکردەوە و قەرەبووی دووریی ڕیزن کامپڤی بۆ دەکردەوە. ئەو هەواڵەش ئەوە بوو کە ئۆژینی گراندە، لە گۆڤاری ڕیپۆرتەر پانتیۆندا بڵاو دەبێتەوە، بەڵام سەرنووسەری گۆڤارەکە سێیەکی کتێبەکەی لا بردبوو، دۆستۆیڤسکی زۆری لە بەر گران دەبێت و بە گلەییەوە دەڵێت: "ئەمە تاوانە!" لەڕاستیدا دۆستۆیڤسکی خۆیشی خیانەتی لە بەلزاک کردبوو، دەستدرێژییەکی خەتەری کردبووە سەر ئۆژینی گراندە. هەر لەو سنوورەدا نەوەستابوو کە وەرگێڕانێکی ئەمین و وردی کارەکە بکات، بە کەیفی دڵی خۆی لایەنە دڵداری و ئاشقێنییەکانی گەورە کردبوو، کارەکتەرەکانی بەرجەستەتر و بەرچاوتر کردبوو. دۆستۆیڤسکی چیرۆک و بەسەرهاتی ناچیزی ئەو گوندییەی خستبووە هاماجێکی نائاسایی و نامۆوە. ئازارەکانی ئۆژینی گراندە لە سایەی قەڵەمەکەی دۆستۆیڤسکییەوە کرابوون بە عەزاب و ئازارێکی ئێجگار قووڵ و ترسناک. ڕوخساری ئۆژینی، بەگوێرەی پەسنەکەی بەلزاک، "وەک گوڵێکی نەشکۆفتەی بەر ڕووناکییەک وا بوو"، بەڵام لای دۆستۆیڤسکی دەبێت بە "خەرمانەیەکی ئاسمانیی ڕازاوە"... ئایا ئاوا باشتر نییە؟ هەڵبەتە دۆستۆیڤسکی لە کارەکەی خۆی ڕازییە. پێشنیاز بۆ براکەی دەکات و بۆی دەنووسێت: "تۆش دۆن کارلوسی شیللەر وەربگێڕە." میشێل، پێشنیازەکەی جێبەجێ دەکات. ئیدی فیۆدۆر بۆی دەنووسێت: "دۆن کارلۆسم پێ گەیی و ئەمەش ڕای منە دەربارەی: وەرگێڕانەکەی باشە. بگرە هەندێک شوێنی زۆریش باشە. بەڵام هەندێک دێڕیم بەدڵ نییە، هۆیەکەی ئەمەیە کە برێک پەلەت کردووە. من لە خۆمەوە هەندێک دەستەواژەیم چاک کردوون. ڕیتمی وشە و پەیڤی هەندێک لە بەیتە شیعرەکانم دەستکاری کردووە... بەتەمام دون کارلوس بدەمە ئەو گێلەپیاوانەی گۆڤاری ڕیپۆرت پانتیۆن. بۆ ئەوەی لە سەرسامیدا واقیان وڕبمێنێ و بزانم چی دەڵێن. ئەگینا وەرزەنامەی نیشتمان مەمنوونیش دەبن. بەڵام دڵنیا بە بە پاداشتێکی کەم نایاندەمێ."

هەڵبەتە پڕۆژەیەکی گەورەی لە بیر و خەیاڵدا بوو، بیری لەوە دەکردەوە کە کۆ بەرهەمەکانی شیللەر، بە سێ جار بڵاو بکاتەوە. "سەبارەت بە وەشانکاری کۆبەرهەمەکە، پاشان بیری لێ دەکەینەوە، بەڵام ئەوەی ڕاستی

بێ، باشتر وایە نووسەر یان وەرگێڕ، خۆی کارەکانی بڵاو بکاتەوە و بە چاپ بگەیەنێت."

بە ئەڵها و تاسەیەکی زۆرەوە، کۆمەڵێک ژمارە دەخاتە سەر کاغەز: بڕی ئەوەندە بۆ کاغەز، بڕی ئەوەندە بۆ بەرگەکەی، بڕی ئەوەندە هەقی چاپ، بڕی ئەوەندە بۆ کۆکردنەوە و لاپەڕەبەندی... هەموو حیساب و کیتابێک دەخاتە سەر ئەم لیستە پێشبینیکراوە، کەچی وێڕای ئەوەش، پڕۆژەکە ناکام دەبێت. هەڵەی کارەکەی لە چیدایە؟ هەڵەکە لەمەدا بوو کە ئەو فەرمانبەرە و فریای کاری چاپ ناکەوێت! هەڵبەتە لە کاری کارگێڕی و ئیداری وەڕەز و بێزار بوو. لە بەرواری ١٨٤٤/٩/٣٠دا، نامەیەک بۆ میشێلی برای دەنووسێت و دەڵێت: “من لە حاڵێکی دۆزەخینی دژواردام. با بۆتی باس بکەم: وازم لە کارەکەم هێناوە... باوەڕ بکە، سوێندت بۆ دەخۆم کە ناتوانم لەوەی پتر هەڵبکەم. کە پیاو باشترین کاتی خۆی لەم کارە بێهودە و گەوجانەیەدا بەسەر بەرێت، ژیانی بەفیڕۆ دەڕوات... لەمەش خراپتر بە نیاز بوون بۆ مامووریەتێکم بنێرن. جا، من ناڵێم، تۆ بیڵێ، ئاخر من چۆن دەتوانم سان پتروسبۆرگ بەجێ بێڵم؟ پێم ناڵێی چۆن لە دووری سان پتروسبۆرگ هەڵبکەم؟"

هەڵبەتە، لەو سەروبەندەدا، فیۆدۆر بە تەواوەتی کەوتبووە ژێر قەرزەوە، نەیدەزانی چۆن بژی و چۆن خۆی بژێنێ: "بۆ ماڵەوەم نووسیوە کە هەزار و پێنجسەد ڕۆبڵ قەرزدارم، چونکە من دەیانناسم، هەمیشە سێ یەکی ئەو پارەیەم بۆ دەنێرن کە داوای دەکەم، ئەگەر ئەم مۆسکۆییە بەرازسیفەتانە زوو پارەکەم بۆ نەنێرن، تیا دەچم."

هەڵبەتە مەزەندەکەی دروست دەرچوو، ئەوەتا دوای چەند مانگێک دەنووسێت: "پێنجسەد ڕۆبڵم لە مۆسکۆوە پێ گەیی." بەڵام ئەم بڕە پارەیە بەشی پڕکردنەوەی قەرزوقۆڵەکەی ئەوی نەدەکرد. ئیدی نەبوونی و نائومێدی بەرۆکی پێ دەگرێت، دەکەوێتە هەڵپە. هەوڵ دەدات لە ڕێگەی وەرگێڕان و وەرگرتن و ئامادەکردنەوە شتێک بە شتێک بکات و لەو تەنگانەیە ڕزگار بێت، دەنووسێت: "تۆ دەڵێی ڕێگەی ڕزگاریی من لە نووسینی درامایەکدایە، بەڵام دەرهێنانەکەی وەختێکی زۆری دەوێت، ئەمە جگە لەوەی کە پارەی دەوێ. من ئەم هەموو پارەیە لە کوێ بێنم، پارەی ئەمە بدەم، قەرز بدەمەوە؟!"

فیۆدۆر وای لێ دیت ئامادەیە بە پێنجسەد ڕۆبل دەستبەرداری بەشە میراتییەکەی خۆی ببێت، بۆ پارەیەکی کەم تەنانەت تەسلیم بە ئەهریمەن و هەر کارێکی ئەهریمەنانە ببێت. سەرلەتازە دەگەڕێتەوە سەر هەژاری، شیر، نان و چای و سوکنایی ساردوسڕ و سەهۆڵبەندان و تەنیایی.

ڕۆژێک، بە ڕێکەوت، لە سیلەی شەقامێکدا تووشی برادەرێکی کۆن و هاوخوێندنگەی خۆی بە ناوی گریگۆرۆڤیچ دەبێت. جووتە برادەر دەست لە ملی یەکدی دەکەن. دۆستۆیڤسکی باسی ئیستیقالەکەی، کارە ئاڵۆزەکانی و هیوا و ئاواتەکانی ئایندەی خۆی بۆ دەکات. گریگۆرۆڤیچ، بە پێچەوانەوە، بە شانازییەوە باسی ئەوە دەکات، کە بە ئاواتی خۆی گەییوە: خەریکە دەنووسێت، بەرهەم بڵاو دەکاتەوە، پاداشتی باش لەسەر نووسینەکانی وەردەگرێت. ئەم کوڕی قۆزە، بە ڕەفتاری ناسک و سەمائاسای خۆی، بە دەم و زمانی شیرین و خۆشی خۆی، سەرنجی دۆستۆیڤسکی ڕادەکێشێت. گریگۆرۆڤیچیش دەکەوێتە ژێر باندۆر و کاریگەری، جۆشوخرۆش و حەماسی گەرموگوڕ و توندی برادەرەکەیەوە و دڵبەندی دەبێت. ئەمیان ئەهلی مەعنەویات و ڕۆحسووک و سوێرەقسە، ئەویان مەند و بێدەنگ و شپرزە و پڕجۆشوخرۆش. وێڕای ئەمەش، لە یەکەم قسەیانەوە، بە تەواوەتی و بە شێوەیەکی سەیر لێکدی حاڵی دەبن. ئیدی گریگۆرۆڤیچ، دۆستۆیڤسکی بۆ ماڵەکەی خۆی دەبات و یەکێک لە کارەکانی خۆی، بە ناونیشانی ئۆرگژەنی گەڕۆک، کە تازە تەواوی کردبوو، بۆ دەخوێنێتەوە. ئیدی ئافەرین و ستایش و پیرۆزبایی و بەڵێن و پڕۆژە و میهر و خۆشەویستی دەکەوێتە نێوان ئەم دوانەوە و وایان لێ دێت بەبێ یەکدی هەڵناکەن. بە دووقۆڵی شوقەیەک بە شەریکی بە کرێ دەگرن و تیایدا دەژین. بەڵام دەرامەتی جووتەبرادەر هەر لە سەرەتای مانگەوە تەواو دەبێت، ئیدی ناچار سکی خۆیان بە نان و چا و قاوە تێر دەکەن. دۆستۆیڤسکی لە ماوەی ئەم ژیانە هاوبەشەیاندا، شەو و ڕۆژ کار لەسەر بەرهەمێک دەکات کە نایەوێت بۆ هیچ کەسێکی باس بکات. ناوی بە کەس ناڵێت. گریگۆرۆڤیچ، کۆمەڵێک کاغەز لەسەر مێزەکەی دۆستۆیڤسکی دەبینێت، کە زۆر بە تەرتیب دانراون، بە خەتێکی زۆر ورد نووسراوە: "زۆر لە خەت و نووسینی ئەلکساندەر دۆمای باوک دەچێت."

فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ، که زۆر شەکەت دیار دەبێت، ناوبەناو لە نووسین دەوەستێت، چایەک دەخواتەوە، دەست دەداتە خوێندنەوەی کتێبێکی جۆرج ساند، یان یادگارییەکانی ئەهریمەنی فردریک سولیە. گریگۆرۆڤیچ، تکای لێ دەکات کە کەمێک بجووڵێت و وەرزش بکات. ئیدی فیۆدۆر لە ئەنجامدا بەگوێی دەکات و دەچێتە دەرێ. بەڵام هەوای ئازاد و تینی ڕووناکی و ژاوەژاوی شەقام و ڕێگەوبان، گوشاری بۆ دەهێنێت و تەحەمول ناکات و سەری بە گێژەوە دەچێت، ڕەنگی زەرد هەڵدەگەڕێت، خۆی دەدا بەسەر باسک و بازووی برادەرەکەیدا و ئەویش ناچار دەبێت دۆستۆیڤسکی بە گالیسکە بۆ ماڵ بگێڕیتەوە.

بەیانییەک، کە هەواکەی خۆش دەبێت، بە دووقۆڵی لەگەڵ برادەرەکەیدا دەچنە پیاسە. بەدەم پیاسەوە، تووشی ڕێوڕەسمێکی تەرمبەڕێکردن دەبن. کابرای کەشیش، خاچبەدەست، لە دوای دەستەی تازیەبارەکانەوە، کە لافیتەی ئایینیی پیرۆزیان هەڵگرتووە، ڕێ دەکات. دەستەی سرووودی ئایینی لە دوای ئەوەوە دێن. لە دوای ئەوانەوە گالیسکەی هەڵگری تەرمەکە دێت، کە چوار ئەسپ بە ئەسپایی ڕایدەکێشن. تابووتەکە واز بوو، دەموچاوی مردووەکە، کە زەرد دەچووەوە، دیار بوو. تاجێکی کاغەزینی سپی، کە نووسینی ئاسایی و ئایینیی لەسەر نەخشێندرابوو، بەسەر ناوچەوانیەوە بوو. ئیکۆنەیەکی چکۆلەی بە دەستە وشکەکانیەوە گرتبوو. دۆستۆیڤسکی بە بینینی ئەم دیمەنە تێک دەچێت، لەرزی لێ دێت، ئاوڕی پاشەوە دەداتەوە و دەیەوێت هەڵێت، بەڵام لەگەڵ یەکەم هەنگاودا هەرەس دەهێنێت. دەبووریتەوە، چەند ڕێبوارێک لێی کۆ دەبنەوە و یارمەتیی گریگۆرۆڤیچی هاوڕێی دەدەن و دەیگەیەننە دوکانێکی شیرەمەنیفرۆشی ئەو نزیکانە. دوای زەحمەت و هەوڵێکی زۆر، ئەوسا دەتوانن وەهۆشی بهێننەوە. دۆستۆیڤسکی بۆ ڕۆژانی پاشتر، خەم دایدەگرێت، ئازای دادەهێزرێت، حەواسی پەرتە، دەڵێی بەسەر ئەم دونیایەوە نییە. بە ئاستەم قسەی پێ دەکرێت، خواردن کەم دەخوات، زەوقی نووسینی نییە، بەڵام دوای ماوەیەک دەچێتەوە سەر هەمان کاری کە خەریکی نووسین بوو. چی دەنووسی؟ میشێلی برای تاکە کەسێک بوو کە بەم ڕاز و نهێنییەی دەزانی. فیۆدۆر، لە نامەیەکیدا بۆ براکەی کە لە شاری ڕۆڤیل بوو، دەڵێت: "من حاڵی

حازر دڵم خۆشە، ڕۆمانێکم بەدەستەوەیە، بە قەوارە بەقەد ئۆژینی گراندەی بەلزاکە، تەواوم کردووە، ڕۆمانێکی تا ڕادەیەک تازەیە. حاڵی حازر خەریکم پێیدا دەچمەوە و پاکنووسی دەکەمەوە."

لە بەرواری ١٨٤٥/٣/٢٤دا، دیسان بۆ براکەی دەنووسێت: "من زۆر لە ڕۆمانەکەم ڕازیم، کارێکی جیددی و ڕوونە، بەڵام لەڕاستیدا لە هەندێک کێماسی جیددی بەدەر نییە." هەڵبەتە دۆستۆیڤسکی بە ئاوات و تاسەی ئەوەوە بوو کە بگاتە لوتکەی کەماڵ، بۆیە ئەم خولیایە جۆرە وازوازییەکی لا دروست کردبوو و کردبوویە کارێک کە ئەو کاتە ئەم کارەی خۆی چاپ و بڵاو نەکاتەوە. ئەوەتا بە خۆی دەڵێت: "لە مانگی شوباتدا دەستم بە هەڵەچنی و پێداچوونەوە کرد، شتم لێ لا بردووە، شتم بۆی زیاد کردووە، دەستکاریم کردووە، لە نیوەی مانگی ئازاردا کاری پێداچوونەوە و داڕشتنەوەم تەواو کرد و لە کارەکەم ڕازیم و دڵم پێی خۆشە... سوێندم خواردووە، کە چەند ژیانم دژوار و ناخۆشیش بێت، بەگوێرەی داوا و دەستووری کەس هیچ شتێک نەنووسم. نووسینی فەرمایشی، داهێنان دەکوژێت. دەمەوێ هەموو کارەکانم ڕەسەن و جوان بن. تۆ تەماشای پوشکین یان گۆگۆڵ بکە، هەردووکیان بەرهەمیان کەمە، بەڵام هەردووکیان پێگەی خۆیان هەیە، خاوەنی پەیکەری خۆیانن."

هەڵبەتە گلەیی لە براکەی خۆی دەکات، چونکە پشتیوانی لەم جدییەت و وردی و پێداچوونەوانەی ئەم ناکات. لەو بارەیەوە دەنووسێت: "چاری بەرهەمی سەرەتایی، ئەوەیە کە تا دەکرێ پێداچوونەوەی بۆ بکرێت و دەستکاری بکرێت. پوشکین لە ڕادەبەدەر بە بچووکترین پەخشانی خۆیدا دەچووەوە و دەستکاریی دەکرد. گۆگۆڵ بە چیرۆکەکانی خۆیدا دەچووەوە، دەستکارییەکی زۆری دەکردن، تا دوو دانە ساڵ و بگرە پتر لای خۆی دەیهێشتنەوە و دەستکاریی دەکردن."

کاتێک کە کتێبەکەی تەواو کرد، دەبوایە بیر لە چاپکردنی بکاتەوە، بەڵام "خۆ لە هەر گۆڤارێکدا، تەنیا یەک دیکتاتۆر نییە. بگرە نزیکەی بیست دانە دیکتاتۆر هەن. نووسەر ئەگەر بیەوێ بە خۆی کتێبەکەی چاپ بکات، وەک ئەوەیە خۆی درزی جلەکانی بدرووێتەوە." دۆستۆیڤسکی ئەنجام مل بۆ

ئامۆژگاریی هەندێک لە دۆستانی شارەزا دەدات، کە پێی دەڵێن کتێبەکەی لەسەر ئەرکی خۆی چاپ نەکات. ئەم دۆستانە پێی دەڵێن: "وا چاپت کرد، کێ بانگەشەی بۆ دەکات و لە ناو خەڵکیدا بڵاوی دەکاتەوە؟ کتێبفرۆشان، شتی وا ناکەن و بانگەشەی جیددی بۆ نووسەرێکی گومناو ناکەن." دۆستۆیڤسکی، ئەنجام ماندوو دەبێت، لە مشتومڕ و گەنگەشە بێتاقەت دەبێت و ناچار و بە نابەدڵی و نائومێدی کتێبەکەی بە مەبەستی چاپکردن دەدات بە گۆڤاری وەرزنامەی نیشتمان، بەڵام پێشوەختە نائومێد و ڕەشبین دەبێت. وا خەیاڵ دەکات کە دەستنووسەکەی ڕەفز دەکرێت، ڕەخنەی زۆری لێ دەگرن، لە نووسینەکەی تێناگەن. لەم بارەیەوە دەنووسێت: "ئەگەر ڕۆمانەکەم بڵاو نەبێتەوە و پێگەی شایستەی خۆی وەرنەگرێت، لەوەیە خۆم بخەمە ڕوباری نیڤاوە. ئەدی چی بکەم، چارم چییە؟ بیرم لە هەموو شتێک کردووەتەوە. دوای مردنی بیرە ڕەسەن و جێگرەکەی خۆم، ناژیم، ناتوانم بژیم." ئەم "بیرە ڕەسەن و جێگرە"ی کە هەرگیز لە نامەکانیدا باسی ناکات، پاشان ناونیشانی هەژاران لەخۆ دەگرێت و بە یەکەمین ڕۆمانی دۆستۆیڤسکی دێتە ژماردن. بەڵام دۆستۆیڤسکی کە خودانی زەوقێکی ئەدەبیی باڵا بوو، کە ئاشق و شەیدای شێوازی لیریکیی هەر بەرهەم و شیعر و چالاکییەکی هونەری بوو، شیفتەی "هەر شتێکی جوان و شکۆدار""بوو، کە دڵبەندی شاکارە بەناوبانگ و ناوازەکان بوو، چ پەیوەندی یان خاڵێکی هاوبەش، لەنێوان ئەم و ڕۆمانە متوازیعەی هەژاران و ئەو زەوق و کەڵکەڵە و خولیا هونەرییە بەرزەدا دەبینییەوە؟ ئەو نووسەرانەی کە مایەی ستایش و دڵبەندی ئەو بوون، کێ بوون؟ شیللەر، کە دۆستۆیڤسکی لەبارەیەوە دەڵێت: "کە گوێم لە ناوی شیللەر دەبێت، نەخۆش دەکەوم." ڤیکتۆر هۆگۆی بە ڕادەیەک خۆش دەوێ، کە دەڵێت: "بێهاوتایە. کەس هاوتای ناکاتەوە." دەربارەی ڕاسین دەڵێت: "هۆمەری تاڵان کردووە، بەڵام بە شێوازێکی هێندە جوان، هەر قابیلە دەستخۆشیی لێ بکرێت!" جۆرج ساند: "کە بۆ یەکەم جار خوێندمەوە، تایەکم لێ هات کە تا بەیانی بەری نەدام!" دەربارەی والتەر سکۆت دەڵێت: "نازانم چۆن توانیویەتی لە ماوەی چەند هەفتەیەکدا، شاکارێکی پرشنگداری وەک مانیرینگ بنووسێت؟"

شەکسپیر، پوشکین، لامارتین، بایرۆن، هەموو ئەم کەڵەنووسەرانە، بە فەڕ و شکۆ و ڤیانی باڵاوە، بە تاوانی پڕشکۆ و جەلالی ناو بەرهەمەکانیانەوە، بە ئاهوزاری ستایشئامێزیانەوە، لە هەنبەر چیرۆکی هەژاراندا دەوەستنەوە، کە باسی کۆپیکار و کاتبێکی بەلەنگازی شڕۆڵە دەکات بە ناوی دییڤۆشکین. ئەم پیاوە هەژارێکی شڕپۆشە، لە کوختەیەکی پەرپووتدا دەژی، تەنیا سۆز و موحیبەت و میهری کیژێکی چکۆلە، کە لە کوختەیەکی هاوشێوەی کوختەکەی ئەمدا و لە دراوسێیەتیی ئەمدا دەژی، گەرمی دەکاتەوە و گوڕ و تینوتاوی ژیانی پێ دەبەخشێت. لە تۆ وایە لەلایەکەوە ئۆرکستەرێکی بەشکۆ و جەلال، ئاهەنگی تۆفانی سۆز دەژەنێت و لەلایەکی دیکەوە نایە تەنیاکەی دۆستۆیڤسکی هەڵیکردووەتە ئاوازی بەجۆشی خۆی. ئیدی هیچ دیار و خویا نییە کە دۆستۆیڤسکی بە چ هونەرێکی کیمیاگەری، کەرەستە و ماکی نەرم و خەمینی هەژارانی لەم سەرچاوە نایاب و زوڵاڵە کلاسیک و ڕۆمانتیکانەوە هەڵێنجاوە؟ بە چ نیرەنگ و توانا و بەهرەیەکی زیرەکانە، چەتە و دزانی جوامێر و دڵاوا و شازادەخانمانی خەیاڵی مانگئاسای لە قاڵبی ئەم پیاوە لاتە شارستانییەدا، جێ کردوونەتەوە؟ بە چ میکانیزمێکی ئەفسووناوی هاتووە دیکۆراتی ڕازاوەی ڤینیسیایی تواندووەتەوە و کووچە و کۆڵانە تاریکونوتەکەکان و ژوور و کوختە پەرپووت و مەیخانە گومانلێکراوەکان و سۆزانیخانەکانی ناو کتێبەکەی خۆی لێ دروست کردوون؟

هەڵبەتە دۆستۆیڤسکی زۆر دڵبەند و شەیدای بەلزاک و گۆگۆڵ، ئەم جووتە مامۆستا و پێشەنگەی ڕێبازی ڕیالیزمی تازە بووە و ستایشی کردوون. بەڵام ئاخۆ ئەمانەی بەسەر ئەو فەوجە کەڵەنووسەرانەدا پەسەند داوە؟ لەوە ناچێت وا بووبێت. ئایا کاتێک کە ئوژینی گراندەی وەرگێڕا، هەستی بەوە نەکردبوو کە پێویستە جۆرە شکۆیەک بە ڕیسکەکەی ئوژینی گراندە بدات؟ ئایا دۆستۆیڤسکی ئەم پاچڤەیەی بە دوعا و پاڕانەوەیەکی پڕشکۆ خەتم نەکردووە کە لەوێدا کیژەکەی سومور بە پەیکەرێکی یۆنانی کۆن چوێندراوە؟ هەڵبەتە کارەکتەرەکانی بەلزاک لەگەڵ دید و بۆچوون و ئارەزووە تایبەتییەکانی دۆستۆیڤسکیدا تێک ناکەنەوە و بە دڵی ئەو نین و بڕێک کاڵوکرچن، کەچی خۆی کارەکتەر و سیمای کاڵوکرچتر وێنە دەگرێت و بەرجەستە دەکات. ئایا

ئەم نووسەرە، یانی دۆستۆیڤسکی، لە زەرفی چەند هەیڤێکدا دید و بۆچوونە هونەرییەکانی خۆی گۆڕیبوو؟ یان بە هۆی ئیلهام و کەشفێکی ئەدەبی، یان سۆزدارییەوە، تووشی شۆک ببوو؟

با ئەو گەنجەی کە لە کۆشکی ئەندازیاران پەروەردە ببوو، بهێنینە بەرچاوی خەیاڵی خۆ، کە ئێستا مەستانە شیعر و ڕۆمانی دەخوێندەوە. خۆی بە "پریکلس یا ماریوس، یان مەسیحێکی زەمانی نیرون، یان قارەمانێکی دوئێلبازی سەدەکانی ناڤین، یا ئیدواردی قارەمانی ڕۆمانی موناستەری والتەر سکوت" دەزانێت. (پریکلس، سیاسەتوان و گوتاربێژی یۆنانی (٤٩٥–٤٢٩ی پێش زایین)، لە زەمان و سەردەمی ئەودا شاعیرانی وەک سۆفۆکلوس و ئۆرپید، پەیدا بوون و دەورانی حکومەتەکەی ئەو لە ڕووی هونەری و پیشەسازییەوە گەییە ئاستێک کە ناوی سەردەمی پریکلسی لێ نرا. ماریوس، سەرداری ڕۆمی (٨٦–١٥٦ی پێش زایین) لە ساڵی ١٠٨ی پێش زاییندا گەییە پایەی کونسوڵی ڕۆم. خەڵکی بە خۆشی و شادییەکی زۆرەوە هێنایانە ناو شارەوە و نازناوی ڕمولوسی سێیەمیان پێ بەخشی. هەڵبەتە مەبەست لەناوبردنی ئەم دوو سەردارە یۆنانی و ڕۆمییە، لێرەدا ئاماژەیە بۆ بایەخدانی دۆستۆیڤسکی بە کولتووری یۆنان و ڕۆم) ڕایدەگەنێت کە برادەر و دۆستی شیدلۆڤسکیی شاعیرە: "بەڵێ، من گڕکانێکم، ئاگر ڕەگەزی سەرەکیمە." کە شیعرە خەمین و شیوەننامەکانی براکەی دەخوێنێتەوە، سۆز و بەزەیی دەبزوێت و دەست بە گریان دەکات. هیچ شتێک دەربارەی ژیان نازانێت. چوار دیواری خوێندنگەکەی، وەک چوار دیواری نەخۆشخانەکەی ماریی جاران، وەک خەونێکی ڕووناک و ناسک، بە جۆرێک مەست و ئەفسوونی دەکات و ئاگای لە خۆ دەبڕێت، کە ناتوانێت بیر لەوە بکاتەوە کەی و چۆن لەم خەوە گرانە ڕادەبێت. ئیدی سان پترۆسبۆرگ، بە شەقامە جەنجاڵ و قەرەباڵغەکانیەوە، بە کۆشک و تەلارە زۆر تازەیەکانیەوە، بە ساختمانە ئیدارییە پڕ لە کاتب و فەرمانبەرەکانیەوە، چاوی دەکاتەوە و دوای ئەوەی لە گەڕەکە کەشخە و دەوڵەمەندەکانی دوور دەکەوینەوە، ئەو ماڵە گەورە و

فراوان و تێکرژاوانە دەبینین کە زیاتر لە ئۆردووگا و سەربازخانە دەچن، کە پڕن لە خەڵکی هەژار و نەدار و کڵۆڵ، لە کارمەندان و فەرمانبەرانی بچووک. گەڕەکی پڕ لە سووخۆر، لەو پیشەوەرانەی کە لە ماڵەکانی خۆیاندا کار دەکەن، شت دەفرۆشن و دەکڕن، پڕن لە لەشفرۆشان، لە خوێندکاران. ئیدی ئێرە پڕە لە خواردنگەی پیس، بۆنی دووکەڵی جگەرە و تووتن، بۆسۆی پەڕۆکۆنە، بۆنی چڵکاوی قاپشۆردن. کوێرە کۆڵانانی بنبەست، کە فانۆسێکیان تێدا بە عامووديکەوە هەڵواسیوە تا ڕووناک ببێتەوە. هەروەها دوکانی چکۆلەی پەڕپووت، کە ژنانی شڕندە و بێحەیا و چەنەباز و دەنگبەرز، سەرو پەرداخ چایان بە دەستەوەیە و بەدەم چاوەڕوانیی کڕیارەوە، بە هەموو لایەکدا سەر دەکێشن و سەرەتاتکێ دەکەن. دیوارەکانی ئەم شارە، کە لەسەر مرداوێک ڕۆنراوە، یەکپارچە ڕتۆبەت و تەڕەشوعە. تەمومژێکی چڕی سپیواژی شیرئاسا، سەربانەکانی گرتووە. بەفری تەڕ و ئاودار، لە ژێر پاژنەی پێڵاواندا، بەدەم جیرەجیرەوە دەخزێت. ڕێبواران، گرژ و مۆن، بە پەلە ڕێ دەکەون، دەچنە ژێری، بیر لە کاری ئیداری، لە پێشکەوتن و سەرکەوتنی خۆ دەکەنەوە، یان بیر لە کارە بازرگانییەکانی خۆیان دەکەنەوە. دۆستۆیڤسکی لە ناو ئەم ئاپۆرا بێکۆتاییەدا، وەک ئەو کەسانەی بەدەم خەوەوە ڕێ دەکەن، بەو ئاوایە هەنگاو دەنێت و ڕێ دەکات. لە هەوەڵدا، هێشتا لە دونیای خەون و خەیاڵەکانی خۆیدا دەژیا، بەڵام بەرەبەرە هۆشیار دەبێتەوە، چاوانی دەکرێنەوە و ئەم دونیا تازەیە دەبینێت و لە کتێبی 'سەرابە خاپینۆکەکانی سان پترۆسبۆرگدا، کە بە هۆنراوە و پەخشانە، دەڵێت لە کەنارەکانی ڕووباری نیڤادا بۆ یەکەم جار ئیلهام و کەشف دڵی ڕووناک دەکاتەوە: "دونیا نیمچەتاریک بوو، زۆر سارد بوو، پلەی گەرما بیستی ژێر سفر بوو، هەوەڵی شەو بوو، هەڵمێکی چڕ لە دەم و قەپۆزی ئەسپەکانی ژێر عەرەبانەکەوە دەردەچوو. توێژاڵە شەختەیەکی سپیی شەکرئاسا، سەری ڕووبارەکەی گرتبوو. بورجی کۆشکی هێزی دەریایی، بە دەستی چەپی ڕووبارەکەدا، بەرەو ئاسمانی سارد، بە دوو ڕەنگی وەنەوشەیی و زەرد، هەڵکشابوو،

شووشەسەهۆڵ بە کۆڵەکەکانی بارەگای ئەنجوومەنی پیران و بینای کۆڕی کەنەسییەوە ئاوێزان بوون. بیرێکی سەیر لە مێشکمدا کەوتە جموجۆڵ، وام هەست کرد لەو دەمەدا هەندێ شتم بۆ ڕوون بووەوە و تێیگەیشتم کە پێشتر تەنیا هەستێکی گۆنگ و ناڕوونم دەربارەی هەبوو. چاوم بە دونیایەکی تازەوە کرایەوە، کە تا ئەو ساتە بۆ من و لای من بێگانە و نامۆ بوو، تەنیا لە ڕێگەی چیرۆک و ئەفسانانی ئاڵۆز و بە ڕەمز و ڕازەوە، سووکە زانیارییەکم دەربارەیان هەبوو. پێم وایە ژیان و بوونی ڕاستەقینەی من لەو ساتەوە دەستی پێ کرد."

ئەم جیهانەی کە دۆستۆیڤسکی تێیدا بێدار بووەوە، چۆن جیهانێکە؟ ئەم جیهانە، جیهانێکی سەیر و نامۆیە، دونیای سیمای نامۆ و سەیرە، دونیای کارەکتەرانی هیچ و بازاڕی و ناشاعیرانەیە، کارەکتەری وەک دۆن کارلۆسی شیللەر و پوزای، نە لە دوور و نە لە نزیک تێیدا بەدی ناکرێت. دونیایەکە، تێکڕای خەڵکەکەی خەڵکی بچووک و بێنەوان و ئەم بەلەنگاز و بێنەوایانە، نووسەر بۆ ناو قووڵایی ئەم دونیایە ڕێتازەنی دەکەن. ئەمانە بۆ نووسەر شیرەتکاری هزرین. بەڵێ، ئەم کارمەند و فەرمانبەرە بچووکانە بە کەپووی جەمەدییەوە، ئەم کیژانە بە جلوبەرگی پینەکراوەوە، لەوە دەچوو غرووریکی ئەوتۆیان هەبێت، کە ئامادە نەبوون سەر لە ئاستی هیچ شازادەیەک دانەوێنن. فەرمانبەرانی بچووک، ژنانی بەڕەڵا، کچۆڵانی نەخۆش، پیرەپیاوانی خەڵەفاو، پیاوانی بەدمەست و ئالوودە، ئەمانە هەر هەموو لە کەشوهەوایەکی ئاڵۆزدا، هەر کەسە و لەگەڵ نهێنییەکانی خۆیدا، لەگەڵ ئارەزووەکانی خۆیدا، لەگەڵ ئارەزوو و فیداکارییە تایبەتییەکانی خۆیدا و تەنانەت لەگەڵ تاوانەکانی خۆیدا، دەژی. بیلینسکی ڕەخنەگر دەنووسێت: "شکۆ و سەربەرزی بۆ ئەو شاعیرە لاوەی کە بە قەریحە و بەهرە، کریچییانی کوختە و ژێرزەمینە تاریک و نوتەکەکانی خۆش دەوێ و بە دانیشتوانی کۆشکە زێڕینەکان دەڵێت ئەوانەش مرۆڤن، برای ئێوەن."

"برا"، "مرۆڤ"، ئەم گوتانە لە شێوەی شۆکێکدا، ناخی دۆستۆیڤسکی دەشڵەقێنن، ئیدی زینەت و دیکۆراتی بەنەخشونیگاری ڕۆژهەڵاتی لە هزر و بیری ئەودا هەرەس پێ دەهێنن، ئیدی تاپۆی کارەکتەرانی گەورەی ناو چیرۆکان، بە خێرایی مەحو دەبنەوە و بۆ هەمیشە دەکەونە عەدەمەوە. تەنیا خەڵکی بێنەوا، هەژاران، ڕەنجکێش و ترۆکراوان و تەوهینکراوانی کۆمەڵگە لە زەین و بیری ئەودا دەمێننەوە. لەو بارەیەوە دەنووسێت: "لە گۆشەیەکی تاریکی ئەم کۆمەڵگەیەوە، دڵێکی ساف و بێگەرد، پاک و ئابڕوومەند، مرۆڤێکی بەویژدان و دڵسۆز و گوێڕایەڵی بەرپرسانی خۆی، کە ڕێتازەنێکی ئێجگار باشە بۆ ناساندنی خەڵکانی کڵۆڵ و بەلەنگازی سەر بە چینەکەی خۆی، لەگەڵ کچۆڵەیەکی داماوی ڕەهەنەی دەستی کۆمەڵگە و سووکایەتیپێکراو، وێناکردنی ژیانی ئەم خەڵکە، تانوپۆ و بەندی ڕۆحم دەپچڕێت."

دۆستۆیڤسکی لەوێندەرەوە، ڕێگەی خۆی دۆزییەوە.

بەشی حەوتەم

هەژاران

"گریگۆرۆڤیچ، وەرە ژووریَ دابنیشە، لە پاکنووسی کتێبەکەم بوومەتەوە دەمەویَ بۆتی بخوێنمەوە."

دۆستۆیڤسکی لەسەر قەنەفەکەی دانیشتبوو، تەپڵەکێکی بچووکی لە بەردەمدا بوو، دەفتەرێکی گەورەی لەسەردا کرابووەوە، ئەمە دەستنووسی ڕۆمانی هەژاران بوو.

هەڵبەت گریگۆرۆڤیچ، لە کونجکاویدا لە پێستی خۆی نەدەهێوری. هەمیشە دڵبەندی دۆستۆیڤسکی بوو، ستایشی دەکرد و ئەفسووسی دەخوارد کە بۆچی ئەم برادەرە خوێندەوار و ڕۆشنبیر و هەستیارەی، تا ئێستا جگە لە چەند هەوڵێکی درامی و لێکۆڵینەوەی ئەدەبی، کە هیچ ئایندەیەکیان نەبوو، چیتری نەنووسیوە. گریگۆرۆڤیچ لە بیرەوەرییەکانی خۆیدا، لەم بارەیەوە دەڵێت: "لە دڵی خۆدا دەمگوت، چۆن من تا ئێستا هەندێ کاری ئەدەبیی چکۆلەم نووسیوە و بڵاو کردووەتەوە، هەندێ جار خۆم بە ئەدیب و ئەهلی ئەدەب دەزانم، کەچی دۆستۆیڤسکی تا ئێستا لەم مەیدان و قەڵمڕەوەدا، بەبێ بەرهەمە؟"

گریگۆرۆڤیچ، پاشان بۆمانی دەگێڕێتەوە کە کاتێک دۆستۆیڤسکی ڕۆمانی هەژارانی بۆ خوێندووەتەوە، چ هەستێکی لا دروست بووە و بێگومان ئەمیش وەک خەڵکانی دی، چاوەڕوانی ئەوە بوو کە ئەم بەرهەمە تازەیە، کارێک بێت کە لە ڕیزی ماری ستوارت و بوریس گوندۆنۆڤ بێت (ماری ستوارت، درامایەکی شیعریی شیللەرە دەربارەی مردنی ماری ستوراتی شابانۆی

ئاکوس. بوریس گودۆنۆڤ، تراجیدیایەکی میژوویی پوشکینە، کە لە مێژووی ڕووسیاکەی کارامزینەوە هەڵیهێنجاوە. ئەم بەرهەمە یەکەمین درامای میللی و ئەدەبیی ڕووسە). بەڵام هەر کە گوێی لە یەکەمین ڕستەکانی ڕۆمانەکە بوو، پەی بەوە برد، کە لەو بۆچوونەیدا هەڵە بووە. دۆستۆیڤسکی پاشان لە کتێبی تەوهینکراواندا، لەبارەی ئەم ڕۆمانەوە دەنووسێت: "ئەمە چیرۆکێکی زۆر سادەیە، لەگەڵ واقعی ڕۆژانەدا تێک دەکاتەوە. قارەمانەکەی پیاوێکی گەورە یان کارەکتەرێکی مێژوویی لە بابەتی ڕوسلاڤلیف یان یۆری میلوسلاڤسکی نییە، بەڵکو فەرمانبەرێکی سادە و بچووکە. کابرایەکی ڕەنجکێش و بێغەلوغەشە، بگرە برێک گەوج و گێلۆکەشە. جلە شڕ و شەپڕێوەکانی، قۆپچەیان پێوە نەماوە."

ئەم ڕۆمانە لە شێوەی نامەدا نووسراوە، دوو کارەکتەری سەرەکیی تێدایە: دیڤۆشکین، کە کارەکتەرێکی دێهاتیی گومناوی ئاڵۆزە. گۆنگ، ساویلکە و نەزان، بەتەمەن، کلۆڵ و داماو، بەڵام دڵپاک و لێبوردە، بە ڕادەیەک کە ئامادەیە خۆی فیدا بکات.

بەرانبەر بە ژوورەکەی ئەم پیاوە، ژنێکی گەنج دەژی بە ناوی ڤارینکا، کە خزمایەتییەکی دووری لەگەڵ ئەمدا هەیە. بەڵام ئەم ژنە لەبەر قسە و قسەلۆکی خەڵکی، نایەوێت لە ژوورەکەی خۆیدا پێشوازیی لێ بکات، یان بڕوات بۆ ژوورەکەی ئەو و سەردانی بکات.

ئیدی پەنا دەبەنە بەر نامە و نامەکاری. ئەم دوانە یەک لە یەک نەدارتر و کلۆڵترن. پیاوەکە بە دڵپاکی و ساویلکەیی و جۆرە سۆزێکی باوکانە و ناشییانە و لە ئەندازە بەدەر، ڕەفتار لەگەڵ ژنەی تایندا دەکات. ژنەکە هەوڵ دەدات ئەم دۆستە پیرەی ئامۆژگاری بکات و شتی فێر بکات، چونکە ژنێکی خوێندەوار و ڕۆشنبیرە و کتێبانی زۆری خوێندووەتەوە. لە نامەکانیدا، باسی ڕەنج و ئازار و نەگبەتییەکانی خۆی دەکات. بە شێوازێکی خۆش و دڵگیر، چیرۆکی ژیانی خۆی دەگێڕێتەوە. کورتە و پوختەی ژیانی ئەوە بووە کە منداڵییەکی داماوانەی بەسەر بردووە، پاشان لە کتوپڕێکدا حەزی لە خوێندکارێکی سیلاوی کردووە و مردنی خوێندکارەکە زۆری کار تێکردووە و خەفەتی بۆ خواردووە.

ئیدی دیڤۆشکین، زۆری دڵ بەم نامانە خۆش دەبێت، ڕۆحی ئاوەدان دەکاتەوە، هەست دەکات تەنیا نییە، بەڵکو لەگەڵ کەسێکی دیدا دەژی، لەپێناوی ئەم کەسەدا کار دەکات، لەبەر خاتری ئەو و بۆ ئەوەی شتێک پێشکەش بەو بکات، خۆی لە زۆر لەزەتی ژیان بێبەش دەکات. بە خۆشی و شادییەکی ئەوتۆوە کە ئازای دەهێنێتە لەرزین، لە ماڵەوە خەریکی ڕوونووسکردنەوە و کۆپیکردنەوەی نووسینان دەبێت، یان قەرز لە هاوقیتارانی خۆی دەکات تا گوڵ و نوقوڵ و نەبات بۆ دۆستە گەنجەکەی بکڕێت. بەڵام بەدبەختی بۆی لە بۆسەدایە: لە کاتێکدا جلەکانی شڕ و شەپڕێون، پێڵاوەکانی پاژنەیان پێوە نەماوە، ڤارینکا نەخۆش دەکەوێت و دەرودراوسێکانیش گومانی ئەوەی لێ دەکەن کە پەیوەندیی نادروستی لەگەڵ ڤارینکادا هەیە.

ژنەی خاوەنماڵ دەڵێت: "ئەمە پەیوەندیی شەیتانە لەگەڵ کچۆڵەیەکدا." یەکێک لەو کاتبانەی کە لە هەمان تەلاردا دەژی وەک فێڵباز و خاپینۆکێک، وەک نیشانەی نێرەنگ و ڕیا، تەماشای دیڤۆشکین دەکات و مامەڵەی لەتەکدا دەکات. پێشخزمەتی ئیدارەکە هیچ بایەخێکی بۆ دانانێت، بۆیە دەنووسێت: "ڤارینکا، دەزانی چی من دەکوژێت؟ تەنیا بێپارەیی نییە، ڤارینکا هەموو کێشە و گیرودارەکانی ژیان لە ئەستۆی من کەڵەکە بوون، ئەمە جگە لە وتیوتیی ئەم و ئەو، چپەچپ و ژارخەنی دەستکرد و بزەی بەمانا و تەوس و تەشەرانی ژەهرین."

ئاخر چۆن ڕێزی بگرن، لە کاتێکدا جووتێک چەکمەی کۆن و شڕی لە پێدایە، جلەکانی لە ئانیشکەوە دڕاون؟ دەڵێت: "خۆزگە یەکێک لە بەرپرسەکانی من، لەوە دەگەیی کە من چەند ئارەزووی پاکوخاوێنی دەکەم. ڤارینکا، نەگبەتییە، نەگبەتییەکی ڕاستەقینەیە کە کەسێک نییە لەم واقعە تێبگات." ڕێک لەم کاتە نالەبارەدا، جەنابی بەرپرسەکەی بانگی دەکات و لەسەر هەڵەیەک کە لە کاتی ڕوونووسکردندا کردوویەتی، سەرزەنشتی دەکات.

کاتێک کە دیڤۆشکین، بە حاڵەتی خەبەردار، لە بەرانبەر جەنابی بەرپرسەکەیدا دەوەستێت، دوگمەیەکی جلەکانی دەپچڕێت و ڕێک لە بەرپێی جەنەڕاڵدا (بەرپرسی گەورە) دەکەوێت و دەخولێتەوە، کە ئەمە کارێکی

ناشایستەیە و دەکاتە بەدڕەفتاری لە بەردەم هەر بەرپرسێکدا و دەبێت لێپێچینەوەی لەسەر بکرێت و یارۆی فەرمانبەری لەسەر دەربکرێت.

بەڵام جەنابی بەرپرس، کە چاوی بە ڕواڵەتی شڕ و شپرێوی فەرمانبەرە بەلەنگاز و داماوەکەی خۆی دەکەوێت، چەند پرسیارێکی لێ دەکات، تەوقەی لەگەڵدا دەکات و دڵی دەداتەوە و سەد ڕۆبڵی دەداتێ، تا بۆ خۆی بیدات بە جلوبەرگ. دیڤۆشکین دەڵێت: "باوەڕ بکە، ئەم سەد ڕۆبڵەم زۆر بەلاوە کەمتر بوو، لەو لوتفەی کە جەنابی بەرپرس بەرانبەرم نواندی و تەوقەی لەگەڵ کردم و منی کڵۆڵ، منی سووکتر لە بەڵەمبرنج، منی هەمیشە مەستی پێ گەورە کرد."

دیڤۆشکین، بۆیە خووی دابووە بادەنۆشی و خواردنەوە، تا کڵۆڵی و داماوی، خەم و پەژارەی خۆی لەبیر بکات. بەڵام ئێستا دەوڵەمەند بوو و دەیتوانی پشت ڕاست بکاتەوە.

بەڵام ئەم شادییەی زۆر دەوام ناکات؛ پیاوێکی نیمچەدەوڵەمەند، بڕێک گەندەڵ، خوازگاریی ڤارینکا دەکات، ڤارینکاش لەبەر ئەوەی نەخۆشی و نەبوونی تەواو کۆڵەیان کوتابوو، قایل دەبێت شووی پێ بکات، ئیدی کڵۆڵی و عەزابی ڕاستەقینەی دیڤۆشکین لێرەوە دەست پێ دەکات.

ئیدی ڤارینکا، بە کەماڵی ئارامی دەکەوێتە خۆئامادەکردن بۆ کڕینی جیازی و کەلوپەلی پێویست بۆ ژیانی تازەی. جۆرێک بێخەم و خەیاڵی بە نامەکانی ئەم دواییانەیەوە بەدی دەکرێت. دەستگیرانەکەی پارەیەکی دابوویە، تا جەواهێر و تفاقی میکیاجی بۆ خۆی پێ بکڕێت. ڤارینکاش بە هەموو بێگەردی و ساویلکەییەکی خۆیەوە، دیڤۆشکین ڕادەسپێرێت کە سەروکاری کڕینی ئەو شتانەی بۆ بکات. پێی دەڵێت: "دەبێ حەرفی سەر دەستەسڕ و دەستماڵەکان، بە دەرزی گوڵدۆزی کرابن، تێدەگەی؟ نەک هەر تەقەڵی ئاسایی بن... تکایە، توزاتی خوا، پێیان بڵێ کە قردێلەی بچووکی ئاوریشم بە مانتۆکانەوە بدوورن، یەخەکەی دانتێلای پان بێ، یانی زۆر شیک بێت. ئیدی خۆت وەکیل بە."

دیڤۆشکین کە لەوپەڕی خەمباری و نائومێدیدایە، لە ناو ئەو هەموو کۆمەڵە پارچە و قوماش و دوگمە و قەیتانە زۆروزەبەندەدا سەری بە گێژەوە دەچێت، بەڵام بەوپەڕی نیازپاکی و بە دڵێکی پڕ لە خەم و پەژارەوە، بە ڕاست

و بە چەپدا، ڕادەکات. سەری جەواهێرفرۆشان، خەیاتان و شەپقەفرۆشان دەدات. دەڵێت: "ڤارینکا لە نامەکەیدا باسی نەواری چینداری کردووە، کە کراسەکەی پێ بنەخشێنن. زۆر چاکە، ئێستا ئەویش دەتوانێ باسی زینەت و ڕازانەوە بکات، بەڵام لەبیرم نەماوە ئەو نازەنینە، سەبارەت بە دوورینی ئەم نەوار و قەیتانانە فەرمانی بە چییە."

ئەنجام زەماوەندەکەی ڤارینکا سەردەگرێت و دیڤۆشکین، کە تا ئەو کاتە هیچ گلەییەکی دەرنەبڕیبوو و خۆی لە هەر ئاە و ناڵە و زارییەک دوور گرتبوو، لە ڕێوڕەسمی ماڵئاواییدا جڵەوی خۆی لەدەست دەدات و لەپڕ بە ئاشکرا خەم و پەژارە دایدەگرێت و نائومێدیی لێ دەردەکەوێت. نامەکانی زۆر بێسەروبەر دەبن، هیچیان بەسەر هیچەوە نابێت. دەیەوێت بە هەر جۆرێک بووە، ئەوە بڵێت کە چەند ڤارینکای ئازیزی خۆش دەوێت و هەر وشەیەکی لا جوان بێت، بەکاری دەبات. دەیەوێت بڵێت ڕۆیشتنی ڤارینکا چ بۆشاییەکی قووڵی خستووەتە ژیانی ئەوەوە. کتێبەکە بەم هاوارە کۆتایی دێت: "نا، نابێ ئەم نامەیە دوا نامە بێت! ئاخر چۆن دەبێت نامەی نێوانمان بەم جۆرە و بەم کتوپڕییە کۆتایی بێت! نەخێر، من نامەت بۆ دەنووسم و تۆش نامە بۆ من بنووسە. ڤارینکا گیان، شێوازی نووسینم خەریکە تۆزێ باش دەبێ. ئاە! گیانەکەم، باسی شێوازی چیت بۆ بکەم، خۆ من لەم ساتەدا خۆیشم نازانم چی دەنووسم، چی دەڵێم، نەخێر نازانم. نووسینەکەم دووبارە ناخوێنمەوە، پێیدا ناچمەوە، هەڵەکانم ڕاست ناکەمەوە، دەستکاریی شێوازم ناکەم. من هەموو زیکر و فیکرم ئەمەیە کە نامە بۆ تۆ بنووسم، تا دەتوانم باشترت بۆ بنووسم... ئەی نازەنینە خۆشەویستەکەم، ماتوچکا!"

بێگومان ڕۆمانی هەژاران سێبەری ڕۆمانی پاڵتۆکەی گۆگۆڵی پێوە دیارە و لە کاریگەری و باندۆری ئەو بەدەر نییە. دیڤۆشکین، ئەم ڕابەر و ڕێتازەنە فەخرییە، بەرەو دونیای چینی چەوساوە و مەزڵوومان، کە لە سایەی ڕێزگرتن لە سەرانی خۆی و دڵسۆزی بۆ کاری کۆپیکاریی خۆیدا گەورە بووە، ئەم هاووڵاتییە پەرێشان خەیاڵەی سان پتروسبۆرگ، کە مایەی تەوس و توانج و مەخسەرەی هاوکار و هاوپیشەکانی خۆیەتی، ئەم پیاوەی کە لەژێر گوشاری نەبوونی و ئەرک و ڕەنجی ژیاندا، گێژ و حۆل بووە، بە گیانە لێبوردەییە

ئایینییەکەی خۆی، هەموو شتێک قبووڵ دەکات و لە هەنبەر هەر کەسێکدا سەر دادەنەوێنێت، دەقاودەق کۆپیی ئەو ئاکاکی ئاکاڤیچەیە، کە گۆگۆڵ لە چیرۆکی پاڵتۆدا بەرجەستە و جاویدانی کردووە. بەڵام قارەمانەکەی گۆگۆڵ، بە شێوە و سیمای خۆی، بەزەیی خەڵکی دەهاڕوژێنێت، بە بێتوانایی خۆی سەرنجی خەڵکی ڕادەکێشێت و بە کەڵکی هیچ شتێک نایەت و زۆر بێسەروبەرە. لێ ماکار دیڤۆشکینی قارەمانی ڕۆمانەکەی دۆستۆیڤسکی، لە هەندێ ڕووەوە مایەی ستایشە، هەندێ تایبەتمەندیی وەک بەزەیی و فیداکاری و باسنەکردن و شاردنەوەی کڵۆڵی و بەدبەختیی خۆی، نیشانەی ئاستی باڵا و کەموێنەیی ئەخلاقی ئەون. نزمیی ئاستی ژیان کۆڵی پێ نادات، بەڵکو زیاتر هانی دەدات و متمانە بە خۆی پەیدا دەکات. نەگبەتی و بێبەختی و ساویلکەیی، لە دڵی خۆیدا دەشارێتەوە و لە ناخدا عەزاب دەچێژێت، بەڵام ناگاتە ئەو ئاستەی ببێ بە کاریکاتۆر و شێوەیەکی شێواوی دزێو پەیدا بکات.

کۆمەڵێک کارەکتەری لاوەکیی بێمانا لە دەوری قوت دەبنەوە، کە دیارترینیان باوکی پۆکرۆڤسکی، خوێندکارە سیلاوییەکەیە. ئەم پیرەمێردە، درۆزن و بەدفەڕ و خوێڕیلەیە، سۆز و خۆشەویستییەکی حیرەت و ترسامێزی بەرانبەر بە کوڕەکەی هەیە، ڕێزی سەربەخۆیی و خوێندەوارییەکەی دەگرێت. ئەویش لە ڕێگەی ئەم سۆزداری و تەوازوع و شەرم و حەیایەی خۆیەوە، قەرەبووی عەیبەکانی دەکاتەوە. لە یەکەم سەرنجدا، وا وێنا دەکرێت کە دەیەوێت خۆی خاکی و بچووک بتازەنێت، بۆیە گومانی ئەوە دەکرێت کە شەرم لە خۆی بکات، تاکە هەستێکی ڕاستگۆیانە و ئابڕوومەندانەی ئەم پیاوە، خۆشەویستیی بێپایانی بوو دەرهەق بە کوڕەکەی. نموونەیەکی دیکەی ناو ڕۆمانی هەژاران، گۆرچیکۆڤی کرێچییە. ئەمە تووشی گێچەڵێک بووە، داوایەکیان لەسەر تۆمار کردووە کە ئابڕوو و سەروەت و سامان و ئایندەی کەوتووەتە مەترسییەوە، بەڵام لە دادگادا تەبرێ دەبێت. کە حوکمی بەرائەت و بێتاوانییەکەی دەردەچێت، ئیدی لە هیچ شوێنێک توێتکە ناگرێت. بە ناو خەڵکی دەکەوێت و قسەی سەیر دەکات: "شەرەفی من... شەرافەت... شۆرەت، ناو و ناوبانگی باشی منداڵەکانم!" هەمان شەو، لە خۆشیدا دەمرێت.

ئا بەم جۆرە، ئەو بابەت و سکێچانەی کە پاشان لە ڕۆمانەکانی دیکەی دۆستۆیڤسکیدا، دووبارە دەبنەوە یان دەخرێنە ڕوو، لەم یەکەمین بەرهەمەی دۆستۆیڤسکیدا، کەم و زۆر بەدی دەکرێن. بۆ نموونە، ئەو باوکە پەڕپووت و خوێڕەڵە و ڕەشبین و بێکەسایەتییەی کە منداڵەکانی بە چاوێکی سووک و بەزەییئامێزەوە تەماشای دەکەن، هەمان ئەو کارەکتەرەیە کە بە ناوی مارمولادۆڤەوە لە ڕۆمانی تاوان و سزادا دەردەکەوێت، کە لە ڕۆمانی برایانی کارامازۆڤدا لە دەوری کارامازۆڤی پیر و لە ڕۆمانی گەمژەدا لە دەوری ئیڤۆلگینی بەدبەختی ئیستیقالەدەردا دەردەکەوێت. بەدمەستانی دەروونپاک و دڵپاک و ئازا، لە تێکڕای بەرهەمەکانی دۆستۆیڤسکیدا هەن. باشە لە سەرەتاوە بیری لەوە نەدەکردەوە کە ڕۆمانی تاوان و سزا، ناو بنێت مشەختانی دڵپاک؟

ئەو پیرەمێردەی کە پاش دادگاییەکە تەبرێ دەبێت، وێڕای بوودەڵەیی و گەندەڵییەکەشی، بە تەبرێبوونەکەی تەواو سەرمەست دەبێت و شانازی بە خۆیەوە دەکات و زۆر بە خۆی دەفشێت، لە کەسایەتیی ئیخ مینیڤی کارەکتەری ڕۆمانی تەوهینکراواندا دەبینینەوە. لوجین یان سویدریگائیلۆڤ، لە ڕۆمانی تاوان و سزادا، نموونەی ئەو دەوڵەمەندە هیچوپووچ و عەیبدارانەن، کە چاوبڕکێ لەگەڵ ئەو کیژە جوانانەدا دەکەن کە ژیان غەدری لێ کردوون و تووشی چەوسانەوە و عەزاب بوون. هەموو ئەم کارەکتەر و کەسایەتییانە، بە نزیکەیی هەر هەموویان، لەم یەکەمین بەرهەمەی نووسەردا ئامادەییان هەیە، بەڵام تایبەتمەندییەکانیان، تەبع و تەبیعەتیان بە ڕوونی دەرنەبڕدراوە. نووسەر هێشتا لە قۆناغی تاقیکردنەوە و جەڕباندندایە، وەک نیگارکێشێک، کە ڕەنگەکان لە پاینی کاغەزێکی سپیدا تاقی دەکاتەوە، بەو ئاوایە دەیانجەڕبێنێت. پاشان زات وەبەر خۆی دەنێت، بە چاوی تیژتر و هۆشیاریی زیاترەوە تەماشایان دەکات. وردەکارییەکان و مینیاتۆرەکان گەورەتر دەبینێت، دەستکارییان دەکات و دروستیان دەکاتەوە. ئیدی لەم پالێتەوە، کە زۆر بە وردی و بە دیقەت ئامادە کراوە و تێکڕا دیمەنی هەژاری و بێنەواییە، تابلۆ ناودارەکانی خۆی هەڵدەهێنجێت و دەهێنێتە دەرێ. ئیدی لەم ئاهەنگ و ئاواز و نەوا پڕ دوودڵی و گومانانەوە، سەمفۆنیا نایاب و دەگمەنەکەی برایانی کارامازۆڤ لەدایک دەبێت. بەڵام بۆ لەدایکبوونی ئەم شاکارانە، پێویستە

چاوەڕوانی ئەوە بکەین تا بەهرەی دۆستۆیڤسکی دەگەشێتەوە و بەسیرەتی تەواو دەربارەی بابەتە سەرەکییەکانی پەیدا دەکات، چونکە هەژاران، دیڤۆشکین و ڤارینکا، هێشتا لە سنوور و قاوغی خۆیدا قەتیس ماون و دەرنەچوون. نە ئاسمانێک بەسەر سەریانەوە هەیە، نە سێبەرێک لە بەر پێیاندا بەدی دەکرێت. ئەمانە ئازار دەچێژن، بەڵام ئازارەکانیان ئازارێکی مەعنەوییە، زادەی نایەکسانیی کۆمەڵایەتییە، بە شێوەیەکی گشتی، شەقڵێکی مادی و زەمینیی لەخۆ گرتووە. هێشتا نیگەرانی و ئازاری میتافیزیکی درک ناکەن، هێشتا لە دونیایەکدا دەژین کە "دوو جاران دوو دەکاتە چوار". کە دۆستۆیڤسکی ڕۆڵ بەسەر کارەکتەرەکانیدا دابەش دەکات، کارەکتەرێکی کەمە، ئەویش خودایە.

بۆیە پێویست بوو ئەزموونی سێدارە و شاربەدەری و دوورخستنەوە بۆ تاراوگەی سیبریا بجەڕێنێ و ببینێت، تا ئەم کارەکتەرەش، خودا، لە زەمینە و پاشخانی دونیای دۆستۆیڤسکیدا دەربکەوێت و خۆی بتازەنێت.

بە هەرحاڵ، گریگۆرۆڤیچ ڕۆمانی هەژارانی زۆر بەدڵ دەبێت، چەند جارێک بە دەنگی بەرز دەستخۆشی لە دۆستۆیڤسکی دەکات و دەیەوێت دەستەکانی بە گەرمی بگوشێت، لێ دۆستۆیڤسکی بە خەمساردی و بە دەنگە گیراو و ناخۆشەکەی خۆی، کە زۆر جار گوێگری ئازار دەدا و پەست دەکرد، درێژە بە خوێندنەوەکەی خۆی دەدات.

دوای ئەوەی دۆستۆیڤسکی دوا ڕستەی ڕۆمانەکە دەخوێنێتەوە، گریگۆرۆڤیچ، بە چاوانی تەژی لە ڕۆندکەوە، خۆی دەخاتە باوەشی دۆستۆیڤسکییەوە و تکای لێ دەکات دەستنووسەکەی بداتێ. پاشان دەیدات بە نیکراسۆڤ، کە لە هەوڵی دەرکردنی گۆڤارێکدا بوو. ئەم شاعیرە، نیکراسۆڤ، زۆر بە گەرمی ستایشی نووسەری ڕۆمانەکە دەکات و دووپاتی دەکاتەوە کە کارێکی سەرکەوتووە.

ئەم نیکراسۆڤە، گەنجێکی سەیر بوو! باوکی کۆنەسوپاییەکی ئێجگار بەغیل و سەختگیر بوو، بابی لێدەبڕێت بۆ فەوجی نەجیبزادانی سوپای ڕووسی بنێرێت، لێ نیکراسۆڤ قبووڵ ناکات و لە بابی جیا دەبێتەوە و یاخی دەبێت، بۆ ئەوەی بتوانێت درێژە بە خوێندنی ئازاد لە زانستگەدا بدات.

بابی مووچەی ڕۆژانەی ژیانی لێ دەبڕێت، ئیدی ئەم کوڕە گەنجە لە سان پترۆسبۆرگدا، ژیانێکی هەژارانە دەباتە سەر؛ لە خواردنگەکاندا نان دەدزێت، لە پەناگەیانی شەوانەی هەژاران و بینەوایاندا دەخەوێت، بەڵام خەون و خولیا و ئاواتەکانی سنووریان بۆ نەبوو. چیرۆک و گوتاران دەنووسێت، بوێرییەکی زۆر لە نووسینەکانیدا پیشان دەدات. زۆر جار شیعری دەنووسی و دەینارد بۆ گۆڤار و بڵاڤۆکەکان و پاداشتێکی کەمی لەبریان وەردەگرت. یەکێک لە شیعرەکانی لەژێر سەرناڤی لە ڕێگەدا، سەرنجی بیلینسکی ڕادەکێشێت و پەسەندی دەکات. ئەم ڕەخنەگرە بەناوبانگە، ئەم شاعیرە گەنج و تازەیە هان دەدات و ڕێتازەنیی دەکات و لە ناوەند و کۆڕە ئەدەبییەکاندا دەیناسێنێت. ئیدی نیکراسۆڤ، لەمەوە زۆر بەلەز ناو دەردەکات و ئەستێرەی دەکەوێتە بەرزی. ئیدی وەک شاعیری هەژاران و خاوەن جیهانبینییەکی فراوان، شۆرەت پەیدا دەکات.

ڕۆژنامەنووسی پیر دەربارەی دەڵێت: "نیکراسۆڤ، تا دوور دەڕوات. ئەو وەک ئێمە نییە، ئەو سەرمایەیەکی بچووک فەراهەم دەکات."

لەڕاستیدا، ئەم نیکراسۆڤە بە خۆی دەڵێت:

"ئەی گەلی ملکەچ و گوێڕایەڵ!
من هاتووم، تا ئازارەکانی تۆ
بە دەنگی بەرز بگێڕمەوە
بە پڕتەوی نووری ویژدان
ئەو شەقامە ڕووناک بکەمەوە
کە خودا تۆی خستووەتە سەری و
ڕابەریت دەکات..."

هەر ئەم نیکراسۆڤەیە کە بە زەبری بەهرە و قەریحەی هونەریی خۆی، کچێکی کۆیلەمان پێ دەناسێنێت، کە لەژێر قامچیدا ئازای بەدەنی لە خوێندا هەڵدەکشێت. هەر ئەم نیکراسۆڤەیە کە هاوسۆزی و هاوخەمیی بەلەمڕانانی ڕووباری ڤۆلگا دەکات، بۆ ئەو موجیکانە دەگری کە لە سەرمادا لووتیان سوور بووەتەوە و نەگبەتییە گەورە و بچووکەکانی ڕووسیا لەقاو دەدات. هەروەها هەمان نیکراسۆڤە، کە بە شێوەیەکی ناشیرین لە کۆمەڵگەدا

پەروەردە دەبێت و پەیوەندی بە پانایيڤی نووسەرەوە دەکات، لە ماڵەکەی ئەودا ئاکنجی دەبێت و ژنەکەی لەخشتە دەبات و پازدە ساڵی تەواو لەگەڵیدا دەژی، هەروەها مێردە فریوخواردووەکە وا لێ دەکات ئیمتیازی گۆڤارێک بکڕێت و بە دووقۆڵی بەڕێوەی ببەن.

بە بۆچوونی ئەم شاعیرە، پێداهەڵگوتنی پرۆلیتاریا و فەندوفێڵی بازرگانی و کۆمەڵایەتی، نەک هیچ ناکۆکی و هەڤدژییەکیان لەنێواندا نییە، بەڵکو تەواوکەری یەکدین. دوژمن و ناحەزەکانی دەیانگوت مرۆڤێکی هەرزە و ئەهلی ڕابواردنە، دۆست و برادەرەکانی وەڵامیان دەدایەوە: "بە شێوەیەکی نائاگا ئەوە دەکات."

کاتێک گریگۆرۆڤیچ ڕۆمانی هەژارانی بۆ هێنا، نیکراسۆڤ وا خۆی دەتازەنێت کە مژووڵە و دەرفەتی گوێگرتنی نییە و حەواسی پەرتە، ئەنجام بە کەشوفشەوە قایل بوو کە دە لاپەڕەیەکی بۆ بخوێننەوە، بەو حیسابەی کە "هەرچییەک بێت، بە دە لاپەڕەیەک دەردەکەوێت کە بایی چەندە". گریگۆرۆڤیچ دەست بە خوێندەنەوە دەکات؛ دە لاپەڕە، بیست لاپەڕە، سی لاپەڕە، بەبێ هیچ وەستانێک دەخوێنێتەوە، هەر کە دەگەنە ڕێوڕەسمی ناشتنی خوێندکارە سیلاوییەکە، نیکراسۆڤ خۆی پێ ناگیرێت و لە خۆشیدا هاوار دەکات و جنێو دەدات. کە دەگەنە نامەی ماڵئاواییەکە، گریگۆرۆڤیچ جڵەوی فرمێسکی خۆی پێ ناگیرێت و لە هۆڕژنی گریان دەدات و ژێراوژێر تەماشایەکی نیکراسۆڤ دەکات و دەبینێت دەموچاوی لە فرمێسکدا هەڵکشاوە. چونکە نیکراسۆڤی بێپەروا و ئەهلی ژیان و ڕابواردن و قازانجی مادی، هێشتا دڵێکی تەڕی سەررێژ لە سۆزی هەبوو و لەوە گەنجتر بوو، بتوانێت جڵەوی خۆی بگرێت و بەخوڕ نەگری. گریگۆری کە ئەمە دەبینێت، لە کەیف و خۆشییان لە پێستی خۆی ناهێوری و دەڵێت: "دەبێ بە زووترین کات بڕۆین بۆ لای دۆستۆیڤسکی و مژدەی بدەینێ، بەڵام چ بکەین بە ئێستاشەوە و بێگومان خەوتووە." نیکراسۆڤ دەڵێت: "چ قەیدییە، با خەوتبێ، بیداری دەکەینەوە؛ ئەم هەواڵە بۆ ئەو لە خەو گرنگترە."

بەڵام دۆستۆیڤسکی نەخەوتبوو، هەموو شەوەکەی لای برادەرێکی بە خوێندنەوەی ڕۆمانی گیانە مردووەکان بەسەر بردبوو، بۆ جاری سەدەم،

گەنگەشەی ناوەڕۆکی ئەم کتێبەی کردبوو و سەعات چواری بەیانی بۆ ماڵ گەڕابووەوە. ئەم شەوە، یەکێک لە هەیڤەشەوەکانی سان پترۆسبۆرگ، شەوێکی ڕووناک و خۆش وەک ڕۆژێکی بەهاری؛ دۆستۆیڤسکی کە دەگاتە ماڵەوە، ناتوانێت بخەوێت، پەنجەرەکە دەکاتەوە و بەرانبەر بە ئاسمانی ساف و بێگەرد دادەنیشێت، ئاسمانی بەرین و درەخشان، کە بەدەم پرتەوێکی زایوینەوە تریفەتریف شەپۆلی دەدا.

ماڵەکانی شار، لە بەر پرتەوی ئەم هەیڤەشەوەدا، کە بەڕاستی شەو شەوی بێداران بوو، مت ببوون. بە دەگمەن ڕێبوارێک بە شەقامەکانەوە دەبینرا. دۆستۆیڤسکی هێشتا دڵنیا نەبوو کە لە دونیایەکتی واقعیدایە، لەناو دوو دونیادا بوو، بەدەم چاوەڕوانیی هەڵاتنی هەتاوەوە دانیشتبوو، کە لە ئانوساتدا بوو هەڵێت. ڕێک لەم کاتەدا، لە دەنگی زەنگی دەرگە ڕادەپەڕێ. هەڵدەستێ و دەرگە دەکاتەوە.. گریگۆرۆڤیچ لەگەڵ پیاوێکی نەناسدا، لە بەر دەرگە دەردەکەون. دۆستۆیڤسکی ڕووی گرژ دەبێت و کەمێک دڵی دادەخورپێت، بەڵام میوانەکان زوو بەدەم هاواری خۆشییەوە، باوەشی پێدا دەکەن، بە توندی و گەرمی تەوقەی لەگەڵ دەکەن. کتێبەکەیان خوێندووەتەوە و زۆریان بەدڵ بووە، دەڵێن: "کارێکی بلیمەتانەیە! کارە نەک گاڵتە."

دۆستۆیڤسکی، حایر و خۆشحاڵ، نازانێت بە چ زمانێک سوپاسی ئەو هەموو ستایشەیان بکات. نیو سەعاتێک دادەنیشن و ئیدی باسی شیعر، هەقیقەت، سیاسەت و شانۆ دەکەن. باسی هەرچییەک دەکەن، گوتەیەکی گۆگۆڵ بە نموونە دەهێننەوە. باسی بیلینسکی و دەسەڵاتی ڕۆشنبیریی بیلینسکی دەکەن، لێرەدا نیکراسۆڤ هاوار دەکات: "من ئەمڕۆ دەستنووسەکەت دەبەم بۆ بیلینسکی و دوایی بۆت دەردەکەوێت کە چ پیاوێکە! با بیناسیت و تەعاروفی لەگەڵدا بکەیت، هەنگێ بۆت دەردەکەوێت چۆن پیاوێکە! ئێستا بۆ خۆت بخەوە، ئێمە دەڕۆین، تۆش سبەینێ وەرە."

ئەنجام، گریگۆرۆڤیچ و نیکراسۆڤ دەڕۆن، بەڵام ئیدی خەو لە چاوانی دۆستۆیڤسکی ناکەوێت. لە ڕۆژانەیادداشتەکانی نووسەرێکدا، دەنوسێت: "دوای ئەم دیدارە، ئیدی خەوم زڕا. چ حەماسێک، چ فەتح و سەرکەوتنێک! بەڵام ئەوەی بۆ من زۆر بایەخدار و گرنگ بوو، ئەو گرنگییە بوو کە ئەوان بە

بەرهەمەکەیان دابوو. ئێستاش بە ڕوونی لە یادمە کە لەو کاتەدا، چ بیر و هزرینێک بەسەرمدا زاڵ بوو. بەڵێ، من پێشکەوتووم. پیرۆزبایی و دەستخۆشیم لێ دەکەن، کتێبەکەمیان زۆر بەدڵ بوو و ستایشیان دەکرد، بەڵام بەدەم فرمێسکڕشتنەوە ستایشیان دەکرد. بەو سەعات چواری بەیانییە هاتبوون، چونکە ئەم دیدارەیان لە خەو پێ گرنگتر بوو! کە دیمەنێکی دڵگیر و خۆش بوو!"

گریگۆرۆڤیچ تا بەرەبەیان لەسەر قەنەفەکەی خۆی ڕادەکشێت، گوێی لە دەنگی پێی دۆستۆیڤسکی دەبێت، کە لە ژوورەکەی تەنیشتەوە، دێت و دەچێت.

نیکراسۆڤ بۆ بەیانی بەڵێنەکەی خۆی دەباتە سەر و دەچێت بۆ لای بیلینسکی و بە هەڵچوون و جۆشوخرۆشەوە هاوار دەکات: "گۆگۆڵیکی تازە لەدایک بووە!" بیلینسکی بە توندی وەڵامی دەداتەوە: "چما ئێوە وا خەیاڵ دەکەن نووسەرانی وەک گۆگۆڵ قارچکن خۆبەخۆ هەڵتۆقن؟!" بەڵام وێڕای ئەوەش، قایل دەبێت دەستنووسەکە لای خۆی گل بداتەوە. بەڵێنی ئەوە دەدات بیخوێنێتەوە. دیارە ئەمە خۆی لە خۆیدا بە سەرکەوتنێکی گرنگ دێتە ژماردن، چونکە بیلینسکی، لەو سەردەمەدا بە ڕەخنەگری هەرە گەورە دەژمێردرا و گوێی لێ دەگیرا و لێی دەترسان و قسەی گەڕانەوەی نەبوو، کەسێکی ڕاستگۆ و پاک بوو، خاترانەی لا نەبوو. بیلینسکی، پیاوێکی لاوازی دەستکورت بوو، لە خانوویەکی چکۆلەی پەڕپووتدا دەژیا. دەکۆکی، بەڵغەمی فڕێ دەدا، خوێنی هەڵدەهێنا. دەیزانی بەو زوانە دەمرێت. بەڵام پیاوێک بوو تووڕە و هەڵچوو، بە تووڕەبوونەکانی خۆی، ڕای گشتیی خەڵکی دەهەژاند. لە کاری خۆیدا جیددی و لێهاتوو و بە پەلە بوو. بادانەوەی زۆر بوو، جاری وا هەبوو ستایشی دەکرد و پاشان ژێوان دەبووەوە و بە پەلە بای دەدایەوە. دۆستۆیڤسکی دەربارەی ئەو دەڵێت: "پەلەترین پیاوی سەرانسەری ڕووسیایە."

بەڵێ، پەلەترین و چالاکترین پیاوە، "ڤیساریۆن بیلینسکیی تووڕە"، زۆر بە پەلە خوێندنی خۆی تەواو دەکات و ئێستا خەریکی ئەو لێکۆڵینەوە و تیۆرییانەیە، کە پێشتر و لە ڕابردوودا ماوەی تەواوی نەبووە بە تەواوەتی درکیان بکات و لێیان تێبگات و هەرسیان بکات. ئیدی بە پچڕپچڕی خووی داوەتە ئەو کارانە، دەمێ بە جیددی کاری لەسەر کردوون و پاشان وازی لێ

هێناون و دوایی دووباره چووەتەوه سەریان. به هەرحاڵ، ئەم پیاوه له سەرەتای کارەکانیدا، سەرتاپا له ئایدیالیزمدا نقوم دەبێت؛ هونەر لەپێناوی هونەردا وردبوونەوەی قووڵ له خیلقەت، دوورکەوتنەوه له خەڵک. بەڵام بەرەبەره ئەم هاماجەی لێ تەنگ دەبێت، باری سەرشانی قورس دەکات. ئیدی ناتوانێت تەنیا له چوارچێوەی ئەدەبدا بمێنێتەوه، تەنیا له سنووری خودی خۆیدا بمێنێتەوه.

له نامەیەکیدا بۆ دۆستێکی خۆی، دەنووسێت: "ئەوەی ڕاستی بێ هونەر خنکاندوومی. به هەرحاڵ، من دەمتوانی بەو شێوەیه لەناو خودی خۆمدا بژیم، له دەروونی خۆمدا بژیم. وام وێنا دەکرد، هەر کەسێک بگرێت، جگه له ژیانی دەروونی، هیچ بوون و ژیانێکی دیکەی نییه، بەڵام ئێستا له خودی خۆم هاتوومەته دەرێ. هەرچەنده لەوێدا، له ناخی خۆدا ئاسووده دەژیام، بەڵام ئێستا بەرەو جیهانێکی تازه هاتووم، جیهانێکی سەررێژ و تەژی له ڕەنج و ئازار."

ئیدی جارێکی دی تەماس لەگەڵ واقع و جەماوەردا پەیدا دەکات، له جەماوەری خەڵک نزیک دەبێتەوه و خۆی وەقفی دۆز و مەسەله کۆمەڵایەتییەکان دەکات. قەدەر و چارەنووسی میللەتی ڕووس، زۆر دژواره و تەحەمول ناکرێت. ئەرکی نووسەره که داکۆکی له خەڵکی چەوساوه بکات و کڵۆڵی و داماویی میللەت و جووتیاران لەقاو بدات و داکۆکییان لێ بکات. کتێب وەختێ بایەخ پەیدا دەکات، که بابەتی مرۆڤانه لەخۆ بگرێت. بەهەره کاتێک بایەخی هەیه، که به سوود و قازانجی کۆمەڵگه بێت.

له دەوروبەری ئەودا، حزبی ڕۆژئاوا دروست دەبێت، که ڕێک پێچەوانه و دژی حزبی سلاڤدۆستانه. لەوه بەدواوه تەنیا سوێند به سۆسیالیستانی فەڕەنسی دەخوات و تەنیا باس و ستایشی ئەوان دەکات، تەنیا بانگەشه بۆ پێشکەوتنی زانست و جەماوەری خەڵک دەکات. تەنانەت کەسێکی وەک پوشکینیش، که جاران مایەی ستایش و پەسەندی بێمەرجی ئەو بوو، ئێستا له دید و بۆچوون و ڕوانگەی ئەوەوه، تەنیا هۆنەرێکی شیعری ئەنجوومەن و کۆڕه ئەدەبییەکان بوو. مەگەر پوشکین پێی نەگوتووه: "مەنجەڵەکەت له هەموو شتێک لا ئازیزتره، چونکه خواردنی تێدا لێ دەنێیت." بیلینسکی، به

چاوانی ئەبڵەقەوە، بە ژوورەکەدا دێت و دەچێت وەڵامی دەداتەوە و دەڵێت: "بێگومان، مەنجەڵەکەم لا ئازیزە، لە هەموو شتێکی دی ئازیزترە! چونکە تەنیا هیی من نییە، بەڵکو هیی خانەوادەکەشمە. بۆ ئەو هەژار و بێنەوایانەشە، کە خواردنیان بۆ تێدا لێ دەنەم. من بە کوێرایی چاوی هەموو ئەرستۆکراتان و هەموو گەنجانی فیشاڵباز و خۆهەڵکێشەوە، ئەرک و مافی سەرەکیی من زیاتر تێرکردنی خانەوادە و کەسوکارەکەم و خۆمە، تا بایەخدان بێت بەو دیمەن و دیاردە ئیستاتیکییەی کە هونەر بۆم دەرەخسێنێت." (بڕوانە بیرەوەرییەکانی تورگینیڤ)

پەیوەندیی بیلینسکی تەنیا لەگەڵ گۆگۆڵدا زۆر خۆش و نەگۆڕ دەبێت، لێ مخابن! کاتێک گۆگۆڵ نامەکانی نێوان خۆی و برادەرەکانی بڵاو دەکاتەوە، بیلینسکی زۆر تووڕە دەبێت و بە جارێ گڕ دەگرێت. ئەم نووسەرەی کە سەروەختێ بیلینسکی لە سۆنگەی ئەوەوە کە لە بەرهەمەکانیدا عەیبوعارەکانی کۆمەڵگەی هاوچەرخی لەقاو دەدا، دەیپەرست، ئێستا لەبەرچاوی کەوت. وەک سۆفییەکی باشڤەڕۆ، سلاڤدۆستێکی گۆشەگیر و کۆنەپەرستێکی هۆڤی و کێوی تەماشای دەکرد. بیلینسکی نامەیەکی دوورودرێژ و پڕ لە ڕق و کینە بۆ گۆگۆڵ دەنێرێت، کە ئەم نامەیە دەگاتە دەستی دۆستۆیڤسکی و کارێکی زۆر خراپی لێ دەکات.

بیلینسکی بۆ گۆگۆڵ دەنووسێت: "بەڵێ، من وەک مرۆڤێک کە لە ڕێگەی خوێنەوە وابەستەی وڵاتی خۆی بێت و بە ناچاری هەموو هیوا و ئومێدێکی ئەم وڵاتە، شانازییەکانی ئەم وڵاتە، پێشەوا و ڕابەرانی پەروەردەی ئەخلاق و ویژدانی ئەم وڵاتە، گەشەکردن و پەرەسەندنی ئەم وڵاتە و پێشڤەچوونی ئەم وڵاتەی خۆش بوێت، بەو ئاوایە خۆشم دەویستی، بەڵام ئێستا مەگەر هەر خۆم بزانم ئەم کتێبەت چەندی تووڕە کردووم و چ نەفرەتێکی لا دروست کردووم. تۆ ئاگات لەوە نییە کە ڕووسیا ئاسایش و شادی و ڕزگاریی خۆی لە عیرفان و ئاییندارێدا نابینێ، بەڵکو لە نەشونما و گەشەکردن و پەرەسەندنی شارستانیدا دەیبینێ، بەڵکو لە خەملێنی ئەو کەرامەت و بەها مرۆڤانەیەدا دەیبینێ، کە سەدان ساڵە پێخوست دەکرێت و حاڵی حازر لە قورسییاندا

چەقیوە. تەماشای بەرپێیەکانی خۆت بکە، بزانە لە قەراخ چ هەڵدێرێکدا وەستاوی."

بەڵام تا ساڵی ١٨٤٥، کە گۆگۆڵ هێشتا نامەکانی بڵاو نەکردبوونەوە، بیلینسکی زۆری خۆش دەویست و وەک چۆن دایکێک بە سۆزەوە بایەخ بە جگەرگۆشەکەی دەدات، بەو ئاوایە مدارای دەکرد. کاتێک نیکراسۆڤ دەڵێت "گۆگۆڵێکی تازە لەدایک بووە"، بیلینسکی گاڵتەی پێ دەکات. کەچی بۆ بەیانی، کاتێک ئانانکۆڤی ڕۆژنامەوانی پسپۆڕی بواری ئەدەبیات، دەچێت بۆ دیدەنیی بیلینسکی، لە دوورەوە دەبینێت کە لەوپەڕی حەوشە، لە بەرانبەر پەنجەرەیەک وەستاوە و دەفتەرێکی گەورەی بە دەستەوەیە. بیلینسکی هەر کە چاوی بە ئانانکۆڤ دەکەوێت، بانگی لێ دەکات: "خێرا وەژوور بکەوە، با هەواڵێکت بدەمێ... ئەم دەستنووسە دەبینی، زۆر سەیر ڕامدەکێشێت، لەوەتای دەستم داوەتێ، نەمتوانیوە وازی لێ بهێنم. ئەمە نووسینی گەنجێکی بەهرەدارە، من ئەم کوڕە ناناسم، نازانم شێوەی چۆنە، چ بیر و هزرێکی لە مێشکدایە، بەڵام ئەم ڕۆمانە بە جۆرێ کەموکوڕییەکانی ژیان و تەبیعەتی میللەتی ڕووسی کەشف و بەرجەستە کردووە، کە تا ئێستا کەس بە خەویش پەی پێ نەبردووە. ئەمە یەکەمین بەرهەمە، کە دەشێت بە یەکەمین هەوڵی نووسینی ڕۆمانی کۆمەڵایەتی لە وڵاتی ڕووسیا دابنرێت، بەڵام بە شێوەیەکی هونەرمەندانە، بە شێوەیەک کە تەنیا کەسێکی هونەرمەند لە عۆیەی بێت، ئەم کارەی کردووە. یانی شتێکە خۆڕسک."

بیلینسکی، چەند لاپەڕەیەکی هەژاران بە دەنگێکی گڕ و پڕ لە هەڵچوونەوە بۆ ئانانکۆڤ دەخوێنێتەوە. شەوێ نۆرەی نیکراسۆڤ دێت کە بڕوات بۆ لای بیلینسکی و هەواڵێکی ڕۆمانی ناڤبری بزانێت. بیلینسکی بەم وشە سادەوساکارانە پێشوازیی دەکات: "بیهێنە... خێرا خۆی بهێنە."

بەم جۆرە، سێ دانە ڕۆژ، پاش ئەوەی کە دۆستۆیڤسکی دەستنووسەکەی خۆی بۆ گریگۆرۆڤیچ دەخوێنێتەوە، تەعاروف لەگەڵ گەورەترین ڕەخنەگر و واریقاتنووسی ڕووسدا دەکات.

تۆرگینیڤ، ئەم پەسنە کورتەی دەربارەی ئەو ڕەخنەگرە نووسیوە: "پیاوێکی دەستەباڵای چوارشانەم بینی، سیمای ناڕێک بوو، بەڵام

ڕەسەنایەتیی پێوە دیار بوو. قژە خورمایییەکەی بە ناڕێکوپێکی بەسەر هەنیەیدا کەوتبوو. جۆرە نیگەرانییەک بە دەموچاوییەوە دیار بوو، لەو باباتە نیگەرانییانەی کە بە سیمای خەڵکانی شەرمنۆک و گۆشەگیرەوە بەدی دەکرێت. هەر کە دەستی بە قسان لەگەڵ مندا کرد، کۆکە گرتی، ئامانی نەدەدا. داوای لێ کردم دابنیشم، ئەوجا بە خۆیشی، لە کاتێکدا چاوی بڕیبوونە زەمینەی ژوورەکە و جگەرەیەکی لە ناو قامکە چکۆلە و ناسکەکانیدا هەڵدەسووڕاند، بەلەز لەسەر تەختەکە دانیشت."

بێگومان دۆستۆیڤسکییش بە هەمان شێوەی دەبینێت؛ پیاوێکی مەند، سەنگین، خەمین. بەڵام بیلینسکی زۆر خێرا دەگۆڕا، ڕووی دەگەشایەوە و دەکرایەوە. دۆستۆیڤسکی دەڵێت: "بەگوێرەی خوو و عادەتی هەمیشەیی خۆی، بە دەنگێکی بەرز، پڕ لە کەشوفشەوە، لێی دووپات کردمەوە: 'تێدەگەیت، لەوە تێدەگەی کە بۆم نووسیوت؟'" ئیدی عادەتی وا بوو، کە دەکەوتە ژێر باندۆر و کاریگەریی هەستێکی بەهێزەوە، دەنگی بەرز بکاتەوە. "چونکە تۆ هونەرمەندێکی ئێجگار بەهەست و هەستیاریت، کە توانیوتە بەرهەمێکی وا بنووسیت. بەڵام تۆ خۆت بەڕاستی پەیت بەو هەقیقەتە ترسناکە بردووە کە بۆ ئێمەت پەسن و بەرجەستە کردووە؟ مەحاڵە تۆ کە لە تەمەنی بیستساڵیدایت، پەیت بە نهێنییەکانی ئەم مەیدانە بەربڵاوە بردبێت. سەرباری هەموو ئەمانەش، ئەم فەرمانبەرە کلۆڵ و بەدبەختەی تۆ، کە بەو هەموو دڵسۆزی و فیداکارییەوە، بەو هەموو خۆشکێنییەوە ئەرکی خۆی ئەنجام داوە، کەمترین بایەخی بە خودی خۆی نەداوە، هیچ حیسابێک بۆ بوونی خۆی ناکات، خۆی زۆر لەوە بە بچووکتر و بێڕووتر دەزانێ، کە هیچ حیساب و ئیعتبارێک بۆ خۆی دابنێت. سەرئەنجام ئەم فەرمانبەرە دەگاتە ئەو بڕوایەی کە ئاه و ناڵە و گلەیی و گازندە ناڕەوایە. وای لێ هاتووە، جورئەت ناکات و ئەو هەقە بە خۆی نادات گلەیی لە بەدبەختی و کلۆڵیی خۆیشی بکات! هەقیقەت لای تۆ زۆر باش کەشف بووە و هونەرمەندانە دەرتبڕیوە و گوزارشتت لێ کردووە. تۆ هەقیقەتت بە زەبری قەریحە و بەهرە دۆزیوەتەوە، بۆیە ئاگەدار بە کە بایەخی ئەم بەهرە خوداییە بزانیت و پابەند و وەفاداری بیت، هەنگێ دەبیت بە نووسەرێکی گەورە."

دۆستۆیڤسکی سەرمەستی ئەم قسانە دەبێت، سەری گێژ دەخوات. بەو بێت هەر کەسێک ببینێت، باوەشی بکات، سوپاسی هەموو کەسێک بکات. بەڵێن دەدات تا هەتاهەتایە، هەموو کەسێکی خۆش بوێت. کە لەوێ هەڵدەستێت و دێتە سەر شەقام، هەست دەکات پێی لە دووی نایەت، بە زەحمەت دەتوانێت ڕێ بکات. لە گۆشەیەکی سەر شۆستەکەدا دەوەستێت و هایم و حەیران دەڕوانێتە ئاسمان و هەتاوی پرشنگدار و ڕێبواران. بەڵام بچووکترین خاڵی هاوبەشی لەگەڵ ئەواندا نییە، لەپڕدا و بە قەڵەمبازێک، بەرز بووەتەوە و گەییوەتە جیهانێکی دیکە. لەوێندەرەوە ئەم خەڵکە وەک مێروولە دەبینێت.

لەو بارەیەوە دەنووسێت: "لە کاتێکدا کە هەڵچوونێکی شەرمنانە باڵی بەسەردا کێشابووم، لە دڵی خۆدا دەمگوت، ئایا دەشێت بەڕاستی ئەوەندە گەورە بووبێتم؟ ئاه! گاڵتەتان پێم نەیەت، هەرگیز باوەڕم نەدەکرد ڕۆژێک لە ڕۆژان ببم بە پیاوێکی گەورە، بەڵام کە ئێستا ئەم ڕووداوە ڕووی داوە، ئایا دەکرێت دەستی پێوە بنرێت و ڕەفز بکرێت؟ باشە من شایستەی ئەم هەموو ڕێز و ستایشەم؟ بەڵام ئەمانە چ پیاوگەلێکن! ئایا من شایستەی قەدرزانیی ئەمانەم؟ هەوڵ دەدەم وەک ئەوان بەرز و بەڕێز بم. دڵسۆز و وەفادار بم... سەردەکەوین. ئۆه! با بەگەڵ ئەوان بکەوم."

بەڵام ماوەیەکی زۆر لەگەڵ ئەواندا نامێنێتەوە. هەڵبەتە ڕۆمانی هەژاران کارێکی زۆر لە بیلینسکی دەکات و زۆری بەدڵ دەبێت، بەڵام ئەو مەبەستەکانی دۆستۆیڤسکی بەگوێرەی تیۆری و بۆچوونە دڵخوازەکانی خۆی شرۆڤە کردبوو. دەشێت بگوترێت کە بیلینسکی، تەنیا چەند دیمەنێکی جوان و درەخشانی بیرکردنەوە کۆمەڵایەتی و چڤاکییەکانی خۆی لەم ڕۆمانەدا بینیبوو. لە باسی ڕۆمانەکەدا بە ئانانکۆڤی گوتبوو: "مەسەلەکە سادەیە، نووسەر کۆمەڵێک خەڵکی گێل و دڵساف و باشی هێناوە تا سۆزی خەڵکیان دەرهەق بجووڵێنێت و بیسەلمێنێت کە مرۆڤدۆستی، هەم لەزەتێکی ڕۆحییە و هەم ئەرکی هەر تاکێکە. بەڵام ئەمانە غافڵن لەوەی کە کاتێک چەرخی ڕۆژگار بەگوێرەی یاسا و ڕێسای خۆی دەگەڕێت، هێدی‌هێدی ئێسکوپروسکی ئەم خەڵکە هەژارە دەشکێنێ و دەهاڕێت و تەواو. ئەمە هەموو مەسەلەکەیە. بەڵام بەڕاستی تراجیدیایە، بەڕاستی کارەکتەرن، چ تەبع و تەبیعەتێکیان هەیە!"

دیاره بیلینسکی لایەنی ئەرێنیی کارەکتەرانی ڕۆمانەکەی دۆستۆیڤسکیی بەدی نەکردووە، گیانی ملکەچی و ڕەزامەندیی کپ و پەنهانی قارەمانەکان و هەڵوێستی نەرم و ڕەفتاری پەسەندیان لە هەنبەر ڕووداوەکاندا، کاریان لە بیلینسکی نەکردووە و بەهەندی نەگرتوون. پەی بەوە نەبردووە کە ماکار دیڤۆشکین لە قوربانییەکی ئاسایی، زۆر گەورەتر و قوربانیترە، چونکە بە خۆی، بە خوایشتی خۆی ئەوەی قبووڵ کردووە کە ببێتە قوربانی. بیلینسکی، لە ڕۆمانی هەژاراندا تەنیا ئەوەی خوێندووەتەوە، کە بیانوویەکە بۆ شۆڕش و ڕاپەڕینی کۆمەڵایەتی، نەک بانگەوازێک بێت بۆ هاوسۆزی و هاوخەمیی مرۆڤانی نێوان تیرەی مرۆڤ لە جەللادان و پیاوکوژان. پەست و تووڕەیە، بەڵام لەبیری چووە شەهیدانی ڕێگەکەش ستایش بکات.

با واز لەم بهێنین، گرنگ ئەوەیە هەردوو ڕەخنەگر و نووسەر، حاڵی حازر دێوانە و شەیدای یەکترن. بیلینسکی کە لەگەڵ هەر کەسێکدا قسان بکات، باسی کەشفە تازەیەکەی خۆی بۆ دەکات. ئیدی ئەم کەشفە ببوو بە وێردی سەر زاری. ئاکساکۆڤ، بە شۆخییەوە دەنووسێت: "ئەمانە ئەستێرەیەکی تازەیان دۆزیوەتەوە؛ کەسێک بە ناوی دۆستۆیڤسکی، کە بە نزیکەیی لە سەرووی گۆگۆڵەوەی دادەنێن."

بەشی هەشتەم

ناوەندە ئەدەبییەکان

هێشتا ڕۆمانی هەژاران چاپ نەبووبوو، کە ئەنجوومەن و ناوەندە ئەدەبییەکان بە هۆی بیلینسکییەوە، بە جۆشوخرۆش و کونجکاوییەکی سەیر و گەرموگوڕەوە پێشوازییان لەم نووسەرە گەنجە دەکرد. کۆڕیان بۆ خوێندنەوەی بەرهەمەکەی دەگرت، بۆ سالۆن و ناوەندە ئەدەبییەکان دەعوەت دەکرا و دۆستۆیڤسکی سەری لە خۆی سووڕ دەما. ئیدی لە فرۆشگەکانی زیمیرماندا، کە لەو سەروبەندەدا زۆر بەناوبانگ دەبێت، شەپقەیەکی تایبەت بە بۆنە و تەشریفات بە ڕادان دەدات، بایەخ بە جلوبەرگ و ڕواڵەتی خۆی دەدات، ئیدی خۆی لێ دەبێت بە ڕاستیناک (ڕاستیناک، یەکێکە لە قارەمانەکانی ڕۆمانی باوکە گۆریۆی بەلزاک، کە نموونەی کەسێکی شیکپۆشی هەلپەرستی ڕیسکبازی خۆپەسندە. ئەم کارەکتەرە لە زۆربەی ئەو ڕۆمانانەی بەلزاکدا، کە لەژێر سەرناڤی کومیدیای مرۆڤانیدا کۆی کردونەتەوە، دووبارە دەبێتەوە) و بە چاوی لوتف و خۆشەویستییەوە سەیری هەموو خەڵکی دەکات و بیلینسکی بە باوکی دووەمی خۆی حەساو دەکات و لە نامەیەکدا بۆ براکەی دەڵێت: "پێویستە ئەوەت پێ بڵێم کە دوو هەفتەیەک لەوەوپێش، بیلینسکی ئامۆژگارییەکی باشی کردم، کە چۆن لە ڕێگەی قەڵەمەوە و بە قەڵەم بژیم. من زۆر جار دەچمە دیدەنیی، زۆر لەگەڵمدا بەلوتفە و مدارام دەکات. بیر و باوەڕەکانی خۆی دەربارەی جەماوەری خەڵک، لە نووسین و هزرەکانی مندا دەبینێتەوە. ئیدی ئەمڕۆکە پتر لە نیوەی خەڵکی سان پتروسبۆرگ، باسی هەژاران دەکەن و بووە بە داستانی سەرزاری خەڵکی و گریگۆروڤیچ، پیاوێکە بە قورسایی خۆی زێڕ دەهێنێت. بە خۆی پێی گوتم کە من مورید و گەرمکەری بازاڕی تۆم." مێژووی ئەم نامەیە دەگەڕێتەوە بۆ بەرواری

١٨٤٥/١٠/٨. ئەگەرچی ڕۆمانی هەژاران تا بەرواری ١٨٤٥/١١/١٦، هێشتا بڵاو نەببووەوە، بەڵام شادی و مەستیی دۆستۆیڤسکی لە ڕادەبەدەر بوو. لەم بارەیەوە دەنووسێت: "برا گیان، بە عەمراتم شادی و خۆشی و شانازیی وام بە خۆوە نەبینیوە، گەییوومەتە ترۆپکی شانازی، ڕوو دەکەمە هەر شوێنێ، خەڵکی ڕێزێکی ئێجگار سەیر و باوەڕنەکردەنیم دەگرن. بە کونجکاوییەکی سەیرەوە تەمەشام دەکەن. تەعاروفم لەگەڵ خەڵکانێکی زۆر پایەبەرز و سەر بە چینە باڵاکانی کۆمەڵگە کردووە. میر ئۆدیڤسکی، تکای کردووە کە سەردانی بکەم و گەورەی بکەم. کۆنت سولوگۆب خەمی ئەوەیەتی کە سەردانی نەکەم، پانابیڤ پێی گوتووە کە نووسەرێکی بەهرەمەند پەیدا بووە، کە هەر هەموو نووسەرەکانی دی دەخاتە گیرفانییەوە و پێشی گشتیان دەداتەوە. ئیدی سولوگۆب، بە هەڵەداوان کەوتووەتە تاقیب و سۆراخ لەم و لەو. کە کرابیڤسکی بینیوە، لێی پرسیوە: 'ئەرێ ئەم دۆستۆیڤسکی ناوە کێیە؟ لە کوێ بیدۆزمەوە؟' کرابیڤسکییش، کە هیچ ڕووبینی و مجامەلەیەکی لا نییە، ڕێک و ڕەوان پێی گوتووە کە دۆستۆیڤسکی شەرەف و شانازیی تەعاروفی پێ نابەخشێت.

جا ئەمە هەقیقەتی مەسەلەکەیە، ئەم خوردە ئەرستۆکراتە، کە حاڵی حازر خولیا و کەڵکەڵەی دیداری منی کەوتووەتە سەر و وا وێنا دەکات بە زەبری گەورەیی پێگەکەی و لە ڕێگەی ڕەفتاری پڕ ئەدەبی خۆیەوە، دەتوانێت من بەلای خۆیدا ڕابکێشێت. هەموو خەڵکی بە چاوی ستایش و ئیعجابەوە تەمەشام دەکەن، وام لێ هاتووە هەر کە دەم هەڵدێنم و قسەیەک دەکەم، خەڵکی لە هەموو شوێنێکی شاردا قسەکەم دووبارە دەکەنەوە و دەڵێن 'دۆستۆیڤسکی وا دەڵێت، دۆستۆیڤسکی دەیەوێت فلان کار بکات'. برای ئازیز، ئەوەی ڕاستی بێ ئەوەندەم کاغەز نییە، بەشی ئەوە بکات هەموو سەرکەوتنە ئەدەبییەکانی خۆمت بۆ بگێڕمەوە."

سەرئەنجام هەواڵێکی گرنگ بڵاو بووەوە: "دۆستۆیڤسکی، دیدار لەگەڵ تۆرگینیڤدا دەکات." دۆستۆیڤسکی لەو بارەیەوە دەنووسێت: "تۆرگینیڤ شەیدای من بووە، منیش چیوای نەماوە کە ئاشقی ئەو ببم! شاعیرێکی بەهرەدار، ئەرستۆکرات. قۆز و جوان، دارا و دەوڵەمەند، زیرەک و ڕۆشنبیر،

تەمەنی بیستوپێنج ساڵە. پێم وایە تەبیعەت هەموو شتێکی پێ بەخشیوە و هیچ درێغییەکی بەرانبەر نەکردووە. وێڕای ڕەوشتبەرزی و خۆشڕەفتاری، کەسێکی ئێجگار ساغ و سەرڕاستە. برادەرەکانی بریتین لە خەڵکانی بەتوانا و بەهرەدار، بە کورتییەکەی لە هەموو ڕوویەکەوە شایەنی ستایشە. بیر و بیرۆکانێکی زۆرم لایە، ئەوەندە بەسە ئەم بیرۆکانە بۆ یەکێک، بۆ نموونە بۆ کەسێکی وەک تورگینیڤی بگێڕمەوە، دەربارەی کتێبێک بدوێم، ئیدی بۆ سبەینێ لە سەرانسەری سان پتروسبۆرگدا بڵاو دەبێتەوە، کە دۆستۆیڤسکی وای گوت، بەتەمایە فلان کتێب بنووسێت."

دۆستۆیڤسکی سەرمەست و شیفتەی شۆرەت و ڕەونەق و پێشڤەچوونی کارەکەی خۆی بوو، لە خۆشییان لە پێستی خۆی نەدەهێوری، وەک چۆن مێردمنداڵێک ڕۆژانی یەکشەممان بە دەستێک جلی تازەوە دەچێتە بەر ئاوێنە و خۆی دەتازەنێت و بە خۆی دەفشێت، هەست بە شادییەکی لە ڕادەبەدەر و تەحەمولنەکراو دەکات، بەو ئاوایە شاد و سەرمەست بوو. دیارە ئەمە حاڵەتێکی زۆر ئاساییە، بەتایبەتی بۆ کەسێکی وەک ئەو، کە تا دوێنێ لەوپەڕی تەنیایی و گۆشەگیریدا، لەوپەڕی گومان و دوودڵیدا، لەوپەڕی گومناویدا دەژیا، بەسەر خۆیدا کڕ کەوتبوو و لە هاماجێکی تەمومژاوی و تاریکدا دەینووسی، هەرگیز باوەڕی نەدەکرد، کەسانێک هەبن قەدری کارەکانی بزانن، خەڵکانێکی نەناس بەرهەمەکانی بخوێننەوە و دەستخۆشیی لێ بکەن و ستایشی بکەن. کەچی لە فاسیلەی شەو و ڕۆژێکدا، دێتە ناسین و شۆرەت و ناوبانگ پەیدا دەکات و خەڵکانێک شیفتەی دەبن و خەڵکی نەناس بەرهەمەکانی دەخوێننەوە، لێی تێدەگەن، شیفتەی دەبن و هەوڵی ئەوە دەدەن بیناسن و دۆستایەتیی بکەن. چەند ناخۆش بوو کە ماوەیەکی زۆر، بە ڕادەیەک گومناو بوو، نەک خەڵکی، بەڵکو خۆیشی ئەوەی بە خۆ ڕەوا نەدەبینی کە بە خۆی بنازێت.

هەڵبەت هەموو خۆنواندنێکی ئەو لە ڕێگەی نووسینەوە بوو، پاش ئەوەی لە قەڵەم و کاغەز دادەبڕا، ئیدی دەگەڕایەوە سەر حاڵەتی شەرمنۆکییەکەی خۆی، جورئەتی خۆی لەدەست دەدا و دەترسا لیاقەت و شایستەیی ئەو پێگەیەی نەبێت، کە خەڵکی پێیان دەدا. بۆیە دەبوایە بە دروستی دەوری خۆی

ببینێت. له دڵی خۆیدا بیری لەوە دەکردەوە کە نەبادا کارەکەی نێرەنگ بووبێت و خەڵکەکە بەرەبەرە بە فێڵ و نێرەنگەکەی بزانن و گاڵتەی پێ بکەن.

کۆنت سولوگۆب، دوای خوێندنەوەی ڕۆمانی هەژاران دەچێتە دیدەنیی و خۆی لە هەنبەر گەنجێکی ڕەنگزەردی بە ڕواڵەت نەخۆشدا دەبینێتەوە. پاشان لەبارەیەوە دەنووسێت: "لە ژوورەکەی خۆیدا بوو، جلی ماڵەوەی لە بەر بوو، جلەکانی کۆن دەهاتنە بەرچاو. قۆڵەکانی ئەوەندە کورت بوون، لە تۆ وایە بە بەری کەسێکی دی بڕاوە. کاتێک ناوی خۆم پێ گوت و بە چەند وشەیەکی هەڵبژاردەی پێشوەختە ئامادەکراو، هەستی قووڵ و دڵبەندی خۆمم دەربارەی ڕۆمانەکەی دەربڕی، دەتگوت هەر لەگەڵ ئەویشم نییە، زۆر ناڕەحەت و بێزار دیار بوو، بە بێتاقەتییەوە ئەو تاکە کورسییەی کە لە ژوورەکەیدا بوو، بۆ دانام. کورسییەکی کۆن و شەقوشڕ بوو.

نزیکەی بیست خولەکێک لای مامەوە و تکام لێ کرد کە بۆ ئێوارە بێتە ماڵی من و پێکەوە شیو بخۆین. ئەوەی ڕاستی بێ، ئەم دەعوەتە سادەیە بە جۆرێ دۆستۆیڤسکیی ترساند و حەپەساند، کە دوای دوو مانگان، ئەوسا ترسی ڕەوایەوە و توانیی بڕیار بدات و لە ناغافڵاو بە شێوەیەکی کتوپڕ بێت بۆ ماڵی من." (بڕوانە یادەوەرییەکانی سولوگۆب)

"ترسان، حەپەسان"، ئەم زاراوەیە پڕ بە پێستی خۆیەتی؛ دۆستۆیڤسکی لەو کاتانەدا زۆر ئاسایی، هەم دەترسا و هەم دەحەپەسا. بە جۆرێک دەحەپەسا، وەک ئەوەی تیشکی ڕووناکییەکی بەهێز چاوانی خستبێتە ڕێشکەوپێشکە و توانای بینینی لێ بڕیبێت. بە جۆرێک پێشوازیی لە دژمن و ناحەزەکانی دەکرد و لە هەمێزی دەگرتن، باوەڕی نەدەکرد لە کاتێکدا ئەو هەموو خەڵکەی خۆش دەوێت، کەسانێک هەبن کە ئەویان خۆش نەوێت. ئەوەتا بە خۆی دەڵێت: "ئیدی ئەو خەڵکە باشە نەیاندەزانی چۆن خۆشەویستیی خۆیان بۆ من دەربڕن. هەر هەموویان شیفتەی منن." وێڕای ئەمەش، لە ساڵۆنی موزیکدا لە ماڵەکەی کۆنت فیلفۆرسکیدا، کە لەگەڵ بیلینسکیدا چووبووە ئەوێندەر، زۆر بە ڕوونی ئەوەی بۆ دەردەکەوێت کە ئەمە نمایشێکە و بۆ ئەو ساز کراوە. کاتێک کە لە هەمان هۆڵدا، بیلینسکی لە ڕووی غەفڵەتەوە پەرداخێک دەشکێنێت، فیۆدۆر بە گوێی خۆی گوێی لە مەدام

سولوگۆب دەبێت، لە پشت ئەوەوە دەڵێت: "بریا هەر ناشی و کێوی بوان، لێ مخابن، لە فەرهەنگ و ئەتەکێتیشەوە دوورن."

پاشان بۆی دەرکەوت کە هەندێ لە هاوڕێکانی گاڵتەیان پێ دەکرد، کە گوایە بەتەمایە چوارچێوە و پەراوێزی کتێبەکەی بە مینیاتۆری تایبەتی بڕازێننەوە.

چەند ساڵێک لەوەودوا، کاتێک دۆستۆیڤسکی ڕەهەندی سیبریا کرابوو و لەوێ دەژیا، تۆرگینیڤ، ئامۆژگاریی لیۆنتیڤی دەکرد، کە خۆی لەو خۆپەسەندییە بپارێزێت کە زۆر جار تووشی خەڵکانی تازەکار دەبێت. دەڵێت: "وەک ئەم دۆستۆیڤسکییە بێنەوایە، کاتێک کە ڕۆمانەکەی بە مەبەستی چاپکردن دابووە بیلینسکی، ئەو بەلەنگازە بە جۆرێ لە خۆی گۆڕا بوو، کە گوتبووی 'پێویستە چوارچێوەی لاپەڕەکانی ڕۆمانەکەم، مینیاتۆرکاری بێت'." هەڵبەت ئەم مەسەلەیە هەرگیز بە دروستی ڕوون نەبووەوە؛ لە ساڵی ١٨٨٠دا، واتە ساڵێک دوای مردنی تۆرگینیڤ، دۆستۆیڤسکی لە بڵاوکراوەی زەمانی تازەدا، نارەزاییەکی توندی دەربارەی ئەم ئەفسانەیە بڵاو کردەوە. بەڵام وێڕای ئەوەش، ئانانکۆڤ دەڵێت بە خۆی پرۆڤەکانی چاپی ڕۆمانەکەی بینیوە، کە چوارچێوە و پەراوێزی لاپەڕەکانی نەخشین و بەنەخشونیگار بوون. گریگۆرۆڤیچش زات ناکات بەرپەرچی ئەو ئیدیعایە بداتەوە، بەڵام ڕۆمانەکە بێ هیچ نەخشونیگار و مینیاتۆرکارییەک بڵاو بووەوە.

بە هەرحاڵ، هیچ دوور نییە کە دۆستۆیڤسکی، سەرمەستی ئەو ئافەرین و ستایش و پیرۆزباییانە بووبێت کە لێی کراون و داوای لە بیلینسکیی ڕەخنەگر کردبێت، کە ڕۆمانەکەی بە شێوە و دیزاینێکی تازە و جوان و سەرنجڕاکێش بڵاو بکرێتەوە، بەتایبەتی لەو سەردەمەدا. مێشکی زۆر ماندوو بوو، بە خۆیشی نەیدەزانی چی دەکات و چیی دەوێت، بۆیە نابێت هیچ جۆرە بەخۆنازین و خۆپەسەندییەکی لێ بگیردرێت، یان بە سەیر و بە دوور بزانرێت.

پاناییڤ دەڵێت: "چیی وای نەمابوو کارێکی وەها بکەین ئەم پیاوە، کە ببوو بە قارەمانی ڕۆژ، شێت بکەین، بەڵام لە ئەنجامدا بە خۆی کەوتە هەرزەبێژی

و وڕێنە، ئیدی زۆر زوو لە بەرچاوان کەوت و بە تەواوەتی لەبیر چووەوە. داماوە کردمان بە گەپجاڕی هەموو خەڵکی!" (بڕوانە بیرەوەرییەکانی پانایێڤ)

جارێک برادەرێک دۆستۆیڤسکی لەگەڵ خۆیدا بۆ ئاهەنگێک دەبات و لەوێ بە خانمێکی جوانی کۆمەڵگەی دەناسێنن، خانمەکە ناوی سینیاڤینا دەبێت. دۆستۆیڤسکی خۆی لە هەنبەر کیژێکی گەنجدا دەبینێتەوە، کیژێکی دەمولێو تەڕی ناسک، وەک دەمولێوی منداڵ، بە قژێکی ئەڵقەئەڵقەی خورمایی و دوو چاوی هێمن و ساردەوە. کیژێ دەیەوێت هەرچۆنێک بووە شتێک دەربارەی کتێبەکەی بڵێت و ستایشی بکات، بەڵام دۆستۆیڤسکی ڕەنگی زەرد هەڵدەگەڕێت، لارەلاری پێ دەکەوێت و لەخۆ دەچێت. دەیبەنە ژوورەکەی تەنیشتەوە، شووشەیەک قۆڵۆنیا دەهێنن و دەموچاوی قۆڵۆنیا پرژێن دەکەن، تا وەخۆ بێتەوە.

دوای ماوەیەک، هەمان ئەو تورگینیڤەی کە ڕۆژێک لە ڕۆژان دەیگوت "شیفتە و دێوانەی منە" و نیکراسۆڤ، کە بە ڕای دۆستۆیڤسکی "شاعیری خۆشەویستی چەوساوان" بوو، پەخشانێکی داشۆرین دادەنێن، کە ئەو ڕووداوەی تێهەڵکێش دەکەن:

"دۆستۆیڤسکی،
ئەی فیشاڵبازی خۆشەویست
ئەی سوارچاکی خەمین،
تۆ وەک زیپکەیەکی سوور
لەسەر کەپووی ئەدەبیات
دەرهاتوویت.
بەو زوانە
شای تورکان
وەزیرەکانی بۆ لای تۆ دەنێرێت،
لێ کاتێک کە لە کۆڕی ئاهەنگێکدا،
لە ناو کۆمەڵێک میران و خانەداناندا
ئەی ئەفسانە و کێشەی ڕۆژ،
لە هەنبەر ژنێکی جوانی

قژخورماییدا،
وەک ئەستێرەیەک ڕاخوشیت،
کەپووت وەک تڕومپێت
لوول بوو و هاتەوە یەک
ئەوسا، بە بێدەنگییەکی تراجیدی
کەوتیتە تەماشاکردنی
ئەم شۆخە قژخورماییە و
خەریک بوو بمریت،
هەر باش بوو نەمردیت و
لە بەهاری تەمەندا،
گوڵی عومرت نەوەری..."

ئیدی ئەم پەخشانە بەو تۆنە بەردەوام دەبێت. دوو هاوڕێی تری دۆستۆیڤسکی بە کۆمەکی ئانانکۆڤ، زۆر چیرۆک و نوکتەی تەوسامێز و ناشیرین و نەنگین دەربارەی دۆستۆیڤسکی هەڵدەبەستن.

ئایا دۆستۆیڤسکی بەم تانەوتەشەرانەی نەدەزانی، یان خۆی لە گێلی دەدا و وای دەنواند کە پێ نازانێت؟ بەڵام ئەوەی خولیایە و چەندوچوون هەڵناگرێت، دۆستۆیڤسکی درێژە بە پەیوەندییەکانی خۆی لەگەڵ ئەم دۆستانە دەدات و خۆی لە گێلی دەدات.

خانەوادەی پاناییڤ دەعوەتێکی دەکەن، ئەویش خۆی دەگۆڕێت، بۆن لە خۆی دەدات، وەک ئەوەی بۆ ژوانێکی ئەڤینداری بڕوات، بە هەشتاو بەرەو ماڵی وان دەچێت. خۆی بە هۆڵێکدا دەکات، کە لە بەر تیشکی درەخشانی ڕووناکی و ئاوێناندا، گەورەتر دێتە بەرچاو. مەدام پانادییڤ، بە نیگا هەڵیدەسەنگێنێت و ئەم ژنە لە بیرەوەرییەکانی خۆیدا دەنووسێت:

"مرۆڤ لە یەکەم بەرخورددا، بۆی دەردەکەوێت کە دۆستۆیڤسکی گەنجێکی ئێجگار عەسەبی و هەستیارە، کوڕێکی هەندێ لاوازی دەستەباڵا بوو. ڕەنگی زەرد و پێستی نەخۆش دیار بوو، بیلبیلەی بچووک و کەوەیی چاوەکانی، بە نیگەرانییەوە، بەسەر شتەکانی ناو ژوورەکەدا چاوی دەگێڕا، لێوە بێڕەنگەکانی دەتگوت پێکەوە دووراون. شوکر بۆ خوا کە زۆربەی هەرە

زۆری ئامادەبوانی کۆڕ و ئاهەنگەکەی دەناسی، بەڵام دەبوو باسی چیی لەگەڵدا بکەین؟ ئایا لە ئاستی ئەو شۆرەت و ناوبانگەدا بوو کە هەیبوو؟ ئایا دەیتوانی تاریف و ستایشی ڕاستگۆیانە، لە تانەوتەشەری پەنهان و ناڕاستەوخۆ جیا بکاتەوە؟ کەسێکە پەست و غەمگین، لوتبەرز و لەخۆبایی، کە ڕێ دەکات ناز بەسەر ئەرزدا دەکات. لە تۆ وایە تەنیا بیر لەوە دەکاتەوە، کە هەرچی زووترە کۆڕ و ئاهەنگ و قەرەباڵغییەکە بەجێ بهێڵێت و بگەڕێتەوە بۆ ژوورە چکۆلە کەمڕووناکییەکەی خۆی، ئەو ژوورەی کە یەکپارچە بۆنەجگەرە بوو، پڕ بوو لە کتێب و دەفتەر و کاغەزان. دەیەوێ بە تەنیا، گۆشەگیر و دوورەپەرێز، لەوێ بێ! کەچی وێڕای ئەمەش، دووبارە بۆ ئەم جۆرە ئاهەنگانە دێتەوە."

مەدام پانابیڤ لە شوێنێکی دیکەدا دەنووسێت: "دۆستۆیڤسکی زۆر جار شەوان دێتە ماڵی ئێمە. پەستی و پەشۆکاوی و شپرزەییەکەی ڕەویوەتەوە، تەنانەت هەندێ جار سوعبەت و گاڵتەش دەکات، گەنگەشە لەگەڵ هەموو ئامادەبواندا دەکات، سەرسەختانە بەرپەرچیان دەداتەوە."

ئیدی پەرچەکرداری هەر کەسێکی شەرمن، ئەمەیە کە لە ترسی ئەمەی هێرشی نەکرێتە سەر، ئەو هێرش دەکات. بۆ ئەوەی گاڵتەی پێ نەکرێت، لافوگەزاف لێ دەدات و خۆ هەڵدەکێشێت و وێنا دەکات کەسێکی بەڕێز و خۆشەویستە، بەڵام لەڕاستیدا تەحەمول ناکرێت. وا وێنا دەکات کەسێکی بێوەی و بەزەوق و سەلیقەیە، بەڵام لەڕاستیدا کەسێکی شەڕانی و کەودەنە. وا دەزانێت لەوپەڕی شکۆ و جەلالی ئۆرۆستۆکراتییانەدایە، بەڵام هەموو کەسێک گوێی لە جیرەجیرِی قۆندەر قورسە دێهاتییەکانیەتی. هاوڕێیانی بچووک، وەک مێشومەگەزان لەم چەشە خۆڕاییە دەورکێن و پەیتاپەیتا، وردە نێشی لێ دەگرن، گاڵتەی پێ دەکەن، پێی ڕادەبوێرن، سەر دەکەنە سەری. کە تۆرگینیڤ لەم مەیدانەدا مامۆستا بوو، بە ئانقەست گەنگەشەی لەگەڵ دۆستۆیڤسکیدا دەکرد، تەنیا بۆ ئەوەی تووڕەی بکات." (بڕوانە بیرەوەریەکانی مەدام پانابیڤ)

دۆستۆیڤسکیی بەلەنگاز، تووڕە دەبوو، شتەکەی بە جیددی وەردەگرت، توندڕەوانە وەڵامی دەدایەوە، لە سنووری ماقووڵ دەردەچوو و هەموو

ئەوانەی دەوروبەری دەکەوتنە پێکەنین. لەو سەروبەندەدا، ڕابواردن و گاڵتەکردن و غەیبەتکردن و لەپاشملەگوێی و پیلانگێڕی لە دونیای ئەدەبدا، باو بوو. دۆستۆیڤسکی ئەو هاماج و کەشوهەوا بۆگەنەی زۆر لە بەر گران بوو، دڵی پێی تەنگ دەبوو. بۆ نموونە، بە کینایە پێیان دەگوت: "من نامەوێ ئەو قسانە دووبارە بکەمەوە کە لە پاشملەی تۆ دەیڵێن، ئیدی بە خۆت دەزانی فلاّنکەس چی دەربارەی تۆ دەڵێت. ئەرێ بەڕاست، خۆت لە فلاّنە ژن بپارێزە." ئیدی زۆر قسەی دیکەی لەو بابەتە دەکران. بە کورتییەکە، ئەوان بەغیلییان پێ دەبرد! تەنانەت بیلینسکییش وەک جاران خۆشی نەدویست، لەبری ئەوەی باسی ڕۆمانی هەژارانی لەگەڵدا بکات، خەریکی وەرەقبازی دەبوو لەگەڵ دۆست و بناژۆکانی خۆیدا. دۆستۆیڤسکی لە دڵی خۆیدا دەیگوت، چۆن کەسێکی ڕۆشنبیر و زیرەک دڵی دێت، تەنانەت دە خولەک وەختی خۆی بە گەمەیەکی هیچ و سەخیفی وەک وەرەقبازییەوە بەفیڕۆ بدات! بەڕاستی هیچ شتێک خێڵی فەرمانبەرانی لە ئەهلی ئەدەب جیا نەدەکردەوە، هەموویان خەریکی هەمان گەمە و سەرگەرمیی گەوجانەن.

بیلینسکی، ناڕاستەوخۆ چاودێریی دەکرد، لە بن لێوانەوە و بە دەنگی نەوی بە نیکراسۆڤی حەریفی وەرەقبازی خۆی دەگوت: "ئەرێ ئەوە دۆستۆیڤسکی چییەتی؟ قسەی قۆڕ دەکات، جا بە چ ئاو و تاوێک، بە چ گەرموگوڕی و حەماسەتێکەوە!" مەدام پاناییڤ دەڵێت: "کاتێک کە بەردەوام بە بیلینسکییان دەگوت، کە دۆستۆیڤسکی خۆی بە بلیمەت دەزانێ، شانەکانی هەڵدەتەکان و دەیگوت: 'ئەمەیە نەگبەتی! دۆستۆیڤسکی بەهرەیەکی حاشاهەڵنەگری هەیە، بەلاّم ئەگەر لەجیاتیی ئەوەی کار بکات، لە خۆی بگۆڕێت و وا وێنا بکات بلیمەتە، هەرگیز پێش ناکەوێت. دەبێ ئاگای لە کارەکانی خۆی بێ، دەبێ مشووری خۆی بخوات، ڕەنگە پێویستی بە مالیجە و چارەسەر بێت، چونکە هەر هەموو ئەمە زادەی ئەعسابی ماندوو و گرژی ئەوە.'" مەدام پاناییڤ لەسەری دەڕوات و دەڵێت: "ڕۆژێک تۆرگینیڤ لە بەردەم دۆستۆیڤسکیدا گێڕایەوە کە لە گوندیدا، تووشی کابرایەک بووە کە خۆی بە بلیمەت دەزانی، ئیدی بە شێوەیەکی سەیر سەروسیما و ڕەفتاری ئەو پیاوەی بۆ شرۆڤە دەکات. دۆستۆیڤسکی ڕەنگی زەرد هەڵدەگەڕێت و

بەرلەوەی تۆرگینیڤ حیکایەتەکەی تەواو بکات، هەڵدەستێ و کۆڕ و مەجلیسەکە بەجێ دەهێڵێت. هەنگێ بە ئامادەبوانم گوت: 'ئەرێ بۆچی بەم شێوەیە دۆستۆیڤسکی ئەزیەت دەدەن؟'"

دۆستۆیڤسکی لە هۆڵە گەورە و ڕووناک و درەخشانەکان وەدەر دەکەوێت، بە غار بە ناو کوچە و کۆڵانە چۆڵ و بێدەنگەکان دەکەوێت و دەگەڕێتەوە بۆ ژوورەکەی خۆی، خۆی بەسەر تەختەخەوەکەیدا دەدات تا بە ئارامی نەفرەت و تووڕەیی خۆی کاوێژ بکاتەوە. بەڕاستی شەرمە، ئەو خەڵکە لاتولەوێرە ئەهلی کۆڕ و سالۆنان، گاڵتەی پێ بکەن و پێی ڕاببوێرن! ئەوانەی لەسەر بنکڕی ئەدەبیات دەژین، سووکایەتیی پێ بکەن. ئەگەر دارکاریی بکەن و لێی بدەن، زۆر باشترە لەوەی پاشقول و نوقورچی لێ بگرن و تانەوتەشەری لێ بدەن! ئایا تەنیا لەم شەونشینیەدا، سووکایەتیی پێ کرابوو؟ نەخێر. هەر کاتێک کە مەدام پانابیڤ پێی پێدەکەنی، خوێن دەزایە دەموچاوی، سوور دەبووەوە و جارێکی دی دەیڕوانییە سیما و ڕوخساری کاڵ و جوانی ئەم ژنە، کە جووتێ چاوی درشتی ڕەشی هەبوو و بزەیەکی تەوسامێز بە ڕوویەوە دیار بوو. لەم جۆرە کەسانە، با جوانێکی سەرنجڕاکێشی وەک مەدام پانابیڤیش بێت، بێزار بوو. ئەم ژنە پێویستە ئەخلاقێکی شایستەتری هەبێت، کێ شایستەی عەشقی ئەم ژنە بوو؟ خودی ئەو؟ بەڵام ئاوێنە، وێنەی مێردێکی هیچی دەموچاو خاکی و قژکاڵی پیشان دەدا. تا حەز بکەیت ناشرین و ناحەز، جا خەمین و خەمبار.

دۆستۆیڤسکی، بە هەمان وردیی کەسێکی شارەزا لە کاروباری خۆی، مل بۆ نائومێدیی خۆی دەدات و خۆی دەکات بە گەپجاڕی ئەم هەڵچوون و کەڵکەڵانەی خۆی. ئیدی بۆ تەواوکردنی بەدبەختی و نەگبەتیی خۆی، تەنیا لە ئەشق و ڤیانێکی نەگونجاو و ناهاوسەنگی کەم بوو، ئەوەش بەدەست دەهێنێت، ئیدی ئاشق دەبێت، دەگاتە قووڵایی بەدبەختیی مرۆڤانی خۆی.

لە نامەیەکیدا بۆ براکەی دەڵێت: "بە دڵ ئاشقی مەدام پانابیڤ بووم." هەموو شتێکی ئەم ژنە، جوانە؛ ڕوخساری، ڕۆحی، ژیانی. ئەمە کیژی بریانسکیی ئەکتەرە، خۆی خۆی پێ گەیاندووە. لە تەمەنی هەژدەساڵیدا حەزی

لە پانایيڤ کردووە و بە نهێنی شووی پێ کردووە، چونکە دایکی پانایيڤ پێی ناخۆش بووە و بەم زەماوەندە ڕازی نەبووە.

بیلینسکی، دەیگێڕێتەوە و دەڵێت: "دایکی پانایيڤ، هەڕەشەی کردووە، کە ئەگەر کوڕەکەی ئەم کیژە بخوازێت، خۆی دەکوژێت. وێڕای ئەوەش، هێشتا لە ژیاندایە و دوور نییە کوڕەکەی و بووکەکەشی بەخاک بسپێرێت." ئەدڤوتیا پانایيڤ، ئەو ژنە گەنجە، قەڵەمێکی ئەفسووناویی هەیە و زۆر جار ناسکە شۆخییان تێهەڵکێش و ئاوێتەی نووسینەکانی دەکات. کەسێکی ڕۆحسووک و بەزەوق و سەلیقەیە، کە ئەم سیفەتانە لە دۆستۆیڤسکیدا نین. دۆستۆیڤسکی، لە دڵی خۆیدا دەڵێت، چۆنە ئەشق و ڤیانی خۆی بۆ دەرببڕێت؟ چۆنە وەک سوشکۆڤ، کە ئاشقێکی دیکەی مەدام پانایيڤ بوو، شیعری ئاشقانە بۆ ئەم ژنە بڵێت؟ نە، هەرگیز بوێریی ئەم کارە پەیدا ناکات.

دۆستۆیڤسکی بێزار لە خۆی و وەڕز لە هەموو خەڵکی دونیا، لێدەبڕێت تا لە فسق و فجوور و ڕابواردنی سێکسدا خۆی لەبیر بکات. پێشوەختە بیلینسکی لەم نیازەی خۆی ئاگەدار دەکاتەوە. بیلینسکی ئەم ڕەفتارەی ئەو پەسەند ناکات و کۆمەڵێک ڕێتازەنی و ئامۆژگاریی ئەخلاقیی دەکات.

دۆستۆیڤسکی، لە ناخی خۆیدا زۆر خۆشحاڵ دەبێت بەوەی کە جۆرە نیگەرانییەکی بۆ دۆستەکەی (بیلینسکی)، دروست کردووە. بە هەرحاڵ، لەم قۆناغ و سەروبەندەدا، بە ڕادەیەک و بە شێوەیەک خوو دەداتە سێکس، وەک ئەوەی لە شەڕ و هێرشدا بێت. لەو بارەیەوە بۆ براکەی دەنووسێت: "ئاخ لە دەستی ئەم کلارا و مینا و ماریایانە، چەند جوان بوون! بەقەد چاوی خۆم خۆشم دەوێن."

ئیدی وەک مێبازێکی شاوەتڕانی لەزەتخوازی پیشەیی ڕەفتار دەکات، بەڵام بێگومان کە دەگەڕایەوە بۆ ژوورەکەی خۆی، لە کار و کردەوەکەی خۆی ژێوان دەبووەوە. دەمی دەشۆرد بۆ ئەوەی ئەو بۆن عەترەی لێ بڕەوێتەوە، کە دڵی لێی تێک هەڵدەهات.

دکتۆر یانۆڤسکی لەبارەیەوە دەنووسێت: "لە هەموو ئەو قسە و گفتوگۆیانەی کە لەگەڵ ئەودا هەمبوون (لە ساڵانی ١٨٤٦ بۆ ١٨٤٩دا)، قەت جارێک لە جاران گوێم لێ نەبوو کە مەیلێکی ئاشقانەی دەرهەق بە کەسێک

هەبێ، گوێم لێ نەبوو باسی ئەوە بکات کە حەزی لە ئافرەتێک کردبێت، گوێم لێ نەبوو باسی ژنێک بکات کە خۆشی ویستبێت. باسی ئەوانەی نەدەکرد کە خۆشی دەویستن. باسی ئەوانەی دیکەشی نەدەکرد، چونکە ڕقی لێیان بوو. هەموو هەینییەک دەچوو بۆ ماڵی پانایيڤ. ئانانکۆڤی گۆساخی دەبینی، کە لەگەڵ هەر کەسێکدا قسەی کردبا، بەدڵی ئەو قسەی دەکرد. سولوگۆبی مەنگ و بەویقار، بە خۆی و چاویلکە یەکچاوەکەیەوە دەبینی. تۆرگینیڤی بێزراوی دەبینی، کە وەک نەجیبزادە و کەسێکی خانەدان خۆی دەنواند. هەموو ئەو ڕەقیبانەی خۆی، هەموو کۆمەڵەی وەرزنامەی نیشتمان و کۆمەڵە خۆییەکانی دەبینی. کەچی هێشتا هەر عەزابی دەکێشا، تووڕە دەبوو، قسەی نابەجای ئەوتۆی دەکرد، کە لە هەموو هۆڵەکاندا دەگێڕدرایەوە و دەبوو بە وێردی سەر زاران."

ڕۆژێک، مەدام پانایيڤ دۆستۆیڤسکی دەبینێت کە بە هەڵەداوان لە نووسینگەکەی نیکراسۆڤەوە دێتە دەرێ لەو بارەیەوە دەڵێت: "ڕەنگی مردووی لێ نیشتبوو، بە جۆرێ شپرزە ببوو، نەیدەتوانی قۆڵی پاڵتۆکەی، کە خزمەکارەکەی بۆی ڕاگرتبوو، بدۆزێتەوە تا قۆڵی تێهەڵکێشێت و لە بەری بکات. ئەنجام پاڵتۆکەی لە دەستی خزمەتکارەکەی ڕاپسکاند و بە غار بەسەر پلیکانەکان کەوت. کە چوومە نووسینگە و ئۆفیسەکەی نیکراسۆڤەوە، سەیرم کرد زۆر پەشێو و پەرێشانە. نیکراسۆڤ بە دەنگێکی پڕ لە هەڵچوون و لەرزۆکەوە پێی گوتم: 'دۆستۆیڤسکی بە تەواوەتی شێت بووە! نازانم کێ ئەم بوختانەی بۆ من کردووە، ئەم چیرۆکەی هەڵبەستووە کە گوایە من شیعری داشۆرینم پێیدا گوتووە و بۆ هەموو کەسێکی دەخوێنمەوە.' لەڕاستیدا ئەمە نە بوختان بوو، نە چیرۆکی هەڵبەستراو. باڤلۆڤسکییش دەیگێڕێتەوە، کە شەوێک لەگەڵ ئۆگاریڤ و بیلینسکی و هیرزیندا، لە ماڵی تۆرگینیڤ کۆ دەبنەوە تا وەرەقبازی بکەن، کە یەکێکیان نوکتەیەکی خۆش دەگێڕێتەوە، هەموو ئامادەبوان لە قاقای پێکەنین دەدەن. ڕێک لەم ساتەدا دەرگە دەکرێتەوە و دۆستۆیڤسکی لە ئاستانەی دەرگەکەوە سەر دەکێشێت. کە ئامادەبوان بە حاڵی پێکەنینەوە دەبینێ، ڕەنگی هەڵدەبزڕکێ و بەلەز دەگەڕێتەوە."

دوای سەعاتێک، تورگینیڤ دۆستۆیڤسکی لە حەوشەدا دەبینێت، کە شپرزە، گرژ و مۆن، نیگەران، پەشێو و پەرێشان، وێڕای سەرمای بە ترەف و با، بەسەری کۆت، بە حەوشەکەدا دێت و دەچێت. لێی دەپرسێت: "دۆستۆیڤسکی، خێرە، چیتە؟" دۆستۆیڤسکی وەڵامی دەداتەوە: "بەڕاستی ئەمە حاڵ نییە من تێدام، ڕوو دەکەمە هەر کوێیەک گاڵتەم پێ دەکەن. ئێوە هەر کە چاوتان بە من کەوت، دەستتان بە پێکەنین کرد. بۆچی، نازانم!"

لە هەموو شوێنێک پێی پێدەکەنن و گاڵتەی پێ دەکەن، هەرچی سەر دێنێ و دەبات، هۆی ئەم پێکەنین و گاڵتەبازارەی خەڵک نازانێت. باشە توانا و بەهرە بەس نییە، کە ڕێز و حورمەت بسەپێنێت؟ خۆزگە ڕۆمانی هەژاران زوو چاپ دەبوو، تا مەدح و ستایشی ڕۆژنامان، قوڕی بدایە بە دەمی ئەم چۆلەکە چەنەباز و موزیڕانەدا. بەڵام بڵاوبوونەوەی ڕۆمانەکە دواکەوت، ماوەیەکی زۆرە لە سانسۆرە و هیچ وەڵامێکیان دیار نییە.

دۆستۆیڤسکی بۆ براکەی دەنووسێت: "بەڕاستی نەگبەتییە، سانسۆر گوێی خۆی لێ خەواندووە و هیچ قسەیەک ناکات... ڕۆمانەکە زیانی بۆ کەس نییە، کەچی ئەوان بە ئانقەست دەستیدەستیی پێ دەکەن، لەم ژوورەوە هەواڵەی ئەو ژووری دەکەن، ئیدی نازانم ئەم بەزمە کەی تەواو دەبێ و چارەنووسی ڕۆمانەکەم بە کوێ دەگات."

بەشی نۆیەم

ژنی خاوەنماڵ

ڕۆمانی هەژاران لە بەرواری ١٨٤٦/٢/١٥دا، لە گۆڤارە ساڵانەکەی نیکراسۆڤ و هەروەها لە ڕوکوی سان پترسبورگدا بڵاو دەبێتەوە و بیلینسکی خێرا لە بڵاوکراوەی وەرزنامەی نیشتماندا، لێکۆڵینەوەیەکی پڕ ستایشی دەربارە بڵاو دەکاتەوە و دەڵێت: "کار لە ڕۆحی خوێنەر دەکات، دەیهێنێتە پێکەنین و بەدەم گریاندنیەوە، بزەی دەخاتە سەرلێوان، ئەمە توانایە، بەهرەیەکی دەگمەنە!" بەڵام هاوڕێکانی تری، لە مەیدانی بەرینی ڕۆژنامەوانیدا، هەمان ڕێبازی ئەویان نەگرتە بەر.

دۆستۆیڤسکی بۆ میشێلی برای دەنووسێت: "ڕۆمانی هەژاران لە پازدەی ئەم مانگەدا بڵاو بووەوە. خۆزگە دەتزانی بە چ دەمرێژێکی جناوی شێتانەوە، لە هەموو شوێنێک پێشوازی کرا... لە بڵاوکراوەی ئیلوستراسیۆندا، ڕەخنەیەکی دەربارە نووسراوە، خوێندمەوە، فڕی بە ڕەخنەوە نەبوو، بەڵکو کۆمەڵێک نەفرەت و جناوی بازاڕی بوو. لە گۆڤاری مێشهەنگی باکووردا، مەگەر خوا بزانێ چ فەزیحەتێکیان پێ کردووم. بەڵام من سەرەتاکانی گۆگۆڵ وەبیر خۆ دەهێنمەوە و هەموو دەزانین کە چ پێشوازییەک لە پوشکین کرا. ئیدی ئەوەیە جەماوەر. سێ چارەکی خوێنەران، لە قوڕ و قوڕاوم هەڵدەکێشن، بەڵام چارەکەکەی دی (ڕەنگە کەمتریش لە چارەک بن) زۆر بە گەرمی دەستخۆشیم لێ دەکەن. مشتومڕ و گەنگەشەیەکی ترسناک لەسەر ڕۆمانەکە دەستی پێ کردووە، ئیدی جنێو بە من دەدەن، سووکایەتیم پێ دەکەن، بەڵام وێڕای ئەوەش کتێبەکەم دەخوێننەوە. ئیدی من ئێسقانێکم بۆ فڕێ داون، با بە کەیفی دڵی خۆیان بیلێسنەوە و بیکرێننەوە. ئەم گێلەپیاوانە، بە خۆ بزانن یان نا، کار بۆ بڵاوکردنەوەی ناو و ناوبانگی من دەکەن. هەڵبەت لەپاڵ ئەمانەشدا،

هەندێ جار، مەدح و ستایشی ڕاستگۆیانەشم بەرگوێ دەکەون. برای ئازیز، خەیاڵ بکە کە هەموو دۆستانی خۆمان، بە بیلینسکییشەوە، ستایشم دەکەن. بیلینسکی دەڵێت کە گۆگۆڵم زۆر تێپەڕاندووە. ئەمانە (بیلینسکی و ئەوانی دی)، شتێکی تایبەتی لە مندا دەبینن، ئەوان پێیان وایە ڕێباز و میتۆدی شیکاری بەکار دەبەم، نەک ڕێبازی لێکدان، واتە من بەرەو قووڵایی دەڕۆم و هەموو ڕەگەزە وردەکان دەخەمە بەر وردبینیی شیکردنەوە و لەو ڕێگەیەوە تێکڕای چیرۆکەکە وەک یەکەیەکی یەکپارچە کەشف دەکەم، یانی لە بەشەوە بۆ گشت دەڕۆم، بەڵام گۆگۆڵ، لە گشتەوە دەست پێ دەکات، هەڵبەت گشت وەک چۆن هەیە، وەک چۆن ئەو دەیبینێ. ئیدی بەم پێودانگە، ئەو کەمتر قووڵ دەبێتەوە. قووڵیی کارەکانی لە قووڵیی کارەکەی من کەمترە."

بە کورتییەکەی، دۆستۆیڤسکی دڵی خۆش دەبێت، ورەی بەرز دەبێتەوە، ڕەخنەی لێ دەگرن، ستایشی دەکەن، بیری مژووڵ کردوون. ڕۆمانەکە، دۆستان و ناحەزانی ڕاستەقینەی ئەو لێکدی هەڵداوێرێت. دوو ئۆردوو بەرانبەر بە یەکدی دەوەستن، ئیدی شەڕ کەوتووەتە پێدەشت و ئیمکانی هیچ پەنهانکارییەک لەئارادا نەماوە، کەو ئەو کەوەیە لە بەرانبەر کەو بخوێنێت، کە شەڕێکی جوان و دڵگیرە!

دۆستۆیڤسکی، بێ ئەوەی چاوەڕوانی بڵاوبوونەوەی ڕۆمانی هەژاران بکات، دەستی بە نووسینی ڕۆمانی دووەم کرد، بە ناونیشانی هەڤشێوە. ئەو نامانەی کە بۆ برایەکەی دەنێرێت، پڕن لە ئاماژە و هێما بۆ ئەم شاکارە تازەیەی خۆی. ئیاکۆڤ پیتروڤیچ گولیادکین، قارەمانی ئەم ڕۆمانە، خۆی دان بەوەدا دەنێت کە پیاوێکی سپڵەی خوێڕیی بوودەڵە و ئیشنەکەرە. پیاو نازانێت چۆن مامەڵەی لەگەڵدا بکات، بەو بیانووەی کە ئامادەگیی بۆ کارکردن و پێشکەوتن تێدا نییە، نایەوێت لە جێی خۆی ببزوێت. ڕازی نییە کارەکەی پێش مانگی تشرینی دووەم تەواو بکات (بڕوانە نامەی ١٨٤٥/١٠/٨). "ڕۆمانی گولیادکین، کەوتووەتە سەر سکە، زۆر بە باشی دەڕوات، ئەمە دەبێت بە شاکاری من (بڕوانە نامەی ١٨٤٥/١١/١٦)."

"گولیادکین دە هێندەی هەژاران باشترە. لایەنگرانی ئیمە دەڵێن، لە ڕووسیادا، لە دوای ڕۆمانی گیانە مردووەکانەوە، ئیدی ڕۆمانی وا

نەنووسراوە. بەڕاستی داهێنانێکی گەورەیە و بلیمەتیی پێوە دیارە، نازانم چیی دیکەش دەڵێن؟ (بڕوانە نامەی ١٨٤٦/٢/١)" هەر بەڕاستییش، ئەو چەند بەشەی ڕۆمانی هەڤشێوە، کە دۆستۆیڤسکی بۆ دۆست و برادەرەکانی خۆیی خوێندبوونەوە، کارێکی گەورەی لێ کردبوون.

گریگۆرۆڤیچ، دەیگێڕێتەوە و دەڵێت: "بیلینسکی، لە بەرانبەر دۆستۆیڤسکی دانیشتبوو، بەوپەڕی دیقەت، گوێی لە هەر وشەیەک دەگرت کە لە زاری ئەوەوە دەردەچوو و لە ئاسمانڕا دەیقۆزتەوە. هەندێ جار خۆی پێ نەدەگیرا و بەدەم گوێگرتنەوە، دڵبەندی و ستایشی خۆی دەردەبڕی و زووزوو دەیگوت و دیگوتەوە، تەنیا دۆستۆیڤسکی دەتوانێ بەم وردییە، نهێنگەکانی دەروونی مرۆڤ کەشف بکات."

دۆستۆیڤسکی لە ساڵی ١٨٧٧دا، وێڕای ئیعترافکردنی بە خاڵە لاوازەکانی ڕۆمانەکەی، دەنووسێت و دەڵێت: "بیرۆکەی ڕۆمانەکە، تا ڕادەیەک جوانە. من هەرگیز لە ژیانی نووسەرایەتیی خۆمدا، چەمک و بابەتی لەمانە سەختتر و دژوارترم نەخستووەتە ڕوو." کورتە و پوختەی چیرۆکەکە ئەمەیە: گولیادکین، فەرمانبەرێکی گێلۆکە و داماوە، لاواز و موحتاجە، شەرمن و بێڕووە، ڕەنگوڕوو سیسەڵە و چرچەڵە، هێندە نەبووە، شەرمی بە خۆ دێ. ئەم قارەمانە لە ڕۆژێکی خۆشی هەتاودا، هەڤشێوەکەی خۆی دەبینێ. لەوە بەدواوە ئەم هەڤشێوەیە، شەوان دەچێتە دیدەنیی گولیادکین و جەنابی گولیادکین تەعاروفی لەگەڵ دەکات. ئەم میوانە شەوانەیە، خودی خۆیەتی، جەنابی گولیادکین خۆیەتی، گولیادکینێکی دیکەیە، لە ڕووی خولق و خووەوە، بە موو لەگەڵ گولیادکینی یەکەمدا جیاواز نییە، کتومت هاوشێوەی ئەمە. بەڵام چەند گولیادکینی ڕاستەقینە، ساویلکە و دڵپاک و گەوج و ئابڕوومەند و نەجیبە، هاوشێوەکەی، ئەوەندە شەیتان و هەلپەرست، لاسار و بەفێڵ و دەهۆ و ماستاوچی و موزیر و مەردمئازارە. ئەم بوونەوەر و گووراوە بەدسروشتە، زووبەزوو ناسنامەی گولیادکینی ڕاستەقینە داگیر دەکات و ڕێک دەچێتە کڵێشەی ئەوەوە، ئەو دەسڕێتەوە و دەیکات بە سێبەرێکی ترسناک، لە بەرچاوی سەرانی خۆیی دەخات و ئەو ڕێزەی جارانیان بۆی نامێنێ. جا لەبەر ئەوەی ناکرێت دوو گولیادکین، پێکەوە و لە هەمان کاتدا هەبن، بۆیە

گولیادکینە بەهێزەکە، گولیادکینە لاوازەکە دەکوژێت. گولیادکینە شەڕانییەکە، گولیادکینە باشەکە دەکوژێت و ئیدی شتەکان ئاوەڕۆ و نەزم و تەرتیبیکی دیکە وەردەگرن.

دۆستۆیڤسکی ئەم چیرۆکە درێژەی ناو ناوە قەسیدە. لەڕاستیدا ئەمە یەکێکە لە ئیعترافنامەکانی ئەو، کە لەپشت پەردەی شێوازی حیکایەتەکانی هۆفمانی نووسەر و ئاوازدانەری ئەڵمانییەوە، کە ساتیری ئاوێتەی خەیاڵی نائاسایی و میتافیزیکی دەکرد، شاردبووەوە و هاوچەرخەکانی نەیانتوانی پەی بەمە ببەن.

گولیادکین، غەوارە و میوانی ناوەختی هەمیشەیی، بێگانەی هەمیشەیی و ڕەزاقورس و بێزاراوە، دەڵێت: "من بە تەنیام و ئەوان زۆرن." ئەم پیاوە داماو و بەلەنگازە، خۆی بە هۆڵی ئاندرێ فیلیۆڤیچدا دەکات، کە هەموو ئەوانەی لەوێندەرن، ناحەز و نەیاری ئەون. وا هەست دەکات هەموو ئەوانەی کە لە هۆڵەکەدان، بە چاوی تەوس و توانجەوە تەماشای ئەو دەکەن. دەیەوێت هەرچۆنێک بووە، خۆی بگرێت و خۆی لەگەڵ ئەو واقعەدا بگونجێنێت. بەڵام دەپەشۆکێ و شپرزە دەبێت، دەیەوێت کۆڕەکە بەجێ بهێڵێت، بەڵام هەرچی دەکات، دڵی ڕێ داناگرێت. ئایا ئەم کارەکتەرە خودی دۆستۆیڤسکی نییە؟ کە لە ناو ئاپۆڕایەکی ئەهلی ئەدەبدا، لە هۆتێلدا گیرۆدە بووە و حەپەساوە؟

کاتێک کە گولیادکین، ئەوپەڕی سووکایەتیی پێ دەکرێت لە هۆڵە ڕووناک و پرشنگدارەکە وەدەر دەکەوێت، تا بە درێژایی کەناری ڕووبارەکەدا هەڵێت تا "خۆی لە دەست ناحەز و دژمنەکانی ڕزگار بکات، خۆی لە تەوس و توانجیان، کە وەک تەرزەی بوهار، بەسەریدا دەبارێت، دەرباز بکات". ئایا ئەمە دۆستۆیڤسکیمان وەبیر ناهێنێتەوە؟ ئایا ئەمە خودی دۆستۆیڤسکی نییە، کە لە شەوێکی مانگی نۆڤەمبەردا، لەو شەوە تەڕ و تووش و بەترەفەدا، لەو شەوە بەتەمتومان و بەفر و بارانەدا، بە کورتییەکەی لە شەوێکی زۆر تووشی سان پتروسبۆرگدا، دەگەڕێتەوە؟ بەڵێ، ئەم گەڕانەوەیەی گولیادکین، گەڕانەوەی خودی نووسەرە. ئەو گولیادکینەی کە خۆی لە جەلال و شکۆی کۆڕ و ئاهەنگی سەما دەدزێتەوە و پەنا بۆ ژوورە تاریکەکەی خۆی دەبات، خودی دۆستۆیڤسکییە. دیارە ترسان و پەشۆکانی گولیادکین لە هەنبەر کیژێکی

گەنجی وەک کلارا ئەلسوڤیڤنا، ترس و پەشۆکانی دەروونی نووسەر لە هەنبەر ژنانی وەک سیناڤنا یان مەدام پانایێڤ وەبیر دێنێتەوە. لە شوێنێکدا دەنووسێت: "ئاغای گولیادکین، ڕەنگ زەرد و لێوبەبار، تەواو گێژ بوو. لەوە دەچوو لەناکاودا شەکەتی بەسەریدا زاڵ بووبێ و بە زەحمەت دەیتوانی لە جێی خۆی بجووڵێت."

ئەمە گولیادکینێک، ئەدی گولیادکینەکەی دیکە، دۆستۆیڤسکی گوتەنی "گولیادکینە داگیرکەرەکە"، قەڵب و ساختەکە، کێیە؟ ئەویش هەر دۆستۆیڤسکییە؟ ئەویش دۆستۆیڤسکییە، ئەمەیان دۆستۆیڤسکیی سەرکەوتووە، پابەندی ئەتەکێتە کۆمەڵایەتییەکان، لە خەمی دۆستایەتیی خەڵکانی دیکەدایە. ئەو دۆستۆیڤسکییەیە کە دژی تەبیعەتی خۆی دەوەستێتەوە. ئیدی دووفاقیی کەسێتیی نووسەر زەق و ئاشکرایە؛ لەسەرێکەوە فیۆدۆر میخائیلۆڤیچی ڕاستەقینە، بچووک و خەمین و تووڕە و توندتەبیعەت، لەسەرێکی دیکەوە فیۆدۆر میخائیلۆڤیچی سەرمەستی سەرکەوتن و شۆرەت هەیە، کە پۆز لێ دەدات، لووتی بەرز دەگرێت، خۆی دەتازەنێ، بە خۆی دەفشێت و بە هەق و بە نەهەق، هێرش دەکات. فیۆدۆر میخائیلۆڤیچی ڕاستەقینە ڕقی لە هاوشێوە نەفرەتئەنگێزەکەی خۆیەتی، دەیکوڕهێنێ. وا هەست دەکات، لەوەیە ئەم هاوشێوەیە بە جۆرێ بەسەر تەبیعەتی ئەودا زاڵ بێت، کە کەسێتیی ڕاستەقینەی ئەو لە مەیدان وەدەر بنێت و بیسڕێتەوە. لەوە دەترسێت کە نەبا لەبەر خاتری بەدەستهێنانی ناوبانگ و شۆرەتی ئاسان و نەرمە قووت، بە جۆرێ بکەوێتە داوی تەبیعەت و تایبەتمەندیی هاوشێوەکەی خۆیەوە، کە تەبیعەت و تایبەتمەندیی ڕاستەقینەی خۆی لەدەست بدات. دەترسێت، مل بۆ بۆچوونی ئەو خەڵکانە بدات، کە تەبیعەتی خۆڕسکی ئەویان قبووڵ نییە. بە کورتییەکەی، نووسەر لەوە دەترسێت کە بەرەبەرە بە تێپەڕبوونی ڕۆژگار، بە تەواوەتی بسڕدرێتەوە. کاتێک کە گولیادکینی ڕاستەقینە مەحو دەبێتەوە و دەسڕێتەوە "هووڕا و هاواری تیژ و نامرۆڤانی دژمنەکانی بەڕێی دەکەن". هەنگێ، هاوشێوە قێزەون و نەفرەتئەنگێزەکەی بەسەر حاڵ و ڕەوشەکەدا زاڵ دەبێت.

لەڕاستیدا، بیرۆکەی هاوشێوە و دووفاقی و کەسایەتی، بە درێژایی ژیان لە دۆستۆیڤسکی نەبووەتەوە. یەکەم سزای تاوانبار، سەرهەڵدانی دووفاقییە لە کەسێتیی ئەودا. هاوشێوەیەک لە وێناکردنی ئەودا پەیدا دەبێت و بەرجەستەبوونێکی مەتریالی پەیدا دەکات، هاوشێوەیەک کە هەم ئەوە و هەم ئەو نییە. هاوشێوەیەک، کە کاریکاتۆرێکی دزێو و ترسناکی خودی ئەوە. ئاوێنەیەکە کە دیمەن و ڕواڵەتەکان بە شێواوی پیشان دەدات، لە ڕوخساری مرۆیی ئەودا، بە ئاوساوی و پڕ زیپکە و شێواو دەتازەنێ و هەرچی بەدنیهادی و کرێتی و شەڕەنگێزییەک لە ناخ و دەروونی ئەودا هەیە، دەیتازەنێتەوە.

ڕاسکۆلنیکۆڤ، قارەمانی تاوان و سزا، خۆی لە سڤیدریڤاییلۆڤی سپڵە و ڕیسوادا دەبینێتەوە: "بینیت، ئەدی من پێم نەگوتیت کە خاڵێکی هاوبەشمان لەنێواندا هەیە؟"

لە ڕۆمانی هەرزەکاردا، ڤێرسیلۆڤیش وەک گولیادکین تووشی هەمان دووفاقییەت دەبێ: "گوێ بگرە، وا هەست دەکەم تووشی دووفاقی و دوالیزم بووم. یانی لە ڕووی هزرین و بیرکردنەوەوە، دەبم بە دوو کەس. من دەترسم، وەک بڵێی لەناکاودا کەسێکی هاوشێوەی تۆ، لاتەوە پەیدا ببێ! تۆ خۆت کەسێکی فاما و ئاقڵیت، بەڵام هاوشێوەکەت گەرەکیەتی لەجیاتیی تۆ و بە ناوی تۆوە، کاری گەوجانە بکات، بگرە هەندێ جار دەیەوێت کاری قۆڕ و دزێو و نەنگین بکات."

ستاڤرۆگین، لە ڕۆمانی ئەهریمەناندا، لە شێوەی پیرسیتپانۆڤیچدا، کە کەسێکی ئاژاوەگێڕ و هاندەرە بۆ شۆڕش، دەردەکەوێت. پێی دەڵێت: "من گاڵتەم بەم کەسە دێت کە وەک مەیموون لاساییم دەکاتەوە." ئەو کەسەی دی، دوای تۆزێک وەڵامی دەداتەوە: "من کەسێکی لێبووکم، بەڵام من نامەوێ تۆش، کە نیوە باشەکەی منی، ببی بە بابایەکی لێبووک."

هەڵبەت قسەکانی ستاڤرۆگین دەربارەی ئەهریمەن، ئەم خاڵانە زیاتر ڕوون دەکاتەوە. دەڵێت: "من باوەڕم بە شەیتان (ئەهریمەن) نییە، هێشتا باوەڕم پێی نەهێناوە و دەزانم کە شەیتان منم، خۆمم لە شێوە و قاڵبی

جیاوازدا، من دەبم بە دوان، من لەگەڵ خۆمدا قسە دەکەم." (دۆستۆیڤسکی ئەم پەرەگرافەی لە دوا چاپی ڕۆمانەکەدا لا بردووە)

ئیڤان کارامازۆڤ، لە خەون و وڕێنەکانی خۆیدا شەیتان دەبینێ. ئەم شەیتانە خودی ئەوە، سێبەری ئەوە. ئیڤان پێی دەڵێت: "کە جوێن بە خۆت دەدەیت، سووکایەتی بە خۆت دەکەی، جوێن بە من دەدەیت، سووکایەتی بە من دەکەی. تۆ خودی منیت، بەڵام بە شێوە و سیمایەکی جیاواز... جیاوازیی من و تۆ تەنیا ئەوەیە کە تۆ گەوجانەترین بیر و ئەتواری منت بۆ خۆت هەڵبژاردووە."

هەروەها دەڵێت: "هەر هەموو ئەو شتانەی کە من زۆر لەمێژە لێیان تێگەییبووم و وەک زڕ و زبڵ توورم دابوون، تۆ وەک ئەوەی شتێکی تازە بن و کەشفت کردبن، بۆ منی دێنیتەوە. نازانم ڕۆحی من چۆن توانیویەتی بوونەوەرێکی بەدنیهاد و بوودەڵە و خوێڕیی وەک تۆ بەرهەم بێنێ؟!"

سەمیردیاکۆڤی خزمەتکاری ماڵەکەش، بوونەوەر و کەسێکی هاوشێوەی ئیڤان کارامازۆڤی گەنجە، بەڵام بە دیوە دزێو و کرێت و لێبووکانەکەیدا. لێبووک و هەرزەیەکە و لە ڕۆحی ئیڤاندا ئاکنجی بووە. بۆدلێر دەڵێت: "هەر مرۆڤێ بگریت، دوو کەڵکەڵە و مەیلی هاوزەمانی تێدایە، یەکێکیان بەرەو خوای ڕادەکێشێت و ئەوی تریان بەرەو شەیتان."

ئەم بیرۆکەیە کە دۆستۆیڤسکی لە سەردەمی تەمەنی پوختەیی خۆیدا، بە ڕوونی و ڕەوانی، بە تێروتەسەلی ڕاڤە و شرۆڤەی کردووە، لە چیرۆکی هاوشێوەشدا دەریبڕیوە، بەڵام بە شێوەیەکی سەرڤەسەرڤە و لامسەرلایی بەسەریدا تێپەڕیوە و نەیتوانیوە خۆی لە کاریگەری و باندۆری گۆگۆڵ، ڕزگار بکات.

هەڵبەت ڕۆمانی هاوشێوە نەک هەر لەژێر کاریگەری و ئیلهام و سەرۆی چیرۆکی لووتی گۆگۆڵدا نووسراوە، بەڵکو دەشێت بگوترێت لاساییکردنەوەیەکی زەق و تەواوی ڕۆمانەکەی گۆگۆڵە. مەشق و ڕاهێنانێکی قوتابخانەییە، کە بە ئاشکرا دەستەواژە و ڕستەی دەقاودەقی گۆگۆڵی تێدا بەدی دەکرێت.

ڕۆمانی لووتی گۆگول، بریتییە لە سەربووردە و چیرۆکی فەرمانبەرێک، کە لووتی لێی جیا دەبێتەوە، بۆ خۆی و بە سەربەخۆیی تەواو دەژی. ڕۆمانەکەی دۆستۆیڤسکییش فەرمانبەرێکە، کە ڕۆحی دەبێ بە دوو بەشەوە و هەر بەشەیان کەسایەتیی جیا و سەربەخۆ پەیدا دەکات. بەشی دووەمی چیرۆکی لووت، بەم ڕستانە دەست پێ دەکات: "کوڤالیڤی یاریدەدەری خوێندنگە ناوەندییەکە، بەیانی زوو لە خەو ڕابوو، دەنگێکی لە دەمولێوییەوە 'بڕڕڕ' دەرهێنا. پاشان کێشمانێکی خۆی دا، ملی قوت کردەوە، دەستووری دا ئەو ئاوێنە چکۆلەیەی بۆ بێنن کە لەسەر مێزەکە دانرابوو. دەیویست تەماشای ئەو زیپکەیە بکات، کە دوێنێ ئێوارە لەسەر لووتی هاتبوو."

ڕۆمانی هاوشێوەش بەم جۆرە دەست پێ دەکات: "سەعات نزیکی هەشتی بەیانی بوو، کە یاکۆڤ پترۆڤیچ گولیادکینی پایەبەرز لە خەوێکی دووردرێژ ڕابوو، بەدەم باوێشکدانەوە، کێشمانێکی خۆی دا، ئەنجام چاوی کردنەوە، خۆی لە تەختەخەوەکە هەڵدایە خوارەوە، بە هەشتاو چوو بۆ لای ئەو ئاوێنە چکۆلە بازنەییەی کە لەسەر کۆمەدییەکە دانرابوو. ئاغای گولیادکین لە دڵی خۆیدا گوتی: 'چ دەبوو ئەگەر زیپکە و دوومەڵێکی گەورە لە دەموچاوم هاتبا!'" ئیدی ئەم جۆرە کاریگەری و لێکچوونەی دەقەکەی گۆگۆڵ، لە سەرانسەری ڕۆمانەکەی دۆستۆیڤسکیدا بەدی دەکرێت. کارەکەی دۆستۆیڤسکی پڕە لە دەستەواژەی وەک "لووتیان بوو بە لووتی یەکەوە"، سەری لووتی خۆی تۆزاندەوە"، "لووتی بەو شوێنەدا کرد"، "سەری لووتی دەرخست" تا دوایی.

دۆستۆیڤسکی کاتێک کە ڕۆمانەکەی بۆ چاپی تازە ئامادە دەکرد، هەوڵێکی زۆری دا شوێنەواری ئەم کاریگەری و لاساییکردنەوەیە بسڕێتەوە. بۆیە ناچار بوو بەشێکی زۆر لە کتێبەکەی خۆی، بەتایبەتی ئەو شوێنانەی کە باسی لووتیان تێدا بوو، لا ببات. ئیدی ئەمە بۆ خۆی قەتڵوعامێکی گەورە بوو، هەرچەندە ئەم قەتڵوعامەش بەس نەبوو بۆ ڕزگارکردنی ڕۆمانی هاوشێوە لە لاساییکردنەوە. بەڵام بەو حاڵەشەوە، هێشتا هەر وەک ڕۆمانێکی تازەی بارگاوی بە بیرۆکەیەکی تازە و بلیمەتانە دێتە ژماردن. لە سەرانسەر ڕۆمانی هاوشێوەدا، کارەکتەرانی وەک ئەوانەی گۆگۆڵ بەدی دەکرێن، نیشانەکان دیارن، سێبەری مجێز و تەوس و توانجەکانی گۆگۆڵ، زۆر زەق و ئاشکران.

دۆستۆیڤسکی بە خۆیشی لەگەڵ دەرکەوتنی کەسایەتیی گولیادکیندا، دان بەم هەڵەیەی خۆیدا دەنێت.

لە بەرواری ١٨٤٦/٤/١دا، لە نامەیەکیدا بۆ میشێلی برای، دەڵێت: "ئەوەی پەست و بێزارم دەکات، برادەرانی ئێمە، لە سەرووی هەموویانەوە بیلینسکی، بە هۆی گولیادکینەوە لە من نارازین. سەرەتا هەموو بێ چەندوچوون کەوتنە ستایش و ئافەرین، بەڵام پاشان فسکەفسک و چپەچپ دەستی پێ کرد. پاشان بوو بە زنجیرەیەک شەرەقەڵەم. دووەم پەرچەکرداریان بوو بە ئیراد و رەخنە. لەڕاستیدا هەر هەموویان، واتە چ برادەرانی خۆمان و چ جەماوەری خوێنەر، لەمەدا هاودەنگ و هاوڕاین کە گولیادکین، قارەمانێکی زۆر بێسەروبەرە، خوێنەر زوو لێی بێزار دەبێت، من شتی وام لێ بار کردووە و داوە بە ملیدا، باری چیرۆکەکەم بە جۆرێ قورس کردووە، کە ناخوێنرێتەوە. ئەوەی ڕاستی بێ، من بەش بە حاڵی خۆم، حاڵی حازر هیچ وەڵامێکم پێ نییە و لە سۆنگەی ئەوەوە، زۆریش خەفەتبار و بێتاقەتم. کیماسی و هەڵەیەکی گەورە لە مندا هەیە، ئەویش غروور و لووتبەرزیی لە ڕادەبەدەرە. کە بیر لەوە دەکەمەوە کە خەڵکەکەم فریو داوە و ئەو کارەم، کە دەشیا کارێکی زۆر گەورە بوایە، ڕۆحم ئازارم دەدات. ئەمە لە باری ئەدەبییەوە دەمکوژێت. من گولیادکینم خۆش ناوێ، گەلێک لە هەڵسوکەوت و ڕەفتارەکانی بێمانان. هەر هەموو ئەمانە ژیانیان لێ کردووم بە دۆزەخ و لە خەم و پەژارە و نائومێدیدا نەخۆش کەوتووم." ئەوەی ڕاستی بێ، ئەو ئیراد و ڕەخنەیەی لەم کتێبە گیراون، زۆر توندە. ئاکساکۆڤ نووسیویەتی: "نازانم چۆن ڕێگەی بڵاوبوونەوەی ئەم ڕۆمانە دراوە. هەموو خەڵکی ڕووسیا گۆگۆڵ دەناسن و بەرهەمەکانیان ئەزبەرە، کەچی جەنابی دۆستۆیڤسکی هەمان دەستەواژە و ڕستەکانی گۆگۆڵ، بە ناوی خۆیەوە دووبارە دەکاتەوە. هاتووە هەندێ پارچەی لە جلە نایابەکەی هونەرمەندێک دزیوە و داونیەتێ دەم یەکەوە و بۆ خۆی جلێکی جوانی لێ دروست کردووە و بە کەماڵی بێپەروایی بەم جلانەوە، خۆی بە جەماوەری خەڵک پیشان دەدات."

بیلینسکی کەوتووەتە گومان و دوودڵییەوە، وازی لە ستایش و پەسەنددانی کتێبەکە هێناوە، خۆی دەدزێتەوە، دەنوسێت: "وا دیارە نووسەری

ڕۆمانی هاوشێوە، هێشتا بەسەر تەکنیک و نهێنییەکانی کارەکەدا زاڵ نییە، بێئاگایە لەو پرەنسیپ و بنەما هونەرییانەی کە ڕیتم و ئاهەنگ و هاوئاهەنگیی ئیستاتیکی بە هەر کارێکی هونەری دەبەخشن و دەبێ هەر نووسەرێک ئەو شارەزاییەی هەبێت. بۆیە گەلێک لە خوێنەران، گلەیی لێ دەکەن و ئیرادی لێ دەگرن، کە کارەکەی لاواز و بێپێزە و نەهەڤیانیش نییە."

دۆستۆیڤسکی هەست دەکات جەماوەرەکە لێی تۆراون، ئەو هاوسۆزییەی جارانیان بەرانبەری نەماوە. بۆیە بیر لەوە دەکاتەوە، جارێکی دی، هەرچی زووترە، ئاشتیان بکاتەوە و هاوسۆزییان بەدەست بێنێتەوە. بۆ ئەمەش دەبێ شتێک بنووسێت، بە نووسین ئاشتیان بکاتەوە، بەڵام چی بنووسێت؟ ئیدی چیرۆکێکی درێژ بە ناونیشانی ئاغای پرۆخارچین دەنووسێت، کە بریتییە لە سەربووردە و چیرۆکی پیرەمێردێکی پیسکەی ڕەزیلی چاوچنۆک. دوای مردنی ئەم پیرەمێردە، چەندین قاڵبەزێڕ لە ناو دۆشکەکەیدا، کە لە پووش و کا دروستی کردبوون، دەدۆزنەوە. ئیدی حاڵ و ڕەوشێکی نالەبار دێتە ئاراوە. خەڵکی لە دەوری ماڵەکەی خڕ دەبنەوە، پەلاماری تەرمەکەی دەدەن، "لەناکاودا، بە شێوەیەکی چاوەڕواننەکراو، تەرمەکە لەسەر قەرەوێڵەکە دەجووڵێت، سەری بە قەراغ تەختەخەوەکەدا شۆڕ دەبێتەوە، هەردوو لاقە باریک و لاواز و شینەکانی، وەک دوو ڕەگی دارێکی وشک دەچن بە حەوادا".

دۆستۆیڤسکی بۆ براکەی دەنووسێت: "لەم چیرۆکە سادە و بێکەڵکەدا، سانسۆر بە کەیفی خۆی تێیبەر بووە و دەستکاریی کردووە و گۆڕیویەتی. چیرۆکی پرۆخارچین لە هەندێ شوێندا، زۆر خراپ شێوێندراوە، ئەو ئاغایانە، وشەی فەرمانبەریان لا بردووە و بەکاربردنی ئەو وشەیەیان قەدەغە کردووە. مەگەر هەر خوا بزانێ بۆچی ئەوەیان کردووە! ئەوەی لەم چیرۆکەدا زیندوویێتی و ژیانی تێدا بووە، کوشتوویانە. ئەو بوونەوەرەی من لەم چیرۆکەدا دروستم کردبوو، تەنیا قاوغەکەیان هێشتووەتەوە."

بیلینسکی، کە هەمیشە پشتیوانیی لەم نووسەرە، واتە دۆستۆیڤسکی دەکرد، ئەم کارە بەگەن ناکات و دەڵێت: "لەم بەرهەمەدا پزیسکی جۆرە بەهرەیەک دەدرەوشێتەوە، بەڵام ئەم پزیسکانە لە زوڵمەت و تاریکییەکی ئەوتۆدان، کە ناتوانن دەوروبەری خۆیان ڕووناک بکەنەوە. ئەمە زادەی ئیلهام

و سەرۆ نییە، کاری ئازادی هونەرمەندێک نییە. شتێکی دیکەیە، نازانم ناوی بنێم چی، دەشێت بە کارێکی دەستکرد، یان جۆرە خۆتازەنییەک لەقەڵەم بدرێت."

هەروەها چیرۆکی لە نۆ نامەدا، کە بە شەوێک تەواوی دەکات و لە بڵاڤۆکی سەردەمدا بڵاوی دەکاتەوە، کە بریتییە لە مشتومڕی نێوان دوو کەسی خوێڕی و بوودەڵە لە ڕێگەی نامەوە، بە دڵی ئەم ڕەخنەگرە نابێت.

بیلینسکی، لە نامەیەکدا بۆ تۆرگینیڤ دەڵێت: "ئەوەی ڕاستی بێ، ئەو شەڕەنامەیەی نێوان ئەو دوو پیاوە بەدخوا و بوودەڵەیەم نەک هەر بەدڵ نەبوو، بەڵکو زۆریش پەستی کردم، زۆر بە زەحمەت توانیم تا کۆتایی بیخوێنمەوە و تەواوی بکەم. هەموو ڕەخنەگرەکانیش هەمان ڕا و بۆچوونی منیان هەیە."

دۆستۆیڤسکی بە هۆی ئەم ناکامییە یەک لەدوای یەکانەوە، خەریک بوو شێت دەبوو، ئیدی بە مەبەستی خۆدزینەوە و هاتنەوەتایم، ماوەیەکی زۆر خوو دەداتە نووسینی گوتاری کەمبایەخ و بێئایندە و لەو گوتارانەدا ون دەبێت. ئیدی قایل دەبێت لە گۆڤاری کۆمیکی زۆبسکان بەشداری بکات و ئاگەدارییەکانی ناو گۆڤارەکە، بەبێ ناو دەنووسێت. پاشان لەو بارەیەوە دەڵێت: "ئەم ئاگەدارییانە سەروسەدایەکیان نایەوە، دەنگدانەوەی خۆیان هەبوو. ئەمە یەکەمین ڕۆمانی زنجیرەی لوسیان دو رۆبیمپری وەبیر دێنامەوە (لە کتێبی ئارەزووە ونبووەکانی بەلزاکدا، باسی گەنجێک بە ناوی لوسیان دو رۆبیمپری کراوە، کە نیشانە و نموونەی شکست و ناکامییە. یەکەم جار لە شاری ئانگومدا، بە هۆی بەهرە و تواناکانیەوە، شۆرەت و ناوبانگ دەردەکات، پاشان دێت بۆ پاریس و خوو دەداتە کاری ڕۆژنامەوانی، بەڵام هەموو هەوڵ کۆششەکانی شکست دێنێت کارلۆسی قەشەش کە دەیەوێ یارمەتیی بدات، نەگبەتی و بەدبەختی دەیگرێت. سەرئەنجام لوسیان خۆی دەخنکێنێ)."

ئیدی کرایڤسکیی وەشانکار، سلفەیەکی پێشوەختەی دەداتێ و هانی دەدات بەرهەمەکانی بڵاو بکاتەوە. دۆستۆیڤسکی لەم بارەیەوە دەنووسێت: "من بە هۆی ئەو سلفەیەی کرایڤسکییەوە هەموو قەرزەکانم دەدەمەوە و تاکە

ئارەزووم ئەوەیە کە ئەم زستانە بە جیددی کار بۆ ئەو بکەم، بەڵکو تا هاوین دێت تاکە پوولێکی کەسم لەسەر نامێنێ."

ئیدی هەموو کاتێک خۆی بۆ نووسینی دوو چیرۆک تەرخان دەکات، یەکێکیان بە ناونیشانی دوو ڕدێنتاشراو و ئەوی تریان بە ناونیشانی تازەنەرایەتیی سیاسیی هەڵوەشاوە. لە بەرواری ١٨٤٦/٤/١دا لە نامەیەکدا بۆ براکەی دەڵێت: "ئەم دوو چیرۆکە، هەردووکیان دەربارەی ڕووداوێکی خەمناک و کاریگەرن، با پێشوەختە ئەوەت پێ بڵێم کە زۆر کورت و چڕن."

بەڵام لە ئۆکتۆبەری هەمان ساڵدا (١٨٤٦)، لە نامەیەکی دیدا براکەی ئاگەدار دەکاتەوە کە ئەو دوو چیرۆکە شتاقیان بڵاو نابنەوە: "وازم لێیان هێناوە، چونکە ئەوەی لەم چیرۆکانەدا گوتوومن، کاوێژکردنەوە و دووبارەکردنەوەن، ئەو شتانەن کە پێشتر گوتوومن یان نووسیومن. چونکە ئێستا خوێنەران، بیری تازەتر، ڕەسەنتر، زیندووتر و ڕوونتر لەوەیان دەوێ کە من نووسیومە. ئێستا چیرۆکێکی دیکەم بەدەستەوەیە و خۆش دێتە دەستەوە. وەهای دەنووسم کە کەس نەتوانێ لەوە باشتری بنووسێت."

لە نامەیەکی دیکەدا بۆ براکەی، لە ساڵی ١٨٤٧دا، دەڵێت: "بەو زوانە چیرۆکی نیتوچکا نیزڤانۆڤنا دەخوێنیتەوە، بابەت و تێمەکەی ئیعترافێکە لە شێوەی چیرۆکی گولیادکیندا، بەڵام بە زمان و ناوەڕۆکێکی تەواو جیاواز. حاڵی حازر سەرقاڵی ڕۆمانێکی تازەم بە ناونیشانی ژنەیماڵبەکرێدەر. شتێکە لە بابەتی ڕۆمانی هەژاران، بەڵام لە ئێستاوە دیارە کە لەو باشتر دەردەچێت. هەست دەکەم ئیلهام و سەرۆیەک لە ڕۆحمەوە هەڵدەقوڵێت و ڕێتازەنیی قەڵەمەکەم دەکات."

ئیدی چیرۆکی نیتوچکا، دواکەوت و لە ساڵی ١٨٤٩دا بڵاو بووەوە. قارەمانی ئەم چیرۆکە کچۆڵەیەکە لەگەڵ باوەپیارەیەکی (مامی خۆی و مێردی دایکی) بەدمەستدا، کە وا وێنا دەکات یەکێکە لە بلیمەتەکانی واری موزیک و لەگەڵ دایکێکی نەخۆشدا دەژی و گەورە دەبێت. بە کورتی لە ناو چوار دیواری ژوورێکی تەنگ و نزمدا دەژی و پەروەردە دەبێت.

دۆستۆیڤسکی لەبارەیەوە دەڵێت: "نیتوچکا لەو تەمەنەدا کە هەموو منداڵێک توانا و وزەی خۆیان ئاراستەی دەرەوە دەکەن، چاویان لە دیمەن و دیاردەکانی دەرەوەیە، ئەو هەموو هەست و تێبینییە دەرەکییەکان لە ناخی خۆیدا کۆ

دەکاتەوە. ئەم منداڵە بە خەون و خەیاڵ دەژی. ئەم کچۆڵەیە لەم ژینگە تەنگ و تاریک و بەتەمتومانە، هێزی مەعنەویی خۆی لەدەست دەدات. زۆر دڵبەندی مامیەتی، چونکە لەسەرێکەوە کەسێکی بەهرەدارە و لەسەرێکی دیکەوە مایەی بەزەییە. بەڵام موزیکزانە، کەسێکی دەمدەمی مجێزە. ڕۆژێک دەڵێت من هیچ نیم، ڕۆژێکی دی هاوار دەکات من بلیمەتی موزیکم. لەڕاستیدا ئاوێتەیەکە لە غروور و تەوازوع. حەز دەکات خۆی بە چەوساوە و مەغدوور بزانێت."

بەڵام نیتوچکا لە دایکی پەست و بێزارە، چونکە وا وێنا دەکات کە ئەم بوونەوەرە لاواز و لەشبەبار و دەغەزارە، ڕێگە نادات کە ئەم پیاوە هونەرمەندە، خۆی بۆ هونەرەکەی تەرخان بکات.

هەڵبەت ئەم قینە بەزەییئامێزە و ئەم ئەشق و خۆشەویستییە نەفرەتئامێزە، هەمان ئەو حاڵەت و هەستەیە کە دۆستۆیڤسکی لە ڕۆژانی منداڵێتیدا سەبارەت بە بابی خۆی هەیبووە. بۆیە لە هەر دەرفەتێکدا کە بۆی هەڵدەکەوێ، بە ملی قارەمانانی چیرۆکەکانی خۆیدا دەدات و لە زاری ئەوانەوە دەریدەبڕێت، قارەمانی ڕۆمان و چیرۆکەکانی دەکات بە پەیڤدار و تازەنەری دەربڕینی هەستە دەروونییەکانی خۆی و بەم جۆرە، خۆی لە گوشاری ئەم هەست و سۆزە کۆنانە ڕزگار دەکات. هەرچییەکی لە دڵدا هەیە، لە زمانی قارەمانانی چیرۆکەکانیەوە دەریدەبڕێت.

دایکی نیتوچکا، بە شێوەیەکی خەمناک و لە هەلومەرجێکی تراجیدیدا دەمرێت و باوەپیارەکەی شێت دەبێت. ئیدی شازادەیەکی مۆزیکدۆست، کە وێنەیەکی کۆنت ڤیلیگۆرسکییە، کیژێ دەگرێتە ژێرباڵی خۆی. ئەم شازادەیە کچێکی چکۆلەی هەیە بە ناوی کاتیا. ئەمە شابانۆیەکە لەو گۆرە، زاڵ، پڕ داوا و داواکاری، مەند و کڕ و کپ. هەرچی لەو ماڵەدایە، نازی دەکێشێت و وەک گەنجینەیەکی پڕ بەها چاودێریی و نەوازشی دەکەن. کاتیا، یەکەم جار و لە سەرەتاوە خۆیشی بە چارەی ئەم میوانی ناوەختەدا نایەت و دەیبوغزێنێ. بە کچەتیوەی بێدایکوباوک ناوی دەبات، گاڵتەی پێ دەکات کە جلوبەرگەکەی شڕ و شەپڕێوە و ئیدی بەو جۆرە ئازاری دەدات. بەڵام پاشان وردەوردە مەیلی دەچێتە سەری و خۆشی دەوێت. ئیدی بەرەبەرە ڤیان و خۆشەویستییەکی گەرموگوڕ دەکەوێتە نێوان ئەم دوو کیژەوە، خۆشەویستییەکەیان دەگاتە

ڕادەی حەزی سێکسی و شەهوانی، چپەچپ و فسکەفسک لە ناو جێگەی خەودا، نوقوڕچگرتن، ماچومووچ، مشتومڕ و تووڕەبوون و شەڕ.

بەنیتوچکا دەڵێت: "من هەستم دەکرد کە تۆ ناتوانی بەبێ من بژیت، لە دڵی خۆمدا دەمگوت دەبێ تۆ ئازار بدەم. ڕاوەستە بۆم! ئەوسا لە دڵی خۆدا دەمگوت، حەز دەکەم لە هەمێزی بگرم، ماچی بکەم، هێندەی نوقوڕچ لێ بگرم تا دەمرێت."

دۆستۆیڤسکی ئەم تەبیعەتە گەرموگوڕە ژنانەیەی کەسێکی ڕەنجدیدەی، لە چیرۆکی ژنەی ماڵبەکریدەریشدا، کە زۆر لەپێش نیتوچکادا بڵاو بووەتەوە، بەرجەستە کردووە. لە ژنەی ماڵبەکریدەردا، زانایەگی گەنج بە ناوی ئۆردینۆڤ، کە لەژێر کاریگەریی کەڵکەڵە و خەیاڵاتە ئایینییەکانی خۆیدا، لە کۆمەڵگە دوور کەوتووەتەوە، لای پیرەمێردێک کە ئیدیعای جادووگەری دەکات، ژوورێک بە کرێ دەگرێت. پیرەمێری جادووگەر ڕدێنێکی فەیلەسووفانە و نیگایەکی ئاگرینی پشکۆئاسای هەیە. پیرەمێرد لەگەڵ ژنێکی ئێجگار جواندا دەژی و ئۆردینۆڤ، ئاشق و شەیدای ئەم ژنە دەبێت. بەڵام ئۆردینۆڤ کەسێکی سەودابیە، نیگەران و شپرزە و پەشێوە. ئەشق و ڤیانی سەبارەت بە کاترینی جوان و ڕازئامێز، لەمیانەی قسە وڕێنەئاساکانیەوە، وەک چۆن پرتەوی ڕووناکییەک لە درزی چرەتەمێکەوە دەردەکەوێ، بەو ئاوایە دەردەکەوت. بەردەوام لەنێوان خەون و خەیاڵدا دەژی، کاتێک کە چاو دەکاتەوە. خۆی لە دونیایەکدا دەبینێتەوە کە سەرپاکی دژی ئەوە. بەڵام ئەگەری ئەوە هەبوو ئەو کاتەی کە بێدار بوو، لە خەون و خەیاڵدا بووبێ، یان ئەو کاتەی وێنای دەکرد لە دونیای خەون و خەیاڵدایە، بێدار بووبێ، خوێنەریش وەک ئەو و لەگەڵ ئەودا لە دونیای خەون و هەقیقەت و واقعدا، لە هاتوچۆی بەردەوامدایە.

ئۆردینۆڤ، لە شوێنێکی نادیارەوە، دەنگی گێڕانەوەی چیرۆکێکی ئەفسانەیی دێتە گوی، ئەوسا ئەو دەنگەی کە چیرۆکەکە دەگێڕێتەوە، بەرەبەرە نزم دەبێتەوە و بەدەم زەمزەیەکی خۆشەوە کۆتایی دێت. "بەڵام چیرۆکە ئەفسانەییەکە لە شوێنانی دیکەوە بەردەوام دەبێت و درێژە پەیدا دەکات." لەم کاتەدا، گزوگومەت دەرگە دەکرێتەوە. دوو لێوی گەرموگوڕ دەنیشنە سەر

لێوانی ئۆردینۆڤ، ئەوسا ڕیزێک ماچی بەدووودا دێت. ئەمە کاترینە، دوای ئەوە یەکسەر لە بەردەم ئیکۆنەکاندا بە چۆکدا دێت و خۆی بە تاوانی کوشتن تۆمەتبار دەکات. مۆرین، پیرەمێرە جادووگەرەکە، هەوڵ دەدات کاترین لە ئۆردینۆڤ و خۆشەویستیی ئەو دوور بخاتەوە. جا لەمەدا حەقیقەت لە کوێیە؟ درۆ لەکوێیە؟ ئەم حیکایەت و چیرۆکە بە ڕەڤین و هەڵاتنی پیرەمێرەکە و کیژە گەنجەکە کۆتایی دێت. جا ئەم چیرۆکە و ئیلهامی ئەم چیرۆکە، بێگومان لە چیرۆکی تۆڵەی سامناکی گۆگۆڵەوە وەرگیراوە، کە لەوێشدا پیاوێکی جادووباز، بە شێوەیەکی نهێنی ئاشقی کاترینی کیژی خۆی دەبێت. ئیدی هەرچی نزا و وێردی غەیبانی و فەندوفێڵ و تووک و نەفرەت و ماجووم و دەرمان هەیە، بەکاری دەبات تا کچەکەی لە مێردەکەی جیا بکاتەوە.

هەر هەموو ئەو دیمەنانە و تەنانەت ئەو گەرداوەش کە لە ڕووباری دنیپەردا هەڵدەکات و گۆگۆڵ باسی کردووە، لەم چیرۆکەی دۆستۆیڤسکیدا دووبارە بوونەتەوە، بەڵام لە چیرۆکەکەی کاترین و ئۆردینۆڤدا، گەرداوەکە لە ڕووباری ڤولگادا ڕوو دەدات. هەڵبەت دەبێ لێرەدا ئەوە بگوترێت، کە وێڕای ئەوەش، ئەم کارە تەنیا وەرگرتن و لاساییکردنەوەیەکی ئەدەبیی ڕووت نییە.

ئۆردینۆڤ، ئەم پیاوە زانایە، کە لە هزرین و خوێندنەوەکانی خۆیدا بە جۆرێ نقوم بووە کە تەواو لە ژیانی ئاسایی دوور کەوتووەتەوە و دابڕاوە و بەقەد منداڵێک ئاگای لە ژیان نییە، تانەوتەشەر و نەفرەت و بێزاری و بەرخوردی زبری دۆست و برادەرەکانی، تەحەمول دەکات، کە لە ڕەفتاری سەیروسەمەرەی ئەو پەست و بێزارن، ئەمە دەقاودەق خودی دۆستۆیڤسکییە. ڤیان و ئەشقی قارەمانە گەنجەکەی ڕۆمانەکە سەبارەت بە کاترین، هەمان ئەشق و ڤیانی دۆستۆیڤسکییە دەربارەی مەدام پانائیڤ، کە دابونەریتە کۆمەڵایەتییەکان ڕێگەی مەدام پانائیڤ نادەن مل بۆ ئەو ئەشق و ڤیانە بدات. دۆستۆیڤسکی لە شەوە سپییەکاندا دەنووسێت: "من تەمەنم بیستوحەوت ساڵە و تا ئێستا هیچ کەسێکم نەبینیوە. باوەڕم پێ بکە، هەرگیز لە ژیانمدا ژنێک نەبووە، هەرگیز، هەرگیز دۆست و دەستگیرانێکم نەبووە. من هەموو ڕۆژێک بیر لەوە دەکەمەوە، کە ئان ئاخری ئەو ساتە دێت، کە ناسیاوی و ئاشنایەتی لەگەڵ کەسێکدا پەیدا بکەم."

ئەم تەکنیکەی کە نووسەر بۆ دەربڕینی خەون و خەیاڵەکانی خۆی بەکاری بردووە، جگە لە ڕەخنەی هاوچەرخ، کە لەژێر کاریگەری و باندۆری شێوازی ڕیالزمی و مەسەلە و بابەتە کۆمەڵایەتی و جڤاکییەکاندا بوو، تووشی گومڕایی و تووڕەبوون بکات، هیچی تری لێ نەکەوتەوە.

ئەوەتا بیلینسکی، لە تووڕەییدا خوای نامێنێ و بۆ ئانانکۆڤ دەنووسێت: "بۆم باس کردیت کە دۆستۆیڤسکی ڕۆمانێکی تازەی لەژێر سەرناڤی ژنەی ماڵبەکرێدەر بڵاو کردووەتەوە؟ ئەمە خراپترین گەوجایەتیی ئەم پیاوەیە. لەگەڵ هەر کارێکی تازەیدا، پایەیەک دێتە خوارەوە. بەڕاستی ئێمە هەڵە بووین کە وامان وێنا دەکرد ئەم پیاوە جۆرە بلیمەتییەکی تێدایە. من کە لە پێشەنگانی ناساندنی ئەو بووم، ئەوپەڕی کەرێتیم کردووە. من لەم ڕۆژانەدا، کتێبی ئیعترافنامەکەی جان جاک ڕۆسۆم خوێندەوە، لە ڕێگەی ئەم کتێبەوە زۆرم ڕق لێی هەستا، بەڕاستی قێزم لەم ئاغایە بووەوە، کە ئەویش وەک دۆستۆیڤسکی پێی وایە هەموو تیرەی بەشەر بەغیلیی پێ دەبەن و دەیانەوێ بیچەوسێننەوە."

ئەو ڕاپۆرتەی کە بیلینسکی لە بڵاڤۆکی سەردەمدا دەربارەی چیرۆکی ژنەی ماڵبەکرێدەر بڵاوی کردەوە، زیاتر ڕەفزکردنی ئەم کارە و شکاندنی بوو. بۆ نموونە دەنووسێت: "لە سەرانسەری ئەم چیرۆکەدا، تاکە وشەیەک یان دەستەواژەیەکی ناسک و زیندوو بەدی ناکرێت. ئێجگار دەستکرد و ئاڵۆزە. هیچ کەسێک لەم چیرۆکەدا بە پێی خۆی ناڕوات، بە زەبری دارعەسا ڕێ دەکەن. هەموو شتەکان دەستکرد و درۆ و ساختەن."

هەڵبەت دۆستۆیڤسکی ئەم ڕەخنە توندەی لە بەر گران دەبێت و زۆر دەڕەنجێت. هەست بە نائومێدییەکی زۆر دەکات، نامەیەک بۆ میشێلی برای دەنووسێت: "ئەمە سێیەمین ساڵی کاری نووسەرایەتیی منە. لەوە دەچێ لە چڕە تەمومژێکدا بژیم، ژیانی ڕاستەقینە بە دروستی نەبینم. برام دەبێ لێرەدا بوەستم، شۆرەتێکی گوماناوییان بۆ دروست کردم. نازانم ئەم دۆزەخەی کە بۆ خۆمم دروست کرد، خۆمم تێیخست، تا کەی بەردەوام دەبێت.

هەژاری، کاری زۆری بێئاکام، کەی دەگەمە ئیسراحەت و ئاسوودەیی و ئارامی؟"

بەشی دەیەم

شکست و هەرەسهێنان

لەڕاستیدا لەم قۆناغی بەرهەمهێن و بەپەلە و بێڕەونەقەدا، غەم و پەژارە بەسەر دۆستۆیڤسکیدا زاڵ بوو. خیانەتی نامەردانە، زەم و زەمکاری و لەعەلەیبیگوتنی دەوروبەرەکەی، ڕۆحیان ئازار دەدا. کێشەی ژیان لەو ژوورەی کە بە کرێی گرتبوو و وەرگرتنی قەرزوقۆڵە و کێشەی دانەوەی و ڕاگرتنی دڵی برادەرەکانی، دەکەنە کارێک بە خۆی ئەم هەموو عەزاب و بەدبەختییە دوورودرێژانە بجەڕبێنێ، کە خەڵکی هەژار و نەدار پێوەی گیرۆدەن.

یەکێک لە سیفەتەکانی بەدبەختی و بەڵای گەورە، ئەوەیە کە تەنانەت ئەوانەشی کە تووشی دەبن، دڵخۆشیی خۆیان دەدەنەوە. بەڵام کێشە و عەزابی ڕۆژانە، بەرەبەرە وەک مۆرانە دەدەنە گیانی مرۆڤ، لەبنی دێنن، دەیفەوتێنن، بێ ئەوەی مرۆڤ بتوانێ بیر بکاتەوە و بە هاوارێک خۆی لە چنگیان دەربێنێ. دیارە قەزاوەت و حوکمی گشتی زۆر سەختە، بەتایبەتی بۆ یەکێکی وەک دۆستۆیڤسکی، لە هەر کەسێکی دی قورستر و سەختتر بوو. بەرەبەرە دۆستایەتییە ئەدەبییەکانی لەدەست دەدات، بیلینسکی لێی دووردەکەوێتەوە، هۆی ئەم ناکۆکی و دوورکەوتنەوەیە، تا ڕادەیەک لە قەڵەمڕەو و سنووری کاری هونەری دەردەچێت.

کێشەی دۆستۆیڤسکی، ڤیساریۆنە، کە لێی تووڕەیە، بە شێوەیەکی هیستریایانە هێرشی دەکاتە سەر. بیروبۆچوونی جیاوازی لەمەڕ دۆز و مەسەلە جڤاکییەکاندا لەگەڵیدا هەیە.

ئیدی دوو ڕێباز و ڕەوشی ئەخلاقیی جیاواز بەرانبەر یەکدی دەوەستنەوە و زۆر زوو ڕایدەگەیەنن، کە بیروبۆچوونەکانیان تێک ناکەنەوە و یەکدی ناگرنەوە.

بیلینسکی، لە دوا شیکردنەوەی خۆیدا ڕێبازی زانستی هەڵدەبژێرێت. پێشکەوتنی جڤاکی و کەرامەتی تاک لە هزر و هزرینی ئەودا، لە خەمە هزری و ڕۆشنبیرییەکاندا، پێگەی یەکەم وەردەگرێت. کە دەبینێ سکەیەکی قیتار دروست کراوە، "ڕۆحی ئاسوودە دەبێت".

بەڵام دۆستۆیڤسکی لە ڕۆژانەیادداشتی نووسەرێکدا، دەنووسێت: "ئەو لە سەرەتای ئاشنابوونمانەوە لە کانگای دڵەوە خۆشی ویستم و بە هەموو ئەقڵێکی خۆیەوە دەیویست من لە قاڵبی هزر و بیروبۆچوونەکانی خۆی بدات. من ئەوم وەک سۆسیالیستێکی دووئاتەشە ناسی. هەر لە سەرەتاوە لە هەوڵی ئەوەدا بوو نکۆڵی لە بوونی خودا بکەم و پشت بکەمە ڕێنماییەکانی مەسیح. وای هەست دەکرد وەک کەسێکی سۆسیالیست لەسەریەتی ئەم جۆرە بیروباوەڕە ئایینییەی من بسڕێتەوە. تاکە شتێ کە لای ئەو دەمایەوە، تەنیا ڕوخسار و سیمای پرشنگداری مرۆڤی خودائاسا و ئەخلاقی بەرز و جوانی نائاسایی سەرچاوەی پەڕجوانیی مرۆڤە. لێ بیلینسکی، لە هەنبەر ئەم لەمپەڕە سەخت و عاسییانەدا، وەک چۆن ئارنست ڕینان کۆڵ نادات، ئەویش کۆڵ نادات و دەستبەردار نابێت." لە ساڵی ١٨٧١دا، کە هێشتا تووڕەیی و نەفرەتی دۆستۆیڤسکی دانەمرکابووەوە، نامەیەک بۆ ستراخۆڤ دەنووسێت: "ئەم پیاوە لە بەردەم مندا، جناوی بە مەسیح دا. بەڵام کاتێک کە جنێوەکەی دەدا، هەرگیز لە خۆی نەپرسی، ؛باشە کێی لە جێگە دابنێین؟ خۆمانی لە جێگە دابنەین؟' نەخێر هەرگیز بیری لەمە نەکردووەتەوە. زۆر لە خۆی ڕازییە. ئایا ئەم جۆرە بیرکردنەوە و هزرینە، نیشانەی گەوجێتی و خۆپەسەندی نییە؟"

لە شوێنێکی دیکەدا دەنووسێت: "تۆ بە من دەڵێی کەسێکی بەتوانا و بەهرەدارە. هەرگیز وا نییە، داوەرییەکانی دەربارەی قارەمانەکانی گۆگۆڵ ئێجگار لامسەرلایی و سەرڤەسەرڤەیە. تەنیا ئەو شتانەی گۆگۆڵی بەدڵە کە نکۆڵی لە شتێک دەکەن و شتێک مەحکووم دەکەن. من لێرەدا بە درێژایی چوار دانە ساڵ، لێکۆڵینەوە ڕەخنەییەکانی ئەوم خوێندووەتەوە. کاتێک

پوشکین دەستبەرداری ژانرە ئەدەبییە دەستکردەکانی خۆی بوو و چیرۆکانی بیلکین و زنجی نووسی، ڕەخنەی لێ گرت و هێرشی کردە سەری. بەشی کۆتایی کتێبی ئۆجین ئونیگینی پەسەند نەکرد و یەکەم کەس بوو کە دەستەواژەی 'پوشکین، شاعیری سالۆنان'ی بەکار برد و خستە سەر زاران."

دۆستۆیڤسکی لەملاوە بۆ ئەولا دەڕوات، ئیدی هیچ بەهایەک بۆ ئەو کەسە دانانێت کە جاران پێی دەگوت "دڵێکی پاک". وای لێ هات ڕقی لە هەموو ئەو شتانە بوو کە بیلینسکی حەزی لێی دەکرد، وەک هونەری بەسوود، دانانی بەرنامەیەکی فەرهەنگیی مرۆڤانی بۆ خزمەتی تیرەی مرۆڤ. هەموو ئەو شتانەی خۆش دەویست کە بیلینسکی حەزی لێ نەدەکردن، وەک وێنەی خودا و هونەری ئازاد.

دۆستۆیڤسکی چیتر قەبووڵ ناکات لە لایەن کەسێکەوە، کە لە قسەکانی نەدەگەیی، هەڵبسەنگێنرێ و ڕەخنەی لێ بگیردرێت. ئامادە نییە لە کۆڕ و مەجلیسێکدا بەرهەمی خۆی بخوێنێتەوە، کە ئەو کابرا شێتە، بەدەم هاوار و کەفپرژاندنەوە، بە ڕوویدا هەڵبشاخێت و سووکایەتیی پێ بکات.

ئیدی دۆستۆیڤسکی وای لێ هات هەموو ئەوانەی کە لە دەوری ئەم ڕەخنەگرە کۆ ببوونەوە، بە دژمن بزانێ، لە پێش هەموویانەوە تۆرگینیڤ، ئەم زەبەلاحە پەنجە کورتە، ئەم پیاوە خاو و سستە، ئەم پیاوە هەستیار و زمانلووسە خۆبەرەپێشەوەیە. بیلینسکی چاک ئەم تۆرگینیڤەی بەلای خۆیدا ڕاکێشاوە و مێشکی بە بۆچوونە غەرەبگەراییەکانی خۆی، بە سۆسیالیزم و بیر و باوەڕە ئەنتی خوداییە بێ بنجوبناوانەکانی خۆی ئاخنیوە. ئیدی ئەم هەڵوێستانەی بە ڕادەیەک دۆستۆیڤسکیی پەست کردبوو، کە پاشان سەبارەت بە تۆرگینیڤ بنووسێت: "من بەش بە حاڵی خۆم هەرگیز ئەم پیاوەم خۆش نەویستووە." ئەوەی لە بیر چووبوو، کە ڕۆژی پاش یەکەم دیداری لەگەڵ ئەم نووسەرەدا، گوتبووی: "خەریک بوو ئاشقی ببم."

پاشان تۆرگینیڤ پشتیوانیی لەو قسەیە دەکات و لەو بارەیەوە دەڵێت: "کاتێک کە هەردووکمان هێشتا گەنج بووین و لە سەرەتای ژیانی ئەدەبیی خۆدا بووین، ڕقی لێم بوو، هەڵبەت لە خوتوخۆڕایی، هیچ هۆیەک بۆ ئەم ڕق و کینەیەی لەئارادا نەبوو."

وا دیارە تۆرگینیڤیش ئەوەی بیر چوو بوو کە پەخشانی سوارچاکی سیما خەمینی دژی ئەو نووسیبوو. ئەو تانەوتەشەرانەی لە سالۆن و ئەنجوومەنە ئەدەبییەکاندا لێی دابوو، ئەو تەوس و توانجانەی دەربارەی دیزاین و ڕازانەوەی بەرپەڕین چیرۆکەکەی خستبوونیە سەرزاری خەڵکی و هەزارویەک کلکەتیزەی دیکەی خۆی بیر چووبوو، کە بۆ تووڕەکردنی ڕەقیب و خەنیمەکەی خۆی بەکاری بردبوو.

دژایەتیی نێوان تۆرگینیڤ و دۆستۆیڤسکی، لەگەڵ چاپ و بڵاوبوونەوەی چیرۆکی هاوشێوەدا دەستی پێ کرد؛ دوای ماوەیەکی کەم، فیۆدۆر لە نیکراسۆڤیش زویر دەبێ و پەیوەندیی لەگەڵدا دەبڕێ. ئیدی نامەیەک بۆ براکەی دەنووسێت: "حەز دەکەم ئەوە بزانی کە من لەبەر نیکراسۆڤ، پەیوەندیم لەگەڵ بڵاوکراوەی سەردەمدا بڕیوە. دیارە ئەم دڕدۆنگییەم پێ ناخۆشە. نیکراسۆڤ، گلەیی ئەوەم لێ دەکات کە بۆچی دوو چیرۆکم داوە بە کراییڤسکی و نەمداوە بە گۆڤاری وەرزنامەی نیشتمان، بۆچی وێڕای ئەوەی بڕێک پارە بەو قەرزارم، بەبێ پرس وازم لێ هێناوە. جا چونکە ئومێدی ئەوەی نەماوە کە بتوانم لە ماوەیەکی هەندێ کورتدا، چیرۆکێکی بدەمێ، کۆمەڵێک قسەی ناخۆشی پێ گوتووم. بە زبری و بێئەدەبی داوای قەرزەکەی کردووەتەوە. منیش بێ ئەوەی بیر بکەمەوە، بەڵێنم داوە کە تا ٩/١٥ قەرزەکەی بدەمەوە، کە حیکایەتێکی سەخیفە.

ئێستا ئەوەیان بۆ هەڵبەستووم و دواخستووم کە تووشی نەخۆشیی غروور و خۆبەزلزانی بووم. نیکراسۆڤ خۆی ئامادە دەکات کە بە توندی ڕەخنەم لێ بگریت. بەڵام بیلینسکی پیاوێکی ئێجگار لاوازە، بە ڕادەیەک لاوازە، کە تەنانەت ئامادەیە ڕاوبۆچوونە ڕەخنەییەکانی، وەک چۆن کراسەکەی بە ئاسانی دەگۆڕێت، بەو ئاوایە و بە هەمان ئاسانی بیگۆڕێت."

لەو سەروبەندەدا، نووسەرانی تازە هاتنە ئاراوە و دەستبەکار بوون. ئیدی دۆستۆیڤسکی ئەو گەنجە بەهرەمەند و دیارەی کاتی چاپ و بڵاوبوونەوەی هەژاران نەبوو. تا ئەو کاتە چەند کتێبێکی بڵاو کردبوونەوە، کە هەندێیان مایەی دڵبەندی و پەسەندیی خەڵکی بوون و هەندێیان مایەی نائومێدی و تۆرانی جەماوەری خەڵکی بوون. ئێستا نە نووسەرێکی تازەکار و نە

نووسەرێکی سەرکەوتوو بوو. نە کونجکاوی خەڵکی دەورووژاند و نە ڕێز و حورمەتێکی جێگیر و نەگۆڕی بەدەست دێنا، لەبەر پێبلیکانەی چاوەڕوانیدا، ئەم پێ و ئەم پێی دەکرد، کە دەیبیست ئەو خەڵکانەی دوای ئەو خەریکە پێشی دەدەنەوە و دیانەوێ بە پێبلیکانەکەدا سەرکەون، تووڕە دەبوو. خەڵکی باسی ئەم نووسەرە تازانە دەکەن، کە ژمارەیان زۆرە و خەریکە لەو نزیک دەبنەوە. ئایا دەستبەرداری پێشەنگایەتیی خۆی دەبێ؟ ئایا دیلێت پێشی بدەنەوە؟ هەموو ئایندەی دوای بێداربوونەوە، لە هەوەڵێن دەورانی غروور و مەستیی شۆرەت و ناوبانگ، بە با دەڕوات. بەڕاستی غروور کارێکی گەوجانەیە. لە نامەیەکدا بۆ میشێلی برای دەنووسێت: "کۆمەڵێک نووسەری گەنج پەیدا بوون، هەندێیان هەڤڕەکی من دەکەن. لە ناو ئەوانەدا هیرتزن و گونجاڕۆڤ، دیار و مایەی سەرنجن. یەکەمیان هەندێ بەرهەمی بڵاو کردووەتەوە، بەڵام دووەمیان هێشتا هیچی بڵاو نەکردووەتەوە. ڕەخنەگران، زۆریان ستایش دەکەن و لە ڕادەبەدەر پێیاندا هەڵدەڵێن، بەڵام تا ئێستاش هەر من پێشەنگم و هیوادارم هەمیشە هەر وا بمێنم."

هەڵبەت لەبەر دڵی میشێل وشەی "هەمیشە"ی بەکار بردبوو، دەنا لە ڕاستیدا لە ناخی خۆیدا، وا نەبوو، گومانی لە خۆی هەبوو. تۆ بڵێی هیچی پێ مابێ؟ لەوەیە بیلینسکی و داروودەستەکەی نەهەقیان نەبووبێ، کە نکۆڵییان لە هەر بەهرە و توانایەکی ئەو دەکرد. ڕەنگە وا باش بێ مەیدان چۆڵ بکات و خۆی لە بەرچاو دوور بخاتەوە. بەڵام نا، ئەمە کاری کردەنی نییە، ئەگەر ئەو تا ئێستا توانای ڕاستەقینەی خۆی نەنواندووە، هۆیەکەی ئەمەیە کە لە هەلومەرجێکی دارایی نالەباردا دەژی. هەژاری و دەستکورتی، هەلومەرجی لەبار بۆ ئیلهام و سەرۆ فەراهەم ناکات و ناڕەخسێنێ. هەمیشە بێپارەیە و نەداری و نەبوونی خەریکە دەیکوژێت و لەناوی دەبات. لە زۆربەی نامەکانیدا، ئەم بیرۆکەیە دووبارە دەبێتەوە: "چەند ناخۆشە، چەند ترسناکە پیاو لەپێناوی دابینکردنی بژێویدا کاری نووسین بکات! جۆری کارەکەی من لەگەڵ گوشار و ناچاریدا تێک ناکاتەوە.'

لەوەتەی لێکدی جیا بووینەتەوە، بڕی چوار هەزار و پێنجسەد ڕۆبڵی تەواوم خەرج کردووە. بایی تەنیا یەک هەزار ڕۆبڵم لە کاڵا بازرگانییەکەی خۆم پێشفرۆش کردووە.

لە کاتێکدا من هەمیشە هەمان قەوان لێ دەدەمەوە، تاکە یەک کوپێک شک نابەم. قەرزێکی زۆرم لەسەرە. خەریکی نووسینم و بەرئەنجامی کارەکەم لێ دیار نییە. ئیدی وەڕەز و بێتاقەت، بەدەم چاوەڕوانیی حاڵێکی لەمە لەبارتر و باشترەوە، دەتلێمەوە.

ئەو سیستمی قەرزی بەردەوامەی کە کرایڤسکی پێشنیازی کردووە، لە لایەکەوە نیشانەی گەورەیی منە و لە لایەکی دیکەوە دەبێتە مایەی کۆیلایەتیی ڕەهای ئەدەبی من. خۆ ئەگەر دۆستانی جوامێر لەم دونیایەدا فریام نەکەوتبان، ئەوا تێدا دەچووم... زۆر هەژارانە دەژیم. لەوەتەی لە تۆ جیا بوومەتەوە، تەنیا دووسەد و پەنجا ڕۆبڵم خەرج کردووە و سێسەد ڕۆبڵیش قەرزم داوەتەوە... نیکراسۆڤ کارێکی زۆر خراپی لەگەڵدا کردم، کە ناچاری کردم ئەو سەد و پەنجا ڕۆبڵە پێشەکییەی کە پێی دابووم، کاش بدەمەوە."

پارە، پارە، هەمیشە پارە. بەڵام دۆستۆیڤسکی نازانێ چۆن پارە بەدەست بێنێ، کە بەدەستی دێنێ، نازانێ چۆنی بەکار بێنێ، نازانێ چۆنی هەڵگرێ و پاشەکەوتی بکات. هەمیشە پەلەیەتی. لە هەموو ژیانیدا ئەم پەلەپەلەی پێوە دیارە. لەم دونیایەدا وەک ئەوەیە لە ماڵی خۆیدا نەبێت. بەردەوام لە هەوڵی گۆڕاندایە، لە هەوڵی ئەوەدایە هەوایەک بگۆڕێت. ئیدی ئەم گۆڕانکارییە لە ژوورەکەیەوە دەست پێ دەکات؛ جار و دوان و سییان دەگوازێتەوە، بەدەم گواستنەوە و بارکردنەوە، ئەمسەر و ئەوسەری سان پترۆسبۆرگ تەی دەکات. بۆ خۆی دۆست و ئاشنای تازە پەیدا دەکات ماڵباتی بیکیتۆڤ، مایکۆڤ و دکتۆر یانۆڤسکی دەناسێت، لەگەڵ ئەواندا هەست بە ئاسوودەیی و ئەرخایەنی دەکات، ئەوانیش ئەمیان خۆش دەوێ، حەسوودی و بەغیلیی پێ نابەن، گاڵتەی پێ ناکەن. لە دیوەخانە ئەدەبییەکەی ماڵباتی مایکۆڤدا کە دەبینێ کوڕان و کچانی گەنج سەما دەکەن و دەرەقسن، ئەویش دەرەقسێ.

بەڵام هیچ دیار نییە ئەو پۆزشنامەیەی بەرواری ١٨٤٨/٥/١٤، کە بۆ مەدام مایکۆڤی ناردووە، بە بۆنەی چ ناکۆکی و بەدحاڵیبوونێکەوە بووە.

دەنووسێت: "'من وا هەست دەکەم کە دوێنێ تۆم بە تووڕەیی بەجێ هێشت. دەترسم بە کەسێکی بێئەدەب هاتبمە بەرچاوت، بە کەسێکی بێزەوق و کێوی و فێڵبازت لەقەڵەم دابم. تکایە، لێم تێبگە، چونکە بونیادێکی سست و عەسەبیم هەیە، بۆیە بە زەحمەت وەڵامی پرسیارانی دوولۆنەم (جووتمانایی) پێ دەدرێتەوە."

نەخێر، نە کۆڕێن دۆستانە و نە ئەو ئێوارە شێوە بچووک و سادانەی کە لە هۆتێلی دوفرانسدا بۆ دۆستەکانی خۆی سازی دەکرد، نە ئەو ستایشەی کە دۆستە نزیکەکانی لێیان دەکرد، هیچیان نائومیدیی ئەویان نەدەڕەواندەوە. لە عەسەبییەت و بێپارەییدا نەخۆش دەکەوێت، دکتۆر یانۆڤسکی دەکەوێتە چارەسەرکردنی. دۆستۆیڤسکی هەموو بەیانییەک سەری دەدات، زووبەزوو دۆستایەتییەکی پتەویان دەکەوێتە نێوان. سەرئەنجام لێ دەبڕێن کە پێکەوە بژین و بە هاوبەشی مەسرەف بکەن. نەخۆشییەکەی دۆستۆیڤسکی سەیرە، کە ئێوارانی لێ دێت، خەم و پەژارەیەکی سەیر دایدەگرێت و هەست بە ترسێکی پەنهان و شاراوە دەکات. لە ڕۆمانی مزلون مهانوندا دەڵێت: "بە ئازارترین ترس، ترسێکە کە نەتوانین دیاریی بکەین، لە شتێک بترسین کە لێی تێنەگەین، ڕووداوێک کە لە زنجیرەی ڕووداوەکاندا بوونی نەبێت، بەڵام لەگێن بێ لە هەر ئانوساتێکدا ڕوو بدات."

هەندێ ڕووداوان، هەندێ وردەکاریی ژیانی ڕۆژانە، لە دیدی ئەودا بە مانای ترسناک بارگاوین. وێڵ و سەرگەردان بە ناو چڕە جەنگەڵی خەیاڵات و پێشبینییان دەکەوێت. وا وێنا دەکات کە تووشی سیل بووە یان شێت بووە، بۆیە خوو دەداتە خوێندنەوەی هەندێ کتێب و سەرچاوەی پزیشکی. ئیدی لێکۆڵینەوە پزیشکییەکانی زانای کاسەسەرناس، گال، دەربارەی کار و پێکهاتەی کاسەسەران، زۆر سەرنجی ڕادەکێشێ و ئیدی داوا لە دکتۆر دەکات بە وردی شێوە و پێکهاتەی کاسەسەری بۆ بخاتە بەر وردبینیی لێکۆڵینەوەوە.

ڕۆژێک لە ڕۆژانی مانگی تەمووزی ساڵی ١٨٤٧، دکتۆر یانۆڤسکی لە شەقامدا تووشی فیدرۆ میخائیلۆڤیچ دەبێت، کە ڕەنگ زەرد و نیگا وێڵ، بە لارەلا ڕێ دەکات و فەرمانبەرێکی سوپایی ژێر باڵی گرتووە. تازە لە نۆرە فێیەک، کە تۆزێ لەوەوپێش لێی دابوو، هەستابووەوە. یانۆڤسکی بە

گالیسکەیەک بۆ ماڵی خۆی دەباتەوە و خوێنی لێ دەگرێت. خوێنێکی خەستی ڕەشی وەک مەرەکەب لە گیانیەوە فیچقە دەکات و دۆستۆیڤسکی هاوار دەکات: "نەجاتم بوو! نەجاتم بوو!"

جارێکی دیکە هەر ئەم یانۆڤسکییە، لە مەیدانێکی گشتیدا تووشی دۆستۆیڤسکی دەبێت، کە بەکەیف و ئێجگار شەنگوڵ، بە جلوبەرگی یەخەکراوە و بەسەری کۆتەوە و بەوپەڕی بێپەروایی، قۆڵ لە قۆڵی بابایەکی سوپاییدا ڕێ دەکات. دۆستۆیڤسکی چاوی بە برادەرەکەی دەکەوێ، ئاماژە بۆ ئەو پیاوە دەکات کە یارۆی سوپایی نایناسێت و هاوار دەکات: "ئا ئەمەیە، ئەمە ئەو کەسەیە کە فریام دەکەوێ و ڕزگارم دەکات."

دەچێت بۆ لای براکەی، بیر لەوە دەکاتەوە کە سەفەری ئیتاڵیا بکات. ئاوات بەوە دەخوازێت کە شوکێک لێی بدات کە لە ڕابردوو و لە ئێستا و لەخودی خۆیشی ڕزگاری بکات. دەڵێت: "وەک ماسییەکی ژێر بەستەڵەک تەقەلا دەدەم." چ دەبوو گەر بکەوتبایە ژێر عەرەبانەیەکەوە یان خۆی بخستبایە ئاوێکەوە و بخنکایە؟ ئایا ئەگەر تووشی ڕووداوێکی لەو بابەتە بوایە، باشتر نەبوو لەم بێزاری و ناڕەحەتییەی کە ڕۆژ لەدوای ڕۆژ پتر تیایدا نقوم دەبوو؟ بۆچی دەژی، چاوەڕوانی چی دەکات؟ مارمولادۆڤ لە ڕۆمانی تاوان و سزادا دەڵێت: "دەزانن ئەمە مانای چییە؟ مانای ئەمەیە کە کەسمان نازانین بۆ کوێ دەڕۆین."

دۆستۆیڤسکی بەدەم ئەم هەستە ترسناکەوە دەتلایەوە، کە هیچ بیانوویەک بۆ ژیان نییە. ئەو ڕێگەیەی کە گرتوویەتیە بەر، بنبەستە و دەرناچێت. دیوارێکی ئەستوور لە بەردەم خۆیدا دەبینێ، دوای چەند هەنگاوێکی دیکە دەیگاتێ و ئیدی ناتوانێ یەک هەنگاوی دی بچێتە پێشێ.

بەندی دووەم

بەشی یەکەم
پیلان

شەڕی ساڵانی ١٨١٢ بۆ ١٨١٤، سەربازانی ڕووسیای گەیاندە ناوجەگەری ئەورووپا. ئیدی ئەفسەرانی سوپای داگیرکەر زۆر زوو، لە نزیکەوە ئاشنایەتییان لەگەڵ فەرهەنگ و کولتووری ئەورووپادا پەیدا کرد و تامەزرۆی فێربوونی بوون. ئەو وڵاتانەی کە ماندوو و شەکەتی دەستی ستەمکاریی سوپایی ناپۆلیۆن بوون، بێدار بوونەوە و چاویان بە ژیانێکی جڤاکی و کۆمەڵایەتیی تازە کرایەوە. ڕێکخراوانی نهێنی لە فەڕەنسا، ئیتاڵیا و ئەڵمانیدا ڕووی لە زیادی کرد، وەک ڕێکخراوی چاربونری و توگندبوند و تا دوایی. کە سوپای ڕووسی گەڕایەوە بۆ وڵات، بە چاولێکەریی ئەو ڕێکخراوە نهێنییانەی ئەورووپا، کۆمەڵێک ڕێکخراو و کۆمەڵە دروست کران، وەک ڕێکخراوێن یەکێتیی باکوور، یەکێتیی باشوور و یەکێتیی سلاڤییان. ئەم کۆمەڵە و ڕێکخراوانە لە سەرەتاوە ئاشکرا بوون، پاشان قەدەغە کران و بوون بە نهێنی. ئەندامانی ئەم ڕێکخراوانە بریتی بوون لە خەڵکێن خانەدان و نەجبیزادە و فەرمانبەرانی گەورەی دەوڵەتی. بەرنامەی کار و پڕوگرامیان بریتی بوو لە داواکردنی هەڵوەشانەوەی کۆیلایەتی، هەڵوەشاندنەوە و لابردنی ئەشکەنجەی جەستەیی، خەبات دژی ڕژێمی کۆنەپەرست و پاشکەوتووی ئەلکساندەری یەکەم. ئەلکساندەری یەکەم دژی ئازادیی کۆیلە و مسکێنەکان نەبوو، بەڵام لە ئاقیبەت و ئاکامی دانی ئازادییەکی بەپەلە و کتوپڕ دەترسا.

کاتێک نیکۆڵای یەکەم هاتە سەر تەخت، لە لایەن گرووپانی ئۆپۆزیسیۆنەوە، بزووتنەوەیەکی توندی ڕاپەڕینئاسا بەرپا بوو، کە بۆ ناو سوپاش سیرایەتی کرد و ئەوە بوو ڕاپەڕینە خوێناوییەکەی بەرواری ١٨٢٥/١/١٤ی لێ کەوتەوە. ئیدی گاردی تزاری توانیی ڕاپەڕینەکە دابمرکێنێتەوە و بەسەر شۆڕشگێڕەکاندا، کە دیسامبەرییەکانیان پێ دەگوترا، زاڵ ببێت و هەندێ لە پێشەوایانی ڕاپەڕینەکە لەسێدارە بدات و هەندێیان ڕەهەندەی سیبریا بکات. هەرچەندە ڕاپەڕین و یاخبوونەکە سەرکوت کرا، بەڵام جموجۆڵ و چالاکی و بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکە نەوەستا و نەکوژایەوە. بە هەرحاڵ، تزار بەوە قایل بوو هەندێ لەو ڕیفۆرم و چاکسازییانە ئەنجام بدات کە دیسامبەرییەکان داوایان کردبوو، بەڵام دەیویست بە خۆی ئەو ڕیفۆرمانە بکات. نەیدەویست چینی ئۆرستوکراتیی شۆڕشگێڕ، دەست لە کاروباری سیاسەتی ئیمپراتۆریەتی ڕووسیا وەربدەن. ئیدی یەکسەر مەسەلەی کشتوکاڵی و کێشەی جووتیاران خرایە بەرنامەی لیکۆڵینەوەوە و لە هەمان کاتدا سانسۆرێکی پۆلیسیی توند خرایە سەر ڕۆشنبیران و هزرڤانان، لە گەورەیانەوە تا بچووکیان.

بەم جۆرە، هەرچەندە تزاری تازە مۆدێرنیزمی ڕۆژئاوایی قهبووڵ کرد و خەمخۆری و پەرۆشیی خۆی سەبارەت بە چارەنووسی موجکیان ڕاگەیاند، سەرباری ئەم ڕیفۆرمانەش، لە دیدی ڕۆشنبیرانەوە، هەر تازەنەری ستەمکارییەکی ڕەها و نیشانەی حکومەتێکی دیکتاتۆریی ڕەهای پاشکەوتووی کۆنەپەرستی، مایەی گومان بوو. کیکینی دیرۆکنووس دەڵێت: "ئازادیی بیرکردنەوە نەبوو، خەڵکی لەو ڕووەوە لە تەنگانەیەکی تەواودا بوون." خەڵکی لە هیچ قۆناغ و شوێنێکی دیکەدا، بەقەد ئەم قۆناغ و سەردەمە تامەزرۆ و ئارەزوومەندی بیرکردنەوە نەبوون. بیریان بۆ کەسانێک و لەجیاتیی کەسانێک دەکردەوە، کە خۆیان بیریان نەدەکردەوە، کە ڕێگەی بیرکردنەوەیان پێ نەدەدرا. ئیدی خەڵکی بە تەنیا بیریان دەکردەوە، بە کۆمەڵ بیریان دەکردەوە، بە نهێنی لە ژووردا، لە دیوەخانان و سالۆناندا، تەنانەت لە شەقامدا بیریان دەکردەوە، بەڵام بیرکردنەوەی ڕووتیان قبووڵ نەدەکرد، پیاوانی کامڵ (ئەوانەی لە چڵ ساڵ بە بانەوە بوون)، دژی بیرکردنەوەی غەیبانی و

میتافیزیکی بوون، هەموو خەمێکیان خەمی بەرژەوەندییە گرنگ و هەنووکەییەکانی جەماوەری خەڵک بوو.

بیلینسکی، لە ساڵی ١٨٤٢دا دەنووسێت: "ڕۆحی زەمانی ئێمە ئەوە دەتازەنێ کە گەورەترین نێروی داهێنەرانە، ئەگەر وا وێنا بکات کە زەوی لایەقی ئەو نییە، شوێنی ئەو سەرووی هەورانە و ژان و ژار و ئاوات و ئامانجی دونیایی بەردەوام و کۆنی میللەت، نابێ ئاسۆ و چاوئەندازی خەون و خەیاڵە شاعیرانەکەی و ڕامانە نهێنیئامێزەکانی بشێوێنێ، ناتوانێ لە چەند ساتێکی تیژتێپەڕ، پتر دەوام بکات و سەرنج ڕابکێشێ."

هەوادارانی فەرهەنگ و کولتووری ڕۆژئاوایی ولایەنگرانی سلاڤییەکان، هەر هەموویان لە دیدی دەسەلاتەوە خەڵکانی گومانلێکراو بوون. هەوادارانی ڕۆژئاوا، باوەڕیان وا بوو کە ڕووسیا وڵاتێکی پاشکەوتووە و بەبێ زنجیرە ڕیفۆرمێکی ڕیشەیی قووڵی وەک ڕیفۆرمەکانی وڵاتە گەورەکانی ئەورووپا، هەرگیز ناژێتەوە و هەڵناسێتەوە. لەم لاشەوە سلاڤییەکان پێیان وا بوو ئەو ڕژیمەی کە پترۆسی گەورە بونادی نابوو، لاساییکردنەوەیەکی ناشییانەی ڕژێمی ئەورووپایی بووە و کۆپییەکی خراپی سیستمی حوکمی ئەورووپییە، بۆیە دەبێ بگەڕێتەوە بۆ ڕۆحی هاوچەرخی موسکۆیی. ئەمانە خەونیان بە کڵێسەیەکی سەربەخۆ و جیا لە دەوڵەت، بە ڕووسیایەکی بەڕاستی ڕووسەوە دەبینی، کە هەموو دامودەزگا کۆمەلایەتییەکانی زادە و هەڵقولاوی کەلەپووری خۆماڵی خۆی بێت.

تاکە خاڵی هاوبەشی نێوان ئەم دوو لایەنە هەڤڕکە، ناڕەزایی بوو لەو دەور و دوکانەی کە هەبوو. هەڵبەت ئەمە فاکتەرێکی زۆر گرنگە و ناکرێت حیسابی بۆ نەکرێت و بەهەند نەگیرێ. کتێبان بە نهێنی دەستاودەستیان دەکرد، خوێندکارانی زانکۆ، بەردەوام نووسینەکانی جورج ساند، فوریە و لویس بلانیان دەخوێندەوە. (فوریە، فەیلەسووف و کۆمەڵناسی فەڕەنسییە (١٧٧٢-١٨٣٧)، لویس بلان، دیرۆکنووس و سیاسەتوانیی فەڕەنسییە (١٨١١-١٨٨٢)، ڕۆژنامەوانێکی داشداری بیروبۆچوونی سۆسیالیستی بوو، یەکێکە لە دامەزرێنەرانی بزووتنەوەی ١٨٣٩ی فەڕەنسا. ئەندامی حکومەتی کاتی بوو، کتێبیکی دەربارەی مافی کرێکاران و یەکێکی تری دەربارەی مێژووی

شۆڕشی فەڕەنسا نووسیوە) هەر کەسە و دەمی لە نەتەوەپەروەری وەردەدا و بێ ئەوەی هیچ دەربارەی گەل و نەتەوە بزانێ. هەر کەسە و داوای کۆمەڵگەیەکی درەخشانی پڕ لە خەڵکی بەختەوەر و بەتەربێت و بەبەدەب دەکرد. هەموو کەس پشتیوانیی لە یەکسانیی چینایەتی و ئابووری دەکرد، باسی ئابووریی سیاسی، شەقڵی ڕۆمانتیکی و شاعیرانەی وەردەگرت. شۆڕشی ناوچەیی توندوتیژی شەقڵی خوێنڕێژی لە خۆی دەتەکێنێ. پێشکەوتنی زانستی، لەگەڵ بیروباوەڕێن دۆگماتیزمی مەزەبی ئەرتەدۆسکیدا ئاوێتە. ئیدی مەسەلەی ڕاپەڕین و سەرهەڵدان لە ناو گەنجانی زانکۆییدا برەو دەستێنێ و بە جۆرە ئەرکێکی پێویستی دەزانن. گرووپی دیسامبەرییەکان لە خەڵکی خانەدان و نەجیمزادە پێک هاتبوو، گرووپەکانی تەمەنی چلسالان گەلێک لە فەرمانبەران و خوێندکاران و ڕۆژنامەنووسان و نووسەران و بازرگانانی لەخۆ گرتبوو. چینی بۆرژوای بچووک خەریک بوو وردەوردە و بە بێدەنگی دروست دەبوو و دەخەملی. ئیدی مەسەلەکە شۆڕشێک نەبوو کە جەماوەری گەل و خەڵک بەرپای بکەن، بەڵکو شۆڕشێک بوو کە لەپێناوی جەماوەری خەڵکدا بەرپا بکرێت.

یەکێک لەم گرووپە شۆڕشگێڕییانە لە لایەن پیتراشڤیسکی یەوە دادەمەزرێت، کە جاران خوێندکار و ئێستا فەرمانبەری وەزارەتی دەرەوە بوو. ئەم پیتراشڤیسکی یە هەرچەندە فەرمانبەری دەوڵەت بوو، ڕدێنێکی ڕەشی حەبەشییانەی دانابوو و شەپقەیەکی قەراخ پانی وەک شەپقەی پیلانگێڕانی لەسەر دەنا.

دۆستۆیڤسکی لە مانگی ئایاری ساڵی ١٨٤٦دا، دۆستایەتی و ناسیاویی لەگەڵدا پەیدا دەکات.

دوای ساڵێک، ئەوسا فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ وردەوردە لە کۆڕەکانیاندا، کە هەموو ڕۆژانی هەینی دەگیرا، پەیدا دەبێت. هەڵبەت فیۆدۆر لە یەکەمەوە لەبەر بێکاری و لە ڕووی کونجکاوی و فزوولیەتەوە دەچێت بۆ ئەو کۆمەڵەیە. هەڵبەت ئەم ماڵە بچکۆلە دارینە پەنجەرە دارەی زۆر بە لاوە جوان و دڵگیر دەبێت، کە پەیژەیەکی لەرزۆکی بۆ قاتی دووەم دەبێت و فانۆسێکی چکۆلە، کە

به زەیتی کەتان ئیشی دەکرد، بە پرتەپرتە سەر پەیژەکەی ڕووناک دەکردەوە و ئیدی کە دەچوویتە سەرەوە، دەبوو بە تاریکەشەو.

ئەم ژووره چکۆلەیە یەک تاکە قەنەفەی تێدا بوو، کە پارچە جاوێکی ئەستووری بەسەردا درابوو، لەگەڵ چەند کورسییەکی کۆنە و مێزێکدا. تەنیا یەک مۆمی گەورە ئەم ژوورە چکۆلەیەی ڕووناک دەکردەوە. هەرچەندە پیتراشڤیسکی گەنجێکی دەوڵەمەند بوو، بەڵام زۆر هەستیار بوو و حەزی نەدەکرد زەنگینیی خۆی دەربخات و بتازەنێ. بڕوای وا بوو کە ناکرێت لە ماڵێکی بۆرژوازیدا باسی میللەت بکرێت. هەروەها وێنای ئەوەش ناکرێت بە ڕۆژی ڕووناک، یان لەبەر ڕووناکیی چلچرایاندا، کار بۆ پیلانگێڕی بکرێت!

هەڵبەت هیچ پیلان و پیلانگێڕییەک لەئارادا نەبوو، یان بە لای کەمەوە هێشتا بیرۆکەی لەو جۆرە لەئارادا نەبوو. دۆست و برادەرانی پیتراشڤیسکی دەهاتن بۆ ماڵەکەی تا گەنگەشە و گفتوگۆی دوا دەنگوباس و هەواڵێن سیاسی و ئەدەبی بکەن. ئیدی بە کەماڵی ئیسراحەت لەسەر قەنەفە و کورسییەکان دادەنیشتن، دوگمەی پاڵتۆکانیان دەکردەوە، چایان دەخواردەوە و پایپیان دەکێشا، پایپی دەسک درێژ و سەر بچووک. سالتیکۆڤ شدرین، کایدانۆڤ، برایانی مایکوڤ، پلشیڤ، میلیۆتین، دورۆڤ، دیبۆ، سپشنیڤ و زۆری دی لەو کۆڕ و کۆبوونەوانە ئامادە دەبوون. ئاکشارومۆڤ، لە بیرەوەرییەکانی خۆیدا دەنووسێت: "ئێمە لەم ئەنجوومەنەدا، ڕێکخراوێکی جیددی و کۆک نەبووین، لە کۆڕ و کۆبوونەوەکاندا بەرنامەیەکی دیاریکراومان نەبوو کە تاووتوێی بکەین، بەڵکو هەموو ڕەخنەمان لە ڕژێم دەگرت و لە بارودۆخەکە ڕازی نەبووین." یەکێکی دیکە لە هەوادارانی پیتراشڤیسکی بە ناوی کورمین، هەمان بۆچوونی سەرەوە دووپات دەکاتەوە و دەڵێت: "هەر جۆرە بێدادی و زوڵم و زۆرێک، هەر توندڕەوییەکی دەسەڵات، هەر جۆرە گوشار و زۆرێک، هەر کارێکی توند و ملهوڕانە، ڕۆحی ئازار دەدایەن و پەستی دەکردین."

هەروەها بۆگوسلۆڤ لەو بارەیەوە دەنووسێت: "تاکە بیری هاوبەش لە ناو ئێمەدا، جۆرە پەرچەکردارێک بوو دژی وەرەقبازی و چەنەبازیی ناو دیوەخان و سالۆنەکان." هەر هەموو ئەمانە کاری بێ ئازار بوون، بە ڕواڵەت

زیانی بۆ پەزی دەسەڵات نەبوو. فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ، لە یەکەم کۆبوونەوەدا هەستی بەمە کرد. میوانەکانی بەدڵ بوو، هەموو گەنجی خوێنگەرم و لەبەردڵان بوون. کۆمەڵەکە، کتێبخانەیەکیان هەبوو پڕ بوو لە کتێبی قەدەغە و یاساغ، کە دۆستۆیڤسکی تاسەمەندی خوێندنەوەیان بوو. هەروەها هەستی دەکرد کە پێویستە پەیوەندی بە گرووپ و کۆمەڵەیەکەوە بکات، تا لە تەنیایی بخەلەسێت، تا بڕوایەکی ئەوتۆی، چ چاک و چ خراپ، لا دروست ببێ، کە بە ئاسوودەیی و ئەرخایەنی بژی و درێژە بە ژیان بدات. ئیدی ناوبەناو هاتوچۆی ئەوێندەر دەکات، زۆری کەیف بەو مشتومڕ و گەنگەشە بێکۆتاییانە دەهات. هەڵبەت هەموو دەیانگوت بارودۆخەکە سەراپا وێرانە، خراپە، دەبێ هەموو شتێک تازە بکرێتەوە، بگۆڕدرێت، تازە بکرێتەوە. بەڵام چۆن؟

گرووپەکەی پیتراشڤیسکی لە نێوان خۆیاندا لەسەر میکانیزمی جێبەجێکردنی سیستمی سۆسیالیستیی فەڕەنسی کۆک نەبوون. ئاکشارومۆڤ، بۆ نموونە قایل بوو بەوەی کە تزار لەسەر تەخت بمێنێتەوە. بە مەرجێ بەگوێرەی دەستوور، دەسەڵاتەکانی کەم بکرێنەوە. سپشینڤ لە هەوادارانی کاری ڕاستەوخۆ بوو، بەڵام پیتراشڤیسکی دوودڵ بوو، قسەی لەسەر بۆچوون و تیۆرییەکانی فوریە دەکرد، بێ ئەوەی هیچ وێنا و خەیاڵێکی دیاریکراوی ڕوونی دەربارەی ئایندە هەبێت. بەڵام دۆستۆیڤسکی دووڵ و بەگومان بوو، هەرچەندە ئەم پیاوە دڵسۆزانەی خۆش دەویست و بۆچوونەکانیانی بە نموونەی مرۆڤدوستی دەزانی، بەڵام بڕوای بەوە نەبوو بۆ بارودۆخ و هەلومەرجی ڕووسیا بەکەڵک بێن. بە لای ئەوەوە، دەبوا ڕووسەکان بۆ مێژووی تایبەتی خۆیان بگەڕێنەوە و لەوێوە میکانیزمی ڕزگاربوونی خۆیان هەڵێنجن، چونکە پێشتر لە کۆمەڵگەی ڕووسیدا، یەکسانیی مۆڵکداری و هاوبەشیی کۆمەڵایەتی و زەمانەتی جڤاکی هەبوون، بۆیە بوژاندنەوە و پەرەپێدانی ئەو چەمک و دامودەزگایانە، زۆر باشتر بوو لەوەی دوای وێنا و بۆچوونە خەیاڵییەکانی سان سیمۆن و ڕێبازەکەی ئەو بکەون (سان سیمون (١٧٦٠-١٨٢٥)، فەیلەسووفێکی کۆمەڵناسی فەڕەنسی بوو، بیروبۆچوون و جیهانبینییەکانی ئەو، کاریگەرییەکی زۆریان لە بواری پەیدابوونی سۆسیالیزم، یەکێتیی گەلانی ئەورووپا و فەلسەفەی ئۆگست

کۆنتدا هەبوو. مورید و شوێنکەوتووەکانی، لایەنگری ئازادیی ژیان، هەڵوەشانەوەی میرات و بەدەوڵەتیکردنی ئەو زارە گەورەکانی بەرهەمهێنان بوون).

میلیکۆڤ، دەیگێڕێتەوە کە دۆستۆیڤسکی دەیگوت: "ژیان لە تەنیاییەکی ئیکارۆسیدا، یان لە یەکەیەکی سۆسیالیستیدا، بۆ من زۆر ترسناکتر و قێزەوەرترە لە بێگاری." (ئیکارۆس، قارەمانی یەکێک لە ئەفسانە یۆنانییەکانە. خۆی و بابی لە لایەن مینۆسەوە دەستبەسەر دەکرێن و دەخرێنە زیندانێکی تاکەکەسییەوە. ژنەکەی مینۆس، ڕزگاریان دەکات و پاشان بە هۆی ئەو باڵانەوە کە بە مۆم لە شانی خۆیانی دەدەن، دەفڕن. ئیکارۆس، ئامۆژگارییەکەی بابی فەرامۆش دەکات و بە ڕادەیەک بە ئاسماندا بەرز دەبێتەوە، نزیکی هەتاو دەبێتەوە و بە هۆی گەرمیی هەتاوەکەوە، مۆمەکانی باڵی دەتوێتەوە. باڵەکانی دەکەون و بە خۆیشی دەکەوێتە دەریاوە. ئیدی لەو کاتەوە ئەم دەریایە ناو دەنرێ دەریای ئیکارۆس (لە نزیکی دوورگەی سامۆسی یۆنانە). مەبەست لەم ئاماژەیەی دۆستۆیڤسکی بۆ ئیکارۆس، زیندانیبوونە لە ژوورێکی تاکەکەسیی وەک ئیکارۆس)

دەیانویست دۆستۆیڤسکی بکەن بە بابایەکی شۆڕشگێڕ، لە کاتێکدا ئەو هەرگیز کەسێکی شۆڕشگێڕ نەبووە. لە وەڵامی لیژنەی لێکۆڵینەوەی دادگاییدا، دەڵێت: "هیچ شتێکم لەوە بە لاوە بێهودەتر و نابەجێتر نەبووە، کە وێنای ئەوە بکەم کە ڕووسیا حکومەتێکی شۆڕشگێڕی هەبێت، هەموو ئەوانەش کە من دەناسن، بیروبۆچوونی من لەو بارەیەوە دەزانن."

ئەوەی دۆستۆیڤسکی دەیویست، کودەتا و هەڵگێڕانەوەی ئەو بارودۆخ و ڕەوشە نەبوو کە لەئارادا بوو، واتە شۆڕشی مەبەست نەبوو، بەڵکو جۆرە ڕیفۆرم و پەرەسەندنێکی واقعی و کردەیی مەبەست بوو. خوازیاری گۆڕانی جڤاکی نەبوو، بەڵکو خوازیاری پەرەسەندنێکی گونجاو و بەجێ بوو. بە ئاشکرا دەیگوت: "میللەتی ڕووس، بەهەمان ڕێگە و ڕێبازی شۆڕشگێڕانی ئەورووپاییدا ناڕوات."

شیعری جودایی پوشکینی بۆ هاوڕێکانی دەخوێندەوە: "هاوڕێ، ئایا ئەوەی من دەیبینم ئازادیی گەلە، لە کاتێکدا کۆیلایەتی بە ئاماژەیەکی تزار لا دەبرێت."

بەڵێ، هەڵوەشاندنەوەی کۆیلایەتی و بەندایەتی، لابردنی سانسۆر، قەدەغەکردنی ئەشکەنجەی جەستەیی، هەر هەموو ئەمانە دەبوایە لە لایەن تزارەوە سەرچاوە بگرێت. دۆستۆیڤسکی لەو بارەیەوە دەڵێت: "تزار، بۆ میللەت بەرجەستەبوونی خودی میللەت و ئایدیا و هزری میللەت، باوەڕو ئومێدی میللەتە." پەیوەندیی نێوان پادشا و ڕەعیەتەکەی، پەیوەندیی نێوان ئاغا و غولام و نۆکەر نییە، بەڵکو پەیوەندیی نێوان باب و فرزەندە کوشتنی ئەم پەیوەندی و خۆشەویستییە، کوشتنی ڕووسیایە. بەڵام گەشاندنەوەی ئەم خۆشەویستییە، ئاڕاستەکردنی کارێکە بە قازانج و خێری جەماوەری خەڵک، دەبێ چاوەڕوان بکەین. دەبێ باوەڕمان هەبێت.

وێڕای ئەمەش، مانگان دێن و دەبوورن، جووتیار بە دەقی خۆوە ماونەتەوە و ئازاد نەبوون، سانسۆری پۆلیسیی زیاتر و توندتر دەبێت. لە ناوچە و دیار و دەڤەرێن جیاوازدا، موجیکان دژی ئاغاکانیان ڕادەپەڕن. لە ساڵی ١٨٤٦دا، دوازدە موڵکدار (فیودال) لە لایەن موجیکەکانی خۆیانەوە کوژران. لە ساڵی ١٨٤٨دا ئەم ژمارەیە هەڵبیبوارد بۆ هەژدە موڵکدار. لەساڵی ١٨٤٦دا، بیستوحەوت بزووتنەوەی یاخیگەری لە لایەن جەماوەری گوندنشینەوە بەرپا بوو. لە ساڵی ١٨٤٨دا ژمارەی ئەم بزووتنەوانە گەییە چلوپێنج بزووتنەوەی یاخیگەریی. ئیدی نزیکەی نیوەی موجیکانی ئاکنجیی شاری ڤیتبیسک و دەوروبەری ڕادەپەڕن و بەرەو سان پترۆسبۆرگ هێرش دەبەن، بەڵام هێزی چەکداریی حکومەت لە نیوەی ڕێگەدا پێشیان لێ دەگرن و دەیانگرن. دەنگدانەوە و ڕەنگدانەوەی شۆڕشی ساڵی ١٨٤٨ی فەڕەنسا، کارێکی زۆر لەمانە دەکات و هێندەی دی دەیانهێنێتە جۆشوخرۆش. دۆستۆیڤسکی متمانەی بە بیروبۆچوونەکانی خۆی لەق دەبێت، کاتێک کە یەکێک لەو یاخییانە لێی دەپرسێت: "کاتێک کە جگە لە شۆڕش، هیچ ڕێگەیەکی دی بۆ ئازادکردنی موجیکان نەبێت، چار چیە؟" فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ هاوار دەکات: "باشە، پێویستە شۆڕش بەرپا بکرێت!" ئیدی زۆر بێتاقەت دەبێ. شکستە ئەدەبی و کێشە عەسەبییەکانی، تەواو بێتاقەتی دەکەن، چەند جارێک دەکەوێتە خوتبەخوانی بۆ جەماوەر و دەیەوێت هۆڤیگەریی موڵکداران و توندوتیژیی سیستمی سوپایی لەقاو بدات و لە بنجوبناوانەوە ڕیشەکەنی

بکات. دیبۆ دەڵێت: "ئێستاش دەنگی لە گوێمدا دەزرنگێتەوە، کە بۆی دەگێڕاینەوە چۆن ئەفسەرێکیان لە فیرقەی فنلاندی خستبووە ژێر جەڵدە و شەللاق."

هەروەها سیمینۆڤ تیان چانسکی هەر لەو بارەیەوە دەڵێت: "لەو ساتانەدا، دۆستۆیڤسکی بە جۆرێ دەهاتە جۆش، ئامادە بوو بە بەیداخێکی سوورەوە، خۆی بە مەیدانی شاردا بکات." فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ، قایل دەبێت کۆمەڵێک بەیاننامەی مەحکوم کردن ئامادە بکات و لە کۆبوونەوەکانی گرووپەکەی خۆیاندا بیانخوێنێتەوە، بەڵام ئەم بەڵێنەی خۆ ناباتە سەر و لەجیاتیی ئەوە، چەند لاپەڕەیەکی هەندێ لە بەرهەمەکانی درژاڤین و پوشکین و گۆگۆڵ دەخوێنێتەوە.

لەو سەروبەندەدا، میشێلی برای، دوای ئەوەی دەستبەرداری کارەکەی دەبێت، دێت بۆ سان پتروسبۆرگ. دۆستۆیڤسکی براکەی بە سەرۆکی پیلانگێڕەکان دەناسێنێ. میشێلیش هەمان ڕا و بۆچوونی فیۆدۆر میخائیلۆڤیچی دەربارەی پیتراشڤیسکی هەبوو: "ئەم پیتراشڤیسکییە کەسێکی فشەکەری دەمەوەرە، ئەکتەرێکی بەتوانای شپرزە و پەرێشانبیرە، بیر و خەیاڵەکانی لە سەرووی دەرک و تێگەیشتنی خۆیەوەیە. هەر قسەیە و کردەوەی نییە، کردەوە شەرتە، دەبێ لەمیانەی کارەوە پێشبینیی ئایندە بکرێت. ئەوەی مایەی سەرنجە، ئەم پیتراشڤیسکییە دەیەوێت لە لێڕەوارێکی موڵکی خۆیدا، کۆمەڵگەیەکی سۆسیالیستی دابمەزرێنێ. بەڵام موجیکەکان کە نووسین و بەرهەم و کتێبی سۆسیالیستەکانی فەڕەنسایان نەخوێندبووەوە، ئەو بینایە، کە نیشانەی بەختەوەریی ئایندەیان بوو، دەسووتێنن."

لە لایەکی ترەوە، دورۆڤی شاعیری عیرفانی، لە پەراوێزی گرووپەکەی پیتراشڤسکیدا، گرووپێک دادەمەزرێنێ. لە دید و بۆچوونی ئەو شاعیرە خەیاڵپەروەر و میهرەبان و ناسکخەیاڵ و کەڵەوەکێشەدا، سۆسیالیزم و مەسیحییەت ئاوێتە دەبن و یەکانگیر دەبن. دۆستۆیڤسکی لە لیژنەی لێکۆڵینەوەی دادگاییدا دەڵێت: "دورۆڤ بەڕاستی ئایینداریکی بێتام بوو." کەچی پالم و پلیشیڤ و دۆستۆیڤسکی هەنگێ پەیوەندی بە گرووپەکەی ئەوەوە دەکەن.

هەڵبەت کۆمەڵگەی سان پتروسبۆرگ، ئاگەداری شەوکۆڕی ئەو گرووپ و کۆمەڵانە بوو و هیچ بایەخێکی پێ نەدەدان. لیبیدیڤی سیناتۆر (ئەندامی ئەنجوومەنی پیران)، لە یادداشت و بیرەوەرییەکانی خۆیدا، باسی ئەو گەنجانە دەکات و بە گەنجی "چەنەباز" و "منداڵانی پیلانگێڕ"یان ناو دەبات و کارەکانیان بە کاری منداڵانە و نمایشی کۆمیدییانەی خوێندنگەیی دادەنێت. لە ساڵی ١٨٤٥دا، شانۆنامەیەکی ڕەخنەیی هەجووئامێز، لەژێر سەرناڤی دوو کەڵکەڵەی خۆپەرستی، دەربارەی بۆچوونی فوریە دێتە نووسین. لەم شانۆنامەیەدا، ناوی پیتراشڤیسکی گۆڕدراوە بۆ پیتۆشۆڤسکی و ئاکساکۆڤ کراوە بە بیکاکۆف. باکونین کە پسپۆڕی بواری مەسەلە نیهلیزمییەکان بوو، بۆ هرتزن دەنووسێت کە ئەم گرووپانە هیچ زیانێکیان نییە و لەوە لاوازترن، کە زیان بە هیچ کەسێک بگەیەنن.

بە هەرحاڵ، لە ناو ئەم گرووپە گەنجە ترسنۆک و بێکەڵکەدا، بەرەبەرە سیمای ئاڵۆز و مەتەڵئاسای سپیشنڤ بەدیار دەکەوێت. سیمایەکی ژنانە و ناسک، بە دوو لێوی ئەستوور و دوو چاوی درشت و قژێکی لوولی پڕەوە، کە بەسەر شان و ملیدا ڕژابوو. ئەم گەنجە لایەنگری کاری ڕاستەوخۆ بوو و ئامادە بوو ئاکام و ئەنجامی ئەو جۆرە کارەش تەحەمول بکات. لەپێناوی سەرنگوونی دەسەڵاتدا، هەموو جۆرە ڕێگەیەکی بە ڕەوا دەزانی: سەرکێشی و یاخیبوون، بەکارهێنانی چەک، ڕەشەکوژیی سیاسی، هەرگیز نەیاندەترساند. کاتێک کە دەستگیر کرا، لە ناو کاغەزەکانیدا، فورمولەی سوێندێکی شۆڕشگێڕانە دۆزرایەوە، بەم شێوە و ناوەڕۆکە: "من، کە لە خوارەوە واژۆم کردووە، ئامادەم بۆ قبووڵکردنی ئەم ئەرکانە: کاتێک کە لیژنەی باڵا، بڕیار بدات کە وەختی ئەوە هاتووە ڕاپەڕین بەرپا بکرێت و شۆڕش دەست پێ بکات، بێ چەندوچوون بەشداریی تێدا دەکەم، دوای ئەوەی چەکی سارد یان چەکی گەرم هەڵدەگرم."

ئەم بوونەوەرە سەیروسەمەرەیە، کە دۆستۆیڤسکی ناوی مفیستۆڤلیسی لێ دەنێت، (مفیستۆڤلیس، نیشانەی شەیتانە لە شانۆنامەی فاوستی گۆتەدا) بەڕاستی کارێکی خراپ لە دۆستۆیڤسکی دەکات. هەرچەندە دۆستۆیڤسکی بە هۆی گاڵتەوگەپە ساردوسڕ و بێتامەکانی ئەم کوڕەوە و بە هۆی خوانەناسیی

ئاشکرایەوە، خۆشی ناوێت، بەڵام هەر ناتوانێ خۆی لە کاریگەریی ئەو دەرباز بکات.

سپشنیڤ، کەسێکی زۆر زیتەڵە و چالاک و چەلەنگ و ڕۆحسووک نابێت، ڕەزاقورسە، جۆرە لووتبەرزی و غرووریکی تێدایە، کە کەس ناتوانێ خۆشی بوویت. هیچ کەسێک خۆشی ناوێ، یان دەبێ لەگەڵی بە شەڕ بێی، یان ملکەچ و گویڕایەڵی بیت. دۆستۆیڤسکی لە ئەنجامدا بە ترس و قێزوبێزەوە ڕادەستی دەبێت. ئیدی دۆستۆیڤسکی لە ساتێکی پێویستدا، یان ڕەنگە بۆ عەیشونۆشێکی تایبەتی، پێنجسەد ڕۆبڵی لێ قەرز دەکات. ئیدی ئەم قەرزە، دۆستۆیڤسکی زۆر ئەزیەت دەدات. خەمبار و گرژومۆن و کەمحەوسەڵە و جینگن دەبێت. کاتێک کە دکتۆر یانۆڤسکی پێی دەڵێت ئەمە حاڵەتێکی ڕەوتەنییە و زوو لە کۆڵی دەبێتەوە، وەڵامی دەداتەوە: "نەخێر، ئەمە حاڵەتێکی دەروونییە، وا زوو لە کۆڵم نابێتەوە، ماوەیەکی زۆر بەردەوام دەبێت و ئەزیەتم دەدات. من پارەم لە سپشنیڤ قەرز کردووە. حاڵی حازر لەگەڵ ئەودام، سەر بە ئەوم، من هەرگیز ناتوانم ئەم قەرزەی بدەمەوە، ئەمە جگە لەوەی لەگینە ئەو پارەیەم کاش لێ وەرنەگرێتەوە، ئیدی تەبیعەتی ئەو پیاوە وایە. تێدەگەی. من حاڵی حازر مفیستۆڤلیسی خۆمم لەگەڵدایە."

مفیستۆڤلیس (شەیتان)! مرۆڤ بیەوێ و نەیەوێ لە بەرهەمەکانی دۆستۆیڤسکیدا، لێرەولەوێ، تووشی ئەم شەیتان و هاوشێوانە دەبێت، کە وێنەیەکی کاڵ و شێواوی قارەمانەکانی ئەو دەتازەنن. بێگومان دۆستۆیڤسکی لە ئەنجامدا نامرادیی ئازدیخواییەکەی خۆی لە سپشینیڤی شۆرشگێڕدا دەبینێ. دۆستۆیڤسکی دەیویست حاڵی جووتیاران باش بکرێت. یاساکانی سانسۆر دەستکاری و هەموار بکرێنەوە. تزار لە کلۆڵی و نەگبەتی و بێنەوایی جەماوەری خەڵکی هەژار ئاگەدار بکاتەوە. ئیدی هەمان ئەو بیروبۆچوونانەی لەلای سپشنیڤ دەبێت، بە بانگەوازی شۆرش و کوشتوکوشتار و خوێنڕشتن. ئەو بیرەی کە لای یەکێکیان هێشتا گەڵاڵە نەبووە و لە حاڵی خەملیندایە، لای ئەوی بینیی گەییوەتە لوتکەی ترسناکی خۆی. هیچ ڕێگەیەک بۆ هاوکاریی نێوانیان نییە. دۆستۆیڤسکی بەرەبەرە دەبێت بە سەرەتایەک بۆ سپشینیڤ و ئەو ڕێتازەنی دەکات. سپشنیڤیش دۆستۆیڤسکییەکی شێواوە. سپشنیڤ سزای

کاری دۆستۆیڤسکییە. "دۆستۆیڤسکی شتی وای نەویستووە". مەبەستی ئەوە نەبووە میللەتی ڕووس شۆڕش بکات، بەڵام بیروبۆچوونە خێرخوازییەکانی وەک دروشم، بۆ شۆڕشێکی کلاسیکی و بێئاکام بەکار دەبرێت و وەک چۆن لە بەرهەمەکانیشیدا هاوشێوە و مەیموونی لاساییکەرەوەی ئەو بەدی دەکرێن و هەن. جا دەربارەی هاوشێوە دەنووسێت و دەڵێت: "هەر هەموو ئەوەی کە من لە مێژە وەک چۆن زڕوزبڵ فڕێ دەدرێت، بەو ئاوایە تووڕم داوە، تۆ وەک ئەوەی شتێکی تازەت کەشف کردبێت و دۆزیبێتەوە، بۆمی دێنیتەوە و بە نرخی تازە پێمی دەفرۆشێتەوە. نازانم چۆن ڕۆحی من، بەڵکو زەینی من توانیویەتی بوونەوەرێکی موزیر و پڕوپووچی وەک تۆ بێنێتە ئاراوە؟!"

دەبوایە پاشەکشە بکات، پەیوەندی لەگەڵ ئەم هاوڕێ ترسناکەدا ببڕێت. بەڵام دۆستۆیڤسکی تووش ببوو، هەستی دەکرد کەوتووەتە گێژاوێکی بێئامانەوە و ناتوانێ لێی دەربچێت و لە هەنبەر بەرپرسیارێتیی خۆیدا هەست بە بێدەسەڵاتی دەکات. بۆیە پێشنیاز بۆ سپشینیڤ دەکات، لە گرووپ و کۆمەڵەیەکی بچووکی ئەوپەڕی چوار یان حەوت کەسی، زۆر سنووردار دروست بکرێت. سپشنیڤ ئەو پێشنیازە قبووڵ دەکات و ئیدی باسی ئەوە دەکەن کە چاپخانە و بڵاوکراوەی نهێنییان هەبێت، بڵاوکراوە و بەیاننامەی ڕەخنەیی و شۆڕشگێڕانە لە ناو جەماوەری خەڵکیدا بڵاو بکەنەوە. فیلیپۆڤ، نەخشەی چاپخانەکە دەکێشێت و بەشە جیاوازەکانی ئەم چاپخانەیە، لە کارخانە جۆراوجۆرەکانی سان پترۆسبۆرگدا بەکرد دەدەن.

ئیدی پارچەکانی ئەم چاپخانەیە، لە ماڵی یەکێک لە ئەندامانی گرووپی پیلانگێڕاندا، لێک دەدەن و دایدەمەزرێنن، کە لە کاتی لێکۆڵینەوەدا، بە ڕێکەوت ئەم چاپخانەیە کەشف نابێت. دۆستۆیڤسکی هەر بەوەندەوە ناوەستێ، پێشنیازی دامەزراندنی کۆمەڵەیەکی نهێنی بە سەرۆکایەتیی سپیشنیڤ بکات، بەڵکو مورید و لایەنگر و ئەندامیشی بۆ پەیدا دەکات تا یارمەتیی بدەن و هاوکاریی بکەن. لە مانگی ئازاری ساڵی ١٨٤٩دا، سەرێکی مایکۆڤی شاعیر دەدات، ماوەیەکی زۆر لە لای دەمێنێتەوە و دێر دەکەوێ، ئیدی قایل دەبێ کە لە کن ئەو بمێنێتەوە و لەسەر ئەو قەنەفە بچووکەی بەرانبەر تەختەخەوەکەی ئەو بخەوێت. کە جووتە هاوڕێ دەکەونە خۆگۆڕین، دۆستۆیڤسکی بابەتی

بانگەشەی شۆڕشگێڕی دەکاتەوە و دەڵێت: "ئەم پیتراشڤیسکییە کابرایەکی گێل و بێئەدەبە، لێبووکێکی چەنەباز و هیچلەبارانەبووە. هیچ کارێکی جیددی و بەکەڵکی لەدەست نایەت، بەڵام هەندێ لە ناسیاوەکانی، کە زۆر لەو چالاکترن، کارێکیان بە دەستەوەیە، کە پیتراشڤیسکی بە هیچ جۆرێ لێی ئاگەدار نییە و لێبڕاون نە ئاگەداری بکەن و نە لەو کارەدا بەشداری بکەن."

مەبەستی دۆستۆیڤسکی، ئەو کۆمەڵەیە بوو کە سپیشنیڤ و فیلیپۆڤ و خودی دۆستۆیڤسکی و هاوڕێکانی دیکەیان، خەریکی دامەزراندنی بوون. مایکۆڤ، قایل نابێ پەیوەندی بەم کۆمەڵە تازەیەوە بکات و لە نامەیەکیدا بۆ ڤیسکوڤاتۆڤ دەڵێت: "من بێهودەیی و خەتەرناکیی ئەو پڕۆژە و نەخشەیەم بۆ ڕوون کردەوە و تێمگەیاند کە ئەم کارە ئاقیبەتی باشی نابێت و بەڵایەکی گەورە بەسەر هەموویاندا دێنێت. قسەی سەرەکییشم زیاتر ئەمە بوو، کە ئێمە هەردووکمان، واتە تۆ و من، شاعیرین، واتە خەڵکانی دەستوپێ سپین و هیچ هەستێکی کارکردنمان نییە و تەنانەت ناتوانین وەک پێویست کاروباری خۆمانیش بەڕێوە ببەین، لە کاتێکدا چالاکیی سیاسی پێویستی بە هەستێکی پراکتیکیی ئێجگار گەورە و فراوان هەیە."

مایکۆڤ لەسەری دەڕوات و لە نامەکەیدا دەڵێت: "ئێستاش دۆستۆیڤسکیم لە بەرچاوە، کە وەک سۆکرات، بەدەم مەرگەوە لە بیچامەدا و بە یەخەی کراوەوە لە بەردەم مورید و خوێندکارەکانیدا دانیشتووە و هەموو بەلاغەت و فەساحەتێکی خۆی دەخاتە کار بۆ ڕوونکردنەوە وشرۆڤەکردنی بیروبۆچوون و ئامانجە پیرۆزەکەی خۆی و ئەرکی ئێمەمانان لە ڕزگارکردنی وڵاتەکەمان و زۆر شتی دیکەی لەو بابەتە."

بۆ بەیانی کاتێک کە دۆستۆیڤسکی لەماڵی مایکۆڤ وەدەر دەکەوێت، سوێندی دەدات، کە ئەو قسانەی شەوێ لای کەس نەگێڕێتەوە.

هەر لەو سەروبەندەدا، لە بەرواری ١٨٤٨/٢/٢٧دا، بە فەرمانی نیکوڵای یەکەم، بە مەبەستی گوایە ئاسایشی هاووڵاتییان و بۆ ئەوەی نەکەونە ژێر کاریگەریی قسە و دەسەڵاتی هیچ کەسێکەوە، فەرمانگەیەک بە ناوی دەزگای شوعبەی سێیەم دامەزرابوو. ئەم دەزگایە زانیبووی کە پیتراشڤیسکیی

کۆمۆنیست "هەموو ڕۆژانێکی هەینی خوێندکارانی قۆناغی ئامادەیی و هزرڤانانی ئازاد و خوێندکارانی زانکۆ، لای خۆ کۆ دەکاتەوە و کۆڕ دەگرن."

ئیدی جەنەڕاڵ کۆنت ئۆرلۆڤ، سەرۆکی گشتیی پۆلیس، کەسێک بە ناوی لیپراندی، کە کارمەندی وەزارەتی ناوخۆ دەبێت، ڕادەسپێرێت کە تاقیب و پەیگیری ئەو مەسەلەیە بکات. ئیدی لیپراندی، وەک خۆی دەڵێت، نزیکەی یەک دانە ساڵ بەدوای جاسووس و سیخوڕێکی شایستە و ئایدیالیدا دەگەڕێت، کە لە ئاستی فەرهەنگی و ڕۆشنبیری و خوێندەوارییەکی هاوتای ئەندامانی کۆمەڵەی ناڤبریدا بێ، بۆ ئەوەی بخزێنرێتە ڕیزی ئەندامانی کۆمەڵەکەوە و ئەوجا تاقیب و پەیگیری ئەم مەسەلەیە بکرێت. سەرئەنجام ئەم مرواریيە کەموێنەیە لە کخودی ئانتۆنیلیدا دەدۆزێتەوە. ئەم ئانتۆنیلییە، کوڕی نیگارکێشێکی ئیتاڵینەژاد دەبێت. پیاوێکی سورفلی کەپووزلی، چاودرشتی نیگاتیڤ بوو. بە هەمان شێوازی چەرچییان، بە زمانی لووس و دەمی تەڕ و ڕووبینی و مجامەلەی زۆرەوە مامەڵەی لەگەڵ خەڵکیدا دەکرد. ئەمە زانستگەی سان پتروسبۆرگی تەواو کردبوو، فەرمانبەر بوو لە فەرمانگەیەکی دەوڵەتیدا، قایل بوو بە ئەنجامدانی ئەو کارە، بەو مەرجەی ناوی ئاشکرا و ڕاستەقینەی لە فایلی مەسەلەکەدا نەبرێت.

ئیدی ئانتۆنیلی لە بەرواری ١٨٤٩/٣/٢دا، بۆ یەکەم جار لە کۆبوونەوەیەکی کۆمەڵەی ناڤبریدا ئامادە دەبێت. بە خۆ و ئیلەکە ئەرخەوانییەکەیەوە سەرنجی ئامادەبوان ڕادەکێشێت، کەمێک سڵۆک و پەشۆکا و دێتە بەرچاو. جگەرەی فەڕەنگی بەسەر ئەوانەی تەنیشتی خۆیدا دابەش دەکات، بەشداری لە گفتوگۆ و گەنگەشەکاندا دەکات، بیر و باوەڕێن ئازادیخوازانە دەردەبڕێت و هەوڵ دەدات ڕەخنەی توند لە حکومەت و کڵێسە بگرێت.

کۆزمین، لە بۆگوسۆگلۆی هاوڕێی دەپرسێت: "ئەمە چی دەکات لێرە؟ بۆچی هاتووە؟" بۆگوسپگلۆ وەڵامی دەداتەوە: "هەقمان چییە، تۆ بەخۆت چاک دەزانیت کە میشێل ڤاسیلیڤیچ (واتە پیتراشڤیسکی) ئامادەیە، پێشوازی لە هەر کەسێکی تازە بکات و زۆریش بایەخی دەداتێ و بە دەوریدا دێت."

ئیدی لەو ڕۆژەوە بەدواوە، ئانتۆنیلی دەبێت بە یەکێک لە میوانە هەمیشەییەکانی ماڵەکەی پیتراشڤیسکی، تەنانەت دەچێت بۆ ئەو کۆبوونەوە و

کوڕانەی کە لەماڵی ئەندامەکانی دیکەی کۆمەڵەکەشدا دەگیرێت. کە بۆ ماڵ دەگەڕێتەوە، ئیدی هەرچییەکی لەو کۆڕ و کۆبوونەوەیەدا بینیوە و بیستووە، جوان تۆماری دەکات و دەیکات بە ڕاپۆڕت و ڕێک بۆ وەزارەتی ناوخۆی ڤڕێ دەکات. لیپراندی هەموو ڕاپۆڕتەکان دەخوێنێتەوە و تاووتوێیان دەکات و لە یەک شوێندا هەڵیاندەگرێت.

وێڕای ئەوەش، ئەو ڕاپۆڕتانەی کە دەربارەی گرووپەکەی پیتراشڤیسکی کۆ کراونەتەوە، هێشتا ڕاپۆڕتی ئاسایین و شتی بڤەیان تێدا نییە. بریتین لە ڕاوبۆچوونی ئاسایی و بێسەروبەر، ڕەخنە و ئیرادی سووک و بێ بنجوبناوان. ئانتۆنیلی زۆری پێ ناخۆش دەبێت. ئایا پیلانگێڕەکان خۆیانی لێدەپارێزن؟ یان هەر بەڕاستی خوێندکاری بێوەین و هیچی دی؟

ڕۆژێک دۆستۆیڤسکی دیدەنیی دورۆڤ دەکات، دورۆڤ کۆپییەکی نامە بەناوبانگەکەی بیلینسکی بۆ گۆگۆڵ، کە پێشتر باسی کردبوو، دەدات بە دۆستۆیڤسکی. پلیشیڤ ئەو نامەیەی لە مۆسکۆوە ناردبوو. دۆستۆیڤسکی کۆپی نامەکە بە پالم، بە مۆمبیلی و بە ئیڤانۆڤ پیشان دەدات و بەڵێن بە پیتراشڤیسکی دەدات، کە لە یەکێک لە هەینییەکۆڕەکانی ماڵی ئەودا بیخوێنێتەوە. ئەم بەڵێنە لە مانگی ئازاری ساڵی ١٨٤٩دا دەدرێت. دۆستۆیڤسکی لە بەرواری ١٨٤٩/٤/١٥دا بەڵێنەکەی خۆی دەباتە سەر و نامەکە دەخوێنێتەوە. دۆستۆیڤسکی پاشان نکوڵی لەوە دەکات کە ناوەڕۆکی ئەم پەیام و نامە پڕ قین و بوغزەی قەبووڵ بووبێت. دۆستۆیڤسکی لە وەڵامی پرسوجۆی لیژنەی لێکۆڵینەوەدا دەڵێت: "باشە ئەوەی کە ڕاپۆرتی لە من داوە، دەتوانێ ئەوە بڵێ کە من پەیوەندیم لەگەڵ کام لەم دوو نامەنووسەدا زیاتر بووە؟ بۆیە تکاتان لێ دەکەم کە ئەم خاڵانە ڕەچاو بکەن: ئایا دەشێت من نامەی کەسێک بخوێنمەوە، کە بە هۆی کۆمەڵێک ناکۆکیی ئایدۆلوجییەوە، پەیوەندیم لەگەڵیدا بڕیبوو (هەڵبەت ئەم پەیوەندیدابڕانەی ئێمە شتێکی نهێنی نییە و زۆر کەس پێی دەزانن). باشە ماقووڵە من نامەی ئەو بە سەرمەشقێکی پیرۆز و یاسا و ڕێسایەکی ئەوتۆ دابنێم، کە هەموو خەڵکی پەیڕەوی بکەن؟ من خوێندوومەتەوە، بەڵام هەوڵم داوە بێلایەنانە، بێ ئەوەی هیچ یەکێک لەم دوو نامەنووسە بەسەر ئەوی دیدا پەسەند بدەم."

چۆن پاکانە بۆ ئەم هەڵوێستەی دۆستۆیڤسکی بکەین و بە چ بارێکدا لێکی بدەینەوە و شرۆڤەی بکەین، کە هاتووە دەنگ و بەهرەی خۆی خستووەتە پاڵ دەنگی دەقێک کە نەیارەکەی نووسیویەتی. گومان لەوەدا نییە نامەکەی بیلینسکی هەندێ بیروبۆچوونی تێدا بوو کە دۆستۆیڤسکی نەک هەر لەگەڵیدا نەبوو، بەڵکو دژیشی بوو. بۆ نموونە هێرشی ئەم ڕەخنەگرە پیرە بۆ سەر عیرفان و سۆفیگەری، بۆ سەر کڵێسە، بۆ سەر تزار، کە هەرگیز لەگەڵ بیروبۆچوونی دۆستۆیڤسکیدا تێکی نەدەکردەوە، بەڵام نامەکە لە سەرێکی دیکەوە کۆمەڵێک ناڕەزایی توندی دەربارەی کۆیلایەتی تێدا بوو و بە گەرمی ستایشی ڕۆڵی نووسەری دەکرد، کە ئەم بیروبۆچوونانە لەگەڵ بیروبۆچوونی دۆستۆیڤسکیدا تێکیان دەکردەوە و ڕەنگە لەبەر خاتری ئەم لایەنە، ئەو بانگەشەیە زۆر و فراوانەی بۆ کردبێت.

ئانتۆنیلی، گوێی بۆ یەک بە یەکی ئەو ڕستانە دەگرت کە لە نامەکەی بیلینسکیدا هاتبوون و دۆستۆیڤسکی و گوێگرەکانی مەحکووم دەکرد: "کڵێسە بە شێوەیەکی زنجیرەیی چینایەتی لە سەرێڕا بۆ خوارێ کار دەکات و ئەمەش خۆی لە خۆیدا نیشانەی جیاوازی و نایەکسانییە، نیشانەی پشتیوانییە لە دەسەڵات و ناکۆکی و دژایەتی دەخاتە نێوان جەماوەری خەڵکەکەوە و برایەتییان لە نێواندا نایەڵێت. چینی ئەکلیرۆس، واتە چینی ڕۆحانی، بە زۆری بە ورگە زلەکانیان بە قسە بۆش و بەتاڵەکانیان، بە فەزڵفرۆشی کڵێسەیی و بە بێئەدەبییە سەیر و هۆڤیانەکانیاندا دەناسرێنەوە. من باسی ئەو ستایش و ئافەرینەی تۆ لە میللەتی ڕووس ناکەم، کە بە ڕای تۆ شاهانی خۆیان خۆش گەرەکە. بەڵام ڕێک و ڕەوان، بە کورتی و ڕاشکاوی ئەمەت پێ دەڵێم: ستایش کاتی بەسەر چووە و هیچ کەسێک گوێی لێ ناگرێت و پەسەندی ناکات."

لە کاتی خوێندنەوەی نامەکەدا، گەنجەکانی دەوروبەری دۆستۆیڤسکی بە دەنگی بەرز هاوار دەکەن، جنێو دەدەن، قاقا پێدەکەنن، چەپڵە لێ دەدەن، کەیفیان بە قسەکانی دێت. ئانتۆنیلییش لە زەین و بیری خۆیدا بیری لە چۆنێتیی داڕشتنی ڕاپۆرتەکەی دەکردەوە.

کۆڕ و کۆمەڵە جیاوازەکانی دیکەش، کە لەم جۆرە کەسانە پێک هاتبوون، بۆ ئەم نۆکەر و جاسووسەی وەزارەتی ناوخۆ، لە دەستکەوتی باش بەدەر

نەبوون. بۆ نموونە، لە ئێوارەکۆڕێکدا، لە ماڵی سپشینیڤ، دۆستۆیڤسکی لە خوێندنەوەی چیرۆکێکی گریگۆرڤیچدا بە ناونیشانی سەربووردەی سەربازێک، ئامادە دەبێت (چیرۆکەکە بابەتێکی شۆڕشگێڕانە بوو بە دژی سوپا و حکومەت). چەند ڕۆژێک لەوە پیشتریش، لە ماڵی یەکێک لە کۆمەڵەی پیلانگێڕان، بە ناوی ئیفرابۆس کۆڕ و ئاهەنگێک بە یادی شارل فوریەوە ساز کرابوو، دۆستۆیڤسکی نەیتوانیبوو ئامادە ببێت. بەڵام ئاهەنگ و کۆڕەکە زۆر سەرکەوتوانە ئەنجام درابوو. پیتراشڤیسکی بەوپەڕی خۆشحاڵییەوە، بەم ڕستانە کۆتایی بە گوتارەکەی خۆی هێنابوو: "ئێمە حوکمی لەسێدارەدان ئەم کۆمەڵگەیەی ئێستامان داوە، جا ئێستا ئەرکی ئێمە تەنیا ئەوەیە کە ئەم حوکمی لەسێدارەدانە جێبەجێ بکەین."

بەڵام ئاکشارۆمۆڤی ئەندامورردیلەی چکۆلە، بە چەند ڕستەیەکی کورت و توند داوای هەڵوەشاندنەوەی پەیوەندیی خێزانی، موڵکییەتی تایبەتی و دەوڵەت و یاسا و سوپا و کڵێسەی کردبوو و دوای چەند ساتێک بەوپەڕی ئاسوودەیی، بەو حیسابەی ئەرکی خۆی ئەنجام داوە، لە شوێن خۆی دانیشتبووەوە.

پاش ئەوەی ئانتۆنیلی فایلەکەی خۆی پڕ کرد لەم زانیارییە ورد و دروست و ئاشکرا و مەترسیدارانە، هەنگیَ جەنەڕاڵ ئۆرولۆڤ، مەسەلەکەی گەیاندە تزار نیکولای یەکەم. تزار کە ڕاپۆرتەکە دەخوێنێتەوە، یەکسەر دیسامبەرییەکانی وەبیر دێتەوە، کە لەگەڵ یەکەم ڕۆژی هاتنەسەرحوکمی خۆیدا، لێبڕا بوو ڕیشەکێشیان بکات، سەرانی ڕاپەڕینەکەی لەسێدارە دا یان دوور خستبووەوە بۆ سیبریا. کەچی ئێستا پاشماوە و نەوەکانیان، لەناکاودا و سەرلەنوێ لە هەنبەریدا سەریان قوت کردووەتەوە. باشە نەیدەتوانی کۆتایی بەم بیروباوەڕە ژهراوییە ڕۆژئاواییانە بێنیَ؟

جا لە ترسی ئەوەی نەبا ڕاپەڕینانی وەک ڕاپەڕینەکەی ساڵی ١٨٢٥ سەر هەڵبداتەوە، مەسەلەی ئەم پیلانگێڕانە زۆر بەهەند وەردەگرێت و حیسابی گەورەتر لە قەوارەی خۆیان بۆ دەکات و بیر لەوە دەکاتەوە، سزایەکی قورسیان بۆ ببڕێتەوە و ببن بە پەند و عیبرەت بۆ خەڵکانی دیکەش. بۆیە تزار لە پەراوێزی ڕاپۆرتەکەدا دەنووسێت: "من هەموویم خوێندەوە. مەسەلەکە

قورس و پڕ مەترسییە. خۆ ئەگەر هەر هەموویشی تەنیا قسەی ڕووت و چەنەبازیش بووبێت، هەر کارێکی تاوانکارانەیە و قابیلی قبووڵ نییە. وەک پێشنیازت کردووە، پێویستە بگیرێن. دەیسا ناوی خوای لێ بێنە و دەست بەکار بە و با ویست و ئیرادەی خوا جێبەجێ ببێت."

ئۆرولۆف سەرئەنجام بڕیاری خۆی دەدات؛ لە بەرواری ١٨٤٩/٤/٢٢دا، چۆدینۆڤی فەرماندەی تیپی سەربەخۆی پۆلیسی ناوچەکە، فەرمانی دەستگیرکردنی فیۆدۆر میخائیلۆڤیچی ئەندازیاری خانەنشین و نووسەری پێ دەگات.

١٨٤٩/٤/٢٢، ڕۆژی هەینی بوو، فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ چوو بوو بۆ ماڵی پیتراشڤیسکی و لەوێ باسی ئەوەیان کردبوو کە ڕۆژنامەیەک بە هاوبەشی دەربکەن. دۆستۆیڤسکی سەعات چواری بەرەبەیان شەکەت و ماندوو بۆ ماڵ دەگەڕێتەوە. نمەبارانێکی سارد جلەکانی تەڕ کردبوو، جلەکانی دادەکەنێ، دەچێتە ناو جێگەوە و زووبەزوو خەوی لێ دەکەوێت. بەڵام زۆری پێ ناچێت، کە دەنگی ڕینگ و هۆڕی شمشێر و ڕمبان لەبەر دەرگەکەی بەرز دەبێتەوە و خەبەری دەکاتەوە. چاوان هەڵدێنێ، چرا پێ دەکات، بەرپرسی پۆلیسی گەڕەک لە هەنبەر خۆیدا دەبینێت، کە موقەدەمێک بوو بە جووتێ کەتافی و قەیتانی کەشخە و شکۆدارەوە، لەگەڵ سەربازێکدا: "هەستە، فەرمانە، دەبێ هەستیت، چیت پێ دەڵێین وا بکە." دۆستۆیڤسکی بە شپرزەیی دەڵێت: "بە یارمەتیتان..." ئەفسەرەکە دەڵێت: "خێرا جلەکانت لە بەر بکە. ئێمە چاوەڕوانی تۆین."

موقەدەمەکە، پیاوێکی نەرمونیان و ڕووخۆش دیار بوو، دەنگی دڵگیر بوو. دۆستۆیڤسکی هێور دەبێتەوە و لە دڵی خۆیدا دەڵێت دیارە دەبێ بەدحاڵیبوونێک لەئارادا بێت، دەیبەن چەند پرسوجۆیەکی لەگەڵدا دەکەن و بێگومان یەکسەر ئازادی دەکەن. چونکە هیچ تاوانێکی نەکردووە کە شایستەی ئەوە بێت بگیرێت و لە زیندان بپەسترێت.

لەو کاتەدا کە دۆستۆیڤسکی خەریکی خۆگۆڕین دەبێت، ئەوان دەکەونە پشکنینی کتێبەکانی و زۆر بە سەرنجەوە کاغەزەکانی هەڵدەدەنەوە و هەندێیان لێ هەڵدەبژێرن و بە پەتێک دەیبەستن. پولیسێک سەر بە موغەیرییەکەدا دەکات و بە پایپەکەی دۆستۆیڤسکی دەکەوێتە تێکدانی

خۆڵەکەوەکە. دەرەجەدارێکی دیکە، سەر دەکەوێتە سەر کورسییەک تا بزانێت چی لەسەر سۆپاکە هەیە، بەڵام لەسەر کورسییەکە دەخزێت و بەر دەبێتەوە سەر ئەرزەکە. پارەیەکی پێنج کوپێکی خواروخێچ لەسەر مێزەکە سەرنجی ئەفسەرەکە ڕادەکێشێت. دۆستۆیڤسکی لێی دەپرسێت: "چییە؟ قەڵبە؟" ئەفسەرەکە بەدەم بۆڵەیەکەوە دەڵێت "دەبێ تاقی بکەینەوە" و دراوەکە بەگەڵ شتەکانی دیکە دەخات.

دۆستۆیڤسکی بەلەز جلەکانی لەبەر دەکات و هەموو پێکەوە ژوورە دارڕژاو و داپژاوەکە بەجێ دێڵن، عەرەبانەیەک لە بەرانبەر ماڵەکەدا چاوەڕوانی دەکردن. ژنەی خاوەنماڵ و دەرگەوانی ماڵەکە کاتێک دەبینن کرێچییەکان لەگەڵ چەند کەسێکی چەکداردا بە پەلە سواری گالیسکەکە دەبن، سەر دەلەقێنن. عەرەبانەکە بەو بەیانییە زووە، کە هێشتا دونیا تاریک بوو، کۆچە و کۆلانەکان چۆڵ و هەوا سارد بوو، بە پەلە کەوتە ڕێ.

بەشی دووەم

زیندان

گالیسکان خۆ بە حەساری شوعبەی سێیەمدا دەکەن، پێچێک دەکەنەوە و دەوەستن. ئەو تۆمەتبارانەی کە لە هەرچوار گۆشەی شاری پتروسبۆرگەوە ڕاپێچ کرابوون، پیادە دەکەن. تەمەشای ناسنامەکانیان دەکەن، ئەوسا بەسەر هۆڵ و قاوشی جیاوازدا دابەشیان دەکەن. لە بەردەرگەی هەر ژوور و هۆڵێکدا، چەند سەربازێکی چەکدار بە حاڵی ئامادەباشییەوە وەستاون. گیراوەکان هەموو ڕەنگ زەرد و خەمین و سەروسیما خەواڵوون. دۆستۆیڤسکی هەندێک لە دۆست و هاوڕێکانی خۆی دەناسێتەوە، پێش هەموان ئاندرێی برای دەبینێ. لێی دەپرسێت: "تۆ چ دەکەی لێرە؟" بەڵام پاسەوانەکان بەلەز لێکدییان جیا دەکەنەوە. فەرمانبەرێکی وەزارەتی ناوخۆ، پیلانگێڕەکان لە دەوری خۆی خڕ دەکاتەوە، لیستێکی ناوەکانی بە دەستەوەیە، دۆستۆیڤسکی لە سەرووی لاپەڕەی لیستی ناوەکانەوە، ئەم وشانە، کە بە قەڵەمی ڕەساس نوسرابوون، دەخوێنێتەوە: "باوەڕپێکراوی فایل: ئانتۆنیلی." هەر ئەو ڕۆژە میشێل دۆستۆیڤسکی دەچێتە دیدەنیی میلیکۆڤ و زۆر شپرزە و پەرێشان دەبێت. میلیکۆڤ لێی دەپرسێت:

– چیتە؟

– چۆن؟ ئاگات لە هیچ نییە؟

– نا، چی بووە؟

– فیۆدۆری برام گیراوە.

– ئەوە تۆ چ دەڵێی؟! چۆن شتی وا دەبێت؟! ئەمە کەی ڕووی داوە؟!

– دوێشەو، داویانە بەسەر ماڵەکەیدا، پشکنیویانە و ئیدی لەگەڵ خۆدا بردویانە و دەرگەی ماڵەکەیان مۆر کردووە...
– ئەدی ئەوانی دی؟
– پیتراشڤیسکی و سپیشنیڤیش گیراون. نازانم ئاخۆ خەڵکی دیکەش گیراون یان نا. سەبارەت بە منیش، ئەگەر ئەمڕۆ نەگیرێم، ئەوا سبەینێ دەگیرێم...
– بە چیدا دەزانیت؟
–ئاندرێی برامیان گرتووە، ئەو ئاگای لە هیچ نییە. نەچووەتە هیچ کۆڕ کۆبوونەوەیەکیش. ئەویان بە هەڵە، لەجیاتیی من گرتووە. (بڕوانە بیرەوەرییەکانی میلیکۆڤ)

بڕیار دەدەن، پیاسەیەک بکەن و سەرێکی برادەرەکانیان بدەن؛ بۆیان دەردەکەوێت کە هەر هەموویان خانەبگیر کراون و دەرگەی ماڵەکانیان مۆر کراوە.

ئیدی لەو کەینوبەینەدا، جەنەڕاڵ کۆنت ئۆرلۆڤ، بۆ نیکولای یەکەم دەنووسێت: "مایەی شانازیمە کە خاوەنشکۆتان لەوە ئاگەدار بکەمەوە، کە پڕۆسەی دەستگیرکارییەکە ئەنجام درا و سیوچوار نەفەر، بە تەواوی کاغەز و بەڵگەنامەکانیانەوە، هەواڵەی شوعبەی سێیەم کراون."

لە بەرواری ٤/٢٣دا، سەعات یازدەی شەو، هەموو زیندانییەکان گوێزرانەوە بۆ قەڵای پۆترس و پۆلس. ئەم قەڵایە لە لایەن پۆترسی گەورەوە دروست کرابوو و لە ساڵی ١٧١٨دا ئەندامانی پیلانەکەی شازادە ئەلێکسی کوڕە گەورەی تزار، لەوێدا زیندانی کران. ئیدی کوڕەکەی تزار، لە یەکێک لە تەلارەکانی ئەم قەڵایەدا پرسوجۆی لەگەڵ دەکرێت و بە تاوانی ئەوەی کە بیروبۆچوونەکانی بابی پەسەند ناکات زیندانی دەکرێت و تا دەمرێت ئەشکەنجەی دەدەن. لە سەردەمی دەسەڵات و سەڵتەنەتی ئانا ئیڤانوڤنادا، زیندانێکی تایبەتی لەم قەڵایەدا دروست دەکرێت و ناوی قەڵای ئەلێکسیی لێ دەنرێت. سەیر لەوەدایە ئەم بەشەی ئەو زیندانە گەورەیە وەک ڕێزێک بۆ ئیمپڕاتۆر ئەلێکسی میخائیلۆڤیچ، بە ناوی ئەوەوە ناو دەنێن. یەکەم کەس کە دەخرێتە ئەم زیندانە تایبەتییەوە، شازادەخانم، تاراکانۆڤای زڕکچی شاژنە

ئەلیزابێت پترۆڤینا دەبێت، کە خۆی بە میراتگری تەخت و تاجی ڕووسیا دەزانێت و داوای دەکات. دیسامبەرییەکانیش لێرەدا زیندانی دەکرێن، دوای ئەوە بە بیستوپێنج ساڵ، ژێرزەمینان و ڕەشچاڵانی ئەم قەڵایە، پێشوازی لە گرووپە چکۆلەکەی پیتراشڤیسکی دەکەن.

لە ڕاستیدا، پیلانگێڕانی ساڵی ١٨٤٩ بەسەر دوو گرووپدا دابەش کران: گرووپێکیان لە ژوورەکانی قەڵاکەدا زیندانی کران و گرووپی دووەمیان، کە بە خیانەتکاری گەورەتر دادەنران، خرانە زیندانە تایبەتییەکەوە، کە دۆستۆیڤسکی یەکێک بوو لە گرووپی دووەم.

زیندانە تایبەتییەکە بریتی بوو لە تەلارێکی سێگۆشە، شەپۆلە شینباوەکانی ڕووباری نیڤا خۆیان بە دیوی دەرەوەی دیوارەکانی باشووری ئەم زیندانەدا دەکێشا. باخچەیەکی بچووکی بۆ ڕاوێچکە و پیاسەی زیندانییەکان تێدا بوو. ڕاڕەوێکی درێژی هەبوو، کە نۆزدە دەرکەی دەلاقەئاسای لەمبەر و لەوبەرەوە هەبوو. دەنگی پێ و دەنگی زیندانییەکان، لە ژێرخانێکەوە بۆ ژێرخانێکی دی دەڕۆیی و لە ڕاڕەوەکەدا دەنگی دەدایەوە. ناو زیندانەکە زۆر تاریک بوو. هەر کە گرووپەکەی پیتراشڤیسکی هێنرانە ناو زیندانەکەوە، لە ڕێگەوە، لە پرسگەوە، جلەکانی خۆیان لێ سەندن و جلکی یەکشێوەی زیندانیان لە بەر کردن، کە بریتی بوو لە کراس و پانتۆڵی لە گوش دروستکراو و ڕۆبێکی زبری جۆخی سەربازیی ناشیرین. ئیدی دۆستۆیڤسکی بەو قەدوقەڵافات و دیمەنە کۆمیدییەوە دەچێتە ژووری تاریکی زیندانەوە. ژوورەکەی تا ڕادەیەک گەورە دەبێت، شەش مەتر درێژ و سێ مەتر و نیو پان دەبێت. قەرەوێڵەیەکی سەفەریی سەربازی، لەگەڵ دۆشەک و بالیفێکی پڕ لە کا، تەپڵەکێک و سووراحییەکی ئاو و مۆمێکی لەپیو، کە لە نزیکی پەنجەرەکەدا بوو، ئەمانە هەموو پێویستییەکانی ژیانی ناو ئەم سالوولە بوو.

پەنجەرەکە بە قسڵی سپی تەڕاو کرابوو، لە پشتەوە کەتیبەیەکی ئاسنی قایمی بۆ کرابوو. کونێکی بچووک لە ناوەندی دەرگەکەدا هەبوو، کە زیندانییەکان لە ناو خۆیاندا ناویان نابوو چاو، هەمیشە بە پارچە پەڕۆیەک داپۆشرابوو. ئەم دەرگەیە ڕۆژی پێنج کەڕەتان دەکرایەوە، سەعات حەوت بۆ چای، سەعات دە بۆ پشکنین، نیوەڕۆ بۆ فراڤین، کە بریتی بوو لە قاپێک

شۆربا و کوتێک گۆشت، هەروەها ئێوارە بۆ شام. لە کۆتایی ڕۆژیشدا وەردیانێک دەهات مۆمەکەی دادەگیرساند و دەڕۆیی.

لێرەدا هەموو شتێک کڕوکپە، لەم سالوولەدا غەڵبەغەڵب و هەراوزەنای شار نایەت، دەنگی پێی قەرەوڵ و ئێشکگران، دەڵێی لە دونیایەکی دیکەوە دێت، لە سەردەم و ڕۆژگارێکی دیکەوە دەگاتە گوێ. بێدەنگیی بەردئاسا باڵ بەسەر دونیادا دەکێشێت. بۆساردی سەلبەندی نمساری ڕاڕەو و ژوورەکان پیاو کاس دەکات. مۆمەکە بەرەبەرە دەکەوێتە پرتەپرت، گڕەکەی کز دەبێت و دەتەمرێت. ئیدی تاریکی وەک دیوار، وەک مەرگ، بەسەر سالوولەکەدا دادەڕووخێت.

دۆستۆیڤسکی لە جێی خۆی ڕادەچڵەکێت، دەست دەخاتە سەر لاجانگەکانی. تەواو، هەموو شتێک تەواو. دەبێ بخەوێت، بە هەر نرخێک بووە دەبێت بخەوێت. لەگەڵ ئەوەشدا زەینی لە کاردا بوو. ئایا بەدبەختە؟ نەخێر. لە گەرمەی پەرێشانی و نیگەرانیی خۆیدا، هەست بە جۆرە بارسووکی و ئاسوودەییەک دەکات، کە جورئەت ناکات بۆ کەسی باس بکات. دەمێک بوو هەستی دەکرد کە ڕوودانی کارەساتێک بۆ ئەو گرنگ و پێویستە. گرنگ ئەوە بوو، کە ڕووداوێک، کارەساتێک، ڕێڕەوی ژیانی پووچ و بێبایەخ و بێهودەی ئەو بگۆڕێت. جا ئێستا گرتن و زیندان، ئەوی لەو ژیان و بوونە یەکهاوی و یەکنەوا و ڕۆتینییە ڕزگار دەکرد. مەترسیی ئەم کارەسات و بەدبەختییەی ئەو، ئەمە بوو کە لە خەڵکی دادەبڕی. بە هەرحاڵ، ئیدی ئەمە ڕووداوێکی ئاوارتە و ڕیزپەڕە. حاڵی حازر ئەو لە هیچ شتێک بەرپرسیار نییە، ئیدی دەتوانێ بۆ خۆی پشوو بدات و هەناسەی ئۆخەی هەڵکێشێت. قەدەر یاری بە چارەنووسی دەکات، ئیدی لەو وازوازییە ڕزگاری بوو، کە پیاوێکی مەزن بێ یان هێلکەشەیتانۆکەیەکی بچووک بێت. ئیدی خۆی لە بەردەستی خوا دەبینێتەوە.

ئیدی دوای سی دانە ساڵ، کاتێک پێی دەڵێن "گرتن و دوورخستنەوەی ئێوە بۆ سیبریا، کارێکی ئێجگار زاڵمانە بوو"، بەرسڤ دادەتەوە و دەڵێت: "نەخێر، کارێکی دادوەرانە بوو، میللەتی ڕووس مەحکوومی کردبووین، کێ دەڵێت کە قودرەتی بێپایانی خوایی بۆ ئەوە منی بۆ زیندان و تاراوگە

نەناردووە، تا لەوێدا شتە هەرە گرنگەکان فێر ببم، کە درککردن و تێگەیشتنیان بەبێ ئەو ژیانە مەیسەر نەبوو؟"

تا دوو مانگ و نیو قەدەغە بوو کە زیندانییەکان نامە بۆ کەسوکاریان بنووسن و کەمترین پەیوەندییان لەگەڵدا بگرن، یان نامەیان لەوانەوە بۆ بێت. هەندێ لە لایەنگرەکانی پیتراشڤیسکی زۆر بە زەحمەت تەحەمولی ئەم حەپسە سەرەتاییەیان کرد و زۆریان لە بەر گران بوو. گریگۆریڤ، تووشی سستی و لاوازیی ئەعساب بوو. کاتینیڤ، تووشی جۆرە شێتاتییەک بوو، ناچار بوون بۆ نەخۆشخانەی دەروونیی ببەن، کە دوای ماوەیەکی کەم مرد. سترژامبسکییش بیری لە خۆکوژی دەکردەوە. لە بیرەوەرییەکانی خۆیدا دەڵێت: "من لە ٤/٢٣ تا ٩/٢٣، لەم زیندانەدا مامەوە، خۆ ئەگەر زیاتر لەوێ مابامەوە، بێگومان ئەقڵم لەدەست دەدا و شێت دەبووم."

پیتراشڤیسکیی پڕئەزموونیش، کە حاڵی زۆر خراپ دەبێت، سکاڵانامەیەکی مەیلەو خەیاڵی و باوەڕنەکردەنی بۆ لیژنەی زیندان دەنێرێت، کە گوایە بە لێدانی سووکی دیوارەکە خەوی دەزڕێنن و لە بێخەویدا تووشی حەواسپەرێشی و یادگەشێوان دەبێت، دەنگی فسکەفسک و ژاوەژاو لە هەر چوارگۆشەی زیندانەکەوە دێت و خۆی لەبیر دەکات و کات و شوێنی لێ تێک دەچێت.

بەڵام ئاکشارۆمۆڤ، بزمارێک لە قەرەوێڵەکەی دەردێنێ و بۆ کاتبەسەربردن دەکەوێتە تیژکردنی نووکەکەی. لەم بارەیەوە دەنووسێت: "هەندێ جار لە بەر پەنجەرەکەدا دەوەستام. هەندێ جار بە ناو قەفەزەکەمدا دەهاتم و دەچووم. زۆر جار لەسەر ئەژنۆ لە ئەرزەکەدا دادەنیشتم، ڕوخسارم لە ناو هەردوو دەستم دەنا، بە دەنگی بەرز قسەم دەکرد، دەگریام، ئەوسا ڕادەپەڕیم، هەڵدەستامە سەر پێیان و دەگەڕامەوە بەر پەنجەرەکە."

بەڵام ئاندرێ دۆستۆیڤسکی، کە لە هەمان ڕۆژی دەستگیرکردنی براکەیدا، بە هەڵە گیرابوو، لە بەرواری ١٨٤٩/٥/٦دا ئازاد کرا و لەجیاتیی ئەو، میشێل دۆستۆیڤسکی گیرا، کە ئەویش لە بەرواری ١٨٤٩/٦/٢٤دا ئازاد کرا و ڕاپۆرتەکە دەڵێت: "نەک هیچ تاوانێکی بەرانبەر بە حکومەت نەکردووە، بەڵکو

هەوڵیشی داوە ئەو گرووپە ئاگەدار بکاتەوە کە هیچ تاوانێک دەرهەق بە حکومەت نەکەن."

لە مانگی تەمووزدا، گۆڕانێکی گەورە و ڕیشەیی لە ژیانی زیندانییەکاندا ڕوو دەدات؛ ڕێگە دەدرێن کتێبان بخوێننەوە، نامە بنێرن و نامەیان لە دەرەوە بۆ بێت.

فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ، لە بەرواری ١٨٤٩/٧/١٨دا، لە نامەیەکدا بۆ براکەی دەڵێت: "برای ئازیزم، کە لە ١١ی تەمووزدا نامەکەتم پێ گەیی، هێندە خۆشحاڵ بووم، کە لە پەسنکردن نایەت. دەتوانم وێنای ئەوە بکەم، کە کاتێک گەڕاویتەوە ناو ماڵ و منداڵ و خێزانی خۆت، چەند بە دیداریان شاد بوویت... بۆت نووسیبووم کە ئومێد و جورئەت لە دەست نەدەم، ورە و نەترە بەر نەدەم. نا من ورە بەر نادەم، بەڵام بێگومان هەست بە بێزاری و دڵتەنگی دەکەم. ئیدی چار چییە؟

بە شێوەیەکی گشتی کات بە شێوەی نایەکسان دەگوزەرێت؛ هەندێ جار زۆر بە خۆڕایی تێدەپەڕێت، هەندێ جار زۆر بە خاوی تەنانەت هەندێ جار وا هەست دەکەم خووم بەم ژیانەوە گرتووە، لەگەڵیدا ڕاهاتووم و هەموو شتەکانم بە لاوە وەک یەکە و گوێ بە هیچ نادەم... ئێستا، حاڵی حازر، هەواکەی خۆشە و ئەمە کەمێک دڵخۆشیم پێ دەبەخشێت. بەڵام لە ڕۆژانی باراندا، زیندانەکە زۆر تەنگ و ناخۆش و خەمئەنگێز دەبێت. هەڵبەت من وەختی خۆم بەفیڕۆ نادەم، نەخشە و وێنای سێ چیرۆک و دوو ڕۆمانم لە مێشکی خۆدا گەڵاڵە کردووە... ژیان و زیندوویەتییەکی ئێجگار سەیر لە سروشتی مرۆڤدا هەیە. ئەوەی ڕاستی بێ، من هەرگیز خەیاڵم نەدەکرد کە مرۆڤ ئەم سروشتە زیندووەی هەبێت. بەڵام ئێستا، بە ئەزموون ئەمەم بۆ دەرکەوتووە."

سەیر ئەوەیە کە دۆستۆیڤسکی، هەرچەندە هێشتا چارەنووسی دیار نەبوو و نەیدەزانی تەماس لەگەڵ هیچ یەکێک لە دۆست و برادەرەکانیدا بگرێت، جۆرە ئاسوودەیی و دڵنیاییەکی لە لا هەبوو، کە ئەمە خۆی لە خۆیدا نیشانەی ئەوە بوو کە تەنیایی لەگەڵ مجێز و سروشتی ئەودا تێکی دەکردەوە. زۆر لە جاران بەڕەنگوڕووتر بوو، دڵی بە ژیان خۆشتر بوو. ئیدی ئەم گەشبینییەی

شتێکی سەیر بوو، ئیدی بیرەوەری و یادگاریی منداڵێتی و هیوا و ئاواتی ئازادبوونی نزیک، نارەحەتی قەرەوێڵە چکۆلەکەی، ناخۆشی بۆ دووکەڵی مۆمە پیوەکە و دەنگدانەوەی ناخۆشی پێ و هاتوچۆی قەرەوڵ و پاسەوانەکانی بەردالانی زیندانەکەی، لە دڵ و دەروون سووک دەکردەوە.

لە زینداندا چیرۆکی قارەمانی چکۆلە دەنووسێت. چیرۆکەکە لە قاڵبێکی ئەدەبیی ڕۆمانتیکیدا، مەسەلەیەکی سێکسی دەتازەنێ. تۆمەتبار بەدەم چاوەڕوانیی بڕیار و حوکمی دادگاوە، مەسەلەی بێداربوونەوەی هەست و غەریزەی سێکسی لای منداڵێک دەردەبڕێت. ئەم چیرۆکە تا ساڵی ١٨٥٧ بڵاو نابێتەوە.

ئیدی ڕۆژ و هەفتان دێن و دەڕۆن و ئیدی نامەکانی دۆستۆیڤسکی بۆ براکەی بەرەبەرە کاڵ دەبنەوە و ئەو جۆشوخرۆش و گەشبینییەی نامەی یەکەمیان تێدا نامێنێ. لە نامەیەکی بەرواری ١٨٤٩/٨/٢٧دا بۆ براکەی، دەڵێت: "دەربارەی خۆم ناتوانم هیچ شتێکی بنجبڕ بڵێم، هێشتا نازانم مەسەلەکەمان چۆن دەکەوێتەوە و بە کوێ دەگات. مەسەلەکە هەر بە نادیاری و وەک خۆی ماوەتەوە. ژیانم وەک جاران، یەکهاوی و یەکنەوا و ڕۆتینییە، بەڵام ماوەیەکە ڕێگەیان پێ داوم کە لە باخەکەدا پیاسە بکەم. ئەم باخە حەڤدە درەختی تێداە. ئەم پیاسەیە دڵم خۆش دەکات. خۆشحاڵییەکی دیکەی من ئەمەیە، کە ڕێگەیان داوم شەوان مۆمێکی باشم هەبێت... ئەگەر بتوانیی هەندێ کتێبی مێژووم بۆ بنێریت، کارێکی زۆر چاکە. خۆ ئەگەر تەوراتێکم (بە هەردوو بەشی کۆن و تازەیەوە) بۆ بنێریت، دەها باشتر... دەربارەی تەندروستیی خۆم، هیچ شتێکی تازەم پێ نییە. نزیکەی یەک مانگی تەواوە من بە ڕۆنگەرچەک دەژیم، ئازاری مایەسیرییەکەم ڕۆژ دوای ڕۆژ زیاتر دەبێت. ئازارێک لە سینگمدا پەیدا بووە، کە جاران هەستم بە شتی وا نەدەکرد. هەست بە جۆرە بێشەخسییەتییەک دەکەم. ماوەیەکی کەمە ڕمۆزن و مۆتەکە پێم فێر بووە و زۆرم ئەزیەت دەدات. وا هەست دەکەم زەمینە تەختە پۆشەکەی سالوولەکە لە ژێر پێمدا دەلەرزێ. دەڵێی لە ناو کابینەی کەشتیدام."

لە بەرواری ١٨٤٩/٩/١٤دا، لە نامەیەکیدا دەڵێت: "حاڵم باش نییە، تەندروستیم خراپتر دەبێت. گەدەم دێشێت. مایەسیرییەکەم ئەزیەتم دەدات.

کەی ئەم حاڵە تەواو دەبێت؟ پاییز بەڕێوەیە، لەم وەرزەدا باری تەندروستی و دەروونیم خراپ دەبێ، هەور بەری ئاسۆ دەگرێت، بەڵام وێڕای ئەوەش ئەو گۆشە چکۆلەیەی ئاسمانی شین، کە لە سالوولەکەمەوە دیارە، هەم دڵم خۆش دەکات و هەم تەندروستیم پێی باش دەبێت."

لە ڕاستیدا ورەی تەواو ڕووخابوو، ئەو تەنیاییە سەخت و دژوارەی کە تێیدا دەژیا، بەرەبەرە زەیفی لێ دەسەند. جا بۆ ئەوەی خۆی لەو تەنیاییە ڕزگار بکات، لە ڕێگەی لێدانی دیوارەکەی نێوان سالوولەکەی خۆی و سالووکەی دراوسێیەوە، کە فیلیپۆڤی تێدا بوو، جۆرە تەماسێکی دەگرت. لە بیرکردنەوە و لە نەبینینی هیچ شتێک وەڕەز بوو، وای هەست دەکرد خراوەتە ژێر چادری بووژانەوەوە. هەستی دەکرد کەتووەتە بۆشاییەکی تەواوەوە، ناتوانێ هەناسە بدات، خەریکە دەخنکێ. نەیدەزانی لە واقعدا دەژی یان لە خەیاڵ، لە خەودایە یان بێدارە. کاتێک کە منداڵ بوو، هەموو شەوێک پارچە کاغەزێکی چکۆلەی لەسەر تەپڵەکەکەی تەنیشت قەرەوێڵەکەی دادەنا، کە لێی نووسرابوو: "لەوەیە ئەمڕۆ تووشی سەکتەیەک بم. تکایە تا چەند ڕۆژێک مەمنێژن." ئێستا لە حاڵی بێئاگاییدا بوو، بەڕاستی نێژرا بوو. ئیدی بوونی نەبوو.

ئیدی پرسوجۆ و لێکۆڵینەوەی دادگایی ماوەیەکی زۆر بەردەوام بوو، جارجار پرسیاری زۆرتر دەکرا. تۆمەتبارەکان یەکیەک لە پرسیاری قورس و هەمەجۆرتر دەگیران و لێکۆڵەرەکان هەوڵیان دەدا قسەیان لێ دەربێنن. ناوبەناو ئەفسەرێک لەگەڵ پولیسێکدا خۆی بە سالوولێکدا دەکرد، فەرمانی بە زیندانییەکە دەکرد کە جلکی سڤیل لە بەر بکات، لە ڕاڕەوە درێژ و تاریکەکەوە بەرەو دەرگەی دەرەوەیان دەبرد. دوای ئەوەی لە حەوشە وەدەر دەکەوتن، خۆیان بە کۆشکی سپیدا دەکرد، کە لیژنەی لێکۆڵینەوە لەوێندەر دادەنیشت.

ئەم لیژنەیە لە پینج کەس پێک هاتبوو: میر گاگارین، سەرۆکی پۆلیسی دوبلیت، میر دولگۆرکی، جەنەڕاڵ ڕوستۆڤتزۆڤ و جەنەڕاڵ فەرماندەی قەڵای نابوکۆڤ، کە سەرۆکی لیژنەکە بوو. دۆستۆیڤسکی بەوە تۆمەتبار بوو، کە بەشداریی ئەو کۆڕ و کۆبوونەوانە ببوو، کە تیایاندا ڕەخنە لە کارەکانی حکومەت، لە هەبوونی سانسۆر و لە سیستمی کۆیلایەتی گیرابوو، هەروەها

بەوەش تاوانبار بوو کە نامەیەکی بیلینسکی بۆ گۆگۆڵ لەوێ خوێندبووەوە، لەم نامەیەدا "جنێو بە کڵێسەی ئەرتەدۆکس درابوو و سووکایەتی بە دەسەڵاتی خوای گەورە کرابوو"، هەروەها لە کۆڕی خوێندنەوەی چیرۆکی سەربووردەی سەربازێک لە نووسینی گریگۆریڤ، بەشداریی کردبوو، کە "نێوەڕۆک و تیمەیەکی شۆڕشگێڕانەی دەبێ و بانگەواز بۆ شۆڕش دەکات". ئەندامانی لیژنەکە، هەوڵ دەدەن بە زمانی نەرم دۆستۆیڤسکی بخەنە تەڵەوە (ئەمە هەمان دیمەنی بەرگریی ڕاسکۆلنیکۆڤی شاقارەمانی ڕۆمانی تاوان و سزا، لە هەنبەر پورفێری دادڤان و قازی وەبیر دێنێتەوە). ڕۆستوڤتزۆڤ بە دۆستۆیڤسکی دەڵێت: "ئەگەر مەسەلەکەمان بە تەواوی پێ بڵێیت، تزار دەتبەخشێت." دۆستۆیڤسکی هیچ وەڵامێکی ناداتەوە. هەنگێ جەنەڕاڵ، لەسەر کورسییەکەی خۆی هەڵدەستێت و بە هەشتا و لە ژووری کۆبوونەوەکە وەدەر دەکەوێت و هاوار دەکات: "من ناتوانم چیتر چرۆچارەی ئەم دۆستۆیڤسکییە ببینم."

لیکۆڵینەوە و پرسوجۆیەکە بەردەوام دەبێت. دۆستۆیڤسکی حاشا دەکات و دەڵێت: "ئەگەر بڕیار بێ خەڵکی لەسەر بیروباوەڕە پەنهانەکانیان بێنە گرتن، یان لەسەر بابەت و قسەوباسێک کە بە سوعبەتەوە لە کۆڕێکی دۆستانەدا کرابێت، تۆمەتبار بکەن، کێ هەیە بە بێتاوان دەربچێت؟"

مەسەلەی خوێندنەوەی سەربووردەی سەربازێک، بە خوتوخۆڕایی و بە شێوەیەکی چاوەڕوانکراو لێرەدا قوت کرابووەوە و بەگەڵ ئەم مەسەلەیە خرابوو، لە کاتێکدا هیچ جۆرە هاندانێکی تێدا نەبوو.

بەڵام سەبارەت بە نامەکەی بیلینسکی، دۆستۆیڤسکی دان بەوەدا دەنێت، کە بەبێ بیرکردنەوە بەشداریی لە خوێندنەوەی نامەکە کردووە و جۆرە بانگەشەیەکی بۆ کردووە، لە کاتێکدا نامەکە شایستەی ئەو بانگەشەیەش نەبووە. دان بەوەشدا دەنێت کە لیبراڵییەتی ئەو لەو ڕادەیەدا بووە کە حەزی کردووە خزمەتێکی نیشتمانەکەی بکات و کەسێکی بەسوود بێ بۆ وڵات و نیشتمان. هەورەها دەڵێت: "من قەت ڕۆژێ لە ڕۆژان سۆسیالیست نەبووم. هەرچەندە حەزم کردووە کتێب و سەرچاوان دەربارەی سۆسیالیزم و کێشە جڤاکییەکان بخوێنمەوە."

هەڵبەت ناتوانن کەمترین قسەی دژ بە هاوڕێ داماوەکانی، لێ دەربێنن. هەروەها دەربارەی میشێلی برای، دۆستۆیڤسکی بە خوایشتی خۆی دەچێتە ژێر باری بەرپرسیارێتییەوە، تا بە زووترین کات ئازاد ببێت. لەو بارەیەوە دەڵێت: "من دڵنیاتان دەکەم کە براکەم هیچ ئاشنایەتییەکی لەگەڵ پیتراشڤیسکیدا نەبوو، لە ڕێگەی منەوە و بە هۆی منەوە تەعاروفی لەگەڵدا کرد و من لەم ئاشنایەتی و پەیوەندییە بەرپرسم، وەک چۆن من بەرپرس و سەبەبکاری ئەم بەڵایەم کە بەسەر براکەم و خانەوادەکەیدا هاتووە. ئەم گرتنە بۆ براکەم سزایەکی گەورەیە، لە کاتێکدا ئەو هیچ تاوانیکی نییە."

ئەندامانی لیژنەی لێکۆڵینەوەکە، تێدا مابوون و نەیاندەزانی بە چ مادەیەکی دادڤانی و بە چ بەندێکی یاسایی، مامەڵە لەگەڵ تاوانێکدا بکەن کە نەکرابوو. ئایا تەنیا نیازی شۆرشکردن، بۆ مەحکوومکردنی چالاکی و هەڵوێستی ئەم گرووپە چکۆلەیە بەسە؟ ئایا ئەم گرووپە لیبراڵ و ئازادیخوازە، چەنەباز و سەرلێشێواوە، بەڕاستی نیازی شۆڕشیان هەبووە؟ ئەنجامی ئەم کۆڕ و کۆبوونەوانەیان بە کوێ دەگەیی و شۆڕشەکەیان چۆن و کەی دەستی پێ دەکرد؟

لێکۆڵینەوە و پرسوجۆ پێنج دانە مانگ بەردەوام دەبێت. لە زەرفی ئەم مودەتەدا، دووسەد و سیودوو کەس، بە تۆمەتبار و شایەدەوە، پرسوجۆی زارەکی یان نووسراویان لەگەڵ دەکرێت. سەرباری پێداگری و سووربوون و سەختگیریی لیپراندی، دوا بریاڕی لیژنەکە بە بەرائەت و بێتاوانیی تۆمەتبارەکان دەشکێتەوە. بڕیارنامەی ٨/٣١ی لیژنەکە دەڵێت: "ئەو چاودێرییە ورد و جیددییەی کە لیپراندی، بە درێژایی نزیکەی ساڵێک خستبوویە سەر هەڵسوکەوت و ڕەفتاری پیتراشڤیسکی، ئەو لێکۆڵینەوە و پرسوجۆیە بەردەوامانەی لەگەڵ تومەتبارەکاندا کراوە، ئەوە ساغ دەکەنەوە و دەسەلمێنن کە کۆمەڵەیەکی بەرنامەداری ڕێکخراوی بانگەشەدار لەئارادا هەبووبێ."

وێڕای ئەوەش وەزیری ناوخۆ داوا دەکات کە جارێکی دی بە دۆسییەکەدا بچنەوە. ئەم جارەیان لیژنەکە قایل دەبێت کە تۆمەتبارەکان، واتە گرووپی پیلانگێڕان، سزا بدرێن. بەو هەنجەتەی کە "لیژنەکە بڕوای وایە ئەو کارانەی

که کەشف بوون، خۆی لە خۆیدا شایستەی ئەوەن حکومەت حیسابێکیان بۆ بکات و لە بنجوبناوانیان بکات."

لە بەرواری ١٨٤٩/٩/٣٠دا، دۆزەکەی پیتراشڤیسکی دەدرێت بە دادگای سوپایی. ئیدی لیژنەیەکی تایبەتی لە شەش ئەندامی مەدەنی و لە شەش جەنەڕاڵ پێک دەهێنرێت، بۆ ئەوەی لە کار و کردەوەی بیستوهەشت گەنجی مەدەنی دژی ئاسایشی وڵات بکۆڵنەوە و ڕادەی بەرپرسیارێتیی هەر یەکێکیان دیاری بکەن. لیژنەی ناڤبری لە بەرواری ٩/١٦دا بڕیاری خۆی دەردەکات. بەگوێرەی بڕیارەکە، حەوت کەس لە زیندانییەکان دوور دەخرێنەوە، پازدەیان حوکمی لەسێدارەدان دەدرێن و شەشەکەی دیکەشیان تەبرئ دەکەن.

بەڵام لێکۆڵینەوە و پرسوجۆیەکە لێرەدا تەواو نابێت؛ تزار بە پێچەوانەی هەموو یاسا و ڕێسا دادڤانییەکانەوە، دۆسیە و فایلەکە هەواڵەی ئەنجوومەنی گشتیی دەوڵەت دەکات، کە بەگوێرەی دەقی یاسایی نەریتیی توند حوکمی دەکرد. ئەنجوومەنی ناڤبری لە سەرەتاوە حوکمی لەسێدارەدانی بۆ هەر هەموو زیندانییەکان دەدات، بەڵام پاشان پێشنیاز بۆ تزار دەکات کە حوکمی لەسێدارەدانەکە بگۆڕێت بۆ حوکمی هەتاهەتایی. دوا بڕیار بەم شێوەیە دەردەچێت: "دۆستۆیڤسکی، لەبەر ئەوەی خەڵکانێکی بۆ کارێن تاوانباری هان داوە، نامەی بیلینسکی ئەدیبی خوێندووەتەوە، مەحکوومە بە هەشت ساڵ بێگارەزیندان لە سیبریادا." نیکۆلای یەکەم لە پەراوێزی ئەم بڕیارەدا دەنووسێت: "بکرێت بە چوار ساڵ و کە تەواوی کرد بە سەربازی ئاسایی بگیرێت." بەڵام داوا دەکات، کە ئەم بەخشینە بە نهێنی بمێنێتەوە.

بەشی سێیەم

سێدارە

تا بەرواری ١٨٤٩/١/٢١، زیندانییەکان هیچیان دەربارەی ئەو سزایە نەدەزانی کە بۆیان بڕابووەوە، کەس لێکۆڵینەوە و پرسوجۆی لەگەڵ نەدەکردن. بەرپرسان هیچ زانیارییەکیان نەدەدانێ. ئایا بەو زوانە ئازاد دەکرێن؟

لە بەرواری ١٨٤٩/١/٢٢دا، نزیکەی سەعات شەشی بەیانی، گەنجەکان لە دەنگی هەندێک پێیان کە نزیک دەبنەوە، خەبەریان دەبێتەوە. ئیدی دەنگی فەرمانان دێ، دەنگی تەقوهۆڕی پاژنەی پێڵاوان دێت، ڕینگ و هۆڕی شمشێر بەرز دەبێتەوە. ئەوسا کلیلێک دەخرێتە کێلوونی دەرگەکە و بادەدرێت. دەرگە دەکرێتەوە، ئەفسەرێکی پۆلیس لەگەڵ سەرپەرشتیاری زیندانەکەدا وەژوور دەکەوێت. داوا لە زیندانیانی هەموو ژوورەکان دەکەن کە خۆ بگۆڕن و جلکی مەدەنی لە بەر بکەن. ئیدی گرووپەکەی پیتراشڤیسکی یەک دوای یەک بەرەو دەرگەی دەرەوە دەبەن.

هێشتا لە ئاستانەی دەرگەکە وەدەر ناکەون، کە هەوایەکی سارد دەچزێت بە دەموچاوی دۆستۆیڤسکیدا، دەکەوێتە لەرزین. بەدەم لەرزینەوە دەڕوانێتە ڕووناکیی کزی ئەو بەیانییە تەمومژاوییە. لە ناو حەوشی زیندانەکەدا، کۆمەڵێک گالیسکەی کرێ، بە ڕیز وەستاون. ئەسپی جەندرمە و پۆلیسەکان بەدەم جموجۆڵەوە سمکۆڵان دەکەن، دەنگی سم و زین و قایش و قرووش و گێز و گوڵینگ لێرەولەوێ دەنگ دەدەنەوە. پیاوانێک بە جلکی فەڕمیی شینباوەوە بە ڕاست و چەپدا دێن و دەچن.

زیندانییەکان سواری گالیسکەکان دەکەن، دەنگێکی بەرز هاوار دەکات: "هەر گالیسکەیەک و یەکێک." لە هەر گالیسکەیەکدا یەک جەندرمە لەگەڵ زیندانییەکدا سوار دەبێت. پاش ئەوەی هەموو زیندانییەکان سواری گالیسکەکان دەکرێن، ئیدی بە دەنگێکی بەرز فەرمان دەکرێت و کاروانەکە دەکەوێتە ڕێ. پۆلیسی سوارە بە شمشێری هەڵکێشراوەوە، دەکەونە ئەملا و ئەولای کاروانەکە. بۆ کوێیان دەبەن؟ ئایا دەیانبەن بڕیاری دادگای عورفییان بۆ بخوێننەوە؟ ئەگەر وایە، ئەم هەموو تەشریفات و ڕێوڕەسم و قەرەباڵغییەی بۆچییە؟

سپیشنیڤ، لەو جەندرمەیەی کە لەگەڵیدا دەبێت، دەپرسێت: "بۆ کوێ دەڕۆین؟" جەندرمەکە پێی دەڵێت: "قسەکردن قەدەغەیە."

گلێرە و باسریشک شووشەی پەنجەرە و دەرگەی گالیسکەکان دادەپۆشێت. لەوە دەچوو لە ڕووباری نیڤا بپەڕنەوە، چونکە سمی ئەسپەکان لەسەر تەختەی پردێکی لە قەیاغ دروستکراو دەخزین. ئایا ئەم ڕێگە پڕ بەرد و چەوە، ڕێگەی لیتینایایە، کە ئێستا لە ژێر چەرخی گالیسکەکاندا دەنگ دەداتەوە؟

سپیشنیڤ، هەوڵ دەدات زوقم و بەفرە سپییەکەی سەر شووشەی پەنجەرەی گالیسکەکە بسڕێت، بەڵام جەندرمەکە ڕێگەی نادات و دەڵێت: "شتی وا نەکەیت، دەنا من بەر شەللاقان دەدەن."

دوای سێ چارەکە ڕێگە، ئەنجام گالیسکەکان دەوەستن. دەرگەکان دەکرێنەوە؛ ئێرە مەیدانی تیرەندازی فەوجی سیمۆنۆڤسکییە. شەوێ بەفرێکی زۆر کەوتبوو، سەربانی پاسگاکانی سەربازخانەکە، کە بە خۆیان زەرد بوون، ئێستا لە بەفردا سپی دەچوونەوە. زۆر پاک و تازە دەیاننواند، هەڵم و دووکەڵیان بە ئارامی لێ بەرز دەبووەوە. ئاپۆڕایەکی زۆر لە دوو لای مەیدانەکە بە ڕیز وەستابوون. بازرگانانی ڕیشن بە پاڵتۆی یەخەفەرووەوە، ژنان بە لەچکەوە، کە لە ژێر چەناگەیاندا گرێیان دابوون، خوێندکاران بە کاسکێتەوە، فەرمانبەران بە میداڵ و نیشانانی نیشتمانییەوە، تێکڕا سێ چوار هەزار کەسێک دەبوون.

لە ناوەندی مەیدانەکەدا، سەکۆیەکی تەختەی سپی دانرابوو، بە پەردەیەک دەوری گیرابوو. سەربازان لە شێوەی چوارگۆشەدا لە بەردەم ئەم شوێنە وەستابوون. کەمێک دوور لەوێ، سێ ئەستوونی دار لە ئەرزەکەوە سەریان قوت کردبووەوە. نەفەرەکان لە گالیسکەکان دادەگرن، دۆستۆیڤسکی، سپیشنیڤ دەناسێتەوە، کە وەک هەمیشە سیمای گەش و غروورئامێزە. گریگۆریڤ بەدی دەکات، کە لە ترسدا نەترەی بەرداوە. پیتراشڤیسکی بەرەو لایان دەڕوات و یەکیەک لە ئامێزیان دەگرێت. لەو کاتەدا، دەنگێکی ترسناک هاوار دەکات: "دەی ڕیز بن!"

قەشەیەک، خاچ و ئینجیل بە دەست، بە جبەیەکی ڕەشەوە، پێش گرووپی زیندانییەکان دەکەوێت. زیندانییەکان بە ڕیز دوای دەکەون؛ هەموو پەشۆکاو، شپرزە و حەپەساو، لەسەر بەفرە شل و تازەکە دەخزێن. یەکێکیان بە دەنگی نزم دەپرسێت:

– بەتەمان چیمان لێ بکەن؟

– بڕیاری دادگامان بۆ دەخوێننەوە، هەموومان حوکمی هەتاهەتایین.

– ئەدی ئەم قەنارانە چین؟

– بەو دارانەوە دەمانبەستنەوە.

– ڕەنگە بیانەوێ گوللەبارانمان بکەن.

– تۆ پێت وایە؟

بیست گەنج بە بەر ڕیزی سەربازەکاندا دەڕۆن، بە پلیکانەی سەکۆدارینەکەدا سەر دەکەونە سەرێ. ئەفسەرێک، ناوی مەحکوومەکان دەخوێنێتەوە و سەرژمێرییان دەکات. پاشان بەگوێرەی بڕیارێکی نهێنی، دابەش و جیایان دەکاتەوە: نۆ کەس لە سەمتی ڕاستی سەکۆدارینەکەوە ڕیز دەکات و یازدە کەسیش لە سەمتی چەپدا. لە پشت هەر یەکێکیانەوە جەندرمەیەک ڕادەوەستێ. کۆمەڵێک جەنەڕاڵ بە جلکی فەرمییەوە، بە کەشوفش و لەخۆباییبوونەوە، بە دەوری سەکۆدارینەکەدا دێن و دەچن.

دۆستۆیڤسکی لای مۆمبیلییەوە ڕاوەستاوە، زۆر شپرزە و پەشۆکاو دیار نییە. لەوە دەچێ گوێی لەم جموجۆڵ و نمایشە پڕ شکۆ سوپاییەی

دەوروبەری خۆی نەبێت. لە فکران ڕاچووە، لە شوێنێکی دیکەیە. لەناکاودا هەست بەوە دەکات کە پێویستە بیرۆکەی ئەو چیرۆکەی کە لە زینداندا بیری لێ کردبووەوە و لە خەیاڵی خۆیدا گەڵاڵەی کردبوو، بۆ ئەو کەسەی تەنیشت خۆی بگێڕێتەوە. بەڵام لەناکاودا دەنگێکی گەورە، قسەکەی پێ دەبڕێت: "خەبەردار! کڵاوەکانتان داکەنن."

هیچ کەس لە جێی خۆی ناجووڵێت، پیلانگێڕەکان نازانن کە لەگەڵ ئەوانیان بوو. دووبارە دەنگەکە لە ناو گرووپی جەنەڕاڵەکانەوە بەرز دەبێتەوە: "کڵاوەکانتان داکەنن! ئێستا بڕیاری حوکمەکانتان بۆ دەخوێنرێتەوە."

کۆمەڵەکەی پیتراشڤیسکی، ئەنجام تێدەگەن کە ئەم فەرمانە بۆ ئەوانە و ئیدی کڵاوەکانیان دادەکەنن. ئیدی بە سەری کۆتەوە لە بەر ئەو سەرما تووشەدا دەوەستن و چاویان ئاو دەکات و ئاو بە ڕوومەتیاندا دێتە خوارەوە.

ئاسمان ساماڵە، شتێکی درەخشانە. بەفرە زۆرەکە لە ژێر پێی گەنجەکاندا ڕۆچووە و چاڵ بووە. بەفر بەسەر نووکی پێڵاوەکانیانەوە دەدرەوشێتەوە. جەندرمە پاسەوانەکە، لە دواوە هەناسەی گەرمی خۆی دەکات بە پشتملیاندا. ئەو کابرایەی کە بڕیار بوو دەقی حوکمەکە بخوێنێتەوە، دەچێتە ناوەندی سەکۆدارینەکە، بە دەنگێکی یەکنەوا و خێرا دەکەوێتە خوێندنەوەی دەقی حوکمەکان. بۆ هەر مەحکوومێک، ئەو تاوانانە دەژمێرێت کە پێی مەحکووم کراوە. ئەوسا بەوپەڕی خوێنساردی بەم وشە سادانە کۆتایی بە کۆنووسەکە دێت: "مەحکوومان بە مەرگ: پیتراشڤیسکی، مۆمبیلی، گریگۆریۆڤ، ئاکشارۆڤ..." یارۆ نۆ حوکمی لەسێدارەدان دەخوێنێتەوە و ئەوسا لەسەری دەڕوات: "دۆستۆیڤسکی، مەحکووم بە مەرگ." دۆستۆیڤسکی وەک ئەوەی لە خەوێکی قورس بێدار بێتەوە، بەو ئاوایە ڕادەچڵەکێ: "لەسێدارەدان!" ڕێک لەو کاتەدا هەتاو لە ناو چڕە تەمومژەکەوە دەردەکەوێت و قوببە زێڕینەکەی کڵێسەی سیمۆنۆڤسکی ڕووناک دەکاتەوە، کە چلوورە و شووشەسۆڵ بە هەرچوار دەوریدا دالەقیوە.

دۆستۆیڤسکی هاوار دەکات: "مەحاڵە گوللەبارانمان بکەن!" بەڵام مۆمبیلی لەجیاتیی وەڵام، عەرەبانەیەکی پڕ لە قوماشی جاوی پیشان دەدات. ئەم

جاوانە خۆبەخۆ دیمەنی کفنیان دەنواند. بەڵام لەڕاستیدا ئەمانە کۆمەڵێک جلوبەرگی بەسەریەکداهەڵڕژاو بوون.

دۆستۆیڤسکی هێشتا حەپەسابوو، هیچی بۆ دەرنەکەوتبوو. بێ هەڵبژاردن سەرنجی لەسەر زیپکەیەکی سەر ڕوومەتی یەکێک لە جەندرمەکان دەگیرسێتەوە. ڕەنگدانەوەی تیشکی سەر دوگمەی مسینی جەندرمەکە سەرنجی ڕادەکێشێت، بە عەمراتی ئەم دیمەنەی لەبیر ناچێتەوە. دەڕوانێتە کابرای مەحزەربەدەست، کە کاغەزەکانی لەسەر هەمان قەدەکانی پێشووی خۆی قەد دەکاتەوە، لە بەرکی دەنێت، بە نووکی قامک گوێی دەخورێنێ و بە کاوەخۆ لە پەیژەی سەکۆدارینەکەوە دێتە خوارەوە.

ئیدی یەکسەر کەشیشێک دێتە جێگەی ئەو. بە دەنگێکی خەمناک چەند وێرد و نزایەکی ناو کتێبی سان پۆڵس دەخوێنێ: "سزای گوناح و خەتا، مەرگە." یارۆی کەشیش، لە هەنبەر ئەم گەنجە بەدبەخت و کلۆڵانەدا دەکەوێتە وەعزخوانی، کە هیچ شتێک لێرەدا، لەم دونیایەدا کۆتایی نایەت و شادییەکی هەمیشەیی چاوەڕوانی ئەوانەیە کە دەتوانن ژیوان ببنەوە و تۆبە بکەن. ئەوسا خاچێکیان دەداتێ تا ماچی بکەن. لە ناو ئەم مەحکوومانەدا، تەنیا شاپۆش نیکۆڤ، کە پیاوێکی عامی دەبێت، داوا دەکات کە ڕێگەی بدەن دان بە تاوانەکەیدا بنێت، بەڵام هیچ کەسێکیان هەستیان بەوە نەکرد کە یارۆی کەشیش، لەو ساتەدا و لە ڕووی مەزەببییەوە ئامادە نەبوو گوێ لە دانپێدانان بگرێت.

دۆستۆیڤسکی، خاچە زیوینە چکۆلەکە، کە وەک جەمەد و سەهۆڵ سەخت و سارد بوو، ماچ دەکات و ئەوسا سەر هەڵدەبڕێت. ئیدی هیچ گومانێکی لە لا نامێنێ و بوونی کەشیشەکە لەوێندەر، دوا هیوای ژیان و مانی لا دەسڕێتەوە: کێ دەتوانێ بە درۆوە کەشیش و کڵێسە بکات بە هاوبەش لەم گاڵتەجاڕییەدا؟

بەڵام بە نۆڕینی ئەو، سزاکە زۆر قورس بوو، لەگەڵ تاوانەکەدا تێکی نەدەکردەوە. "من شایستەی ئەم سزایە نەبووم." هیچ کەسێک لەوانە شایستەی ئەو سزایە نەبوون. ئەم ناهەقی و بێدادییەی دەرهەق بەوان دەکرێت، گەورەیان دەکات. ئەو بێدادییەی کە لەم گەنجانە دەکرێت، لەم گەنجانەی کە حاڵی حازر لە ناوەندی ئەم مەیدانەدا، لەسەر سەکۆیەکی تەختە

ڕاگیراون و لە سەرمادا هەڵدەلەرزن، دەیانگەیەنێتە پلەی شەهید. ئەوانە بە خۆشیان هەست بەمە دەکەن، بە هەموو بوونیانەوە هەست بە لەزەتی ئەم قوربانی و فیداکارییە خۆڕاییە دەکەن. پاشان دۆستۆیڤسکی لە ڕۆژانەیادداشتەکانی نووسەرێکدا دەنووسێت: "ئەو مەسەلەیەی کە ئێمەیان لەسەر دادگایی کرد و حوکمیان داین، ئەو بیروبۆچوون و کەڵکەڵانەی کە هەمانبوون، هیچ جۆرە هەستێکی پەشیمانییان لە لا دروست نەکردین، بەڵکو وامان هەست دەکرد کە ئەشکەنجە ڕۆحمان پاک دەکاتەوە، گەلێک لە گوناحەکانمان پێی هەڵدەوەرێ."

لە ڕاستیدا ئەو بیروبۆچوون و بابەتە ڕێکەوتەکی و ڕەوتەنییانەی کە لە کۆڕ و کۆبوونەوەکانی کۆمەڵەکەی پیتراشیڤسکیدا باس دەکران و گەنگەشەیان لەسەر دەکرا، کە زیاتر خەیاڵپلاو و خەون و کاردانەوە بوون، ئێستا ئەو قسە و بیروبۆچوونانە، لە ڕوانگەی ئەوانەوە جۆرە پیرۆزییەکیان پەیدا کردبوو، چونکە لەپێناویاندا دەمردن.

لەم کاتەدا کەشیشەکە لەسەر سەکۆدارینەکە دێتە خوارەوە، دوو کەس لە مەحکوومەکان نزیک دەبەنەوە. ئەمانە جەللادن، جلی دەڵب و ڕەنگاوڕەنگیان لە بەرە. دەستیان گەورە و زبر و تووکن، دەستی پیاوکوژانە. شەیپوور لێ دەدرێ، چەند تەپڵێک بە یەک کەڕەت لێ دەدرێن، وەک ئاهەنگی تازیەباری لە ناو دیواری سەربازخانەکەدا دەنگ دەداتەوە. دەنگەکە کەمێک نەوی دەبێت و جارێکی دی بە شێوەیەکی هێندە بەرز، کە گوێ کەڕ دەکات، بەرز دەبێتەوە. ئیدی ئەم دەنگە ناخۆشە کۆتایی نایەت. پیلانگێڕەکان هێنراونەتە سەر چۆکان، جەللادەکان بە دیاریانەوە و بە شمشێری هەڵکێشراوەوە، کە بۆنی مەرگیان لێ دێت، وەستاون. جلی سپی لە بەر پیلانگێڕەکان دەکەن، جلی لە گوش دروستکراو، بە قۆڵی درێژ و کڵاوی تایبەتییەوە دیمەنێکی کۆمیدییان پێ دەبەخشێت.

سێ کەسی یەکەم، واتە پیتراشڤیسکی، مۆمبیلی و گریگۆریێڤ، بە ئەستوونانی شەرمەزارییەوە دەبەسترێنەوە. جەللادەکان کڵاوەکانیان دێننە سەر چاویان. فەرمانێکی کورت دەردەکرێت، سێ سەرباز لە ڕیز دێنە دەرێ و حازر و ئامادە لە بەردەم تاوانبارەکاندا ڕیز دەبەستن.

دۆستۆیڤسکی چاوانی دەنووقێنێ، شەشەمین کەسی لیستی لەسێدارەدانەکانە، یانی لە نۆرەی دووەمدا سەرەیەتی. دوای پێنج خولەکی دیکە، ئەویش بە یەکێک لەم ئەستوونانەوە دەبەسترێتەوە. دوای پێنج خولەکی دی، بەسەر دونیاوە نامێنێ. نیگەرانییەکی ترسناک بەسەریدا زاڵ دەبێت، نابێ ئەم پێنج خولەکە بەفیڕۆ بدات، دەبێ بە باشترین شێوە سوودیان لێ ببینێ. دەبێ ئەوپەڕی لەزەت لەم چەند خولەکە وەربگرێت، شیلەی شادیی پەنهانی لێ بگرێت. ئەو چەند خولەکە کەمەی کە لە ژیانیدا ماویەتی، بەسەر سێ بەشدا دابەش دەکات: دوو خولەک بۆ ماڵئاوایی لە هاوڕێکانی، دوو خولەک بۆ ڕامان و بیرکردنەوە، خولەکێکیش بۆ ئەوەی بۆ دواجار سەیری دونیا بکات. بەڵام بیر لە چی بکاتەوە؟ تەماشای چی بکات؟ تەمەنی بیستوحەوتساڵە، لە هەڕەتی توانا و بەهرەی خۆیدایە، بە خۆی هەست بەمە دەکات. کەچی مەرگ لەناکاودا بەر دەرکەی پێ گرتووە. ئێستا هەیە، زیندووە، سێ خولەکی دی دەبێ بە هیچ. ڕەنگە ببێ بە شتێکی دی یان مرۆڤێکی دی. دەڕوانێتە گومەزی کڵێسەکە، هەرچی دەکات ناتوانێ چاوی لەم گومەزە زێڕینە، کە لە بەر تیشکی هەتاوەکەدا دەدرەوشێتەوە، بگوازێتەوە. وا هەست دەکات لە چاوتروکانێکدا، جگە لەو و لەم تیشکە ئارامە، هیچ شتێکی دی لەئارادا نامێنێ. دەبن بە یەک، ئاوێتە دەبن، بوونی ئەو دەگۆڕێت بۆ ئەم تیشەکە و بۆ ئەم ئارامییە. لە دونیایەکی نادیاردا دەتوێتەوە. ترسێکی سەیر دایدەگرێت: "چ دەبێ ئەگەر نەمرم؟ ئەگەر ژیانم پێ بدنەوە؟ چ شادییەکی هەمیشەییە! هەر هەموو ئەم شتانە دەبن بە هیی من. هەنگێ هەر خولەکێکی ژیان دەکەم بە سەدەیەک. تاکە یەک خولەک بەفیڕۆ نادەم. حیسابی هەموو ساتێکی دەکەم، بۆ ئەوەی تاکە یەک ساتی بەفیڕۆ نەڕوات." (بڕوانە ڕۆمانی گەمژە)

سەربازەکان لەو ماوەیەدا تفەنگەکانیان سوار دەکەن، نیشانە دەگرنەوە. بێدەنگییەکی خەمین و بەژان باڵ بەسەر دونیادا دەکێشێت. دەنگی فەرمانی ئاتەش بەرز دەبێتەوە؛ هەر ئێستا ئەم سێ زەلامە، هەرەس دێنن، بە خاوییەکی خەمناکەوە، بەر دەبنەوە و دەکەونە سەر ئەرزەکە. ئەوان دەبەن و سێ مەحکوومی دیکە دێننە شوێنیان. بەڵام چییە؟ بۆ دەنگی تەقە بەرز نابێتەوە؟ پیتراشڤیسکی، بەوپەڕی خوێنساردی و بێموبالاتی، سووچی

کڵاوەکەی لەسەر چاوی لا دەدات، تا ببینێ مەسەلە چییە. یەکێک لە ئەفسەرە یاوەرەکان، دەستەسڕێک با دەدات. فوو بە بۆقییەکەدا دەکرێت، ڕاگرتنی تەقە ڕادەگەیەنێت. جەللادەکان پیتراشفیسکی، مۆمبیلی و گریگۆریۆڤ، لە ئەستوونەکان دەکەنەوە و دەیانبەنەوە بۆ بەر سەکۆدارینەکە. تازەنەرەکەی ڕژێم دووبارە دێتە پێشێ و بە شادییەکی زۆرەوە، ئەو فەرمانی بەخشینە دەخوێنێتەوە کە ئەو ساتە هاتبوو، ناوەڕۆکی فەرمانەکە بەم جۆرە بوو: "ئەو تاوانبارانەی کە بەگوێرەی یاسا شایستەی لەسێدارەدان بوون، بە میهر و دلۆڤانیی بێسنووری تزار هاتوونەتە بەخشین."

ئیدی بێگارەزیندان، دوورخستنەوە، هەرچییەک دەبێ، با ببێ، ئیدی دۆستۆیڤسکی دەکەوێتە ژێر هەرەسی شادییەکی ئێجگار گەورەوە؛ لە مەرگ ڕزگاری بوو. دوای ئەوە هەرچییەک دەبێ، با ببێ، گرنگ نییە. دوای بیست ساڵ، بە ژنەکەی دەڵێت: "هەرگیز بیرم نایەت کە ڕۆژێ لە ڕۆژان ئەوەندە شاد و خۆشحاڵ بووبم."

بەڵام هەندێ لە هاوڕێکانی ئەوەندە شەکەت و ماندوو ببوون، هێندە لەم گاڵتەجارە درۆیینەیە پەست و وەڕەز ببوون، کە خۆزیایان بە مەرگ دەخواست، بەو مەرگەی کە حاڵی حازر لێی ڕزگار ببوون. گریگۆریۆڤ ڕەنگی زەرد هەڵگەڕابوو، دەلەرزی، دانی بە چیرەوە دەچوون، شێت ببوو.

لە سەرەتاوە باوەڕیان نەدەکرد، کە بە پرس و ڕەزامەندیی خودی تزار، ئەم گاڵتەجارە ڕێک خرابێت. بەڵام لە ڕاستیدا لە دەرهێنانی خودی تزار بوو؛ بە درێژایی دوو ڕۆژان، لە ڕێگەی نامە و نامەکارییەوە لە نێوان هەندی دامودەزگادا، تەگبیری ئامادەکردنی ئەم سیناریۆ گاڵتەجاڕییە کرابوو. چەند ڕووپۆشی سپی ئامادە بکرێت؟ چەند ئەستوون بچەقێنرێ؟ ئەدی گۆڕیش هەڵبکەندرێ؟ ئایا مەحکوومەکان بە ئەستوونەکانەوە ببەسترێن؟ چاویان ببەستنەوە؟ تزار نیکولای یەکەم دەیویست وانەیەکی باش بەم "گەنجە خۆسەرانە" بدات و عیبرەت وەربگرن، بەڵام لە سنووری تێپەڕاندبوو. لەجیاتیی هەستی پەشیمانی و گیانی تۆبەکردنیان لە لا بجووڵێنێ، زیاتر ڕقی هەستاندبوون.

هەڵبەت بیرەوەریی ئەم سیناریۆی لەسێدارەدانە، لە نەستی دۆستۆیڤسکیدا هەر دەمێنێ و لە زۆربەی بەرهەمەکانیدا ڕەنگ دەداتەوە. بۆ نموونە لە ڕۆمانی گەمژەدا دەڵێت: "خەڵکانێک هەن بڕیاری لەسێدارەدانەکەیان بۆ خوێندوونەتەوە و بۆ ماوەیەک وازیان لێ هێناون تا بەو عەزاب و ئەشکەنجەیەوە بتلێنەوە. پاشان پێیان گوتوون: 'بڕۆن، لێتان خۆش بووین.'"
هەر لە هەمان ڕۆماندا، میرزادە میشکین حیکایەتێک دەگێڕێتەوە، کە لە هەموو ڕوویەکەوە لە هەمان چیرۆک دەچێت کە لەو مەیدانەدا ڕووی دابوو. فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ دۆستۆیڤسکی لە ڕۆژانەیادداشتەکانی نووسەرێکدا دەپرسێت: "دەزانی سزای مەرگ چییە؟ هەر کەسێک بە چاوی خۆی مەرگی نەبینیبێ، لە نزیکەوە تاقینەکردبێتەوە، نازانێ مەرگ چییە."

دۆستۆیڤسکی هەرگیز لە بیری ناچێتەوە، هەرگیز ئەم دیمەنە فەرامۆش ناکات؛ جەللادەکان جلە دەڵبەکان لە بەر مەحکوومەکان دادەکەنن. قاپووتی لبادیان لە بەر دەکەن، چەکمەی لبادیان لە پێ دەکەن و کڵاوی ئەستووریان لە سەر دەکەن. چەند ئاسنگەرێک سەر دەکەونە سەر سەکۆدارینەکە، دەچن بە لای پیتراشڤیسکییەوە، کە بڕیارە لەوێندەرەوە ڕاستەوخۆ ڕەهەنەی سیبریا بکرێت. یەکێک باوەشێک زنجیر هەڵدەداتە سەر سەکۆیەکە، کە بە تەقوهۆڕ لەسەر سەکۆیەکە دەگیرسێتەوە. ئاسنگەرەکان زنجیرەکە لە پێی پیتراشڤیسکی دەبەستن. پیتراشڤیسکی زۆر بە ئارامی یارمەتیی ئاسنگەرەکان دەدات، کە زنجیرەکەی لە پێیان ببەستن. دوای ئەوە دۆستان و هاوڕێیانی ڕۆژی تەنگانە لە ئامێز دەگرێت، دوو جەندرمە ئەملا و ئەولای دەگرن و بەدەم زڕوهۆڕی زنجیرەوە، بە زەحمەت لاق دەبزوێنێ و لە پلەکانەوە دادەبەزێ. دەیخەنە ناو گالیسکەیەکەوە. فەرمان دەدرێ عەرەبانچییەکە شریخە لە قامچییەکەوە هەڵدەستێنێ. گالیسکەکە دڕ بە ئاپۆڕای خەڵکەکە دەدات و تێدەپەڕێت، ئەوسا ئاپۆڕاکە دێنەوە یەک.

مەحکوومەکان لە سەرمادا هەڵدەلەرزن. یەکێک دەڵێت: "کەپووتان هەڵگلۆفن." یەکێکی دی دەڵێت: "دەموچاوتان هەڵگلۆفن، بەستوویەتی." کاچکین و پالم دەکەونە سەرچۆکان و دەکەونە نوێژ و نزا: "خوا دەست بە باڵی ئیمپڕاتۆرەوە بگرێت. تەمەنی درێژ بێ."

دوای ئەوە، گالیسکەکان مەحکوومەکانیان بردەوە بۆ قەڵای پترۆس و پۆڵس. پاش ئەوەی مەحکوومەکان دەگەنەوە زیندان، دکتۆرێک یەکیەک معاینەیان دەکات، تا بزانێ ئاخۆ لەژێر گوشاری ئەو ڕووداوەدا، ئەقڵیان تێک نەچووە. ئەوجا یەکیەک بەسەر سالوولەکانی خۆیاندا دابەشیان دەکەنەوە.

دۆستۆیڤسکی هەر کە دەگاتەوە سالوولەکەی خۆی، نامەیەک بۆ میشێلی برای دەنێرێت و دەڵێت: "هەموو شتێک ڕوون بووەوە، من حوکمی چوار ساڵ بێگارەزیندان دراوم و (وا بزانم لە ئۆرنبۆگدا بەسەری دەبەم)، پاشان دەبێ وەک سەربازێکی ئاسایی، پەیوەندی بە ڕیزی سوپاوە بکەم. ئێستا خەبەرمان زانیی کە ئەمڕۆ یان سبەی ڕەوانەمان دەکەن. من داوای دیداری تۆم کردووە، بەڵام دڵنیایان کردم کە شتی وا مەحاڵە. براکەم، لێیان نەداوم. ورەم نەڕوخاوە، نەترەم بەر نەداوە، ئیدی ژیان لە هەموو شوێنێ هەر ژیانە. ژیان لە بوونی ئێمەدایە، لە دڵ و دەروونماندایە، نەک لەو دونیایەی کە دەوری داوین. لە نزیکی منەوە پیاوانێک هەن، بڕیارم داوە پیاوی ناو پیاوان بم، هەمیشە پیاو بم، لە هیچ حاڵێکدا لاوازی نەتازەنم، ورە بەر نەدەم، نەڕووخێم. ئیدی ئەمە ژیانە، ئەمە مانای ڕاستەقینەی ژیانە. من لەم مانەیە تێگەیشووم. ئەم بیرۆکەیە تێکەڵ بە گۆشت و خوێنم بووە... لەوەیە یەکدی ببینینەوە براکەم. ئاگەداری خۆت بە. تو زاتی خوا هەوڵ بدە بژی. بە هیوای دیدار. لەگینە ڕۆژێ لە ڕۆژان یەکدی لە ئامێز بگرین، بە یەکدی شاوشوکور ببینەوە، یادی ژیانی ڕابردووی خۆشی خۆمان، قۆناغی گەنجێتیی خۆمان، یادی ئەو هیوا و ئاواتانەمان بکەینەوە کە حاڵی حازر لە دڵی خوێنینی خۆمم دەرهێناون و ناشتوومن. تۆ بڵێی جارێکی دی قەڵەم نەگرمە دەستەوە؟ نەخێر شتی وانییە. خەیاڵ دەکەم دوای چوار ساڵی دیکە بتوانم قەڵەم بگرمە دەست. خۆ ئەگەر قەڵەم بکرێم، قەڵەمم لێ قەدەغە بکرێت، ئەوا دەمرم. من پازدە ساڵ زیندانیم بە قەڵەمەوە پێ باشترە لە چوار ساڵ زیندانی بەبێ قەڵەم. ئەگەر کەسێک یادەوەرییەکی خراپی دەرهەق بە من هەیە، ئەگەر پەیوەندیم لەگەڵ هەندی کەسدا بڕیوە، ئەگەر هەندێ کەس گلەییان لێم هەیە، ئەوا ئەگەر تووشیان بووی بە ناوی منەوە داوای لێبوردنیان لێ بکە و پێیان بڵێ گەردنم ئازاد بکەن و لاپەڕەیەکی تازە هەڵبدەنەوە. چونکە من هیچ شتێکم لە دڵدا نییە،

نە ڕقم لێیانە و نە خراپەیانم دەوێ، لەم ساتەدا حەز دەکەم هەر هەموویان لە ئامێز بگرم، هەموویانم خۆش دەوێ. کاتێک تەماشای ڕابردوو دەکەم، بیر لەو هەموو کاتە دەکەمەوە کە بەفیڕۆم داون، بە سەرگەردانی بردوومەتە سەر. بیر لەو هەموو هەڵەیە دەکەم کە لە نەزانییەوە کردوومە، جەرگم خوێن دەدەڵێنێ. ئەگەر عەمر باقی بێ و تەمەن مەودا بدات، بە باشترین شێوە خۆم بگۆڕم و هەموو هیوا و ئاواتێکم هاتووەتە سەر ئەمە. ئاه، ئاخۆ کەی تۆ دەبینمەوە؟ چ کاتێک؟ جارێ ماڵئاوا، من دەستبەرداری هەموو شتێک دەبم. لە هەر هەموو ئەو شتانەی کە خۆشم ویستوون، دوورم. زۆر دژوارە پیاو لە هەموو ئەو شتانە دابرێت. زۆر زەحمەت و دژوارە پیاو ببێ بە دوو بەشەوە. دڵی ببێ بە دوو بەشەوە. بەدوعا، ماڵئاوا... هەڵبەت جارێکی دیکە دەتبینمەوە، من دڵنیام دەتبینمەوە، هەموو خۆزیایەکم ئەمەیە. دەرهەق بە من مەگۆڕێ، خۆشت بوێم. لەبیرم مەکە، لە یادگەی خۆتم مەسڕەوە. هەموو شادییەکم ئەوەیە کە لەبیرم نەکەی. جارێکی دی ماڵئاوا، ماڵئاوا لە هەموان، لە هەموو کەسێک."

بڕیار وا بوو لە بەرواری ١/٢٤دا، لە شەوی جەژنی نوئێلدا، دۆستۆیڤسکی ڕەوانەی سیبریا بکەن. میشێلی برای و میلیۆکۆڤی نووسەر، مۆڵەت لە فەرمانڕەوای قەڵاکە وەردەگرن کە بەر لە ڕەوانەکردن، دیدەنیی دۆستۆیڤسکی بکەن، دیدارەکە لە بارەگەی فەرمانڕەواکە، لە هۆڵێکی گەورەی ڕوتوڕەجاڵی نیمچەتاریکدا، کە یەک چرای تێدا بوو، لە نزیکی نیوەشەودا ئەنجام دەدرێت.

میشێل و هاوڕێکەی نزیکەی نیو سەعاتێک چاوەڕوان دەکەن، تا فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ و دۆروڤیان بۆ دێنن. هەردووکیان خەندان و ئاسوودە بوون. میلیۆکۆف پاشان دەنووسێت: "کە ماڵئاوایی برایانی دۆستۆیڤکسیم لێکدی بینی، وام هەست دەکرد ئەوەی کە زیاتر ئازاری دەچەشت، ئەوەیان بوو کە لە سان پترۆسبۆرگ دەمایەوە، نەک ئەوەی هەواڵەی تاراوگەی سیبریا دەکرا. ڕۆندک بینایی چاوانی براگەورەکەی لێڵ دەکرد، لێوەکانی بە توورەییەوە دەلەرزین. فیۆدۆر، بە هێوری دڵخۆشیی براکەی دەدایەوە و دەیگوت: 'بەسە، کاکی خۆم. تۆ من دەناسیت، نە من بۆ گۆڕستان دەبرێم و نە تۆش دوای کاروانی تەرمەکەی من دەکەویت. خۆ ئەوانەشی کە لە زیندان و تاراوگەدا

تووشیان دەبم، ئاژەڵ نین، ئەوانیش وەک من مرۆڤن. ڕەنگە زۆریش لە من باشتر بن، لە من خانەدانتر بن... کە لە زیندان ئازاد بووم، دووبارە دەست بە کاری نووسین دەکەمەوە. من لەم چەند مانگەی دواییدا زۆر شتم جەڕباندووە، دیارە لەوێندەرش، لە تاراوگەشدا، زۆر شتی دی دەبینم و دەجەڕبێنم و ئەزموونی دەوڵەمەند پەیدا دەکەم و بێگومان کەرەستە و تیمەی زۆرم لا کەڵەکە دەبێت، کە بیاننووسم."'

ئەم پیاوە، کە چەند هەیڤەک لەوەوپێش، وەختایەک لە ژینگەیەکی تەواو ئازاددا دەژیا، هەزار و یەک سەرئێشە و کێشەی بۆ خۆی چێ دەکرد. کە شەوی لێ دەهات، بەدەم خەم و پەژارەوە دەتلایەوە. لەگەڵ خودی خۆیدا بەشەڕ دەهات. بە بچووکترین شت دەهاڕووژا، کەچی ئێستا بەوپەڕی ورەبەرزی و ئارامی، ئەزموونی چوونەسەرسێدارە و و کول و کۆڤانی جودایی، دەگوزەراند و تەحەمول دەکرد. ئەوەی سەیر بوو، ئەم پیاوە ئاڵۆز و دەغەزارە چ لە ڕووی جەستەیی و چ لە ڕووی دەروونییەوە، بە هەموو هەستیارییەکی خۆیەوە، ئێستا هیچ باکی بە چوار ساڵ سەرما، مەینەتی و بێگاری نەبوو. هەڵبەت نابێ ئەمەمان پێ سەیر بێ، چونکە دۆستۆیڤسکی کەسێکی زۆر هەستیار و لە ڕادەبەر هەستیار بوو، کەسێک بوو تەنیا لە حاڵەتە ئاوارتە و ڕیزپەڕەکاندا ئارامی دەگرت و ئۆخەی دەکرد، لە ناوجەرگەی گەرداواندا بە باشی هەناسەی دەدا و ئۆخژنی لە دڵ و دەروون دەگەڕا. لە یادداشتە ژێرزەمینییەکاندا دەڵێت: "من لە ژیانمدا ئەو کارانەم کردوون و گەیاندومنەتە سەر، کە ئێوە ناتوانن تا نیوەشی بەرن." ئەوسا لەسەری دەڕوات: "لەبەر ئەمەیە کە ڕەنگە من لە ئێوە زیندووتر بم."

دوای نیو دانە سەعات، ئەفسەری خەفەر هەردوو زیندانییەکە دەباتەوە بۆ سالوولەکانی خۆیان. ڕێک لە نیوەشەودا، پێوەندانی ئاسن، کە کێشیان پێنج دانە کیلۆ بوو، لە گوزینگی پێیەکانی دۆستۆیڤسکی دەبەستن. دوای ئەوە فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ و دورۆڤ و یاستر جمبسکی، دێننە ناو حەوشەی زیندانەکە. سێ دانە خزاکی سەر والای سێ ئەسپە چاوەڕوانیان بوو. گالیسکەیەکی سەرداخراوی پۆستەبەری وەزارەت لە پێش خزاگەکانەوە

وەستا بوو، بڕیار بوو تا تۆبۆلسک لەگەڵیاندا بڕوات. دونیا سارد و سایەقە و ڕووناک بوو، هەڵمێکی شینباو لە دەم و قەپۆزی ئەسپەکانەوە دەهاتە دەرێ.

جەندرمەکان زیندانییەکان سواری خزاگەکان دەکەن و بە خۆشیان لە تەنیشتیانەوە سوار دەبن، بەگوێرەی فەرمانی یارۆی پۆستەبەری وەزارەت، کاروانەکە بە ناو بەفر و بەستەڵەکدا و بەدەم قرچەقرچی شکانی جەمەد و بەستەڵەکەوە، دەکەوێتە ڕێ.

میشێل دۆستۆیڤسکی و میلیکۆڤ، کە لە بەردەرگەی زیندانەکە وەستابوون، بە دەنگی بەرز هاوار دەکەن و بە ڕێبوارەکان دەڵێن "ماڵئاوا" و ئەوانیش بەرسڤیان دەدەنەوە "بە هیوای دیدار". خزاگەکان، بەلەز بە کۆڵانە کشومات و چۆڵەکاندا دەڕۆن. پەنجەرەی ماڵەکان ڕووناک بوون، دارکاژی نوئێل سەرتاپا ڕووناک و ڕازاوە بە گێز و گولێنگ و ئەسپابوازی ڕەنگاوڕەنگ. سێبەر و تارمایی ژنان و پیاوان بەدەم ڕەقسینەوە، لەسەر پەردەی تەنکی پەنجەرەکانەوە دەردەکەوتن. ئەو شەوە شەوی جەژنی نوئێل، جەژنی دڵخوازی دۆستۆیڤسکی بوو. خەڵکی شاد و بەکەیف ئاهەنگ دەگێڕن، پێدەکەنن، دەخۆن، دەخۆنەوە، منداڵەکانیان لە هەمێز دەگرن، نەوازشیان دەکەن، بیر لە کاروباری ئایندەی خۆ دەکەنەوە. کەس لەو ساتەدا لە بیر و خەیاڵی ئەوەدا نەبوو، کە سێ پیاو، لە ناو خزاکانی کرێدا، خزاکێن سێئەسپەدا، لە سەرمادا هەڵدەلەرزن و خۆ گرمۆڵە دەکەن. هیلاک و ماندوو، خەمین و بەپەژارە، لە سان پتروسبۆرگەوە بەرەو زیندان و تاراوگەی سیبریا دەبرێن و بەڕێوەن.

دۆستۆیڤسکی پاشان لە ساڵی ١٨٥٤دا، لە نامەیەکیدا بۆ براکەی دەڵێت: "کە بە ناو سان پتروسبۆرگدا تێدەپەڕین، زۆر بە تاسە و تامەزرۆیی تەماشام دەکرد. بە بەر ماڵەکەی تۆدا ڕۆیشتین، ماڵەکەی کرایڤسکی تەواو ڕووناک بوو. لێرەدا خەمێکی کوشندە دایگرتم، چونکە تۆ بە خۆت پێت گوتبووم کە لەوێدا درەختی نوئێل دەڕازێننەوە و ئیمیلی و فیۆدۆرڤنا، منداڵەکان بۆ ئەوێ دەبەن. لەو ساتەدا وام هاتە بەرچاو کە ماڵئاواییان لێ دەکەم. چەندم خەفەت خوارد، چەندم بیر دەکردن. دوای چەندین ساڵیش کە ئەو دیمەن و بیرەوەرییەم وەیاد دەهاتەوە، چاوانم تەژی ڕۆندک دەبوون."

هەڵبەت سەفەرەکەیان زۆر سەخت و ناڕەحەت بوو؛ خزاگە سێئەسپەکان سەریان واڵا بوو، ئەو فەروانەی کە لە بەر زیندانییەکاندا بوون، کورت بوون، وەک پێویست لەو سەرما تووشەی نەدەپاراستن. دوای ئەوەی چەند جارێک بۆ پشوودان لە چەند وێستگەیەک لایان دا، کاروانەکە لە بەرەبەیاندا، لە هۆتێلی شلیسلبورگدا لای دا. هەر سێ زیندانییە گەنجەکە بەدەم بکێشکردنی زنجیر و پێوەندەکانیانەوە، لە کاتێکدا فوویان بە قامکە تەزیو و ڕچیوەکانیاندا دەکرد، چوون بۆ هۆڵە گشتییەکە تا سەر و کووپ چای بخۆنەوە. دۆستۆیڤسکی لە پەسنی ئەو دیمەن و ڕووداوەدا دەنووسێت: "من خۆشحاڵ بووم. دۆرۆڤ لە پەستاو بێ پسانەوە قسەی دەکرد. یسترجمبسکی ڕەشبین بوو و ئایندەی تاریک دەبینی."

یارۆی پۆستەچیی وەزارەت، کە پیرەمێردێکی باش و بەئەزموون بوو، قایل بوو کە گالیسکەی سەرگیراو بۆ زیندانییەکان فەراهەم بکرێت. هەروەها بەڵێنی دا کە لەنێوان قۆناغ و وێستگەکاندا ماوەیەکی زیاتر بۆ پشوودان بوەستن و نیوەی خەرجییەکانیش لە ئەستۆی خۆی بگرێت. قافڵەکە دەمەونیوەڕۆ کەوتە ڕێ. عەرەبانچییەکان بە بۆنەی ئاهەنگ و جەژنی نوئێلەوە، چاکەتی ماهووتی کەوەیی ئەڵمانییان لە بەر کردبوو و قوماشی ئەرخەوانییان لەسەر بەستبوو. گوندەکان لە چۆڵ دەچوون، سەربانی خانووەکان لە بەفردا دەچریسکانەوە، لق و پۆپی درەختان بێ جووڵە، ڕەق ڕاوەستابوون، لە تۆ وایە لە ئاوێکی بەستوودا نقوم بوون. ئاسمانی ساماڵ و سایەقە، شینێکی ئامال سەوز بوو. ماوەی نیوان ویستگەیەک و وێستگەیەکی دی، دە سەعات ڕێگە بوو. ئیدی هەم ئەسپەکان و هەم ڕێبوارەکان بە ڕادەیەک ماندوو دەبوون، پرزەیان لێ دەبڕا. سەرما لە کێشانە بوو. کە گەیینە شارۆچکەی پیرم، سەرما گەییە چل ژێر سفرەوە.

تێپەڕین بە چیاکانی ئوراڵدا، کارەساتێک بوو لەو گۆڕە؛ ئەسپەکان لە ناو گێژەڵووکەی بەفردا ڕێیان دەرنەدەکرد و بە هەموو لایەکدا دادەخزین. گالیسەکە و خزاگەکان، دەچەقین و لە بەفردا ڕۆ دەچوون. ئیدی ڕێبوارەکان ناچار بوون بەو نیوەشەوە تاریکە دابەزن و پاڵ بە خزاگ و گالیسکەکانەوە بنێن و لە بەفریان دەربێنن، ئەسپەکان هێور بکەنەوە و بەفرەکەی پێشیان

تەخت بکەن. بەفرەکە بەدەم باوە گێژی دەخوارد و وەک قامچی دەچزا بە دەموچاو و دەستدا، تیشکی کزی چرای گالیسەکەکان بە جۆری پرتەپرتی دەکرد، کە خەیاڵ دەکرا لە هەر ساتێکدا بکوژێنەوە. دۆستۆیڤسکی لەو بارەیەوە دەنووسێت: "چواردەورمان بەفر و بەستەڵەک و گێژەڵووکەی بەفر بوو. بەردەممان سیبریا و ئایندەی نادیار بوو، پشتمان یەکپارچە ڕابردووی خەمناک بوو. بەڕاستی دیمەنێکی خەمئەنگێز بوو، بۆیە هۆنهۆن گریام."

لە بەرواری ١٨٥٠/١/١١دا، دوای هەژدە ڕۆژە ڕێگە، ئەنجام زیندانییەکان گەیینە تۆبۆلسک. لەم سەروبەندەدا تۆبۆلسک مەڵبەندی دابەشکردنی زیندانییان بوو بەسەر حەپسخانە جۆراوجۆرەکاندا. هەر کە سێ زیندانییەکە دابەزین، یەکسەر ڕادەستی نووسینگە و ئۆفیسی زیندانەکان کران.

ئەم شوێنە تاریکانە هەندێ فەرمانبەر و کارمەندیان بە جلی فەرمیی تایبەتی زیندانەوە تێدا بوو. ئەمانەش زیندانی بوون و هەندێ پیتی نەنگین بە ناوچەوانیانەوە بوو. هەموو کەپوودرێژ و دەموچاویان جێ زام بوو، ئیدی بە هەمان چالاکی و چەلەنگی خوێندکارانی ناوەندییەوە، تۆمارەکانیان دەنووسی.

سەرپەرشتیاری زیندانەکە پرسی:

–باشە ئەمانە زنجیر کراون؟

–بەڵێ.

–دەی بیانپشکنن.

گیرفانیان گەڕان، پارەکانیان لێ سەندن، بوتڵێک شەرابی ڕۆمیان لە ڕێگەدا کڕیبوو، ئەوەشیان لێ سەندن. پاشان بردیانن بۆ هۆڵی گشتی، کە بریتی بوو لە "ژوورێکی تەنگ و تاریک و سارد و پیس". سێ قەرەوێڵەی سەفەریی بچووکی تێدا بوو، کە سێ بە ناو دۆشەکی لە گونیە دروستکراوی ناواخن کایان لەسەر بوو. بۆنی گۆشتی بۆگەن و پیوی بەستوو لە شوێنەکە دەهات. ئیدی لە هەرچوار لاوە دەنگی هاوار و جنێو و پێکەنینی خەڵکی دەهات. کە هەرا و هەنگامە و دەنگەکان کپ دەبوونەوە، ئیدی دەنگی پێی قەرەوڵ لە پشت دەرگەکەوە دەهاتە گوێ.

دۆرۆڤ لە سەرمادا دەستوپێی سڕ ببوون. یاستەرچیمبسکی سەری لووتی بەستبووی. دۆستۆیڤسکی، زیپکەیەک لە زاری هاتبوو و حەواندنەوەی

لێ هەڵگرتبوو. وێڕای ئەمەش جموجۆڵێکی گەرموگوڕ لە ناو دانیشتوانی ئەم ژوورەدا هەبوو. مەحکوومەکان خۆیان بۆ دوا قۆناغی سەفەرەکەیان ئامادە دەکرد. بەرپرسان زنجیر و پێوەندەکانیان ڕێک دەخستن، سەریان سفر دەکردن. نیشانە و مۆری نەنگ و شەرمەزارییان بە باسک و شانەوە دەنان، ئەم نیشانانە مانای نهێنی و جیاوازیان هەبوو، "KAT" واتە مەحکووم بە بێگارەزیندان، "sk" واتە دوورخراوە، "SK" واتە مەحکووم بە بێگارەزیندانی فیرار.

ئەگەر هەر زیندانییەک هەوڵی هەڵاتنی بدایە، مۆرێکی تازەیان بە باسکیەوە دەنا. دیارە ئەم کارانە لە لایەن خودی مەحکوومەکانەوە ئەنجا دەدرا و بە چارەی گرژ و مۆن و لە ناچاریدا ئەم کارەیان دەکرد، هەڵبەت زۆر ناخۆش بوو و زۆریان لە بەر گران بوو. یاستەرچیمبسکی زۆر بێزار بوو، بە دەنگی بەرز گلەیی دەکرد و باسی خۆکوژیی دەکرد. دەنووسێت و دەڵێت: "بیرم لەوە دەکردەوە کە ئەگەر ئێستا خوشکەکەم لێرە با و بەم حاڵەوەی بیبینیمایە، ئاخۆ چیی دەگوت." دۆستۆیڤسکی دڵی دەدایەوە.

دوای ئەوە مۆڵەت وەردەگرن، تۆزێک چای بخۆنەوە و ئەو جگەرانە بکێشن کە دۆستۆیڤسکی توانیبووی لە کاتی پشکنینەکەدا لە پشکنەرەکەی بشارێتەوە.

فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ و هاوڕێکانی شەش ڕۆژ لە تۆبۆلسک دەمێننەوە. هەندێ لە دیسامبەرییەکان لەم شارەدا دەژیان، ئەمانە ماوەی زیندانیی خۆیان تەواو کردبوو، واتە لە بێگارەزیندان ڕزگار ببوون، بەڵام بۆ ئەوەی سزای خۆیان تەواو بکەن، دەبوایە بە ناچاری لە تاراوگەی سیبریادا بژین، ئەمانە بریتی بوون لە مۆراڤیف، ئانانکۆڤ و ڤون ڤیزن. ژنانی ئەم پیاوانە کاری خێرخوازییان دەکرد و بەگوێرەی توانای خۆیان خزمەتی ئەو زیندانییانەیان دەکرد، کە بۆ چەند ڕۆژێک لە ژوورە پیسوپۆخڵەکانی شارەوانیدا، لێرە دەمانەوە و دڵخۆشییان دەدانەوە.

کاتێک ئەم شۆڕشگێڕانەی ساڵی ١٨٢٥، بە هاتنی ئەو کەسانەیان زانیی کە وەک ئەوان لەپێناوی ئازادیدا خەباتیان کردبوو، وەک ئەوان بەر چەپۆکی حوکمێکی ناڕەوا و ستەمکار کەوتبوون، زۆریان لە بەر گران دەبێت، دەکەونە

هەوڵی ئەوەی یارمەتییەکیان بدەن، ورەیان بەرز بکەنەوە، دڵخۆشییان بدەنەوە. ژنانی ئەم دوورخراوانە، خواردن و خواردنەوە بۆ تازە مەحکوومەکان دەبەن و داوا لە سەرپەرشتیارەکە دەکەن کە ڕێگەیان بدات، کە لە ماڵەکەی خودی سەرپەشتیاردا، دیدەنیی ئەو تازە مەحکوومە گەنجانە بکەن.

دۆستۆیڤسکی پاشان لە کتێبی ڕۆژانەیادداشتەکانی نووسەرێکدا لەم بارەیەوە دەنووسێت: "کۆمەڵێک ژنی فیداکاری گەورەمان بینی، کە بە خوایشتی خۆیان کەوتبوونە دووی مێردەکانیان بۆ سیبریا، ئەمانە بێ ئەوەی هیچ خەتایەکیان کردبێ، بە درێژایی بیستوپێنج دانە ساڵ، هەمان ئەشکەنجە و عەزابیان کێشابوو، کە مێردەکانیان کێشابوویان."

دیدارەکەیان یەک سەعاتی خایاندبوو. هاوسەرانی دیسامبەرییەکان نزای خێریان بۆ مەحکوومەکان، دۆستۆیڤسکی و هاوڕێکانی کردبوو و سەر و ئینجیلیان بە دیاری دابوو بە هەر یەکێکیان. ئینجیل تاکە کتێبێک بوو کە لە زیندان ڕێگەی خوێندنەوەی دەدرا. دۆستۆیڤسکی ئەم دیارییەی زۆر پێ خۆش بوو و هەمیشە پێی بوو.

کاتێک کە ژنەکان نزاخوازی دەکەن و دەڕۆن، دۆستۆیڤسکی دەڕوانێتە ئینجیلەکەی دەستی خۆی، بەرگەکەی لە ناوەوە درزی بردبوو، سەیر دەکات ئەسکەناسێکی دە ڕۆبڵی خرابووە بەینی ئەو درزەوە.

لە بەرواری ١٦/٢/دا، دۆستۆیڤسکی و دۆرۆڤ لە تۆبێلسکەوە ڕەوانەی ئۆمیسک دەکرێن، لە فەرمانی حوکمداریی سیبریای ڕۆژئاوادا هاتبوو، کە زۆر بە توندی و بێ هیچ چاوپۆشییەک مامەڵە لەگەڵ ئەو دوانەدا بکرێت.

لە حەوت هەشت کیلۆمەتری تۆبۆلسکدا، عەرەبانەکە لە دەشتێکی چۆڵوهۆڵدا دەوەستێت. تومەز هەردوو خانم ڤون ڤیزن و ڤرانتسیڤ، دەمی جەندرمەکانیان چەور کردبوو، بەرتیلیان دابوونێ، کە لەوێدا ڕێگە بدەن کە دیدەنیی مەحکوومەکان بکەن و ماڵئاواییان لێ بکەن. ئەم ژنانە وەک تارمایی و تاپۆی چکۆلە لە ناو بەفرەکەدا وەستابوون. دیدارەکەیان کورت بوو؛ خانمەکان تەوقە لەگەڵ زیندانییەکاندا دەکەن، دڵخۆشییان دەدەنەوە، ورەیان بەرز دەکەنەوە، پێیان دەڵێن: "خەمتان نەبێ، نامەمان بۆ ئۆمسک ناردووە کە

ئاگایان لێتان بێ، خەمتان نەبێ، لەوێ ئاگایان لێتان دەبێ و هەوڵ دەدەن یارمەتیتان بدەن و..." جەندرمەکان، بە بێسەبرییەوە، لە دووریی چەند هەنگاوێک، بەدەم چاوەڕوانییەوە دەوەستن، جووتە خانم، نیشانەی خاچ بەسەر سەری زیندانییەکاندا دەکێشن و نزایان بۆ دەکەن: "مەسیح ئاگای لێتان بێت."

دۆستۆیڤسکی و دۆرۆڤ سواری گالیسکەکەیان دەبن. عەرەبانچییەکە خەریکی خواردنی شتێکە، قامچیەکەی با دەدات و کاروانەکە بەدەم زرینگوهۆڕی زەنگۆڵانەوە، هێدیهێدی بەسەر شەقامە سپییە دوورودرێژەکەدا بەرەو خانەی مردوان دەکەوێتە ڕێ.

بەشی چوارەم

بێگارەزیندان

لە بەرواری ١٨٥٠/٢/٢٣دا، دوای سێ ڕۆژ ڕێگە بە دەشتی چۆڵوهۆڵدا، بە ناو بەفر و با و بەستەڵەکدا، سەرئەنجام دۆستۆیڤسکی و دۆرۆڤ دەگەنە مەنزڵ. قەڵای ئۆمسک کەوتبووە چاڵاییەکەوە، کە هەزار و پێنجسەد دیرەکی داربەڕووی لە شێوەی حەساردا لە دەور چەقێندرابوو. تەلاری بەڕێوەبەرایەتیی قەڵاکە، دەزگای ئەندازیاران و تەلاری سەرکردایەتیی گشتی، لە ناو قەڵاکەدا بوون. لە دوای ئەو تەلارانەوە، هەندێ کۆنە سەربازخانە، کە لە قەدی نەتاشراو و ناهەمواری درەختان دروست کرابوون، بەدی دەکران. لە دوورترەوە، عەماری گەنم و کەپر و مووبەق هەبوو، مەیدانێکی زۆر گەورە و چۆڵ لە ناوەندی حەسارەکەدا هەبوو، بۆ ڕیزکردن و سەرژمێریی زیندانییەکان.

فەرماندەی پایەگای تاراوگەی ئۆمسک، کابرایەکی جینگینی عەبووسی ترسناک بوو، بە ناوی کریڤتزۆڤ، بەڵام زیندانییەکان لە ناو خۆیاندا ناویان نابوو ڤاسکای هەشتچاو، چونکە هیچ شتێک لە نیگای ورد و کونجکاوی ئەو دەرباز نەدەبوو، ئاگای لە خشەی مارومێروو بوو.

کریڤتزۆڤ پیاوێکی زۆر گەوج، لەخۆبایی و زبر و دڵڕەق بوو. ئەو بیر و خەیاڵەی کە دەسەڵاتی ئەو سنووری نییە، سەرمەستی دەکرد. ئەمە جگە لەوەی مەستی کۆنیاک و شەرابیش بوو، هێندەی دی ئەم غروور و سەرمەستییەی زیاد دەکرد. شەرابخۆر و مەینۆشێک بوو لینگەی نەبوو، بەردەوام دەیخواردەوە و تێر نەدەبوو.

کاتێک کریڤتزۆڤ خۆی بە هۆڵەکەدا دەکرد، گڕ لە چاوانی دەبووەوە، بەدەم جوێن و قسەی ناشیرینەوە کەفی دەپرژاند، کام زیندانییە زۆر بەورە و دلێر بوو، لە ترسان وەک منداڵ دەلەرزی. جاری وا هەبوو لە نیوەشەودا ڕادەبوو، بۆ ئەوەی ئەو خەڵکە داماوە بپشکنێت و پرسوجۆ و لێکۆڵینەوەیان لەگەڵدا بکات. هەڵبەت مامەڵەی پەز و ئاژەڵانی لەگەڵ دەکردن. ئیدی بە قژی بژەوە، مەست و خومار، لە ناوەندی خەوتنگەکەدا دەوەستا، لە کاتێکدا بە خۆی لە مەستیدا لەتری دەدا، باسی زیان و خراپیی بادەنۆشیی بۆ زیندانییەکان دەکرد.

دۆستۆیڤسکی لە نامەیەکیدا بۆ براکەی، لەبارەی ئەو پیاوەوە دەڵێت: "هەندێ جار جناوی بە زیندانییەکان دەدا، کە بۆچی لەسەر تەنیشتی ڕاست نەخەوتوون، یان بۆچی بەدەم خەوەوە هاواریان کردووە یان وڕێنەیان کردووە." سزای زیندانییەکان هەمیشە هەر هەمان سزا بوو؛ دارکاری. کریڤتزۆڤ مانگانە،ڕاپۆرتێکی دەربارەی ڕەفتار و ئەتواری زیندانییەکان دەنووسی و بۆ ئیدارەی باڵای دەنارد.

سکاڵای زیندانییەکان هەمووی کۆ دەکرایەوە، پاشان ئەو تاووتوێی دەکردن و داوەریی دەکرد. ئیدی خۆی هەمەکارە بوو، دەیتوانی زیندانی لە سزا ببەخشێت، یان کارێکی هێندە قورس و تاقەتبەری بەسەردا بدات، کە لە بنیدا دەرنەچێت و بمرێت. جارێک فەرمانی دا سەد دار لە کابرایەکی پۆڵەندیی پەنجاساڵە، کە کاتی خۆی مامۆستای زانستگە دەبێت، بدەن. تەنیا لەبەر ئەوەی ئەم بەدبەختە کاتێک گەیوە، زیندانیی ناوبراو گوتبووی: "خۆ ئێمە دزو ڕێگر نین، ئێمە زیندانیانی سیاسین."

دۆستۆیڤسکی و دۆرۆڤ، هەمان ئەو ڕۆژەی کە دەگەنە ئەوێ، دەبرێنە بەردەم کریڤتزۆڤ. خۆیان لە بەردەم دێوێکی ترسناکدا دەبیننەوە. دەپرسێت:

- تۆ ناوت چیە؟

- دۆرۆڤ.

- ئەی تۆ؟

- دۆستۆیڤسکی.

– ئەهای یاریدەدەر، یەکسەر بۆ زیندانیان بەرن، لە بنکەی پاسەوانەکاندا، سەریان بە شێوەیەکی مەدەنی، واتە نیوەی سەریان بتاشن. سبەینێ کۆت و زنجیرەکانیان بگۆڕن، ئەم جلانەیان لە بەر داکەنن، تەنیا جلی ژێرەوەیان لە بەردا بێڵنەوە، بە مەرجێ سپی بێ. باقیی شتەکان بە هەڕاج بفرۆشن؛ بیگارەزیندانی نابێ هیچی هەبێت. ئێوەش هەردووکتان باش گوێ بگرن، ئاقڵ بن بۆ خۆتان! نامەوێ هیچ شتێکتان دەربارە ببیستم. دەنا تووشی سزای جەستەیی دەبن. بچووکترین سەرپێچی بکەن، دار و دارکاری لە خزمەتاندایە.

دوانیوەڕۆی هەمان ڕۆژ، دەلاکی زیندانەکە فەرمانەکەی مێجەر کریڤتزۆڤی جێبەجی کرد. نیوەسەری دۆستۆیڤسکی، هەموو ڕدێنی و لایەکی سمێڵی تاشی؛ ئەمە هەفتەی جارێک دووبارە دەبووەوە. بەڕاستی ئەشکەنجەیەکی ناخۆش بوو، چونکە تیغی کابرای دەلاک هێندە کول بوو، هەزار خۆزگە بە پارچە تەنەکەیەک. دەمی تیغەکە هێندە کول بوو، هیچی نەدەتاشی، بەڵکو پێستەکەی دادەماڵی و برینداری دەکرد و مووەکانی هەڵدەکێشا. پیاوەکان لەسەر تەپڵەکێک دادەنیشتن، بەدەم ئازارەوە لوولیان دەخوارد، هاواریان دەکرد، هەڕەشەیان دەکرد کە یاخی دەبن. پاشان زیندانییەک، کە گوێزان و کەرەستەی تەراشی هەبوو، قایل بوو هەموو جارێک، بە کوپیکێک سەروڕیشی دۆستۆیڤسکی بتاشێ.

جلوبەرگی مەحکوومانی بێگارەزیندان بریتی بوو لە پانتۆڵێکی کەوەیی، چاکەتێک کە نیوەی کەوەیی و نیوەکەی دیکەی ڕەش بوو، کە نیشانەیەکی زەردی چوارگۆشەی بە پشتەوە دوورابوو، لەگەڵ پاڵتۆیەکی کورتی فەروو و کاسکێتێکی بێلێواردا. جا وەرە، دۆستۆیڤسکی، ئەم "نووسەرەی ئایندە"یەو دۆستی نزیکی ماڵباتی مایکۆڤ، ئاشقی مەدام ئاڤدوتیا پانایڤ، بۆ ساتێک لە جلوبەرگی کۆمیدییانەی لیبووکانی سێرکدا، بێنە بەرچاوی خۆت، کە لایەکی سەری تاشراوە و شین دەچێتەوە، لایەکەی دیکەی سەری قژێکی خورمایی پێوەیە و بەسەر لاسەر و لاملیدا ڕژاوە، بە لاسمێڵێکەوە پێ بە کۆت و زنجیرەوە، کۆمەڵێک خەڵکی ڕەشۆکی و گەجەروگوجەر بە دەوریەوەن، کە

جگە لە جنێودان بە یەکدی و گاڵتەکردن و ڕابواردن بەم و بەو، هیچ کارێکی دیکەیان نییە.

دۆستۆیڤسکی پاشان لە ڕۆمانی یادگارییەکانی خانەی مردواندا دەڵێت: "لێرەدا هیچ شتێک سەیر نەبوو، کەس نەیدەتوانی کەس بخاتە سەرسامی و حەپەسان." ئەم مردووە زیندوانە، لە نەژاد و تیرەی جیاواز بوون: چەرکەس، جوولەکە، مەغۆل، ئوکرانی، پۆڵەندی و مۆسکۆیی تێدا بوو. هەر یەکە و بە تاوانێک گیرابوو: دزی، قەڵبەزەنی (دروستکردنی پارەی قەڵب)، بکوژی، بابکوژی، دایککوژی و تاوانی سیاسی. لە ناو ئەمانەدا میخائیلۆ ناوێک هەبوو، کە ئاغاکەی خۆی بە تەور کوشتبوو، چونکە ئاغاکەی چەند سەعاتێک دوای شێوی زەماوەند، ژنە گەنجەکەی ئەم داماوەی بردبووە ژووری نووستنەکەی خۆی و لەگەڵیدا خەوتبوو. جا ئەم میخائیلۆیە، ورگی کابرایەکی ماموورى گۆڕینی ئەسپانی نێوان ڕێگەکانی، لەسەر بەدحاڵیبوونێکی بچووک، هەڵدڕیبوو و کوشتبووی. میخائیلۆ کوڕێکی گەنج بوو، بە ڕواڵەت ئارام و جوان و شەرمن، دەتگوت کچە. کابرایەکی دیکەی لێ بوو بە ناوی ئاریستۆڤ، کە بە تاوانی پارە لە خەڵک کێشانەوە لە ڕێگەی هەڕەشە و ترساندنەوە گیرابوو و لێرەشدا سیخوڕی و شۆفاریی بەسەر هاوڕێکانی خۆیەوە دەکرد و ڤۆدگا و وەرەقی قوماری بۆ فەراهەم دەکردن. هەروەها کوڕێکی گەنجی دێهاتییشی لێ بوو، کە لە ڕووی خزمایەتی و کەسایەتیی خانەوادەییەوە یارمەتیی برایەکانی خۆی دابوو، کە بە تۆبزی کابرایەکی بازرگانی ئەرمەنی ڕووت بکەنەوە. هەروەها چەتە و ڕێگرێکی کۆنەکاری لە زەبری لێ بوو، کە منداڵێکی پێنجساڵانی بە هەندێ گەمە و یارییان خافڵاندبوو و کوشتبووی. هەندێ لەو زیندانیانە هەرگیز باسی تاوانەکانی خۆیان نەدەکرد و هەر بە خەیاڵیانشدا نەدەهات، هەندێی دی بەدەم عەزابی ویژدانەوە دەتلانەوە و خواخوایان بوو یەکێکیان دەست بکەوێ و گرێی دڵی خۆیانی بۆ بکەنەوە. بەڵام لە ناو مەحکوومانی بێگارەزینداندا، یاسایەکی جیددی هەبوو، "نەدەبوو قسەی هیچ کەسێک بگێڕێتەوە و بۆ شوێنێکی دی ببرێت، گێڕانەوەی قسە کارێکی ناپەسەند بوو". ئیدی ئەمە کردبوویە کارێک کە کەس خۆی لە کاروباری کەس هەڵنەقورتێنێ. ئیدی ئەوانەی کە تازە دەهێنران بۆ ئەوێندەر، هەر زوو

پەیان بەوە دەبرد کە ئەو ڕووداوانەی بەسەر ئەوان هاتبوو و خۆیان زۆریان پێ سەیر بوو، کەس لێرە گوێی پێ نەدەدا، لێرە هەر کەسە و کەوتبوو بە کۆستی خۆیدا، هەموو بێزار و بێتاقەت بوون. حوکمی بێگارەزیندان نەک شەرم نەبوو، بگرە مایەی شانازی بوو. هەموو کەس و ناکەسێک ئەو شانازییەی پێ نەدەبڕا. گوێڕایەڵی بۆ فەرمانی بەرپرسان و کارمەندانی زیندان لە کن ئەم مەحکوومانە شەرم و نەنگ نەبوو، بەڵکو بە جۆرە باج و باجدانێکی کار و کردەوەی خۆیانیان دەزانی و پابەندی بوون. یانی جۆرە پەیمانێک بوو، مەحکووم بە کۆمەڵگەی دابوو و قازانج و سوودی هەردوو لای تێدا بوو.

دۆستۆیڤسکی لەو بارەیەوە دەڵێت: "زیندان و تاراوگە و بێگار، تاوانبار ناگۆڕێت، بەڵکو سزایەکە تاوانبار بە باشی تەمێ دەکات و کۆمەڵگە لە تاوانێن ئایندەی تاوانبار دەپارێزێت."

دۆستۆیڤسکی باشترین چوار ساڵی تەمەنی لە ناو ئەم دارودەستە قێزەون، بێسەروبەر، دز، چەتە، ڕێگر، پیاوکوژ و ناپاکانە بردە سەر.

هەر کە دونیا تاریک دەبوو، شەو دادەهات، دەرگەی خەوگەکە دادەخرا. ئەم خەوگەیە بریتی بوو لە هۆڵێکی گەورە، کە بە داروتەختە دروست کرابوو. تا حەز بکەی کۆن، داڕووخاو و داڕزیو، سارد بوو. ئەرزەکەی بە تەختەی کۆن و ڕزیو فەرش کرابوو، بەڵام ئەوەندە پیس بوو، پیاو دڵی لێی تێک هەڵدەهات. شووشەی پەنجەرە چکۆلەکانی لە هاویندا، لە تەپوتۆز و خۆڵدا سەوز دەچووەوە و لە زستاندا هەر شەختە و بەستەڵەک بوو. میچەکەی تکەی دەکرد، لە درزی تەختەی دیوارەکانیەوە، کە باش بە یەکەوە نەچەسپێندرابوون، هەر ساناساتێ شەپۆلەبایەکی ساردی سارد، هورووژمی دێنایە ژوورەوە.

پاشان دۆستۆیڤسکی لە نامەیەکیدا بۆ براکەی دەنووسێت: "لە سەرمادا وەک ماسییانی ناو یەک کووپە، خۆمان پێکەوە نووساندبوو. چەند پارچەدارێک لە سۆپاکەدا دەسووتا، بەڵام لە نرخی نەبوودا بوو، گەرمایی تێدا نەبوو. ناو هۆڵەکەش هەر بەفر بوو، بە دەگمەن دەتوایەوە. سۆپاکەش تەنیا چەڕەدووکەڵی لێ هەڵدەستا. زیندانییەکان جلی ژێرەوەی خۆیان لە هەمان هۆڵدا دەشت. هەمیشە گۆلاوی بچووک لە ناو هۆڵەکەدا لێرەولەوێ بەدی

دەکرا. پیاو کە ڕێی دەکرد نەیدەزانی پێ لە کوێ دابنێ. لە ئێوارەوە تا بەیانی چوونەدەرەوە قەدەغە بوو. لە لای دەرگەی هەر قاوشێکەوە، تەشتێکی داری گەورەیان دادەنا، کە بە خۆت دەتوانی بە مەزەندە بزانیت بۆ چییان دادەنا. بە درێژایی شەو بۆنی بۆگەنی ئەم تەشتانە پیاوی کاس و هێڕ دەکرد. زیندانییەکانیش بە خۆیان بۆنیکی پیسی وەک بۆنی بەرازیان لێ دەهات. تەختەخەوەکانمان بریتی بوو لە دوو تەختەداری ڕووت. پاڵتۆ کورتەکانمان لەجیاتیی پێخەف و لێفە بەکار دێنا، پێمان لەو سەریانەوە دەردەکەوت و شەو تا بەیانی لە سەرمادا هەڵدەلەرزین. خۆ پێشکە و ئەسپێ و سیسارک ئەوەندە زۆر بوون، بە تەرازوو پێوانەت کردبا.

شەوان، هەر کە دەنگی پێی چاودێر و پاسەوانەکان دوور دەکەوتەوە، شەونشینی زیندانییانی بێگارەزیندان دەستی پێ دەکرد. خواردنەوە، قومار و وەرەقبازی، ناوبەناو شەڕەمست، هەموو ئەمانە بەشێک بوون لە بەرنامەی شەونشینییەکان. هەندێ لە بێگارەزیندانییەکان، کە ناویان لێ نرا بوو کابارەدار، ئەمانە ڤۆدگایان دەفرۆشت. ئەمانە هاوبەش و یاریدەدەریان هەبوو، کە بۆ کار دەچوونە دەرەوەی زیندانەکە، ڤۆدگاکەیان دێنا، ئەمانە ڤۆدگاکەیان دەکردە ڕیخۆڵەی مانگاوە و لە قەدی خۆیان دەئاڵاند و دەیانهێنا بۆ ناو تاراوگەکە.

هەڵبەت ئەم خواردنەوەیە غەشی لێ دەکرا، ئەو قاچاغچییانەی دەیانهێنا، ئاویان تێدەکرد، بۆیە ئەوەی دەیخواردەوە، دەبوایە بڕێکی زۆر بخواتەوە تا مەست ببێ؛ زیندانییەکان ئەمەیان لە بەر گران و ناخۆش بوو. قومار لە زیندانەکەدا زۆر قەدەغە بوو، هەندێ لە زیندانییان، کە نازناوی پاسەوانانی مەیدانیان لێ نرا بوو، قبووڵیان دەکرد لە ژوورێکی ناوەڕاستەوە ئێشک بگرن و هاوڕێکانیان لە هاتنی مێجەر ئاگەدار بکەنەوە. خۆ ئەگەر بچووکترین غەفڵەت ڕووی دابا، ئیدی سزای دارکاری دەستی پێ دەکرد. زۆر جار شەڕ و قەرقەشە دەکەوتە ناو زیندانییەکانەوە. ئەوجا شەڕ نەک گاڵتە! هەندێ لە زیندانییەکان، بە دەمپیسی و جناوی تایبەت بە خۆیان بەناوبانگ بوون. ئیدی زیندانییەکان لە دەوریان خڕ دەبوونەوە، تا ئەو دیمەنانە ببینن و گوێ لە پیسترین جۆری جنێوانیان بگرن. هەر گرووپێک جنێوفرۆشی تایبەتی خۆی

هەبوو، کە بە هووڕاکێشان و فیکەکیشان هانیان دەدا و پشتیوانییان لێ دەکرد.

دۆستۆیڤسکی لەو بارەیەوە دەڵێت: "من پاشان زانیم کە ئەم دیمەنی شەڕ و قەرقەشانە، هیچ ڕق و کینەیەکی تێدا نەبوو، بەڵکو تەنیا بۆ خۆشیی هەموان بوو." هەندێ جار شەڕ و پێکادانی قورس ڕووی دەدا، پاشان شەڕکەرەکان ماندوو دەبوون و لە پەلوپۆ دەکەوتن، دەچوون لەسەر تەختەکانیان دەکەوتن و دەخەوتن. کە مۆمەکان دەکوژانەوە، ئیدی خامۆشی باڵی بەسەر ئەو هۆڵە گەورەیەدا دەکێشا و جگە لە دەنگی زرەی زنجیر و پرخوهۆڕی نوستوان، هیچ دەنگێکی دی نەدەهات. جا لەم ژینگە بۆگەنەدا، لەم سەرمایەدا، لەم هۆڵەدا کە لە تەویلە و پشتیری ئاژەڵان دەچوو، دۆستۆیڤسکی لە جێیەکی ئارام دەگەڕا، کە خۆی لەبیر بکات و بە ئاسوودەیی بخەوێت. جا دراوسێکەی، هەر کە هەستی دەکرد دۆستۆیڤسکی خەوی لێ کەوتەوە، بە ئەسپایی لە ژێر جێگەکەیەوە دەستی دەبرد و گیرفانەکانی دەگەڕا. یەکێک لەولاوە بەدەم خەوەوە دەیناڵاند، لەوسەری هۆڵەکەوە یەکێک لەپڕ دەپژمی. ئیدی دەنگی نزگرە و هەنسک لێرەولەوێ دەهاتە گوێ. یەکێک هەڵدەستا و بە چاوانی خەواڵووەوە، بەرەو لای تەشتی میزەکە دەڕۆیی. ئیدی دۆستۆیڤسکی لە ناوجەرگەی ئەم کلۆڵی و داماوییەدا، لە ناو ئەو جەستە مرۆییە ئەشکەنجەدیدانەدا، لە ناو ئەو بیروبۆچوونە سەرەتایی و کاڵوکرچانەدا دەژیا. زۆر جار کە دڵی تەنگ دەبوو لە ژێر پاڵتۆ کورتەکەیەوە، کە بە زەحمەت دەگەییە ئەژنۆکانی، دەستی بۆ ئەو ئینجیلە دەگێڕا، کە ژنی یەکێک لە دیسامبەرییەکان دابوویە.

بەیانیانی زوو، تەپڵی بێدارباش، لە پاسگەی ناوەندیی زیندانەکەوە بەرز دەبووەوە. ئەفسەرێک دەرگەی قاوشەکەی دەکردەوە، هەوایەکی سارد و پاک بە خێرایی دەهاتە ژوورەوە و دری بە بۆنی بۆگەنی ئەم ئاژەڵانە دەدا و دەیکردە دەرەوە. تەمێکی مەیلەو سپی لە ژێر تەختە خەوەکانەوە، وەک گەردەلوول بەرز دەکردەوە و دەیبرد بە ئاسماندا. زیندانییەکان پەست و غەمگین ڕادەبوون، خۆیان بەسەر ئانیشکیاندا دەدا. هەندێکیان وەک عادەت

نیشانەی خاچیان دەکێشا، هەندێی دی بە خوتوخۆڕایی شەڕیان دەفرۆشت. هەر هەموو ئەو دیمەنانە لە بەر ڕووناکیی تاکە یەک مۆمی پیودا دەبینران.

پاشان زیندانییەکان بەدەم زڕەی کوت و زنجیرەکانی پێیانەوە، لە دەوری مەنجەڵێکی گەورەی ئاودا خڕ دەبوونەوە و هەر کەسە و جامێ ئاوی هەڵدەگرت. تۆزێکی لە دەموزاری وەردەدا، لە ناو دەمیدا غەرغەرەی پێ دەکرد، لەم گوپەیەوە دەیبرد بۆ گوپەکەی تری، پاشان دەیکردەوە ناو هەردوو دەستی و دەموچاوی پێ دەشۆرد.

دۆستۆیڤسکی لە ڕیزی چاوەڕوانیدا دەوەستا، فووی بە قامک و دەستەکانی خۆیدا دەکرد، کە لەسەرمدا سڕ ببوون و لە جێی خۆی ئەمپێ و ئەوپێی دەکرد. خواردنەکەیان زۆر خراپ بوو، پیاو قێزی لێ دەکردەوە: نانی ڕووت و شۆربای کەلەرم، کە بە حاڵ گۆشتی تێدا بوو. جەژنان، پلاوی ساوار و گۆشتی فەرخەقورینگیان دەدانێ. لە ڕۆژانی ڕۆژوودا، کەلەرمی زەردکراویان دەدانێ. دۆستۆیڤسکی لەو بارەیەوە دەڵێت: "زیندانیانی ئاسایی بێگارەزیندانیش وەک زیندانییانی سیاسی، لەم ڕژیمە خۆراکییە ناڕازی بوون، بەڵام هەر هەموویان بۆ خۆ لە ناو ئۆردووگاکەدا، جۆرە کارێکیان دەکرد و چەند کوپیکێکیان بەدەست دێنا. من چایم دەخواردەوە و جارجارێک، بە پارە پارچەگۆشتێکم بەدەست دێنا. ئەمە ڕزگاری کردم. ئەمە جگە لەوەی کە لەم کەشوهەوا و ژینگەیەدا مەحاڵ بوو پیاو بەبێ جگەرە هەڵبکات، هەرچەندە جگەرەکێشان قەدەغە بوو، بەڵام بە دزییەوە هەر دەمانکێشا."

دۆستۆیڤسکی و دۆرۆڤ، بە دڕدۆنگی و گومانەوە لە لایەن زیندانییەکانەوە پێشوازی کران. ئەم دوانە، خەڵکانی خوێنەوار بوون و بە ئەرستۆکرات و خانەدان دەژمێردران، لەبەر ئەمە بە چاوی نەیار و دژمنەوە تەماشا دەکران. ئەمە جگە لەوەی تاوانەکەیان سیاسی بوو. دیار نەبوو کێیان کوشتووە یان چییان دزیوە.

دۆستۆیڤسکی پاشان دەنووسێت: "خۆ ئەگەر دەرفەتیان هەبوایە و دەسەڵاتیان هەبایە، بە خواردن دەیانخواردین." ئەوجا لەسەری دەڕوات: "ئیدی ئێمە ناچار بووین چەندین ساڵ لەگەڵ ئەمانەدا بژین، بخۆین و بخۆینەوە، ژمارەشیان زۆر بوو، چۆن دەمانتوانیی خۆمان لە شەڕیان، لە

گەڕیان، لە جناویان بپارێزین، سکاڵامان بەرینە لای کێ؟ دەیانگوت ئێوە نەجیمزادە و زاڵمن، زماندرێژن. نەماندەتوانی سەر بەرز بکەینەوە، تێیان دەسرەواندین. جاران ئاغا بوون، خەڵکیتان ئەزیەت دەدا، ڕۆڵەی میللەتتان دەچەوساندەوە. ئێستا کە ڕێتان کەوتووەتە ئێرە، لە کەمترین کەسی ناو ئێمە، کەمترن."

وێڕای ئەوەش، دۆستۆیڤسکی بەوپەڕی سەبر و حەوسەڵەوە، هەوڵی دەدا لێیان بچێتە پێشەوە، دۆستایەتییان بکات، بە وردی و لە نزیکەوە، لە بیروبۆچوونەکانیان، لە شەڕ و قەرقەشەکانیان تێبگات. بەڵام زیندانییانی ئاسایی، هەر لێی دڕدۆنگ و بەگومان بوون و ئەمەیان بە جۆرە ڕووبینی و مەراییەک دەزانی و بە شایستەی ڕێزگرتنیان نەدەزانی.

ڕۆژێک زیندانییانی بێگارەزیندان، کە لە خواردنەکە ناڕازی بوون، بڕیاریان دا لای مێجەر کریڤتزۆڤ سکاڵا بکەن، دۆستۆیڤسکییش بەگەڵیان کەوت. یەکێک لە زیندانییەکان بە ڕوویدا هەڵشاخی: "برادەر تۆ چی دەکەی لێرە؟! تۆش لە کونەکەی خۆت هاتیتە دەرێ! ئێوە تەماشای ئەم مێشکوژە بکەن! تۆ بەشەگۆشتی خۆت لە مووبەقەکە دەخۆیت!"

دۆستۆیڤسکی بەرسڤی دەداتەوە:

- خۆ ئێوەش خەڵکانێکتان تێدایە بە جیا نانی خۆ دەخۆن، بەڵام هەر مەغدوورن. ئێمە دەبێ یەک و یەکگرتوو بین، هاوڕێی یەکتر بین.

- پیف! ئاخر تۆ چۆن دەتوانی ببی بە هاوڕێی ئێمە؟

دۆستۆیڤسکی ناچار دەبێت پاشەکشە بکات. پاشان لەو بارەیەوە دەنووسێت: "هەر کەسێکی تازە کە دەگەییە ئەوێ، دوای دوو سەعات خۆی لە ڕیزی ئەوانی دیدا دەبینییەوە. بەڵام بۆ کەسێکی خوێندەوار و بەتەربێت، مەسەلەکە بەو ئاسانییە نەبوو. پیاو تا لە ئاستێکی خوێندەواریی بەرزتر بوایە، لێرەدا زیاتر هەستی بە نامۆیی دەکرد و بە درێژایی ساڵان دەبوغزێنرا." لەم تاراوگە و زیندانەدا، هەندێ ڕۆشنبیری پۆڵەندی هەبوون، کە بە تۆمەتی بەشداری لە ڕاپەڕینێکدا، حوکمدار بوون. یەکێک لەوانە مامۆستا و پرۆفیسۆرێکی زانکۆ بوو بە ناوی جادۆڤسکی، کە زیندانییەکان ناویان نابوو

قەدیس، چونکە زۆری تازەژ و نزا دەکرد. یەکێکی دیکەیان بۆگۆسلاڤسکیی ناو بوو، زیندانییەکان نازناوی نەخۆشیان لێنا بوو. هەروەها دوانی دیکە هەبوون بە ناوەکانی تۆکارچیڤسکی و میرتیزکی، ئەم دوانەش پێش ئەوەی بۆ سیبریا ڕەوانە بکرین، لە زیندانیدا دارکاری کرابوون. بەڵام ئەوانەش نە هیچ پەیوەندییەکیان لەگەڵ دۆستۆیڤسکیدا هەبوو و نە خۆشیانیش دەویست.

ئەم پۆڵەندییانە خەڵکانێکی ناسیۆنالیستی پۆڵەندی بوون، ڕقیان لە ڕووسیا و هەموو ڕووسێک بوو. بە شانازییەوە، لە هەر بۆنەیەکدا، بە ئاشکرا ئەم ڕق و نەفرەتەی خۆیان دەردەبڕی. ئەمانە دانیان بەوەدا نەدەنا کە دۆستۆیڤسکی کەسێکی سۆسیالیست یان دیموکرات و تەنانەت کەسێکی لیبڕاڵ و ئازادیخوازی پێشڕەو بێت. بەڵام لە ڕوانگەی ئەوانەوە، دۆستۆیڤسکی کەسێکی لاوازی بێنموودی بێشەخسیەتی نەفسنزم بوو. هەرگیز ئەوەیان قبووڵ نەبوو کەسێک کە بە تۆمەتی تاوان دژی ئاسایشی وڵاتەکەی و بە فەرمانی تزار حوکم درابێ، دوور خرابێتەوە، هەزار جۆرە زەبوونی و کەساسی و داماوییەک تەحەمول بکات و بەو سەرما و سەهۆڵبەندانە، ببێ بە هاوزیندانیی ئەو هەموو پیاوکوژ و دز و چەتانە و هیچ گلەییەکی لە دەسەڵاتی ناوەندی نەبێت و بە ڕزگاری و بەخششێکی مەسیحایی بزانێت. ئەم ملکەچییەی دۆستۆیڤسکی، لە ئاست ئەو هەموو ڕیسوایی و زەلیلی و ئەو زوڵمە زۆر و زەبەندەی لە خەڵک دەکرا، بە لای ئەم پۆڵەندییانەوە کارێکی بێهودە و ناماقووڵ بوو، وای لێ دەکردن ڕقیان لە دۆستۆیڤسکی ببێت و بیبوغزێنن.

وێڕای ئەوەش، دۆستۆیڤسکی لەگەڵ خۆیدا ڕاستگۆ بوو و بە ڕاستی بوو کە هیچ ڕقێکی لەو کەسانە نەبوو کە ڕۆژیان گەیاندبوو بەو ڕۆژگارە و ژیانیان وێران کردبوو.

لە ژیاندا هەندێ جەزرەبە بە مرۆڤ دەکەوێ، کە هەر جۆرە کاردانەوە و بەرەڤانییەک لە هەنبەریدا بێسوودە و جگە لە ملکەچی و تەسلیمبوون، هیچ چارێکی دیکە نییە. ئەم جۆرە جەزرەبانە مرۆڤ دەگەیەنێتە ئەوپەڕی نەگبەتی و بەدبەختی. ئیدی هەستی مرۆڤانیمان دەبزوێ، قسە دەکەین، گوتار دەنووسین، بەرەڤانی لە مافی خەڵکی دەکەین، لەناکاودا دەستێکی قورس بەسەرماندا دەکێشێت، لە هاوارمان دەخات و هیچ بوونێکمان بۆ نایەڵێتەوە،

کە هەست دەکەین ئیدی تەواو، هیچ نین، مەیدان بۆ خەڵکی دی چۆڵ دەکەین، ڕێگەی دەدەین لەجیاتیی ئێمە گەمە بکات، بدۆڕێنێ، بباتەوە، ئیدی ئایندە شادی یان کلۆڵیی ئێمە دابین دەکات. بەڕاستی لەوە گەوجیتر نییە، کە مرۆڤ بیەوێ هەمیشە ڕۆڵی یەکەمی هەبێت. بەڕاستی بێشەرمییە کە مرۆڤ بیەوێ بەسەر چارەنووسدا زاڵ بێت!

بەڵێ، هەندێ جار ئامادەیی خوا لە دڵدا هێندە بنجبڕ و بەڵگەنەویستە، هێندە ئاشکرا و خویایە، هێندە ترسناک و لە هەمان کاتدا هێندە خۆشە، کە لە ژیانی تایبەتی خۆتت جیا دەکاتەوە، دوورت دەخاتەوە. ئەم حاڵەتە لەگینە چەند سەعاتیک، چەند ڕۆژیک یان چەند ساتیک بەردەوام بێت، پاشان وەک ئاورێک کە بە لایەکی تردا بیدەیتەوە، یان هەوسارێک لە دەستت بەر بێ، بەو ئاوایە بەرت دەدات و هەنگێ مرۆڤ بە خۆی لە هەموو شتێک بەرپرسە، دەبێ کار بکات، ڕەفتار بکات، جگە لە خۆی پشت بە کەسی دی نەبەستێت؛ تراجیدیای ڕاستەقینەی مرۆڤ لێرەوە دەست پێ دەکات.

هەموو قارەمانەکانی دۆستۆیڤسکی، لە گەرمەی ڕوداوەکاندا تووشی ئەو حاڵەتی خەونی کتوپڕ و بێئاگایی و پاشان وەهۆشهاتنەوانە بوون و وەک خودی خۆی جەڕباندوویانە.

بۆ نموونە، ڕاسکۆلنیکۆڤ کاتێک لێ دەبڕێت پیرەژنە سووخۆرەکە بکوژێت، هەست دەکات ئازای ئیفلیج بووە، بە جۆرێ جڵەوی خۆی لەدەست بەر بووە، وەک ئەوەی کەسێکی دی فەرمانی پێ بکات و نەتوانێ لە هەنبەر ئەم فەرمان و فەرمانەدا، هیچ بەرەنگارییەک بکات: "وەک ئەوەی کە خۆی بەرەو لەسێدارەدان ببەن، وەک ئەوەی داوێنی پاڵتۆکەی لە مەکینەیەکەوە گیرابێ و خۆی و پاڵتۆکەی هەڵبلووشێ." بەڵام دوای ئەنجامدانی تاوانەکە، ئیدی مەکینەکە خاو دەبێتەوە و کابرا دەردێتەوە و لەسەر پێی خۆی دەوەستێ و خۆی دەتەکێنێ و هەست بە ئازادی دەکات. بەڵام مەحکووم ئێستا هەر خۆیەتی، بەبێ ئەوەی چ کەسێک تاقیبی بکات، هەڵدێت.

دۆستۆیڤسکی توانیی لە ئەزموونی تاراوگە بە سەرکەوتووی دەربچێت، واتە بەسەر ئەزموونی تاراوگەدا زاڵ بێت، چونکە لە هەوەڵەوە خۆی بۆ ئامادە کردبوو. پاشان توانیی بگەڕێتەوە بۆ لای خودی خۆی و ببێتەوە بە

خۆی، چونکە بۆ ماوەیەک دەستبەرداری خودی خۆی بوو. توانیی گەمەکە بباتەوە، چونکە لە هەوەڵەوە دۆڕانی قبووڵ کردبوو.

دۆستۆیڤسکی لە بەشی دووەمی زینداندا، کە تایبەت بوو بە جووتیارانی کۆیلە، حەپس بوو. ئەم بەشەش وەک بەشی یەکەم، کە تایبەت بوو بە مەعدەنچییانی خەڵووز و وەک بەشی سێیەم، کە تایبەت بە کرێکارانی ڕێگەوبان بوو، ترسناک و مەترسیدار بوو، چونکە هەموو ئەم بەشانە، لەژێر سەرپەرشتیی دەزگای سوپاییدا بوون و لە لایەن ئیدارەیەکی زۆر بەزەبتوڕەبتەوە، بەڕێوە دەبران. دەنووسێت: "هەمیشە پێ بە کۆت و زنجیر، هەمیشە پاسەوان و ئێشکگر، هەمیشە بە قفڵ و کلیل." هەموو ڕۆژێک زیندانییەکانیان بۆ کاری قورس و بێگاری دەنارد، ئیدی هەندێ جار بریتی بوو لە خشتبارکردن، هەندێ جار بادانی بەرداش و هەندێ جار کۆکردنەوەی پارچە مەڕمەڕ و وردکردنی بوو.

دۆستۆیڤسکی لە نامەیەکیدا بۆ براکەی دەنووسێت: "کاری زۆر قورسمان پێ دەکەن، هەندێ جار وا ڕێ دەکەوت بەوپەڕی ماندوویەتی، لە کەشوهەوایەکی زۆر نالەبار و تووشدا، لە ژێر باراندا، لە ناو قوڕدا کار بکەم. یان لە سەرمای زۆر سارددا، لە چلەی زستاندا کار بکەم. جارێکیان وا ڕێکەوت کە کارێکی زیادە بکەم، چوار دانە سەعاتم پێ چوو، سەرمایەک بوو تفت هەڵدابا، لە ئاسمان دەیبەست، پلەی سەرما گەییبووە چلی ژێر سفر، جیوەی سەرماپێوەکە بەستبووی. هەستم کرد لاقێکم بە تەواوەتی بەستی."

ئەو کارەی کە دۆستۆیڤسکی تا ڕادەیەک پێی خۆش بوو، ئەوە بوو کە خشت لە کەناری ڕووباری ئیرتیچەوە بۆ سەربازخانەکە بگوازێتەوە. لەم بارەیەوە دەڵێت: "بۆیە ئەم کارەم پێ خۆش بوو، هەرچەند ئەو حەبلەی بۆ بەستنی خشتەکان بەکار دەبرا، شانی بریندار دەکردم، چونکە وام هەست دەکرد ئەمە جۆرە وەرزشێکە و ماسوولکەکانم پێی بەهێز دەبن."

لە ڕۆژانی یەکەمدا تەنیا شەش خشتی (کە شەش کیلۆ بوون) پێ هەڵدەگیرا، پاشان کردی بە دە خشت و دواتر کردی بە دوازدە، واتە دەرزەنێک. ڕووبارێکی گەورە لە بەردەم زیندانییەکاندا بوو، بە ئارامی دەڕۆیی. لەوبەری ڕووبارەکەوە، دەشتێک هەبوو، تا چاو بڕی دەکرد دەڕۆیی.

چریکە و دەنگی گۆرانی و سترینی کیژە قەرغیزیان، بەدەم بایە ساردەکەوە، لەوبەری ڕووبارەکەوە دەگەییە ئەمبەر. لە دوورترەوە ڕەشماڵێک دیار بوو، کە زۆر بە هێمنی دووکەڵی لێ بەرز دەبووەوە و دەچوو بە ئاسماندا، ژنە قەرغیزییەک، بەدەم کارکردنەوە، لەو دەوروبەرەدا، چاودێریی پەز و بەرخەلەکانی دەکرد. هەموو شتێک بۆنی ئازادیی لێ دەهات؛ زیندانییەکان بەدەم کارکردنەوە، باسی ئازادی، هەڵاتن و ڕەڤین، ژیانی ئاسوودە و سادەیان دەکرد. لە کەنار ڕووبارەکەدا، لە بەینی بەردەکان و لە درزی تاوێرەکاندا، گوڵ و گیا ڕوابوون. زیندانییەکان کە ئەو دیمەنە جوانانەیان دەبینی، دڵیان دەگوشرا، بیریان لەوە دەکردەوە چۆن لە لەزەتی ژیان بێبەش دەبن و عومری شیرینیان بەبا دەڕوات.

دۆستۆیڤسکی حەزی دەکرد بەفری بەردەم تەلاری شارەوانی بماڵێ، بێڵەکەی دەستی تا دەستکەکەی لە بەفرە نەرم و شلەکە ڕۆ دەچوو. لەگەڵ هەر ڕاوەشاندنێکی بێڵەکەدا بڕێک بەفر و گەردی سپی دەچوو بە ئاسماندا، دیسان بێڵەکە لە تۆپەڵێک بەفری درەخشان ڕۆ دەچوو. بەدەم ئەم کارەوە پیاو خۆی لەبیر دەکرد، تا ڕادەیەک ئەو کۆت و زنجیرەی پێیە بریندار و ڕووشاوەکانی لەبیر بەرێتەوە. دەتوانێ بۆ ساتێک وا خەیاڵ بکات کە ئازادە. بەڵام لەناکاودا، فەرمانێک وەئاگات دێنێتەوە، دەبێ گوێڕایەڵی فەرمانەکە ببی، سەروگوێلاکی خۆت بتەکێنی و بچیتە ڕیزەوە و جارێکی دی بە مەبەستی سەرژمێری بۆ ئۆردووگا بگەڕێیتەوە.

هەندێ جار، هەندێ لە خەڵکی شار، لەسەر ڕێگەی کاروانی زیندانییەکان دەوەستان و لە ڕووی بەزەییەوە، یەک دوو کوپیکیان بە یەک دوو زیندانی دەدا.

دەسەڵاتە ناوچەییەکان، جگە لە مێجەر کریڤتزۆڤ، هاوسۆزییان لەگەڵ دۆستۆیڤسکیدا هەبوو. ئیدی سەرچاوەی ئەم هاوسۆزییە، یەکەم ئەوە بوو کە نەخۆش بوو و مجێزی تەواو نەبوو، دووەم ئەوە بوو کە دۆست و هاوڕێکانی چ لە سان پتروسبۆرگ و چ لە تۆبۆلسک، بەردەوام خەڵکانیان ڕادەسپارد چاویان لێی بێ و ئاگەداری ببن. ئەوە بوو ڕۆژێک بانگیان کرد و کاری قەڵەمییان لە ئیدارەی زینداندا پێ سپارد. ئیدی ئەم کارەی پێ خۆش بوو، سێ

مانگێک بەردەوام بوو، لە ڕووی جەستەیی و دەروونییەوە ئیسراحەت و ئاسوودە بوو. بەڵام کۆڵۆنێل مارتنس، لەو ڕوانگەیەوە کە بابایەکی تاوانباری سیاسی، ماقوول نییە لە دەزگایەکی کارگێڕیی سیاسیدا کار بکات، دۆستۆیڤسکی گەڕاندەوە بۆ شوێنەکەی خۆی، بۆ ناو هاوڕێکانی پێشووی.

ئەو دەرەجەدارانەی کە لە زیندانەکەدا خزمەتیان دەکرد، لە کۆنە دەریاوانانی هێزی دەریایی بەڵتیک بوون. ئەمانە بە تۆمەتی ئەوەی کە لە خوێندنگەی هێزی دەرییاییدا ئاژاوەیان نابووەوە و ڕاپەڕینیان بەرپا کردبوو، تەنزیل دەرەجە کرابوون و ڕەهەنەی سیبریا کرابوون. دوای ئەوەی ساڵێکیان لە تاراوگە بەسەربردبوو، بە ناونیشانی مولازم، ئەرکی ئەوەیان پێ سپێردرابوو، کە لە ناو زیندانەکەدا چاودێری و سەرپەرشتیی ئەو زیندانییانە بکەن، کە سووکەبێگارییان پێ دەکرا.

هەندێ جار ئەم دەریاوانە بچووکانە (زیندانییەکان لە بەینی خۆیاندا وایان ناو نابوون)، کە خۆیان ئەم جۆرە سووکەبێگارانەیان بۆ زیندانییەکان دادەنا، ناوی دۆستۆیڤسکییانش دەخستە لیستی ئەوانەوە و هەر کاتێک بۆیان لوابا، لەسەر کاری کارگێڕی دایان دەنا و کارگێڕیی ناوەندییش، چاوپۆشییان لەم سەرپێچییە نایاسایییە سادە و بچووکانە دەکرد.

ڕۆژێک کە دۆستۆیڤسکی بە بیانووی ئەنجامدانی هەندێ کار بۆ مەڵبەندی نیگابانی لە ئۆردووگادا دەمێنێتەوە، مێجەر کریڤتزۆڤ، لەپڕێکدا خۆی بە ژووردا دەکات، سەیر دەکات دۆستۆیڤسکی لەسەر تەختێک لێی ڕاکشاوە، دەهری دەبێ و چاوی دەپەڕێتە تۆقی سەری، هاوار دەکات: "ئەمە چییە؟! بۆ نەچووە بۆ کار؟!" دەریاوانی خەفەری ئەو ڕۆژە دەڵێت:

- نەخۆشە.

- قسەی بەلاش! من دەزانم ئێوە هەمیشە پشتیوانیی لێ دەکەن و پەنای دەدەن! چاوپۆشیی لێ دەکەن، دەی بۆ مەڵبەندی نیگابانان! دارکاری!

لە کاتێکدا ئامادەکاری دەکرا بۆ ئەنجامدانی سزای دارکاری، دەریاوانەکە توانیی مەسەلەکە بگەیەنێتە فەرماندەی قەڵاکە. جەنەڕاڵ دوگراڤ یەکسەر خۆی گەیاندە ئەوێندەر و بە ئاشکرا بە مێجەر گریفتزوفی ڕاگەیاند، کە لەوەودوا سزای جەستەیی نەخۆشانی بێگارەزیندان نەدات. کریڤتزۆڤ،

خەبەردار، گوێی لە سەرزەنشتەکانی جەنەڕاڵ گرت؛ لە تورەییدا سوور ببووەوە و هەناسەی تەنگ ببوو.

هەروەها دکتۆرباشیی نەخۆشخانەی زیندانەکەش، دکتۆر ترویتزکی، بەگوێرەی توانا، یارمەتیی باشی دۆستۆیڤسکی دەدا و خاتری دەگرت. زۆر جار دەیبرد بۆ نەخۆشخانەکە، بە بیانووی معایەنەوە، چەند ڕۆژێک پشووی بۆ دەنووسی و یان لەوێ گلی دەدایەوە.

دۆستۆیڤسکی بالاپۆشێکی چڵکنی نەخۆشانی لە بەر دەکرد، کە هەر پەڵەی کێم و زووخ و بەڵغەمی وشکەوە بوو. شەوکڵاوێکی کەتانی پیسی لە سەر دەکرد، جووتێ نەعلی شڕی لە پێ دەکرد، ئیدی هەموو دیوارەکان، پەردەکان، چەرچەف و تازەنەکان، یەکپارچە پەڵەی گومانلێکراو بوون. ئیدی پەڵەی ڕشانەوە، پارچە لەزگە، کونی سیسرک، پارچە پلاستەر، شوێنەواری هەتوان و مەڵحەم و بۆن بۆگەنی. شەوان، لەگەنێکی گەورەیان لە ژوورەوە دادەنا، هەرچەندە لە دوو شەقاوی ئەو شوێنە و لە دالانەکەدا، ئاودەست هەبوو.

چرایەکی چکۆلەی کز، بە ئاستەم ئەو ژوورەی ڕووناک دەکردەوە کە ئەو جەستە شەکەت و ماندوانەی لەخۆ گرتبوو. ئیدی ئەم زیندانییە نەخۆشانە، بە دەنگی کزی مندالانە دەیاننالاندا و بەدەم نەخۆشییەوە دەتلانەوە. هەندێ جار چاودێرەکەیان دەینارد بە شوێن ئاسنگەرێکدا، تا زنجیرەکانی پێی یەکێک لەو نەخۆشانەی کە مردبوو، بکاتەوە.

هاوسەرەکەی دکتۆر ترویتزکی، چای بۆ دۆستۆیڤسکی دەنارد و تەنانەت زۆر جار شەراب و خواردنەوە و ڕۆژنامەی فەڕەنسیی باکووری بۆ دەنارد.

هەڵبەت ئەم ڕەفتارانە لە لایەن یەکێک لە هاوکارانی دکتۆر تروتیزکییەوە کەشف دەکرێت و ڕاپۆرتێک بۆ پایتەخت دەنێرێ. ئیدی ڕاوێژکارێکی دادگای تاوان لە تۆبۆلسک ڕادەسپێردرێت، کە بڕوات بۆ ئۆمسک و تاقیبی مەسەلەکە بکات. بەڵام ڕاوێژکاری تاین، نەیتوانی هیچ بەڵگەیەکی بنجبڕ بەدەست بێنێ و ناچار مەسەلەکەیان پەردەپۆش کرد و بەردێکیان نایە سەری. کاتێک ڕاوێژکارەکە لە دۆستۆیڤسکی دەپرسێت: "ئایا لە زیندانیدا یان لەو ماوەیەدا کە لە نەخۆشخانە بووی، هیچت نووسیوە؟" دۆستۆیڤسکی بەرسڤی دادەتەوە: "نا، هیچم نەنووسیوە و هیچیش نانووسم. بەڵام کەرەستە و بابەتان کۆ

دەکەمەوە کە پاشان دەیانکەم بە نووسین." ڕاوێژکارەکە دەپرسێت: "ئەو کەرەستە و بابەتانەت لە کوێ هەڵگرتوون؟" دۆستۆیڤسکی وەڵامی دەداتەوە: "لێرەدا، لە مێشکمدا." لە ڕاستیدا بابەتەکان، لە ژێر سەرین و تازەنەکانی یاریدەدەری پزیشکی نەخۆشخانەدا بوون.

لە کاتێکدا کۆمەڵێک لە زیندانییانی بێگارەزیندان برابوون بۆ ڕەخی دەریای ئێرتیچ و خەریک بوون بەلەمێکیان دەشکاند، تەوری دەستی یەکێک لە زیندانییەکان بە ناوی رۆجنۆڤسکی کەوتە ڕووبارەکەوە. پاسەوانەکە زۆری لێ کرد، کە بچێتە ڕووبارەکەوە و تەورەکەی دەربێنێتەوە. رۆجنۆڤسکی بەدەم بۆڵەبۆڵەوە جلەکانی داکەند، ئەوجا زنجیرەکانی پێی توند کردەوە و چووە ناو ئاوەکەوە. دۆستۆیڤسکی و یەکێک لە هاوڕێکانی بە حەبلێکی درێژ گرتبوویان، لەو کاتەدا مێجەر بە ڕێکەوت و لەناکاودا پەیدا بوو، وەک زۆربەی کات مەست و سەرخۆش بوو، گوتی: "کەس هەقی بەسەریەوە نەبێ، نابێ کەس دەست لە کار هەڵگرێت! دەبێ خۆی تەگبیری حاڵی خۆی بکات. دەی حەبلەکە بەردەن."

بەڵام نە دۆستۆیڤسکی بەگوێی کرد و نە هاوڕێکەی. مێجەر کریڤتزۆڤ تووڕە بوو، گۆنا قەڵەوەکانی کەوتنە لەرزین و بە هەموو هێزی خۆیەوە هاواری کرد: "کە لە کارەکەتان بوونەوە یەکسەر بڕۆن بۆ مەڵبەندی نیگابانان!" ئێوارە، درەنگ، دۆستۆیڤسکی بۆ ئوردووگایەکە گەڕایەوە. گێژوویژ و ڕەنگ زەرد، نیگاوێڵ و سەرگەردان. دەمولێو هەڵقورتاو، سیما پەشۆکا و و حەپەساو. پاشان لە نیوەشەودا، هەندێ لە زیندانییەکان، لە دەنگ و هاوار و نووزەنووزێکی ترسناک، کە لە لوورەی گیانلەبەرێک دەچوو، لە خەو ڕاپەڕین. سەیریان کرد دۆستۆیڤسکی فێی لێ هاتووە و لەسەر ئەرزەکە هەڵدەپلکێ و شێتئاسا سەری خۆی بە دیوارەکەی تەنیشتیدا دەکێشێت. ناچار بوون دەست و لاقی ببەستنەوە.

ئایا دۆستۆیڤسکی بەڕاستی، بە فەرمانی مێجەر دارکاری کرابوو، یان ئەم چیرۆکەی گێڕامانەوە، تەنیا ئەفسانە بوو؟ ڕای جیاواز لەم بارەیەوە هەیە.

دیارە دارکاریکردنی پیاوێکی بەڕێز و خانەدان و نەجمیزادە، لە ناو زیندانییانی بێگارەزیندان و لە ناو زینداندا، ڕووداوێکی گەورە و نەکردەنی

بوو. کاتێک کە جادۆڤسکی، نەجیمزادەی پۆڵەندی دارکاری کرا، ئەم هەواڵە لە سەرانسەری شاری ئۆمسکدا دەنگی دایەوە و دەماودەم بڵاو بووەوە و هەموو خەڵکەکە کەوتنە گلەیی لەم توندوتیژی و سەختگیرییەی مێجەر. بەڵام سەبارەت بە دارکاریکردنەکەی دۆستۆیڤسکی، خەڵکی شارەکە هیچ زانیارییەکی ورد و دروستیان دەست نەکەوت. دکتۆر یانۆڤسکی، لەم بارەیەوە دەڵێت: "من هەرگیز شتی وام نەبیستووە، چ لە خودی دۆستۆیڤسکییەوە و چ لە میشێلی برایەوە، کە چەندین جار بە ئاشکرا لەو بارەیەوە قسەم لەگەڵیدا کردووە." (بڕوانە نامەی بەرواری ١٨٨١/٣/١٣، کە دکتۆر یانۆڤسکی بۆ ماریکۆڤی ناردووە) هەروەها لەسەری دەڕوات: "من ماوەیەک لەمەوپێش، یانی بەم زوانە، کاتێک کە لە جنێف لام دا، چەند سەعاتێک لەگەڵ قەشەباشی پیترۆڤدا، بە دووردودرێژی قسەم کرد. دۆستۆیڤسکی و بێوەژنەکەی دۆستۆیڤسکی لە نزیکەوە دەناسین، بۆی گێڕامەوە کە دۆستۆیڤسکی زۆر جار باسی هەموو شتێکی بۆ دەکرد و ڕاستگۆیانە قسەی دەکرد و هیچی لێ نەدەشاردەوە، بەڵام هەرگیز، بە ئاماژەش، باسی ئەم ڕووداوە ترسناکە فەرامۆشنەکردەنییەی نەکردووە." بارۆن ڤرانگلش هەمان قسەی کردووە و دەڵێت: "من بەگوێرەی قسەی دۆستۆیڤسکی خۆی، دەتوانم ئەوە دووپات بکەمەوە کە نە لە زیندان و تاراوگە، نە لەکاتی خزمەتی سوپاییدا، وەک سەربازیکی سادە، هیچ بەرپرسێک یان هاوزیندانییەکی خۆی یان کەسێکی سوپایی، دەستی لە ڕووی بەرز نەکردووەتەوە." هەروەها ئیمی دۆستۆیڤسکی، کیژی فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ، لە هەڤپەیڤینێکدا لەگەڵ گۆڤاری زەمانی تازەدا، بەم جۆرە گلەیی لە دەستەی نووسەرانی گۆڤاری ناڤبری دەکات: "من نازانم ئەم ئەفسانە ئەدەبییە نابەجێیەی کە گوایە بابم لە بێگارەزینداندا سزای جەستەیی دراوە، لە کوێوە هێنراوە؟" بە هەرحاڵ، گومان لەوەدا نییە کە مەینەتیی ژیانی تاراوگە و بێگارەزیندان،، کاری لە دۆستۆیڤسکی کردووە و زەمینەی بۆ زیاتر گەشەکردنی پەرکەم و فێدارییەکەی خۆش کردووە. هەڵبەت دۆستۆیڤسکی یەکەم جار لە مەرگی باوکیدا فێی لێ هات. لەو سەروبەندەدا کە لە سان

پترووسبۆرگ دەژیا و خەریکی کاری نووسین بوو، زۆر جار فێی لێ دەهات، بەڵام لە بێگارەزینداندا، ئەم نەخۆشییە شووم و نەگریسە گەییە پۆپەی خۆی.

میلیکۆڤ دەڵێت: "پێش ئەوەی لە سیبریا بگەڕێتەوە، من هیچ شتێکم دەربارەی ئەم نەخۆشییەی نەدەزانی و هیچ نیشانەکیشم لێ بەدی نەدەکرد. بەڵام پاش ئەوەی بۆ سان پترووسبۆرگ گەڕایەوە، ئیدی نەخۆشییەکەی بە تەواوەتی دەرکەوت و لە کەس شاراوە نەبوو."

لە مانگ ئازاری ساڵی ١٨٥٢دا، جەنەڕاڵ، فەرماندەی قەڵایی ئۆمسک، داوای لە بەرپرسانی دەوڵەتی کرد کە ڕێگەی بدەن هەردوو زیندانی بێگارەزیندان، واتە دۆستۆیڤسکی و دۆرۆڤ، لە ڕیزی بێگارەزیندانییان دەربێنێ و کۆت و زنجیرەکانیان لێ بکرێتەوە. ئەم پێشنیازە بە نزیکەیی هەموو قۆناغە ئیدارییەکانی بڕی تا گەییە بەردەستی تزار، بەڵام تزار قایل نەبوو و پێشنیازەکەی واژۆ نەکرد. ئیدی "هەمان ژیانی ڕۆتینی و یەکهاوی و یەکنەوا و پڕ بێزاری و وەڕەزی دەستی پێ کردەوە، هەموو ڕۆژێک عەینی ڕۆژەکەی پێش خۆی بوو، وەک چۆن دوو دڵۆپە ئاو وەک یەکن، ڕۆژەکانیش بەو ئاوایە وەک یەک بوون".

پێش هەر جەژنێک زیندانییەکان دەبران بۆ گەرماو، جا چتۆ گەرماوێک؛ بریتی بوو لە هۆڵێکی تەنگ و تاریک، زۆر گەرم و پڕ لە دووکەڵی سپی. نزیکەی سەد کەسێکی تێپەستێنرا بوو، بە ناو قوڕ و چڵکاودا هەنگاویان دەنا. دەچوونە سەر پلەکان، ئاوی پیسیان بە یەکدیدا دەکرد. گیاگەسکیان لەجیاتیی لیفکە لە خۆ دەدا. سەرتاپا ڕووت بوون؛ بەڕاستی دیمەنیان ناشیرین و ناقۆڵا بوو. پێستی پشتیان کە بە هۆی هەڵمەکەوە خوسابووەوە، بە ئاشکرا جێداری پێوە دیار بوو، ئیدی هەمووی شین و مۆر ببووەوە. بەدەم هاوارەوە، زنجیرەکانی پێیان تەکان دەدا و داوای لەگەنێ ئاوی زیادەیان دەکرد.

دۆستۆیڤسکی لەو بارەیەوە دەنووسێت: "لە ناو هەڵم و بوخارە چڕەکەوە، مۆرەغەی زامداری پشت، سەری تاشراو و قۆڵ و باسکی لاواز و لاقولەتەری خوار بەرچاو دەکەوت. وام بیر دەکردەوە کە ئەگەر بڕیاە بێ ئێمە، جارێکی دی، لە دۆزەخدا یەکدی ببینینەوە، ئەوا شوێنێک دەبێت ڕێک وەک ئەو گەرماوەی کە ئەوسا تێیدا بووین."

دۆستۆیڤسکی، لە زینداندا بە جەژنی ڕۆژووی گەورە زۆر خەمبار دەبوو، خۆی لێ دەبووەوە بە منداڵێکی بچووک، دەچووە کڵێسەیەکی پڕ نوور و ڕووناکییەوە، دەنگ و ئاوازی کۆرسی سروودخوانان لە سەرانسەری کڵێسەکەدا، دەنگی دەدایەوە و زەمزەمەی شەپۆلی دەریای وەبیر دێنایەوە، سەرتاپای جەستە و ڕۆحی بە هۆی ئەم مۆسیقا شکۆدارەوە، بەدەم ئەم نەوا و نزا ئاهەنگدارانەوە، تازە دەبووەوە. تازە

جاران، ئەوساکە، ئەو بە چاوی سۆز و بەزەییەوە دەیڕوانییە ئەو خەڵکە ڕەشوڕووتەی لە بەر دەروازەی کڵێسەکەدا خڕ دەبوونەوە: "وام دەهاتە بەرچاو ئەوانەی کە لە بەردەرگەکەوە وەستاون، وەک ئێمە، کە لەسەرەوە و لە ناو کڵێسەکەدا بووین، تازەژ ناکەن، ئێمە بەوپەڕی ملکەچی و گەرمی، بە دڵ و بە گیان، بە چۆکدا دەهاتین، نزامان دەخوێند. جا ئێستا نۆرەی من بوو لە خواری خوارەوە، لە بارودۆخێکی زۆر لەوەی ئەوان خراپترا بوەستم، بە لاقی بەزنجیر و بە مۆر و تەمغەی نەنگینەوە بوەستم. لە دووریی تازەژکەرەکان دەوەستاین، لەوە دەچوو سڵمان لێ بکەنەوە، بەڵام وێڕای ئەوەش سەدەقەیان دەداینێ، خێریان پێ دەکردین. ئێستاش لە بیرمە، کە ئەو کارەی ئەوانم زۆر بە لاوە خۆش و دڵگیر بوو."

لە جەژنە گەورە مەزەبییەکاندا، زیندانییەکان جلکی پاک و بلووزی خاوێنیان لە بەر دەکرد. هەوڵیان دەدا مجامەلەی کارمەندانی زیندانەکە بکەن و ڕوویان لەگەڵیاندا خۆش بێت. خواردن مشە بوو، هەمووی لەسەر یەک خوان، کە سفرەیەکی سپییان پێدا دەدا، دادەنرا.

بەڵام ئەو شەوە، زیندانییانی بێگارەزیندان، هەر هەموویان سیامەست دەبوون، کردەوەی کرێت و ناشیرینیان دەەنواند، وەک دڕندە بەردەبوونە گیانی یەکدی و یەکتریان کوڵەوار دەکرد. چەرکەسییەکان، کە شەرابیان نەدەخواردەوە، لە ئاستانەی دەرگەکەدا دادەنیشتن و بە کونجکاوییەکی ئاوێتە بە قێز و بێزەوە دەیانڕوانییە ئەو مەست و سەرخۆشانە کە پڕ بە زار هاواریان دەکرد، گۆرانییان دەچڕی و بالالایکایان لێ دەدا. هەندێیان دەڕشانەوە، هەندێی دیکەیان دەڕەقسین، هەندێی دی بەردەوام قوماریان دەکرد.

دۆستۆیڤسکی، پاشان لە پەسنی ئەو دیمەنەدا نووسیویەتی: "فەزا و هاماجی ژوورەکە بەرەبەرە تەنگ دەبوو، هەواکەی بە کەڵکی هەڵمژین نەدەهات، پیاو دڵی تێک هڵدەهات، بەڵام وێڕای ئەمەش، ئەم دیمەن و ڕووداوە کرێت و قێزەونانە زۆر جار دیمەنی کۆمیدی و پێکەنیناوییشی تێدەکەوت. بەڵام من زۆرم خەفەت پێ دەخوارد، هێندەم بەزەیی بەم بوونەوەرە بێنەوایانەدا دەهاتەوە، دڵم دەگوشرا."

زیندانییەکان لە ڕۆژی سێیەمی جەژندا، شانۆنامەیەکیان پێشکەش دەکرد. شوێنی شانۆکە و نمایشکردنەکەیان لە بەشی سوپایی ئۆردووگاکەدا تەرتیب کرد. ئیدی چەند تەختێکیان بۆ دەرەجەدارەکان و چەند کورسییەکان بۆ ئەفسەرانی میوان دادەنا. زیندانییەکان لە کۆتایی هۆڵەکەدا وەستابوون، بە سەری کۆت و دەموچاوی پڕ جێبرینەوە، یەکیان دەڵەک دەدا: "هەر کەسە و دەیویست لەو ڕۆژەدا، بە شێوەیەکی باش خۆی پیشانی بەرپرسان و میوانانی شانۆنامەکە پیشان بدات." سەرئەنجام پەردە لا دەبرا، دیکۆرێکی سەیری فەقیرانە دەردەکەوت. ئەو زیندانییانەی کە دەوریان لە شانۆگەرییەکەدا هەبوو و دەوری موڵکداران یان دەوری ژنانی دەوڵەمەندی کۆمەڵگەیان دەبینی، وەک هەموو زیندانییەکانی دی، لەسەر تەختەی شانۆکەدا زنجیرەکانی لاقیان لە دووی خۆ ڕادەکێشا. دۆستۆیڤسکی دەڵێت: "بە لای تەماشاڤانەکانەوە زۆر خۆش بوو، بۆ نموونە ڤانکا، کە کوڕێژگەیەکی لاسار بوو، یان نیتسڤیتاییف یان باکلووشین، بە جلێکی دیکەوە ببینن، بە جلێکی غەیری ئەو جلانەوە کە چەندین ساڵ بوو، هەر ئەو جلەیان لە بەر بوو. وەک بابایەکی زیندانی، بەردەوام کۆت و زنجیرەکەی لە دوو خۆی ڕادەکێشا و ئێستاش وەک ئاغایەک بە ڕینکۆت و پاڵتۆی نایاب و شەپقەی خڕەوە، لەسەر شانۆ دەربکەوێت."

دوای تەواو بوونی جەژنەکان، ئیدی ژیانی زیندانییەکان دەگەڕایەوە سەر بارودۆخی ئاسایی خۆی. ڕۆژان دەبوورین و مانگان دەهاتن و دەچوون. ئیدی ترس و غوربەتێکی یەکهاوی و یەکنەوا باڵی بەسەر دۆستۆیڤسکیدا دەکێشا. تەنیایی بێتاقەتی دەکرد، کەسێ نەبوو گرێی دڵی خۆی بۆ بکاتەوە و دەردەدڵی بۆ بکات. هیچ شتێک نەبوو بیخوێنێتەوە جگە لە ئینجیل و هەندێ

ڕۆژنامەی فەڕەنسی، کە بە زەحمەت پەیدا دەبوو. ئەم تەنیایی و گۆشەگیرییە بۆ دۆستۆیڤسکی خراپترین عەزاب و ئەشکەنجە بوو. خۆزگە بە لای کەمەوە توانیبای تەماس و پەیوەندی لەگەڵ خزم و کەسوکارەکەیدا هەبێت، بەڵام نامە و نامەکاری، جگە لە هەندێ حاڵەتی ئاوارتە و ڕیزپەڕی زۆر گرنگ، لە زیندانییانی بێگارەزیندان قەدەغە بوو. میشێلیش لە ترسی ئەوەی نەکەوێتە بەرچاو و گومانی لێ نەکرێت و سزا نەدرێت، نامەی بۆ سیبریا نەدەنارد. ژنی هێنابوو و ببوو بە باوک و خاوەن منداڵ. ماوەیەک بە ناهەق و بە غەدر حەپس کرابوو و ئێستا دەترسا نامە بنووسێت و خۆی بخاتە بەر گومان و براکەشی بخاتە مەترسییەوە.

دۆستۆیڤسکی پاش ئازادبوونی لە تاراوگەی ئۆمسک، نامەیەکی پڕ گلەیی ئێجگار ناسک و کاریگەر بۆ براکەی دەنێرێت و دەڵێت: "پێش هەموو شتێک تو زاتی خوا، بۆچی تا ئێستا تاکە یەک دێڕت بۆ من نەنووسیوە؟ هەرگیز چاوەڕوانی شتی وام لە تۆ نەدەکرد. من لە ڕێگەی ئیدارەی خۆمانەوە نامەیەکم بۆ تۆ نارد، بێگومان پێت گەییوە، چاوەڕوانی وەڵامی تۆ بووم، تا ئێستا هیچ وەڵامێکم پێ نەگەییوە. تۆ بڵێی نامەنووسینیان بۆ من لێ قەدەغە کردبێت؟ بەڵام خۆ نامە قەدەغە نییە، هەموو زیندانییە سیاسییەکان ساڵانە چەند نامەیەکیان بۆ دێت. دۆرۆڤ چەند نامەیەکی پێ گەییوە. خەیاڵ دەکەم هۆی ڕاستەقینەی ئەم بێدەنگییەی تۆ بزانم؛ مەسەلەکە پۆلیسە. تۆ لەبەر تەممەڵیی خۆت نەچوویتە بۆ فەرمانگەی پۆلیس، تا لەو ڕووەوە زانیاری بەدەست بێنی. یان ئەگەر چووبیشی، ئەوا کارمەندێکی خەشیم و هیچنەزان، پوولێکی پێوە ناویت و بەڕێی کردوویت و پێی گوتوویت قەدەغەیە و تۆش باوەڕت کردووە."

پاشان میشێل لە نامەیەکی بەرواری ١٨٥٦/٤/١٨دا، بەم جۆرە پاکانە بۆ ئەو هەڵوێستە نەرێنییەی خۆی دەکات: "من دوای سێ مانگ لە ڕۆیشتنی تۆ، هەوڵم دا مۆڵەتی نامەنووسین بۆ تۆ وەربگرم. خوا شایەدە، کە چەندم تەشەبوز بەم و بەو کردووە، بەڵام هیچم بە هیچ نەکرد. ڕووم دەکردە هەر شوێنێ، بە ناوی یاساوە دەستیان بە ڕوومدا دەنا و دەیانگوت تا زیندانییەکە لە بێگارەزیندانەدا بێ، مەحاڵە ڕێ بدرێت نامەی بۆ بنێردرێت. سەبارەت

بەوەش کە بە نهێنی نامەت بۆ بنێرم، لە زۆر لاوە ئاگەداریان دەکردم کە کاری وا نەکەم. بۆیە بڕیارم دا هەر دەرفەتێکم بۆ هەڵبکەوێ یارمەتیت بدەم، بێ ئەوەی تۆ یان خۆم بخەمە مەترسییەوە. براکەم، ئازیزەکەم من ئێستا خاوەنی شەش مندالم، من پێم وا بوو، ئێستاش لەو باوەڕەدام کە پۆلیس ژێراوژێر چاودێریم دەکەن، وا خەیاڵ نەکەی ئەگەر نامەی نهێنیی منیان گرتبا، بە ئاسانی لێم خۆش دەبوون."

بە هەرحاڵ، ئەوەی شایەنی باسە، دوای ئازادبوونی دۆستۆیڤسکییش، میشێلی برای نامەی زۆری بۆ ناردبێ. بۆ دۆستۆیڤسکی، ساڵی کۆتایی زیندانییەکەی وەک سالانی یەکەم دژوار و ناخۆش نەبوو، توانیبووی لوتف و میهری هەندێ لە زیندانییەکان بەدەست بێنێ. ناسیاویی لەگەڵ هەندیک لە خەڵکانی شاردا پەیدا کردبوو، مۆڵەتی خوێندنەوەی هەندێ کتێبانی بەدەست هێنابوو. لەو بارەیەوە دەڵێت: "ئێجگار زەحمەتە بتوانم گوزارشت لەو ساتەم بکەم کە یەکەم بڵاوەکراوەی چاپکراوم، کە گۆڤارێک بوو، خوێندەوە. بە من بوایە وشەکان بخۆم، دەمویست هەرچی بندێڕ و سەردێڕ هەیە، بە چاو قووتی بدەم. دەمویست ڕاز و نیشانەکانی ئەودیوی وشەکان کەشف بکەم، ئەو ئاماژە و بیرۆکانە بدۆزمەوە، کە کاتی خۆی، کاتێک کە من ئازاد بووم، زەین و هزریان دەهاڕووژان. کە دەمبینی چەند بەم ژیانەی کە ئێستا، لەم شوێنەدا هەمبوو، نامۆ و بێگانەم، زۆرم خەفەت دەخوارد."

ئەنجام، گەڵای درەختان زەرد بوون، گیای دەشت و بیابان وشک بوو، یەکەمین بەفری ساڵ دەستی پێ کرد، سووک و هێدی بەدەم باوە دەکەوت. کاتی ئازادبوون نزیک بووەوە، دۆستۆیڤسکی زۆر ئارامە، زیندانییانی بێگارەزیندان لە حەوشەکەدا تووشی دەبن، پیرۆزبایی لێ دەکەن. دۆستۆیڤسکی پێیان دەڵێت: "نوخشە بێ لە ئێوەش، ڕۆژێ دێ ئێوەش ئازاد دەبن."

یەکێک لەوانە، نیگای پەرێشانی دەبڕێتە ئاسمان و دەڵێت: "ئاە، نا، من، نا، هەیهوو، من لە کوێ و ئازادی لە کوێ. هێشتا حەوت ساڵی دیم ماوە."

ڕۆژێ پێش ئازادی، بەیانی زوو، بەر لە ڕۆژهەڵات، دۆستۆیڤسکی وەک عادەتی هەمیشەیی خۆی، پیاسەیەکی دەوری دیوارە دارینەکە دەکات، بە

دڵێکی خەمینەوە ماڵئاوایی لەم دیوارە و لە کاریتە دارینەکانی کە لەگەڵ تێپەڕبوونی ڕۆژگاردا ڕەنگیان بواردبوو، لەو کوشکە کۆنانە دەکات. خەفەت بۆ ئەوە دەخوات کە تەمەنی لاوی و ئاواتەکانی لەم گۆڕستانەدا ناشتبوو و ئێستا کە شەکەت و ماندوو، نائومێد و بێهیوا، پیر و خەڕۆ، لە تاراوگە و زیندان ئازاد دەبوو، دەبێ سەرلەنوێ بخەبتێ، ڕەنج بدات و بژی... لە پای چی؟ بۆ کێ؟

دۆستۆیڤسکی، بەیانی زوو، پێش دەستپێکردنی کاتی چوونەبێگاری، دەچێت بۆ قاوشەکان تا ماڵئاوایی لە هاوڕێکانی بکات. لەو بارەیەوە دەنووسێت: "زۆر دەستێن لاواز و زبرم بۆ درێژ کران، بەڵام ژمارەی ئەوانەی کە دۆستانە تەوقەیان لەگەڵدا کردم زۆر نەبوو. تێکڕا وایان هەست دەکرد کە من تۆزێکی دی دەبم بە کەسێکی دی. هەندێیان ڕوویان لێ وەردەگێڕام، پشتیان تێدەکردم و سوور بوون لەسەر ئەوەی سڵاوەکەم نەسەننەوە. تەنانەت هەندێیان مۆڕە و خێسەیان لێ دەکردم."

پاش ئەوەی کۆمەڵێک چوون بۆ بێگاری، دۆستۆیڤسکییان برد بۆ کارگە و وەرشەی ئاسنگەران، کە زیندانییانی بیگارەزیندان، ئەوانەی ئاسنگەرییان دەزانی، کاریان تێدا دەکرد و کۆت و زنجیرەکەیان بۆ کردەوە. بە چەکوشێک زنجیرەکەیان بۆ شکاند و لە پێی کەوتە خوارەوە. دۆستۆیڤسکی هەڵیدەگرێتەوە و نیگایەکی قووڵ و دوورودرێژی دەکات. زیندانییەکان، بەدەم پیرۆزبایی و ماڵئاواییەوە، چەندین جار دووبارەی دەکەنەوە: "پیرۆزە، ماڵئاوا، خوا ئاگەدارت بێ." بەڵام دۆستۆیڤسکی لە جێی خۆی ناجووڵێت، گریانێکی بەکوڵ لە ئەوکی دەگیرێت، حەز دەکات بگری، هاوار بکات. ئازاد، ئازادە! بە لارە لار لە کارگەی ئاسنگەرییەکە وەدەر دەکەوێ و دەڕوانێتە ئاسمان.

دۆستۆیڤسکی لە بەرواری ١٨٥٤/٢/١٠، لە تاراوگە دەگەڕێتەوە. بەڵام لە مانگی ئازاری هەمان ساڵدا دەنێردرێت بۆ سیمی پالاتینسک. بەڵام پێش ئەوەی بۆ ئەوێندەر بڕوات، دوو هەفتەیەک لە شاری ئۆمسک، لای ماڵباتی ئیڤانۆڤ، کە دۆست و ناسیاوی بوون، دەمێنێتەوە. خانم ئیڤانۆڤی کچی ئانانکۆڤ دیسامبەریست بوو، کاتی خۆی کە دۆستۆیڤسکی بەرەو زیندان و تاراوگە، بە شاری تۆبۆلسکدا تێدەپەڕێ، یەکدی دەبینن. بە درێژایی ئەو

ماوەیەی کە دۆستۆیڤسکی لە زیندان و تاراوگەدا دەبێت، ئەو خانمە و مێردەکەی، بە ئەرکی خۆیانی دەزانن، کەم و زۆر، بە هەر شێوەیەک بووە، یارمەتیی بدەن و لە دەرد و ڕەنجی کەم بکەنەوە. هەندێ جار کەمێک پارەیان بۆ دەنارد، هەندێ جار سووکە پێویستیی ژیان و هەندێ کتێبیان بۆ دەنارد، دۆستۆیڤسکی لەو بارەیەوە دەڵێت: "بەڕاستی ئاغای ک. ئیڤانۆڤ، بۆ من برایەکی ڕاستەقینە بوو. هەرچییەکی لە دەست هاتبێ بۆ منی کردووە، من بیستوپێنج ڕۆبڵی ئەو قەرزدارم."

دۆستۆیڤسکییان بە چەند قۆناغێک بۆ سیمی پالاتینسک نارد، تا لەوێندەر پاشماوەی سزایەکەی، وەک سەربازیی سادە لە فەوجی حەوتەمی سیبریا، تەواو بکات.

دۆستۆیڤسکی، لەگەڵ زیندانییەکانی دیکەدا بە پێیان دەڕۆیشتن. لە ڕێگەدا تووشی عەرەبانەیەکی پڕ لە کێبڵ بوون. دۆستۆیڤسکی و هاوڕێکانی، سوار بوون، لەسەر گورزە کێبڵەکان دانیشتن، عەرەبانەکە زۆر بە خاوی دەڕۆیی. دونیا زۆر سارد بوو، هەوران بە ئاسمانەوە، بە بێدەنگی پەڕاگەندە دەبوون و دەڕەوینەوە. فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ، خۆشحاڵ بوو، غەمگین بوو، لە دڵی خۆیدا و بە شێوەیەکی سەیر منەتبار و مەمنوون بوو.

بەشی پێنجەم

ئیلهام و کەشفی سێلایەنە

نیکراسۆڤ، بە قسەی خۆی لە پەخشانی بیرەوایاندا، چیرۆکی ژیانی دۆستۆیڤسکی لە تاراوگە و بێگارەزیندانندا دەگێڕێتەوە: "زیندانییەکی سیاسی، دەنگخۆش، بە دوو دەستی سپییەوە لە سەرەتاوە، لە لایەن هاوزنجیرەکانیەوە دەبوغزێنرێت و ڕووی نادرێتێ. بەڵام شەوێک بەدیار زیندانییەکەوە کە لە گیانەڵادا دەبێت، ئەوانی دی ئامۆژگاری دەکات، کە ڕێزی دوا ساتەکانی ژیانی دۆستە هاوبەشەکەیان بگرن. ئیدی لەمەوە بەرەبەرە لێی نزیک دەبنەوە و ڕێزی دەگرن و بە مامۆستای خۆیانی دەزانن."

پاشان دۆستۆیڤسکی دەگەڕێتەوە و دووبارە لە سان پتروسبۆرگدا دەردەکەوێتەوە، نیکراسۆڤ پەخشانەکەی خۆی پیشان دەدات و بۆی دەخوێنێتەوە، دۆستۆیڤسکی دەڵێت: "بە پێچەوانەوە، من بووم بە مورید و خوێندکاری زیندانییانی بێگارەزیندان."

بەڵێ، بەڕاستی دۆستۆیڤسکی بوو بە مورید و خوێندکاری ئەوان. ئەوەی لەوانەوە فێری بوو، لە زیندانییانی بێگارە زیندانەوە فێری بوو، هەرگیز لەبیری نەچووەوە. ئەم چوار ساڵە، بۆ ئەو نەشونما و گەشەکردنی بلیمەتی و بەهرەی ئەو، زەخیرە و گەنجینەیەکی پەنهان و دەوڵەمەند بوو. ئەم چوار ساڵە بوو بە کۆڵەکە و ئەستوندەگیی ژیانی ئەو. ژیانی ئەوی تەقریبەن کرد بە دوو بەشی یەکسانەوە؛ دۆستۆیڤسکییەکی پێش یادگارییەکانی خانەی مردوان و دۆستۆیڤسکییەکی پاش یادگارییەکانی خانەی مردوان. هەڵبەت ئەم دوو کارەکتەرە، جیاوازیی بنەڕەتییان لەنێواندا نییە، بەڵام دووەمیان لە یەکەمیان دەوڵەمەندترە و لە هەمان کاتدا درێژەی یەکەمە.

دۆستۆیڤسکی، بۆچوونی دەربارەی قۆناغی سیبریای جیاواز و بگرە هەڤدژە. هەندێ جار بەوپەڕی ڕێز و خۆشەویستییەوە یادی دەکاتەوە و هەندێ جاریش نەفرەتی بۆ دەنێرێت. لەو نامانەدا کە دوای ئازادبوون نووسیونی، گلەیی و گازاندەیەکی ئاوێتە بە نزاری منەتباری و شوکرانەبژێری و ملکەچیی مەسیحییانە بەدی دەکرێت: "چەندیش گلەیی لە حاڵی خراپی خۆ بکەم، هێشتا هەر کەمە! چوار ساڵ، چوار دانە ساڵ هەر بە دەم ئاسانە." "ئەو ڕامان و تێفکرینەی کە لە زینداندا بەردەوام پەنام بۆ دەبرد، بێفایدە نەبوو. لە سایەی ئەو ڕامان و هزرینانەوە، کۆمەڵێک ئاوات و هێڤیم لا پەیدا بوون، کە جاران هەر بە بیرمدا نەدەهاتن."

"هەندێ جار، هەر کەسێکی تازە هاتبا، ئیدی تاوانبار بوایە یان بێتاوان، وەک دزێک تەماشام دەکرد، کە هاتبێ ژیانی من بە ڕۆژی ڕووناک بدزێت و کەس لێی نەپێچێتەوە و وەک بەرزەکی بانان بۆی دەربچێت." "من چاوەنۆڕی شتێک بووم، کە خۆیشم نەمدەزانی چییە. هەمیشە وام هەست دەکرد شتێک لە حاڵی ڕووداندایە و کارێکی بنجبڕ لە حاڵی من دەکات. وام وێنا دەکرد لە قەیرانێکی ڕاستەقینە نزیک دەبمەوە. دەتگوت خۆ بۆ ئایندەیەکی نهێنیئامێز ئامادە دەکەم. وام خەیاڵ دەکرد بەو زوانە ڕووداوێکی خۆش و شیرین و ئارام، یان لەوەیە کەمێ شووم و ترسناک لە ئاستانەی ڕوودانداییە. ڕووداوێک کە هەرگیز ناکرێ ڕێی لێ بێتە گرتن." هەروەها دەنووسێت: "زیندان و تاراوگە، زۆر شتی لە مندا کوشت و زۆر شتی تێمدا ژیانەوە. ئەمە مەینەتی و قەدەری من بوو و مستەهەقی ئەوە بووم." "بەڵام چوار ساڵ، من لە ماوەی ئەو چوار ساڵەدا وام هەست دەکرد بە زیندوویەتی لە تابووت نراوم و زیندەبەگۆڕ کراوم. چ دەورانێکی ترسناک بوو! هاوڕێم، من توانای ئەوەم نییە بە وردی چیرۆکی ئەو ماوەیەت بۆ بگێڕمەوە. بە درێژایی ئەو چوار ساڵە بۆ ساتێکیش، ئەوەم لەبیر نەچوو کە لە تاراوگە و زینداندام."

دۆستۆیڤسکی لە کتێبی یادگارییەکانی خانەی مردواندا ئەزموونی سیبریا دەگێڕێتەوە. هەرچەندە هەوڵی داوە لەم کتێبەدا خۆی لەژێر پەردەی کارەکتەرێکدا بە ناوی ئەلکساندەر پترۆڤیچدا بشارێتەوە، کە یەکێکە لە

زیندانییانی گرووپی دووەمی بێگارەزیندان، لەسەر ئەوەی ژنەکەی خۆی کوشتووە، زیندانی کراوە.

هەڵبەت ئەوەی سەبارەت بەم کەسە نووسیویەتی و گێڕاویەتیەوە، بە ئاشکرا باسی سەربووردەی خۆیەتی. دیارە کاتێک دۆستۆیڤسکی کتێبی یادگارییەکانی خانەی مردوانی بڵاو کردەوە، یاسا و ڕێسا و ڕێکارەکانی تاراوگە و زیندانەکان گۆڕابوون، ئەوە نەبوون کە لە سەردەمی ئەودا باو بوون و پەیڕەو دەکران. ئەو ڕیفۆرمانەی ئەلکساندەری دووەم کردنی، بارودۆخی تاراوگە و زیندانەکانیشی گرتەوە، ئیدی ئەو سیستمە قورس و پاشکەوتوانەی کە نیکولای یەکەم داینابوو، هەر هەموو ژێروژوور بوو. ئیدی لە لایەن دەسەڵاتی ناوەندییەوە چاودێرییەکی ورد و تەواوی کارمەندان و بەڕێوەبەران و بەرپرسانی تاراوگە و زیندانەکان دەکرا. بۆ نموونە، ئەشکەنجەی جەستەیی لەسەر زیندانییەکان بە یەکجارەکی هەڵگیرابوو و ئەمە یەکێک بوو لەو ڕیفۆرمانەی کە کرابوو.

ئیدی کتێبەکەی دۆستۆیڤسکی ڕەخنەی لە ڕەوش و بارودۆخێک دەگرت، کە تزار بە خۆیشی پێی قایل نەبوو. بۆیە سانسۆر و دامودەزگای سانسۆر، زۆر بە ئاسانی ڕێگەی چاپ و بڵاوکردنەوەی ڕۆمانەکەی دا، بەو مەرجەی "هەندێ ڕستەی ناشایستەی لێ لا بدات".

هەڵبەت دۆستۆیڤسکی بە خۆیشی مەبەستی بوو هەندێ ڕوونکردنەوە لە پەراوێزی کتێبەکەیدا تۆمار بکات، بۆ نموونە لە پەراوێزێکدا دەنووسێت: "ئەوەی دەربارەی ئەشکەنجەی جەستەیی نووسیومە، هیی ئەو سەردەمەیە کە من تیایدا لە زیندان بووم، بیستوومە گوایە ئێستا ڕەوشەکە بە تەواوەتی گۆڕاوە یان لە حاڵی گۆڕاندایە." یان دەنووسێت: "لە زەمانی مندا، نەک هەر مێجەر، بەڵکو گەلێک لە کارمەندان و بەرپرسانی بچووکیش، ئەم جۆرە زاراوانەیان بەکار دەبرد."

هەڵبەت نابێ وا وێنا بکرێت کە دۆستۆیڤسکی بە نووسینی یادگارییەکانی خانەی مردوان، هەر هەموو ئەزموونەکانی سەردەمی تاراوگەی خۆی کۆ کردبێتەوە و تۆماری کردبێت و ئیدی جارێکی دی نەگەڕێتەوە سەری، بەڵکو ئەم بەرهەمە بەرزە، کە بەوپەڕی ڕاستگۆیی و بە ڕاشکاوییەکی دڵتەزێنەوە

پەردە لەسەر هەقیقەتە مرۆییەکان لا دەبات، یەکەمین نۆبەرە و دیاریی ئەم چوار ساڵەیە.

دۆستۆیڤسکی بەرخوردی لەگەڵ دونیایەکدا کردووە، بە خۆی و لە نزیکەوە جەڕباندوویەتی و وێنەی گرتووە و گوزارشتی لێ کردووە. بەڵام ئەم ڕۆمانە لەڕاستیدا چەند دراوێکی وردەیە، کە لەو گەنجینەیەی دەرهێناوە، یانی بە نووسینی ئەم کتێبە تەنیا بارێکی قورسی لە سەرشانی خۆی لا بردووە و کەمێک باری خۆی پێ سووک کردووە.

کاتێک دەتوانێ لە سیحری سیبریا ڕزگار بێت و ئازادانە ئاسمانی بخاتە ژێر باڵی فڕینەوە، کە بە تەواوەتی خۆی لەژێر ئەم بارە قورسە ڕزگار بکات و ئەم سەرە سفرکراوانە و دەموزارە شێواوانە و جنێوە پیسانە و بیروبۆچوونە نزمانە فەرامۆش بکات، کە گوزارشتیان لێ بکات. دۆستۆیڤسکی لە یادگارییەکانی خانەی مردواندا، تەنیا ئەو شتانەی نووسیوە کە لە تاراوگە و زینداندا بە چاو بینیونی، ئەوجا لە سەرێتی ئەو شتانە بڵێت و بنووسێت کە لەوێندەر فێریان ببوو، بەڵام هەر هەموو تەمەنی بەشی ئەوەی نەدەکرد ئەوەی لە دڵ و دەروونیدا بوو، وەک پێویست دەرببڕێت و گرێیەکانی دڵ و دەروونی بکاتەوە.

بەرخورد لەگەڵ جەماوەری خەڵکدا، بەرخورد و مامەڵە لەگەڵ ڕووسیادا، مامەڵە لەگەڵ ئینجیلدا، ئەم پەڕجووە سییانییە، لە ژوورێکدا، لە ژوورێکی بۆگەندا، لە قووڵایی سیبریادا و لە کات و ڕۆژانێکدا ڕوویان دا، کە هەموو کەسوکار و دۆست و ناسیاوانی دۆستۆیڤسکی وایان وێنا دەکرد، کە ئیدی ئەو پیاوە تەواو، تێدا چوو.

لە سەرەتاکانی سەدەی نۆزدەدا، دەستەبژێری ڕۆشنبیری ڕووسیا، لە ناوجەرگەی ئیمپڕاتۆرییەتێکی بەربڵاودا، کە هێشتا ئامادە نەبوو بە ئاسانی پێشوازی لەو جۆرە دەستەبژێرە بکات، زۆر بەلەز سەری هەڵدا و بە خێرایی بەرەو گەشەکردن و نەشونما دەڕۆیی. ئەم دیاردەیە، دیاردەیەکی دەستکرد و نائاسایی بوو، زەمینە و دابونەریت و کەلەپوور و پاشخانی تایبەتی خۆی نەبوو.

ئیدی گرووپی ڕۆشنبیران، لە هەوەڵەوە خۆی لەنێوان دوو جەمسەری بەهێزدا، یەکسان لە ڕووی توانا و هێزەوە دەبینێتەوە. لەسەرووی خۆیەوە تزار دەبینێ، کە توانا و دەسەڵاتی لە لایەن کڵێسەوە پشتیوانی و پیرۆز دەکرێت. تزار بۆ خۆی دەسەڵات و پایەی هەرە باڵایە و توانا و دەسەڵاتی هەموو پایە باڵاکانی دیکە لەودا کۆ بوونەتەوە و خوای سەر ئەرزە. یانی تزار نیشانە و سونبلی ژیانی میللەتە. لەژێریشەوە میللەت هەیە، میللەتێکی پەشێو و پەرێشان، بەڵام چالاک و چەڵەنگ. نە دەکرێت وەک پێویست و بە ئاسانی تێکەڵاوی ببیت و نە دەتوانرێت بە ئاستەمیش لە دەسەڵاتی تزار بدرێت یان کەم بکرێتەوە. ئیدی تزار و میللەت دوو یەکەی هەمیشەیی و ئەبەدین و چەرخی ڕۆژگار، کار لە بوونیان ناکات و هەموو هێز و توانای خۆیان لەم نەمری و ئەبەدییەتەی خۆیانەوە هەڵدەهێنجن و وەردەگرن. بەڵام تزار و میللەت لە یەکدی تێناگەن. ئەم دوانە هەن، بەڵام هەر یەکەیان بۆ خۆیان هەن، هەر یەکەیان بۆ خۆی نیشانە و ڕازی پەنهان و سەیری خۆیان هەیە. دەکرێت باوەڕ بە بوونی هەردووکیان بکرێت، چونکە هەردووکیان لە گرووپی ڕۆشنبیران جیاوازن.

جا ئەم بانگەواز و هاندانە گۆنگەی جەماوەر، لە ڕۆژئاوادا و بۆ ڕۆژئاوا دیاردەیەکی ناواقعی و نەناسراو بوو، چونکە ئەم بانگ و بانگەوازە لە وڵاتێکدا قابیلی قبووڵە و پەسەند دەکرێت، کە چینە کۆمەڵایەتی و جڤاکییەکان، بە ڕوونی و بە ئاشکرا، لە هەنبەر یەکدا وەستابن: لەمبەرەوە ڕۆشنبیران و لەوبەرەوە جەماوەری خەڵک. فەرهەنگ و کولتووری ناسک و پیشکەوتووی ئەورووپایی لە هەنبەر نەزانیی تەواوی هۆڤییەکان، لەنێوان ئەم دوو جیهانەدا هیچ جۆرە هەڤبەندی و لێکحاڵیبوونێک نییە. لە ڕووسیادا ژمارەی چینوتوێژی ڕۆشنبیران کەم بوو، ژمارەی جەماوەری خەڵک و میللەت ئێجگار زۆر بوو. ئیدی ئەم گرووپە ڕۆشنبیرە بژاردە و کەمە، کەوتبوونە ژێر کاریگەری و ئەفسوونی جەماوەری خەڵکەوە. دەترسان لە ناو جەماوەردا بتوێنەوە. ئەم گرووپە بژاردەیە دەیانویست لە جەماوەری خەڵک تێبگەن، تێیبگەیەنن و فێری بکەن تا بتوانن کۆنترۆڵ و ئاڕاستەی بکەن. تا کەمتر لە جەماوەر حاڵی دەبوون و تێیدەگەیشتن، کەمتر دەیانتوانی فێری بکەن و ئاڕاستەی بکەن.

کاتێک کە دۆستۆیڤسکی منداڵێکی چکۆلە بوو، زیاتر دڵبەندی موجیکانی گوندی داروڤۆیی و نەخۆشانی هەژار و نەداری نەخۆشخانەی ماری بوو. پاشان کە چووە سان پتروسبۆرگ، زیاتر کەوتە بایەخدان بە جەماوەری خەڵک، بەڵام تەنیا لە ڕووی مادییەوە. داواکارییەکانی بریتی بوو لە هەڵوەشانەوەی سیستمی کۆیلایەتی، لابردنی ئەشکەنجەی جەستەیی، کردنەوەی خوێندنگە لە گوندەکاندا. بەڵام کە زیندانی کرا و ڕەهەنەی تاراوگان بوو، مەیل و ئارەزوویەکی دیکەی لا پەیدا بوو، خۆی لەناو میللەت و لەپێشی میللەتدا بینییەوە، بەڵام ئەو میللەتەی کە ئەو حەزی دەکرد تیکەڵاویان ببێ و پەیوەندییان پێوە بکات، ڕەفزی دەکات، چونکە ئەو بابایەکی ئاغایە، ئەربابە و ناتوانێ ببێ بە یەکێک لە موجیکان، کەسێک کە هەموو تەمەنی ئاغا بووبێت، چۆن دەتوانێ ببێ بە موجیک.

دۆستۆیڤسکی، بە خەمباری و سەرسامی، بەڵام بێ هیچ کەرب و کینیک، ئەو ڕەفزکردنە قبووڵ و تەحەمول دەکات. چوار دانە ساڵ بە تەنیا، بە گۆشەگیری، لە ناو خەڵکانێکدا دەژی کە هاونەژادی ئەو نەبوون. چوار دانە ساڵ تەحەمولی دەسەڵاتی ئەم خەڵکە هەژار و بێنەوایە دەکات. چواردانە ساڵ دادەنەوێتەوە و دەڕوانێتە ئەم چاڵە قووڵە و هەوڵ دەدات کە نەکەوێتە ناویەوە. بە درێژایی ئەم ماوەیە، لە ناو کۆمەڵێک خەڵکی کێوی و پاشکەوتوو و نەزان گیرۆدە ببوو. ئیدی ئازاری بە گەوجێتی، بە دزێوی، بە بەدخوایی و دڵڕەقی و شەڕەنگێزییانەوە دەکێشا.

"مادامێکی بوونەوەرانێکی زیندوون، چۆن دەشێت هەمان کارێن خراپ و نەنگینی بوونەوەرێکی زیندوو نەکەن." بەڵام وردەوردە ڕۆحێکیان تێدا کەشف دەکات. لە نامەیەکدا بۆ براکەی دەڵێت: "ئەنجام لە ناو زیندانیانی بیگارەزینداندا خەڵکانێکم دۆزییەوە، خەڵکانێکی مەرد و ڕەند، نەفسبەرز و پیاوانە، بە ورە و جوان، ئاڵتوونی ژێر سەرەتازەلکان."

ئەم کەشفە، هەم دڵخۆشی دەکات و هەم ئازاری دەدا، ئیدی ئەمە بوو بە خولیا و خەمی. میللەت نە زیرەکە و نە خوێندەوارە، میللەت ئەوانەن کە بە شان و بازوو و دەستی خۆ کار دەکەن. بیر ناکەنەوە، جەماوەر لە ڕاستیدا هەمان ژیانی ئۆرگانیکی و فیزیۆلۆجیی میللەتی ڕووسە. بابەیەکی موجیک بەر

له هەر شتێک وەک منداڵێک وایە، له ناخی خۆیدا هەمیشه هەمان سادەیی و ساکاری و بێگەردیی منداڵیی هەڵگرتووە. هەقیقەتی منداڵێتی له خۆیدا دەپارێزێت. له دونیای ڕۆشنبیری و دابونەریتی کۆمەڵایەتی و درۆودەلەسان دوورە، له زانست دورە، له خواوە نزیکه و بێ ئەوەی به خۆی بزانێت، نهێنیی ژیان و مومارەسەی ژیانی بەگوێرەی خواستی خۆی له خۆیدا پاراستووە. بەپیرەوەچوونی جەماوەری ڕەشوڕووتی خەڵک، دەکاته بەپیرەوەچوونی خودا.

ئەم جۆره هزر و بیره، هەمان هزر و بیره که دۆستۆیڤسکی زۆر جار له ڕۆمان و یادەوەرییەکانی خۆیدا باسی کردووە و شاخ و باڵی لێ ناوە. با ماریی موجیک وەبیر خۆ بێنینەوە، کاتێک دۆستۆیڤسکی گوێی له هاوارێک دەبێ: "ئەهای گورگ، تاوی دەنێ!" دەترسێت و به غار بەرەو لای ماری دەڕوات و توند سەری قۆڵی دەگرێت، ماری قامکه ئەستووره خۆڵاوییەکانی، به دەمولێویدا دێنێ و به کاوەخۆ هێوری دەکاتەوە و دەڵێت: "مەترسە، مەسیح ئاگەدارت بێ."

دۆستۆیڤسکی لەنامەیەکی بەرواری ١٨٥٤/٢/٢٢دا، دەڵێت: "بەڕاستی میللەتێکی سەیره! من وەختەکەی خۆم بەفیڕۆ نەداوە. هەرچەنده هەموو ڕووسیام نەخستووەته بەر وردبینیی لێکۆڵینەوەوە، بەڵام میللەتی ڕووسیا دەناسم. کەم کەس وەک من ئەم میللەته دەناسێت."

ئیدی دۆستۆیڤسکی دوای ماوەیەک، ڕۆڵی فریاڕەسێکی بەڕاستی مەسیحایی، بۆ جەماوەری ڕەشوڕووتی میللەتی ڕووس دەبینێ. له حاڵی حازردا، تەنیا بەوەوە دەوەستێ که ئەو میللەتەی خۆش بوێ و سەری ڕێز و حورمەت له هەنبەریدا دابنەوێنێ. پیرتز، که له دۆستانی دۆستۆیڤسکی بوو، دوای چەند ساڵێک دەیگێڕێتەوە که ڕۆژێک دۆستۆیڤسکی له ماڵی سۆسلۆڤ میوان دەبێ، دکتۆرێکی گەنج، ئیراد له بیروبۆچوونه سۆفییانەکانی دەربارەی ڕووسیا دەگرێت. ئەنجام دکتۆرەکه دەڵێت: "کێ ئەو مافەی به تۆ داوه که بەم جۆره به ناوی میللەتی ڕووسیاوه قسه بکەی؟"

دۆستۆیڤسکی، گزوگومەت، دەلنگی پانتۆڵەکەی هەڵدەکات و شوێنەواری زنجیری سەر لاقی، کە هێشتا بە لاقیەوە دیار بوو، پیشان دا و گوتی: "ئەمە ئەو مافەی داومەتێ."

هەڵبەت ڕووکردنە جەماوەری خەڵک و میللەت بەو جیهانبینی و نۆڕینە ئایدیاڵییە و پشتکردنە کولتوور ڕۆشنبیری بەو توندییە، زادەی ئەوە بوو کە ئەو لە ناوەندی ڕۆشنبیری و لە کۆڕ و کۆبوونەوەی ڕۆشنبیران دابڕابوو. نە کەس نامەی بۆ دەنووسی و نە کتێبی دەخوێندەوە، تاکە تێشووی ڕۆحی ئەو، خوێندنەوەی ئینجیل بوو. ئیدی ئینجیل بۆ ئەو دەیکردە زاڵبوونی دڵ بەسەر ئەقڵدا. بیروبۆچوونەکانی ناو ئینجیل، بۆ ئەو زۆر گرنگ و لە ڕیزی پێشەوە بوو. ئیدی لەوە بەدواوە، شوێنەوار و سێبەری فەلسەفەی ئینجیلی، لە تێکڕای کارەکانی و ژیانیدا، دەنگدانەوە و ڕەنگدانەوەی ئاشکرای هەیە.

ئایا بابەتی ڕۆمانەکانی قۆناغی دووەمی ئەو، جگە لە سەربووردە و چیرۆکی ژیانی زاهیدانی هاوچاخی خۆی، شتێکی دی هەن؟ ئەو زاهیدانەی کە لە سەرەتاوە بەرخورداری لوتفی خوایی بوون، پاشان کەوتنە گومان و دوودڵییەوە، دووبارە گوناحکار و فەرامۆشکراو و پاشان گەڕانەوە و گەیینە مەعریفەتێکی دەروونیی لە گوتن نەهاتگ.

خوێندنەوەی دەقی مەزەبی، ڕێڕەوی سەرەکیی بەرهەمەکانی دۆستۆیڤسکی دەگۆڕێت و کار لە بونیاد و سکێچی گشتییان دەکات. شادی و ناشادی، خۆشی و ناخۆشیی خەلقەندەکانی دۆستۆیڤسکی، لە ڕەنج و شادییانی زەمینی دەردەچن. ڕۆمانەکانی دەبن بە ڕۆمانی دوونهۆمی؛ لە نهۆمی یەکەمدا، ژیانی ڕۆژانە بە هەموو ژاوەژاو و غەڵبەغەڵبێکی خۆیەوە، بە هەموو کێشە و سەرئێشەکانیەوە، بە هەموو حەسوودی و بەغیلی و غیرەیەکیەوە، بە هەموو مەسەلەیەکی جەستەیی و دارایییەوە، بە هەموو ڕووبینی و مجامەلەیەکەوە، تێپەڕێت و شێوە و فۆڕمی جیاواز لەخۆ دەگرێت. بەڵام لە نهۆمی دووەمدا کارەساتە یەک لە دووی یەک و ڕاستەقینەکانی مرۆڤ دەست پێ دەکات، ئەویش گەڕانە بەدووی خوادا، هەوڵدانە بۆ دۆزینەوەی مرۆڤی تازە.

خوێندکارێک پیرەژنێکی سووخۆر دەکوژێت، کوڕێک بە ڕادەیەک لە بابی بێزارە، کە مەرگی بە ئاوات دەخوازێ. مێردێکی بەرەڵا و بێغیرەت لە بەرامبەر ژنەکەیدا، کە دەرگەی ژوورەکەی لە ناوەوە لە ڕوویدا داخستووە، دەگری. هەر هەموو ئەمانە لە ڕێڕەوی ڕووداوەکەدا ئاساییە، ناکاتە تراجیدیا. تراجیدیای ڕاستەقینە، تراجیدیایەکی تەواو ئەخلاقییە، لە نۆڕین و ڕوانگەیەکی بەرزەوە، ڕوانگەیەک کە لە بەرزترین خاڵی ڕۆحیی مرۆڤانیش تێدەپەڕێت. ئامانج و مەبەستی دۆستۆیڤسکی و ئەوەی لە بەرهەمەکانیدا ڕەنگدانەوە و دەنگدانەوەی هەیە، تەنیا خۆشبەختی و بەدبەختییەکانی خەڵکی نییە، کە بە لای خەڵکییەوە مەبەستن. لە بەرهەمەکانی ئەودا، سەروەت و سامان مەبەست نییە، پێگە و پایەی کۆمەڵایەتی مەبەست نییە، بەختەوەری و سەرکەوتن و گونجانی زەوجین ئامانج نییە، ئەمانە خولیا و خەمی ئەو قارەمانە ڕۆحانییانە نییە، قارەمانەکانی عەودالی شتە ئایدیاڵییەکانن، هیچ شتێکیان لەم دونیایەی ئێمەدا ناوێت، عەودالی یەقینییەتن و لە خوا دەگەڕێن و گەرەکیانە بگەنە خوا.

بۆ نموونە کیریلۆڤ لە ڕۆمانی المهووسوندا دەڵێت: "لەوەتای هەم، بە درێژایی تەمەنی خۆم بیرۆکەی خوا عەزابی داوم و بەدەم بیرۆکەی خواوە تلاومەتەوە." ئەمە هەمان ئەو عەزابەیە کە دۆستۆیڤسکی لە ژیانی خۆیدا پێوەی تلاوەتەوە. فیۆدۆرو میخائیلۆڤیچ، بە عەمراتی خۆی، نەگەییووەتە باوەڕ و ئیمانێکی پتەوی خاڵیسەی دوور لە هەر گومانێک. ڕاستە پرتەوی ئەشقێک لە بوونیدا درەوشاوەتەوە، پەرەی سەندووە، بەڵام بەو ڕادەیە نەبووە بیکات بە کەسێکی ئیماندار و ئاسوودەبیر و دڵڕەحەت. چونکە لە هەنبەر ئەو پریشکە نورانییانەدا، پریشکێن ئەهریمەنانەش لە ناخیدا پرشنگ دەدەن و نایەڵن بگاتە ئیمانی خاڵیسە و یەقین. یانی وای لێ دەکەن لە پەراوێزی لوتفی خوادا بوەستێ و هێوەتر نەڕوات. لە ناخی خۆیدا، بەردەوام لە گفتوگۆ و گەنگەشەدایە، پرسیار لەخۆی دەکات، بە دەقەکاندا دەچێتەوە، هەمیشە لە حاڵی گەنگەشەدایە، بەگومان و دوودڵە.

دوای ئەوەی لە زیندان بەر دەبێت، نامەیەک بۆ مەدام فون ڤیزین دەنووسێت: "جا با باسی خۆمت بۆ بکەم، من منداڵێکی سەردەمی خۆمم، تا ئێستا فرزەند و ڕۆڵەی گومان و بێباوەڕی بووم و چاک دەزانم تا دەچمە

گۆڕەوە، هەر بەو شێوەیە دەمێنم. تینوێتیی ئیمان کاتێک کە ڕووبەڕووی دونیایەک بەڵگەی دژی ئیمان دەبێتەوە، بە تەواوەتی ڕۆحم دەئاڵۆزێنێ و پەرێشان دەکات و بە شێوەیەکی ترسناک ئازارم دەدات. وێڕای ئەمەش، هەندێ جار خواوەند هەندێ ساتی لێوانلێو لە خۆشی و ڕۆشناییم پێ دەبەخشێت. ئا لەم ساتانەدایە کە بیروباوەڕ و ئیمانێکی پتەو و مکوم بۆ خۆم دەسازم. باوەڕێک کە هەموو لایەنێکی ڕوون و خۆیا و پیرۆزە. جا ئەم سەرهەڵدانی ئیمانە، لە ڕۆحی مندا، لە دڵ و دەروونی مندا زۆر بە ئاسانی چێ دەبێت: قبووڵکردنی ئەمەی کە هیچ شتێک لە مەسیح جوانتر، قووڵتر، ڕیشەدارتر، خۆشەویستتر، لۆژیکیتر، شەوق ئەنگێزتر و پڕکەماڵتر نییە، بە ڕادەیەکە کە نەک هیچ شتێکی دیکە لە سەرووویەوە نییە، بەڵکو بە ئەشق و ڤیانێکی غیرەئامێزی ئەوتۆوە قبووڵی دەکەم، کە هیچ شتێکی دیکەی ناگاتێ. هیچ شتێکی دیکە لە سەرووی ئەوەوە نییە. خۆ ئەگەر لەو ساتانەدا کەسێک بە بەڵگەوە بۆم بسەلمێنێ کە مەسیح درۆیەکی ڕووتە و هیچ هەقیقەتێکی نییە، ئەگەر بەڕاستییش ئەوە ساغ ببێتەوە و بێتە سەلماندن کە هەقیقەت لە دەرێی مەسیحدایە، من حەز دەکەم لەگەڵ مەسیحدا بم نەک لەگەڵ حەقیقەتدا."

دۆستۆیڤسکی لە کاتێکدا ئەم بەرخوردە لەگەڵ فەلسەفەی فەرمیی کڵێسە دەکات، کە کیرکیگارد و یا ئوڤیر بیکی نەناسیوون. ئەو هەرگیز بە تەواوەتی ملکەچی ئیمان نەبوو، پێی وا بوو ئیمان شتێکی خۆڕسکە، وەرناگیرێت، بۆیە دەبێ بەردەوام لە هەنبەر ناحەز و دوژمندا، لە هەنبەر خودی مرۆڤدا بەرگریی لێ بکرێت.

هەڵبەت ئیمانی خوایی ئەو، هەمیشە لەبەر هەڕەشەی گومان و دوودڵیدا بوو، واتە گومان و دوودڵی ئافەتی ئیمانە. جا ئیمانداری بە لای ئەوەوە جۆرە ڕیسکێک بوو، ڕیسکیش باجی خۆی هەیە. بەڵام کڵێسە، بەو یاسا و ڕێسا و ڕێکارە مکومانەی کە دایناوە، تا ڕادەیەک ئەم ڕیسکە سووک و کەم دەکاتەوە. کڵێسە ئیمانێکە خراوەتە بەردەستی خەڵکی. کڵێسە ڕێگەیەکە بۆ گەیشتن بە ئیمان و باوەڕێکی ئاسان و نەرمەقووت. بەڵام دۆستۆیڤسکی هیچ شتێکی ئاسان و نەرمەقووتی قبووڵ نییە، دەیەوێ بە خۆی و بە تەنیا بخەبتێ و بە خۆی ڕێگەی خۆی بدۆزێتەوە.

لەو بارەیەوە دەڵێت: "سروود و ستایشەکانی من بە کوورەی گوماندا تێپەڕیوون." مەبەست لە سروود و ستایشان، هەموو بەرهەمەکانیەتی. هەڵبەت بەرهەمە ڕەسەن و ڕاستەقینەکانی ئەو لە ڕاستیدا، بە یەکەمین نۆتەی ئەم سرووودە دەست پێ دەکەن.

بەشی شەشەم

سیمیپالاتینسک

سیمیپالاتینسک ئاواییەکی ئاسایی بوو، بە بازاڕ و خانووی لێکدیبلاو. وەک جۆرە کاروانسەرایەک بوو، قافڵە و کاروانی وشتران لەوێندەر لایان دەدا و بارەکانیان دەخست. خانووەکانیان یەک نهۆم بوون، لەسەر کۆڵەکە و ڕایەڵی درەختان ڕۆنرابوون. پەنجەرەی خانووەکان بەسەر دیوی ناوەوەی حەوشەکاندا دەیانڕوانی، تا ڕێبواران لەگەڵ ژنە موسڵماندا، کە لە ناو ژوورەکاندا مژووڵ و خجڵی کار بوون، نەکەونە سەرەتاتکێ و چاوبڕکێ. دەرگەی ژوورەکان نزم بوون، تا ئەگەر غەوارەیەک بەبێ ئیزن و بە خۆرتی سەری هێنایە ژوورەوە، سەرگەڤاری ماڵ بتوانێ بە ئاسانی سەری بپەڕێنێ. ئەمبەر و ئەوبەری جادەکان، بە داری درێژ کرابوون بە تەیمان و چەپەر. شەوان هەموو شوێنێک تاریک بوو. جادەکان قیرتاو یان سەڵبەند و بەردڕێژ نەکرابوون. تاکە دارێک یان دەوەنێک لەو ئاواییەدا بەدی نەدەکرا، تا چاو بڕ بکات هەر چەو و لمەلان بوو، لمی وشک و گەرم، تا گۆزینگی پێیانی قووت دەدا. لەگەڵ هەر بایەکدا گەردەلوولی، لم دەچوو بە ئاسماندا، لوولی دەخوارد، گێژی دەخوارد بە دەموچاوی ڕێبواراندا دەچوو. لەگەڵ یەکەم بارانی ساڵیشدا دەبوو بە قوڕەلیتەیەکی خاکیی ئەوتۆ، کە بەراز لێی دەرنەدەچوو. زووبەزوویش وشک دەبووەوە و دەبوو بە سندەگڵ و کەستەک.

شانبەشان و نزیکی کڵێسەیەکی لە بەرد دروستکراو و پاسگەیەکی سەربازانی جەبهەدا، حەوت مزگەوت هەبوو. دەرمانخانەیەکی حکومەتی و خوێندنگەیەکی سەرەتایی تێدا بوو. دوکانێکی خەیاتی لە ئاواییدا بوو، کە شتی دیکەی وەک بزمار، عەتر و تەنانەت خۆراکیشی دەفرۆشت. ئەمە هەموو

شتێکی ئەو ئاواییە بوو. جگە لەوانە، هەندێ کتێبی زۆر کەم و ڕۆژنامانی لێ بوو، کە لە ناو خوێنەراندا دەستاودەستیان دەکرد. پۆستەخانەیەکی بێسەروبەری تێدا بوو. لەوە بترازێت، ئیدی تا خەیاڵ بڕ دەکات تەنیایی و گۆشەگیری بوو، فەرامۆشیی تەواو بوو، تا هەتەری چاو دەشت و بیابان و چۆڵەوانی بوو. ژمارەی دانیشتوانی ئەم باژێرۆکە دەگەییە پێنج شەش هەزار کەس. کە زۆربەیان بازرگانانی تاتاری و سەربازان و فەرمانبەرانی حکومەتی بوون. لەوبەری ئاواییەکەوە قوزاقان، شوانکارانی قەرغیزی لە ژێر خێوەت و دەوارلاندا دەژیان.

مێژووی ئەم باژێرۆکە پتر لە سەدساڵێک دەبوو. لە ساڵی ١٧١٨دا، قەلایەک لەم باژێرۆکەدا دروست کرابوو، ئیدی هەر بەو دەقەوە مابووەوە و هیچ گۆڕانێکی بەسەردا نەهاتبوو. زۆر جار خێڵە ڕێگرەکانی کاراقەرقیز، دەستەوتاقمی شەقاوە و تالانچییان دروست دەکرد و پەلاماری خانان و تەنانەت ئۆردووی سوپاشیان دەدا.

دۆستۆیڤسکی هەر کە گەییە سیمیپالاتینسک، وەک سەرباز، پەیوەندیی بە بەشی یەکەمی فەوجی حەوتەمی بەرەی سیبریاوە کرد. دیارە خزمەت لە سوپای سیبریادا زۆر قورس و زەحمەت بوو، سەربازەکان بە درێژایی ڕۆژ، بەردەوام لە مەشق و ڕاهێناندا بوون: پیادەڕۆیی، بەکارهێنانی چەک، نمایش و تەفتیش، کاری هەمیشەیی و بەردەوامی ڕۆژانە بوو. شەوان، سەربازان بۆ نیگابانی و ئێشکگری دەنێردران بۆ شوێنی دوورەدەستی قەراغ دەشتە پانوبەرینەکە. ئەم مەشق و ئەم پاسەوانی و ئێشکگرییانە و بێخەوی، دۆستۆیڤسکییان تەواو شەکەت و ماندوو کردبوو.

لە نامەیەکیدا بۆ براکەی دەڵێت: "من لە مانگی ئازاردا گەییمە ئێرە، هیچ شتێکم دەبارەی مەشق و ڕاهێنانی سوپایی نەدەزانی، بەڵام بەو حاڵەشەوە لە مانگی تەمووزدا، توانیم وەک هەموو ئەوانی دی، بەشداریی نمایشە سوپاییەکان بکەم و هەر کارێکم پێ بسپێردرێ، وەک ئەوان ڕایی بکەم. دیارە فێربوون ماندوویێتیی دەوێ، من هیچ لاری و گلەییەکم لەم ڕووەوە نییە. ئەمە ئەو نەگبەتی و باجەیە کە بە ملمدا هات و موستەهەقم."

فەوجەکە لە کۆیلەی نەخوێندەوار، سەربازانی پیشەیی و مەحکوومان بە دوورخستنەوە، پێک هاتبوو. ئاستی ڕۆشنبیریی ئەم ئۆردووگا سوپاییە، هەرگیز لە ئاستی ڕۆشنبیریی ناو تاراوگەکان بەرزتر نەبوو. ئیدی دۆستۆیڤسکی جارێکی دی کەوتەوە ئەوەی ژیان لە هۆڵێکی پیس و بۆگەندا، لە ناو قەرقەشە و کێشماکێشی دەوروبەردا، لە ناو خەوی دەستەجەمی و زووڕابووندا بجەڕبێنێ.

هاوسێ خەوی دۆستۆیڤسکی، گەنجێکی حەڤدەساڵان بوو لە هەمان فەوجدا، ناوی کاتز بوو. دۆستۆیڤسکی ئەم کوڕەی کرد بە هاوڕێ و برادەری خۆی. متمانەی بەدەست هێنا و پێشنیازی ئەوەی بۆ کرد، کە دەغیلەیەکی هابەش بۆ مەسرەفی خۆیان دابنێن. ئیدی کارەکانیان بە سەر خۆیاندا دابەش کرد، بە نۆرە دەچوون بۆ ناو شار هەر پێویستییەکی خۆیان بکڕن، یان دەچوون بۆ مووبەقەکە تا کەلەرم و ساوار بۆ خۆ بێنن. بە نۆرە جلی یەکدیان پاک دەکردەوە و نیتاق و کەمەربەندە ئەستوورە سوپاییەکانی یەکتریان ڕەونەق دەدا. کاتزا، توانیی لە ڕێگەی پاشەکەوتەوە، سەماوەرێک بکڕێت، ئیدی دۆستۆیڤسکی لەوە بەدواوە، زۆر جار لەجیاتیی خۆراکی خراپی سفرەخانەی گشتی، نانەکەی خۆی بە چەند کوپێک چاوە دەخوارد. ئەو خواردنەی لەو فەوجەدا بە سەربازان دەدرا زۆر خراپ بوو، لە ناچاریدا نەبوایە نەدەخورا. بودجەی فەڕمیی هەر نەفەرێکیش، تەنیا چوار کوپیک بوو. جا فەرماندەی سریە و ژمێریار و بەرپرسانی موونە، بە لای کەمەوە کوپیک و نیوێکیان لەو چوار کوپیکە دەدزی. جا ئەم دەڵەدزییە بۆ دزەکان، ساڵانە بڕی حەوتسەد و چلوچوار ڕۆبڵی دابین دەکرد. دیارە ئەم قاچوقووچە لە شارۆچکەی سیمیبالاتنیسکدا لە کەس شاراوە نەبوو، بەڵام کەس زاتی ئەوەی نەبوو بە گژیدا بچێتەوە و ناڕەزایی دەرببڕێت.

دۆستۆیڤسکی، لە هەوڵی بێوچاندا بوو کە دۆستایەتی و متمانەی هاوڕێکانی بەدەست بێنێ. لە کار و بێگارییاندا یارمەتیی دەدان، لەو خۆراکانەدا، کە لە دەرێی ئۆردووگایەکە پەیدای دەکرد، بەشی دەدان. هەندێ جار پارەی بە قەرز دەدانێ. بەرپرسەکانی لێی ڕازی بوون، چونکە هەندێ لە هاوڕێیانی تاراوگەی ئۆمسک ستایشیان کردبوو، ئیدی ڕێگە درابوو لە

شارەکەدا ئاکنجی ببێ. ژوورێکی لە نزیکی سەربازخانەکەدا بە کرێ گرت. خاوەنی خانووەکە بێوەژنی سەربازێک بوو. خانووەکە، بریتی بوو لە کوختەیەکی دارینی خواروخێچ، دەتگوت لە لمەڵانەکدا ڕواندوویانە. باخچەیەکی چکۆلەی پەڕپووت و بێخزمەت لە پشت خانووەکەوە هەبوو، بیرێکی تێدا بوو بە کۆنە تروومپایەکی دەستی، ئاوی لێ دەردەهێنرا و باخچەکەی پێ ئاو دەدرا. دۆستۆیڤسکی ژوورێکی نزمی تاریکی لەم خانووەدا بە کرێ گرتبوو. دیوارەکانی ژوورەکە بە گڵەسوور سواغ درابوون. هەندێ وێنە و نیگاران کە لەسەر تەختەدار دروست کرابوون، بە دیوارەکانەوە هەڵواسرابوون. هەموو موبێلیاتی ناو ئەم ژوورە، بریتی بوو لە تەپڵەکێکی خڕ، کە پەردەیەکی سادەی پێدا درابوو، تەختەخەوێک، مێزێک، کورسییەک و سەندووقێک، کە لەجیاتیی کۆمەدی بەکار دەبرا. لە نزیکی دەرگەکەوە، سۆپایەکی گەورەی ڕووسی دانرابوو. پەردەیەکی قوماشی ئەستوور، چوارگۆشە، ئەم ژوورەی لە تەواوی خانووەکە جیا دەکردەوە. دۆستۆیڤسکی مانگانە بڕی پێنج ڕۆبڵی بە ژنەی خاوەنماڵ دەدا، کە ئەم بڕە پارەیە هەم کرێی ژوورەکە و هەم کرێی خواردن و هەم کرێی شۆردنی جلەکانیشی بوو. بەڵام بێوەژنەکە، لە سایەی سەری جووتە کیژەکەیەوە، دەرامەتی دیکەشی دەست دەکەوت، چونکە بە خۆی دەلاڵی و قەوێدەیی بۆ دەکردن.

زۆر جار دەیگوت: "ئاە، ئاغا، ئەمانە دەبوا لەپێناوی دوو شەکرلەمەدا، نیو کیلۆ میوەدا، لەگەڵ کاتبێکی فەوج یان لەگەڵ ملازمێکدا بنوون و ڕابوێرن، بەڵام هەڤخەوی لەگەڵ کەسێکی خانەدانی وەک تۆدا، بۆ ئەوان شانازییە، نیعمەتی خوایە."

لە بەرواری ١٨٥٤/٢/٢٠دا، بارۆن ڤرانگیل، کە تەمەنی بیستودوو ساڵ بوو، بە پۆستی تازەنەری حکومەت، گەییە سیمیپالاتینسک، واتە بوو بە تازەنەری گشتیی حکومەت لەوێندەر. دەموچاوێکی جوانی هەبوو، قژی ڕەش، دەستێک جلی زۆر فاخیری دەستدرووی سان پتروسبۆرگی لە بەر بوو، هەر زینەت بوو تەماشای بکەیت. کاتێک ئەم ئەشرافزادە خانەدان و پایەبەرزە گەییە ئەم دەڤەرە دوورەدەست و پاشکەوتووەی کە چەند هەزار کیلۆمەترێک لە پایتەختەوە دوور بوو، زۆر دڵی گوشرا. بیری لەوە دەکردەوە، چۆن دوو

دانە ساڵ، لە قووڵایی ئەم بیابانەدا، لەم ئاواییە دوورەدەستەدا، لە ناو لمەڵانی بیابان و ئەم خەڵکە نەزان و نەخوێندەوار و ساویلکانەدا بەسەر بەرێت و بقەتێنێ؟ خۆ لێرەدا جگە لە ڕاوی تەیروتوو یان ڕاوەماسی، هیچ شتێکی دی نییە پیاو خۆی پێوە مژووڵ بکات. بارۆن ڤیرانگیل، بەرلەوەی لەسان پترۆسبۆرگەوە بۆ ئێرە بەڕێ بکەوێت، میشێل دۆستۆیڤسکیی بینیبوو، کە کۆمەڵێک کتێبی دابوویە تا بۆ دۆستۆیڤسکیی بێنێ. بارۆن ڤیرانگیل دۆستۆیڤسکیی نەدەناسی، تەنیا لە ڕێگەی بەرهەمەکانییەوە دەیناسی. بە هەرحاڵ، لێرەدا پێتڤیە ئەوە وەیاد بهێنرێتەوە، کە بە ڕێکەوتێکی سەیر، ئاغای ڤیرانگیل لە کاتی ئەنجامدانی ڕێوەڕەسمی لەسێدارەدانی گرووپەکەی پیتراشفسکیدا، لە هەمان مەیداندا ئامادەگیی دەبێت، کە لەو کاتەدا هێشتا خوێندکاری زانکۆ دەبێت.

ڤیرانگیل، لە دەفتەری بیرەوەرییەکانیدا لەو بارەیەوە دەنووسێت: "بە چاوی خۆم ئەو تارمایی و نیمچەتاپۆیانەم بینی، کە چۆن سەردەکەوتنە سەر سەکۆ دارینەکانی پای سێدارەکان و دادەبەزین. بە چاوی خۆم بینیم کە چۆن کۆمەڵێک پیاویان بە جلی سپیی کفنئاساوە، بەو کۆڵەکانەوە دەبەستەوە کە لە ئەرزەکەدا چەقاندبوویانن و چۆن لە کۆڵەکەکانیان کردنەوە و پاشان چۆن عەرەبانانی سێئەسپە هاتن و هەموویان بردن. دوای ئەوە مەیدانەکە چۆڵ بوو، خەڵکەکە بەدەم خاچکێشانەوە دروودیان بۆ تزار دەنارد و بڵاوەیان لێ کرد."

پاش ئەوەی بارۆن ڤیرانگیل، بە فەرمی سەردانی فەرمانداری شاری کرد، ئیدی خوڵامەکەی خۆی نارد بۆ سۆراخ و تاقیبی دۆستۆیڤسکی.

فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ، بە دوودڵی و گومانێکی زۆرەوە پێشوازیی خوڵامەکەی کرد. ئاخر ئەم بارۆنەی نەدەناسی، دەبێ کێ بێ و چ کارێکی بەم هەبێت؟ چی لەم دەوێت؟ پۆستی تازەنەری گشتی بە لای ئەمەوە مایەی ئاسوودەیی نەبوو. بەڵام وێڕای هەموو ئەمەش، بە ناچاری قبووڵی کرد کە بڕوات و چایەکی لەگەڵدا بخواتەوە.

لەکاتی دیاریکراودا، بارۆن ڤیرانگیل سەیری کرد سەربازێک بە پاڵتۆیەکی دەڵبی خاکیی یەخەسوورەوە، خۆی بە ژوورەکەیدا کرد. یارۆ کەمێک پشتی

دانەواندبوو، هەردوو باسکی بە قەدیدا شۆڕ ببوونەوە، کەسێکی دفناک و ڕەنگ زەرد بوو، دەموچاوی یەکپارچە نمووس بوو، ڕەنگی چاوی لە ڕەنگی پۆڵای کەوەیی دەچوو، بە شێوەیەکی خەمناک، ڕاستەوخۆ دەیڕوانییە پێشێ. قژە خورماییەکەی بەگوێرەی پێوەری سەربازی چاک کرابوو. ئەم پیاوە نەناسە، پەست و نیگەران، چاوەڕوانی قسەیەکی خانەخۆییەکەی خۆی بوو، کە بارۆن ڤیرانگیل بوو، تا بزانێ بۆچی بۆ ئێرە بانگ کراوە. کاتێک کە بارۆن ڤیرانگیل گوتی کە لە سان پتروسبۆرگ میشێلی برای بینیوە و نامەکە و بەستە کتێبەکەی دایە، ئیدی دۆستۆیڤسکی ئاهێکی پێدا هات و ڕووی گەشایەوە و جۆرە منەتباری و سوپاسگوزارییەکی مندالانە بە ڕوویەوە دەرکەوت. هەستی بە جۆرە ئاسوودەییەک کرد. مۆڵەتی خواست کە ڕێگەی بدات هەر لەوێ نامەکە بخوێنێتەوە و بەدەم خوێندنەوەی نامەکەوە، هۆنهۆن ڕۆندک بە چاوانیدا دەهاتنە خوارێ. ڤیرانگیل، کە بە خۆیشی کۆمەڵێک نامەی تازە و گرنگی بۆ هاتبوو، هەندێ لە زەرفەکانی هەڵپچڕی و هەندێ لە نامەکانی خوێندەوە. نامەکان، نامەی کەسوکار و خزموخۆیش و دۆست و برادەران بوو، کە لە سان پتروسبۆرگەوە بۆیان ناردبوو، ژیانی شیرینی ئەوێندەری وەبیر دێنایەوە. بارۆن بەمە دڵی گوشرا، بەتایبەتی کە ئەم پیاوە غەریبەی لە هەنبەر خۆیدا بینی، هەستی بە تەنیاییەکی سەیر کرد. ئەم دوو پیاوە، ئێستا لە دوورترین خاڵی سیبریادا بوون؛ دوور لە هەر شتێکی دڵخوازی خۆیان، دوور لە هەموو ئەو کەسانەی کە لێیان تێدەگەیشتن، هەردوو تەنیا و لەبیرکراو، بگرە تێداچوو.

بارۆن ڤیرانگیل، تازەنەری گشتیی خاوەنشکۆ تزار، ڕێک بە پێچەوانەی هەر دابونەریتێکی ئاساییەوە، دەستی بە گریان کرد. بەدەم گریانەوە خۆی لە هەمێزی دۆستۆیڤسکی نا. ئیدی لەمەوە دۆستایەتییەکی قووڵ و ڕاستگۆیانەیان لە نێواندا پەیدا بوو.

ڤیرانگیل لە نامەیەکیدا بۆ کەسوکارەکەی دەنووسیت: "قەدەر و چارەنووس تووشی پیاوێکی سەیری کردووم، چ لە ڕووی تایبەتمەندیی عاتیفییەوە و چ لە ڕووی تایبەتمەندییە مەعنەوییەکانەوە. ئەم پیاوە نووسەری لاو و نەگبەت، دۆستۆیڤسکییە. من لە زۆربەی شادییەکانمدا قەرزارباری

ئەوم. پەند و ئامۆژگارییەکانی بە ڕادەیەک ورەی وەبەر ناوم، کە بۆ هەتاهەتایە لەبیری ناکەم. باوە گیان تو خوا تاقیبیّ بکە، بزانە هیچ بەخشینێکی گشتی دەرنەچووە، کە ئەو بگرێتەوە." هەروەها دەنووسێت: "لەوانەیە ئەم پیاوە باشە، لێرە لەم چۆڵەوانییە، وەک سەربازێکی سادە تێدا بچێت، بفەوتیّ. کە ئەمە شتێکی زۆر ناخۆشە، زوڵمێکی گەورەیە. بەڕاستی زۆر بۆی بەداخم. وەک برایەکی خۆم خۆشم دەویّ، بەقەد باوکم ڕێز و حورمەتی دەگرم."

ڤیرانگیل، لە ڕادەبەدەر خۆشی دەویست، هەرچییەکی لە توانادا بوایە بۆی دەکرد، زۆری ڕێز دەگرت، بە هەموو توانایەکی خۆیەوە هەوڵی دەدا دڵخۆشیی بداتەوە و ورەی بەرز بکاتەوە و تینوتاو و شادی بە ژیانی ببەخشێت.

ناوەندی گەورەفەرماندانی دەوڵەت لە سیمیپالاتینسکدا بە باوەشی والاوە پێشوازییان لەم نەجیمزادە سیما جوانە کرد، کە سیما و ڕوخساری دەتگوت نەخشی سەر میدالانە. هەڵسوکەوت و ڕەفتاری ناسک و سەنگین بوو، لە ڕووی جلوبەرگەوە زۆر بۆشناغ بوو. لە یەکەم ڕۆژەوە، هەموان زانییان کە خولامێکی تایبەتی لەگەڵە. خانوویەکی گەورەی بە کریّ گرت، گالیسکەیەکی جوانی لە خزمەتدایە و مووچەکەی وەک تازەنەری گشتیی تزار، ڕێگەی ئەوەی دەدا بە ئارەزووی خۆی بژی. ئیدی خەڵکەکە لە نێوان خۆیاندا دەیانگوت، ئەمە لە بنەماڵەیەکی خانەدان و نەجیمزادەیە و ئایندەیەکی پرشنگداری لەپێشە. ژنان شێت و شەیدای بوون، کیژان خەونیان بەوەوە دەبینی کە دەستگیرانێکی وەک ئەویان هەبێت.

ڤیرانگیل، لە کاتێکدا کە خەریک بوو بەو دەڤەرەدا گەشتی دەکرد، هەوڵی دەدا دۆستۆیڤسکی بە دۆستە تازەکانی خۆی بناسێنیّ. ئەمە کارێکی زۆر هەستیار بوو، چونکە هیچ کەسێک نەبوو نەزانێت کە دۆستۆیڤسکی بابایەکی زیندانی بووە. ئەمە جگە لەوەی کە دۆستۆیڤسکی جلوبەرگێکی ناقۆلای ناشیرینی یەخەسووری لە بەر دەکرد، کە بۆ سادەترین کۆڕ و مەجلیس و ئاهەنگان نەدەشیا و ئاهەنگەکەی دەشێوان. خەڵکانێکی زۆر هەوڵیان دەدا ئەوە لە بارۆن بگەیەنن، کە دۆستایەتی و هاوڕێیەتیی بابایەکی کۆنەزیندانی، شتێکی باش نییە و لەگەڵ پلەوپایەی ئەودا تێک ناکاتەوە. تازەنەری گشتیی تزار،

دەبێ لە هەڵبژاردنی دۆست و هاوڕێیانیدا، زۆر ورد و وریا بێت. بەڵام ڤیرانگیل، گوێی بیستنی ئەو قسە و ئامۆژگارییانەی نەبوو. بە ڕادەیەک سوور بوو لەسەر دۆستایەتی و هاوڕێیەتیی دۆستۆیڤسکی، کە جەنەڕاڵ سپیریدونۆڤ، فەرماندارى سوپایی شار، قایل بوو کە لە ماڵە تایبەتییەکەی خۆیدا، پێشوازیی دۆستۆیڤسکی بکات. جەنەڕاڵ گوتی: "دەی باشە، لەگەڵ خۆت بیهێنە، بەڵام با بەوپەڕی سادەیی، بە هەمان جلوبەرگی مەشق و ڕاهێنانەوە بێت."

جەنەڕاڵ سپیریدونۆڤ، پیاوێکی باش، میهرەبان، جوامێر و میوانپەروەر بوو. زۆر زوو پەی بە گرنگیی توانا و بەهرەی دۆستۆیڤسکی برد و داوای لێ کرد، هەر کاتێک مەیلی لێ بوو، بێتە دیدەنیی.

ئیدی لەمە بەدواوە، هەر هەموو ئەنجوومەن و دیوانانی شار دەرگەکانیان بۆ ئەم کۆنەزیندانییە خستە سەر گازی پشت. بیلیخۆڤی فەرماندەی فەوج، کە جاران دۆستۆیڤسکیی سەربازی بانگ دەکرد تا ڕۆژنامەی بۆ بخوێنێتەوە، لە هەموو بۆنەیەکدا دەعوەتی دەکرد و دەیکرد بە هاوسفرە و خوانی خۆی. ژنەکەی مولازم ستیپانۆڤ، شیعرەکانی خۆی بۆ دۆستۆیڤسکی دەخوێندەوە و تکای لێ دەکرد چاکیان بکاتەوە بۆی. کۆڵۆنێل میسارۆچ، قوماربازی بێوێنە، ڕێکخەری ئورکستەری فانفاری سوپایی لە سیمیپالاتینسک، نەیدەتوانی دۆستۆیڤسکی پشتگوێ بخات. جلە خاکییەکانی نووسەر و جلە زۆر شیکەکانی تازەنەری تزار، لە هەموو بۆنە و ئاهەنگ و کۆڕە جڤاکییەکاندا، دەردەکەوتن و سەرنجی ئامادەبوانیان ڕادەکێشا.

بەڵام دۆستۆیڤسکی بە نابەدڵی دەچوو بۆ دەعوەتی گەورە سوپاییان و پیاوماقووڵانی شار. لەو دیوەخان و ناوەندە گوندییانەدا، هەستی بە بێزاری و بێتاقەتییەکی کوشندە دەکرد. حەزی دەکرد لە ماڵەوە بمێنێ و بە درێژایی شەو قسان لەگەڵ دۆستە تازەکەیدا بکات.

دۆستۆیڤسکی، هەر کە دەوامی تەواو دەبوو، خێرا دەچوو بۆ لای ڤیرانگیل، لەسەر کورسییەک دادەنیشت، یەخەی جلەکانی دەکردەوە و پایپەکەی پێ دەکرد. لەم سەروبەندەدا بیری لە نووسینی ڕۆمانەکانی خەونی

هاپۆ سیلوستیپان چیکوڤۆ و یادگارییەکانی خانەی مردوان دەکردەوە. زۆر خۆشحاڵ بوو، لە بەر خۆیەوە و لە بن لێوانەوە، ئاوازی ئۆپێرایەکی زەمزەمە دەکرد و هەندێ ڕووداوی ڕۆمانە تازەکەی بۆ هاوڕێ گەنجەکەی دەگێڕایەوە و کاتێک ئادەم، ئەو پێشخزمەتەی کە هەم کاری خەیاتی و هەم کاری ئاشپەزیی دەکرد، بە خۆ و مەنجەڵێکی پڕ شۆربای بە ماسی، دەهاتە ژوورەوە، ئەم هاواری دەکرد.

ئەم ئادەمە خولامی ڤیرانگیل بوو، کەسێکی چڵکن و پڵکن و هەمیشە سەرخۆش و خەمبار و بێحەواس بوو، سەرزل و لووت کوڵ و لاق خوار بوو. زۆر جار لە ژێر پەنجەرەکەدا دادەنیشت و بە دەنگێکی گیراو گۆرانییەکی خەمباری دەگوت. بە جۆرێ دەینالاند و دەگریا، کە جووتە دۆست دوای ئەوەی چەند جارێک ئاگەداریان دەکردەوە و وەخۆ نەدەهاتەوە، ناچار دەبوون سەتڵێ ئاوی بەسەردا بکەن، تا لەوێ دوور بکەوێتەوە.

دۆستۆیڤسکی و ڤیرانگیل، دوای فراڤین، دەکەوتنە باس و گەنگەشەی هەندێ بابەتی ئەدەبی. دۆستۆیڤسکی شەوانی میسرِی پوشکینی بۆ هاوڕێکەی دەخوێندەوە، یان گیانە مردووەکانی گۆگۆڵی بۆ دەخوێندەوە. تکای لە ڤیرانگیل دەکرد کە واز لە کتێبی مامۆستا بێنێ و ئاوڕێک بە لای شیعردا بداتەوە. دۆستۆیڤسکی هەندێ جار باسی خۆی بۆ دەکرد، ژیانی منداڵێتیی خۆی بۆ دەگێڕایەوە. باسی خۆشەویستیی خۆی سەبارەت بە میشێلی برای دەگێڕایەوە. باسی سەرەتا و دەستپێکی ئەدەبیی خۆی بۆ دەکرد. بەڵام کەم و زۆر، بە ئاماژەش، خۆی لە قەرەی باس و گێڕانەوەی بەسەرهاتەکەی گرووپی پیتراشڤیسکی نەدەدا.

ئەنجام، دۆستۆیڤسکی درەنگانێکی شەو، بۆ کوختە دووکەلاوییەکەی خۆی دەگەڕایەوە. ئیدی مۆمێکی پیوی دادەگیرساند و دەستی بە نووسین دەکرد. بەشی هەرە زۆری یادگارییەکانی خانەی مردوان لەم کوختەدا و لە بەر ڕۆشنایی مۆمی پیو هاتووەتە نووسین. دونیا لە دەرێی ئەم کوختەدا، خامۆش و ئارام بوو. لێرەولەوێ، لە دوور و نزیک حەپە و لوورەی سەگێک دەهاتە

گوێ. بێوەژنەی خاوەن ماڵ، لە پشت پەردە ئەستوورەکە، لەسەر جێگەکەی خۆی گینگڵی دەدا و بەدەم خەوەوە دەیناڵاند. دوای تۆزێک دۆستۆیڤسکی کاغەزەکانی دەخستنە لاوە، قەڵەمەکەی دادەنا؛ نەیدەتوانی لەو کەشە ئارامەدا کار بکات.

لە نامەیەکیدا بۆ مایيکۆڤ دەڵێت: "ناتوانم کار بکەم، هەندێ دۆخ یان ڕووداوی تایبەتی، کە لەمێژ بوو چاوەڕوانیان بووم، ئاقیبەت ڕوویان دا و هاتنە پێشێ. بە شێوەیەکی کتوپڕ ڕوویان دا، کاریان لە سەرتاپام کرد، بە تەواوەتی مژوولّیان کردم. زۆر خۆشحاڵم، لە خۆشییاندا دەستم ناچێتە کار و کارم پێ ناکرێت."

ئەم دۆخ و ڕووداوانە چ بوون و مەبەستی نووسەر لەم ڕووداوانە چییە؟

بەشی حەوتەم

ماری دیمیتریڤینا ئیساییف

پێش هاتنی ڤیرانگیل بۆ سیمیپالاتینسک، دۆستۆیڤسکی ئاشنایەتی و ناسیاویی لەگەڵماڵباتی ئیساییفدا پەیدا کردبوو.

ماری دیمیتریڤینا ئیساییف، ژنێکی گەنج بوو، نزیکەی سی ساڵ دەبوو. نەخۆشیی سیل و دەردەباریکە تەواو کەسیرە و لاوازی کرد بوو. زەرییەکی قژزەردی جوانکیلەی خۆشخەتوخاڵی ناسکۆڵەی لێوئەستوور بوو. لەگەڵ کەمترین هەڵچووندا، دەموچاوی سوور هەڵدەگەڕا و چاوانی پرشنگیان دەدا و ئەبڵەق دەبوون. کەسێکی توندتەبیعەت و توندمجێز بوو. باوکی، واتە جەنابی کونستان، کوڕی بابایەکی موهاجیری فەڕەنسایی بوو، کە بەڕێوەبەری قەرەنتینەکەی حاجی تەرخان بوو. هەرسێ کچەکەی ئاغای کونستان، چووبوونە بەر خوێندن و خوێندەوارییەکی باشیان هەبوو. ئەمانە دەچوونە کۆڕی سەمای نەجیمزادان، ماری سەماکارێکی زۆر باش بوو، بەتایبەتی لە سەمای مۆدێرندا، کەسێکی زەبەردەست و لێهاتوو بوو. زۆر شانازیی بە پێگەی کۆمەڵایەتیی خۆی و سەرکەوتنەکانیەوە دەکرد. بیری لەوە دەکردەوە کە لەم کەنارە وشک و دەشتانییە چۆڵوهۆڵەی دەریای خەزەر بار بکەن، تا لە کۆمەڵگەی شارستاندا، پێگەی شایستەی خۆی بەدەست بێنێ. پێی وا بوو شووکردنی بە فێرکارێکی گەنجی وەک ئاغای ئیساییف، پێگەیەکی شایستەی بۆ دابین کردووە. بەڵام ئەم پیاوە بێنەوا و داماوە، کە نە کەسێکی گەوج و نە کەسێکی شەڕانی و شەڕەنگێز بوو، لە ڕادەبەدەر ئالوودە و گیرۆدەی بادەنۆشی بوو.

به هۆی ئەم گرفتارییەوە، پلەوپایەکانی خۆی یەک لە دووی یەک لەدەست دابوو. سەرئەنجام لەگەڵ هاوسەرەکەی و کوڕەکەیدا لەم گۆشە دوورە دەستەی سیمیپالاتینسکدا، گیرسابووەوە. بەڵام لێرەشدا، وەک هەموو شوێنەکانی دی، بە هۆی ئالوودەبوون و بەدمەستییە نەنگینەکانیەوە، لە خوێندنگە دەرکرا و ئێستا، بەبێ هیچ دەرامەتێکی جێگیر و بەبێ هیچ ئاوات و ئامانجێک، وێڵ و سەرگەردان دەسووڕایەوە. دەیویست بە مەی و مەینۆشی، خۆی لەو ناکامی و چارەنووسە خراپەی لە ژیاندا تووشی ببوو، بدزێتەوە. تا خەڵکی زیاتر گلەییوگازندەیان لێ کردبا، تا پتر سەرزەنشتیان کردبا، زیاتر پەنای وەبەر مەی و خواردنەوە دەبرد. غروور و لەخۆباییبوونی هاوسەرەکەی، کە بە هۆی هەژاری و نەدارییەوە بریندار ببوو، کردیە کارێک ئەم ژنە بە هەموو تواناکانی خۆیەوە، هەوڵی دەدا ئەم ڕەوشە خانەوادەییە ناجۆر و نالەبارەی خۆیان، لە خەڵکی بشارێتەوە. بە درێژایی ڕۆژ لە ماڵەوە خەریکی کار بوو، پینەوپەڕۆی دەکرد، جلی دەشت، ماڵەکەی ڕێک دەخست. لە هەنبەر ئەم خەڵکە دێهاتییانەی کە مێشیان دەکرد بە گامێش، کە تینووی پاشملەگۆیی و چەنەبازی بوون، وای دەنواند کە زۆر لە ژیانی خانەوادەیی خۆیان ڕازییە و ژیان و گوزەرانیان فرە خۆشە و لە هیچیان کەم نییە. کەچی مێردەکەی ڕۆژ تا ئێوارێ لەم شارۆچکەیەدا، بە دەستی بەتاڵ، بێکار، لۆژلۆژ دەسووراڕایەوە و کاتی خۆی بەدەم چەنەبازیی بێهودە و بۆش و بەتاڵەوە دەبردە سەر. ئاغای ئیساییف، یەکەم جار دۆستۆیڤسکیی لە لای کوڵۆنێل بیلیخۆڤ بینی و ئەم دوو پیاوە کۆنگ و تا ڕادەیەک ئاڵۆزە، جۆرە دڵبەندییەکی سەیریان لە نێواندا پەیدا بوو. هیچ دیار نییە کە ئەم پیاوە هەمیشەمەستە، چ کارێکی لە دۆستۆیڤسکی کرد. بێگومان لە ناخی خۆیدا بەزەیی پێیدا هاتووەتەوە، بەڵام لە گینشە وای وێنا کردبێ کە ئەمە نێچیرێکی چەورە بۆ بابەتی یەکێک لە ڕۆمانەکانی. ئەم پیاوە ئالوودە چاوبەفرمێسکە، کە بە سەعاتان باسی قەدەر و چارەنووسی مرۆڤ، ئامۆژگاری و ڕێنماییەکانی مەسیح، خێر و شەڕ، کولتوور و شارستانییەت، نەزانی و هۆڤیگەری دەکات، هەمان مارمیلادۆڤی قارەمانی ڕۆمانی تاوان و سزایە. مارمیلادۆڤ فەرمانبەرێکی تڕۆکراوی دەرکراوە، ژنەکەی دووچاری نەخۆشیی سیل و

دەردەباریکە بووە، کچەکەی بە ناچاری دەکەوێتە لەشفرۆشی، ئەویش بۆ ئەوەی خەم و پەژارەی بێکۆتایی خۆی ژبیر بکات، پەنا وەبەر بادەنۆشی دەبات. ئەوەتا دەڵێت: "ئەی فرۆشیاری ڕەزیل و ڕژد، تۆ وا دەزانی ئەم نیوقاپە مەیەی تۆ، دەتوانێ خەم و پەژارەی من بڕەوێنێتەوە؟ نا، ئەوەی من لە بنی ئەم پەرداخەدا بۆی دەگەڕێم، خەم و پەژارەیە، ئەشک و فرمێسک و ئاهوناڵەیە." وەک چۆن مارمیلادۆڤ، ڕاسکۆلنیکۆڤی خوێندکاری زانکۆ دەبات بۆ ماڵی خۆی، ئیسابییفیش دۆستۆیڤسکی بۆ ماڵەکەی خۆی دەبات و بە هاوسەرەکەی خۆیی دەناسێنێت. بەڵام دیدار و تەعاروفی ئەم دوانە، زۆر دۆستانەترە لەو حاڵەتەی کە لە ڕۆمانەکەدا بەرجەستە کراوە. مەدام ئیسابییف، زۆر خۆشحاڵ دەبیت بە ناسینی کەسایەتییەکی کۆمەڵایەتی، کە دەتوانێت بە کامی دڵ باسی هونەر و ئەدەب، سیاسەت و ئاهەنگێن گەورە و شکۆدار و سەمای لەگەڵدا بکات.

مەدام ئیسابییف، دۆستایەتی لەگەڵ سەربازە سادەکە، فیۆدۆر دۆستۆیڤسکیدا دەگرێت. زۆر خەفەت بۆ کێشە و گرفتاری و ناکامییەکانی دۆستۆیڤسکی دەخوات و دڵسۆزی و خۆشەویستیی خۆی بۆ دەردەبڕێت و دەیلاوێنێ، بەڵام بە قسەی ڤیرانگیل، نابێت بە دڵداری ڕاستەقینەی دۆستۆیڤسکی. ڤیرانگیل لە بیرەوەرییەکانی خۆیدا دەڵێت: "ئەو ژنە دەیزانی کە دۆستۆیڤسکی کەسێکی پەرکەمدار و هەژارە و دەیگوت ئەم پیاوە هیچ ئایندەیەکی نابێت."

ئیدی خویا نییە کە ئەم سەربازە سادەیە، بەو مجێزە خراپەوە، بەو ڕوخسارە گرژومۆنەوە، بەو قژە کورت و ناشیرینەوە، چۆنی توانیویەتی ئەو ئافرەتە کە هەمیشە خەونی بە شکۆ و جەلالەوە، بە ناسکە ڤیان و دڵداریی فەڕەنسییانەوە دەبینی، بۆ لای خۆی ڕاکێشێت؟ بەڵام دۆستۆیڤسکی هەر لە سەرەتاوە کەوتە داوی ئەشق و ڤیانی ماری دیمتریڤناوە. ئەمە یەکەم جار بوو، دوای ماوەیەکی زۆر، کە ژنێک، بەم سۆز و میهرە ئاشکرایەوە، گوێی لە قسەی ئەو دەگرت و بەو نەرمونیانی و دڵگیرییەوە وەڵامی دەدایەوە. ئەم جووتە داماوە، هەردووکیان پایەماڵی ستەمی چارەنووس بوون، کۆمەڵگە ترۆی کردبوون، غەدری لێ کردبوون، هەرچی ئاوات و ئارەزووی

گەنجایەتییان هەبوو، لە هەنبەر واقعی تاڵ و خەمناکدا هەرەسی هێنابوو، بە با ڕۆیی بوو، هیچ ئومێدێکیان بە ئاینده نەبوو، ئاینده بەلای ئەوانەوە نەیدەکردە هیچ و هیچ مانایەکی نەبوو. دۆستۆیڤسکی سۆز و بەزەیی مەدام ئیسایيفی دەرهەق بە خۆی، بە نۆبەرەی ئەشقێکی نۆزا دەزانی.

بەڵام وێڕای ئەوەش، دۆستۆیڤسکی هەرگیز زاتی ئەوەی نەکرد کە ئەشقی خۆی بۆ ژنی برادەرەکەی دەرببڕێت، بەڵام زووزوو دەچووە دیدەنی و سەردانیان، ئەمەش پەیوەندییەکانی قووڵتر و ئاماژە و چاوبڕکێیەکانی زیاتر دەکرد، ئیدی جۆرە پەیوەندییەکی دۆستانەی پڕ لە نیگەرانی و نائومێدی لەنێوانیاندا چێ بوو. ئیدی ڕۆژ دوای ڕۆژ ئەم ئەشقە لای نووسەر پتر بنجی دادەکوتا، وای لێ هات خەوی لێ نەدەکەوت، دەستی نەدەچووە کار.

بارپن ڤیرانگیل، هەموو ڕۆژێک دەبوا بە ناچاری گوێ بۆ قسە نهێنی و پڕ سۆزەکانی دۆستەکەی ڕادێرێت. دۆستۆیڤسکی لێی دەپاڕایەوە کە لەگەڵیدا بچێت بۆ ماڵی ئیسایيف. ڤیرانگیل لەم بارەیەوە دەڵێت: "ئەم ژینگەیە، بە هۆی مێردەکەی مارییەوە بۆ من خۆش نەبوو." مەدام ئیسایيف کوڕێکی هەشتساڵانی هەبوو بە ناوی پۆڵ، کە لە خۆشەویستیدا، لە ماڵەوە بە پادشا بانگیان دەکرد. ئەم منداڵە، ڕەشتاڵەیەکی زیتەڵی گورجوگۆڵ و نەسرەوتی وەک مەیموون وا بوو. دۆستۆیڤسکی قایل بوو کە وانە بەم منداڵە بڵێتەوە، کە ئەمە بوو بە بیانوویەک بۆ دیداری زیاتری دایکی.

ئاه، خۆزگە ئەو ژنە ئازاد بوایە، خۆزگە ئەم دۆستۆیڤسکییە ئازاد بوایە. کۆمەڵێک خولیا و خەونی بێهودە و ناماقووڵ، دۆستۆیڤسکییان مەست و نیگەران دەکرد. گوێی لە ئامۆژگارییە ئاقڵانەکانی ڤیرانگیل نەدەگرت. باوەڕی وا بوو کە بە جۆرێ ئاشق بووە، کە ئیدی هەرگیز ناشێت لە هەموو ژیانیدا ئەشقێکی دیکەی وا بە خۆوە ببینێ.

ماری بەرەبەرە کەوتە ژێر کاریگەریی سۆز و گودازی دڵدارە یەخەسوورەکەیەوە. شانازیی بەم ئاشقێنییە شەرمنانەیەی دۆستەکەیەوە دەکرد. هەمان هەست، جۆشوخرۆش، سۆز گوداز و لەزەتی ڕۆژگاری گەنجیی خۆی لە لا زیندوو دەبووەوە، کە لە کۆڕ و ئاهەنگەکاندا سەمای دەکرد. زۆر بێتاقەت بوو. جووتە ئاشق بەدەم ئازاری چاوەڕوانییەوە

دەتلانەوە، هەردووکیان سەرمەستی خانەدانی و نەجیمزادەیی خۆیان بوون. ئیدی ئەم چیرۆکە ئاشقانەیە، بە بێدەنگییەکی نەخۆشانەدا تێدەپەڕی و کرانەوەی گرێی چیرۆکەکە، مەحاڵ دەهاتە بەرچاوی هەردووکیان. بەرواری ١٨٥٥/٣/١٢، پایەبەرز ئەخماتۆڤ، وەک یاریدەدەری فەرماندەی فەوج، گەییە سیمیپالاتینسک و پەیامێکی سەیری لەگەڵ خۆدا هێنابوو: "تزار نیکولای یەکەم، لە بەرواری ١٨٥٥/٢/١٨دا، لە سەعات دوازدە و بیست خولەکدا مردووە."

دانیشتوانی موسڵمانی سیمیپالاتینسک، هەواڵەکەیان بەهەند وەرنەگرت. بەڵام فەرمانبەرانی ڕۆشنبیر، کە زۆربەیان جەزرەبەی ڕژێمیان خواردبوو، جموجۆڵیان پێ کەوت. ئیدی لە هەموو شوێنێک، باس باسی دڵی میهرەبان و زیرەکی و زرینگیی مرۆڤدۆستانەی تزاری تازە بوو. کەوتنە ژماردنی ئەو ڕیفۆرمانەی کە خەیاڵیان دەکرد لە ئایندەیەکی نزیکدا، لەسەر دەستی ئەو ئەنجام بدرێن. دۆستۆیڤسکی ئومێدی ئەوە پەیدا دەکات کە بەو نزیکانە دەروویەکی لێ بکرێتەوە و بخەلەسێت. لەگەڵ ڤیرانگیلدا، چوو بۆ مەجلیسی ماتەمینیی ئەو کەسەی کە ئەمی هەواڵەی تاراوگە و زیندانی سیبیریا کردبوو. لە کڵێسەدا ئەوانەی دەوروبەری دۆستۆیڤسکی، هەر هەموویان مات و خەمین و گرژ و پەست بوون، بەڵام بە گوتەی ڤیرانگیل، هیچ کەسێک نەدەگریا.

لە هەوەڵین ڕۆژانی وەرزی هاوینەوە، هەوای سیمیپالاتینسک زۆر گەرم دەبێت. لمەڵانەکەی ئەوێندەر، بە جۆرێ داغ دەبێت، کە بنی پێ لە ناو پێڵاوەوە دەسووتێنێ. پلەی گەرما دەگاتە سیودوو نمرە. بارۆن ڤیرانگیل لێدەبڕێت، هاوینەوارێک بە کرێ بگرێت و تەنیا یەک خانووی لەو جۆرە لە دەڤەرەکەدا هەبوو و بارۆن بە کرێی دەگرێت. ئەم خانووە ناوی باخی قوزاقان بوو. زۆر لە شارەوە دوور نەبوو، تەلارێکی گەورەی دارین بوو، سەربانەکەی لە هەندێک شوێنەوە خراپ ببوو، زەمینەکەشی چاڵ ببوو، بەڵام پارک و باخێکی فراوانی بە دەورەوە بوو. فوارە و حەوزی جوانی تێدا بوو، سەوزەزار و مێرگێکی جوان، لە لێژاییەکی هەنبەر باخەکەوە تا ڕەخی ڕووباری ئیرتیچ درێژ دەبووەوە.

دۆستۆیڤسکی و فیرانگیل، لێ دەبڕن بە درێژایی ئەمبەر و ئەوبەری شۆستە و ڕاڕەوەکانی ناو باخەکە گوڵ بڕوێنن.

بارۆن فیرانگیل، پاشان لەو بارەیەوە دەڵێت: "بیرەوەریی خۆشم دەربارەی ئەو کاتانە لایە کە دۆستۆیڤسکی لە ئاودانی گوڵە تازەکاندا یارمەتیی دەدام؛ ئارەقەی دەڕشت، پاڵتۆ سوپاییەکەی داکەندبوو، تەنیا یەک کراسی لە بەر بوو، کە هێندە شۆردرابوو، ڕەنگە ئامال پەمبەییەکەی تەوا کاڵ ببووە. زنجیرێکی چکۆلەی درشت و ناهەمواری لە ملدا بوو، کەس نەیدەزانی لە کوێی پەیدا کرد بوو، هەندێک وردەمرواریی شووشەی شینی پێوە بوو، سەعاتێکی زیوی شێوە هەیڤۆکی پێوە هەڵواسرا بوو."

جووتە هاوڕێ بە ئارامی و هێوری لە باخی قوزاقاندا ژیانیان دەبردە سەر؛ خۆیان دەشت، مەلەیان دەکرد، جگەرەیان دەکێشا، کۆنە ڕۆژنامانیان دەخوێندەوە، ئەسپسوارییان دەکرد، بەڵام دۆستۆیڤسکی سوارێکی بێسەروبەر و ناشی بوو و زۆر جار خۆی گاڵتەی بە خۆ دەکرد و بە خۆی پێدەکەنی. هەروەها هەوڵیان دەدا ئەو مارە بێژارانەی ژێر گوێسەبانە و بانیژەکان کەوی و ڕام بکەن. شیریان دەدانێ، ئیدی مارەکان وایان لێ هات نەدەترسان و نەدەڕەڤین. ڕۆژێک، کاتێک کە چەند خانمێکی سیمیپالاتینسک هاتبوونە دیدەنیی نەجیمزادە گوندنشینەکان، کە چاویان بەو مارانە کەوتبوو، تەواو ترسان و هەڵاتن و ئیدی لەوە بەدواوە چ کەسێک زاتی نەکرد ڕوو بکاتە ئەم خانووە چەپەکە.

دۆستۆیڤسکی ڕۆژ دوای ڕۆژ پتر عاشقی ماری دیمیتریڤینا دەبوو، زووزوو دەچووە دیدەنیی ماڵباتی ئیساییف. ڤیرانگیل لەو بارەیەوە دەنووسێت: "کە لەوێندەر دەگەڕایەوە، هەستی بە جۆرە نەشە و خەواڵوویەک دەکرد."

ئەم هاتووچۆ و تێکەڵاوییە، ڕاستەوخۆ ئەو ڕۆژگارانەمان وەبیر دێنێتەوە کە دۆستۆیڤسکی هاتوچۆی ماڵباتی پانایێڤی دەکرد. مەدام پانایێڤی ئەو ڕۆژگارە، وەک مەدام ئیساییفی ئەمڕۆکە بۆ ئەو جازیبەیەکی هێندە بەرزی هەبوو، کە مەحاڵ بوو دەست بیگاتێ. هەردوو ژنەکە بەمێرد بوون،

هەردووکیان لەماڵی خۆیاندا پێشوازیی ئەمیان دەکرد، ئەمیش وێڕای ئەوەی سوور دەیزانی کە ناتوانێ ببێ بە ئاشقیان، هەردووکیانی خۆش دەویست.

ژیانی سێکسیی دۆستۆیڤسکی، تا گەڕانەوەی لە تاراوگە، بۆ ئێمە خویا و ڕوون نییە. ئایا کەسێکی مجێز سارد بوو لە ڕووی سێکسییەوە؟ یان کەسێکی پڕجۆش بوو؟ چۆکۆڤسکی لە وەڵامی پرسیارێکی خانم کاشینا ئیڤرینوڤادا دەڵێت: "من دڵنیام کە نیکراسۆڤ و دۆستۆیڤسکی هیچیان بەبێ ژن، بۆ هەفتەیەکیش هەڵیان نەدەکرد." وێڕای ئەوەش دکتۆر یانۆڤسکیی دۆستی ڕۆژانی لاوی دۆستۆیڤسکی، بە دڵنیاییەوە دەڵێت: "من هەرگیز لە کەسم نەبیستووە کە دۆستۆیڤسکی ئاشق و شەیدای ژنێک بووبێ، تەنانەت ئەوەشم نەبیستووە کە ژنێکی بە شێوەیەکی ئاسایی خۆش ویستبێت." ڕیزن کامپڤ لە بیرەوەرییەکانی خۆیدا دەڵێت: "بەرانبەر بە ئافرەتان خەمسارد و بێموبالات بوو، بگرە لێشیان دەرەوییەوە." لەڕاستیدا باسی تاکە یەک پەیوەندیی سێکسیی دۆستۆیڤسکی، بەر لە ژنهێنانی، لەئارادا نییە. لەوە دەچێ ئارەزووی سێکسیی دۆستۆیڤسکی درەنگ گەشەی کردبێت. ئەم پیاوە نەخۆش، تووڕە، خەیاڵپەروەرە، تەنیا لە دوورەوە دڵبەندی ژن بوو، ترسێکی گۆنگی لە ژنان هەبوو. ڕەنگە لە دڵەوە ئارەزووی لێ بووبن، بەڵام خۆی لەسەر ئەم ئارەزوو و مەیلە سەرزەنشت دەکرد.

قارەمانانی ژن لە هەوەڵین ڕۆمانەکانیدا، جگە لە نیتوچکا، بێنموود و شاعیرانەن، خوێن و گۆشت و جەستە و ئامادەگییان نییە. ئەمانە هەر یەکە لەگەڵ پیاوێکدان، بە دڵی خۆیان و ئارەزوویان نییە.

جا ئەم کەپتە سەیرە، ئەم بایەخدانە بە بارودۆخی شێواو، ئەم ئارەزوولێکەرییە ڕەوتەنی و بێ ئایندەیە، ئەم ئاوڕدانەوە و بایەخدانە بە ئارەزوێن سێکسی، سەرکوت کرا و هەر هەمووی ڕەنگدانەوەی حاڵی نووسەرە لە ڕۆژانی گەنجیدا. ئیدی ئەم پیاوە چکڵدانە تەنگە، بە خۆی لە عەزابی چاوەڕوانی دەگەڕێت، ئەم پیاوە پاک و شەرمنە لەزەتی لە ڕیسککاری، نزیکە گوناح دەبینێ. تەنانەت ئامادەیە وەک قارەمانەکانی، تەمەنی خۆی فیدای مەحاڵان بکات.

به هەرحاڵ، گرێی چیرۆکی ڤیانی دۆستۆیڤسکی زۆر لەوە زووتر کرایەوە و تەواو بوو کە خۆی وێنای دەکرد؛ ئاغای ئیساییف، بە پۆستی یاریدەدەری دادڤانی لە گوندی کۆزنتسک دادەمەزرێت. ئەم گوندە نزیکەی حەوت سەد کیلۆمەترێک لە سیمیپالاتینسکەوە دوور بوو. ئیدی چار نەبوو، دەبوایە دۆستۆیڤسکی و ماری لێکدی جودا ببنەوە. دۆستۆیڤسکی ئەمەی زۆر لە بەر گران دەبێت، بە نیگەرانییەوە دەپرسێت: "باشە ماری قایل بووە؟ هیچ ناڕەزاییەکی دەرنەبڕیوە؟ بەڕاستی سەیرە!"

تووڕە و نائومێد، وەک یەکێک بەدەم خەوەوە ڕێ بکات، وێڵ و سەرگەردان بە ژوورەکەدا دێ و دەچێت. ناوبەناو دەوەستێ، تا ئەوە بۆ بارۆن ڤیرانگیل ڕوون بکاتەوە کە ژیانی وێران بووە و پڕ بە دڵ خۆزیاخوازی مەرگی خۆیەتی. ئەوسا دەست بە هاتوچۆیە شوومەکەی خۆی دەکاتەوە.

ڤیرانگیل زۆری هەوڵ دا، کە دڵخۆشیی هاوڕێکەی خۆی بداتەوە. هەموو قەرزەکانی ماڵباتی ئیساییفی بۆ دانەوە و زەمینەی سەفەرەکەی بۆ خۆش کردن. لەگەڵ دۆستۆیڤسکیدا، ڕێبوارەکانیان بەڕێ کرد، ماوەیەکی زۆر بە گالیسکەکەیان بەدوویاندا ڕۆیشتن. خانەوادەی ئیساییف، ئەوەندەیان پارە نەبوو کە گالیسکەیەکی باش و گەورە بە کرێ بگرن، بۆیە بە ناچاری عەرەبانەیەکی سێئەسپەی سەرواڵایان بە کرێ گرت.

بارۆن ڤیرانگیل، ڕۆژی سەفەرەکە ئیساییف و هاوسەرەکەی دەعوەتی شامپانیای ماڵئاوایی دەکات. دەرفەت دێنێ و شامپانیایەکی زۆر دەخواردی ئیساییف دەدات، مەستی مەست دەبێت. لە کاتی حەرەکەتدا، بارۆن پێشنیازی کرد کە ئەو و ئاغای ئیساییف، پێکەوە سواری عەرەبانەکەی ئەو ببن، ئیدی ئەو مەستە بێوەیە کە بە ئاستەم خۆی بە پێوە دەگرت، بێ چەندوچوون قبووڵی کرد. ئەنجام دۆستۆیڤسکی سواری گالیسکەکەی دیکە بوو، لەنێوان ماری و پادشای کوڕیدا، سوار بوو. ئەم جێگۆڕکێیە، هەموویانی ڕازی کرد، هەموو بە دڵیان بوو. هەردوو گالیسکەکە بە هێوری دەچوونە پێشێ. ئاغای ئیساییف، سەری کردە سەر شانی بارۆن ڤیرانگیل و خەوی لێ کەوت. دۆستۆیڤسکی و ماری بە ئەسپایی قسانیان بۆ یەکدی دەکرد. مانگی ئایار

بوو، ئەو شەوە ئاسمان ساف و سایەقە بوو، بۆن و بەرامەی گوڵ و گولیلکە کێویان، پیاوی مەست دەکرد، تاریکی بە ئاستەم خۆی لە ترۆپکی دارکاژان هەڵدەسوو، تریفەی مانگ، ڕێگەکەی لە پرتەوی شیرئاسای خۆی هەڵکێشابوو. ئارامیی ئەم دیمەنە دڵگیرە، خەمی ئەو کەسانەی کە بە ستایشەوە تەماشایان دەکرد و لێی ورد دەبوونەوە، زیاد دەکرد. ئەنجام کاروانەکە، لە قەراغ جادەکە وەستا و ئیدی کاتی ماڵئاوایی و جیابوونەوە هات.

کابرای مەستی بێوەی، لە سووچێکدا خەوی لێ کەوتبوو، لە پڕخەی خەودا بوو، پوولی چکۆلە بەدەم خەوەوە و ڕاوەی دەکرد. ماری و دۆستۆیڤسکی باوەشیان بە یەکدا کردبوو، بەدەم گریان و فرمێسکڕشتنەوە وێردیان دەخوێند و ئاماژەی خاچیان دەکێشا و سوێندیان بۆ یەکدی دەخوارد، کە یەکدی لەبیر نەکەن و نامە لە یەکدی نەبڕن. بارۆن ڤیرانگیل، مێردەکەی ماریی هەڵگرت و گواستیەوە بۆ ناو گالیسکە سەرواڵاکەی خۆیان. کابرای مەست هەر چاویشی هەڵنەهێنا. ماری و پادشاش، لەگەڵ یارۆی مەستدا سوار بوون. کابرای عەرەبانچی، قامچییەکەی لە ئەسپەکان با دا و عەرەبانەکە لە ناو تەپوتۆزدا ون بوو. بەو جۆرە هەموو شتێک کۆتایی هات.

دۆستۆیڤسکی، لە ناوەندی ڕێگەکەدا ڕەق ڕاوەستابوو، تەواوێک کۆما بووەوە، جووڵەی لێوە نەدەهات، سەری خوار کردبووەوە و فرمێسک خوڕخوڕ بە گۆناکانیدا دەهاتە خوارێ و دەڕژایە سەر عاردی. ڤیرانگیل چوو بە لای هاوڕێکەیەوە، دەستی گرت و بێ ئەوەی تاکە وشەیەک بڵێ، سواری گالیسکەکەی کرد.

جووتە هاوڕێ بەرەبەیان گەیینە سیمیپالاتینسک، دۆستۆیڤسکی خۆی بە ژوورەکەی خۆیدا کرد. تا ڕۆژهەڵات، بە پانی و بە درێژیی ژوورەکەدا دەهات و دەچوو. پاشان چوو بۆ ئۆردووگا، تا لە مەشق و ڕاهێناندا بەشداری بکات. کە لەوێندەر گەڕایەوە، بێ ئەوەی شتێک بخوات یان بخواتەوە، لەسەر گازی پشت ڕاکشا. خەوی لێ نەکەوت، چاوی بڕینە بنمیچەکە و دەستی بە پایپکێشان کرد، پایپ لە دووی پایپی پێ دەکرد.

دۆستۆیڤسکی لە بەرواری ٦/٤دا، نامەیەک بۆ ماری دەنووسێت: "خۆزگە دەتزانی لێرەدا چەند هەست بە تەنیایی دەکەم. لە ڕاستیدا حاڵم ڕێک لەو کاتە

دەچێت کە لە ساڵی ١٨٤٩دا دەستگیر کرام و لە زیندانێکدا زیندەبەگۆڕیان کردم. بە خورتی لە هەموو خۆشی و شادییەک دایانبڕیم. چەند خووم بە تۆوە گرتبوو، هەرگیز دۆستایەتیی خۆمانم بە دۆستایەتییەکی ئاسایی نەدەزانی. بەڵام من ئێستا لە دیداری تۆ بێبەشم. زۆر شتم جەرباند و لە ئەزموونەوە فێری بووم. من پێنج دانە ساڵ لە دەرێی کۆمەڵگەدا بە تاقی تەنیا ژیاوم، تەنیا بە هەموو مانایەکی تەنیایی. کەسێک نەبوو گرێی دڵی خۆمی بۆ بکەمەوە و خەمەکانی خۆمی بۆ هەڵبڕێژم، بەڵام تۆ وەک کەسێکی خۆت، وەک خزمێکی نزیکی خۆت پێشوازیت لێ کردم. مەگەر هەر خۆم بزانم، بەم مجێزە توند و خراپەی خۆم، چەندم ئازار داویت، چەندم خەفەت پێ داوی، کەچی وێڕای ئەمەش تۆ و مێردەکەت خۆشتان دەوێم، من لەم هەڵوێستە تێدەگەم، هەستی پێ دەکەم، کەسێکی ئەوەندەش بێدڵ نیم. تۆ ژنێکی سەیریت، ڕۆحێکی بێوێنەت هەیە، هەمان پاکی و بێگەردیی منداڵت هەیە. تۆ لە جێی خوشکم بووی. کە ژنێک دەستی میهر و مەحەبەتی بۆ درێژ کردووم، ئەمە خاڵێکی مێژوویی گرنگە لە ژیانی مندا. ئێستاش شەوانە، لە باوەشی تاریکیدا، ڕێک لەو کاتانەدا کە جاران ڕازی دڵی خۆمم بۆت هەڵدەڕشت، خەمەکانی خۆمم بۆ هەڵدەڕشتیت. خەمێکی بەژان دامدەگرێت، گریان ئەوکم دەگرێت و... هیوادارم ئەم قسانەم، بە گەوجەگەوج نەزانیت. حاڵی حازر لەوپەڕی گۆشەگیری و تەنیاییدا دەژیم. تەنیای تەنیا، نازانم ڕوو بکەمە کوێ، شەو و ڕۆژ چۆن ببەمە سەر. لە هەموو شتێک بێزارم. لە چ بۆشاییەکدا دەژیم!"

دۆستۆیڤسکی، جۆشوخرۆشی نووسین لەدەست دەدات، تووشی ڕەشبینیی تەواو دەبێت، خەمینی دایدەگرێت. زوو توورە دەبێت و تەنانەت باوەڕ بە هەندێ خورافات دێنێ.

چارەنووسی خۆی لەگەڵ چارەنووسی ڤیرانگیلی دۆستیدا بەراورد دەکات، کە کەوتبووە داوی ئەوینی ژنێکی سیوچوارساڵەوە، کە دایکی شەش منداڵ بوو و لە دووریی چوارسەد کیلۆمەتری سیمیپالا تینسکدا دەژیا. ئیدی دەکەوێتە گلەیی لە بەخت و چارەنووسی خۆی و هاوڕێکەی، دەکەوێتە ڕاڤە و لێکدانەوەی سەیری ئەو خەونانەی کە دەیانبینێ. پێشبینیی هەندێ ترس و شادیی ناواقعی بۆ خۆی دەکات. پەنا وەبەر سیحر و جادوو دەبات و

سەرئەنجام دەچێتە لای ژنێکی فاڵگرەوە، کە دەڵێت بە دەنکەنۆکان فاڵ دەگرێتەوە و پێشگۆیی ئایندەی مرۆڤان دەکات.

ئەو هەواڵانەی کە لە کوزنتسکەوە دەگەیشتن، دڵخۆشکەرە نەبوون. ماری گلەیی لە تەنیایی خۆی هەبوو، "بە دەست هەژاریی بەردەوامەوە، مەینۆشیی هەمیشەیی و بێحیسابیی مێردەکەیەوە، قسەوقسەڵۆکی ئەم و ئەو لەم شارە بچووکەدا، دەناڵێنێ. تاکە شادیی ئەو هاتووەتە سەر ئەوەی کە قسان لەگەڵ دۆستێکی مێردەکەیدا، کە فێرکارێکی گەنج و پیاوێکی باشە، بکات".

دۆستۆیڤسکی کە بەمە دەزانێ، لە ناخدا غیرە و حەسوودی دەیگرێت. ئەم فێرکارە گەنجە کێیە؟ ناکا ماری ئەم پیاوە نەناسراوەی خۆش بوێت؟ ئایا ڕابردووی لەبیر کردووە؟ ئیدی لەمە بەدواوە نامەکانی دۆستۆیڤسکی زیاد دەکەن و زۆر درێژ دەبنەوە و بە ئەندازەی نیمچە کتێبیان لێ دێت. ئیدی بەدەم چاوەڕوانیی هاتنی پۆستەوە دەژیا. ئیشتیای لە خواردن تۆرا، تەواو لاواز بوو، هەمیشە پەست، شەڕی بە سێبەری خۆی دەفرۆشت.

بارۆن ڤیرانگیل، لێ دەبڕێ یارمەتیی برادەرەکەی بدات و بۆ ئەم مەبەستە، دیدارێک لە نێوان ئەو و ماریدا، لە شاری زمیفدا ساز دەکات. زمیف شارێکی چکۆلەیە، دەکەوێتە نیوەی ڕێگەی نێوان سیمیپالاتینسک و کوزنتسکەوە. لە ڕێگەی نامەوە، ماری لە کات و شوێنی دیدارەکە ئاگەدار دەکاتەوە. بەڵام دامودەزگا و دەسەڵاتی سوپایی، ڕێگە بە سەربازێکی وەک دۆستۆیڤسکی نادەن، سەفەری شوێنانی وا دوور بکات. ئیدی ڤیرانگیل فێڵێک دەدۆزێتەوە؛ لە هەموو شوێنێ دەیکات بە قاو کە دۆستۆیڤسکی، نۆرەفێی لێ هاتووە، بۆیە دەبێ ڕۆژێکی تەواو لە ژوورەکەی خۆی وەدەر نەکەوێت، تا ئیسراحەت بکات و وەخۆ بێتەوە. لاموت، دکتۆری فەوجەکە، کە لەم نەخشەیەدا هاوبەش بوو، پشتیوانیی لە قسەکانی تازەنەری گشتی دەکات. ئیدی فەرمان بە ئادەمی خولامی ڤیرانگیل دەدەن، کە هەموو پەنجەرەکان توند دابخات و ڕێگە بە کەس نەدا بێتە ماڵەکەوە. سەعات دەی شەوێ، کاتێک کە هەموو گڵۆپەکانی شارۆچکەی سیمیپالاتینسک خامۆش دەبێت، جووتە هاوڕێ بە سواری گالیسکەکەی ڤیرانگیل، بەرەو شاری زمیف کەوتنە ڕێ.

ڤیرانگیل، پاشان لە باسی ئەم سەفەرەدا دەنووسێت: "وەک ئەوە بوو بە ئاسماندا بفڕین، وەک باهۆز دەڕۆیشتین، بەڵام دۆستۆیڤسکیی داماو هەستی بەم خێراییە نەدەکرد، بەردەوام دەیگوت ئێمە بە سواری کیسەڵ دەڕۆین، بەردەوام داوای لە عەرەبانچییەکە دەکرد کە خێراتر باژوێ"

لێ مەخابن! ڤیرانگیل و دۆستۆیڤسکی، لەجیاتیی مەدام ئیساییف، ئەم ژنە گەنجە، تەنیا نامەیەکی ئەو وەردەگرن، کە داوای لێبووردنیان لێ دەکات، کە نەیتوانیوە بە دیدارەکەوە بێ، چونکە مێردەکەی لەوە نەخۆشتر بووە بتوانێ بە تەنیا بەجێ بێڵێ. گەڕانەوەیان زۆر ناخۆش بوو؛ پتر لە سێسەد کیلۆمەتریان لە ماوەی کەمتر لە بیستوهەشت سەعاتدا بڕیبوو، ئەمە جگە لەوەی ترسی ئەوەش لەئارادا هەبوو کە دۆستۆیڤسکی داخڵی فیراری ببێت و تووشی کێشە ببێت. ئیدی هەموو ڕیسکەیان بووەوە بە خوری، بەڵام خۆشبەختانە هیچ کەسێک بە غیابی ئەم جوتە هاوڕێیەی نەزانیبوو. لێ بارون ڤیرانگیل کۆڵی نەدا، دوای چەند ڕۆژێک، داوای مۆڵەتی کرد کە لەگەڵ دۆستۆیڤسکیدا سەفەرێکی چەند ڕۆژە بۆ زمیف، بۆ لای هەندێ لەو دۆستە ئەندازیارانە بکەن کە لەوێندەر کاریان دەکرد. مۆڵەتەکەیان درایە. خولامەکەی ڤیرانگیل، پاڵتۆیەکی کورتی جوانی بۆ دۆستۆیڤسکی دووری. ئەمە یەکەم جار بوو ئەم دوورخراوەیە، دوای ئازادبوونی لە بێگارەزیندان، جلکی مەدەنی لە بەر دەکرد. جووتە هاوڕێ، بەو ئومێدەی کە ئەم هەوڵەیان ناکام نەبێت و ئەنجامێکی هەبێت، کەوتنە ڕێ. ئەم جارەش شەوەکەی زۆر خۆش بوو، کەشوهەواکەی خۆش بوو. ڕێگەکە قیرتاو و هەموار بوو، هیچ چاڵ و قۆرتێکی تێدا نەبوو. گالیسکە سێئەسپەکە، بە خێرایی بە ناو دیمەنانێکدا دەڕۆیی، وەک ئەو دیمەنانەی لە خەودا دەبینرێن. لە فاسیلە و دووری پێنج کیلۆمەتری شارەوە، لەناکاودا ئاسۆیەکی سووری خوێنئاسایان لێ بەدیار کەوت. جووتیارانی گوندەکان پووشوپەڵاشی پایزەیان دەسووتاند، ئاگرەکە وەک لافاوی گڕ، شەپۆلی دەدا. بڵێسەی ئاگر، دەچوو بە ئاسماندا و بە دەوری خۆیدا گێژی دەخوارد، پزیسکی ئاگر دەتەقییەوە، بەملا و بەولادا بڵاو دەبووەوە و ئاگری تازە دەکەوتەوە. ئەسپەکان بە ترسەوە، بە لای ئەم

کوورەی ئاگرانەدا تێپەڕین. ئەنجام ڕێبوارەکان، لە کانە زیوەکانی زمیف نزیک بوونەوە.

ماڵی کریکارەکان، دەوری کارخانە سەرەکییەکەیان دابوو. کەمێ لە دوورتر، ڤێلای ئەندازیاران و گەورە فەرمانبەرەکان دیار بوون. لە دوورەوە، ڕووبارەکە دیار بوو، کە دەڕۆیی.

هەر کە دەگەنە شار، دۆستۆیڤسکی خێرا نامەیەک بۆ ماری دەنووسێت و تکای لێ دەکات بە زووترین کات بێتە دیدەنیی. بەڵام پێنج دانە ڕۆژ تێدەپەڕێت و هیچ وەڵامێک لە مارییەوە نابێت. کەس نازانێ ماوە یان مردووە. چاری نامێنێ، دەبێ بۆ سیمیپالاتینسک بگەڕێتەوە و دەست بە ژیانی یەکهاویی ڕوتینی ناو سەربازخانە بکاتەوە. دەبێ چاوەڕوان بکات، چاوەڕوان، هەمیشە چاوەڕوانی. دۆستۆیڤسکی گەییوەتە لوتکەی پەستی.

دۆستۆیڤسکی لە ئەنجامدا، لە بەرواری ١٨٥٥/٨/١٤دا، نامەیەکی لە شاری کۆرتسکەوە پێ دەگات، کە مێردەکەی مەدام ئیساییف، دوای نەخۆشییەکی دوورودرێژی کوشندە، مردووە. لە نامەکەی ماریدا، باسی ئەوە کرابوو کە ڕۆژگاری نەخۆشییەکە و ڕێوەڕەسمی کفنودفن و بەخاکسپاردنی مێردەکەی، زۆر هەژارانە ئەنجام دراوە، بە ڕادەیەک کە پارەی کرێی گالیسەکەی گواستنەوەی تەرمەکەی لە دراوسێیەکیان قەرز کردووە. کەسێکی نەناس سێ ڕۆبڵی بۆی ناردووە و ئەمیش وەک خێر و سەدەقە قبووڵی کردووە. هەرچەندە دۆستۆیڤسکی لە ڕووی بەزەییەوە، ئەو کابرا ئالوودە و هەمیشەمەستەی خۆش دەویست و ئەو هەواڵە تاساندی، بەڵام لە دڵی خۆیدا، هەستی بە ئاسوودەییەکی سەیر و شادییەکی پەنهان و بەدنیهادانە دەکرد؛ هەست دەکات دوا کۆسپی سەر ڕێگەی تەخت بوو، ماری ئیدی سەربەست و ئازادە و دەتوانن زەماوەند بکەن. ئیدی دوا لەمپەڕ خۆبەخۆ هەرەسی هێناوە. بەڵام ویڕای ئەمەش، تووڕە دەبێت و گازاندە لە خۆی دەکات کە بۆچی هەندێ جار گاڵتەی بەم پیاوە داماوە دەکرد و حەزی نەدەکرد لە ماڵەکەی خۆیدا بێت، ڕەنگە لە دڵی خۆیدا بە ئاواتی مردنیەوە بووبێ. ئەوا ئەو ئاواتەی هاتە دی، وەک چۆن کاتی خۆی هەمان ئاواتی دەرهەق بە باوکی خۆی

هەبوو. ئیدی جارێکی دی، بەدەر لە هەر یاسایەکی باو، خۆی بە کەمتەرخەم دەزانێت.

ڤیرانگیل، بە کاری فەرمی لە شاری بیسک دەبێت. دۆستۆیڤسکی نامەیەکی پڕسۆزی بۆ دەنێرێت، تکای لێ دەکات کە هەندێ پارە بۆ مەدام ئیساییف بنێرێت: "دڵنیا بە کە ئەو پارەیەت بۆ دەگێڕمەوە، بەڵام بەو زوانە نا. هەڵبەت نامەوێ ئەو خانمە وا هەست بکات منەتبار و قەرزاری منە، هەرچەندە بەنیازم ئەو پارەیە بدەمەوە، بەڵام دەبێ جارێ لە گیرفانی یەکێکی دی بدرێت. بەڵام هەرچۆنێ بووە، هەر دەیدەمەوە، لێ نازانم کەی." هەروەها تکا لە هاوڕێکەی دەکات لەگەڵ پارەکەدا نامەیەکیش بنێرێت و سەرخۆشیی لێ بکات و دڵی بداتەوە. دەنووسێت: "دەبێ زۆر بە وریاییەوە مامەڵە لەگەڵ ئەو کەسەدا بکرێت کە قەرزاربارتە، بەتایبەتی کەسێکی وەک ماری، کە ئێجگار هەستیار و بەگومانە. هەمیشە ئەو هەستەی لایە کە فەرامۆش کراوە و دەیەوێ قەرەبووی ئەو چاکانە بکاتەوە کە دۆست و ئاشنا و خزمان لەگەڵی دەیکەن." پاشان لە نامەیەکدا بۆ ڤیرانگیل دەنووسێت: "من پێم گوتووە، کە ئەو بیستوپێنج ڕۆبڵە تۆ بۆت ناردووە نەک من. خوایە! چ ژنێکە! حەیفێ کە تۆ باش نایناسیت."

ئومێدی کرانەوەی دەروویەک، هێندەی دی جۆشی سۆز و ڤیانی زیاد دەکات. لە نامەیەکدا بۆ میشێلی برای لەو بارەیەوە دەڵێت: "براکەم، باش گوێ لە قسەکانم بگرە، من ماوەیەکی زۆرە ئەم ژنەم خۆش دەوێ و دەزانم ڕەنگە ئەویش منی خۆش بوێت. من بەبێ ئەو هەڵناکەم. هەر کاتێک حاڵم تۆزێک باش بێت، زەماوەندی لەگەڵ دەکەم. دەزانم کە ڕەفزم ناکات."

دوای چەند هەفتەیەک، لە نامەیەکی دیدا بۆ میشێل دەنووسێت: "ئێمە لە دوورەوە پەیمانمان بە یەک داوە، سوێندمان بۆ یەک خواردووە. ئەویش منی خۆش دەوێ، بە کردەوە ئەوەی بۆ سەلماندووم."

لە ڕاستیدا، ژنەی بێنەوا لە ساتێکی زۆر هەستیار و تەنگانەدا بەڵێنی شووکردنی پێ دابوو، بەڵام لەم بڕیار و بەڵێنەی خۆی ئێجگار دوودڵ بوو.

ماری، ژنێکی بێکەس و بێ پشتوپەنا بوو، هیچ دەرامەتێکی ژیانی نەبوو، کەوتبووە ژێر کاریگەریی ئەو سۆز و بەزەییەوە کە دۆستۆیڤسکی دەرهەق

بەو هەیبوو، بەڵام خۆشی نەدەویست. چونکە پیاوێک بوو هەژار و نەدار، نەخۆش. ئیدی دەنگوباس لە سیمیپالاتینسکدا بڵاو بووەوە کە ماری بەتەمایە شوو بە پیاوێکی دیکە بکات. ئەوەی ڕاستی بێ دۆستۆیڤسکی لە نامەکانی ئەو دواییانەی دەستگیرانەکەیدا، هەستی بە جۆرە ساردوسڕی و دوودڵییەک دەکرد، کە زۆری لە بەر گران بوو.

ماری دیمیتریڤینا لە نامەیەکدا بۆ دۆستۆیڤسکی دەڵێت: "چار چییە؟ ئەگەر پیاوێک لە تەمەنێکی گونجاودا بێ، وەزیفەیەکی جێگیر و بەردەوامی هەبێت، پیاوێکی باش بێت، داوام لێ بکات شووی پێ بکەم، چ وەڵامێکی بدەمەوە؟" ماری وەک دۆستێک پرس بە دۆستۆیڤسکی دەکات و تەواو، ئیدی بەمە چەکی دەکات. ئەمە مانۆڕێکی زیرەکانە بوو؛ نە دەتوانێ بە ماری بڵێ شوو بەو پیاوە دەوڵەمەند و خانەدانە نەکات و نە دەتوانێ بڵێ مێردی پێ بکات. جا دۆستۆیڤسکییەکی کۆنەزیندانی و دوورخراوەی ئێستا، ئەگەر بەرهەڵستیی ئەم ژنە بکات، ئەمە دەکاتە ئەوپەڕی خۆپەرستی. ئاخر سەربازێکی سادە و ترۆکراوی کۆمەڵگە دەبێ چاوەڕوانی چی بێت؟ بەڵام ناشتوانێ مل بداتە خەت و بەوە قایل بێ، ژنێک کە ئەمی خۆش دەوێ، مێرد بە پیاوێکی دیکە بکات. لە بەر خۆیەوە بیر دەکاتەوە کە ماری ئامادە نییە بیر لەوە بکاتەوە شوو بە بابایەکی نەناسی بێگانە بکات، پت و پیرەژنانی دێهاتی دەچنە بن کلێشەیەوە و هانی دەدان کاری وا بکات. مارییش ژنێکی ساویلکە و دڵساف و دەستکورت و هەژارە و فریوی خواردوون. بەڵام دۆستۆیڤسکی جگە لەو چەند دێڕەی دەیخاتە سەر کاغەز، ناتوانێ هیچ بەرگری و داکۆکییەک لە خۆی بکات. ئیدی لە هەر خولەکێکدا، لە هەر چرکەیەکدا ئەگەری ئەوە هەبوو، لە ئاکامی بڕیاری ماریدا، چارەنووسی دۆستۆیڤسکی بە تەواوەتی بگۆڕێت. ماری بە تاقی تەنیا، لاواز و بێتوانا، بێ پشتوپەنا، نەبوو و نەدار، کەوتبووە نێوان خەڵکانێکەوە ئاگایان لە حاڵی ئەو نەبوو، لێی تێنەدەگەیشتن. دۆستۆیڤسکی هەست دەکات ئەگەر پەیوەندی لەگەڵ ماریدا بە تەواوەتی بپچڕێت، ناژی، دەمرێت. ڤیرانگیل، لەو کاتەدا لە سیبریاوە چووە بۆ سان پتروسبۆرگ. دۆستۆیڤسکی بۆی دەنووسێت: "ئەگەر فریشتەکەم لێ زەوت بکەن، بێگومان دەمرم یان شێت دەبم، یان خۆ دەخەمە ڕووباری ئێرتیچەوە. من ماری بە هیی خۆم دەزانم،

هیی خۆم، تێدەگەی؟ بیکە بە خاتری خوا، نامەیەکی بۆ بنووسە، بە ئاشکرا خولیا و حەز و ئاواتەکانی منی بۆ شرۆڤە بکە، ئەگەر شتێک دەربارەی ڕزگاریی من لەم تاراوگەیە، لەئارادا هەیە، بۆی بنووسە. هەموو شتێکی بۆ بنووسە، تا بەڵکو ئومێدێک بە ئایندەی من پەیدا بکات. بەڵام لەوەیە تۆ نەزانی چۆن نامەیەکی بۆ بنووسیت. ئەمە کارێکی زۆر ئاسانە، بەم جۆرە بۆی بنووسە: 'فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ، سڵاوی تۆی پێ گەیاندم... جا چونکە دەزانم تۆ وردەکاریی ژیان و چارەنووسی ئەوت زۆر بە لاوە گرنگ و مەبەستە، بۆیە مژدەت دەدەمێ، کە خەبەری زۆر دڵخۆشکەرە سەبارەت بەو بەڕێوەیە.'"

ئاه، خۆزگە دەیتوانی لە سوپادا پلەیەک وەربگرێت. لە ڤیرانگیل دەپاڕێتەوە کە کارێکی بۆ بکات. ئیدی بەدەم چاوەڕوانیی وەڵامی دۆستەکەیەوە، نامەیەکی شێتانە بۆ مەدام ئیسابیف دەنێرێت، لە نامەکەدا لە لایەکەوە هەڕەشە دەکات و لە لایەکی دییەوە دەپاڕێتەوە و شین و زاری دەکات و ئەشقی خۆی بۆ دەردەبڕێت. دوای دوو ساڵی ئەشقی خامۆش و دە مانگ دووری، ئیدی ناتوانێ دەست لەم ژنە هەڵبگرێت. بەتەمایە بەخشینێک بیگرێتەوە و ئەم دێهات و ئاوایی و شارۆچکانەی سیبریا بەجێ بێڵی. هەنگێ دەکەوێتە نووسین: "دەتوانم بە ناوی خوازراوەوە نووسین بڵاو بکەمەوە." پارەیەک بەدەست دێنێ و دکارێت بەو پارانە ماری و کوڕەکەشی لە هەژاری و نەداری ڕزگار بکات. بەڵام وەڵامەکەی مەدام ئیسابیف، تا ڕادەیەک سوکنایی بە دڵەی پەشێوی دەبەخشێت. بۆی دەنووسێت، تەنیا ویستوویەتی ئەشق و ڤیانی ئەو سەبارەت بە خۆی بئەزمووێ، چونکە ئەو ژنێکی غیرەدارە. دۆستۆیڤسکی هێندە بەو قسەیەی خۆشحاڵ دەبێت، کە لە کەیفان لە پێستی خۆی ناهێورێ. خۆی هێور دەکاتەوە، داوای لێبوردن لە ماری دەکات، کە بەو زبری و توندییە ڕەفتاری لەگەڵ کردووە و دواندوویەتی. ئیدی دووبارە هیوا و ئومێد پەیدا دەکاتەوە.

بەڵام ئەم خۆشی و ئاسودەییە زۆر ناخایەنێت؛ ماری لە نامەکانی دواتریدا، باسی ئەو فێرکارە گەنجەی بۆ دەکات کە دۆستی مێردەکەی بوو. ستایشی هۆشنی و زیرەکی و بەهرەداری و خولق و خووی جوانی ئەو دەکات. بە دۆستۆیڤسکی دەڵێت: "من لەو ژنانە نیم کە بتوانم هیچ پیاوێک

بەختەوەر بکەم. من و تۆ دوو مرۆڤی بێنەوا و بەلەنگازین، بێگومان ئەم زەماوەندە بۆ هیچ کاممان بەکەڵک نایەت و هیچ بەرێکی نابێت."

دۆستۆیڤسکی بە جۆرێ دەهری دەبێ، لێ دەبڕێ ڕیسک بە هەموو شتێک بکات. بۆ یەکەم جار بیر دەکاتەوە کە بە بیانووی نەخۆشییەوە، لە سیمیپالاتینسک هەڵێت، بەڵام ناچار دەبێت زەمینە بۆ ئەم ڕیسکە خۆش بکات. ئیدی سەرئەنجام مۆڵەتی فەرمی بەدەست دێنێ و دیدەنیی ماری دەکات. لەم دیدارەدا ماری بەدەم دەستهەڵگلۆفین و ئاخهەڵکێشانەوە، دەست بە گریان دەکات، ڕوو لە ئاسمان و خوا دەپاڕێتەوە. ئەنجام ماری دوا قسەی خۆی دەکات و دان بەوەدا دەنێت، کە ئاشقی ئاغای ڤیرگۆنۆڤ، مامۆستا گەنجەکە بووە و دڵبەستەی ئەوە. ماری تەمەنی بیستونۆ ساڵە و مامۆستاکە تەمەنی بیستوچوار ساڵە. ماری ژنێکی سەنگین و سەلار، خوێندەوار و تێگەیشتووە. کوڕەش خەڵکی سیبریایە، مامۆستایەکی سەرەتایی کەمسیواتی خوێندنگەیە. مووچەیەکی کەمی هەیە، کوڕێکی ساویلکەیە، وەک تاوس بە خۆی دەفشێ.

دۆستۆیڤسکی دەکەوێتە دژایەتیی ڕەقیبەکەی، تا بەرگری لە خۆی بکات و ئەم شانسەی لەدەست نەچێت. ئایا ئەم کوڕە مێردێکی لەبارە بۆ ماری؟ ئایا لە ماری تێدەگات، دەتوانێ مدارای بکات؟ ئایا لەو پیاوانەیە بتوانێ دالْدەی ماری بدات و لە ژیاندا، پشتیوانیی بکات و بیپارێزێت؟ ئێستا تاکە ڕەسید و دەستمایەی ئەو، گەنجێتییەکەیەتی و هیچی دی. ئەدی دوایی، لە ئایندەدا دەبێ بەچی؟ ئایا ماری لەگەڵ کۆلکەخوێندەوارێکی وەک ئەودا هەڵدەکات؟ ئایا سوو ناخوات لە بەهەدەردانی سۆز و هەستی بەرزی ئەم پیاوەی دی، کە ئێستا لە هەنبەریدا وەستاوە و لێی دەپاڕێتەوە، کە جوان بیر لەم کارە ناکاتەوە؟ ژێوان نابێتەوە.

ماری، بە قسەکانی ئەو تەواو دەپەشۆکێ، شپرزە دەبێت. بەو قسە گەرموگوڕ و سکالائامێزانە، تەواو سارد دەبێتەوە. لە بن لێوانەوە دەڵێت: "مەگری، خەفەت مەخۆ، هێشتا دوا بڕیارم نەداوە، نە سەبارەت بە تۆ و نە سەبارەت بە کەسی دی."

دۆستۆیڤسکی وەخۆ دێتەوە، دەبووژێتەوە، هێور دەبێتەوە و دەڕوات بۆ دیدەنیی ئەو کوڕەی کە دەنکەکەی ئەمی تەفرە دابوو. فیرگۆنۆڤی بەلەنگاز،

هیچی پێ نابێت، هەر کە دۆستۆیڤسکی لەگەڵیدا دەکەوێتە گەنگەشە، ورە بەر دەدات و دەست بە گریان دەکات و ڕۆندک بە چاوانیدا دێنە خوارێ. دۆستۆیڤسکی پاشان لەو بارەیەوە دەنووسێت: "گریان هەموو هونەرێکی ئەو بوو، تەنیا گریانی دەزانی."

دوای دوو ڕۆژان، دۆستۆیڤسکی پاش ئەوەی بڕوا بە هەردووکیان دەکات، بۆ سیمیپالاتینسک دەگەڕێتەوە و لەوێوە نامەیەکی ڕۆمانسیی جوان و کاریگەر بۆ هەردووکیان دەنێرێت. بەڵام دوای گەڕانەوەی ئەو، ئەم جووتە ئاشقە دیسان لە یەکدی نزیک دەبنەوە و ئەنجام دۆستۆیڤسکی نامەیەکی تووڕەی ماری و نامەیەکی تانەئامێزی پڕجناوی ئاغای فیرگۆنۆڤی پێ دەبڕێت. هەنگێ دۆستۆیڤسکی بەوپەڕی خەمینی و دڵتەنگییەوە، ئەم چەند دێڕە دەنووسێت: "من هەمان شتم بەسەر هات، کە بەسەر جیل بلاسی قەشەباشیی غەرناتە هات، کاتێک کە هەقیقەتی گوت."

هەموو شتێک تەواو بوو، دۆستۆیڤسکی بۆڕ دەخوات و بە خەمینییەوە ئەم شکستە قبووڵ دەکات و ئیدی مل بۆ کارەسات و بێبەختیی خۆی دەدات. دووبارە دونیای لێ تاریک دەبێ. ئیدی بیر لە فیداکارییەکی تەواو دەکاتەوە؛ لە دڵی خۆیدا، بیر لەوە دەکاتەوە کە ناتوانێ ئەو ژنە بخوازێت، بەڵام خۆ دەتوانێ یارمەتیی بدات و کارێکی وا بکات لە ژیانیدا خۆشحاڵ و بەختەوەر بێت. دەکەوێتە ژێر کاریگەریی ئەو بیرۆکە جوانەوە، ئیدی ئەرکێکی پیرۆز، وەک فریشتەی نیگابان، بەرانبەر بەو ژنە لە ئەستۆی خۆی دەگرێت. ڕەنگە ئەمەی لێ قبووڵ نەکات. چ قەیدیە، خۆ ئەم دکارێت بە سۆزی ناسک و مرۆڤدۆستانەی خۆی، خەڵکی سەرسام بکات. ئیدی لەو کاتەوە بڕیار دەدات کە دۆستی ئەو دوو مرۆڤە بێ، ئەگەر چی ئەوان هەستیان بریندار کردبوو. هەوڵێکی زۆر دەدات کە کوڕەکەی ئیساییف، لە تیپی پێشەنگی سەربازانی نەجیمزادەی سیبریا وەربگیرێت. داوا لە دۆستان و برادەرانی خۆی لە ئۆمسک و لە سان پتروسبۆرگ دەکات، کە یارمەتی و پیتاک بۆ بێوەژنە گەنجەکە کۆ بکەنەوە. نامەیەکی پڕپاڕانەوە بۆ بارۆن ڤیرانگیل دەنووسێت و بە کڕنۆشەوە لێی دەپاڕێتەوە کە وەزیفەیەکی چاکتر و بە مووچەیەکی زۆرترەوە، بۆ ئەو پیاوە بدۆزێتەوە، کە دەبێ بە مێردی ئایندەی ماری

دیمیتریڤینا: "هەر هەموو ئەمەم لەبەر خاتری مارییە، تەنیا ماری و بەس. بۆ ئەوەی چیتر بە کولەمەرگی و کڵۆڵی نەژی. جا چونکە بڕیاری داوە شوو بەو فێرکارە بکات، خۆ دەبێ پارەیەکیان پێ بێت. جا حاڵی حازر ئەو کوڕە بۆ من و لای من لە برا ئازیزترە، بۆیە هیچ گوناح نییە، ئەگەر داوای هەموو شتێک بۆ ماری بکەم؛ ماری شایستەی هەموو شتێکە."

ئەم هەستی هاودەردی و هاوسۆزییەی کە ئاشقی خیانەتلێکراو، دەرهەق بە غەنیم و ڕەقیبەکەی دەریدەبڕێت، دەبێت بە بابەت و تێمەی سەرەکیی ڕۆمانی مزلون مهانو). قارەمانە ژنەکەی ئەم ڕۆمانەش دەڵێت: "من بەرانبەر بە تۆ بێوەفاییم کردووە، کەچی تۆ لە هەموو خەتا و گوناهەکانم خۆش بوویت و جگە لە بەختەوەریی من، بیر لە هیچ شتێکی دی ناکەیتەوە." هەروەها لە ڕۆمانی گەمژەدا، میرزادە میشکین، هەرچەندە ناستاسیا فیلیپۆڤنای زۆر خۆش دەوێ و ناستاسیا ڕەدووی ڕوگوژین دەکەوێت، کەچی میرزادە میشکین، پەیوەندییەکی دۆستانە لەگەڵ هەڤڕکەکەی خۆیدا دەگرێت. لەوە دەچێت کە چیرۆکی ڤیانی دۆستۆیڤسکی، هەمان کۆتایی و چارەنووسی قارەمانانی ڕۆمانەکەی خۆی هەبێت. بەڵام ڕووداوێکی کتوپڕ، لە ئەنجامدا سەرانسەری ڕێڕەوی چیرۆکەکە دەگۆڕێت.

لە بەرواری ١٨٥٦/١٠/٢٠دا، دۆستۆیڤسکی تەرفیع دەکات و دەبێ بە مولازمی دووەم. ئەم بەرزبوونەوەیە پێگەیەکی شایستە و مووچەیەکی باشی بۆ دابین کرد. ئەمە جگە لەوەی ئەگەری بەخشینی تەواوەتی و گەڕانەوەی بۆ ڕووسیای بۆ ڕەخساند. دۆستۆیڤسکی دەبووژێتەوە و مەیلی تازە دەبێتەوە و سەرلەنوێ خوازگارییەکەی خۆی تازە دەکاتەوە.

لە بەرواری ١١/٢٤/دا، مۆڵەتی سەفەر بۆ کوزنیتسک وەردەگرێت. بەوپەڕی شادی و خۆشحاڵی دەگاتە ئەو شارە. ئەم جارەیان لە سەرکەوتنی خۆی دڵنیا دەبێت. ورەی زۆر بەرزە. ماری دەبینێ و ئیدی زۆر شتی بۆ باس دەکات و بەهار دێنێتە چۆکان، هێندە بە ئاو و تاو و گەرموگوڕی قسان دەکات، کە ماری دێتە جۆشوخرۆش. بۆی دەسەلمێنێ کە ئەوان بۆ یەکدی دروست بوون و بەدی هاتوون و دەبێ زەماوەند بکەن. بەڵام کێشەکەیان ئەوەیە کە پارە لە کوێ پەیدا بکەن. بە لای کەمەوە شەشسەد ڕۆبڵیان بۆ ئەم

کاره پێویسته. دۆستۆیڤسکی نەخشەیەکی بە دەستەوەیە، هەر کە دەگاتە سیمیپالاتینسک یەکسەر نامەیەک بۆ ڤیرانگیل دەنووسێت: "ئەگەر موقەدەر نەبێ و هیچ ڕووداوێک نەیەتە پێشێ، بەر لە جەژنی کەرنەڤاڵ ژن دێنم. هەڵبەت تۆ دەزانیت کێ دێنم. هێشتا خۆشی دەوێم. بە خۆی قایلە. وەک بۆی نووسیوم، وازی لە هەوا و هەوەسەکەی ئەم دواییانەی هێناوە. خۆزگە دەتزانی چۆن ژنێکە! بەڵام من تاکە پوولێکم پێ نییە. ئەم کارە، بە هەموو حیسابێک، بەلای کەمەوە شەشسەد ڕۆبڵی دەوێت و تێدەچێت. من بەتەمام ئەم پارەیە لە ئاغای کوڤریگین قەرز بکەم. مامم لە مۆسکۆ دەژی، پیاوێکی دەوڵەمەندە و زۆر جاریش یارمەتیی خانەوادەکەی داوین. بە پۆستەی ئەم جارەدا نامەیەکی بۆ دەنووسم و داوای شەشسەد ڕۆبڵی لێ دەکەم. ئەگەر ئەو برە پارەیەی بۆ ناردم، یەکسەر قەرزەکەی کوڤریگینی لێ دەدەمەوە."

جا بۆ ئەوەی ئەو برە پارەیە مسۆگەر بکات، خوشکەکەی خۆی دەکات بە گژ مامیدا. ئەم نامەیەی بۆ دەنووسێت: "خوشکی ئازیزم، هاوڕێکەم، هیچ ئیرادێک لەم کارەم مەگرە. لەبەر خاتری من کەمێک زەحمەت بکێشە. جگە لەمە هیچ چارێکی دیکەم نییە. ئەم ژنە ئەوەیە کە من بۆی دەگەڕێم، کالا لە قەد بالایە. لە ڕووی خوێندەواری و ڕۆشنبیری و پەروردەوە هاوتاین، بە باشی لێکدی دەگەین. من تەمەنم سیوپێنج ساڵە و ئەو بیستوهەشت ساڵە. من دەزانم تۆ وەک هەر خوشکێکی دڵسۆز، کە براکەی خۆی خۆش دەوێت، یەکەمین پرسیارت ئەمەیە کە ' چۆن و بە چی دەژیم؟' چونکە دەرامەتی من بەشی ژیاندن و بژێویی دوو کەس ناکات. بەڵام هەر چۆنێ بێ تەگبیری حاڵی خۆم دەکەم. من پیاوێکی باش و دەوڵەمەند دەناسم، کە خۆشی دەوێم و نێوانمان خۆشە. داوای قەرزی لێ دەکەم و پاشان قەرزەکەی دەدەمەوە. بۆیە بەتەمام پەنا بەرمە بەر مامم، هەمو شتێکی بۆ ڕوون دەکەمەوە، هیچ شتێکی لێ ناشارمەوە. نامەکە بە ئەدرەسی تۆدا دەنێرم. تکایە، هەر کاتێک هەستت کرد مجێزی خۆشە، نامەکەی بدەیە و هەموو شتێکی بۆ باس بکە."

لە بەرواری ١٨٥٧/٢/٢٣دا نەقیب کوڤریگین، کارمەندی کارخانەی لۆکتیڤسک، ئەو شەشسەد ڕۆبڵەی کە دۆستۆیڤسکی داوای کردبوو، بۆ دەنێرێت.

له بەرواری ١٨٥٧/٢/٢٧دا، مۆڵەتێکی دووهەفتەیی وەردەگرێت، تا زەمینە بۆ زەماوەندەکەی خۆش بکات و تەگبیری کاروباری پڕۆژەی زەوجینەکەی بکات. نامەیەک بۆ میشێلی برای دەنووسێت و تکای لێ دەکات هەندێ شتی گرنگی بۆ بنێرێت، وەک کراس، شەپقە، سەرپۆش، دەستماڵ، هەندێ دەستەسڕی کەتانی ناسک، ئەگەر کرا دوو کڵاوی نەوار و قەیتان شین. هەڵبەت زۆر چاک دەیزانی کە هەردوو براکەی و هەردوو خوشکەکەی و میمکەکانی و پورەکانی تێکڕا، بەم زەماوەندە ڕازی نین، بەڵام گوێ بەمە نادات. بەر لە کاتی زەماوەندەکە، خۆی پیشانی دکتۆریک دەدات و یارۆی دکتۆر دڵنیای دەکات کە ساغ و سەلامەتە و عەیب و عەلەمی نییە.

ئەنجام لە بەرواری ١٨٥٧/٢/٦دا، لە کڵێسەی ئەرتەدۆکسی ڕووسیادا، لە شاری کوسنیتسیک، ملازم دۆستۆیڤسکی و خاتوو ماری دیمیتریڤینا ئیسایێف، لێکدی مارە دەکرێن. یەکسەر جووتە ژنومێردی گەنج بەرەو سیمیپالاتینسک دەڕۆن و دۆستۆیڤسکی دەست بەکار دەبێتەوە. بەڵام ئەو بارگرژیە عەسەبییەی کە لەم دوادواییانەدا دەیگرێت، زۆر لەوانەی پێشوو توندتر دەبێت. ئەو گۆڕانە کتوپڕەی بەسەری دێت و دەکەوێتە نێوان ئومێدەواری و نائومێدییەوە، دڵی تەنگ دەبێ، مجێزی تێک دەچێ، تووشی دەروونپەرێشییەکی ئەوتۆ دەبێت، کە بوونی نووسەر بە تەواوەتی دەهەژێنێ. کاتێک کە لە بارناڤال لا دەدەن، فێی لێ دێت. ماریی تازەبووکی گەنج، بە چاوی خۆی ئەم حاڵەتە دەبینێ. دۆستۆیڤسکی دەکەوێتە سەر ئەرزەکە، بەدەم ئازارەوە گینگڵ دەدات. هانکەهانکی پێ دەکەوێ، وەک شێتان بە مست بەردەبێتە هەواکە. کەفێکی زەرد لە دەم و زارییەوە دەپرژێ. لەناکاودا گەرووی دەگیرێت، دەگاتە حاڵی خنکان، چیوای نامێنێ بە بەرچاوی ژنە گەنجەکەیەوە چاو لە ژیان بپۆشێت و ژنەی داماو، خەریکە لە بێزدا و لەترسدا زیرە بکات و وشک ببێت.

چۆن دەتوانێ ئەم بوونەوەرە سەیر و غەریب و ئاڵۆزەی خۆش بوێ، کە لە ناکاودا وەک گیانەوەرێکی ترسناکی لێ دێت؟ شووی یەکەم، خستیە باوەشی بابایەکی بادەنۆشی ئالوودەی هەمیشەسەرخۆشەوە، کە هەمیشە بە سەری کۆت، قژی بژ، ئارەقەی لێ دەچۆڕا، بە لارەلار، لە کاتێکدا بۆن بۆگەنی

مەشرووب لە سەرتاپای دەهات، خۆی بە ماڵدا دەکرد و بە دزییەوە، لە سوچێکدا دەڕشایەوە. شووی دووەم خستیە باوەشی پیاوێکی نەخۆشەوە، کە بە بەرچاوی ئەوەوە تل دەدات. لەسەر ئەرزەکە هەڵدەپلکێ، وەک گیانەوەر دەزریکێنێ و وەک شتێکی پەتەڕی و تووڕە لەم دەڕوانێ و مۆڕەی لێ دەکات. ئەم جارەش هەنگوینە مانگەکەی، بەم ناخۆشییە کۆتایی دێت. ئەم جارەش کەمترین هیوای لە هەنبەر ئەم واقعە تاڵەدا هەرەس دێنێت. بە پەلە دکتۆرێکی دێننە سەر، یارۆی دکتۆر بێ هیچ پەردەپۆشییەک و ڕاستەوخۆ دەڵێت، کە فێیەتی و پێویستی بە پشووی دوورودرێژە. جووتە هاوسەر ناچار چوار دانە ڕۆژ لە بارناڤاڵ، لە ماڵی دۆستێکی خۆشمەشرەبدا مانەوە. دۆستۆیڤسکی بە هۆی ئەم کارەساتەوە تەواو پەرێشان بوو، بە خەیاڵی خۆی ژنەکەی لە ژیانێکی دژوار و ناخۆش ڕزگار کردبوو، نەک ڕزگاری نەکردبوو، بەڵکو تووشی ژیانێکی سەختتری کردبوو. ئیدی هیچ ئومێدێک نەبوو کە ژینگە و کەشوهەوایەکی ئاشقانەیان لە نێواندا دروست ببێ و وەک دوو هاوسەری بەختەوەر پێکەوە بژین. کەچی دەبوایە بە ناچاری پێکەوە بژین، خۆیان فریو بدەن، یەکدی بخەڵەتێنن و وا بزانن کە یەکدییان خۆش دەوێ.

ماری دیمیتریڤینا کەسێکی زۆر مەغروور و لەخۆبایی بوو، نەیدەویست لە لای هیچ کەسێک دان بە هەڵەکەی خۆیدا بنێت. لە نامەیەکیدا بۆ خوشکەکەی دەڵێت: "نەک هەر مێردەکەم، ئەو پیاوە باش و هۆشن و زیرەکە، خۆشی دەوێم و نازم دەکێشێت، بەڵکو دۆستان و کەسوکارەکەشی، زۆرم ڕێز و حورمەت دەگرن."

دۆستۆیڤسکی و ژنەکەی لە بەرواری ١٨٥٧/٢/٢٠دا، بۆ سیمیپالاتینسک گەڕانەوە. دەبوا بکەونە تاقیبی ئەوەی خانوویەک پەیدا بکەن و پارەیەک پەیدا بکەن و ناوماڵێک پێکەوە بنێن و ژیانی تازەی خۆیان ڕێک بخەن. ماری لەبەر هەوڵ و هەڵپەی خۆی و ماندوویەتی، نەخۆش دەکەوێت. جا بۆ نەگبەتی، ڕادەگەیەنرێت کە بە دەستەوەیە نمایشێکی سوپایی ساز بکرێت، کە جەنەڕاڵ فەرماندەی فەوجەکە دێتە تەماشاکردنی نمایشەکە، ئیدی جموجۆڵ و قەرەباڵغی و جەنجاڵییەکی زۆر، بە بۆنەی ئامادەکردنی ڕێوڕەسمی نمایشەکەوە دەکەوێتە شارەوە. بەڵام دوای ئەنجامدانی نمایشەکە، ئیدی

بەرەبەرە شار ئارام بووەوە. ماری ماڵەکەی دۆستۆیڤسکی دەڕازێنێتەوە. ئیدی ژینگە و کەشوهەوایەکی خۆشی ئەوتۆ بۆ ئەم پیاوە نەگبەت و کڵۆڵە دروست دەکات، کە خەڵکی ئەم شارە چکۆلە بەغیلیی پێ دەبەن. خەڵکەکە بە جۆرێ ڕووی تێدەکەن، کە ماڵەکەی دەگۆڕێت بۆ دیوەخانێکی ئەدەبیی چکۆلە و میوانەکان لەم دیوەخانەدا بە فەڕەنسی قسان دەکەن.

فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ، لە ئاخروئۆخریی هەیڤی پێنجدا، بە بۆنەی نەخۆشییەوە، مۆڵەتێکی هەشتهەفتەیی وەردەگرێت، کە لە گوندەکانی دەوروبەری سیمیپالاتینسکدا بەسەری دەبات.

لەو ماوەیەدا، پۆلی کوڕی ژنەکەی دۆستۆیڤسکی، لە تیپی پێشەنگی سوپایی نەجیمزادان وەردەگیرێت و خانەوادەکە ژیانێکی سادە دەگوزەرێنن.

موراسیلەکەی دۆستۆیڤسکی، کە گەنجێک بوو بە ناوی ڤاسیلی، وەک عەرەبانچی و خولام و چێشتچی، خزمەتیان دەکات. ئیدی دۆستۆیڤسکی کەمێک وەخۆ دێتەوە، کەمێک قەڵەو دەبێت و بیر لە هیچ شتێک ناکاتەوە، تەنیا لە نووسینی پڕۆژە فیلیڤانییەکانی ئایندەی نەبێت.

بەشی هەشتەم

نووسەری سەرباز

لە ساڵی یەکەمی خزمەتی سەربازیدا لە سیمیپالاتینسک، ژیانی سوپایی دەرفەتی ئەوەی نەدەدا فریای نووسین بکەوێ، پاشتریش ئەشق و خۆشەویستیی ماری، هەموو هۆشوگۆشی داگیر کردبوو، بە دەگمەن لای بە لای نووسیندا دەکردەوە. خۆ ئەگەر ناوبەناو شتێکی کەمی نووسیبا، ئەوەشی زۆر بە نابەدڵی دەکرد. "هاوڕێم، من لەم ساڵەی دواییدا، زۆر نیگەران، پەرێشانبیر و خەمبار بووم، لە عەزابێکی ڕۆحیی دەروونیی ئەوتۆدا بووم، کە دەستم نەدەچووە هیچ کارێک." هەڵبەت جۆرە زیدەڕۆییەک بەم قسەیەی ئەوەوە دیارە، چونکە لەو سەروبەندەدا، خەریکی ئامادەکردن و تۆمارکردنی کەرەستە و بابەت بوو بۆ ڕۆمانی یادگارییەکانی خانەی مردوان. ئەمە جگە لەوەی کە بە خۆی دەڵێت: "پێوەم ڕۆمانێکی کۆمیکی بنووسم، بەڵام تەنیا هەندێ بەشی پەڕاگەندەم لێ نووسیوە."

دۆستۆیڤسکی لە ساڵی ١٨٥٥دا، پەخشانێکی پڕ جۆشوخرۆش بە بۆنەی مردنی نیکولای یەکەمەوە دەنووسێت، هەڵبەت نیکولای یەکەم هەمان شا تزار بوو، کە حوکمی بێگارەزیندان و دوورخستنەوەی بۆ ئەم بڕییەوە. پەخشانەکە بۆ شابانۆ ئەلکساندەرا فیۆدۆرڤینا دەنێرن:

"هەموو شتێک بڕایەوە
ئەو لە ژیاندا نەما
چەندم خۆش دەویست، ڕێزم لێ دەگرت
من زاتی ئەوە ناکەم
بەم لێوە تاوانکارانەی خۆم ناوی بەرم

کارە نەمرەکانی گەواهیی
دەورانی حوکمڕانیی ئەون.
* * *
لە تازیەی ئەودا
ڕووسیا، وەک خاک و وڵاتێکی هەتیو
فرمێسک دەڕێژێ
لە ترسدا وەک پارچەسەهۆڵێک
جەمەدیوە.
بەڵام تۆ، تەنیا تۆ
لە هەموو کەس زیاتر
لەدەستت داوە،
لە هەموو کەس زیاتر
لە تۆ چوو..."

ئیدی ئەو پەخشانە بە هەمان تۆن و نەفەس بەردەوام دەبێت و دەگاتە نزیکەی سەد بەیت. بێگومان پەخشانێکی دەستکرد و موبالەغەئامێزە. دوای ئەمە و لە ساڵی ١٨٥٦دا، پەخشانێکی دی بە بۆنەی تاجگوزاریی ئەلکساندەری دووەمەوە دادەنێ، کە ئەمە کۆپلەیەکیەتی:

"بەرەو تۆ
ئەی سەرچاوەی ڕەحمەتی خوا
ئەی کانگای خشووعی پیرۆز
دوعا و نزا و سەڵاواتی میللەتی ڕووس
بەرز دەبێتەوە..."

دوای ماوەیەک ئاقیبەت و ئاکامی ئەم پاڕانەوە و مەراییە پەنهانەی نووسەر، لە ڕای ئازادیدا دەبینین.

دۆستۆیڤسکی بەدەم چاوەڕوانیی لوتفی تزارەوە، کاتی خۆی بەدەم کۆمەڵێک پڕۆژەی جیاوازەوە دەقەتێنێ. گوتارێک دەربارەی هونەر دەنووسێت و پێشکەش بە شازادەخانم ماری نیکولایوڤنای دەکات، کە سەرۆکی ئەکادیمیای هونەر دەبێت. دیارە خاوەنی ئەو پلە و پۆستە بەرزە، دەیتوانی ڕۆڵێکی زۆر گرنگ لە هەموارکردن و کەمکردنەوەی سانسۆر ببینێ.

دۆستۆیڤسکی دەنووسێت: "دەمەوێ مۆڵەت وەربگرم، کە کارەکەم پێشکەش بە پۆستی سەرۆکایەتی بکەم و بەبێ ناوی نووسەر بڵاوی بکەمەوە." هەمان بیرۆکە بۆ بەرهەمی دواتریشی پەیڕەو دەکات، کە ئەم بەرهەمە بریتییە لە کۆمەڵە گوتارێک بە ناوی نامە گوندییەکان و ڕەخنەیەکی ئەدەبیی زۆر سادەوساکارە لە هەندێ نووسەری هاوچەرخ. ئیدی دەکەوێتە پەیجۆری و پەیگیریی ئەو کتێبانەی کە لە ڕووسیادا بڵاو دەبنەوە. لە نامەیەکیدا بۆ مایکۆڤ دەنووسێت: "تورگینیڤم لە هەموان خۆشتر دەوێ، لێ حەیفێ کە خاوەنی ئەم بەهرە گەورەیە، بەم جۆرە فەرامۆش دەکرێت. هەروەها لیۆ تۆڵستۆیم زۆر خۆش دەوێ، لێ مخابن کەم دەنووسێت (لەوەشە من هەڵە بم). ژنانی نووسەر و ئەدیبی ئێمە وەک هەموو ژنانی ئەدیب، دەنووسن، یانی بە شێوەیەکی زیرەکانە و ناسک دەنووسن. زۆر بە پەلە هەرچییەکیان لە دڵدا بێ، هەڵیدەڕێژنە سەر کاغەز، سۆزی دەروونی خۆیان ناشارنەوە. تکایە ئەوەم بۆ ڕوون بکەوە، بۆچی ئەدیبێکی ژن، قەت نابێت بە هونەرمەندێکی جیددی؟"

دۆستۆیڤسکی، بە ناچاری واز لە پڕۆژەی کتێبی نامە گوندییەکان دێنێ، چونکە سەرچاوەی پێویستی بۆ ئامادەکردنی کتێبی ناڤبری چنگ ناکەوێت. ڕۆژنامەی لە لا نییە، کتێب کەمە. لە نامەیەکدا بۆ براکەی دەنووسێت: "هەموو شتێک لە ناخمدا ڕوو لە مردنە. بیرۆکە ئەدەبییەکانم، پیشە و بەهرە ئەدەبییەکەم ڕوو لە ئاوابوونە."

کەڵکەڵەی بڵاوکردنەوەی گۆڤارێکی ئەدەبی دەکەوێتە سەر. بیر لە نووسینی ڕۆمانێک دەربارەی ساڵانی ژیانی لە سیبریا دەکاتەوە. بەڵام میشێل ئەو چیرۆکەی بیر دەخاتەوە، کە دۆستۆیڤسکی هەشت ساڵ لەوەوپێش لە قەڵای ئەلیکسی نووسیبووی، بە ناونیشانی قارەمانی بچووک.

دۆستۆیڤسکی لەم کارەی خۆی ڕازی نەبوو. لە یەکەمین نامەیدا، کە پاش ئازادبوونی لە زیندان بۆ براکەی نووسیبوی، داوای لێ کردبوو کە دەستنووسی ئەو کارە نەدات بە هیچ کەسێک. بەڵام براکەی بەگوێی ناکات، لە دەرفەتێکی لەباردا، دەستنووسی قارەمانی بچووک دەدات بە بەڕێوەبەری گۆڤاری ساڵنامەی نیشتمان. هەر زوو فیۆدۆر لەم سەرپێچییەی خۆی ئاگەدار دەکاتەوە و چاوەڕوانی گلەیی و گازاندەی دۆستۆیڤسکی دەکات. بەڵام دۆستۆیڤسکی هەر کە گوێی لە وشەی "بڵاوبوونەوە" دەبێت، بە جۆرێ دێتە جۆشوخرۆش، کە هەموو بۆچوونە ڕەخنەییەکانی خۆی فەرامۆش دەکات و لە دڵی خۆیدا دەڵێت: "ئایا شتی وا دەبێت، دوای هەشت دانە ساڵ، دەرفەتی ئەوەم بۆ بڕەخسێت کە دەقەکەی خۆم بە چاپکراوی بخوێنمەوە بگەڕێمەوە بۆ دونیای ئەدەب، ڕابردووم بە ئێستامەوە گرێ بدەم؟" دونیایەک پرسیار بەسەر براکەی و فرانگیلدا هەڵدەڕێژێت: "بۆچی تا ئێستا چیرۆکی منداڵانەکەیان بۆ بڵاو نەکردوومەتەوە؟ ئایا سانسۆر ڕێگەی نەدەدا؟ تکایە پێم بڵێن ئایا چاپی دەکەن؟ ئایا خوێندوویانەتەوە؟ بۆچی نایخوێننەوە؟ ئاگەدار بە کە چارەنووسی ئەم دەقە چکۆلەیەم، چیرۆکێک بۆ منداڵ زۆر بە لاوە گرنگ و مەبەستە."

ئیدی بێزار دەبێت، سەبری دەسوێ. هەڵچوونی شادیئامێزی نووسەرێکی تازە کوورەی لە دڵ و دەروون دەگەڕێت. جارێکی دی خولیا و خەمە ئەدەبییەکانی دەبووژێنەوە. بڵاوبوونەوەی دەقی قارەمانە چکۆلەکە، ئەو ڕێگەیەی لێ دەکاتەوە کە لەمێژ بوو لێی گیرابوو. مادامێکی ئەم هەوڵە ئەدەبییەی پەسەند کرا، ئیدی لە ئێستا بەدواوە ترسی لە ئایندەی نابێت. بە جورئەتەوە دەست بە نووسین دەکات. زۆری پێیە بۆ نووسین! ئیدی گەنجینەی بیر و خەیاڵ و ئەزموونەکانی ژیانی، بە بێنازی نامێننەوە.

ئەنجام لە مانگی ئابی ساڵی ١٨٥٧دا، چیرۆکی قارەمانە چکۆلەکە لە گۆڤاری ساڵنامەی نیشتماندا، بە ناوی خوازراوی م. ی. بڵاو دەبێتەوە.

میشێل داوا لە فیۆدۆر میخائیلۆڤیچی برای دەکات، کە بەلەز ئەو ڕۆمانەی بۆ بنێرێت کە لە نامەکانی پێشوویدا باسی کردبوو. چونکە نیازی وایە بیدات بە ڕۆژنامەیەک، کە خەریکە تازە بە ناوی پەیڤی ڕووسییەوە دادەمەزرێت.

ئیدی بەوپەڕی متمانەوە داوای سلفەیەکی پێنجسەد ڕۆبڵی لە بەڕێوەبەری ڕۆژنامەکە کردووە بۆ فیۆدۆر میخائیلۆڤیچی برای و بەڵێنی پێ داوە، کە بەر لە کۆتایی ساڵی ١٨٥٨، دەستنووسی ڕۆمانەکەی بداتێ. بەڵام فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ، لەو ماوەیەدا پەیوەندی لەگەڵ یەکێک لە ئەندامانی پیلانەکەی سان پترۆسبۆرگدا، بە ناوی پیلیشیف دەگرێت، کە لە مەینەتیی زیندان و دوورخستنەوە بۆ سیبریا ڕزگار ببوو. ئیدی وەک سەربازێکی سادە و بە ناوی سزاوە، هەواڵەی ئۆردووگای ئۆرانبۆرگ کرابوو.

پیلیشیف لە سەرەتای ساڵی ١٨٥٦وە، ڕازی ببوو کە هاوکاری لەگەڵ ڕۆژنامەی پەیکی ڕووسیادا، بە سەرنووسەریی کاتکۆڤ، بکات. ئیدی دۆستۆیڤسکی لەسەر داوای ئەم کۆنەدۆستە، بەڵێنی نووسینی ڕۆمانێکی دا و پێنجسەد ڕۆبڵی وەک پێشەکی وەرگرت.

بەڵام ئەم دوو سلفەیە، واتە پێشەکییەکەی هەردوو ڕۆژنامەی پەیکی ڕووسیا و پەیڤی ڕووسیا، دۆستۆیڤسکییان تەواو نیگەران و شپرزە کرد، چونکە دەیویست بە ڕۆمانێک دەست پێ بکات کە بە دڵی خۆی بێت، بەڵام نووسینی بەرهەمێکی لەو جۆرە، بە پەلە و لە کات و ماوەیەکی دیاریکراودا، کارێک نەبوو بە ئاسانی بێتە دەستەوە. لە نامەیەکیدا بۆ براکەی دەڵێت: "سەبارەت بە ڕۆمانەکەی من، بۆ هەردووکمان شتیکی ناخۆش هاتووەتە ئاراوە، ئەویش ئەوەیە کە من بڕیارم داوە و لە دڵی خۆمدا سوێندم خواردووە، کە لە ئێستا بەدواوە هیچ شتێکی ناپوختە و جەڵەبی بڵاو نەکەمەوە، تا باش بیری لێ نەکەمەوە و بە وردی پێیدا نەچمەوە و تەواو لێی دڵنیا نەبم، یانی ناتوانم بەڵێنی ئەوە بدەم، لە ماوەیەکی دیاریکراودا، کارێک تەواو بکەم، چونکە سلفەیەکی پێشوەختەم لە سەری وەرگرتووە. مەخابن جاران ئەو جۆرە کارانەم دەکرد. ئەم ڕۆمانەی بە دەستمەوەیە، لق و پۆپی زۆری لێ دەبێتەوە، بەڵام مخابن، ناچارم بە هۆی ئەو پێشەکییەوە کە وەرمگرتووە، زوو تەواوی بکەم و بە نیوەچڵی هەڵیکزێنم. ئەمە زۆری نیگەران کردووم، خۆیشم نازانم چ بکەم. من سێ دانە ساڵە، کەرەستەی بۆ کۆ دەکەمەوە، بیری لێ دەکەمەوە، لەگەڵیدا دەژیم، جا وەرە بە ناچاری و بە نیوەچڵی بیدەم بە دەستەوە. کەرەستە و بابەتەکان ئەوەندە زۆرن، بە تەنیا

بۆم ڕێک ناخرێن. هەندێ بەشیم نووسیوە، گەلێک لە دیمەن و بەشەکانیم تۆمار کردووە و ڕێک خستووە. ڕەشنووسی پتر لە نیوەی ڕۆمانەکەم تەواو کردووە، بەڵام دڵنیام نیوەکەی دیکەیم تا ئەوکاتەی کە پێویستم بە پارە دەبێت، بۆ تەواو ناکرێت. بۆیە حاڵی حازر ڕۆمانەکە و هەموو ئەو باری سەرنج و تێبینییانەی کە نووسیومن و ئەو کەرەستە و بەڵگەنامانەی کۆم کردوونەتەوە، حازر و ئامادە لە چاوی مێزەکەمدا هەڵم گرتووە."

دۆستۆیڤسکی دوای ئەوەی بیر و خەیاڵی تەواوکردنی ڕۆمانەکەی لە مێشکی خۆی وەدەر دەنێ، بیر لە نووسینی دوو چیرۆکی کەمبایەختر لە ڕۆمانەکە دەکاتەوە، کە بریتین لە چیرۆکەکانی خەونی هاپۆ گیان و گوندی ستیپان چیکۆڤۆ. هەڵبەت لەم کارەی خۆی ڕازی نییە، دەربارەی چیرۆکی خەونی هاپۆ گیان بۆ براکەی دەنووسێت: "من چیرۆکی خەونی هاپۆم بەدڵ نییە، هەڵبەت پێم ناخۆشە، بەم حاڵ و ڕەوشە خراپەوە، بیروبۆچوونی خۆم لە چوارچێوەی چیرۆکێکدا پێشکەش بە جەماوەر بکەم. مەحاڵە پیاو بتوانێ لە حاڵێکی وا نالەباردا، ئەوەی دەیەوێ بیڵێت. ئەگەر کەسێک بێپارەیی ناچاری نەکات، هەق نییە شتی کاڵوکرچ و ناپوختە بڵاو بکاتەوە. من دەبێ لەپێناوی پارەدا چیرۆکان هەڵبکوڕووزێنم، کە کارێکی زەحمەت و ناخۆشە."

چیرۆکی خەونی هاپۆ، چیرۆکێکی ساتیری زۆر کۆمیدییە. بابەتی سەرەکیی چیرۆکەکە، زەماوەندی پیرەمێردێکە بە شێوەیەکی ناچاری و دەستکرد. لە چیرۆکی گوندی ستیپان چیکۆڤۆدا، دۆستۆیڤسکی وێنەی کارەکتەرێکی ڕیسککار دەگرێت بە ناوی ئۆپیسکین، کە بابایەکی لیبڕاڵی ئازادیخوازی بێبەخت و یەغباڵە. ناچارە لایەنگرەکانی خۆی بە قسەی زل و قەبە و قەڵەوی بێناوەڕۆک و پووچ فریو بدات. بە ئاخ و ئۆف و ناڵە و گریە و فرمێسکڕشتن، ختووکەی سۆزیان بدات. هەندێ لە ڕەخنەگرەکان گوتوویانە کە ئۆپیسکین، وێنەیەکی کاریکاتێکری بیلینسکییە، بەڵام لەوە دەچێت بەڕاستی وا بێ. بە هەرحاڵ، ئەم کابرا لەزەتخواز و بێحەیایە، ئەم تەرتووفە بە ناو سۆسیالیستە ڕیاکارە، ئەم گەندەڵە بێسەروبەرە، ئەم شەیتانە ڕیاکارە بە ڕواڵەت پاک و بێگەردە، خۆی لە خۆیدا پێشەکییەکە بۆ بەدیهێنانی شەیتانە

گەورەکانی ناو ڕۆمانی ئەهریمەنان، کە هەموویان جۆرە خوویەکی شەیتانانەیان تێدایە.

دۆستۆیڤسکی لە ساڵی ١٨٧٣دا دەڵێت: "من ئەم چیرۆکە لە سیبریادا، دوای ئەوەی ماوەیەکم لە زیندانی بێگارەزینداندا بەسەر برد، نووسیوە. تەنیا بەو مەبەستەم نووسی، کە دووبارە بگەڕێمەوە بۆ دونیای ئەدەبیات، هەڵبەت ترسی زۆریشم لە سانسۆر هەبوو، بۆیە بە ناچاری چیرۆکێکی ناسک و چکۆلەم بەوپەڕی سادەیی و بە هەمان بێگەردیی ئاسمانی شین، بە جۆرێ نووسی، کە مایەی سەرنج بێت."

خەونی هاپۆ، لە ساڵی ١٨٥٩دا لە ڕۆژنامەی پەیڤی ڕووسیادا بڵاو بووەوە. بەڵام چیرۆکی گوندی ستیپان چیکۆڤۆ، بە هۆی بەدحاڵیبوونێکەوە، کە لەگەڵ ڕۆژنامەی پەیکی ڕووسیادا چێ بوو، لە گۆڤاری ساڵنامەی نیشتمان بڵاو بووەوە. هەڵبەت پێتڤیە لێرەدا ئاماژە بۆ ئەوە بکرێت کە ئەم چیرۆکە ئەو سەرکەوتنەی بەدەست نەهێنا کە شایستەی پێگە ئەدەبییەکەی خۆی بوو. خوێنەران و ڕەخنەگران ئەم نووسەرەیان فەرامۆش کردبوو، ناوی لە لیستی نووسەرانی چالاک و چەلەنگ ڕەش کرابووەوە. لەوە دەچوو سەر بە قۆناغ و سەردەم و دونیایەکی دیکە بێت. ئیدی مەسەلەکە لەوە دەرچووبوو کە پێگەیەکی کۆن و لێکدابڕاو نۆژەن بکاتەوە، بەڵکو ئەمە بوو دەبوایە سەرلەنوێ لە هەوەڵەوە خۆی بناسێنێ، لە سفرەوە دەست پێ بکاتەوە. دەبوایە بەوپەڕی سەبر و پشوودرێژی، بەوپەڕی زەحمەتەوە، خوێنەران و هەوادارانی خۆی یەک دوای یەک ئاشت بکاتەوە. دۆستایەتیی ئەو دۆست و برادەرانە بەدەست بێنێتەوە، کە لێی تۆرا بوون.

وێڕای ئەو هەموو قەرزەی بەسەرییەوە بوو، سەرباری ئەو داوایانەی لێی دەکرا و پەیوەندییان بە چارەنووسییەوە هەبوو، زۆر پیاوانە و جوامێرانە، بە ورەیەکی زۆر بەرزەوە دەستی بە خەبات کردەوە.

دەبوایە پێش هەموو شتێک خۆی لە تاراوگە و خزمەتی بە زۆری سەربازی ڕزگار بکات. قۆناغەکانی ئەم ڕێڕەوە بەرەو ئازادی، هەرچەندە دیار و قابیلی پێشبینی نەبوو، بەڵام بە شێوەیەکی ئاسایی و سەیر تەیکراو بڕایەوە.

دۆستۆیڤسکی، لە سەرەتای ساڵی ١٨٥٥دا، پەخشانێکی نووسی، هەمان ئەو پەخشانەی کە پێشتریش ئاماژەمان کردێ. ئەم پەخشانەی پێشکەش بە شابانۆی ڕووسیا کرد. جەنەڕاڵ گاستفۆرد بەمە دەزانێت و داوا دەکات کە لەبری ئەوە پلەی دۆستۆیڤسکی بەرز بکرێتەوە، پلەی مولازمی بدرێتێ، هەڵبەت لەگەڵ ئەم ڕوونکردنەوەیەدا: "وەک هاندانێک بۆ ئەو ڕەفتارە شایستەیەی کە نواندوویەتی. وەک ڕێزێک بۆ ئەو پەشیمانییە ڕاستەقینەیەی کە سەبارەت بە هەڵە گەورەکانی سەردەمی گەنجیی خۆی، دەربڕیوە."

لە مانگی نۆڤەمبەری ساڵی ١٨٥٥دا، دۆستۆیڤسکی پلەی مولازمی پێ درا.

فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ، لەساڵی ١٨٥٦دا پەخشانێکی دیکەی نووسی، ئەم جارەیان لە مەدح و ستایشی تزار ئەلکساندەری دووەمدا بوو. ئیدی پەخشانەکە دایە دەست جەنەڕاڵ گاستفۆر، کە دەچوو بۆ ڕێوڕەسم و ئاهەنگی تاجگوزاری. هەروەها کۆپییەکی هەمان پەخشانی بۆ بارۆن ڤیرانگیل نارد و تکای لێ کرد کە لە ڕێگەی خۆیەوە بیگەیەنێتە خاوەنشکۆ گاستفۆر، پەخشان و داخوازییەکەی دۆستۆیڤسکی دەدات بە جەنەڕاڵ سۆخوزانیت و سۆخوزانیت فەرمان دەکات کە بەرواری وەرگرتنەکەی لای خۆی تۆمار بکات و پێی بڵێ چاوەڕوان بکات. بەڵام دۆستۆیڤسکی بێ ئەوەی چاوەڕوان بکات، لە مانگی ئازاری ساڵی ١٨٥٦دا، پەنا وەبەر جەنەڕاڵ تۆتلۆبینی فەرماندەی فیرقەی ئەندازە دەبات. برایانی تۆتلۆبین، کاتی خۆی لە خوێندنگەی ئەندازیاراندا، دۆست و هاودەورەی بوون. بەڵام تۆتلۆبین، شۆرەت و ناوبانگێکی پەیدا کردبوو. ئەم خوێندکارەی جارانی خوێندنگەی ئەندازیاران، لە گەمارۆی سباستوپۆلدا، عەگیدی و دلاوەییەکی شایستەی نواندبوو و سەرنجی تزاری ڕاکێشابوو و نازناوی کۆنتی پێ بەخشیبوو.

دۆستۆیڤسکی نامەیەک بۆ ڤرانگیلی دۆستی دەنووسێت و دەڵێت: "من جاران ئەم پیاوەم زۆر باش دەناسی. براکەی هاوڕێی منداڵێتیم بوو. چەند ڕۆژێک بەر لە گرتنەکەم، تووشی بووم، چاک و خۆشی و تەوقەیەکی گەرموگوڕمان کرد، باوەڕ ناکەم منی لەبیر کردبێت."

ئیدی نامەیەکی دوورودرێژ، بە شێوازێکی زۆر نەرم و پڕ موجامەلە و خاکەساری بۆ تۆتلۆبین دەنووسێت: "دەترسم کاتێک کە چاوت بە ناو و

واژۆکەم بکەویت، نەمناسیتەوە، هەرچەندە کاتی خۆی (دەمێکە)، شانازیی دۆستایەتیی تۆم پێ بڕابوو. هەروەها دەترسم هەر کە نامەکەی منت پێ بگات، بەر لەوەی بیخوێنیتەوە، تووڕی بدەیت و لەم پڕکێشییەی من تووڕە ببیت، کە مدارای ئەم فاسیلە زۆرەی نێوان خۆمانم، تۆ و من نەکردووە. من لە ژیانمدا زۆر ئەزموونی تاڵم بینیوە، هەمیشەش بە هۆی ئەمەوە بووە کە ئەم فاسیلانەم ڕەچاو نەکردووە." ئیدی درێژە بە گێڕانەوەی سەربووردەی گرتنکەی خۆی، درێژە بە نامەکەی دەدات و دەربارەی ناردنی بۆ تاراوگەی بێگارەزیندان، دەڵێت: "من دەزانم، لەسەر بیروبۆچوون و باوەڕەکانم دەستگیر کرام. بەڵام بیروباوەڕان دەگۆڕێن، مرۆڤ بە خۆیشی بەدەم تێپەڕبوونی ڕۆژگارەوە دەگۆڕێت. جا ئێستا بۆچی لەبەر خاتری شتێک کە تەواو بووە و بڕاوەتەوە، عەزاب بکێشم. لەپێناوی شتێکدا کە زەڕرەیەک باوەڕم پێی نەماوە، لە ڕای کۆمەڵێک هەڵەی ڕابردوودا، لەسەر بیروباوەڕێک، کە پووچی و ناپایەداریم بە تەواوەتی بۆ ساغ بووتەوە، عەزاب و ئازار بکێشم. جا بەش بە حاڵی خۆم حەز دەکەم کەسێکی بەسوود بم. چەند ناخۆشە پیاو توانایەکی باشی ڕۆحی و دەروونیی هەبێ، سەری بەسەر شانوملیدا خوار بێتەوە و لە بێکاریدا نەزانێ چ بکات. هەموو هۆش و گۆشم لای ئەمەیە کە لە سەربازی ڕزگار بم و کارێکی مەدەنی بگرمە ئەستۆ، ئیدی گرنگ نییە ئەو کارە لە هەر شوێنێک بێت، لە هەر شوێنێکی ڕووسیادا بێ، تەنانەت ئامادەم لێرەش بم. تەنیا ئەوەندەم دەوێ کە مافی چاپکردنی بەرهەمەکانم هەبێت. دڵنیام دەتوانم لەم ڕێگەیەوە، خزمەتێک بکەم. من دەزانم کە بەم نامەیە، لە ڕووی یاساییەوە، هەڵەیەکی تازەم کردووە، بەڵام تۆ کەسێکی لێبوردە و میهرەبانیت، دڵنیام بە میهرەبانیی خۆتم دەبەخشیت." بەڵام تۆتلۆبین، زۆر لە میهرەبان زیاتر بوو؛ زۆر بە پەلە، توانیی بەڵێن لە گراندۆک نیکولا وەربگرێت، کە بەخۆی (واتە گراندۆک نیکولا)، لە لای وەزیری بەرگری، بۆ دۆستۆیڤسکی تێبکەوێت.

ئەوە بوو لە بەرواری ١٨٥٦/١٠/٢٠دا، دۆستۆیڤسکی بەرز کرایەوە بۆ پلەی ملازمی دووەم. دوای شەش مانگ، سەرلەنوێ مافی نەجیمزادەیی بۆ گێڕدرایەوە. لەو بارەیەوە دەڵێت: "بە فەرمانی تزار (پاشای ڕووس) دووبارە

مافی نەجیمزادەیی خۆم بەدەست هێنایەوە. ئەمەش مانای وایە لە هەموو خەتایەکانم بەخشراوم."

ئەنجام لە بەرواری ١٨٥٨/٢/١٦دا، دۆستۆیڤسکی داوا دەکات کە بە هۆی نەخۆشییەوە خانەنشین بکرێت. مامەڵەی خانەنشینیەکەی یەکساڵی تەواو دەخایەنێت. لە بەرواری ١٨٥٩/٣/١٨دا، بە فەرمانی تزار ڕێگە دەدرێ لە خزمەتی سوپا دەربچێت و بگەڕێتەوە بۆ ڕووسیا. بەڵام نابێ لە سان پترۆسبۆرگ یان موسکۆ ئاکنجی و نیشتەجێ ببێ. شاری چکۆلەی تڤیر بۆ ئاکنجیبوونی دیاری دەکرێت و لەژێر چاودێریدا دەبێت. بەگوێرەی نووسراوێکی بەرواری ١٨٥٩/٥/٧، داوا لە فەرماندەی ئەم شارە دەکرێت، کە بە نهێنی و ژێراوژێر چاودێریی هەڵسوکەوت و جموجۆڵ و ڕەفتاری ئەم کۆنە زیندانییە بکەن.

ئەم هەواڵە تازە و گرنگە بە چوار مانگان، دوای ئەوەی تزار واژۆی دەکات، ئەوجا بە فەرمی بە دۆستۆیڤسکی ڕادەگەیەنرێت. بەدەم چاوەڕوانییەوە بێزار و بێتاقەت دەبێت، جۆرەها پرۆژەی لە مێشکدایە. تێدا دەمێنێ، چیرۆکەکانی لە یەک دوو بەرگدا کۆ بکاتەوە، یان ڕۆمانێکی گەورە بنووسێت. نامەیەک بۆ براکەی دەنووسێت: "تۆ هەمیشە ئەوەم بە گوێدا دەدەیتەوە، کە بۆ نموونە گونجارۆڤ، بۆ فڵان کتێبی خۆی حەوت هەزار ڕۆبڵی وەرگرتووە. یا تۆرگینیڤ بۆ ڕۆمانی خانەدانان (لەو دواییانەدا خوێندمەوە، ڕۆمانێکی زۆر باشە) چوار هەزار ڕۆبڵی لە کاتکۆڤ وەرگرتووە، یانی بۆ هەر لاپەڕەیەکی چوارسەد ڕۆبڵی وەرگرتووە. کەچی من بۆ هەر لاپەڕەیەک داوای سەد ڕۆبڵی لێ دەکەم. هاوڕێم، من چاک دەزانم، کە لە ئاستی نووسینی تۆرگینیڤدا نیم، بەڵام زۆر لەو خراپتر نیم. هیوادارم ڕۆژێک بێ بتوانم بگەمە ئاستی نووسینی ئەو. کەواتە بۆچی دەبێت من، وێڕای بێ پارەیەش، تەنیا بە سەد ڕۆبڵ قایل ببم. لە کاتێکدا تۆرگینیڤ، وێڕای ئەوەی مولکدارەو دوو هەزار ڕەعیەتی هەیە، چوار سەد ڕۆبڵ وەربگرێت. من هەژاری ناچارم دەکات کە لەپێناوی پارەدا بنووسم، بە پەلە بنووسم، دیارە ئەمە کارێکی نەرێنی لە قەرەبوو نەهاتگ لە بەرهەمەکانم دەکات."

لەم سەروبەندەدا، لە هەموو کاتێک پتر پێویستی بە پارە بوو. نەیدەزانی چۆن ئەم پارەیە بەدەست بێنێ. مەسرەفی ئەم سەفەر و بارکردنەی ئێجگار زۆر بوو، ئەدی کە گەیینە تڤیر، لەوێندەر چۆن تەگبیری حاڵ و ژیانی خۆ بکەن. داوای سلفەیەک لە کوچلۆفی وەشانکار دەکات. ئەم وەشانکارە هەزار ڕۆبڵی بۆ دەنێرێت، کە دۆستۆیڤسکی گوتەنی، "وەک مۆم دەتوێتەوە". یانی پاش ئەوەی هەموو قەرزەکانی لەوێندەر دەداتەوە، بە زەحمەت ئەوەندەی پێ دەمێنێ کە بیگەیەنێتە قازان. تکا لە میشێل دەکات کە دووسەد ڕۆبڵی بە حەواڵە بۆ ئەم شارە بۆ بنێرێت، دەڵێت: "ئەم جارەش فریام بکەوە و ڕزگارم بکە!"

سەرئەنجام لە بەرواری ٦/٣٠دا، بلیتی ژمارە دوو هەزار و سی بەدەست دێنێ و دەتوانێت سیمیپالاتینسک بەجێ بێڵێت. لە بەرواری ٧/١دا، نامەیەک بۆ میشێلی برای دەنووسێت: "من سبەینێ سەعات پێنجی بەیانی دەکەومە ڕێ." ماڵئاوایی لە هاوڕێکانی دەکات. هەندیک وێنە و کتێبان، قاپ و ئامان و کورسی، مێزێکی چکۆلە، جلە فەرمییەکانی، شمشێرەکەی و کەتافییە و نەجمەکانی دەدات بە کۆنە فەرماندەکەی. بەو جۆرە باری خۆی سووک دەکات و لە بەرواری ١٨٥٩/٧/٢دا شاری سیمیپالاتینسک، کە پێنج دانە ساڵی تێیدا بەسەر بردبوو، بارسووک و سەرسەلامەت بەجێ دێڵێت.

سەفەرێکی دووورودرێژ و پڕ زەحمەت دەکات. خانەوادەی دۆستۆیڤسکی بەدەم سەفەرەکەیانەوە لە شاری ئۆمسک لا دەدەن، تا کوڕەکەی ماری، کە لەوێ لە خوێندنگەی سوپایی تیپی پێشەنگی نەجیمزادانی شەوانەڕۆژانە دەیخوێند، لەگەڵ خۆدا ببەن. سێ چوار ڕۆژێک لەم شارەدا دەبەنە سەر.

دۆستۆیڤسکی ئەم لادانە بە هەل دەزانێ، تا سەردانی ئەو دۆستانەی بکات کە لە کاتی زیندانیبوونیدا لەم شارە، یارمەتییان دابوو. بگرە سەردانی زیندانەکەشی کرد؛ بۆ چەند ساتێک لە بەردەم دەرگە گەورە و داخراوەکەی زیندانەکە دەوەستێت و بە قووڵی لە بیرەوە دەچێت و لە فکران ڕادەچێت. سەرئەنجام، دوای ئەوەی بەدەم ڕێوە، دوو ڕۆژی دی لە شاری تیومن لا دەدەن. دەگەنە لێرەوارەکانی ئۆراڵ. ڕێگە زۆر خراپە، دونیا زۆر گەرمە. ئەسپەکان بە زەحمەت ڕێ دەکەن، مێشی دونیا، وەک پەڵەهەور، دەوری

داون. جیرەجیرِی عەرەبانەکە سەعاتە رِێیەک دەرِوات. لە ناکاودا، لە پێچێکدا، دۆستۆیڤسکی چاوی بە عاموودێکی دارین دەکەوێت، کە نیشانەی هەڵۆیەکی دووسەری بەسەرەوەیە؛ ئەمە نیشانەی سنووری ئاسیایی–ئەورووپایی رِووسیایە. عەرەبانچییەکە ئەسپەکانی رِادەگرێت، رِێبوارەکان لە عەرەبانەکە دادەبەزن.

بەرِاستی ساتێکی پرِ شکۆیە. ئەم هێڵە بۆ دۆستۆیڤسکی مانایەکی تایبەتی هەیە؛ دە ساڵ لەوەوپێش بە هەمان هێڵدا تێپەرِیبوو و بۆ تاراوگە و بێگارەزیندان رِۆیی بوو، کەچی ئەوەتا وا جارێکی دی خۆی لە هەنبەر هەمان هێڵدا بینییەوە. ئەوسا کە بەم هێڵەدا تێپەرِی بوو، پێ بە کۆت و زنجیر، نەخۆش و دەغەزار بەرەو زیندان و تاراوگە دەرِۆیی. بە درێژایی ماوەی زیندانەکەی، بەو ئومێدە ژیابوو کە جارێکی دی بە ئازادی پێ بنێتە خاکی رِووسیا و هەنووکە ئەو ئاوات و ئومێدەی هاتبووە دی. فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ، شەپقەکەی دادەکەنێ، نیشانەی خاج دەکێشێت، بە سادەیی دەڵێت: "سەرئەنجام خوا، تەمەنی دام، کە جارێکی دی ئەم خاکە ببینمەوە."

لە نزیکی عاموودەکەوە، کوختەیەکی بچووکی پاسەوانێکی سنوور هەبوو، کە کابرایەکی نەخۆش بوو. دۆستۆیڤسکی بانگی دەکات. لە ناو پریاسکە و بوخچەکانی خۆیەوە، قاپێک مەشرووب دێنێتە دەرێ. هەنگێ ئەوانەی کە لە دونیایەکەوە بۆ دونیایەکی دی دەرِۆن، لەگەڵ ئەو کەسەدا کە لەو خاڵە مەرزییە جێگیرە دەمایەوە، پیاڵە پێکدا دەدەن.

هەنگێ دۆستۆیڤسکی لەگەڵ ژنەکەی و کورِی ژنەکەیدا، دەچن بۆ ناو لێرەوارەکە و دەکەونە تووترِک چنینەوە.

بەشی نۆیەم

تڤیر

کاتێک خانەوادەی دۆستۆیڤسکی دەگەنە قازان، تەنیا سەد و بیست ڕۆبڵیان پێ دەبێت. ئەو دووسەد ڕۆبڵەی کە میشێل بەڵێنی دابوو بۆیان بنێرێت، هێشتا نەگەیبووە دەستیان. دۆستۆیڤسکی دوای دە دانە ڕۆژ، ئەوجا لە دەلاقەی پۆستەخانەکەوە وەریگرت. ماڵباتی دۆستۆیڤسکی کە لە بەرواری ١٨٥٩/٧/٢دا لە سیمیپالاتینسکەوە بەڕێ کەوتبوون، لە بەرواری ١٨٥٩/٨/١٩دا گەیینە تڤیر. دۆستۆیڤسکی ئەم شارەی پێ خۆش نەبوو، ئەو شوێنە نەبوو کە ئەو خەوی پێوە دەبینی. شارێکی خەمناک، تەنگوتار، ناشیرین و ناحەز، هێندە پاشکەوتوو بوو لە گوند دەچوو. دۆستۆیڤسکی لە نامەیەکیدا بۆ ڤرانگیل دەنووسێت: "بەڕاستی ئێرە شوێنێکی ناخۆشە، دڵم دەگوشرێت، یانی لە سیمیپالاتینسکیش ناخۆشترە، کەشوهەواکەی سارد و ناخۆش، سەرودڵی پیاو دەگرێت. تەلارەکانی هەمووی لە بەردە، کەمترین جووڵە و چالاکیی تێدا بەدی ناکرێت، تەنانەت کتێبخانەیەکیشی تێدا نییە. زیندانێکە بۆ خۆی." لە هەمان تەلاردا، کە کاتی خۆی پوشکین لەم شارەدا تیایدا ئاکنجی ببوو، شوقەیەکی مۆبێلەدار بە کرێ دەگرن. میشێلی براگەورەی دێتە دیدەنییان و چەند ڕۆژێک لێرە پێکەوە دەبەنە سەر، ئیدی دۆستۆیڤسکی کەمێک دبووژێتەوە و هیوا و ئومێدێک پەیدا دەکاتەوە، بەڵام دوای گەڕانەوەی میشێل، دیسانەوە خەم و پەژارە و بێزاری و ڕەشبینی دایدەگرێتەوە. بۆی دەنوسێت: "ڕۆیشتیتەوە، بەڵام وەک پێویست لە دیداری یەکدی تێر نەبووین، گرێی دڵمان بۆ یەکدی نەکردەوە، دەردەدڵمان نەکرد، وەک پێویست حاڵوئەحواڵی یەکمان نەزانی..."

تەنیایە، هەست بە بێزاری دەکات، هەست دەکات وەختێکی گرانبەها لەدەست دەدات. فەرمانڕەوای شار، کۆنت بارانۆڤ، دەعوەتی دەکات بۆ ماڵەوە. هاوسەرەکەی بارانۆڤ، دۆتمامی میر سۆلۆگۆپە. دۆستۆیڤسکی، پێشتر لە سالۆن و دیوەخانە ئەدەبییەکانی سان پترۆسبۆرگدا بینیبووی و ئاشنایەتیی لەگەڵ پەیدا کردبوو. ئەم بیرەوەرییە کۆنە هێندەی دی دۆستۆیڤسکی دەهاڕووژێنێ. وای لێ دێت ئۆقرەی لێ دەبڕێت، لە هیچ شوێنێک ناحەوێتەوە. خەریکە باڵ بۆ سان پترۆسبۆرگ بگرێت، هەست دەکات شوێنی ئەو سان پترۆسبۆرگە نەک ئێرە. ئەو نامە زۆرانەی بۆ ڤرانگیلی دەنێرێت، هەر هەمووی بە دەوری ئەو خەم و خولیایەدا دەسووڕێنەوە. ڕوو لە کێ بنێ کە فریای بکەوێ و لەم تەنگانەیەی ڕزگار بکات. پەنا وەبەر میر دۆلگۆرۆکی یان کۆنت توتلۆبین، یان کۆنت بارانۆڤ یان تیماچۆڤ بەرێت، کە مۆڵەتی لە تزار بۆ وەربگرن تا لە سان پترۆسبۆرگ، لە پایتەخت ئاکنجی ببێت؟

ڤیرانگیل لە مانگی ئەیلوولی هەمانساڵدا، دێتە دیداری دۆستۆیڤسکی، بەڵام زۆر بەداخە کە ناتوانێ هیچ کارێکی جیددیی بۆ بکات. کۆنت بارانۆڤ، لە مانگی ئەیلوولدا بە دۆستۆیڤسکی دەڵێت کە داوایەک بۆ تزار بنووسێت و بەڵێنی دەداتێ کە بە خۆی لە ڕێگەی کۆنت ئەدلیربێرکەوە داوانامەکە بگەیەنێتە خزمەتی تزار. دۆستۆیڤسکی دوای ماوەیەک دوودڵی، دوو عەرزوحاڵ دەنووسێت، یەکێکیان بۆ تۆتلۆبین و ئەوی تریان بۆ ئەلکساندەری دووەم. لە بەرواری ١٠/٤دا، نامەیەک بۆ تۆتلۆبین دەنووسێت و دەڵێت: "یەک مانگ و نیوە لێرەم و نازانم ئەم کێشانەم تا کەی بەردەوام دەبن و کەی لە کۆڵم دەبنەوە. ئەوەی ڕاستی بێ وام لێ هاتووە، مەحاڵە بتوانم لە دووریی سان پترۆسبۆرگ بژیم و هەڵبکەم. بە خۆت دەزانی من تووشی فێداری بووم و دەبێ ئاگام لە حاڵی خۆم بێت و لە دکتۆر و نەخۆشخانانەوە نزیک بم. کوڕیکی ژنەکەشم لەگەڵە، دەبێ بەخێوی بکەم و پەروەردە و فێرکردنی لەسەر منە، دەبێ ژیان و پێویستییەکانی ژنەکەم دابین بکەم... ئەم جارەش فریام بکەوە و ڕزگارم بکە. تکایە قسە لەگەڵ میر دولگۆرۆڤدا بکە، ڕەنگە بتوانێ شتێکم بۆ بکات، هەموو هیوا و ئومێدێکم بە تۆیە."

کۆنت بارانۆڤ لە بەرواری ١٠/١٩دا، عەرزوحاڵەکەی دۆستۆیڤسکیی نارد بۆ سکرتاریەتی تزار: "خاوەنشکۆ، چارەنووسی من تەنیا لە دەستی تۆدایە. سەلامەتیی من، ژیانی من، بەندە بە خاوەنشکۆتانەوە، تکایە مۆڵەتم بدەن بۆ سان پتروسبۆرگ بگەڕێمەوە، تا بتوانم لەوێ خۆم پیشانی پزیشکان بدەم. تکایە ئازادم بکەن، ڕێگەی گەڕانەوەم بدەن، تا سەلامەتیی خۆ بەدەست بێنمەوە و بتوانم خزمەتی خێزانەکەم بکەم. تا بتوانم بەگوێرەی توانای خۆم بە هەر شێوەیەک بووە خزمەتی وڵاتەکەم بکەم... خاوەنشکۆی پڕسۆز و بەبەزەیی، تکایە ئاوڕێکی بەخێر لەم داوای دووەمەم بدەنەوە، بێزەحمەت فەرمان بفەرموون کە زڕکوڕەکەم، پۆڵ ئیساییف، کە تەمەنی دوازدەساڵانە، لەسەر حیسابی دەوڵەت بە خەرجیی دەوڵەت، لە خوێندنگەیەکی ناوەندی سان پتروسبۆرگدا، وەربگیرێت. بەمە دایکی خۆشحاڵ دەکەیت، ئەو دایکەی کە هەموو ڕۆژێک کوڕەکەی فێر دەکات کە نزای خێر بۆ خاوەنشکۆ تزار و خانەوادە بەرێز و بەحورمەتەکەی بکات. خاوەنشکۆ، تۆ وەک هەتاو وایت، بەسەر چاکان و خراپاندا هەڵدێی. تۆ کە تا ئێستا ملیۆنانت لە پەیڕەوان و ڕەعیەتی خۆت خۆشبەخت کردووە، ئێستاش وەک ڕەحمەتی خوایی ئاوڕێکی بەخێر لە منداڵێکی سێوی بێنەوا، لە دایکی و لە نەخۆشێکی بەلەنگازی وەک من بدەوە، کە هێشتا ماوەی ڕەهەندەییەکەی خۆی تەواو نەکردووە و هەموو کاتێک ئامادەیە ژیانی خۆی لەپێناوی بەختەوەریی تزار و میللەتدا بەخت بکات. ئەوپەڕی ڕێز و حورمەتم بۆ ئێوە هەیە، ئامادەی هەموو فیداکارییەکم لەپێناوی ئێوەدا هەیە. وەفادارترین و منەتبارترین بەندەی تزارم. ف. م. دۆستۆیڤسکی."

ئەم نامەیە، کە ڕەنگە لە نۆڕینی کەسێکی ڕۆژئاواییەوە، مۆرکێکی ملکەچانە و کۆیلانەی لەخۆ گرتبێ نیشانە و ڕەنگدانەوەی باوەڕ و هەستی ئاسایی دۆستۆیڤسکییە سەبارەت بە تزار. لە هەنبەر تزاردا وەک چۆن منداڵێکی بەدبەخت سکاڵا بۆ بابی دەبات، بەو ئاوایە لە تزار دەپاڕێتەوە هەر تاکێکی ڕووس بگریت، لەم حاڵەتە تێدەگات. کاتێک لە مانگی ئایاری ساڵی ١٨٤٩دا، باکۆنینی شۆڕشگێڕ دەستگیر کرا و لە قەڵای پیرۆپل زیندانی کرا، ئیمپڕاتۆر نیکۆلای دووەم کۆنت ئۆرلۆفی بەم پەیامەوە بۆ لای نارد: "تزار

منی بۆ لای تۆ ناردووە، ئەم فەرمانەی پێ کردووم کە 'پێی بڵێ وەک چۆن کوڕێک نامەیەک بۆ بابی ڕۆحانیی خۆی دەنووسێت، نامەیەکی ئاوام بۆ بنووسێت.'" هەروەها باکونین، ئەم نەهلیستە پیشەییە (نەهلیست، کەسێکە کە هەموو شتێک ڕەفز دەکات. نەهلیستان کەسانێک بوون کە دابونەریت و خوو و خدە کۆمەڵایەتییەکانیان ڕەفز دەکردەوە. ئەم وشەیە یەکەم جار بەم مانایە لە ڕۆمانی باوکان و کوڕانی تۆرگینیڤدا، بەکار براوە و سیفەتی بازارۆڤی قارەمانی ئەم ڕۆمانەیە)، کە هەموو دابونەریتێکی ڕەت دەکردەوە، لایەنگری یاخیبوون و ئاشووبی جیهانی بوو، مل بۆ ویستەکەی شا دەدات و دانپێدانانامەیەک بەم ناوەڕۆکە پڕ دەکاتەوە: "بەڵێ، گەورەم من لە بەردەم تۆدا دانی پێدا دەنێم، وەک چۆن خەڵکی لە بەردەم باوکێکی ڕۆحانیدا دانپێدانان دەکەن و چاوەڕوانی بەرەکەتی نزای خێر و بەخشینی ئەو، نەک هەر لەم دونیادا، بەڵکو لەودونیاش دەکەن. لە خوا دەپاڕێمەوە، کە ئیلهامی وشەی سادە و ڕوون و ڕەوانم پێ ببەخشێت، وشەی ڕاستگۆ و دوور لە هەر ڕووبینییەک، وشەگەلێک شایستەی ئەوە بن، بگەنە دڵی خاوەنشکۆتان."

بەو جۆرە، هیچ جۆرە شەرم و شەرمەزارییەک لە نێوان تزار و ڕەعیەتەکانیدا نەبووە. میر دۆلگۆرۆکی، بە خەتی خۆی لە پەراوێزی عەرزوحاڵەکەی دۆستۆیڤسکیدا، ئەم ڕستەیە دەنووسێت: "تزار، سەبارەت بە پۆڵ ئیساییف دەستووری داوە، کە بە لایەنانی پەیوەندیدار بسپێردرێت. سەبارەت بە دۆستۆیڤسکییش، داواکەی قبووڵ کراوە."

لە بەرواری ١٨٥٩/٢/٢٥دا، فەرمانداری تڤیر، بە فەرمی لە بڕیارەکەی تزار ئاگەدار دەکرێتەوە. چەند درەنگ! چاوەڕوانی لە بەردەرگەی بەهەشتدا، ناخۆشترە لەوەی پیاو لە ناوجەرگەی دۆزەخدا بژی. دۆستۆیڤسکی نامەیەک بۆ ڤیرانگیل دەنووسێت: "دوایی باسی ڕابردوو دەکەین، باسی ئەو ڕۆژانەی کە ژیانێکی خۆشمان هەبوو، باسی سەردەمی سیبیریا دەکەین، کە ئێستا زۆر لام شیرین بووە." هەڵبەت بۆ تەحەمولی ئەم ڕەنجی دووریە، یان بە گوتەیەکی دی، تەحەمولی تاسەی گەیشتن بە شادی، پێویست بوو کە هاوسەرەکەی مدارای بکات، هاوبەشی خۆشیی بکات. بەڵام ماری نەخۆش بوو، ئەم نەخۆشییە مجێزی تەواو تێک دابوو، زوو تووڕە دەبوو، بیانووی

دەگرت، غیرەی دەکرد، هەرگیز دۆستۆیڤسکیی خۆش نەدەویست. لەژێر باندۆر و کاریگەریی سۆز و گودازێکی ڕۆمانسییانەدا شووی پێ کرد بوو. هەرگیز دۆستۆیڤسکیی نەدەبەخشی، چونکە بە کۆمەڵێک حیساباتی درۆیینە فریوی دابوو. هەژارە، ناشیرینە، لەڕولاوازە، لە لێبووک دەچێت. تەنانەت دڵپاکییەکەشی ئاسایی نییە و تەحەمول ناکرێت. سەیر ئەوەیە کاتێک کە خەڵکانێکی دیار و خانەدان، ڕوویان دەدایە دۆستۆیڤسکی، دەعوەتیان بۆ دەکرد، ڕێزیان دەگرت و ستایش و مدارایان دەکرد، ماری پێی ناخۆش بوو.

بەینی ئەم ژنومێردە زۆر ناخۆش بوو، هەمیشە لە قەرقەشە و دەمەقاڵێدا بوون، قسەی ناشیرین و بازاڕییان بە یەکدی دەگوت. ئیمی دۆستۆیڤسکی دەڵێت، گوایە بابی ئەو ڕازەی لای ئەو درکاندووە کە ماری دوای شووکردنی، خیانەتی لە دۆستۆیڤسکی کردووە و پەیوەندیی ئاشقێنیی لەگەڵ ڤیرگۆنۆڤی فێرکاردا هەبووە. هەڵبەت ئەم قسەیە ڕێی تێدەچێت، بەڵام هیچ بەڵگەیەک نییە کە بیسەلمێنێت.

دۆستۆیڤسکی سەبارەت بە ژیانی خێزانداریی خۆی، ئێجگار بێدەنگ و ڕازدارە. لە نامەیەکیدا بۆ ڤیرانگیل (٩/٢٢) دەڵێت: "سەبارەت بە خۆم چ بڵێم؟ من بەرپرسیارێتیی خانەوادەیەکم لە ئەستۆ گرتووە، هێشتا هەر بە ملمەوەیە." هەروەها لە نامەیەکی دیدا، کە لە ساڵی ١٨٦٥دا نووسراوە، کە پاشان دێینە سەری، دەڵێت: "ئێمە پێکەوە بەختەوەر نەبووین."

هەروەها کاری نووسین، ئەو سوکناییەی بە دڵ و دەروونی نەدەبەخشی کە بەتەمای بوو: "بە هۆی هاتوچۆ و میوان و میوانداریییەوە، هیچ کارێکم پێ ناکرێت." قەیرانی بوورانەوە و فێلێهاتنەکەی بەرەبەرە زیاد دەکات، مایەسیرییەکەی ئەزیەتی دەدات. وێڕای ئەمەش، زۆر بە جیددی هەڵەچنیی تایپی یەکەمی چیرۆکی گوندی ستیپان چیکۆڤۆ دەکات، بە یادگارییەکانی خانەی مردواندا دەچێتەوە. هەروەها لێ دەبڕێت، بە هەموو ئەو بەرهەمانەیدا بچێتەوە کە لەگەنجیدا نووسیبوونی، تا ئامادەیان بکات و چاپی تازەیان بکاتەوە. "ئەنجام دەبینن کە چیرۆکی هاوشێوە چییە. ئەگەر ئێستا دەستکاری و هەڵچنی نەکەم، ئەدی کەی بیکەم؟ بۆچی ئەم بیرۆکە بەرز و نایابە، ئەم کەسایەتییە کە لە ڕووی جڤاکییەوە کارەکتەرێکی هەڵبژاردەیە و یەکەم جار

من کەشفم کردووە و بە خەڵکم ناساندووە، لەکیس خۆ بدەم؟" "بەڵام سەبارەت بە یادگارییەکانی خانەی مردوان، دڵنیام خەڵکی کاتێک گوتارەکەی من لە لاپەڕەکانی هەوەڵی ڕۆژنامەدا بخوێننەوە، هەنگێ پەی بە گرنگی و بایەخی بابەتەکە دەبەن. وا وێنا نەکەیت فشە دەکەم یان خۆ هەڵدەکێشم، من خۆم گرنگی و بایەخ و باندۆر و کاریگەریی بابەتەکەی خۆم دەزانم و دەمەوێ هەقی خۆم وەربگرم."

ئەو قسەیەی کە خودی نووسەر، لە گوتارەکەیدا دەربارەی یادگارییەکانی خانەی مردوان دەیکات، ئەوە بەدیار دەخات کە ئەم ڕۆمانە لە سەرەتاوە، وەک بابەتێکی چکۆلە لە لایەن نووسەرەوە تەماشا کراوە، ئیدی بەدەم نووسین و کارکردنەوە، نەشونمای کردووە و پەرەی سەندووە و بووە بەم ڕۆمانە گەورەیەی ئێستا. لەو بارەیەوە دەنوسێت: "من لە پازدەی ئۆکتۆبەر بەدواوە، دەست بە نووسینی یادگارییەکانی خانەی مردوان دەکەم. چاوانم دێشن، هەرگیز ناتوانم لە بەر ڕووناکیی مۆمدا کار بکەم."

میشێل، کە پیاوێکی ئاقڵ بوو، لە ساڵی ١٨٥٠دا کارگەیەکی جگەرەسازی دادەمەزرێنێ. ئەم جگەرانەی لە پاکەتی جوان دەنا و هەر جارەی بە شێوەیەک دەیخستە بازاڕەوە و دیاریی بەگەڵ دەخستن. لە هەوەڵەوە بازاڕێکی گەرم و باشی بەدەست هێنا، بەڵام وردەوردە بازاڕی دایە کزی، ئیدی شاعیر و ئەندازیاری جاران، کەوتە بیری ئەوەی چۆن کاروباری کارگەکەی یەکلایی بکاتەوە و لە کۆڵ خۆی بکاتەوە. ئەوە بوو لە ساڵی ١٨٦١دا، حیسابی خۆی پاک کردەوە.

ئەزموونی بازرگانیی میشێل، ڕێگەی ئەوەی دەدا کە کاروباری ئیدارەی دارایی کارەکانی فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ بگرێتە ئەستۆ و بەڕێوەی ببات. بەڵام فیۆدۆر لە ڕادەبەدەر چیکڵدانە تەنگ و کەمحەوسەڵە بوو. وەڵامەکانی میشێلیش بۆ ئەو زۆر توند و ناڕەزاییئامێز بوو. دەنووسێت: "براکەم، نازانم تۆ بۆچی ئەوەندە نیگەران و تووڕەیت؟ تۆ ڕۆمانێکت نووسیوە و داوتە بە من. ئەگەر متمانەت بە من هەیە، ئارام بە و چاوەڕوان بکە، ئەوە خەمی منە." (بڕوانە نامەی بەرواری ١٨٥٩/١٠/٢) هەروەها دەنووسێت: "ئەمڕۆش

بۆمبایەکی تۆم وەرگرت، هاوڕێی ئازیزم" (بڕوانە نامەی بەرواری ١٨٥٩/١٠/٣)

ئەنجام دۆستۆیڤسکی لە بەرواری ١٨٥٩/٢/٢دا، نامەیەکی تۆتلۆبینی پێ دەگات، دڵنیای دەکات کە میر دلگۆرۆکی، قایلە ئەو بۆ پایتەخت بگەڕێتەوە.

لە بەرواری ١٨٥٩/٢/٢٥دا، نووسراوێکی فەرمیی هۆبەی سێ دەگات بە فەرمانداری تڤێر، کە دەڵێت: "تزار، بە لوتف و کەرەمی خۆی ڕەزامەندیی لەسەر داواکەی دۆستۆیڤسکی داوە، بەو مەرجەی بە درێژایی ماوەی مانەوەی لە سان پترسبۆرگدا، ژێراوژێر چاودێری بکرێت."

ئیدی دۆست و ئاشنایانی دۆستۆیڤسکی، لە پایتەختدا، شوقەیەکی موبێلەداری بۆ دابین دەکەن و ژنێکی ئاشچیی بۆ بە کرێ دەگرن.

دۆستۆیڤسکی، بە قیتار لە تڤێرەوە دێت بۆ پایتەخت. میشێل و نیکۆلای برای، هەروەها میلیکۆڤی نووسەر و هەندێ دۆستی دیکە، لە وێستگەکەدا چاوەڕوانی دەکەن. هەر کە قیتارەکە دەگاتە جێ، هەموو بە هووڕای شادی و خۆشییەوە، دەستی بۆ تەکان دەدەن و پێشوازیی دەکەن. قیتارەکە دەوەستێ، دۆستۆیڤسکی لە پلەکانەوە دادەبەزێ.

"ئەوەتا!"

هەنگێ، شادی، هووڕا و پێکەنین، دەستلەملانێ و تەوقە دەست پێ دەکات. دە دانە ساڵ، دە دانە ساڵی پێ چووبوو.

میلیکۆڤ پاشان دەنووسێت: "لە ڕووی جەستەییەوە نەگۆڕابوو. نیگای لە جارانیش گەرمتر و گەشتر بوو. پێ دەچوو هیچ توانایەکی خۆی لەدەست نەدابێت."

بەندی سێیەم

بەشی یەکەم

لە ڕۆژنامەوە بۆ یادگارییەکانی خانەی مردوان

کە دۆستۆیڤسکی دەگەڕێتەوە بۆ سان پتروسبۆرگ، ڕووبەڕووی دونیایەکی تازە و خەڵکانێکی دی دەبێتەوە. ئەم ڕووسیایەی سەردەمی ئەلکساندەری دووەم، پەیوەندییەکی زۆر کەمی بە ڕووسیایەکەی سەردەمی نیکۆلای یەکەمەوە هەبوو. تزار بە پیاوماقوڵان و تازەنەرانی چینی ئەرستۆکراتی مۆسکۆیی ڕاگەیاندبوو: "باشتر وایە سیستمی کۆیلایەتی و بەندایەتی لە سەرێڕا هەڵبوەشێنرێتەوە، نەک چاوەڕوانی ئەوە بکرێت لە خوارەوە، خۆی خۆی هەڵبوەشێنێتەوە."

لە ساڵی ١٨٦٠دا، مەسەلەی ئازادیی کۆیلە و مسکێنان، لە ئانوساتدا بوو، هاتبووە سەر مانگ و چەند مانگ. لیژنەیەکی ناوەندی بە سەرۆکایەتی و سەرپەرشتیی خودی تزار، کەوتە تاووتوێکردنی لایەنە جۆراوجۆرەکانی ئازادیی کۆیلەکان و دۆزینەوەی میکانیزمێکی لەبار بۆ جێبەجێکردنی پڕۆسەکە: ئازادکردنی کۆیلەکان، بێ ئەوەی هیچ قەرەبوویەک بە موڵکدارەکان بدرێت و ئەوەش ڕەچاو بکرێت کە ئەو زەوییانەی کۆیلەکان کاریان لەسەر کردبوو، بدرێت بە کۆیلەکان، کە بۆ خۆیان ڕەعەمەلی بێنن.

زۆر ڕیفۆرمی گەورەی ئازادیخوازانەی دیکەش لە واری تاووتوێکردن و لێکۆڵینەوەدا بوو؛ ڕۆژنامەوانی و چاپەمەنی سووکە ئازادییەک بەدەست

دێنێت، گوشاری مەنگەنەی سانسۆر کەم دەکرێتەوە، ئەشکەنجە و سزای جەستەیی بەرەو هەڵوەشانەوە دەڕوات، خەڵکی باسی ئازادیی داکۆکی لە خۆ لە دادگاکاندا دەکەن. ئەم گۆڕانکارییە خێرایانە، دوای چەندین سەدە لە بێدەنگی و تەپەسەری، خەڵکی دەخاتە جۆشوخرۆش. هەڵبەت چینی نەجیمزادە و ئەرستۆکرات، کە لە هەموو ئیمتیازاتەکانیان مەحرووم کرابوون، دەکەونە دژایەتیی پرۆژە و دەستپێشخەرییە ڕیفۆرمیستییەکانی حکومەت. هەڵبەت ناوەندە پێشکەوتووخوازەکانیش پێشوازییەکی ئەوتۆ لەم هەنگاوە دڵخۆشکەرانەی حکومەت ناکەن. ئەم هەنگاوە پچڕپچڕ و خاوانە، ئاواتە زۆر و زەبەندەکانی ئەوانی بەدی نەدەهێنا، تینوویەتیی نەدەشکاندن، بۆیە سیاسەتی قۆناغبەقۆناغ و هەنگاوبەهەنگاو، زیاتر بێزار و تووڕەی دەکردن.

هەڵبەت جەماوەری خەڵک زۆر لەمێژ بوو، سەدان ساڵ بوو، تینووی پێشکەوتنی فەرهەنگی و کۆمەڵایەتی بوون، جا تزار کە بە خۆی ئەم مەسەلەیەی ورووژاندبوو، ئێستا نەیدەتوانی بەبێ ئەوەی چاوپۆشی لە هەندێ ئیمتیازاتی کەسیی خۆی بکات، تینوویەتی ئەو خەڵکە بشکێنێ. داواکاریی ڕادیکاڵەکان مانگ دوای مانگ زیاتر دەبوو و لە سنووری خەیاڵی دەسەڵاتی ناوەندی هێوەتر دەڕۆیی. وایان وێنا دەکرد کە بینای کۆنی تزاران هاتووەتە لەرزین، تەواو لەق بووە و پێویستە پاڵێکی پێوە بنرێت، تا بە تەواوەتی و بە یەکجارەکی هەرەس بێنێ.

هەر کەسێکی ئاسایی، وای وێنا دەکرد لەسەرێتی تێکەڵاوی مەسەلە سیاسییەکان ببێت و تێکڕای کێشەکانی کۆمەڵگە بە ڕاستە و پڕگاڵی نۆڕین و بۆچوونەکانی خۆی چارەسەر بکات. هەر هەموان خوازیاری زانیاریی زیاتر و تازەتر بوون. کەس کاتی هزرین و بیرکردنەوەی نەبوو. خەڵکی بە تامەزرۆییەوە، لە دووی هەواڵێن ڕۆژ بوون، هەواڵەکانیان بە کاڵی و کرچی وەردەگرت، لێ نەدەگەڕان پێ بگات، وەک برسییان هەر بە کاڵی قووتیان دەدان.

جا لەو کەشوهەوا هەستیار و پڕ جۆشوخرۆشەدا، ڕۆژنامەوانی ڕۆڵێکی ئێجگار کارا و گاریگەری دەبینی، چاپەمەنی و بڵاڤۆکان، ئیدی لەوە دەرچووبوو کە ئەوزاری کات بەسەربردن بێ، بەڵکو ببوو بە ئەوزاری

هاندانی خەڵکی و بڵاوکردنەوەی زانیارییان، بەرنامەی کاری بۆ بژاردەی چینی ڕۆشنبیر دادەنا. هەندێ لە بڵاوکراوە و ڕۆژنامانی پێشکەوتووخوازی وەک سەردەم، پەیڤی ڕووسی، و هرتزن لە لەندەن، عەیبوعاری ڕژێمی دەسەڵاتداریان دەخستە ڕوو، گەندەڵی و پێشێلکارییەکانیان لەقاو دەدا و بە ئاشکرا داوای شۆڕشێکی سیاسیی سەرانسەرییان دەکرد. بەو جۆرە، ڕیفۆرمەکانی ئەلکساندەری دووەم، لەجیاتیی ئەوەی ڕای گشتی بە قازانجی کڵێسە و دەسەڵاتی تزاری گەڵاڵە بکات و ئاگری تووڕەیی و ڕقیان دابمرکێنێتەوە و سوکناییەک بە دڵی جەماوەری خەڵک ببەخشێت، بە پێچەوانەوە، زیاتر هاڕووژاندنی و جۆشوخرۆشێکی گۆنگ و سەیری پێ بەخشین.

ئیدی دۆستۆیڤسکی، بە هەموو خۆشەویستییەکی خۆیەوە بۆ تزار و بۆ ڕووسیا، لەناکاودا، وەک ئەوەی لە سەردەمێکی دیکەوە، لە خاک و وڵاتێکی دیکەوە هاتبێت، خۆی بەم دونیا جەنجاڵە و بە ناو ئەم کۆمەڵگە هاڕووژاوەدا دەکات. لە دڵی خۆیدا ستایشی ئەو ڕیفۆرمە کۆمەڵایەتییانەی دەکرد، کە لەو دواییانەدا جێبەجێ کرابوون. بە ئایندەی وڵات گەشبین بوو، دڵی خۆش بوو، بەڵام سەیری کرد کە لەو وارەدا تەنیایە، بۆیە بە بوێرییەوە خۆی بە ناو جەرگەی ڕووداوەکاندا دەکات.

لە هەنبەر هاوچاخانی خۆیدا، هەمان هەڵوێستی ساڵانی چلەکانی (١٨٤٠) خۆی دووبارە کردەوە. تاراوگە و زیندان نەیگۆڕیبوو، نەببوو بە پارێزگارێکی ڕەها، بەڵکو پارێزگارێکی ڕووسی بوو. لیبڕاڵێکی ڕەها نەبوو، بەڵکو لیبڕاڵێکی ڕووسی بوو. ئەم سیفەتی پارێزگاری لیبڕاڵی ڕووسییە، لە بنەڕەتدا خوازیاری کۆمەڵێک ڕیفۆرم بوو بۆ ڕووسیا، کە لە کەلەپوور و کولتووری ڕووسییەوە هەڵێنجرابێت، نەک کۆپی و چاولێکەریی بزووتنەوەی ڕیفۆرمی ڕۆژئاوا.

میللەتی سلاڤ، خاوەنی کۆمەڵێک دابونەریت و ڕەسەنایەتی و تایبەتمەندیی خۆی بوو، کە پاراستنیان زۆر پێویست بوو. سلاڤدۆستە کۆنە پەرستەکان زیاتر مۆسکۆیی بوون تا ڕووس، لیبڕاڵە پێشکەوتوخوازەکان زیاتر ئەورووپی مەشرەب بوون تا ڕووس. جا لە نێوان ئەم دوو گرووپە توندڕەوەدا، دەستەیەکی میانڕەو هەبوو، کە دۆستۆیڤسکی زیاتر بە لای

ئەمانەدا دایدەکێشا. بەڵام ئەوانە، لێی تێناگەن و کەسیش نایەوێ لێی تێبگات. ئەو بە لای خوێندکارانەوە هەمان کۆنەزیندانیی جاران، شەهیدی ئازادییە. پاشان کاتێک کە خوێندکارەکان داوای لێ دەکەن کە لە هەندێ ئێوارەکۆڕی ئەدەبیدا، چەند کۆپلە و بەرپەڕێک لە ڕۆمانی یادگارییەکانی خانەی مردوانیان بۆ بخوێنێتەوە، چەپڵە لێ دەدەن، بەڵام ئەم چەپڵەیە بۆ نووسەری ڕۆمانەکە نییە، بەڵکو بۆ پارتیزانەکەی ناو ڕۆمانەکەیە. ئەو شۆرەتەی کە نووسەر بەدەستی دێنێ، ئەنجامی جۆرە بەدحاڵیبوونێکە. یانی ئەم شۆرەتە لە ڕاستیدا هیی نووسەرەکە نییە، دۆستۆیڤسکی زۆری پێ ناخۆش دەبێت، کە لەبەر خاتری هەندێ بیروباوەڕان خۆشیان ویستووە، کە هەرگیز بە بیریدا نەهاتووە. لەبەر خاتری ئایدیالێک خۆش ویستراوە، کە هەرگیز حەزی لێ نەبووە و داکۆکیی لێ نەکردووە.

دۆستۆیڤسکی دواتر لە نامەیەکدا بۆ ستراخۆڤ دەڵێت: "کاتێک کە بە دەنگی بەرز هەندێ پەرەگرافم لە ڕۆمانی یادگارییەکانی خانەی مردوان دەخوێندەوە، زۆرم خەفەت دەخوارد. دەتگوت لە خەڵکی دەپاڕێمەوە، دەتگوت هەمیشە لە حاڵی زاری و لالانەوە و گلەییدام! کە بەڕاستی شتێکی ناخۆشە."

ئەم ڕەوشە نابەجێیە، لە تەحەمولدا نەبوو، دەبوا بەرنامە و نەخشەیەک دابنرێت. ئیدی دۆستۆیڤسکی و براکەی لێ دەبڕێن ڕۆژنامەیەک دەربکەن. هەڵبەت بیرۆکەی دەرکردنی ئەم ڕۆژنامەیە دەگەڕایەوە بۆ ساڵی ١٨٥٨ و لە ١٠/٣١ی هەمان ساڵدا سانسۆر مۆڵەتی کارکردنی پێ دابوو. بەڵام برایانی دۆستۆیڤسکی لە ساڵانی ١٨٦٠ بۆ ١٨٦١دا، بە هۆی گوشاری کۆمەڵایەتییەوە، دەگەڕێنەوە سەر پڕۆژەکەیان و جێبەجێی دەکەن. ئیدی ناوی بڵاوکراوەکە یان گۆڤارە مانگانەکە دەنێن ڤریمیا، کە واتای زمان دەدات.

میشێل، بەڕێوەبەرایەتیی گۆڤارەکە لە ئەستۆ دەگرێت. یانی هەموو کاروباری کارگێڕی و دارایی گۆڤارەکە لە ئەستۆ دەگرێت. بەڵام دۆستۆیڤسکی، بەڕێوەبەرایەتیی هونەری، ئەدەبی و سیاسیی ئەم ئۆرگانە تازەیە لە ئەستۆ دەگرێت. دۆستۆیڤسکی سەروتاری ژمارە یەک دەنووسێت، کە لەم گوتارەدا داکۆکییەکی تەواو لە ڕەوش و ڕێبازی لیبراڵییەتی ڕووسی دەکات: "سەرئەنجام بۆمان بەدیار کەوت، کە ئێمەش میللەتێکی ڕەسەن و

سەربەخۆین، تایبەتمەندیی خۆمان هەیە، ئیدی لەسەرمانە شێوەیەکی تازەی ئەوتۆ بۆ ژیان هەڵبژێرین، کە تایبەت بێ بە خۆمانەوە، لەگەڵ ژیانی خۆماندا تێک بکاتەوە، لە خاکی خۆمانەوە هەڵێنجرابێ، لە ڕۆحی خۆمانەوە و لە دابونەریتی جڤاکیی خۆمانەوە هەڵقوڵابێت."

ئەم مانیفێستە، لە ژەمارە یەکی گۆڤارەکەدا لە مانگی کانونی دووەمی ساڵی ١٨٦١دا بڵاو دەبێتەوە. نووسەر لەم ژمارەیەدا ئەوە ڕوون دەکاتەوە کە گۆڤارەکە نابێ نە لە ڕۆژنامان و چاپەمەنیی ڕۆژئاواییان بچێت و نە لە ڕۆژنامانی سلاڤدۆستەکان بچێت، لەو بارەیەوە دەنووسێت: "میللەت لەوە حاڵی بوون کە لاساییکردنەوەی ڕۆژئاواییەکان وەک ئەوەیە بێین جلێکی کۆنەی دەڵبی لە هەموو لایەکەوە دڕاو لە بەر بکەین. لاساییکردنەوەی سلاڤدۆستەکانیش، دەکاتە ئەوەی دوای خەیاڵی شاعیرانەی ئەوان بکەوین و ڕووسیایەک بەگوێرەی دابونەریت و خوو و خدە ئایدیالییەکانی ڕابردوو دروست بکەین."

هەڵبەت گۆڤاری زەمان بەو ڕونکردنەوەیە، خۆی دەخاتە نێوان دوو ئاگرەوە. ئیدی سلاڤدۆستەکان و ڕۆژئاواییگەرەکان بە دووقۆڵی دەکەونە هێرش بۆ سەر گۆڤارەکە. بەڵام وێڕای ئەوەش، تیراژی گۆڤارەکە و ژمارەی خوێنەرانی ڕۆژ دوای ڕۆژ دەداتە زیادی و ئەمە خۆی لە خۆیدا دڵخۆشکەرە دەبێت. بە هەرحاڵ، دۆستۆیڤسکی دکارێت نووسەرانی هەڵبژاردەی زەمانی خۆی، وەک تورگینیڤ، ئۆرستروڤسکی، نیکراسۆڤ، ڕەخنەگری بەناوبانگ ئەپۆلۆن گریگۆریڤ و فەیلەسووفی گەنج ستراخۆڤ، بە لای خۆیدا ڕابکێشێت. جا دۆستۆیڤسکی بە مەبەستی ڕاکێشانی سەرنجی جەماوەری خوێنەران، بێ دوودڵی کەوتە بڵاوکردنەوەی ڕۆمانی تاوانەکانی لاسنیر و هەندێ بەشی بیرەوەرییەکانی کازانۆڤا. بە خۆیشی بەردەوام خەریکی نووسین بوو، چیرۆکی خەیاڵی و گوتارێن ڕەخنەی ئەدەبی دەنووسی. ڕۆمانی ئەموئەوی بە زنجیرە بڵاو دەکردەوە و بە خۆی ڕاستی دەکردنەوە و هەڵەچنی دەکردن.

زیاتر بە شەوان کاری نووسینی دەکرد، لە دەوروبەری سەعات یازدەی شەودا، لە ماڵە کرۆکپەکەیدا، بەرانبەر بە سەماوەرەکە دادەنیشت. کاغەزەکانی بڵاو دەکردنەوە، بەدەم خواردنەوەی چای غەلیز و ساردەوە، دەکەوتە

نووسین. دەوروبەری سەعات پێنجی بەرەبەیان، دەچووە ناو جێگەوە و تا سەعات دوی پاشنیوەڕۆ دەخەوت.

ئەم سیستم و بەرنامەی کارە زۆری ماندوو دەکات، لە سەرووی توانای جەستەیی ئەوەوە بوو. سێ مانگ دوای دەرچوونی ژمارە یەکی گۆڤاری زەمان، نەخۆش دەکەوێ. دوای ماوەیەکی کەم چاک دەبێتەوە، بەڵام زووزوو فێی لێ دێت. یانی هەفتەی یەک دوو جار فێی لێ دەهات. هەموو جارێکیش، پێشوەختە و بە شێوەیەکی کۆنگ، هەستی بە نزیکیی ڕوودانی فێیەکە دەکرد. ئیدی هەرچی هەڵچوونێکی دەروونی و نیگەرانییەکی هزری و شپرزەییەکی ڕۆحی هەبوو، لە هەستیکی باڵادا، دەڕەوییەوە و دەتوایەوە. ئیدی ئارام، هێور، بێ خەم و خەیاڵ، خۆی بۆ لەزەتی شادی و خۆشییەکانی ژیانی ئەو دونیایە ئامادە دەکرد. لە ڕۆمانی گەمژەدا دەڵێت: "بەڵام ئەو ساتە ڕەخشان و پرشنگدارە، تەنیا پێشەکییەک بوو بۆ گەیشتن بە دوا سات، ئەو ساتەی کە یەکسەر نۆرەفێیەکەی بە دوادا دەهات. ئەو ساتەی کە نەدەهاتە شرۆڤەکردن... چی تێدایە ئەگەر ئەوەی لەو ساتەدا ڕووی دەدا، لە نەخۆشییەک بێت. لەو ساتەدا هەستێکی چاوەڕواننەکراو دەیگرتم، هەستێکی پڕ لە ئارامی، هەستێکی توانەوە لە نزایەکدا، فەنابوون لە باڵاترین دیاردەی ژیان." هەروەها فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ، بە دۆست و برادەرەکانی خۆی دەگوت: "لە چەند ساتێکدا هەست بە لەزەت و شادییەکی ئەوتۆ دەکەم، کە لە کاتی ئاساییدا هەرگیز نایەتە وێناکردن، لەزەتێک کە خەڵکانی دی بە خەیاڵیش نایگەنێ و خەیاڵی ناکەن. لەو ساتانەدا، هەست بە سازان و گونجانێکی تەواو لەگەڵ خۆم و هەموو دونیادا دەکەم. جا ئەم هەستە ئەوەندە خۆش و بەلەزەتە، ئامادەم لەبری دە چرکەی ئەو لەزەت و خۆشییە، دە ساڵی تەمەنم، بگرە هەموو تەمەنی خۆم بدەم."

دۆستۆیڤسکی کە دەگەییە دوا پلەی ئەم نەشە سۆفیانەیە، هەنگێ ئازای گرژ دەبوو. نۆرەفێیەکەی لێ دەهات، بەدەم کەفپرژاندن و ناڵەناڵەوە، دەکەوتە سەر عاردی.

ستراخۆڤ، کە جارێک دۆستۆیڤسکیی بەو حاڵەوە دەبینێ، بەم جۆرەی دەگێڕێتەوە: "بۆ ساتێک وەستا، لە تۆ وایە بۆ وشەیەک دەگەڕێت کە هزر و بیرەکەی خۆی پێ دەربڕێت. ئەوجا دەمی کردەوە. من بە وردی تەماشام

دەکرد، دڵنیا بووم کە دەیەوێ قسەیەک بکات. لەناکاودا، دەنگێکی غەریب و سەیر، درێژ و ئاڵۆز، لە بەینی لێوە بە ئاستەم کراوەکانیەوە هاتە دەرێ و بێ ئەوەی ئاگای لە خۆ بمێنێ، لە ناوەندی ژوورەکەدا کەوتە سەر ئەرزەکە."

هەندێ جار، بەدەم بەربوونەوەوە بریندار دەبوو، گۆنا و ڕوخساری یەکپارچە پەڵەی سوور بوو، وەک بەردی مەڕمەڕی لێ هاتبوو، کە وەخۆ دەهاتەوە، ماسوولکەکانی بە هۆی گرژبوونەوە، ماندوو دیار بوون، هەستی دەکرد مێشکی بۆش و بەتاڵە. بە گوتەی خۆی، وای هەست دەکرد تاوانێکی گەورەی کردووە و هێز نییە بتوانێ لەو تاوانەی خۆش بێ و تەبرێی بکات. ئایا ئەو هەستی تاوانباریەی کە لە دڵ و دەروونی دەگەڕا، بەرۆکی هزر و بیری دەگرت و ئازاری ڕۆحی دەدا، زادەی مردنەکەی بابی یان مەرگی ئیسایيفی ئالوودە و هەمیشەمەست نەبوو؟ ئەم هەستی درێغی و تینویەتیی خۆسزادانە، باڵی بەسەر سەراپای ژیانی دۆستۆیڤسکیدا کێشابوو.

زۆر جار، دوای هەر نۆرەفێیەک، وا ڕێدەکەوت کە دۆستۆیڤسکی بۆ چەند ڕۆژێک یادگەی خۆی لەدەست دەدا. پەست دەبوو، خەمۆکی دادیدەگرت، بە زەحمەت کاری نووسینی پێ دەکرا. ئەم ڕستە کورت و برووسکەییانەی خوارەوە، لە دەفتەری بیرەوەرییەکانیدا، دەربارەی ڕووداوەکانی ساڵانی ١٨٦٣ بۆ ١٨٦٤دا تۆمار کراون:

"نۆرە فێیەکانم:

٤/١: زۆر توند بوو.

٨/١: سووک بوو.

٢/٧: مامناوەندی بوو.

٢/٧: زۆر توند بوو.

٣/٢: مامناوەندی بوو."

لەو هەول و مەرجە نالەبارەدا بوو، کە نووسەر، پاش ئەوەی لە تاراوگە گەڕایەوە، یەکەمین ڕۆمانی مەزنی خۆی، مدلون مهانونی نووسی، هەروەها یادگارییەکانی خانەی مردوانیشی تەواو کرد.

لە سەرەتای مانگی کانوونی دووەمی ساڵی ١٨٦١دا، لە ژمارەی یەکەمی گۆڤاری زەماندا، دەستی بە بڵاوکردنەوەی ڕۆمانی مدلون مهانون کرد. ئەم

ڕۆمانە، تێکەڵە و ئاوێتەیەکی سەیرە لە حیکایەتێن ئەفسانەیی و بابەتێن دەستکردی خەیاڵی نووسەر، بە شێواز و ستایلی ئۆجین سوو. (ئۆجین سوو (١٨٠٤-١٨٥٧)) ڕۆماننوسێکی فەڕەنسییە، بە ڕۆمانە زنجیرەییەکانی بەناوبانگە کە بە وەسفی ژیان لە گەڕەکە هەژارنشینەکانی پاریس دەست پێ دەکات و بە کۆمەڵێک، داخوازیی جڤاکی کۆتایی دێنێت. لەوانە ڕۆمانی ڕاز و نهێنییەکانی پاریس (١٨٤٢) و جوولەکەی سەرگەردان (١٨٤٤-١٨٤٥). ئەم ڕۆمانە زیاتر لە دانپێدانانامەیەکی پەنهانی کەسیی نووسەر دەچێت، کە لە شێوەی ڕۆمانێکی زنجیرەیی کۆمەڵگەپەسەنددا داڕێژراوە. ئیڤان پیترۆڤیچ (ڤانیا) عاشقی ناتاشایە، بەڵام ناتاشا، پیاوێکی دیکەی بە ناوی ئالیوشا، خۆش دەوێ، کە کوڕی میر ڤالکۆرسکییە. بەڵام قەرقەشە و شەڕێکی بێمانا و گەوجانە ئەم دوو خانەوادەیە لێکدی دوور دەخاتەوە. جا ئەوە کەی کێشەیە؟ ناتاشا، بڕیار دەدات کە لە ماڵی بابی هەڵێت و ڕەدووی ئالیوشای گەنج و سەرکێش و خۆسەر بکەوێت و لەگەڵ ئەودا بژی. تا ئێرە بابەتی ڕۆمانەکە و گەشەکردنی زیاتر لەو کورتەچیرۆکە سۆزدارییانە دەچێت، کە لە ڕۆژنامەدا بڵاو دەبوونەوە، بەڵام ئەوەندە بەسە کە دۆستۆیڤسکی سووکە دەستکارییەکی بابەتەکە بکات، تا ببێت بە چیرۆکێکی دڵگیر و سەرنجڕاکێش. ڤانیای کڵۆڵ و بەدبەخت، ئاشق و شەیدای ناتاشا، نووسەرێکی گەنجی تازەکارە، کە یەکەمین کتێبی لە ڕووی فرۆشەوە سەرکەوتنێکی گەورە بەدەست دێنێ و ئەم یەکەمین کتێبەی ڤانیا، بە ڕادەیەک لە یەکەمین ڕۆمانی دۆستۆیڤسکی، هەژاران دەچێت، کە پیاو بە ئاسانی لێکدییان جیا ناکاتەوە. ڤانیا لە ڕۆمانی مدلون مهانوندا دەڵێت: "من فەرمانبەرێکی سادە و بچووکی زەحمەتکێشم نواندووە، کە هەندێ گێل و گەوجیشە." ئایا ئەمە هەمان وێنەی ماکاردیڤۆشکینی قارەمانی ڕۆمانی هەژاران نییە؟

نیلیی کچۆڵە، دەپرسێت: "باشە ئەم کوڕە گەنجە بۆچی بە نەخۆشیی سیل مردووە؟" ئایا لێرەدا مەبەست لەو کوڕە گەنجە، هەمان خوێندکاری یوکرۆڤسکیی ناو ڕۆمانی هەژاران نییە؟

ئەنجام، دەستنووسەکەی ڤانیا دەکەوێتە بەردەستی ڕەخنەگرێک بە ناوی کورتکراوەی ب، کە زۆری کەیف پێ دێت، وەک چۆن منداڵێک دڵی بە

گەمەیەکی جوان خۆش دەبێت، وەک چۆن بیلینسکی کاتی خۆی کە ڕۆمانی هەژاران دەخوێنێتەوە، زۆر دڵی پێ خۆش دەبێ و کەیفی پێ دێت. لێکچوونی نێوان ڤانیا و دۆستۆیڤسکی لە هەوەڵین لاپەڕەکانی ڕۆمانەکەوە، بە ڕوونی بەدیار دەکەوێت.

بەڵام مەسەلەکە هەر لەو ئاستەدا ناوەستێ، بەڵکو ئاڵۆزتر دەبێت. کاتێک ڤانیا دەزانێ ناتاشا، حەزی لە ئالیوشایە و ئەوی خۆش دەوێ، یارمەتیی دڵبەرەکەی خۆی دەدات، کە ڕەدووی ئەو گەنجە میرزادەیە بکەوێ و بە جیددی بەرگری و داکۆکی لە ڤیان و ئەڤینداری وان دەکات. هەواڵی ناتاشا دەگەیەنێتە کەسوکارەکەی بەڵێن بە جووتە هاوسەری گەنج دەدات کە لە هەر تەنگانەیەکدا فریایان بکەوێت و یارمەتییان بدات. بەبێ هیچ تەماحێک، دەبێ بە فریشتەی نیگابانی ئەوان. جا ئەم لێبوردەیی و چاکەیەی کە هەڤرکێکی ئەڤینداری شکستخواردە، سەبارەت بە حەریفەکەی خۆی دەیتازەنێ، هەمان هەڵوێست و ڕەفتاری دۆستۆیڤسکیمان سەبارەت بە ماری دیمیترڤینا و فێرکارە گەنجەکە، ڤیرگۆنۆف، بە بیر دێنێتەوە. "من دان بەوەدا دەنێم کە هەرگیز ئەو بەرێزانەم خۆش ناوێن، کە ئاشقانی دەستگیرانەکانی خۆیان دەلاوێنن و بە باوەشی والاوە پێشوازییان دەکەن و وەک یاوەر و خولام خزمەتیان دەکەن، تا لەو ڕێگەیەوە گەورەیی ڕۆحی خۆ بتازەنن، هەرگیز ئەوانەم خۆش ناون. ئەوانە یان لە بنەڕەتدا ئاشق نەبوون، یان بە ئەقڵ ئاشقێنیيان کردووە. ئەو جۆرە ئاشقانە دەستکرد و خەڵقەندەی دەستی نووسەرانن، نووسەرانێک کە زیاتر شارەزای ئەشقی ئەقلانی بوون، تا ئەشقێک کە لە کانگای دڵەوە هەڵقوڵابێ." ئەمە بۆچوونی ڕەخنەگری سەختگیر و جیددی، دۆبرلیۆبۆڤە، دەربارەی دڵپاکی و هەڵوێستی ڤانیا. بە بۆچوونی ئەم ڕەخنەگرە، ئەم ڕووداوە ناواقعییە، تەنیا داهێنانێکی ئەدەبیی خەیاڵی نووسەرە. ڤانیا دەڵێت: "من هەموو شتێکتان بۆ تەرتیب دەکەم، هەموو شتێک: دیدار و ژوانەکانتان، نامەکانتان بۆ دەگەیەنم. بۆچی ئەم کارە نەکەم؟" ناتاشا وەڵامی دەداتەوە: "من خیانەتم لە تۆ کردووە، کەچی تۆ لە هەموو شتێکم بوردوویت، وات لێ هاتووە تەنیا بیر لە بەختەوەریی من دەکەیتەوە! دەشیا من لەگەڵ تۆدا بەختەوەر بام هاوڕێی ئازیزم! بەڵام من شێتانە ئالیوشام خۆش دەوێت، بەڵام

هەست دەکەم هێشتاش تۆم زۆر خۆش دەوێ، بەڵام وەک هاوڕێیەک. من بێ تۆ ناژیم، تۆ بۆ من پێویستی، من پێویستم بە دڵە زێڕینەکەی تۆیە." وا هەست دەکرێت ئەمە مارییە، کە سوپاسی لێبوردەیی و فیداکاریی دۆستۆیڤسکی دەکات، تکای لێ دەکات کە فەرامۆشی نەکات و دەستبەرداری نەبێت، بەڵام بە خۆی ناتوانێت دەستبەرداری فیرگۆنۆڤ ببێت، لە کاتێکدا لە ماڵەکەی خۆیدا لە شاری کوزنتسک، کە ماڵێکی زۆر پەڕپووت و هەژارانەیە، بەدەم ئاهوناڵەوە دێت و دەچێت و وەک شێت، بەدەم فرمێسکڕشتنەوە ئەم ژوور و ئەو ژوور دەکات.

هەرچۆنیک داوەری بکەی، ئەم ڕۆمانە پاشەکشەیەکی ئاشکرای کاری ئەدەبیی دۆستۆیڤسکییە. بابەتی ڕۆمانەکە لە نێوان دوو گرێی نایەککگرتوودا جۆلانە دەکات: گرێی ناتاشا و گرێی نیلی. هەڵوێستەکان نائاسایی و دەستکردن. قارەمانانی ڕۆمانەکە زیندوو نین، بێنموودن. ڤانیا کە چیرۆکی مزلون مهانون دەگێڕێتەوە، بە خۆی کەسایەتییەکی بێنموودە، کەسێکی بێموبالات و ناجیددییە، وەک کارەکتەر زۆر لاوازە و زیاتر لە پۆلی خەتیب و واعیزان دەچێت.

ناتاشا، ئافرەتێکی ئاشقە، بەڵام ئاشق بە هەمان ستایل و شێوازی ئاشقە دەستکردەکانی دۆستۆیڤسکی. ناتاشا، ئالیوشای خۆش دەوێ، بەڵام ئالیوشا وەک پێویست ئەوی خۆش ناوێ. ناتاشا، ڤانیاشی خۆش دەوێ، ناتاشا، پێی ناخۆشە کە ڤانیا ئەزیەت دەدات، بەڵام کە ڤانیا ئەزیەت دەدات لە ناخی خۆیدا هەست بە جۆرە شادییەکی پەنهانی دەکات و ناتوانێ دەستبەرداری ئەم شادییە پەنهانە ببێت. ناتاشا دەڵێی خوشکی ڕۆحانیی ڤارنکایە لە ڕۆمانی هەژاراندا. دەڵێی خوشکی ناستنکایە لە چیرۆکی گوندی ستیپان چیکوڤۆ. ئەمانە هەر هەموویان کیژانی گەنج و فامیدە و زیرەک و نەجیب و هەستیارن، لە هەر ڕەنگ و ڕەونەق و تایبەتمەندییەکی کەسی بەدوورن.

بابی ئالیوشا، میر ڤالکۆرسکی لەم میلودرامایەدا، ڕۆڵی خیانەتکاری هەیە، کە تا ڕادەی گەوجایەتی لە خیانەتتدا ڕۆ دەچێ و ئەلیوشا، جیلوەیەکی زیاتری هەیە. ئەم کارەکتەرە گەوجە، هەمیشە هەڵە و خەتا دەکات و دەبەخشرێت، هەندێ جار دەبێتە مایەی سەرنج و دڵبەندیی خوێنەر و هەندێ جار دەبێتە

مایەی تورەیی و بێزاریی خوێنەر. ئەلیوشا، تازەنەر و نموونەی خەڵکی بازاڕی و شەقاوە و بەرەڵایە، بەڵام بەتەربێتە، بە هەڵە و خەتاکانی خۆی دەزانێ، لە هەڵەکانی ژێوان دەبێتەوە. بەڵام ژێوانبوونەوە دادی نادات و چاکی ناکاتەوە. کەسێکی بێئیرادە و ڕاڕا و لاوازە، لە ڕووی جڤاکی و کۆمەڵایەتییەوە زۆر سووک و چرووکە. لە کاتێکدا لە باسی کیژێکی گەنجی دیدا بۆ ناتاشا دەڵێت: "تۆ چیت دەوێ؟ کاتێک کە لەگەڵ تۆدام، حەز دەکەم باسی ئەو کچە بکەم و کە لەگەڵ ئەودا دەبم حەز دەکەم باسی تۆ بکەم." کە دەبینێ خەڵکی ڕاز و نهێنیی ئەم ڕەفتارە سەیر و ساویلکانەیەی ئەو درک ناکەن، بە شێوەیەکی سەیر و پڕ هەڵچوونەوە خەمگین دەبێت. ئایا ئەم کارەکتەرە، هەمان فێرکار، ڤیرگۆتۆڤی ڕەقیبی دۆستۆیڤسکی نییە، کە لە شاری کوزنتسکدا ناسیبووی، کە نووسەر لێرەدا بە ناوی ئالیوشاوە بە ئێمەی دەناسێنێ؟ ڕەنگە وا بێ، بەڵام ئەم پیاوە فریوکارە لەم ڕۆمانەدا، بە خۆشەویستی و هاوخەمییەکی سەیر و تایبەتیەوە، وینە گیراوە. پێ دەچێ دۆستۆیڤسکی لە هەڵە و خەتاکانی خۆش بووبێ.

هەڵبەت وێنەی دڵگیری نیلی لە تێکڕای ئەم کارەکتەرانە، دیاترتر و سەرنجڕاکێشترە. دەکاتە ڕۆحی ڕۆمانەکە و کاکڵەی بەتام و لەزەتی کتێبەکە. ئەگەر ڕاستت دەوێ، ڕیسکی ئەم کیژە سیلاوییە کە ڤانیا دەیباتە لای خۆی و لە ماڵی خۆیدا جێی دەکاتەوە و پاشان دەردەکەوێت کە کیژی ئاسایی میر ڤالکۆرسکییە، هەر هەموو ئەم ڕووداو و دیمەنانە، ئەو ڕۆمانە سۆزدارییانەمان بیر دەخەنەوە کە بە زنجیرە لە ڕۆژنامانداندا بڵاو دەبنەوە و لە کۆتاییدا دەنووسرێ: "پاشماوەکەی لە ژمارەی داهاتوودا بخوێنەوە." بەڵام هەندێ جار تەبع و تەبیعەتی نیلیی چکۆلە، دەگاتە لوتکەی جوانی و بێگەردی و پاکی، نیلی کیژێکی سێوییە، لە ژینگەیەکی خراپی پڕ لە جەنجاڵ و کوتەککاری و هاتوهاواردا، لە ماڵی ژنێکی سەڵیتەی زماندرێژی بێحەیادا گەورە دەبێت. بەڵام ئەم کیژۆڵەیە، خۆی بە منەتباری ئەم ژنە دەزانێ. ژنەی تاین چونکە ئەم کچۆڵەیەی هەڵگرتووەتەوە و بەخێوی کردووە، هەمیشە بۆڵەبۆڵی بەسەردا دەکات و ئازاری دەدات، بەڵام نیلی ئامادەیە بە هەر نرخێ بووە چاکەی ئەو ژنە بداتەوە. بە بوونی خۆی، بە ڕەنجی خۆی، بە

خۆشەویستیی خۆی، چاکەی بداتەوە. کاتێک ڤانیا ئەم کیژە دەباتە لای خۆی و لە کۆنترۆڵی ئەم پیرەژنەی (بۆبنۆڤ) دەرباز دەکات، چاودێری و سەرپەرشتی و دڵنەوایی دەکات. نیلی بەڕاستی و لە دڵەوە ڕێزی دەگرێت و خۆشی دەوێت، بەڵام بە غرووریکی تایبەتییەوە، خۆی لەوە دەبوێرێ کە بە ڕاشکاوی ئەشق و خۆشەویستیی خۆی بۆ دەرببڕێت. نیلی مەغروور و سەرکێش، وەک ئاسکی کێویی سرک و ڕەوەکە، کلۆڵی و بەدبەختی قاڵیان کردبووەوە. پیرەژن، بۆبنۆڤ، هاوار دەکات: "کە شەیتانێکی سەرسەختە! لێی بدەی یان لێی نەدەی جیاوازیی نییە، زار هەڵنایەنێ، لە تۆ وایە زاری پڕە لە ئاو."

نیلی بە خۆیشی دەڵێت: "چەندم خوتە و بۆڵە بەسەردا بکەن، من بە ئانقەست وەڵام نادەمەوە. دارکاریم بکەن، قسە ناکەم. بە هیچ شێوەیەک ناگریم. ئەوان، لەوە تووڕە دەبن کە ناتوانن بمخەنە گریان." نیلی، ڕقی لە ناتاشا دەبێتەوە، تەنیا لەبەر ئەوەی ڤانیا بە ئاشکرا ئەو ژنە دەلاوێنێ. وێڕای ئەمەش کاتێک "فریادڕەسەکەی"، کە باسی کلۆڵی و نەگبەتی و بەدبەختیی ئەم ژنەی بۆ دەکات، نیلی، ئەم کچۆڵە سیلاوییە، بە هەموو توانایەکی خۆیەوە هەوڵ دەدات هەندێ بە ختەوەری بۆ ناتاشا، بۆ ئەو کچەی کە زۆری دەرد و مەینەتی چەشتووە، فەراهەم بکات. پاشان، دوای ئەوەی هەموو هەوڵ و کۆششێکی خۆی بەکار دەبات، زۆر لاواز دەبێت، لە پەلوپۆ دەکەوێت، بەدەم سووتانەوە لە ئاگری ئەشقی خۆیدا دەمرێت.

دیارە ڕۆمانی مدلون مهانون ڕەخنە و ئیرادێکی توند و جیددیی لەسەر هەبوو. دۆبرلیۆبۆڤ دەڵێت: “"ئەگەر بڵێم ڕۆمانەکەی ئاغای دۆستۆیڤسکی، لەو ئاستەدا نییە کە شایستەی ڕەخنەی ئەدەبی بێ، هەق نییە لێم زیز بێت."

هەروەها ڕەخنەگر کۆچۆلۆ–بیزبۆرۆدکۆ دەڵێت: "ئەو دیاردە و ڕووداوانەی کە دوورن لە حەقیقەتەوە، بڕوابەخش نەبن، هونەرییەت بە هیچ کارێکی هونەر نابەخشن. هەموو ئەم دیاردە و ڕووداوانە لە ڕادەبەدەر دەستکردن. گەورەترین کێماسیی ئەم ڕۆمانە، ئەمەیە کە نووسەر تاکە یەک سیمای زیندوو یان تاکە یەک کەسایەتیی ڕاستەقینە و ڕەسەنی وێنە نەگرتووە."

ڕازین دەڵێت: "دژوارترین شتی ئەم ڕۆمانە، ئەمەیە کە تاکە بابەت و تێمەیەکی ئەوتۆی تێدا نییە، کە بشێت پشتی پێ ببەستی. ئەوەی دیارە، ئەمەیە کە هەندێ کەس لەم ڕۆمانەدا هەن، بەردەوام گلەیی و زاری دەکەن، بەڵام کەسایەتیی ئەم کەسانە خۆیا نییە و هۆی گلەیی و گازندە و ئاهوناڵەکەیان ڕوون و دیار نییە."

ئەپۆلۆن گریگۆریڤ، کە ڕەخنەگری گۆڤاری زەمان بوو، دەڵێت: "کارەکتەرانی ڕۆمانی مدلون مهانون بریتین لەو پەیکەرانەی کە لەدوکان و موغازاندا جلیان بۆ نمایش لە بەر دەکرێت و ڕۆمانەکە بێسەروبەرە."

دۆستۆیڤسکی پێکەنینی بەم ئێرانەدا دێت، دەنووسێت: "چونکە بۆ ئەم گۆڤارە تازەیە، کە سەرکەوتنم زۆر بە لاوە مەبەست بوو، پێویستم بە ڕۆمانێک بوو، پێشنیازم کرد کارێکی چوار بەشی تێدا بڵاو بکرێتەوە. برایەکم دڵنیا کرد کە ماوەیەکی زۆرە پڕۆژەیەکی وام ئامادە کردووە، بەڵام ئەمە ڕاست نەبوو. من دان بەوەدا دەنێم کە لە ڕۆمانەکەمدا، کۆمەڵێک پەیکەر هەن، دێن، دەجووڵێن، بەڵام کارەکتەری زیندوو و ڕاستەقینە نین. کتێبێکە، کارەکتەرەکانی ناوی، گیانی هونەرییان بە بەردا نەکراوە. دەبوایە بۆ ئەم کارە وەختی تەواوم هەبوایە، چاوەڕوانم بکردایە، بیرەکانم لە زەینمدا تەواو گەڵاڵە بوایە و بخەملایە. ئیدی ئەنجامی ئەو پەلەپەلە کارێکی کێوی و ناباشی لێ کەوتەوە. بەڵام وێڕای ئەوەش، پەنجا لاپەڕەیەکی تێدا هەیە، کە دەتوانم بڵێم شانازیی پێوە دەکەم."

بە هەرحاڵ، سەرکەوتنی برووسکەئاسای یادگارییەکانی خانەی مردوان زووبەزوو، شکست و ناکامیی ڕۆمانی مزلون مهانون قەرەبوو دەکاتەوە. ئەم جارەیان ڕەخنەگران هەموو کەوتنە ئەوەی کە بەهرە و توانای مەزنی ئەم نووسەرە، بخەنە ڕوو. میلیکۆڤ دەڵێت: "ماوەیەکی زۆرە کە لە ئەدەبیاتی خۆماندا، بەرهەمێکی وامان نەبووە کە وەک یادگارییەکانی خانەی مردوان، خوێنەر ڕابکێشێت و بەم جۆرە کاری تێبکات." ئیدی ڕەخنەگران لە باس و ستایشی ئەم ڕۆمانەدا زیادەڕۆیی دەکەن؛ هەندێیان دۆستۆیڤسکی بە دانتی دەشوبهێنن. زۆر ستایشی دیمەنی گەرماوەکە دەکەن، کە ئەو هەموو خەڵکەی بە ڕووتوقووتی تێرژاوە و شوێنەواری برینی ئەشکەنجە بە جەستەیانەوە و

لە ناو تاریکیی هەڵمێکی بۆگەندا، کە دڵی لێی تێک هەڵدێت، دێن و دەچن. ئەو شانۆگەرییە کۆمیدییەی کە زیندانییەکان، پێ بەکۆت و زنجیر، بە سەری سفرەوە، لە بەرانبەر دۆستەکانی خۆیاندا دەیاننواند، ئەوەندە دڵگیر بوو، کە ببوو بە وێردی سەر زمان و خەڵکی بۆ یەکتریان دەگێڕایەوە. هەروەها دیمەنی نەخۆشخانەکە، دیمەنی توڕەبوون و سەرزەنشتی مێجەر، دیمەنی ڕۆیشتن لە تاراوگەکە و... هەموو ئەوانە کاریگەر و سەرنجڕاکێش بوون.

فەرمانبەرێکی سانسۆر، لە سەرەتاوە پێی وا بوو کە دەبێ هەندێ دەستکاریی دەقی کتێبەکە بکرێت. ئەم فەرمانبەرە گومناوە دەنووسێت: "ئایا هەندێ لە خوێنەرانی کەمسیوات، ئەم کارە مرۆڤانییەی کە حکومەت لە گرتووخانان و بێگارەزینداندا دەیکات، بە جۆرە یارمەتییەکی دەوڵەت سەبارەت بە تاوانبارانی گەورە لێک نادەنەوە؟" دۆستۆیڤسکی، دەیەوێ ئەوە پیشان بدات کە مەحرووم‌بوون لە ئازادی، دەکاتە کارێک کە زیندانییان تەنانەت بێزیان لە نانی چاوداریش، کە زۆر لەسەرانسەری وڵاتدا بەناوبانگ بوو، ببێتەوە. بەڵام بەڕێوەبەرایەتیی سانسۆری ناوەندی، چاوپۆشیی لە تێبینییەکانی لیژنەی سانسۆر دەکات و لە بەرواری ١٨٦٠/٢/١٢دا مۆڵەتی چاپکردنی یادگارییەکانی خانەی مردوان دەدات، "بەو مەرجەی هەندێ وشە و زاراوەی کرێت و ناشیرینی دوور لە ئەدەبی، لێ لا ببرێت". بڵاوکردنەوەی هەردوو ڕۆمانی مدلون مهانون و یادگارییەکانی خانەی مردوان لە گۆڤاری زەماندا، زۆر خوێنەری تازەی بۆ گۆڤارەکە پەیدا کرد. لە ساڵی ١٨٦١دا، ژمارەی بەشدارانی گۆڤارەکە گەییە دوو هەزار و سێسەد کەس. لە ساڵی ١٨٦٢دا ئەم ژمارەیە گەییە چوار هەزار و سێسەد و دوو کەس. میشێل وازی لە پڕۆژەی کارگەی جگەرەکەی هێنا، بۆ ئەوەی کاتی خۆی بۆ کارکردن لە گۆڤارەکەدا تەرخان بکات. هاوکارانی گۆڤارەکە بۆ نووسینی گوتارەکانیان، ڕێنماییان لەو و لە فیۆدۆر میخائیلۆڤیچی برایەوە وەردەگرت. ئەو نووسەر و ڕەخنەگرانەی کە لەم گۆڤارەدا کاریان دەکرد، بە جۆشوخرۆش و دڵسۆزییەکی کەموێنە کاریان دەکرد. ئەمانە لەپێناوی ڕووسیادا و بگرە لەپێناوی هەموو جیهاندا کاریان دەکرد.

لەم سەروبەندەدا، ڕووداوە سیاسیەکانی دەوروبەریان زۆر بە خێرایی ڕویان دەدا. لە بەرواری ١٨٦١/٢/١٩دا، ئەلکساندەری دووەم بە بڕارێک بە یەکجارەکی هەموو کۆیلەکانی سەرانسەری ڕووسیای ئازاد کرد. بەڵام ئەم ڕیفۆرمە زۆر درەنگ ئەنجام درا، ئەم مەسەلەیە زۆر باس کرابوو، بۆیە ئیدی هیچ سوکناییەکی بە ڕای گشتی نەدەبەخشی. چیگۆنۆڤ لەو بارەیەوە دەڵێت: "کاتێک کە کاری دەرکردنی بڕیاری نۆزدەی شوبات بوو بە فەرمانی واقع، ئیدی خەڵکی دەرفەتیان بۆ ڕەخسا کە بیر لە مەسەلەی دی بکەنەوە."

ئیدی ڕادیکاڵەکان بەلەز کەوتنە چالاکیی خۆ. هیرتزنی، شۆڕشگێڕی ئاوارە، لە ڕۆژنامەکەی خۆیدا، (زەنگ) کە لە لەندەن دەردەچوو، دەڵێت: "کاتێک کە جەنەڕاڵەکان و فەرمانبەران کەوتنە جێبەجێکردنی یاسا تازەکە، میللەت هەستی کرد، تەنیا بە قسان ئازادیی پێ دراوە، نەک بە کردەوە... جۆرە بەندایەتییەکی تازەیان بۆ میللەت دروست کردووە." (بڕوانە ژمارەی بەرواری ١٨٦١/٧/١)

هەروەها لە بەرواری ٢/١ هەمان ساڵدا دەنووسێت: "باش گوێ بگرن، لە هەرچوار کەناڵی نیشتمانی ئازیزمانەوە، لە دۆنەوە تا ئۆراڵ، لە ڤۆلگاوە تا دنیپەر، دەنگی ئاهوناڵە دێت. بانگی شۆڕش بەرز بووەتەوە، ئەمە یەکەمین هاڕە و هاژەی ئەو شەپۆل و تۆفانەیە کە هەستاوە، دوای ئارامییەکی کەم، تۆفانی زۆر و گەورەی دی بەدوودا دێت."

ڕۆژنامەی هیرتزن، لە لایەن حکومەتی ڕووسیاوە قەدەغە کرابوو کە بێتە ناو وڵاتەوە، بەڵام بە قاچاغ دەهات و دەستاودەستی دەکرد. خوێندکارانی لاوی زانستگەکان، چالاکانە کاریان دەکرد، دەیانویست ڕژێمێکی تازە دابمەزرێنن. بەڵام چ ڕژێمێک؟ بە خۆیشیان نەیاندەزانی چ ڕژێمێکیان گەرەکە. ئەمە گرنگ نەبوو، گرنگ ئەوە بوو کە جموجۆڵێک هەبوو.

لە مانگی تشرینی دووەمی ساڵی ١٨٦١دا، ڕووداوێک تەقییەوە، کە بە ڕووداوی خوێندکاران ناوی دەرکرد. هزر و بیرێن ئازادیخوازانە و لیبڕاڵی، لە کەللەی خوێندکارانی دابوو. خوێندکاران ڕۆژنامە و بڵاوکراوانی شۆرشگێڕانەیان دەخوێندەوە. کۆڕ و کۆبوونەوەی جەماوەرییان دەبەست، هاتوچووی ئەو کتێبخانانەیان دەکرد کە کتێبێن قەدەغەیان تێدا بوو،

سەندووقی کۆکردنەوەی پیتاک و باربووی کۆمەڵایەتییان دادەمەزراند، بەیاننامە و بڵاوکراوەی شۆڕشگێڕانەیان چاپ و بڵاو دەکردەوە. کار گەییە ئەوەی کە بە خۆیان دادگای نهێنی بۆ دادگاییکردنی دژمنانی گەل و فیودالان دابمەزرێنن، بێگومان ئەم چالاکییە لاوەکییانە لە پەراوێزی سیاسەتی فەرمیی حکومەتدا، لە خوێندنی دوور دەخستنەوە، ئیدی پۆلەکان و هۆڵی خوێندن ببوون بە مەڵبەندی گەنگەشە و گفتوگۆ، نەک زانست و فێربوون.

ئیدی بەرپرسانی زانستگەکان داوایان لە تزار کرد، کە فەرمانێک دەربکات، کە کۆبوونەوە و خۆپیشاندان و هەڵبژاردن و دامەزراندنی یەکێتیی خوێندکاران قەدەغە بکات. خوێندکاران ئەم هەنگاوەیان بە کارێکی کۆنەپەرستانە لەقەڵەم دا و بە توندی دژی وەستانەوە. کارەکە تەشەنەی کرد، هێزەکانی دەسەڵات ناچار بوون لە کوچە و کۆڵان و جادەوبانەکاندا، ڕێگە بە خوێندکارانی شۆڕشگێڕ بگرن. ڕۆژی دوو سێ جار دەیانگرتن و ئازادیان دەکردن.

سەرئەنجام، بەرپرسانی حکومەت ناچار بوون پێشەنگ و پێشەوایانی خوێندکاران دەستگیر بکەن و لە قەڵای پیترۆ پۆڵیان توند بکەن. خوێندکارەکان ئەمەیان پێ خۆش بوو، چونکە بە هۆی ئەم کارەوە لەناکاودا شۆرەت و ناوبانگیان پەیدا کردبوو. ئیدی لە سەرانسەری شاردا، باس هەر باسی بوێری و بێباکیی خوێندکاران بوو. لە کاتی مۆڵەتی دیدەنیی زیندانییان و دەستگیراواندا، خەڵکی پۆلپۆل ڕوویان دەکردە زیندانەکان.

میشێل دۆستۆیڤسکی بە ناوی گۆڤاری زیندانەوە، قاپێک کۆنیاک و قاپێ شەراب و دونیایەک گۆشتی برژاوی بۆ خوێندکارەکان نارد. کاتێک خوێندکارەکان بە حەپسی شاریان بەجێ دەهێشت و بەرەو تاراوگە دەبران، خەڵکێکی زۆر لە دەرێی شاردا، بە هاوار و هووڕای ستایشەوە بەڕێیان دەکردن. پاشان زانستگەکەیان بە بیانووی "هەندێ چاکسازییەوە"، داخست، بەڵام ڕێگە بە مامۆستاکان درا کە لە هۆڵەکانی دۆمادا (ئەنجوومەنی نیشتمانی) وانەکانی خۆ بڵێنەوە. خوێندکارەکان زەمانەتی پاراستنی سیستمی وانەکانیان دەکرد، بەڵام ئەم زانستگە کاتییەش ڕۆژی دوای ئەو کۆڕە ئەدەبی و موزیکالییەی کە لە بەرواری ١٨٦٢/٣/٢دا بەرپا کرا، داخرا. لەم کۆڕەدا پ.

پاڤلۆڤ، گوتارێکی خوێندەوە، کە وەک هەر بەندێکی بەرنامەکە، پێشوەختە لە لایەن سانسۆرەوە بینرابوو و ڕێگەی درابوو، بەڵام پرۆفیسۆر، بە جۆرێ خوێندییەوە و دانی بە وشەکاندا دەنا و هەڵوەستەی لەسەریان دەکرد، کە واتاکەی تەواو گۆڕی. کاتێک گەییە ئەم ڕستەیەی کە "تزار، کە حاڵی حازر بەم باشییە حوکمڕانیمان دەکات، کە دەسەڵاتی گرتە دەست سەیری کرد جامەکە پڕ بووە و لێی دەڕژێ"، ئیدی هاوار و هووڕا قسەکەیان پێ بڕی، دەرفەتی ئەوەیان نەدا قسەکەی تەواو بکات و ئەوە ڕوون بکاتەوە کە ئەلکساندەری دووەم "چەند دڵۆپەیەکی تاڵ و ژەهراوی کە بە هۆی مانەوەی بەردەوامیی کۆیلایەتییەوە مابووەوە"، ڕشتبووە دەرێی جامەکە.

بۆ سبەینێ خەڵکی خەبەریان زانی کە مامۆستای ناڤبری لە پایتەخت دوور خراوەتەوە. ئیدی هاوکارەکانی بە مەبەستی هاودەردی لەگەڵ ئەودا، مانیان لە وانەگوتنەوە گرت. جا حکومەت بە مەبەستی دامرکاندنەوەی هەڵچوون و تووڕەیی خەڵکی، وانەگوتنەوەی گشتییشی قەدەغە کرد. دۆستۆیڤسکی کە لە کۆڕەکەی بەرواری ۳/۲دا، وەک گوێگر بەشداریی کرد بوو، لە ڕۆمانی شەیتانەکاندا، باسی کۆبوونەوەیەکی گوتارخوێندنەوە دەکات، کە لە ڕاستیدا ئەمە شرۆڤەی هەمان کۆبوونەوەیە: "هووڕا و هاواری ئاپۆڕاکە، نەیدەهێشت دوا گوتەکانی گوتاربێژ بگاتە گوێ. هاواریان دەکرد، چەپڵەیان لێ دەدا. هەندێ لە خانمەکان هاواریان دەکرد 'بەسە! بەسە، باشتر وایە قسە دەکەن!'" (بڕوانە شەیتانەکان، لەژێر سەرناوی ئاهەنگ) هەرچەندە زانستگەکەی شار داخرابوو، بەڵام شۆڕشگێڕان بە جیددی خەریکی کاری خۆیان بوون. کۆمەڵەی نهێنی زۆر بوون. چرنیشڤسکی و ئۆتین، کە لە نووسەران و هاوکارانی ڕۆژنامەی سەردەم بوون، لەگەڵ کەسانی وەک لاڤرۆڤ، کۆلۆنێکی تۆپخانەدا کۆمەڵەی زەوی و ئازادییان دامەزراند. بڵاوکراوەی شۆرشگێڕی، بە مەبەستی هاندانی خەڵک بۆ دژایەتیی "حکومەتی تزایر، کە خراترین دژمنی گەلە"، بە نهێنی دەخرایە ژێر دەرگەی ماڵانەوە. ئەم بڵاوکراونە پڕ بوون لە دروشمی وەک "بژی کۆماری سۆسیال دیموکراتێکی ڕووسیا!" یان "هەموو بە یەک دەنگ هاوار دەکەین، دەست بدەنە تەورا!" هەروەها لەو بڵاوکراوانەدا دروشمی "مردن بۆ ئەندامانی حزبی تزاری، کە بەزەییان بە ئێمەدا نایەتەوە"، بەرز

کرابووەوە و ئەم دروشمانە دەبینران: "ئەگەر ئەم نامەردانە، زاتیان کرد و لە مەیدانەکاندا دەرکەوتن، لێیان بدەن، لە ماڵەکانی خۆیاندا بچنە سەریان، لە کوچەوکۆلانی شاروچکەکاندا، لە شەقامە گەورەکانی شارە مەزنەکاندا، لە گوند و ئاواییەکاندا، لە هەر کوێیەک تووشیان بوون، لێیان بدەن." هەروەها لەو بەیاننامە و بڵاوکراوانەدا هاتبوو: "لەسەرانسەری ڕووسیادا، سەد هەزار کەسێک دژی خۆشگوزەرانیی گشتین، شەقامی شارەکان پڕ دەکەین لە خوێن، بەرد بەسەر بەردەوە نایەڵین!" ڕۆژێک دۆستۆیڤسکی، یەکێک لەو بانگەوازانە، کە ئاڕاستەی ڕووسیای جەوان بوو، بە دەستکی دەرگەی ماڵەکەیەوە دەبینێ. زۆر پەست و تووڕە دەبێت، لە ڕۆژانە یادداشتەکانی نووسەرێکدا دەڵێت: "من، کە زۆر لەمێژ بوو، بە دڵ و بە فیکر، پێچەوانەی ئەو خەڵکە بووم و لەگەڵ جەوهەری بزووتنەوەکەیاندا نەبووم، ئێستا شەرمم لە کارە ناشییانە و منداڵانەکانیان دەکرد، ئازارم دەچەشت. ئەوەی لەم بانگەواز و بەیاننامانەوە بەدی دەکرا، ئەوە بوو کە ئاستی پەروەردە و ئەقڵی ئەمانە زۆر نزم بوو."

دەچێت بۆ ماڵی چیرنیشڤسکی، کە هاوکاری ڕۆژنامەی سەردەم و ئەندامی کۆمەڵەی زەوی و ئازادی بوو، تا تکای لێ بکات کە قسە لەگەڵ نووسەرانی ئەو بانگەواز و بەیاننامانەدا بکات و ئامۆژگارییان بکات کە وەخۆ بێنەوە و دەستبەرداری ئەو هەڵایە ببن. چرنیشڤسکی زۆر بە ساردی وەڵامی دەداتەوە، کە "باوەڕ ناکات ئەو شتانە کار لە ڕەوشی گشتیی جەماوەرەکە بکات. ئەم جۆرە دیاردانە، لەم جۆرە ڕووداوانەدا، هەر دەبێت و نابێ ئەوەندەش بەهەند بگیرێ".

لە بەرواری ١٦/٥دا، لە سان پتروسبۆرگدا ئاگری گەورە و نادیار دەکەوێتەوە؛ وێڕای هەوڵ و کۆششی بێوچانی پۆلیس و دامودەزگای ئاگرکوژانەوە، گەڕەکی وا هەبوو بە تەواوەتی و بە درێژایی دوو هەفتەی تەواو، لە سووتانی بێوچاندا بوو.

ستراخۆڤ لەو بارەیەوە دەنووسێت: "لەبیرمە کە دۆستۆیڤسکی و من، بۆ پیاسە و گەڕان چووبووینە دەرێی شار. لە دوورەوە، لەسەر بەلەمەکەوە، دووکەڵ لە سێ چوار شوێنی شارەوە وەک شەپۆل دەچوو بە ئاسماندا. لە

باخچەیەکدا لامان دا، کە تیپێکی موزیک، موزیکی لێ دەدا و هەندێ کور و کچی گەنجی قەرەج گۆرانییان دەچڕی."

حکومەت نەیتوانی ئەو کەسانە بدۆزێتەوە کە ئاگرەکەیان لە شار بەر دابوو، بەڵام گومان لەسەر نەهلیستییەکان، ئەندامان و لایەنگرانی کۆمەڵەی زەوی و ئازادی بوو. ڕۆژنامەی سەردەم بۆ ماوەی هەشت مانگ داخرا و قەدەغە کرا، دوای ئەوە بە ماوەیەکی کەم چیرنیشفسکیی شۆڕشگێڕ، دەستگیر کرا و خرایە زیندانی قەڵای پیترۆ پۆڵەوە.

بەڵام دۆستۆیڤسکی کە لە ڕووداوە سیاسییەکان بێزار و لە کاری سەرنووسەری گۆڤارەکە، ماندو ببوو، بڕیاری دا کە سەفەرێکی هەندەران بکات. لەمێژ بوو پزیشکان ئامۆژگارییان دەکرد کە سەفەرێکی هەندەران بکات و بۆ چەند مانگێک پشوو بدات، بەڵام لەبەر بێپارەیی و دەستکورتی نەیدەتوانی ماری دیمیتریڤینای خێزانی لەگەڵ خۆیدا ببات. ئەمە جگە لەوەی کە مارییش حەزی نەدەکرد پۆڵی کوڕی بە تەنیا لە سان پتروسبۆرگ بەجێ بێڵێ. لە کاتێدکا پۆڵ خۆی بۆ تاقیکردنەوەی دوا قۆناغی خوێندنی سەرەتایی ئامادە دەکرد تا بچێتە قۆناغی خوێندنی ناوەندی و پێویستی بە کەسێک بوو چاودێریی بکات. ئەوە بوو دۆستۆیڤسکی لە بەرواری ١٨٦٢/٦/٧دا، بە تەنیا سەفەری ئەورووپای کرد.

بەشی دووەم

یەکەمین سەفەری ئەورووپا، مەسەلەی پۆڵۆنیا

دۆستۆیڤسکی لە دەوروبەری نیوەی مانگی حوزەیراندا، دەگاتە پاریس، بەڵام لەم پایتەختەدا نە کەس ئەوی دەناسی و نە ئەو کەسی دەناسی. نە هۆگۆی، کە لەو ڕۆژگارەدا سەرقاڵی نووسین و بڵاوکردنەوەی بێنەوایان بوو، نە فلۆبێری، کە خەریکی بڵاوکردنەوەی سلامبو بوو، بینی. نە تیۆفیل گوتیەی، کە تازە لە نووسینی کاپتن فرکاس ببووەوە بینی و نە بە دیداری ڕینان، سانت بیڤ و تین شاد بوو. ئیدی ماوەیەک بە تەنیا مایەوە، هەستی بە غوربەتێکی ترسناک دەکرد و پەشیمان بوو لەوەی ڕووسیای بەجێ هێشتبوو. نامەیەک بۆ ستراخۆڤ دەنووسێت و دەڵێت: "پاریس ئێجگار خەمناکە، خۆ ئەگەر ژمارەیەک تەلاری مێژوویی و دەگمەنی تێدا نەبوایە، لە بێتاقەتیدا دەمردم."

تەنیا دە ڕۆژێک لە فەڕەنسا مایەوە، بەڵام ئەمەی بۆ دەرکەوت کە "فەڕەنسا وڵاتێکی ئارامە، نەجیب و شارستانییە، بەڵام بە ڕێی هەڵەدا دەڕوات و جگە لە پارە، هیچ شتێکی دیکەی بە لاوە گرنگ نییە".

بەلەز فەڕەنسا بەرەو ئینگلتەرا بەجێ دێڵێت. لە لەندەن هرتزنی نەهلیست دەدۆزێتەوە. هەرچەندە لە ڕووی ڕاوبۆچوونی سیاسییەوە زۆر لێکدی جیاواز بوون، بەڵام جۆرە ئولفەتێکیان لە نێواندا چێ دەبێت. هرتزن، لە نامەیەکدا بۆ ئۆگارۆڤ دەنووسێت: "دوێنێ دۆستۆیڤسکی لە لای من بوو؛ کەسێکی ساویلکە و هەندێ کۆنگ و برێک شپرزە و نیگەرانە، بەڵام ئێجگار بەئەدەبە. باوەڕ و متمانەیەکی ئێجگار گەرموگوڕی بە میللەتی ڕووسیا هەیە." دۆستۆیڤسکی کاتێک سەردانی هرتزن دەکات. نەرمییەکی ئێجگار زۆری بەرانبەر دەتازەنێ، بەڵام پاشان، دوای چەند ساڵێک، بە توندی سەرزەنشتی

هرتزن دەکات کە خیانەتی لە ڕووسیا کردووە. لە ڕۆژانەیادداشتێن نووسەرێکدا دەنووسێت: "هرتزن، هیجرەتی نەکردوووە، ئەو بە موهاجیری لەدایک بووە. ئەمانە کە لە میللەتی خۆ جیا بوونەتەوە و دابڕاون، بە تەبیعەت خودای خۆیان لەدەست داوە. ئاساییە کە هرتزن لەژێر باندۆر و کاریگەریی نۆڕین و بیروباوەڕی تایبەتی خۆیدا و نەبوونی هیچ جۆرە هەستێکی سۆزداری سەبارەت بە نیشتمانی خۆی، کەسێکی سۆسیالیست بێ. ئەو باوەڕی بە پەیوەندیی خێزانداری نییە، هەرچەندە پێ دەچێ باوکێکی باش و مێردێکی باش بێت. ئەو مولکایەتی ڕەت دەکاتەوە، بەڵام زۆر چاک دەزانێ کە کاروباری خۆی بەڕێوە ببات. خۆشحاڵە کە لە هەندەران، دووچاری هەژاری و دەستکورتی نەبووە و حاڵی باشە. خەڵکی بۆ شۆڕش هان دەدات، کەچی لە ماڵی خۆیدا هەموو هەوڵێکی لەپێناوی خۆشگوزەرانی و ئارامیدایە."

بە هۆی لوتف و ڕێتازەنییەکانی هرتزنەوە، لەندەن بۆ فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ کەمتر لە پاریس مایەی بێزاری بوو. لەو بارەیەوە دەنووسێت: "شەقامەکانی بە هۆی گڵۆپی گازەوە، کە ئێمە تا ئێستا بە خەویش نەمان بنینیوە و بیرمان لێ نەکردووەتەوە، ڕووناکن. هەرچەند هەنگاوێک دەڕۆیت، کافێ و گازینۆی ڕازاوە و دڵگیرت دێتە ڕێ. خەڵکی دەچن بۆ ئەو گازینۆ و کافانە، لەوێ کۆ دەبنەوە و قسان دەکەن."

بە هەرحاڵ، لە بەرواری ٧/٨دا بۆ پاریس دەگەڕێتەوە. لەوێوە کاغەزێک بۆ ستراخۆڤ دەنووسێت، کە بێت بۆ هەندەران و لە سویسرا و ئیتاڵیادا یەک بگرنەوە. ستراخۆڤ بەگوێی دەکات، قەولوبڕیاریان وا دەبێ کە لە جنێف یەکدی بگرنەوە. دۆستۆیڤسکی لە ڕێگەی کۆلۆنیاوە بۆ ئەوێ دەڕوات: کۆلۆنیا، دۆسلدرۆف،ماینس و بال. لە بەرواری ٧/٢٢دا، لە جنێف ستراخۆڤ دەدۆزێتەوە. جووتە هاوڕێ، زۆر بە بێتاقەتی ئەم شارە دەگەڕێن. فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ، ئەو شارە بەشارێکی "تاریک و خەمناک" وەسف دەکات. ئیدی لە جنێفەوە، بۆ لۆسیرن، تۆرن و جێنس دەڕۆن. لە شاری جێنسەوە بە سواری کەشتی بەرەو لیڤۆرن دەڕۆن و لەوێندەرەوە بە سواری قیتار بۆ فلۆرەنسا دەڕۆن. بەڵام دۆستۆیڤسکی ئوسووڵی سەفەر نازانێت؛ بەو دیار و دەڤەر و وڵاتانەدا، دەڕۆیی و دەگەڕا وەک ئەوەی بەدەم خەوەوە پێیاندا تێپەڕێت. لە

خەون و خەیاڵەکانی دەروونی خۆی بێدار نەدەبووەوە، مەگەر کاتێک بیویستایە تەماشایەکی پڕ قێز و بێزی بابایەکی بۆرژوای ورگنی دانیشتووی ناو کافەیەک بکات، یان بیویستایە تەماشای ژنێکی خاوەن خانووی بە کرێ، کە بە دەنگی بەرز بپژمایە و لووتی بسڕیبا، بکات. ئیدی زۆر بە خێرایی حاڵی نالەباری ژیانیان، شادییە بەباچووەکانیانی وێنا دەکرد و وەک کەروێشک کەوڵ بکات، بەو ئاوایە کەوڵی دەکردن و توێکاریی دەکردن، بەڵام دیکۆر و ڕواڵەتەکانی بە شتی ڕەوتەنی دەزانی. دۆستۆیڤسکی جگە لە مرۆڤ، هیچی دیکەی نەدەبینی، دیدی ئەو لە سنووری مرۆڤدا دەسووڕایەوە، دیمەن و ڕواڵەتی بە لاوە گرنگ نەبوو. کە باسی شەقامەکانی شاری تۆرینی دەکرد و سەرنجی دەدان، تەنیا بەو مەبەستە بوو کە بە شەقامەکانی سان پترۆسبۆرگیان بەراورد بکات. دیمەنی ڕووباری ئارنۆ، ڕووباری فۆنتانکای بیر دەخستەوە. ستراخۆڤ دەنووسێت: "نە سروشت، نە کۆشک و تەلارێن مێژوویی و نە شوێنەوار و کارێن هونەری سەرنجیان ڕانەدەکێشا، هەموو هۆش و گۆشی بە لای خەڵک و ژیانی خەڵکییەوە بوو."

سەرئەنجام، دوای ئەوەی یەک هەفتە لە فلۆڕەنسا مانەوە، ستراخۆڤ لێ دەبڕێت بۆ پاریس بگەڕێتەوە و دۆستۆیڤسکی بۆ ڕووسیا دەگەڕێتەوە. دۆستۆیڤسکی هەر کە دەگاتەوە سان پترۆسبۆرگ، بیرەوەرییەکانی ئەم سەفەرەی خۆی دەنوسێتەوە و لە گۆڤاری زەماندا بڵاوی دەکاتەوە. ئەم بیرەوەرییانە لەژێر سەرناڤی بیرەوەرییانی زستانی دەربارەی هەستێن هاوینە بڵاو دەبنەوە. لەم یادداشتانەدا بە تەوس و توانج و زمانێکی پڕ تەنزەوە باسی ئەو وڵاتانە دەکات کە بینیبوونی. بۆ نموونە دەنووسێت: "تۆ هەرگیز ناتوانی ئەم بیرە لە مێشکی فەڕەنساییەک، یانی پاریسییەک (چونکە هەموو فەڕەنسییەک خۆی بە پاریسی دەزانێ) دەربێنی و بیسڕیتەوە، کە ئەو یەکەم پیاوی سەر ڕووی زەوییە. هەرچەند جگە لە پاریس، هیچ شوێنێکی دیکەی جیهان ناناسێت، بە لاشیەوە گرنگ نییە کە بیناسێت. ئەمە لە نۆڕین و دیدی ئەوانەوە دەکاتە نیشتمانپەروەری."

"هەمو ساڵێک لە کاتی گونجاو و دیاریکراودا، گرنگترین مەسەلەی سیاسی، لە ئەنجوومەنی تازەنەران، دەخەنە بەر باس و گفتوگۆ. پاریسی سەبارەت بەم

گفتوگۆیانە هەستیاریی تایبەتی هەیە. لەم گفتوگۆیانەدا زیاتر لەدووی بەلاغەت و فەساحەتی قسەکردندایە، بە بۆچوونی ئەوان ئێرە جێگەی بەلاغەتە. کارێکی یاسایی دیکە. کە بۆرژواکان ڕەموودەین، بەتایبەتی بۆرژوایانی پاریسی و تا ڕادەیەک کارێکی جوانە، ئەوەیە کە بەسەر گیادا تل بخۆن و گوایە ئەمە نیشانەی سروشتدۆستیی ئەوانە. سەبارەت بە ئەشق و ڤیان؟ وەختێ بابای بۆرژوا دەیەوێ هەستی خۆی دەرببڕێت، یان ژنەکەی فریو بدات، هەمیشە بانگی دەکات: 'ئاسکەکەم!' ژنەکەش بەوپەڕی شادی و ڕووخۆشییەوە بۆرژوا ئازیزەکەی بە 'بەرخەکەم' بانگ دەکات. بە لای پاریسییەوە، زۆر جار ئەشقێکی دەستکردی باش، هاوتای ئەشقێکی ڕاستەقینە دەکاتەوە." دۆستۆیڤسکی هەر هەموو ئەمانەی لەو یەکەمین کورتەسەفەرەدا بۆ پاریس کەشف کرد. بەڵام سەبارەت بە لەندەن، بە شارێکی قەرەباڵغی جەنجاڵ و پڕ جموجۆڵی وەسف دەکات: "ئەو هێڵی ئاسنانەی بەسەرماڵەکانەوە دەڕوات (بەوزووانە بە ژێر ماڵەکانیشدا دەبرێن)، ئەم دەستپێشخەری و داهێنانە گەورانە، ئەم پەشێوییە ئاشکرایەی کە لە بنەڕەتدا لە قووڵایی سیستمی بۆرژواییدا هەیە، لە لوتکەی خۆیدایە. ئەو ڕووبارە، مەبەستم تایمزە، کە ژەهراوی بووە، ئەم هەوایە کە ئاوێتەی تۆز و غوباری خەڵوزی بەرد بووە، ئەو مەیدان و پارکە گشتییە جوانانە، گەڕەکانی پەڕپووت و بێسەروبەی وەک وایت چاپل و خەڵکە هەژار و نیوە ڕووتەکانیەوە، کە هەموو نیمچەکێوی و برسین. ئەم مەملەکەتە بە ملیۆنان خەڵکەوە، بە هاتوچۆی بازرگانیی نێودەوڵەتییەوە." وای وێنا دەکرد کەوتووەتە پەرستگەی بەعلەوە (بەعل، ناوی خوا و پەرستگەی بابلە، ڕەمزی گەندەڵییە)، وای هەست دەکرد کە هەموو ئەورووپا، گشت ڕۆژئاوا بە هۆی پێشکەوتنی شارستانێتیی تازەوە گەندەڵ بووە، شێواوە و تێدا چووە. ئەم وڵاتە بێ خوایانە، ئەم وڵاتانەی ژێر دەسەڵاتی مرۆڤ، ژێر دەسەڵاتی پارە و دارایی، زانست و حیساب، بەرەبەرە لەژێر ئەم سەروەت و سامانەدا، لەژێر ئەم کێشە و گرفتانەدا کە خۆیان دروستیان کردووە، حەفە دەبن. ڕزگاری لە شوێنێکی دیکەدایە، ڕزگاریی مرۆڤ لە ئەستۆی میللەتێکی تازەدایە، ئەویش میللەتی ڕووسە، کە پەروەردی ئاسایی خۆی پاراستووە و نەلەوتاوە، کە تا ئێستا باوەڕ و ئیمانی سادەی

دەورانی منداڵێتی بەسەریدا زاڵە. میللەتی ڕووس لە ئاستانەی دەرگەی مێژوودا، چاوەڕوانی هاتنە ژوورەوەیە بۆ ئەوەی ڕۆڵی خۆی ببینێ؛ ڕووسیا ئەورووپا ڕزگار دەکات.

وێڕای ئەم جۆرە هزرینەش، دەبینێ کە لە سەرەتاکانی ساڵی ١٨٦٣وە، هەر هەموو ئەورووپا دژی ڕووسیا وەستاوە. کاتێک لە ساڵی ١٨٥٦دا تزار دێت بۆ وارشۆ، داوا لە هاووڵاتییانی پۆڵەندی دەکات کە ڕابردوو فەرامۆش بکەن. پێی گووتبوون: "دەبێ دەست لە خەیاڵپڵاوان هەڵگرن، من لەو باوەڕەدام کە ئێوە هەرگیز ناتوانن بەختەوەر بن، تا پۆڵۆنیا وەک فینلەندا، پەیوەندی نەکەن بەو ماڵباتە مەزنەوە کە ئیمپڕاتۆریەتی ڕووسیای دامەزراندووە."

لە ساڵی ١٨٦١دا، بڕیارێکی پادشایی دەرچوو، کە بەگوێرەی بڕیاری ناڤبری، پۆڵونیا هەقی ئەوەی هەیە ئەنجوومەنێکی دەوڵەتی لە ئەندامانی پۆڵەندی دابمەزرێنێ و بۆ بەڕێوەبردنی کاروباری ناوخۆ، ئەنجوومەن پێک بهێنن و بە هەڵبژاردن تازەنەری خۆ هەڵبژێرن. هەروەها بەگوێرەی ئەو بڕیارە، مافی ئەوەیان درایە کە دادگاکان، خوێندنگەکان، کاروباری کڵێسەیی و ئایینی بخرێتە هەڵبژاردنی لیژنە و ئەنجوومەنی تایبەتی پۆڵۆنییەوە. ئیدی پۆڵەندییەک بە ناوی فیلیۆپۆلسکییەوە، کرا بە سەرۆکی دەزگای کارگێڕیی وڵات و دۆقی گەورە کونستانتین نیکۆلایۆڤیچ، کە بە کەسایەتییەکی لایەنگری ئازادی و ڕیفۆرم بەناوبانگ بوو، بە جێگری پادشای پۆڵۆنیا دانرا.

فیلیۆپۆلسکی پیاوێکی میانڕەو بوو، بەڵام لە پۆڵۆنیاشدا وەک ڕووسیا، نەرمکێشی و میانڕەویی ڕژێم، ئاگری تووڕەیی خەڵکانی ناڕازیی نەک دانەدەمرکاندەوە، بەڵکو بڵێسەی پێ دەدا. ئەو چاکسازی و مافانەی لە لایەن تزارەوە کران و دران بە پۆڵەندییەکان، بە نیشانەی لاوازیی حکومەت لەقەڵەم دران و لێک درانەوە. ئەوە بوو، پیلانێک لە دژی کونستانتین نیکۆلایۆڤیچ لە پۆڵۆنیادا گێردرا. ئەنجام لە بەرواری ١٨٦٣/٢/١٦دا، بە ئاشکرا ئاگری ڕاپەڕین بڵێسەی بەرز بووەوە. کۆمەڵێک لە شۆڕشگێڕان، لە شوێنانی جیاوازەوە، چ لە پۆڵۆنیا و چ لە لیتوانیادا، پەلاماری سوپای ڕووسیایان دا. ئەوە بوو زۆر بە توندی بەرپەرچی یاخییەکان درایەوە و سەرکوت کران. لە لیتوانیادا،

مۆراڤیف، که به خاوەنی سێداره بەناوبانگ بوو، ڕایگەیاندبوو که دەستگیرکردنی شۆڕشگێڕان کارێکی بێهودەیه و جەنەڕاڵ بێرگ له پۆڵۆنیا، به قەتڵو کوشتارەکەی فیشاو، ناوبانگی دەرکرد و ناوی کەوته سەرزاران.

فەڕەنسا و ئینگلتەرا و نەمسا، ئەم تۆڵەئەستێنییه خوێناوییانەیان پێ ناخۆش بوو، بەڵام ڕووسیا، گوێی خۆی له ئاستی هەڕەشەوگوڕەشه و ناڕەزاییەکانی ئەواندا خەواند و گوێی نەدانێ.

هیرتزنی شۆڕشگێڕ، له لەندەنەوه داشداری له پۆڵۆنییەکان دەکرد: "بۆ ڕاگرتنی حکومەتێک که سەبەبکاری نەگبەتیی ئێمه و خەڵکی پۆڵۆنیایه، ئێوه ناچارن پەنا وەبەر چەک و تاوان و خەتای ئاشکرا و زەق ببەن. ئێوەش بێ هیچ سڵکردنەوەیەک ڕووبەڕووی جهلادان ببنەوه. زەبتوڕەبتێک که مرۆڤ ناچار بکات که تاوان بکات، ئیدی ڕەچاوکردنی زەبتوڕەبت مانایەکی نامێنێ." هەڵبەت ئەم هەڵوێسته بۆ ڕۆژنامەکەی هیرتزن (زەنگ) هەڵەیەکی قورس بوو، چونکه ئازادی و سەربەخۆیی پۆڵۆنیا دەیکرده جیابوونەوه له ئیمپراتوریەتی ڕووسیا. به لای ئازادیخوازانی ڕووسەوه، پەیڕەویکردن له ڕێبازەکەی هیرتزن، به جۆره خیانەتێک له وڵات دەژمێردرا. زۆربەی هەره زۆری ئەم ئازادیخواز و لیبراڵانه، نەگەییبوونه ئەو ئاسته فیکرییەی که بەرژەوەندیی مرۆڤانی، بخەنه سەرووی بەرژەوەندیی نیشتمانی و نەتەوەییەوه. پۆڵەندییەکان پەلاماری ڕووسەکانیان دەدا، ڕووسەکان دەجەنگین، خوێنی ڕووسەکان له پۆڵۆنیادا دەڕژا. هەندێ له هێز و دەسەڵاته دەرەکییەکان دەیانویست خۆ له مەسەلەکه هەڵقورتێنن و ناوبژیوانیی خۆیان بەسەر ڕووسەکاندا بسەپێنن. غروور و لەخۆباییبوونی نیشتمانپەروەری تەواو جووڵابوو، به ڕادەیەک که لیبراڵەکان و سلاڤدوستەکان خۆیان له یەک سەنگەردا دەبینییەوه. ئاستی فرۆش و بڵاوبوونەوەی ڕۆژنامەی زەنگ زۆر به خێرایی دابەزی و دایه کەمی. هیرتزن ناچار بوو دەستبەرداری کاری پڕوپاگەندەیی ببێت.

له جەرگەی ئەم کەشوهەوا توند و گەرموگوڕەدا بوو، که ستراخۆڤ گوتارێکی گرنگ و دوورودرێژی دەربارەی پرسی پۆڵۆنیا به ناونیشانی پرسه شوومەکه نووسی. لەم گوتارەدا، که بڕێک شەقڵی تیۆریی لەخۆ گرتبوو و هەندێ کۆنگ و ئاڵۆز بوو، نووسەر پۆڵەندییەکان لەو ڕووەوه مەحکووم دەکات که بەشداریی فەرهەنگی ڕۆژئاواییان کردبوو. هەروەها کاتۆلیکبوونی

گەرموگوڕی پۆڵەندییەکان، غروور و خۆبەزلزانیی پۆڵەندییەکان بەرانبەر بە میللەتانی دەرودراوسێ، بە دوورودرێژی لەم گوتارەدا خرابوونە ڕوو و تاووتوێ کرابوون و مەحکووم کرابوون. جا نووسەر بۆ ئەوەی بە شێوەیەکی ڕوونتر و ئاشکراتر، بێهودەیی و بێمانایی داخوازییەکانی پۆڵەندییەکان، ڕوون بکاتەوە و دەرببڕێت، وای نواندبوو کە بە ناوی پۆڵەندییەکی دوژمنی ڕووسیاوە قسان دەکات. ئەمە بیرکردنەوەی جەماوەری خەڵکەکەی پەشۆکاند. سلاڤدۆستەکان، وایان لێک دایەوە کە ئەم پرسە شوومە بەرئەنجامی خیانەت و پەیمانشکێنیی بەڕێوەبەران و نووسەرانی گۆڤارەکەیە بەرانبەر بە دۆز و میللەتی ڕووسیا. ڕۆژنامەی گازت دۆستۆیڤسکی بە توندی هێرشی کردە سەر گۆڤاری زەمان، بە هۆی ئەو گوتارەوە کە بە قازانجی پۆڵەندییەکان بڵاوی کردبووەوە. پۆڵەندییەکان و لایەنگرەکانیان، ستراخۆڤیان بە یەکێک لە لایەنگر و داشدارەکانی خۆیان زانی. لە فەڕەنسادا گۆڤاری دوو جیهان، کە دژمنی ڕووس بوو، گوتارەکەی ستراخۆڤی دووبارە بڵاو کردەوە و دووپاتی کردەوە، کە گوتارەکە تەواو لەگەڵ ڕای گشتیی دونیای شارستانییەتدا تێک دەکاتەوە.

ئەنجام، لە بەرواری ١٨٦٣/٥/٢٤دا، بە فەرمانی وەزیری ناوخۆ، گۆڤاری زەمان بە تۆمەتی پیلان و دژایەتیی ڕەوت و ڕێباز و خەتی کارکردنی حکومەت و دژایەتیی نیشتمانپەروەری، داخرا.

ئیدی هەر هەوڵ و کۆششێکی میشێل و ناڕەزاییەکی دۆستەکانی بۆ ئازادکردنی گۆڤارەکە، بێئەنجام بوو. ستراخۆڤ بە خۆیشی سەری لەمە سووڕمابوو. دۆستۆیڤسکی، کە بە هۆی ئەم هەرا و هەنگامە گەوجانەیەوە، لە کاتێکدا گۆڤارەکەی خەریک بوو سەرکەوتوانە جێی خۆی دەکردەوە، زۆر بێتاقەت و نیگەران بوو، هەموو هزر و بیرێکی هاتبووە سەر ئەوەی کە سەفەرێکی هەندەران بکات و کەمێک ماندوویێتیی خۆی دەربکات و بای باڵێکی خۆی بدات. ئیدی بڕی هەزار و پێنجسەد ڕۆبڵی لە سەندووقی ئەدەبی قەرز کرد، بە زەمانەتی هەموو بەرهەمەکانی و بەو مەرجەی پێش مانگی شوباتی ١٨٦٤، قەرزەکانی بداتەوە. بەڵام ئەم جارەیان بەتەما نەبوو بە تەنیا سەفەر بکات.

بەشی سێیەم

دووەم سەفەر بۆ ئەورووپا، پۆلین سوسلۆڤا

دۆستۆیڤسکی لەوەتای لە تڤێر هاتبووەوە و لە تاراوگە گەڕابووەوە و لە سان پترسبۆرگدا ئاکنجی ببوو، ژیانێکی پڕ جموجۆڵ و چالاکیی ڕۆشنبیریی دەگوزەراند. کاری ئەو لە بوارێن ڕۆماننووسی و ڕۆژنامەوانی و گوتارێن جۆراوجۆر لە بوارە جیاوازەکاندا، بە تەواوەتی سەرقاڵی کردبوو. هەمیشە نیگەران و ماندوو بوو، بە عەزرەتی ئەوەوە بوو دوور لە کار و چالاکیی ئەدەبی، تاوێ لە پاڵ ژنەکەیدا بحەسێتەوە. بەڵام ماری دیمیتریڤینا نەخۆش بوو، گۆناکانی بە جۆرێ قوپابوون و چاوانی بە چەشنێ بە قووڵدا چووبوون، لە تۆ وایە دەمامک و ماسکی مردوانی لەسەر کردووە. لووتی گیرابوو، لێوەکانی بە جۆرێ سست و زەرد ببوون، لە تۆ وایە لە گیانەڵاندایە. ئەمە جگە لەوەی کە دۆستۆیڤسکیی خۆش نەدەویست و ئەمەی ڕووبەڕوو و بە دەنگی بەرز پێ گوتبوو. لە هەموو بۆنەیەکدا، لە بچووکترین دەمبۆڵە و قەرقەشەدا، گلەییە کۆنەکەی خۆی دووبارە دەکردەوە: "من نەدەبوو شوو بە تۆ بکەم. ئەگەر شووم بە تۆ نەکردبا، بەختەوەرتر دەبووم، من هەست دەکەم بارم بەسەر تۆوە، من تەنیا بە حوکمی وەزیفە لەگەڵ تۆ دەژیم. دڵنیام لەمە." هەر یەکێک لەو قسانە کاریان لە ناخی دڵی دۆستۆیڤسکی دەکرد. لە نامەیەکیدا بۆ بێوەژنەکەی بیلینسکی، بە خەمبارییەوە دەنووسێت: "من هاوسەرم هەیە و نەخۆشم، کاری ئەدەبی دەکەم و ڕۆژنامەیەک بەڕێوە دەبەم."

هەڵبەت زۆری پێویست بە پشوو هەبوو، دەبوایە لەم ژوورە تەنگە، لەو ژنە لەشبەبار و نەخۆش و پەژمردەیە، کە بەردەوام گلەیی لە بەختی خۆی دەکرد، باسی ڕابردووی خۆی دەکرد، هەڵێت، دوور بکەوێتەوە. ئەم ژنەی کە

هەندێ جار ئەوی تاوانبار دەکرد و هەندێ جار خۆی و وەک کەسێک تووشی هیستریا بووبێ، لە هۆڕژنی گریانی دەدا. بەڵام دۆستۆیڤسکی بە عەزرەتی ئەشقێکی بێگەردەوە بوو، بە خەیاڵ، خەوی بە ژنێکی گەنج، ڕۆحسوک، خەنۆڵ و بەکەشمونەشم، پڕ ناز و عیشوە و ئاشق و دەمتەڕ و شیرینبەیانەوە دەبینی، بە عەزرەتی ئەشق و ڤیانێکی پڕ جۆش و گەرموگوڕەوە بوو. لە سەرەتاکانی ساڵی ١٨٦٠وە، دۆستۆیڤسکی ئاشق و دڵبەندی شۆبێرتی ئەکتەر دەبێت. ئەمە ژنێک بوو بزێو، بەجۆشوخرۆش و کراوە ڕووخۆش و ڕوودار، بەڵام دۆستۆیڤسکی بۆ ئەو جگە لە دوست و هاوڕێ و خولام، نەیدەکردە هیچی دی. بۆ خزمەتی خۆی بەکاری دێنا. دۆستۆیڤسکی بە خۆیشی ئەم دەورەی قبووڵ دەکرد، لەسەر ئەو جۆرە دەورانە ڕاهاتبوو. بە مەمنوونی و شادییەکی نائاساییەوە. ناوبژیی نێوان ئەم ژنە و مێردەکەی، یانۆڤسکیی دەکرد، هەڵبەت بێ ئەوەی ئەشقی خۆی دەربڕێت، ئاشقی ئەم ژنە بوو، خۆی فیدای ژنێک دەکرد کە ئامادە نەبوو ئاوڕی لێ بداتەوە. وەک چۆن هەمان ڕێبازی لەگەڵ مەدام پانایێڤ و مارییشدا گرتبووە بەر. جا لەم پەیوەندی و بەرخوردە شیرینانەدا، تەنیا لەزەتی هاوڕێیاتیی پێ دەبرا و هیچی دی. زۆری لەزەت و خۆشی لەمە دەبینی، بە خۆی دەڵێت ئەگەر کەمترین توانا و بەهرەی شاعیریم تێدا بوایە، دەیان پەخشانم بۆ ئەم ژنە گەنجە دادەنا.

لە بەرواری ١٨٦٠/٦/١٢دا، نامەیەکی بۆ دەنووسێت: "من بە دڵ و گیان تۆم خۆش دەوێ. من پێم گوتیت تەنیا لەبەر ئەوە خۆشم ناوێی کە متمانەت پێم هەبێت، خوایە! چەندم پێ ناخۆش بوو کە هەستم کرد وەک جاران متمانەم پێ ناکەیت، بەڵام نامەکەت هەموو شتێکی چاک کردەوە. هاوڕێ ئازیزەکەم، لە خوا دەپاڕێمەوە، هەموو جۆرە خۆشی و شادییەکت بەسەردا داباریێ! من زۆر خۆشحاڵم کە دڵنیا بووم تۆم خۆش ناوێ! ئێستا دەتوانم لە جاران دڵسۆزترت بم، بێ ئەوەی لەوە بترسم هەستم بریندار ببێت. بە ئومێدی دیدار، کۆترە چکۆلەکەم. بەوپەڕی ڕێز و حورمەتەوە، دەستە چکۆلە و ناسک و سرکەکانت ماچ دەکەم و بە دڵ و بەگیان لە ناو دەستانی خۆمدا دەیانگوشم."

هیچ کەسێک نازانێت دۆستۆیڤسکی، چ مودەتێک دیل و گرفتاری ئەم حاڵە بووە و بەم زمانە لووسە شۆبێرتی بەدەمەوە گرتووە.

بەڵام دوای ماوەیەکی کەم، دەرفەتێکی تازەی بۆ ڕەخسا؛ زۆر جار دۆستۆیڤسکی دەعوەت دەکرا تا لەو ئێوارەکۆڕانەدا کە بۆ باربوو و یارمەتیی خوێندکارانی هەژار دەگیران، هەندێ بەرهەمی خۆی بخوێنێتەوە. پۆلین سوسلۆڤای جوان و نازەنین، لە هەر هەموو ئەم کۆڕ و ئاهەنگانەدا ئامادە دەبوو، کۆڕبێریی نەدەکرد. ئەم ژنە ڕوخسارێکی دێهاتییانەی ڕەنگ کاڵی هەبوو، نیگای زۆر جیددی و پڕ لە غروور و خۆبەزلزانی بوو، زۆر بە هێمنی و هێواشی قسانی دەکرد، ڕەفتار و هەڵسوکەوتی زۆر سەنگین و سەلارانە بوو. رۆزانۆڤ، کە پاشان خواستی، لەبارەیەوە دەنووسێت: 'لە کاترین دۆمدیسی دەچێت. دەتوانێت بە دڵی پاک و سادەی، بێ ئەوەی خۆی شلوێ بکات پیاو بکوژێت. دەیتوانی لە شەوی سانت بارتیلمیدا، لەپەنجەرەی ماڵەکەیەوە، پرۆتستانەکان بەر گوللە بدات. بە شێوەیەکی گشتی پۆلین سوسلۆڤا، ژنێکی ئێجگار جوان و بەهەیبەتە، من خەڵکانێک دەناسم کە تەواو دڵبەندی ئەون، لەژێر کاریگەریی ئەودان." (کاترین دومدیسی (١٥١٩-١٥٨٩)، شابانۆی فەڕەنسا، ژنی هێنریی دووەم، دایکی فرانسوای دووەم، شارلیی چوارەم، هێنری سێیەمە، لە ساڵی ١٥٦٠دا بوو بە سەروەسێتی عەرشی پادشایەتی و گرنگترین کەسایەتیی سیاسیی فەڕەنسا) (سانت بارتیلمیی، ناوێکە لە کوشتاری پرۆستانتەکان نرا، کوشتارەی لە شەوی ٢٣-١٥٧٢/٨/٢٤دا بە هاندانی ماری دی مدیسی و بە فەرمانی شارلیی نۆیەم، پادشای فەڕەنسا، لە پاریس ئەنجام درا، کە سێ هەزار کەس بوون بە قوربانی)

بابی، کاتی خۆی بابایەکی موجیکی نەخوێندەوار بوو، بەڵام توانیبووی بە زیرەکی و پرکاریی خۆی، ببێ بە پێشکار و سەرپەرشتیاری مۆڵکەکانی ئاغاکەی خۆی. ئیدی بە ڕەنجی شانی خۆی بە ڕادەیەک دەوڵەمەند ببوو و توانیبووی کارخانەیەک بۆ خۆی دابمەزرێنێ. یەکێک لە دوو کیژەکەی بە ناوی نادیجدا، بوو بە یەکەمین پزیشک لە ڕووسیادا. بەڵام دووەمیان، پۆلین، هەموو هیوایەکی ئەوە بوو خوێندکارێکی هەمیشەیی بێ. پۆلین، نموونەی ئەو

قەیرەکچە بزێوانە بوو، کە بەردەوام و لە جۆرەها کۆلێج خۆیان ناونووس دەکەن و لە دە وانەدا، وانەیەک ئامادە دەبن. هەندی تێبینی و باری سەرنجان و سەرەقەڵەمان تۆمار دەکەن و هەرگیز ناچنەوە سەری و نایخوێننەوە. خۆ بۆ تاقیکردنەوە ئامادە دەکەن، بەڵام ناچنە تاقیکردنەوەکان. ورد و سەختگیرن، سەریان لە سیاسەت دەخورێت و لە هەر هەموو باسوخواس و گەنگەشە سیاسییەکاندا بەشداری دەکەن و لەگەڵ لاوانی خوێندکارێن زانکۆدا، گفتوگۆی دووردرێژ و بۆش و بەتاڵ و بێهودە دەکەن. دوای خەیاڵی پڵاو دەکەون، پشتیوانی لە شۆڕش دەکەن، لە هەر جۆرە خۆپیشاندانێکدا بەشداری دەکەن، بڵاوکراوە بڵاو دەکەنەوە و لە هەر بزاف و جموجۆڵێکی کۆمەڵایەتیدا بەشداری دەکەن. پۆلین لەو جۆرە کەسانە بوو، لە هەموو ئەم بزووتنەوە و چالاکییانەدا دەوری ژنانەی خۆی، چالاکانە دەبینی. لە هەوادارانی یەکسانیی پیاو و ژن و ئەشقی ئازاد بوو، باوەڕی بە خوا نەبوو، لە ڕاپۆرتی بەڕێوەبەری خوێندنگەی ڤلادیمێردا، دەربارەی کچە هاتووە: "سوسلۆڤا، کەسێکە هەرگیز متمانەی پێ ناکرێت. یەکەم، هەمیشە عەینەکی ڕەش لە چاو دەکات. دووەم، قژی زۆر کورت دەکاتەوە. هەروەها لە ڕاوبۆچوون و قەزاوەتەکانیدا زۆر بێباکە، هەرگیز هاتوچۆی کڵێسە ناکات."

ئەم نەهلیستە گەنجە، بە تەواوەتی دەکەوێتە ژێر باندۆر و کاریگەریی شۆرەتی ڕوو لە زیادی دۆستۆیڤسکییەوە. وا وێنا دەکات کە تەنیا ئەم پیاوە دەتوانێ لەو بگات، چونکە ڕەنجی زۆر کێشاوە و ئاشقێنییەکی زۆری کردووە و شارەزای خولیا و سۆز و کەڵکەڵە مرۆڤانییەکانە. ئەم پیاوە، ئەو کەسەیە کە دەتوانێ ئەو لەو گومان و دوودڵییانە ڕزگار بکات، کە گیرۆدەیان بووە. ئەگەر لەگەڵ ئەم پیاوە مەزنەدا بێ، نیگەرانییەکانی وەک کیژێکی گەنج بە ئاسانی دەڕەونەوە. ڕێتازەنی و ئامۆژگارییەکانی ئەو، مانایەک بە ژیانی بێسەروبەری دەبەخشێ و سەرئەنجام دەبێت بە ژنێکی ماقووڵ و بەسوود. کەواتە پێویستی بەم پیاوە هەیە. لە بەر ڕۆشنایی ئەم بیر و هزرینە، هەر هەموو دابونەریتێک وەژێر پێوە دەنێت، هەر جۆرە شەرمێک وەلاوە دەنێت، نامەیەکی سەیر و باوەڕنەکردەنی بۆ دۆستۆیڤسکی دەنووسێت، لێی دەپاڕێتەوە کە لە ماڵەکەی خۆیدا پێشوازیی بکات. سەرئەنجام دەستنووسی

چیرۆکێکی خۆی دەدات بە دۆستۆیڤسکی و تکای لێ دەکات، شەرەفی ئەوەی بداتێ کە لە گۆڤاری زەماندا کار بکات و شت بڵاو بکاتەوە.

چیرۆکەکەی پۆلین. لە مانگی ئەیلوولی ساڵی ١٨٦١دا بڵاو دەبێتەوە. بەڵام دۆستۆیڤسکی تا مانگی کانوونی یەکەمی ساڵی ١٨٦٢، خۆی لەم ئەشقە تازە و گەنجانە و بێپەروایە دوور دەگرێت.

دۆستۆیڤسکی لەو بەتەمەنترە، ڕەزاقورسێکی دەموچاو خڕی سمێڵ زەرد، نێوچەوان پانی گرژومۆن، نیگاتیڤ، چاوانی شووشەئاسا. لە هەنبەردا، ئەو کیژێکە جوان، تۆکمە و بەداروبار، فرناخ و لووتبەرز. دۆستۆیڤسکی ژنی هەیە، خەمی خەرجیی ژیان و باری قەرز و کێشە و گرفتی ڕۆژانە، لە پەلوپۆیان خستووە. لە کاتێکدا سوسلۆڤا، کچێکی ئازادە، ئازاد و سادە، زۆر زیتەڵ و زیندوو، چالاک و چەلەنگ، بزێو، خوێنگەرم، گەنج. دیارە ئەم جۆرە پەیوەندییە، جگە لە نەگبەتی و بەدبەختی، هیچ شتێکی دیکەی لێ چاوەڕوان نەدەکرا. بەڵام وێڕای ئەوەش، دۆستۆیڤسکی دەیەوێ بە هەر نرخێ بووە لە دەست ژنەکەی ڕزگار بێت، ژنێکی نەخۆش، بەخوتە و بۆڵە، دەمەوەر و شەڕەنگێز، کە بەردەوام دەکۆکێت و بەڵغەم فڕێ دەدات و هیچ دیار نییە کەی دونیای فانی بەجێ دێڵێت و لە کۆڵ ئەم دەبێتەوە. دۆستۆیڤسکی دەیویست بە هەر شێوەیەک بێ، خۆی لە کەشمونەشم و عیشوە و نازی شۆبێرتی ئەکتەری کۆمیدییش دوور بخاتەوە و لە بیری خۆی بەرێتەوە. دەیویست بە دڵ و بەجەستە خۆشیان بوێ. دەیویست، دەیویست، دەیویست ژیانێکی تازە لەگەڵ پۆلیندا دەست پێ بکات. بە تەواوەتی دەکەوێتە ژێر کاریگەریی جەستەی جوان و نەرم و شل و ڕۆحی زیتەڵ و زەینی کراوەی پۆلین و وێڕای ئەوەی کە دەزانێت ئەم کارەی ئەو کارێکی نەشیاو و بە نزیکەیی جۆرە تاوانێکە، بەرگە ناگرێت و بە ناچاری مل دەدات و تەسلیم دەبێت. بەڵام ئەوەی کە لەم گەمەیەدا لەدەستی دەدات، ژنە نەخۆشەکەی خۆی نییە، بەڵکو خودی خۆیەتی. پۆلین، لە هەوەڵی ئەم پەیوەندییەوە، بە ڕقەوە مامەڵە لەتەک ئەم ئاشقە فریبۆک و چلساڵەیەدا دەکات و دەیکورهێنێ. پۆلین چاوەڕوانی ئەوە بوو کە دۆستۆیڤسکی کارێکی وەها بکات، کە ئەم لەم نیگەرانی و شپرزەیی و دوودڵی و دەروونپەرێشییەی کە بەسەریدا زاڵ بوو، دەرباز

بکات. بیکات بە کەسێکی هەڵبژاردە و دیار و بەرز، چارەنووسی بە باشترین شێوە بگۆڕێت. کەچی دەیبینی ئەم پیاوە لەجیاتیی ئەم بۆ ئاستی خۆی بەرز بکاتەوە، خۆی لە حاڵی داخزین و کەوتن و هاتنەخوارەوەیە. پۆلین ئارەزووی دەکرد کە دۆستۆیڤسکی لە باری ڕۆحی و ئەقڵییەوە بەسەریدا زاڵ بێ، کەچی بە پێچەوانەوە ئەم، ئەو پیاوەی شێت و شەیدا کردووە. دۆستۆیڤسکی یەک جۆرە شادیی بۆ دابین کردبوو، کە هیچ ژنێک ناتوانێ چاوپۆشیی لێ بکات، بەڵام لەوەش بێزار بوو. ژنەی تاین هەستی بە شەرمەزاری و بچووکی و پیسبوونی خۆی دەکات، نایەوێ ئەم ڕوخسارە نمووس و سمێڵە تەڕ و چاوە پڕ لە پاڕانەوە و زاریانە لە بەردەم خۆیدا ببینێ. وێڕای ئەوەش، تەنیا بۆ ئەوە دەژیا کە لەم پیاوە نزیک بێ. بەزەیی بەم پیاوەدا دێتەوە، دەیبوغزێنێ و لێی بێزارە، ئەو بە دوژمنی خۆی دەزانێت. پاشان لە یادەوەرییە تایبەتییەکانی خۆیدا دەنووسێت: "شەو خەبەرم دەبووەوە، بە ترسەوە هەڵدەستام، ئەوەی بە ڕۆژەوە ڕووی دابوو، هەموویم وەبیر دێنایەوە، بەدەم فرمێسکڕشتن و گریانەوە، بە ژوورەکەدا غارم دەدا." کاتێک کە گۆڤاری زەمان قەدەغە کرا و داخرا، دۆستۆیڤسکی لێبڕا خاکی ڕووسیا بەجێ بێڵێ و سەفەر بکات. پۆلین، یەکسەر قایل بوو کە لەگەڵیدا بڕوات. بەڵام حیسابوکیتابی گۆڤارەکە لەوە ئاڵۆزتر و دژوارتر بوو، کە لە هەوەڵەوە وێنا دەکرا. دۆستۆیڤسکی ناچار بوو سەفەرەکەی دوابخات. خەیاڵی ئەوەی دەکرد پۆلین شتەکە ئاسایی وەربگرێت و بە حەوسەڵەوە چاوەڕوانی ئەوە بکات، تا مەسەلەی گۆڤارەکە یەکلایی بکرێتەوە و ئەوسا لە هەوەڵێن ڕۆژانی مانگی ئابدا، بە دووقۆڵی بچنە سەفەرەکەیان. بەڵام پۆلین، ئەم هەلە لەدەست نادات، باشترین هەل بوو بۆ ئەوەی هەڵێت، بە تاقی تەنیا سەفەر بکات و خۆی بگەیەنێتە شارێکی گەورە، کە کەس لەوێدا نەیدەناسی. جانتاکانی دەپێچێتەوە، تا بە خەیاڵی خۆی لەم وڵاتی نەنگ و نەفرەتە هەڵێت. ئاشقەکەی بەجێ دێڵێت و بەرەو پاریس وەڕێ دەکەوێت و بەڵێن بە دۆستۆیڤسکی دەدات کە لەوێ یەکدی ببینن.

دوای چەند مانگێک، لە بەرواری ١٨٦٣/٨/١٩دا، پۆلین نامەیەکی دۆستۆیڤسکیی پێ دەگات، خەبەری دەداتێ کە بەو زوانە دەگاتە پاریس و سەری دەدات. بە شەمەندەفەر سەفەر دەکات، دوای چەند ڕۆژێکی دی دەگاتە

لای پۆلین. بەڵام لە ویزبادن هەڵوەستەیەک دەکات، هەرچەندە زۆر تاسەمەندی دیداری پۆلین دەبێت، بەڵام هەرچی دەکات ناتوانێ بەربەرەکانی ئەو ئارەزووەی خۆی بکات، کە بۆ جارێک بەختی خۆی لە گەمەی ڕۆڵێتدا تاقی بکاتەوە. لە وێستگەکەوە یەکسەر بۆ قومارخانەکە دەڕوات، خۆی بە چەند هۆڵێکی گەورەدا دەکات کە چلچرا و ئاوێزەی درەخشانی بنمیچەکان و ئاوێنانی قەیمی قەد دیوارەکان، ئاوی چاویان دەبرد و فرمێسکیان دەزایاندە چاو. ماهووت و مەخمەلی سەوزباوی سەر مێزێکی ناوەڕاستی هۆڵەکە، سەرتاپای هۆڵەکەی بە تیشک و پرشنگی خۆی پڕ کردبوو. کۆمەڵێک ڕوو و ڕوخساری ماندوو و حایرماو و تاڵانکراو لە دەوری ئەم مێزەدا، کە ڕووناکییەکی کز لە سەرێڕا، بەسەریدا دەڕژا، زنجیرەیان بەستبوو. هەر هەموو ئەم چاوانە دەیانڕوانییە حەوزی پرشنگداری ڕوڵێتەکە. ئیدی ئومێد، پاڕانەوە، نەفرەت لەو چاوانەوە هەڵدەقوڵا، زۆر بە گەرمی مژووڵی حیسابکردن بوو. ئەم دیمەنە هێندەی دی دۆستۆیڤسکیی هان دەدات، خۆی پێ ناگیرێت، بڕە پارەیەکی کەم دەخاتە سەر مێزی ڕوڵێتەکە و دەیباتەوە. بڕە پارەیەکی دیکەش دادەنێ، ئەم جارەش براوە دەبێت. ئەم جارەیان ڕیسک دەکات و هەرچی پارەیەکی پێ دەبێت، دەیخاتە سەر مێزەکە و دیسان براوە دەبێت. هەرچی لەسەر مێزەکە دەبێت هەڵیدەگرێت، دە هەزار فرانک دەباتەوە. ئیدی دەوڵەمەند، زۆر دەوڵەمەند دەبێت. بە هەشتاو لە قومارخانەکە دێتە دەرێ. لە وێستگەکەدا بلیتێک دەکڕێت، وەک شێت بۆ هۆتێلەکەی خۆی دەگەڕێتەوە.

تازە جانتاکانی پێچابووەوە و ئامادەی سەفەر بوو، کە لەپڕ وەسوەسەیەکی شێتانە و بێمانا لە کەللەی دەدات. دێت بە خەیاڵیدا کە بەختی خۆی لە قومارێکی گەورەی سەد هەزار فرانکیشدا تاقی بکاتەوە. دەگەڕێتەوە بۆ قومارخانەکە، هەرچییەکی پێ دەبێت، دەیدۆڕێنێ. هەر بڕە پارەیەک دەخاتە سەر مێزەکە، دەڕوات. دواجار تەنیا پێنج هەزار فرانکی پێ دەمێنێ. شەکەت و ماندوو و لە قومارخانەکە وەدەر دەکەوێت، هەرچەندە دۆڕاوە، بەڵام دڵی

خۆشە. لێدەبڕێت ویزبادن بەجێ بێڵێ و بڕوات بۆ پاریس. نامەیەک بۆ ژنخوشکەکەی دەنووسێت: "ڤارڤارا دیمیتریڤینای ئازیز، ئەم شتە بۆ کەس مەگێڕەوە. من خەمی پادشامە (مەبەست لە پۆڵ ئیسایێفە، کوڕی ژنەکەی)، چونکە ئەو هێشتا منداڵە، لەوەیە وا خەیاڵ بکات کە دەشێت پیاو بە ئاسانی لە ڕێگەی قومارەوە ژیانی خۆی دابین بکات. چ پێویست دەکات بەو بڵێی کە بابی هاتوچۆی قومارخانە دەکات."

دۆستۆیڤسکی بە خەیاڵی خۆی ئیدی ڕاز و نهێنیی قوماری بۆ دەرکەوتبوو. شتێکی زۆر سادە بوو: پیاو دەبێت بەسەر خۆیدا زاڵ بێ، ئەعسابی سارد بێ، بە شێوەیەکی ئاسایی ئەنجامەکان هەرچییەک بن، قبووڵ بکات، خۆی لە هەر هەڵچوونێک دوور بگرێت.

دۆستۆیڤسکی پاشان لە ڕۆمانی قوماربازدا دەڵێت: "لە دوێنێوە کە لە ماهوتە سەوزەکە نزیک بوومەوە و دەستم بە دانان و هەڵگرتنی سەفتە پارە کرد، ئیدی مەسەلەی ئەشق و خۆشەویستی دایە پاشێ و بوو بە نمرە دوو. دەترسم بووبم بە کابرایەکی قومارباز."

ئەنجام دۆستۆیڤسکی لە بەرواری ٨/٢٦دا، دەگاتە پاریس. نامەیەک بۆ پۆلین دەنووسێت تا یەکدی ببینن. پۆلین لە دەفتەری بیرەوەرییەکانی خۆیدا، لە بەرواری ٦/٢٧دا، واتە لە ڕۆژی پاش گەیشتنی دۆستۆیڤسکی بۆ پاریس، دەنووسێت: "نامەیەکم لە دۆستۆیڤسکییەوە پێگەیی، کە ئەم جارە لە پاریسەوە ناردوویەتی. چەند خۆشحاڵە کە بەو زوانە بە دیداری من شاد دەبێت. من نامەیەکی کورتم، کە پێشوەختە ئامادەم کردبوو، بۆ نارد، زۆر بەزەییم پێیدا دێتەوە، بەداخەوەم بۆی."

دۆستۆیڤسکی هەمان شەو، پۆلین لەو پانسیونە چکۆلەیەدا، کە کەوتبووە شەقامی سوفلوتەوە، دەبینێ. پۆلین، بە چاوان و نیگای وشک و سارد و ڕەنگی زۆر زەردەوە، بەپیریەوە دەچێ. دۆستۆیڤسکی دیمەنی ئەم دیدار و بەرخوردەی لە دەفتەری بیرەوەرییەکانی خۆیدا بەم جۆرە وەسف کردووە.

پۆلین بە دەنگێکی لەرزۆک دەڵێت "ڕۆژ با'ش"، دۆستۆیڤسکی بە پەشۆکاوی و شپرزەیی پۆلین لە هەمێز دەگرێت و بە خۆوەی دەگوشێت. پۆلین لە بن لێوانەوە دەڵێت:

-وام دەزانی نایەی. نامەیەکم بۆ ناردیت.
-نامەی چی؟
-بۆم نووسیبووی کە نەیەی بۆلام.
-بۆچی؟
-چونکە زۆر درەنگ ببوو.

دۆستۆیڤسکی دەڕەنجێت، پۆلین بەر دەدات و دێتە دواوە، بە جۆرێ سەری دادەخات، کە تەنیا قژی و نێوچەوانە پانەکەی لە پۆلینەوە دیار دەبێت. لەناکاودا بە دەنگێکی گڕ و گیراو هاوار دەکات: "گوێ بگرە پۆلین، من دەبێت هۆی ئەمە بزانم. با بڕۆین بۆ شوێنێک و قسان بکەین، دەبێت هەموو شتێکم بۆ بگێڕیتەوە، دەنا لە داخدا دەمرم."

پۆلین بەوپەڕی هێمنی و ئارامی پێشنیاز دەکات کە پێکەوە بڕۆن بۆ شوێنی دابەزینی. دۆستۆیڤسکی ئەمەی لە بیرەوەرییەکانی خۆیدا نووسیوە: "بە درێژایی ڕێگە بێدەنگ بووین. من تەمەشای ئەوم نەدەکرد، بەلام ئەو ناوبەناو، بە دەنگێکی پڕ نائومێدی و پەستییەوە، بە عەرەبانچییەکەی دەگوت 'خێراکە، خێراکە'، عەرەبانچییەکەش بە سەرسامی ئاوڕی پاشی دەدایەوە و تەمەشای ئێمەی دەکرد." "هەندێ جار فیۆدۆر، بە تووڕەیی دەستی توند دەگوشیم، من پێم دەگوت: 'هێور بەوە، من لەگەڵتدام.'"

ئەنجام دەگەنە مەزڵ. خۆ بە ژووردا دەکەن. فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ بەلەز دەرگەکە دادەخات، دەکەوێت بەسەر دەستوپێی پۆلیندا. پۆلین لەو بارەیەوە دەڵێت: "لە کاتێکدا باوەشی بە ئەژنۆکانمدا کردبوو و بە خۆوەی دەگوشین، بە دەنگی بەرز دەگریا و هاواری دەکرد 'من تۆم لەدەست داوە، دەمزانی!'" پۆلین کە خەیاڵی جیابوونەوەی لە مێشکدا بوو، هەرگیز ئەوی وەک ئەم ساتە بە شایستەی خۆشەویستی نەزانیبوو. بە بالای بەرزەوە و ڕەق بەرانبەر ئەم پیاوە وەستابوو، جلی دەڵبی ئاڵووالای ئاوریشم، جوانیی لەشولاری لە چاوانی ئەو دەشاردەوە. بەلام دۆستۆیڤسکی بە خەیاڵی تیژی خۆی، ئەم بەدەنە پڕ و بەجۆشوخرۆشەی دێنێتە بەرچاوی خۆی. بەدەم ئاهونالەوە دەڵێت: "ڕەنگە

ئەوەی تۆ بەتەماییت، گەنج و ماقووڵ بێت، خۆشک بەرخورد بێ، بەڵام هەرگیز و لە هیچ شوێنێکدا دڵێکی وەک دڵی من نادۆزیتەوە."

پۆلین، بە دلۆڤانی و میهرەبانی هێوری دەکاتەوە، دڵخۆشیی دەداتەوە. کاتێک دۆستۆیڤسکی وەخۆ دێتەوە و ئارام دەگرێت، پۆلین بە کاوەخۆ سەربووردەی خۆی بۆ دەگێڕێتەوە. لەو چەند مانگەدا کە بەوپەڕی ئازادی لە پاریسدا گوزەراندبووی، ئارەزوو لە گەنجێکی قۆزی ئیسپانیایی دەکات بە ناوی سلڤادۆر، کە دەمولێوێکی جوان و ئاڵ، ڕەنگوڕوویەکی گەش و خۆش، پاک و حەیوانی دەبێت. تازە خەتی داوە و گەندەموویەکی نەرم، لێوی سەرەوەی داپۆشیوە. لە ڕەفتاریدا دیارە کە متمانەیەکی زۆری بە خۆی هەیە. ئەم پیاوە کاتێک کە تەمەشای پۆلین دەکات، پۆلین لە خۆشیدا لە پێستی خۆی ناهێورێ. پۆلین بێ هیچ بیرکردنەوە و حیسابێک، خۆی ڕادەستی کردووە، بۆ ئەوەی لە دۆستۆیڤسکی هەڵێت و دوور بکەوێتەوە. خۆشەویستیی سادەوساکاری سلڤادور، پۆلین لەو گۆنگی و ئاڵۆزییە فیکری و ڕۆشنبیرییانە ڕزگار دەکات، کە دۆستۆیڤسکی تیایدا دەژی و دڵی پێیان خۆشە. بۆ پۆلین، کە خوێندکارێکی هەمیشەیی بوو، گەنجێکی سادە و بەتینوتاو پێویست بوو نەک نووسەرێکی بلیمەت. پۆلین، قسە دەکات، قسە دەکات و دۆستۆیڤسکی بێدەنگ و خامۆش، ڕەنگی مردووی لێ نیشتووە، گوێ دەگرێت، ئەنجام لێی دەپرسێت:

–باشە، ئێستا تۆ بەختەوەریت؟

–نەخێر.

–چۆن، ئاشقی ئەویت و بەختەوەر نیت؟ شتی وا دەبێت؟

–بەڵێ، شتی وا دەبێت. ئەو منی خۆش ناوێت.

دۆستۆیڤسکی، سەری لە ناو هەردوو دەستی دەنێت، بە نائومێدی و تووڕەیی هاوار دەکات:

–خۆشی ناوێی؟! یانی تۆ وەک کۆیلەیەک ئەوت خۆش دەوێ؟ دانی پێدا بنێ بکە، ئارەزوو دەکەم ئەمە بزانم، یانی تا ئەوپەڕی دونیا دوای دەکەوی؟

پۆلین، بەدەم پەڵمەگریانەوە و لە بن لێوانەوە دەڵێت:
-نەخێر، لە گوندێکی دوورەدەست و تەریکدا کونجی قەناعەت دەگرم.

پۆلین دەست بە گریان دەکات، دۆستۆیڤسکی بە واقی ورِەوە و بە جۆرە شادییەکەوە، دەڕوانێتە گریان و فرمێسکەکانی. گریانەکەی پۆلین بەوە لێک دەداتەوە، کە هێشتا هیوایەک ماوەو دەتوانێ دڵنەوایی بکات و بیلاوێنێ و دڵی بێنێتەوە جێ. هەست بە هاوسۆزییەکی زۆر دەرهەق بە پۆلین دەکات، وەک منداڵێکی چکۆلە لە هەمێزی دەگرێت و بە خۆوەی دەگوشێت و پێی دەڵێت: "ئاە پۆلین، تۆ بۆ ئەوەندە نەگبەتی؟ من دەمزانی، خەیاڵی ئەوەم دەکرد کە ئاقیبەت کەسێکی دیکەت خۆش بوێ، لەوە دڵنیا بووم. تۆ لەبنەڕەتدا بە هەڵە منت خۆش ویست!"

دۆستۆیڤسکی کە دەزانێت کار لە کار ترازاوە و ناتوانێ لەوەی پتر ئاشقی بێ، دۆستانە خۆشی دەوێت. دەیەوێ لەهەر ڕووداو و تەنگانەیەکی بپارێزێت. وەک دۆست و هاوڕێیەکی دڵسۆز بەگەڵی دەکەوێت و خۆشی خزمەتی خۆی بۆ دەتازەنێ، وەک چۆن ئەمەی لەگەڵ مەدام پانایيڤ، ماری دیمیتریڤینا و مەدام شۆبێرتدا کردبوو. بە برسێتی لە هەنبەر مێزێکی ئاوەدان بە خواردن، وەک ئەکتەرێکی بێدەنگ دەوەستێت. بە پۆلین دەڵێت: "دەی باشە با بڕۆین بۆ ئیتاڵیا، من وەک برات دەبم."

پۆلین، پاشان لە یادداشتنامەکەی خۆیدا لەو بارەیەوە دەنووسێت: "بەڵێنم دایە کە سبەینێ پێکەوە سلڤادۆر ببینین. دوای ئەوەی گرێی دڵی خۆم بۆ کردەوە و ماوەیەک قسەم لەگەڵیدا کرد، هێور بوومەوە، زۆر بە باشی لێم حاڵی بوو."

پۆلین، دوودڵ بوو کە لەگەڵ ئەمدا بچێتە دیداری ئەو پیاوەی خۆشی دەویست. هێشتا لە گەرمەی ئەم دوودڵی و ڕاڕاییەدا بوو، کە لە برادەرێکی سلڤادۆرەوە نامەیەکی بەم ناوەرۆکەوە پێ دەگات: "سلڤادور، تووشی تیفۆ بووە و تکا لە پۆلین دەکات کە نەچێتە سەردانی." پۆلین شپرزە دەبێت، ترسی لێ دەنیشێت، لەزگ بوو شێت بێ. دۆستۆیڤسکی لەم هەواڵە خەمناکە ئاگەدار دەکات، ئیدی دەکەوێتە دڵدانەوە و دڵنەوایی و دەڵێت: "پزیشکانی پاریس،

پزیشکی زۆر بەتوانا و لێهاتوون، لە هەموو دونیادا بەناوبانگن، کەشوهەوای ئێرەش زۆر خۆش و لەبارە. سلڤادۆر بەو زوانە چاک دەبێتەوە، عەلەمی لێ نامێنێ." بەڵام ئەم ئاغای سلڤادۆرە، زۆر زووتر لەوەی چاوەڕوان دەکرا چاک دەبێتەوە، بە ڕێکەوت پۆلین، ڕۆژی پاشتر، سلڤادۆر لەسەر شەقام دەبینێ، تەمەشا دەکات هیچ شوێنەوارێکی نەخۆشیی پێوە دیار نییە، چاوانی درەخشان و گەش، ڕەنگوڕووی تەڕ و تازە. دوای گفتوگۆ و پرسوجۆیەکی کورت و توند، بڕیار دەدات پەیوەندی لەگەڵ ئەسپانیاییە قۆزەکە ببڕێت و لەگەڵ دۆستۆیڤسکیدا بۆ ئیتاڵیا بڕوات.

دۆستۆیڤسکی پێی دەڵێت: "من خۆشحاڵم، بەڵام کێ دەتوانێ لە تۆ بگات؟"

هەنگێ سەفەری غەریب و سەیری ئەم ژنە سوارچاکە ئەمازۆنییە بێباک و دلێرە و ئەو هاوڕێ ئاشق و بەربەتاو و شەهوەتپەرستە دەست پێ دەکات. لە ڕێگەدا لە بادن بادن دەوەستن. سوسلۆڤا دەنووسێت: "فیۆدۆر زۆر خۆشحاڵە، سەرگەرمی ڕۆڵێت و قومارە." لە ژوورەکەی پۆلیندا چای دەخۆنەوە. پاشان پۆلین، لەسەر تەختە خەوەکەی خۆی ڕادەکشێت. دەستی فیۆدۆر لە ناو دەستی خۆی دەنێت. هاوڕێ باشەکەی (واتە دۆستۆیڤسکی) دانی پێدا دەنێ کە "هێشتا ئومێدی بە مەحەبەتی ماشقەکەی لەدەست نەداوە". لەپڕ دەکشێتە دواوە، قامک دەخاتە سەر تەوێڵی، بە دەنگێکی غەریب هاوار دەکات:

–دەزانی ئێستا چیم بە خەیاڵدا هات؟

–نا، چیت بە خەیاڵدا هات؟

پۆلین دەنووسێت: "من دەمڕوانییە ڕوخساری، کە تەواو شێوابوو."

"دەمویست لەم ساتەدا، خۆم باوێمە سەر لاقت، پێت ماچ بکەم." "من بە شپرزەیی و بگرە بە ترسەوە، هەردوو لاقم لە ژێر خۆمدا قانگڵە کرد و گوتم: 'نا، بۆچی شتی وا دەکەیت؟' ئەو گوتی: 'حەزم دەکرد، لاقت لە هەمێز بگرم، سوور بووم لەسەر ئەوەی ماچیان بکەم.'" ئەنجام دۆستۆیڤسکی بێدەنگ دەبێت. بە ژوورە چکۆلەکەی هۆتێلەکەدا دەکەوێتە هاتوچۆ، خۆی بە شتومەکەکاندا دەدات. پۆلین تکای لێ دەکات کە لە ژوورەکە وەدەر بکەوێ:

"بڕۆوە بۆ ژوورەکەی خۆت، من دەمەوێ بخەوم." لە ژوورەکە وەدەر دەکەوێ، بەڵام بە هەنجەتی داخستنی پەنجەرەکەوە، یەکسەر دەگەڕێتەوە و لە پۆلین نزیک دەبێتەوە. بە دەنگێکی نزم ئامۆژگاریی دەکات، کە جلەکانی داکەنێت و خۆی ڕووت بکاتەوە. پۆلین دەڕوانێتە ئەو دەموچاوە شێواو پڕ ئارەزووەی کە بەدیاریەوە وەستاوە، پەڕەی کەپووی پڕ با بووە و کونەلووتەکانی کراونەتەوە، چاوە نەوسن و برسییەکانی ئەبڵەق بوون. بەڵام پۆلین پێی دەڵێت: "تۆ بڕۆ، من تۆزێکی دی خۆم دادەکەنم." دۆستۆیڤسکی وەک سەگێک کە سەتڵی ئاوی پێدا کرابێ، بەو ئاوایە بۆ ژوورەکەی خۆی دەگەڕێتەوە. لەسەر جێگەکەی خۆی پاڵدەکەوێت. ئیدی بە خەیاڵ لەشی توند تۆڵ و نەرم و ناسک و گەرموگوڕی ئەو ژنەی دێنایە بەرچاوی خۆی، کە لەودیوی دیوارەکەی تەنیشت ئەوەوە هەناسەی دەدا. ئیدی لەو هاماجە پڕ بۆنوبەرامە سێکسییەدا، کە بە خەیاڵ دروستی دەکرد، غەرق دەبێت و لەژێر گوشاری خۆزیا و ئەشقی سەرکوتکراودا بە جۆرێ توورە دەبوو، دەگەییە حاڵەتی شێتبوون. ئیدی لە تاودا و بۆ ئەوەی سوکناییەک بە دڵ و دەروونی هەڵچووی خۆ ببەخشێت، پەنای وەبەر قومار دەبرد. قومار بۆ ئەو ڕێک وەک ئەو کردە سێکسییە وا بوو کە لێی قەدەغە کرابوو. ئیدی بە قومار قەرەبووی ئەو هەڵچوونە سێکسییە سەرکوتکراوەی دەکردەوە کە بە بینینی پۆلین، دەگەییە لوتکە. ئیدی هەمیشە شپرزە و پەشێو، تووڕە و تڕۆ بوو، ئامادە بوو هەر تاوانێک بکات، یان بە لای کەمەوە شەڕێک بکات، شەڕی بە سێبەری خۆی دەفرۆشت، ئیدی زۆر ماندوو دیار بوو، وەک ئەوەی سەرانسەری شەوی ڕابردوو، خەریکی ئەشقبازی و سێکس بووبێ. بۆ سبەینێ هێور دەبووەوە و برایانە لەگەڵ پۆلیندا ڕەفتاری دەکرد.

دۆستۆیڤسکی لە بادن بادندا سێ هەزار فرانک دەدۆڕێنێ. میشێل کە ئاگای لە پەیوەندیی ئەو لەگەڵ پۆلیندا دەبێت، بۆی دەنوسێت: "باشە کاتێک کەسێک لەگەڵ ژنێکی خۆشەویستی خۆیدا بچێتە سەفەر، چۆن دەتوانێ وەختی خۆی بە قومارەوە بەفیڕۆ بدات!" فیۆدۆر بەرسڤی براکەی خۆی دەداتەوە و دەڵێت: "لێرەدا خەڵکی هەر بە کەیف و خۆشی دە هەزار فرانک دەباتەوە. منیش بۆ ئەمە هاتوومەتە سەفەر تا خۆم و تۆش لە هەژاری و

دەستکورتی ڕزگار بکەم. ئەمە جگە لەوەی من لە قوماردا بەرەبەرە بۆی سەر دەکەوم و بڕی پارەکە زیاد دەکەم." بۆ ئەوەی درێژە بە سەفەرەکەی بدات، ناچار دەبێت کە سەعاتەکەی خۆی و ئەنگوستیلەکەی پۆلین لە جنێف بخاتە بارمتەوە. بەڵام ئەو پارەیەی لە قەبڵی سەعاتەکەی و ئەنگوستیلەکەی وەریدەگرێت، هەر بەشی تا شاری تۆرینیان دەکات. ئیدی دەبوایە چاوەڕوانی گەیشتنی ئەو پارەیە بکەن، کە بڕیار بوو لە پتروسبۆرگەوە بۆی بێت. لە ڕۆمادا، پەیوەندیی نێوان ئاشق و ماشوق تێک دەچێت. ئیدی دۆستۆیڤسکی سەبری دەسوێ، تاقەتی لەم ژنە دەچێت کە بە هاوبەشی ژیانی دەژمێردرا و خۆی بەدەستەوە نەدەدا و هاوجێیی لەگەڵدا نەدەکرد.

ڕۆژێک پێی دەڵێت: "دەزانی ئەوەی تۆ بە منی دەکەی، هیچ ژنێک بە هیچ پیاوێکی نەکردووە. بەسە لەوەی زیاتر ڕووت لێ نانەم." لە ڕۆمانی قوماربازدا و لەو شوێنەدا کە دۆستۆیڤسکی بەسەرهاتی ژیانی خۆی لەگەڵ پۆلیندا، وێنە دەگرێت، ئەم ڕستەیە بەرچاو دەکەوێت: "جاری وا هەبوو، ئامادە بووم نیوەی ژیانی خۆم دابنێم، تا بتوانم بیخنکێنم. باوەڕ بکە، ئەگەر بۆم ڕێکەوتبا، ئامادە بووم بە شێنەیی و بەوپەڕی خۆشییەوە، خەنجەرێک لە سینگیدا ختم بکەم. بەڵام وێڕای ئەمەش، بە شەرەفم قەسەم، ئەگەر لە شلانگبیرگدا، بەو سەرپۆشە تازەیەوە کە بەسەریدا دابوو، داوای لێ کردبام لە بەرزترین لوتکەوە خۆم هەڵدێرم، بێ چەندوچۆن و بەخۆشحاڵییەوە، خۆم هەڵدەدێرا."

بەڵام پاشتر و لە شوێنێکی دیکەدا تووشی ئەم دەستەواژە گرنگە دەبین: "زۆر جار وەک پیاو سەیری نەدەکردم."

هەڵبەت ئەوەی زۆر لە بەرگران بوو، کە وەک پیاو سەیری نەدەکرد، بە پیاوی نەدەزانی و بەبێ ترس سەفەری لەگەڵیدا دەکرد. پۆلین دەنووسێت: "سەعات یەکی بەیانی بوو، من لەسەر جێگەکەم بە ڕووتی پاڵکەوتبووم. دۆستۆیڤسکی ڕوو لە من دەیگوت، شەرمە من تۆ بە تەنیا بەجێ بێڵم، بەڕاستی شەرمە. چونکە ئەمە لە ڕووسان ناوەشێتەوە، ڕووس پاشگەز نابنەوە."

بەڵام دۆستۆیڤسکی پاشگەز دەبێتەوە، خۆی لە ئەسارەتی ئەم هەوەسە ڕزگار دەکات. ئیدی زەمان، عادەت و بیرکردنەوە، بەرەبەرە مەیل و ئارەزووەکانی دۆستۆیڤسکی دادەمرکێننەوە. هەست بە ماندوویێتی و بێتاقەتی دەکات. بیر لە کتێبەکەی دەکاتەوە، خواخوایەتی بۆ ڕووسیا بگەڕێتەوە. بەتایبەتی کە لەناکاودا باری تەندروستیی ماری دیمیتریڤنا، زۆر خراپ دەبێ.

فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ، بە درێژایی ئەم سەفەرە جەنجاڵە، هاوسەرەکەی فەرامۆش نەکردبوو.

لە بەرواری ١٨٦٣/٨/٢٨دا، لە نامەیەکدا بۆ نیکۆلای برای دەڵێت: "من زۆر جار بیر لە ماری دەکەمەوە، زۆربەی کات لەبیرمە، هەمیشە چاوەڕوانی ئەوەم خەبەرێکی خۆش دەربارەی ئەو بژنەوم. حاڵی چۆنە؟"

لە بەرواری ١٨٦٣/٨/٢٨دا، لە نامەیەکدا بۆ پۆڵ ئیسایيف دەڵێت: "هەر کاتێک خەبەر و هەواڵێکی دایکت زانی، ئاگەدارم بکەوە." هەروەها لە نامەیەکی بەرواری ١٨٦٣/٩/٢٠دا، بۆ ف. د. کونستان دەڵێت: "شتێکم دەربارەی ماری بۆ بنووسە."

دۆستۆیڤسکی و سوسلۆڤنا لە ڕۆماوە دەڕۆن بۆ ناپۆلی. لە ناپۆلییەوە بۆ تۆرین دەگەڕێنەوە. ئەنجام لە نزیکی نیوەی مانگی ئوکتوبەردا، دۆستۆیڤسکی و هاوسەفەرەکەی بە یەکجارەکی لێکدی جیا دەبنەوە. پۆلین بۆ پاریس دەزڤڕێتەوە و دۆستۆیڤسکی بۆ ڕووسیا. بەڵام دۆستۆیڤسکی، لە ڕێگە لە هامبورگ لا دەدات و هەرچی پارەیەکی بۆ خەرجی سەفەرەکەی پێ دەبێت، هەر هەمووی دەدۆڕێنێ. ئیدی ترس و حیرەتێکی سامناک دەیگرێت، نامەیک بۆ سوسلۆڤنا دەنووسێت. پۆلین، کە خۆیشی زۆر بێ پارە دەبێت، خێرا سەعاتەکەی و ملوانکەکەی لە بانکێکدا دەخاتە بارمتەوە و بڕێ پارەی کەم لە چەند دۆستێک قەرز دەکات و یەکەمین کۆمەکی خۆی بۆ فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ دەنێرێت و لەو تەنگانەیەی ڕزگار دەکات، کە پاشان لەو بارەیەوە دەنووسێت: "کاتێک کە بیرم دەکەوێتەوە دوو ساڵ لەوهوپێش چۆن بووم، هەست دەکەم قێزم لە دۆستۆیڤسکی دەبێتەوە. ئەو یەکەم کەس بوو کە ئیمانی لە دڵی مندا کوشت."

بەڵام پاشان، دوای ڕوودانی زنجیرە ڕووداو و گۆڕانێک، پۆلین لە ساڵی ١٨٨٠دا شوو بە ڤاسیلی ڕۆزانۆڤی شرۆڤەکاری بلیمەت و ڕەخنەوانی بەرهەمەکانی دۆستۆیڤسکی دەکات. لەم سەروبەندەدا، پۆلین تەمەنی چل ساڵ دەبێت و ڕۆزانۆڤ بیستوهەشتساڵان دەبێ. ڕۆزانۆڤ، پۆلین دەپەرستێ و پۆلین بە ڕۆزانۆڤ ڕادەبوێرێ. سەرئەنجام پاش تێپەڕبوون و گوزەراندنی شەش ساڵی دۆزەخین، پۆلین بەجێی دێڵێت و ڕۆزانۆڤ دووچاری شکستێکی دەروونیی لەخۆشبوونەوەنەهاتن دەبێت. لە پۆلین دەپاڕێتەوە کە بگەڕێتەوە بۆ لای. پۆلین وەڵامی دەداتەوە: "هەزاران مێرد لە هەمان حاڵی تۆدان و هیچ گلەیی و گازاندەیەکیش ناکەن. خۆ پیاوان سەگ نین." ڕۆزانۆڤ، شێتئاسا، پەنا وەبەر باوکی پۆلین دەبات، کە پۆلین بە "دژمنی تیرەی مرۆڤ دەزانێت. پاشان پەنا وەبەر دۆست و بناژۆکانی پۆلین دەبات، تەنانەت پەنا وەبەر پولیسیش دەبات. بەڵام هیچ کەسێک وەک ئانا گریگۆریڤنا، بێوەژنەکەی دۆستۆیڤسکی، ئاگەداری نهێنییەکانی ئەم ئەشقە ئاگرینە نابێت. مەسەلەی پەیوەندیی دۆستۆیڤسکی بە پۆلینەوە، یەکێک بوو لە سەرچاوە کاریگەرەکانی بابەت و تێمەی بەرهەمەکانی دۆستۆیڤسکی. ئەم ژنە دەمدەمی مجێز، جارێ هێمن و هێدی و جارێ ئاگرین تەبیعەت بوو. ئەم ژنە هەمان دونیای خوشکی ڕاسکۆلینکۆڤە لە ڕۆمانی تاوان و سزادا، هەمان ئاگلایە لە ڕۆمانی گەمژەدا، لیزایە لە ڕۆمانی شەیتانەکاندا، کاترین ئیڤانۆڤنایە لە برایانی کارامازۆڤدا، دەقاودەق پۆلین ئەلکسندەرۆڤنایە لە ڕۆمانی قوماربازدا.

دۆستۆیڤسکی لە سەرەتای سەفەرەکەیەوە لەگەڵ پۆلیندا، بیر لە ڕۆمانی قومارباز دەکاتەوە. لە بەرواری ١٨٦٣/٩/٣٠دا، لە نامەیەکیدا بۆستراخۆڤ دەنووسێت: "حاڵی حازر هیچ شتێکی ئامادەم نییە، بەڵام بیرۆکە و نەخشەی ڕۆمانێکم لە زەیندایە وا وێنا دەکەم شتێکی باش و سەرکەوتوو دەردەچێت. وێنەی پیاوێک دەگرم کە سەر لە هەموو کارێک دەردەکات، بەڵام لە هیچ کارێکدا سەرکەوتوو نییە. لە یەک کاتدا هەم شۆڕشگێڕ و دژەدەوڵەتە، هەم لە دەوڵەت و دەسەڵات دەترسێت." بە هەرحاڵ، هەست دەکات کارێن خەتەرئامێز و ڕیسککاری، سەنگ و قورساییەک بە کەسایەتیی ئەو دەبەخشێت. چیرۆکەکە

بە دەوری تەوەری ئەو سێ ساڵەدا دەسووڕێتەوە، کە ئەو خووی داوەتە ڕۆڵێت.

بە هەرحاڵ، وەختێ دۆستۆیڤسکی بۆ ڕووسیا دەگەڕێتەوە، ئەو وەخت و کاتەی نابێت کە ئەم ڕۆمانە تەواو بکات. ماری ئێجگار نەخۆشە، دەبێ یەکسەر بۆ مۆسکۆ ببرێت، چونکە کەشوهەواکەی لە پتروسبۆرگ لەبارتر بوو بۆ نەخۆشییەکەی ماری. پۆڵ ئیسابیفیش لەگەڵیاندا دەڕوات. بەڵام ماری بە جۆرێ مجێزی خراپ ببوو، کە حەزی نەدەکرد کوڕەکەی خۆیشی ببینێ. دۆستۆیڤسکی، پۆڵ بۆ سان پتروسبۆرگ دەنێرێتەوە. دۆستۆیڤسکی بە خۆیشی دوای ماوەیەکی کەم بە ناچاری بۆ پتروسبۆرگ دەگەڕێتەوە. چونکە میشێل، خەریکی ئەوە بوو کە گۆڤارێکی تازە بە ناوی سەردەم لەجیاتیی گۆڤاری زەمان دەربکات.

دەستەی نووسەران، هەمان دەستەی نووسەرانی گۆڤاری زەمانن. بەڵام میشێل پارەی نەبوو، کاغەزی بە قەرز دەکڕی، گۆڤارەکەی بە قەرز چاپ دەکات، هەموو کاروبارەکانی گۆڤارەکە بە قەرزوقۆڵە ڕایی دەکات. پاداشتی گوتار و نووسین بە نووسەران نادات. دوای هەوڵ و کۆششێکی زۆر، دەزگای سانسۆر ڕێگەی دەرچوونی گۆڤارەکە دەدات، بەو مەرجەی "بەڕێوەبەران و دەستەی نووسەرانی گۆڤارەکە، بە تەواوەتی پابەندی ئەو خەت و مەرجانە بن کە بۆ گۆڤارەکە دانراوە."

ئیدی لەو کاتە بەدواوە، دۆستۆیڤسکی وەختی خۆی لە نێوان گۆڤارەکە و ژنە نەخۆشەکەیدا، کە لە سەرەمەرگدا بوو، دابەش دەکات. ئیدی هاتوچۆی پەیتاپەیتا و ناخۆشی دۆستۆیڤسکی لە نێوان نەخۆشەکە و گۆڤارەکەدا، لە نێوان مۆسکۆ و سان پتروسبۆرگدا، ماوەیەکی زۆر بەردەوام دەبێت. لە سان پتروسبۆرگ، هەواڵی ناخۆشی گۆڤارەکە چاوەڕوانی بوو، لە مۆسکۆ، ژنەکەی نیمچەشێت لە ژوورێکی موبێلەدارا، بەدەم گیانەڵاوە چاوەڕوانیەتی. ئەم حاڵە چەندین مانگی خایاند. هەندێ جار ژنە نەخۆشەکەی هاواری دەکرد: "ئێرە جنۆکەی هەیە، جنۆکە هاتوونەتە ژوورەکەی منەوە." ناچار دەبێ پەنجەرەکە بکاتەوە، خاولییەک هەڵبگرێت و بە هەموو لایەکدا بای بدات و وا بتازەنێ کە

جنۆکەکان دەردەکات، تا ژنەکەی ئارام و ئۆقرە بگرێت و هێور ببێتەوە و بێدەنگ ببێ.

دۆستۆیڤسکی هەست دەکات کە سەفەرەکەی بۆ هەندەران بە جۆرە هەڵاتن و خۆدزینەوەیەک لە ڕوخساری زەردی مۆمئاسا و داچەکیوی هاوسەرە سیلاوییەکەی لێک دەدرێتەوە و هەست بە عەزابی ویژدان دەکات. هەست دەکات کە پەیوەندیی ئەو لەگەڵ پۆلیندا خەتایەکی زۆر گەورەیە و تەنیا خۆی پەی پێ دەبات. بەدیار ژنەکەیەوە دانپێداناننامەیەکی ترسناک دەنووسێت، کە بە لوتکەیەکی هەرە بەرزی بەرهەکانی ئەو دێتە ژماردن: یادداشتە ژێرزەمینییەکان.

بەشی چوارەم

یادداشتە ژێرزەمینییەکان، دوو مردوو

ئەم پیاوەی کە لە ژێرزەمینێکدا دەژی و دۆستۆیڤسکی یادگارییەکانی بۆ ئێمە دەگێڕێتەوە، تەواو لە دۆستۆیڤسکی خۆی دەچێت و لە ڕاستیدا خودی خۆیەتی، وەک چۆن گولیادکین، کۆپییەکە لە هاوشێوەکەی خۆی. ئەم پیاوە ژێرزەمینییە لە ژوورێکی پیسی تاریکی قێزەوندا دەژی، کە بە قاوغ و قەپێلکی ئەو دەژمێردرێت. بە تاقی تەنیا لەوێندەر دەژی، هیچ دۆست و بناژۆیەکی نییە. دەڵێت: "من نەخۆشم، کەسێکی شەڕەنگێز و شەڕانیم. هیچ شتێکی جوان و دڵگیر لە مندا نییە." بەڵام ئەم خاڵەی کە هەست بە بچووکی و بودەڵەیی خۆی دەکات، ژێراوژێر جۆرە سوکنایی و خۆشییەکی دەروونیی پێ دەبەخشێت. ئەو پیاوە لە دونیایەکی پڕ گلەیی و گازاندە، لە کەرب و کین، لە سووکایەتی و ڕیسوایی، لە ترس و لەرزدا، کە هەر هەمووی بۆ ئەو خۆشە، قاڵ بووەتەوە. زۆر جار حەز دەکات لە شەوانی نەنگینی سان پترسبۆرگ هەڵێت و بۆ گۆشە تەریکەکەی خۆی بگەڕێتەوە و لێرەدا، بیر لە هەموو ئەو کارە چەپەڵ و دزێو و پڕ ڕیسواییانە بکاتەوە، کە بە ڕۆژەوە تووشی بوون، لێی سارد بوون، بەسەری هاتوون. دەیەوێ لەم گۆشەی تەنیاییەدا، بیر لەو ڕیسوایی و حەقارەتانە بکاتەوە، کە بە ڕۆژەوە تەحەمولی کردوون. لەزەتێکی زۆر لەوە دەبینێ کە بە خۆی دەڵێت، گەییوەتە ئەوپەڕی خوێڕێتی و بودەڵەیی و هەرگیز نابێ بە مرۆڤی ناو مرۆڤان. سەگ بنووسێ بە ئاسمانەوە، ئەو ناچەسپێ بە مرۆڤەوە. کەسێکی زۆر تایبەتی و نائاسایی بوو. ئەو لە پەراوێزی کۆمەڵگەدا و لە ناو خەڵکیدا، خۆی بە گۆشەگیر و تەنیا دەزانێ. دەڵێت: "من تەنیام، ئەوان هەموو پێکەوەن." ئەو لە گۆشەی تەنیایی خۆیەوە،

چاودێریی پیاوانی ئەهلی کار، یان خۆی گوتەنی پیاوانی ناو پیاوان و کۆمەڵگە دەکات. بە بۆچوونی ئەو، ئەمانە ئەعسابیان زۆر قایمە و لە هەر بیرکردنەوەیەک دوورن. چونکە بۆ ئەوەی بتوانن کار بکەن، دەبێ کەللەیان بەتاڵ بێت. ئەوەی بیر دەکاتەوە، جووڵەی نامێنێ، چونکە بیر وەک ئەسید وایە، ئەو قاڵبە دەخواتەوە، کە پێویستە کارەکەی تێدا بمەیێت و قاڵب بگرێت. تەنانەت جەوهەری کار، خۆی لە خۆیدا بە شکست و ناکامی بۆ ڕۆح و دەروون دێتە ژماردن. کار، پێویستی بەوەیە بەگوێرەی هەندێ یاسا و ڕێسا ڕێتازەنی بکرێت. کار تەنیا لە دونیایەکدا قابیلی جێبەجێکردنە، کە ڕێک بۆ کار دروست کرابێ. زانستە مرۆڤانییەکان، ئەزموونانی مرۆڤیان تۆمار کردووە و یاسا و ڕێسایان بۆ داناون و دیواری بەرزی بەردینیان دروست کردووە، تا ئاسۆی دیدی مرۆڤی سنووردار بکەن و جەماوەری خەڵکی، لە هەنبەر ئەم دیوارەدا سەری ڕێز دادەنەوێنن: "ئەمە دیوارێکی زۆر پتەو و قایمە، دیوارێکە دەشێت پشتی پێوە بدرێت. ئەمە حەقیقەتێکی حاشاهەڵنەگرە." ئەو گاگەل و ڕانە گەوجانەی لە چوارچێوەی ئەم دیوارانەدا دەژین، ئەو مەیدانە بە مەیدانێکی فراوانی بێسنوور و کەوشەن دەزانن و غافڵن لەوەی کە زانست لە زیندانی ناون و ئەو مەیدانەی لێ کردوون بە زیندان. دیارە ئەو مێگەلە تەنیا بیر لە کارە بچووکەکانی خۆیان دەکەنەوە، کە بەو شێوەیە پارێزراوە. ئەوانە دەستی خۆ هەڵدەگلۆفن و سەرگەرمی کارن. خۆ ئەگەر فەیلەسووفێک یان هەر پیاوێکی ژێرزەمینی، بڵێت کە دیوارەکان لا ببەن، هاوار دەکەن: "ببوورن، یاخیبوون مەحاڵە. دوو جاران دوو دەکاتە چوار و تەواو. تەبیعەت پێچەوانەی بۆچوونی ئێوەیە. تەبیعەت بەدڵی ئێوە ناچەرخێ. ئیدی گرنگ نییە، ئێوە یاساکانی تەبیعەتتان بەدڵ بێ یان بەدڵتان نەبێت. ئێوە چارتان ناچارە، بتانەوێ و نەتانەوێ، دەبێ ئەو یاسایانە وەک خۆیان قبووڵ بکەن و هەموو ئاکام و دەرهاویشتەکانیشی قبووڵ بکەن. ئیدی دیوار دیوارە."

ئیدی کابرای ژێرزەمیننشین (یان دۆستۆیڤسکی)، بەم ڕستە سەیرە وەڵامیان دەداتەوە: "ئەی خوایە! ئەگەر ئەم یاسایانەی تەبیعەت، ئەم یاسا ماتماتکییانە، لەبەر هەر هۆیەک بەدڵی من نەبن، من چ بکەم؟ هەڵبەت ئەگەر هێزی تەواوم بۆ ڕوخاندنی دیوارەکان نەبێت، خۆ ناتوانم تەوێڵی پێدا بکێشم

و بیانڕووخێنم. بەڵام ئەمە بەو مانایە نییە کە کۆڵ بدەم و بەوە قایل ببم کە مادامێکی ئەم دیوارە لەسەر بنەما و ڕێسای دوو جاران دوو دەکاتە چوار، ڕۆنراوە، ئیدی دەبێ پێی قایل ببم و بڕوابەخش بێت."

بۆدلێر دەڵێت: "ئایا لە دونیای ماتماتیکشدا، شێتاتی هەیە؟ ئایا شێتانێک هەن، کە پێیان وا بێ دوو جاران دوو دەکاتە سێ؟" کابرای ژێرزەمینی، عارفێکە، هەر هەموو بونیادە دەستکرد و ڕواڵەتییەکان ڕەت دەکاتەوە، هەموو بەدیهاتەکان دەداتە لاوە و ڕەتیان دەکاتەوە، هەموو یاسا زانستییەکان ڕەت دەکاتەوە باوەڕ و خەیاڵی وایە کە هێوەی سنووری ژمارە و مادەکان، مانا و باوەڕێک هەن. ئەو لە مەحاڵدا دەژی، خواش داوای مەحاڵ لە خەلقەندەکانی خۆی دەکات. خوا دەبێ بە چ بتێک ئەگەر قایل بێ بەوەی کە مرۆڤ لەم ژوورە بێکلاوڕۆژنەیەدا، کە خۆی تێدا حەپس کردووە، شاد بێ، ئەگەر قایل بێ مرۆڤ لەم خۆشگوزەرانییەی ئێستای خۆیدا خەوی لێ بکەوێت، ئەگەر قایل بێ مرۆڤ بەم ڕادەیە خۆی بچووک بکاتەوە و لە نرخ و بەها و پایەی خۆی کەم بکاتەوە، کە پزیسکی خوایی بیرکردنەوە فەرامۆش بکات و ببێت بە شتێکی ئامێرئاسای ڕووت.

دۆستۆیڤسکی دەڵێت: "هەموو پرسێکی مرۆڤ ئەوەیە کە بۆ خۆی بسەلمێنێ کە مرۆڤە، نەک بورغوویەک لە ئامێرێکدا." دیارە ئەمە هەم بۆ دونیای مەعنەوی و ڕۆحانی و هەم بۆ دونیای مەتریاڵی، دروستە. دیارە پرەنسیپە مەعنەوی و ڕۆحانی و ئەخلاقییەکانیش، وەک پرەنسیپە مەتریاڵییەکان بوونەوەران لە چوارچێوە و کەوشەنێکی سنووردارادا حەپس دەکەن. هەڵبەت بەزاندنی هێڵی جێگیری ئەم پرەنسیپانە، دەکاتە گەیشتن بە حەقیقەتی باڵا.

کاتێک کە چوارچێوە ئەخلاقییەکە دەشکێ، ئیدی نە چەمکی خێر دەمێنێ و نە چەمکی شەڕ. هەروەها کاتێک کە سنووری یاسا زانستییەکان دەبەزێندرێ و پێشێل دەکرێت، جگە لە پەشێوی و پاشاگەردانی، هیچ شتیکی دیکە نامێنێ. جا یارۆی ژێرزەمینی، بۆ ئەو پەشێوی و پاشاگەردانییەمان بانگ دەکات.

کابرای ژێرزەمینی، مانای تەواوی ئازادی لەم ئاشووب و پاشاگەردانییەدا دەبینێ. ئازادی بەسەر خۆشگوزەرانیی خۆیدا پەسەند دەدات: "مرۆڤ تەنیا

پێویستی بە ویستی سەربەخۆ و ئازادە. ئیدی ئەمە چەند لەسەری بکەوێ و بۆ کوێی بەرێت، گرنگ نییە. من باوەڕم وایە کە مرۆڤ هەرگیز دەستبەرداری ڕەنج و ئازاری ڕاستەقینە، واتە گەیشتن بەو ئاشووب و پاشاگەردانی و پەشێوییە، نابێت."

لە سایەی بەرەکەتی ڕەنج و ئازارەوەیە کە مرۆڤ لەو نادیارانە نزیک دەبێتەوە، کە نایەنە فامین و درککردن. لە شتە پەڕجووئاساکان نزیک دەبێتەوە، لە سایەی بەرەکەتی ڕەنج و ئازار و کول و کۆڤانەوە، مرۆڤ تەجاوزی خۆی دەکات. لە ڕاستیدا ڕێگەی ڕەنج و ئازار، کول و کۆڤان، ڕێگەکانی ئازادی یان دەگەنە کەشف و دۆزینەوەی خوا، یان دەگەنە بەخواکردنی مرۆڤ. ئیدی خوا، مرۆڤ و مرۆڤ، خوا. نیتچە مرۆڤی ئاسایی لە مرۆڤی بالآدا دەتوێنێتەوە. بە نۆڕینی نیتچە، مرۆڤ بۆ ئەوەی بگاتە مرۆڤی بالآ، دەبێ هەموو شتێکی مرۆڤی لە مرۆڤ یان لە پیاودا بکوژێت. مرۆڤی بالآ هەر مرۆڤێکی گەشەکردووی پەرەسەندوو نییە، بەڵکو بتە. خودایەکە، کە ئیدی هیچ ڕەگەزێکی زەمینیی تێدا نەماوە. بەڵام لای دۆستۆیڤسکی، لەم قۆناغەدا جەوهەر و کرۆکی مرۆڤانی، لەگەڵ گەوهەر و کرۆکی خواییدا تێک دەکاتەوە و هەماهەنگی پەیدا دەکەن. نە خوا مەخلووقی خۆی قووت دەدات و نە مرۆڤ لە خوادا دەتوێتەوە. هەم خوا هەیە و هەم مرۆڤ هەیە. ئیدی ناوبژیوان و میانچییەکی چاکەخواز، واتە مەسیح، لە بەینی ئەم دوانەدایە و پەیوەندییان دەپارێزێت. ئازادیی مرۆڤ ڕەنگە هەر کول و کۆڤان بێ، ڕەنج و ئازار بێ، بەڵام لە کۆتایی ئەزموونەکەدا، مرۆڤ چەند پچووکیش بێ، چەند شێوا و برینداریش بێ، هەر دەکەوێتە بازنەی نووری جاویدانی مەسیحەوە و دەدرەوشێتەوە.

ڕەنگە دۆستۆیڤسکی لە کاتی ئەو نۆرەفێیانەدا کە لێی هاتووە، بۆی ڕێکەوتبێ کە بگاتە ترۆپک و سەرووی ئەو دیوارە و پانتایی قەدەغەکانی بینیبێ، بەڵام نوور و ڕووناکی، چاوانی بە ڕێشکەوپێشکە خستبێ و نابینای کردبێت، داخ و حەسرەتی ئەم دیمەنە جوان و پەڕجووئاسایەی لە دڵدا مابێ و لەوسەرەوە کەوتبێتە خوارەوە، بەڵام بینیویەتی، بەڵێ بینیوەتی. ئەو یەکێکە لەو کەسە دەگمەنانەی ئەودیو دیوارەکەی بینیوە. لە پیاوە ژێرزەمینییەکەدا

ئەو خاڵە بە زەقی دیارە. بۆیە پیاوە ژێرزەمینییەکە، بە کلیل و کۆدی تێکڕای بەرهەمەکانی دۆستۆیڤسکی دێتە ژماردن، بۆیە لە تێکڕای بەرهەمەکانیدا، لە نێوان هەردوو خەیاڵی سرووشتی و سەرووسروشتیی ئەم دونیایەدا لە نەوەستاندا بوو. یانی لە نێوان ئەرز و ئاسماندا لە مۆلەقدا بوو، جارێ ئەرز و جارێ ئاسمان ڕایدەکێشا. لە نێوان یاسای علییەت و دونیای مەتریاڵی، دوو جاران دوو دەکاتە سێ. یەکێکیان هەڵنابژێرێت، بەڵکو هەوڵ دەدات جۆرە هاوسەنگییەک لە نێوان ئەم دوو بونیادەدا چێ بکات، بەڵکو دەیەوێ لە ڕێگەی هەوڵ و کۆششێکی نەخۆشانەوە، چیرۆکێکی غەریب و سەیر لە حەقیقەت و واقعی سەخت و بێدەنگ بار بکات. لەم کتێبەدا، بە جۆرێ وردەکاریی مادی لە کابوقسێکی خەیاڵییەوە دەئاڵێنێ، کە کەسێکی وەک فلۆبێر بە هەموو وردییەکی شیکارییانەی خۆیەوە، ناتوانێ نکوڵیی لێ بکات، وەختێ دەڵێت: "ئێوە بەخ ۆ دەبینن، زۆر باش دەبینن، من شێت نەبووم و ئەقڵم لەدەست نەداوە، هەموو شتێک شیاوە، هەموو ئەمانە حەقیقەتن." وەک ئەوەیە جۆرە عوزرخواییەک بکات.

ویڕای ئەمەش، ئەم کۆمەڵە غەریب و ناسازە، لە هەموو لایەکەوە دەتەقێتەوە و دەشکێ. لەم دیمەن و دیکۆرەدا کە بە وردی ڕێک خراوە، ڕووداوەکان بە ڕیتم و ئاهەنگێک بەدووی یەکدا دێن، وەک ئەوەی لە خەوندا ڕوو بدەن. خەڵکەکان گەردەلوولێکی ئێجگار توند، کە لە مقاومەت نایەت، بە هەموو لایەکدا ڕایان دەماڵێت. ئەمانە درێژدارییەکی زۆر دەکەن، بە پازدە لاپەڕان قسان دەکەن و بە بەرچاوی خەڵکەکەوە و بە ئاشکرا، دانپێدانانی خۆ دەخوێننەوە، کەی دەخەون، کەی دەخۆن، نووسەر بە خۆیشی نازانێت هیچ شتێک پەیوەندیی بە هیچ شتێکی دیکەوە نییە. کەس بە کەس نییە، کەس ناتوانێ متمانە بە کەس بکات. چاک و خراپ تێکەڵ دەبن. دیوارەکە کەلێن و کەلەبەری گەورەی تێدایە، ئەکتەرەکان بە ڕوخساری پیس و دزێوی شەیتانئاساوە، لە دەشتێکی ڕەقەن و بەردەلاندا دەوری خۆ دەگێڕن، لە ناو ڕووناکییەکی سارد و سەهۆڵبەنداندا، لە ناو ڕووناکییەکی مردەڵەی میتافیزیکیدا، وەک ئەوەی کۆتایی جیهان بتازەنێ، ڕۆڵی خۆ دەبینن.

کارەسات و تراجیدیای ئەمانە، کارەساتێک نییە کە بەگوێرەی یاسای زانستی بێتە فامین و درککردن، کارەساتی ئەمانە لە دەرێی ئەم یاسایانە دێتە درککردن و فامین، تەنیا لە دەروونی ئێمەدا هەیە. قارەمانانی دۆستۆیڤسکی چ پیاو چ ژن بن، بەگوێرەی نۆرینی خەڵکی بۆ حەقیقەت، بوونی حەقیقییان نییە، بەڵکو دەبێ وەک حەقیقەتێکی لاوەکی قبووڵ بکرێن. ئەمانە جۆرێکن، کە ئەگەر یاسا و ڕێسای جڤاکی و کۆمەڵایەتی و جۆرەها قەدەغەی جەستەیی و مەتریاڵی و دابونەریتان ئێمەیان لەقاڵب نەدابا، ئێمەش وەک ئەوان دەبووین. ئەمانە بوونەوەرانێکن وەک من و تۆ، بەڵام بێ ئەوەی کارێک بکەن یان قسەیەک بکەن، لەبەرچاو گیراون. ئەوەی ئەوان دەیکەن، هەمان ئەو شتەیە کە لەگین بوو ئێمەش بمانکردبا، ئەگەر... ئەوەی ئەوان دەیلێن، لەگین بوو ئێمەش بیلێین. ئەگەر... دۆستۆیڤسکی ئەم ئەگەرانەی سڕیونەوە و وەلای ناون. ئامڕازی مەرج قبووڵ ناکات، بە جۆرێ قارەمانەکانی خۆی وادار بە کارکردن و پەیڤین کردووە، کە لە بیر و خەیاڵی ڕووتدا کار بکەن و بئاخڤن. قارەمانی ڕۆمانەکانی ئەو بیری ڕووتن کە لە چوارچێوەی مادەدا دەجووڵێن. پیاوی ژێرزەمینەکە، ڕاسکۆلنیکۆڤ، ستاڤروگین، کیریلۆڤ، شاتوڤ، ڤیرخۆڤنسکی و ئیڤان کارامازۆف، هەر یەکێک لەم بوونەوەرانە، بیرێکی سەربەخۆن بۆ خۆیان. هەر یەکێک لەوانە بە ئاواتی ئایدیایەکەوە دەژی و دەسووتێ. پارە و خۆشگوزەرانی، پایە و پێگەی جڤاکی و کۆمەڵایەتی، بۆ ئەوان و لای ئەوان ناکاتە هیچ و هیچ ڕۆڵێک نابینێ. گاڵتەیان بەوە دێت کە لە ژێر پێیانە، کە لە ژێر دەستیانە، کە لە ژێر دانیانە، کە بە بەرچاویانەوەیە، گاڵتەیان بە هەموو ئەوانە دێت. لای ئەوان هیچ مەرزێک لە نێوان واقع و خەیاڵ و خەوندا نییە. لە نێوان ئەم دوانەدا دێن و دەچن، پەرە بە دونیا دەدەن.

هەروەها ناکرێت، بگوترێت کە قارەمانەکانی دۆستۆیڤسکی لە بنەڕەتدا ڕووس و ڕێسک و ڕەفتار و سەربووردەی ژیانیان تەنیا بۆ ڕووسیان و لە وڵاتی ڕووسیادا قابیلی درک و خەیاڵە، وەک هەندی کەس وای بۆچوون. هەڵبەت ئەو بۆچوونە ڕاست نییە، کەوا خەیاڵ بکرێت کە ڕووسیای سەدەی نۆزدە، پڕ بووبێ لە خەڵکانی هیستریک، فێدار و سیلاوی و ئەمە نموونە و ڕەنگدانەوەی میللەتی ڕووسیا بووبێ لە ڕۆمانەکانی دۆستۆیڤسکیدا، بەڵکو بە

پێچەوانەوە، کاردانەوەی خوێنەران و ڕەخنەگران تێکڕا، ئەوە بوو کە "ئەم خەڵکانە، خەڵکی وڵاتی ئێمە نین". بۆ نموونە، کۆنت کۆچۆلۆڤ دەربارەی یەکێک لە قارەمانەکانی ڕۆمانی مدلون مهابون دەنوسێت: "ئەم قارەمانە بۆ هەندەران، بۆ وڵاتانی وەک فەڕەنسا و ئینگلتەرا و بەلجیکا، واقعیتر و باوەڕکردەنیترە، تا ڕووسیا." ئەوەی ڕاستی بێ، خولیای هزر و بیرێن بەرز، جۆشوخرۆشی فیکری و ڕۆشنبیری، ڕەفتار و شۆخ تەبعییەکان، هەر هەمووی لە تایبەتمەندییەکانی سروشتی سلاڤییانە. بێگومان حەقیقەت لە لای سلاڤییان، لە قووڵاییەکی کەمتردا پەنهانە تا لە لای لاتینەکان و ساکسۆنەکان، بەڵام جیاوازییەکە لێرەدا لە ئاستەکاندایە، نەک لە تەبیعەتەکاندا. قارەمانەکانی دۆستۆیڤسکی تەنیا ڕووس نین، چونکە کێشە جیهانییەکانیان بەسەردا زاڵە، ئەو بیر و هزرانەی پیشانی دەدەن، کەوشەنی ئەدەبیات و کولتووری نیشتمانی و نەتەوەیی ڕووس دەبەزێنن، باسی نیگەرانی و خەمی خەڵکی دونیا لە هەنبەر خەلیقە و خەلقدا دەکات، نەک نیگەرانی و خەمی میللەتی ڕووس. پیاوە ژێرزەمینییەکەی دۆستۆیڤسکی سنوورەکان دەبەزێنێ و وڵاتان لە تۆڕێکی پەنهانیدا پێکەوە گرێ دەدات.

بە هەرحاڵ، ئەم ڕۆمانە، یادداشتە ژێرزەمینییەکان، کە یەکەم جار لە گۆڤاری سەردەمدا بڵاو بووەوە، سەرنجی ڕەخنەگرە ناودارەکانی ڕانەکێشا. تەنیا ئاپۆلۆن گریگۆریڤ بە دۆستۆیڤسکیی گوت: "پێویستە لەمەودوا، ئەم جۆرە ڕۆمانە و بەم جۆرە بنووسیت." دۆستۆیڤسکی هەرگیز ئەو وشە سادانەی لەبیر نەکرد.

بەڵام گۆڤارەکە بە ڕێکوپێکی و بە بەردەوامی دەرنەدەچوو. بەشدارانی گۆڤارەکە، ناڕەزایی دەردەبڕن و نامە بۆ سەرنووسەی گۆڤارەکە دەنێرن. ڕادە و ڕێژەی فرۆشتنی گۆڤارەکە، بە شێوەیەکی ئەستوونی دادەبەزێت. میشێل کەسێکی نائیداری بوو، هیچی لە ژیانی پراکتیکی نەدەزانی. ئەمە جگە لەوەی ماوەیەک بوو لە ڕادەبەدەر خووی دابووە بادەنۆشی و گۆڤارەکەی پشتگوێ خستبوو و ڕۆژ دوای ڕۆژ، پتر ئاستی دادەبەزی.

فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ لە مۆسکۆ گیری خواردبوو، حاڵی ماری دیمیتریڤینا ڕۆژ دوای ڕۆژ خراپتر دەبوو، وێڕای ئەمەش سوور بوو لەسەر ئەوەی کە کوڕەکەی خۆی نەبینێ.

دۆستۆیڤسکی لە بەرواری ١٨٦٤/٣/٢٦دا، نامەیەک بۆ میشێلی برای دەنووسێت، دەڵێت: "ماری دەڵێت کە هەستی بە نزیکبوونەوەی مەرگی خۆی کرد، لەدووی کوڕەکەی دەنێرێت. تا نزای خێری بۆ بکات وماڵئاوایی لێ بکات."

هەروەها لە نامەیەکی بەرواری ١٨٦٤/٤/٢دا بۆ میشێل، دەڵێت: "هەموو ڕۆژێ چاوەڕوانی مردنی دەکەین، ئازارەکەی لە کێشدا نییە، من تەحەمولی ئەنجامەکانی دەکەم."

لە بەرواری ١٨٦٤/٤/١٠دا، نامەیەک بۆ پۆڵ ئیساییف دەنێرێت، دەڵێت: "نەخۆشییەکەی دایکت بەرەبەرە خراپتر دەبێت، دکتۆر هیچ وەڵامێکمان ناداتەوە، لەوە دەچێ دەستی لێ شۆردبێ، نزای خێری بۆ بکە پادشا."

لە بەرواری ١٨٦٤/٤/١٥دا، ماری تووشی حاڵەتێکی ترسناک دەبێ، خوێنێکی زۆر هەڵدێنێت، هەناسەی تەنگ دەبێت. دۆستۆیڤسکی برووسکەیەک و نامەیەک بۆ براکەی دەنێرێت: "تکایە پادشا بۆ ئێرە بنێرە، ڕەنگە چاکەتی ڕەشی هەبێ، بەڵکو پانتۆڵێکی ڕەشیشی بۆ بکڕیت."

ماری، شەکەت و ماندوو، لەوپەڕی بێحاڵیدا دەبێ، بەڵام هۆشی بە خۆیەوە دەبێت، گەردنئازایی لەگەڵ هەموو ئەوانەی دەوروبەریدا دەکات و بە بوێرییەکی سەیرەوە خۆی بۆ مردن ئامادە دەکات.

ئازای دەکەوێتە لەرزین، هەناسەی خێرا و سوار دەبێت، خنکەخنکی پێ دەکەوێت. ئەوجا ڕوخساری زەرد و ژاکاوی بە پشتدا دەکەوێت. زاری دەکرێتەوە، لاقی گرژ دەبن، هەناسەیەکی قووڵ هەڵدەکێشێت. دۆستۆیڤسکی، پاشان حاڵەتی گیانەڵای کاترین ئیڤانوڤنای، کە نەخۆشیی سیلی هەبوو، لە ڕۆمانی تاوان و سزادا، بە هەمان شێوە گێڕاوەتەوە.

ماری دیمیتریڤینا، سەعات حەوتی ئێوارە، دوا هەناسە دەکێشێت. دۆستۆیڤسکی نامەیەک بۆ میشێلی برای دەنووسێت: "ئەمشەو، سەعات حەوت ماری مرد، دوای ئەوەی هیوای تەمەندرێژیی بۆ هەمووتان خواست. لە

تازەژ و نزاکانتاندا لەبیری مەکەن. بەڕاستی عەزابی کێشا، عەزابێکی وەها کە من لە خۆ دەپرسم، چۆن دەشێت لە ڕەحمەت و بەخشینی خوایی بێبەش بێت!"

دۆستۆیڤسکی، هەمان شەو، لە بەردەم تەرمی ژنەکەیدا ئەم ڕستە سەیرە لە دەفتەری یادداشتەکانی خۆیدا دەنوسێت: "ماشا (ماری) لەسەر مێزەکە پاڵکەوتووە، ئایا من ڕۆژێ لە ڕۆژان، ماری دەبینمەوە؟"

وێڕای ئەوەی کە ماری خیانەتی لێ کردبوو، و زۆری عەزاب دابوو، ژیانی لێ کردبوو بە دۆزەخ، کەچی دۆستۆیڤسکی ئەم جودابییەی زۆر لە بەر گران بوو و باوەڕی نەدەکرد، کە بە یەکجارەکی لێکدی جودا بوونەتەوە. ئەم ژنە بەشێکی گرنگ بوو لە ژیانی ڕابردووی ئەو. ئەم ژنەی کە هەنووکە بە چاوانی نووقاو و زاری لێکنراوەوە لەسەر مێزەکە بێجووڵە ڕاکشابوو، دەیکردە تێکڕای لاوی و گەنجایەتیی ئەو. لەناکاودا هەستی بە تەنیاییەکی سەیر کرد؛ سەرگەردان و بێکەس، دەترسا بەم جۆرە درێژە بە ژیان بدات، دوای ساڵەها ژیانی هاوبەش، تازە پەی بە بایەخی ژنەکەی دەبرد.

لە بەرواری ١٨٦٥/٣/٣١دا، نامەیەک بۆ ڤیرانگیل دەنووسێت: "ئاە هاوڕێ، ئەو خۆشەویستی من بوو، ئێجگار خۆشی دەویستم. منیش لە ڕادەبەدەر خۆشم دەویست، بەڵام لە ژیانی هاوبەشماندا بەختەوەر نەبووین... لە ژیانی خێزانداریماندا، کە بە هۆی تەبیعەتی غەریبی خۆیەوە، هەمیشە بەگومان بوو، بەختەوەر نەبووین. بەڵام وێڕای ئەوەش هەر یەکدیمان خۆش دەویست، تا پتر بەدبەخت دەبووین، زیاتر لە یەکدی نزیک دەبووینەوە. ئەم ژنە، لە هەر هەموو ئەو ژنانەی کە لە ژیانمدا ناسیبوومن، شەریفتر و ڕاستگۆتر و خانەدانتر بوو. هەرگیز خەیاڵم نەدەکرد بە مردن و ناشتنی ئەو، بەم ڕادەیە تووشی عەزاب و ناڕەحەتی دەبم."

دوای ئەنجامدانی ڕێوڕەسمی پرسە و تازەیەداری، دۆستۆیڤسکی بۆ سان پترۆسبۆرگ دەگەڕێتەوە، تا لەوێندەر بە کاروباری گۆڤارەکەی ڕابگات. بە هەموو توانایەکی خۆیەوە دەکەوێتە کارکردن، دەیەوێ لە ڕێگەی کارکردنەوە، خەم و پەژارەی خۆی لەبیر بکات. بەڵام سێ مانگێک نابووڕێت، کە ماتەمێکی دیکە بەرۆکی دەگرێت. لە بەرواری ٦/٩دا، نامەیەک بۆ پۆڵ ئیسایێف

دەنووسێت: "پادشا گیان، براکەم لە حاڵی مردندایە، بەڵکو هەندێ جلم بۆ دەنێریت. ئەمە بۆ کەس مەگێڕەوە. نامەم بۆ نیکۆلا ناردووە. ڕەنگە بۆ ماوەیەکی کەم بێم بۆ شار. بە هیوای خۆشیت. مامی دڵسۆزت، ف. دۆستۆیڤسکی."

میشێل لە بەرواری ٧/١٠دا، سەعات حەوتی بەیانی، بە هۆی نەخۆشی و ئاوسانی جگەرەوە، دەمرێت. ئەم کۆستە هێندەی دی دۆستۆیڤسکی خەمبار و پەشێو دەکات. وای هەست دەکرد قەدەر ماوەی نادات پشوویەک بدات و چنگ لەسەر شان لەدووی ئەمە و بیرەحمانە تاقیبی دەکات و لێی نابێتەوە. کە ژنەکەی مرد، براکەی هەبوو کە دڵخۆشیی دەدایەوە، بەڵام هەنووکە، کەسی نەماوە و بە تاقی تەنیا تەنیاتر لەو کاتەی کە لە زینداندا بوو. تەنیاتر لەو کاتەی کە لە تاراوگەی سیبریا بوو. نەیدەزانی لەپێناوی کێ و لەڕای چیدا دەژی: "من بە تەنیا ماومەتەوە، دەترسم. ژیانم وێران بووە، بوو بە دوو بەشەوە، بەشی یەکەمیان ڕۆیی، تەواو بوو، ئەوانە بوو کە لەپێناویاندا ژیام. بەشی دووەمیان کە هێشتا دیار نییە، هەموو شتێک تازە و نامۆیە، بێ ئەوەی دڵێک بتوانێ جێگای ئەو دوو دڵەم بۆ پڕ بکاتەوە کە لەدەستم چوون. ئایا دەتوانم پەیوەندی و دۆستایەتی تازە بۆ خۆ پەیدا بکەم؟ ژیانێکی تازە بۆ خۆم دروست بکەم؟ ئەم بیرانە بێتاقەتم دەکەن، بۆ یەکەم جارە هەست دەکەم کە کەس نییە جێی ئەوانم بۆ پڕ بکاتەوە و من لەم دونیایەدا تەنیا ئەوانم خۆش ویستووە. ئیدی ئەشق و خۆشەویستی تازە نەک هەر مەحاڵە، بەڵکو کوفریشە. هەست بە چۆڵەوانی و سەرما دەکەم."

بەشی پێنجەم

بێوەپیاو

میشێل تەنیا سێسەد ڕۆبڵی لەپاش بەجێ مابوو، کە بە جرەجرِ بەشی کفنودفنەکەی کرد. بەڵام بیستوپێنج هەزار ڕۆبڵ قەرزدار بوو، کە پازدە هەزاری بەگوێرەی سەنەد و کۆمپیالە بوو، دەبوایە لە کاتی خۆیدا بدرێتەوە. گۆڤارەکە بە قەرز و بە ئیحتوباری بەڕێوەبەرەکەی دەردەچوو، کە بەرێوەبەرەکەی مرد، ئەویش وەستا. قاسەی گۆڤارەکە بەتاڵ بوو، شنقڕی تێدا نەبوو. بەڵێنی شەش ژمارەی گۆڤاری سەردەم، بەو هاوبەشانەی کە پێشوەختە ئابوونەی خۆیان دابوو، درابوو. ئەمانە داوای گۆڤارەکەیان دەکرد. چاپکردنی ئەم شەش ژمارەیە هەژدە هەزار ڕۆبڵی تێدەچوو. خۆ ئەگەر ئەم هەژدە هەزار ڕۆبڵە بخرێتە سەر ئەو پازدە هەزارەی کە دەبوایە بە پەلە لە کاتی دیاریکراودا بدرێتەوە، ئەوا دەیکردە سیوسێ هەزار ڕۆبڵ، تا گۆڤارەکە بتوانێ دەربچێت و بەردەوام بێت. هەڵبەت دۆستۆیڤسکی دەیتوانی خۆی لە دانەوەی ئەو هەموو قەرزە بدزێتەوە، چونکە بە ناوی ئەوەوە نەبوو. هەروەها دەیتوانی گۆڤارەکە ڕابگرێت و دەری نەکات و کەلوپەلەکانی بخاتە هەڕاجەوە و قەرزی خاوەنی قەرزەکان، واتە بەشدارانی گۆڤارەکە، بداتەوە. بەڵام ئەمەی بە جۆرە سووکایەتییەک بۆ براکەی دەزانی، بۆیە دەستبەرداری ئەم بیرۆکەیە بوو و بە کارێکی ناپەسەند و نابەجێی دەزانی، بۆیە چووە ژێر باری دانەوەی هەموو قەرزەکان، چ ئەوانەی قەرزی ڕاستەقینە و بەڵگەدار بوون و چ ئەوانەی گومانیان لەسەر بوو.

کارێکی لەوەش باشتری کرد، کە ئەوە بوو بە کەماڵی جوامێری، بێوەژنی براکەی و هەرچوار منداڵەکەی گرتە ژێر باڵی خۆی و مەسرەف و خەرجیی دەکێشان.

دۆستۆیڤسکی پاش ئەوەی ئەو بڕیارانەی دا، چوو بۆ مۆسکۆ. دە هەزار ڕۆبڵی لە پووره کومانینی، کە پیرەژن بوو، قەرز کرد و بۆ سان پترسبۆرگ گەڕایەوە و لێبڕا گۆڤاری سەردەم، بە هەر نرخێک بووە دەربکاتەوە و درێژەی پێ بدات. بەڵام گرفتێکی قورس لەئارادا بوو؛ گۆڤارەکە دەعوای لەسەر بوو و داخرابوو، دەبوایە مۆڵەتنامەی تازەی لە دەزگای سانسۆرەوە بۆ وەربگرێت. بۆیە ژمارە سیویەکی گۆڤارەکە، کە دەبوا لە مانگی کانوونی دووەمدا دەربچێت، دواکەوت بۆ بیستودووی مانگی سێ. ئەمە جگە لەوەی ناو و ئیمزای دۆستۆیڤسکی لەسەر گوتار و نووسینەکانی، چ وەک نووسەر و چ وەک وەشانکار، قەدەغە بوو. دیارە بەشدارانیش لە دواکەوتنی گۆڤارەکە زۆر بەگلەیی بوون و بە نامە و بە زمانی زۆر توند، ناڕەزایی خۆیان دەردەبڕی.

دۆستۆیڤسکی لەم سەروبەندەدا، لە پڕکاریدا، خەریک بوو بە هیلاک دەچوو. گۆڤارەکە لە سێ دەزگای جیاواز چاپ دەبوو و پاشان کۆ دەکرایەوە. فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ کە سەرنووسەر و بەڕێوەبەری گۆڤارەکە بوو، بە تاقی تەنیا بابەت و پرۆڤەکانی ڕاست دەکردەوە و هەڵەچن دەکرد، پێشوازیی ئەدیبان و نووسەرانی دەکرد، لەگەڵ کارمەندانی سانسۆردا گەنگەشە و مشتومڕی دەکرد، دەستکاریی گوتارانی دەکرد و هەڵەچنی دەکردن، لە سەرانسەری شاردا لەدووی پارەپەیداکردن بوو، بە بەردەوامی لە ئێوارەوە تا سەعات شەشی بەیانی کاری دەکرد، لە شەو و ڕۆژیکدا تەنیا پێنج سەعات دەنووست.

جارێک نامەیەک بۆ ڤیرانگل دەنێرێت، دەڵێت: "ئاە! برادەری ئازیز، ئامادەم، بە خوایشتی خۆم، بە ئەندازەی ژمارەی هەمان ئەو ساڵانەی کە لە زینداندا بەسەرم بردن، بۆ جاری دووەم بچمەوە زیندان، ئەگەر بەو کارە بتوانم قەرزەکانم بدەمەوە و دووبارە ئازاد ببمەوە... بە تەواوەتی وەڕەز بووم، لە پەلوپۆ کەوتووم، جگە لە هەستی نیگەرانی و پەشێوی، هیچی ترم بۆ

نەماوەتەوە، نائومێدی و بێهیوایی زۆری بۆ هێناوم. ئیدی خەم و پەژارە، تاڵی و ناخۆشی بوون بە بەشێک لە ژیانم، ئەمە جگە لە تەنیایی. وێڕای هەموو ئەمەش، وام دێتە بەرچاو کە هەمیشە ئامادەم بۆ ژیان، کە ئەمە مایەی پێکەنینە، وا نییە؟ ئەمە هەمان ژیاندۆستی و سەرسەختیی پشیلەیە." ئیدی بەو جۆرە، بە ناچاری لە خەم و پەژارەکانی هەڵدەهات و بەرەو پیری ژیان دەچوو. هەوڵ دەدات پەیوەندیی خۆی لەگەڵ خزم و کەسوکار و دۆستانیدا، تازە بکاتەوە و دۆست و ناسیاوی تازە پەیدا بکات. بەو جۆرە، بەرەبەرە دەست بە ژیانی ئاسایی خۆی دەکاتەوە. لەگەڵ ماڵباتی کۆرڤین کرۆکۆڤسکیدا ئاشنایەتی پەیدا دەکات، کە ئاننای کچە گەورەیان، دوو چیرۆکی ناسک و جوانی بۆ گۆڤاری سەردەم نارد بوو.

ئاننا، کیژێکی بەژن زراڤی خۆش خەتوخاڵ و ڕەزاسووکی قژدرێژی زەردی چاوسەوزی وەک چاوانی پەری دەریا بوو. کچێکە زیرەک و سەربەست، مەغروور و متمانەبەخۆ، بەتەمایە لەپاڵ پیاوێکی دەگمەن و هەڵبژاردەدا، ڕۆڵێکی گەورە ببینێ.

دۆستۆیڤسکی لە حزووری ئاننای خشیک و خانەوادەکەیدا، هەستی بە خەمینی و شپرزەیی دەکرد: "هەمیشە پەست و بێحەواس دەهاتە بەرچاو. بەردەوام و بە توورەیی دەستی بە ڕدێنە تەنک و زەردەکەیدا دەگێڕا، بە ڕوخساری گرژەوە سمێڵی دەجوو."

ڕۆژێک وێڕای ئەوەی داکوبابی کچەکان پێیان ناخۆش دەبێت، دۆستۆیڤسکی لێدەبڕێت، کە چیرۆکی دانپێدانانەکانی ستاڤرۆگین، کە بەشێک بوو لە ڕۆمانی ئایندەی ئەو، بۆ ئەم کیژانە بخوێنێتەوە. کچەکان بە تەواوەتی دەکەونە ژێر باندۆر و کاریگەریی ئەم چیرۆکەوە. ئاننا، زۆر بە خۆی دەنازێت کە پیاوێکی ئەوەندە فاما و خوێنەوار و پڕ بەهرە و بەهرەمەند، بەو ڕادەیە بایەخ بەم دەدات. بەڵام ئاننا، هەڵوێست و بۆچونی نەرێنیی دۆستۆیڤسکی سەبارەت بە لاوان و هزر و بیرێن تازە، پەسەند ناکات و لەو ڕووەوە گلەیی لێ دەکات.

دۆستۆیڤسکی دەڵێت: "گەنجانی ئەمڕۆ، هەموو گەوج و نەزانن، بەڵای هەر یەکێک لەوانەوە، جووتێ پێڵاو زۆر بەنرختره لە پوشکین." ئاننا وەڵامی

دەداتەوە و دەڵێت: "پوشكین بۆ نەوەی ئێمە برێک کۆن بووە." دۆستۆیڤسکی دەئاڵۆزێت، هاوار دەکات، هەڕەشەی تۆران و ڕۆیشتن دەکات و ئەنجام لە ماڵەکە دەڕوات. بەڵام بۆ سبەینێ بە ژێوانی دەگەڕێتەوە. وێڕای ئەوەش، شەوێک کاتێک کە سۆنیا، خوشکەچکۆلەیان، سۆناتای پاتیتیکی، کە دۆستۆیڤسکی ئارەزووی لێ دەکرد و سۆنیا لەبەر خاتری ئەو فێری ببوو، لێ دەدا. ئاننا و دۆستۆیڤسکی لە هۆڵە چکۆلەکەدا ڕازونیازی تایبەتیان دەکرد.

دۆستۆیڤسکی لەبن لێوانەوە دەڵێت: "من هەر لە یەکەم دیدارەوە خۆشم ویستی. ئارەزوو دەکەم لێم تێبگەی و ئەوە بزانی کە ئەمە تەنیا دۆستایەتییەکی سادە نییە، بەڵکو ئەشق و ڤیانێکی جیددییە و سەرتاپامی گرتووە."

بەڵام ئاننا دەترسا چارەنووسی خۆی بەم پیاوە بلیمەت و نەخۆشەوە گرێ بدات و خوازگارییەکەی ڕەت کردووە. ئەوان بە دەنگی نزم قسانیان دەکرد، بەڵام سۆنیا، دەستبەرداری پیانۆلێدانەکەی دەبێت و گوێ بۆ قسەکانی ئەوان هەڵدەخات.

ئەم کیژە چکۆلە چواردەساڵانە، شێتانە دۆستۆیڤسکیی خۆش دەوێت، ڕەفتار و مانۆڕەکانی خوشکە گەورەکەی خۆی بەدڵ نابێت. ئیدی دۆستۆیڤسکیی داماو و بەلەنگاز، بە پشتی چەماوەوە، دەرگەی ماڵەکە دەکاتەوە، تا بەرەو دونیای تەنیایی خۆی بڕوات. بەڵام دۆستۆیڤسکی کە لە ڕۆمانەکانیدا، توانیبووی بەو زەبەردەستییە پەی بە قووڵایی دەروون و ڕۆحی کیژانی وەک نیتوچکا و نیللیی کۆرپەکچ بەرێت، ئێستا نەیدەتوانی ڕوخسار و ڕەفتاری سۆنیای کۆرپەکچ، کە بە نیگا دۆستۆیڤسکیی بەڕێ دەکرد، بخوێنێتەوە و بچێتە بنجوبناوانی.

قەدەری سۆنیا وا بوو کە ببێت بە زانایەکی زۆر بەناوبانگی ماتماتیک، بە ناوی سۆفیا کۆڤالیڤسکی، بەڵام ئاننا، بیرو هزرەکانی خۆی لەو بارەیەوە کە دەبێت ببێ بە هاوبەشی ژیانی پیاوێکی گەورە، بەم جۆرە هێنایە دی، کە شووی بە پیلانگێڕێکی فەڕەنسایی بە ناوی جاکولار کرد، کە مەحکووم بە لەسێدارەدان بوو و لە قەڵایەکی نزیکی سنووری ئەڵمانیادا زیندانی بوو.

جاکولار توانیی بە کۆمەک و یارمەتیی خەزووری، کە بڕی بیست هەزار فرانکی بە بەرتیل دابوو بە قەرەولێک، لە زیندان هەڵێت.

دۆستۆیڤسکی جارێکی دی هەستی کرد کە لە لایەن ژنێکەوە سووکایەتیی پێ کراوە و زۆر بە گەرموگوڕی گەڕایەوە سەر ئیشوکارەکەی خۆی، بەڵام تیراژی گۆڤارەکە ڕۆژ بە ڕۆژ دادەبەزی و لە کەمیی دەدا. ژمارەی بەشداران دابەزی بۆ هەزار و سێسەد کەس. خاوەنقەرزان، کە دۆستۆیڤسکی بەڵێنی دابوونێ قەرزەکانیان بداتەوە، چ بە نامە و چ بە سەردان، تەنگیان پێ هەڵچنیبوو.

لە ئاخروئۆخری هاویندا، ئینزارێکی درایە کە ئەگەر فڵان قەرز نەداتەوە، گرتن و زیندان چاوەڕوانی دەکات. قەرزەکە بریتی بوو لە نزیکەی سێ هەزار ڕۆبڵ. دۆستۆیڤسکی هەوڵ دەدات بە هەر جۆرێ بووە، خاوەنقەرزەکان دڵنیا بکاتەوەو بۆ ماوەیەک سەبری لێ بگرن. بەڵام خراپیی بازاڕی گۆڤارەکە لەوەدا نەبوو بشێت قسە لەگەڵ خاوەنقەرزەکاندا بکرێ. ڕۆژنامەی دەنگ لە بەرواری ٦/٩دا، هەولّی ڕاگرتن و داخستنی گۆڤاری سەردەم ڕادەگەیەنێت. هەنگێ وەشانکارێک بە ناوی ستیلۆڤسکی دەڕوات بۆ لای دۆستۆیڤسکی و پیشنیازی ئەوە دەکات کە ئیمتیازی چاپی هەموو بەرهەمەکانی لە سێ بەرگدا، بە سێ هەزار ڕۆبڵ لێ بکڕێت. هەروەها داوای لێ دەکات کە پێش بەرواری ١٨٦٦/١٠/١ ڕۆمانێکی بڵاونەکراوەی ڕادەست بکات، بەو مەرجەی کە ئەگەر تا ئەوکاتە ڕۆمانەکەی نەداتێ، ئەوا دۆستۆیڤسکی جەریمەیەکی دارایی بدات. ئەگەر تا بەرواری ١/ ١ دەستنووسەکەی نەداتێ، ئەوا دۆستۆیڤسکی هیچ مافێکی بەسەر ئەم بەرهەمانەی ئێستا و ئایندەشیەوە نامێنێ و دەبن بە موڵکی یارۆی وەشانکار.

دیارە ستیلۆڤسکی حیسابی خۆی دەزانێت و دڵنیایە کە دۆستۆیڤسکی ناتوانێ بەڵێنی خۆی بباتە سەر و لە کاتی دیاریکراودا نووسینەکە بدات بەم، و ئەنجام بەم فێڵە دەبێت بە خاوەن ئیمتیازی هەموو بەرهەمەکانی ئێستای و ئەوانەی لە ئایندەشدا دەیاننووسێت.

ستیلۆڤسکی لە ناوەندە ئەدەبی و هونەرییەکەی سەردەم و زەمانی خۆیدا بە پیاوێکی کەڵەکباز و دەستبڕ ناسرابوو، دەستی خەڵکانێکی زۆری وەک

پیسمسکی، کریستۆڤسکی و گلینکای برِیبوو و فریوی دابوون. ئەم پیاوە نەفسنزم و بوودەڵە و کڵاوچییە لەسەر حیسابی کلۆڵی و داماویی خەڵک، خۆی دەوڵەمەند دەکرد. سەردانی هەر کەسێکی کردبا، کڵاوێکی لەسەر دەنا و قۆڵی لە بنەوە دەبرِی.

هەڵبەتە دۆستۆیڤسکی بەو برِیاردادەی لەگەڵ ئەودا کردی، بەرەو کارەساتێکی گەورە دەرِۆیی. بە رِێکەوت، ئەو ماوەی دوازدە رِۆژەی کە یارۆی وەشانکار دابووی بە دۆستۆیڤسکی تا بیر لە مەسەلەکە بکاتەوە و دوا برِیاری خۆی بدات، رِێک بەرانبەر بەو ماوەیە بوو کە خاوەن قەرزان پێیان دابوو تا قەرزەکانیان بداتەوە، دەنا دەستگیر دەکرێت و دەخرێتە زیندانەوە.

دۆستۆیڤسکی برِیاردادەکەی لەگەڵ یارۆی وەشانکاردا ئیمزا کرد. بەڵام لەرِاستیدا ستیلۆڤسکی هەموو پارەکەی نەدەدایە، چونکە هەندێ لەو سەنەدانەی کە دۆستۆیڤسکی ئیمزای کردبوون، بە نرخێکی هەرزان کرِیبووەوە. واتە ئەوەی وەک وەشانکار بەم دەستە دەیدا بە دۆستۆیڤسکی، وەک خاوەن قەرز بە دەستەکەی دی لێی وەردەگرتەوە.

ئیدی لە ماوەیەکی کەمدا، ئەوەی لە تێکرِای پارەی برِیاردادەکە بۆ دۆستۆیڤسکی دەمایەوە، تەنیا سەد و حەفتاوپێنج رِۆبڵی زیو بوو. بەڵام گرنگ نەبوو! دۆستۆیڤسکی لێبرِا سەفەری هەندەران بکات.

سێ مەبەستی لەم سەفەرەدا هەبوو: دەیویست جارێکی دی پۆلین ببینێتەوە، چونکە هێشتا لە بیری نەچووبووەوە و هەر خۆشی دەویست. لە نامەیەکیدا بۆ خوشکەکەی دەڵێت: "من هێشتا هەر خۆشم دەوێ، زۆریش خۆشم دەوێ. چەند حەزم دەکرد چیتر خۆشم نەوێ، چونکە بەرِاستی شایستەی خۆشەویستیی من نییە." هەروەها دەیویست جارێکی دیکەش بەختی خۆی لە واری رِۆڵێتدا تاقی بکاتەوە. هەروەها بەتەما بوو لە هەندەران کاتی خۆی تەرخان بکات بۆ نووسین و تەواوکردنی ئەو رِۆمانانەی کە داوایان لێ کردبوو. دۆستۆیڤسکی لە ئاخروئۆخری مانگی تەممووزدا دەگاتە ویزبادن. برِیار بوو سوسلۆڤا لە کۆتایی مانگی ئابدا بچێت بۆ ئەوێندەر و لەوێ یەکدی ببینن. دۆستۆیڤسکی لەو ماوەیەدا و بەدەم چاوەرِوانیی گەیشتنی پۆلینەوە هاتوچۆی قومارخانە دەکات.

دیسان هەمان ماهووتی سەوزی گەورە دراوە بەسەر مێزێکدا، پڕە لە لیرەی زێڕ و دراوی هەمەجۆری ئەڵمانی و هۆڵاندی. دیسان هەمان ڕوخسارێن جیددی و پەست کە نیشانەی چاوچنۆکی و ئارەزووی بردنەوەیان لێ دەبارێت، هەمان ئەو دەستە تووڕانەی کە قەراغی مێزەکەیان گرتووە و دەڵێی لەسەر هەڵدێرێکی ڕکدا خۆیان بە موحەجەرەکەیەوە گرتووە. دیسان گوێی بە هەمان ئەو وشە ئەفسووناویانە دەزرینگێتەوە: "سیویەک، سوور، تاک و بردنەوە... چوار، ڕەش، جووت و دۆڕان..."

لە ڕۆمانی قوماربازدا دەڵێت: "تام لێ بوو، ئاگام لە خۆ نەبوو، بە یەک زەڕبە ئەو خەرمانە زێڕەی سەر خانە سوورەکەم ڕاکێشا و لەپڕ وەخۆ هاتمەوە. تەنیا یەک سات بوو. بە درێژایی ئەو شەوە تەنیا بۆ ئەو ساتە وەخۆ هاتمەوە. تەزوویەکی سارد، وەک بەفر بە سەرتاپامدا هات. وا پەشۆکابووم دەست و لاقم دەلەرزین. بەوپەڕی بێتوانایی، لەو ساتە هۆشیارییەدا، هەستم دەکرد و دەمزانی کە دۆڕان بۆ من چەند سەختەو دەکاتە چی..."

دۆستۆیڤسکی لە ماوەی پێنج دانە ڕۆژدا، ئەو سەد و حەفتاوپێنج ڕۆبڵەی کە بۆی مابووەوە، دەدۆڕێنێ. هێشتا پارەی هۆتێلی نەدابوو. سەعاتەکەشی دەخاتە بارمتەوە. ناچار غروور و لەخۆباییبوونی خۆی وەژێر پێوە دەنێت و داوای یارمەتی لە تۆرگینیڤ دەکات، کە هێشتا ڕقی کۆنی لێی بوو. نامەیەکی بۆ دەنێرێت و دەڵێت: "زۆر خەجاڵەتم کە ناچارم ئیزعاجت بکەم، بەڵام حاڵی حازر جگە لە تۆ کەسی دی شک نابەم ڕووی لێ بنەم. ئەمە جگە لەوەی کە تۆ لە خەڵکانی دی فامیدەتر و ڕۆشنبیرتری. هەر بۆیەش بێ هیچ دوودڵییەک ئەم نامەیەت بۆ دەنووسم. من وەک پیاو قسە لەگەڵ پیاودا دەکەم و داوای سەد تالیرت لێ دەکەم. کە پیاو کەوتە تەنگانەوە، چاری چییە؟"

تۆرگینیڤ پەنجا تالیر بۆ دۆستۆیڤسکی دەنێرێت.

دۆستۆیڤسکی بە نامەیەک وەڵامی دەداتەوە: "سوپاس، برادەری ئازیز ئیڤان سیرگیڤیچ، پەنجا تالیرەکەم پێ گەیی، هەرچەندە بە تەواوەتی ڕزگاری نەکردم، بەڵام باش بوو، کەمێک حاڵی باش کردم."

قێزی لە خۆی دەکردەوە، هەستی بە سووکایەتی دەکرد. پەست و بێزار چاوەڕوانی گەیشتنی پۆلینی دەکرد، ئێ بەڵکو شتێک پارەی پێ بێ. بەڵام کاتێک پۆلین دەگاتە ویزبادن، پارەی کرێی هۆتێلیشی پێ نابێت.

دۆستۆیڤسکی بیر لەوە دەکاتەوە بەلەز بۆ وڵات بگەڕێتەوە. ئەم هەڵاتنە ئاشقانەیە لە ڕووسیا، ئەم هەڵاتنە لەپێناوی حوبحوبێنە و ئاشقێنیدا، کە لە خەیاڵی ئەودا ئێجگار خۆش بوو، بەوە شکایەوە بۆ چەند ڕۆژێکی کەم لە هۆتێلێکی پەڕپووتدا بگیرسێتەوە، کە خاوەن هۆتێلەکە بە لایدا ڕەت دەبوو، ڕووی لێ وەردەگێڕا. پێشخزمەتەکان پێی پێدەکەنین و گاڵتەیان پێ دەکرد. پۆلین، لە کۆتایی مانگی ئابدا ویزبادن بەجێ دێڵێ و بەرەو پاریس دەگەڕێتەوە. دوای ڕۆیشتنی پۆلین، خاوەن هۆتێلەکە نان و خواردنی نیوەڕۆ و ئێوارە نادات بە فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ: "تۆ پێویستت بە خواردن نییە، چونکە ناتوانی بژێویی خۆت دابین بکەی. تەنیا چات دەدەینێ و تەواو، پێویست بە گەنگەشە ناکات."

دۆستۆیڤسکی نامە بۆ پۆلین دەنووسێت: "ئیدی لە دوێنێوە خواردنم نییە، هەموو خواردنێکم هاتووەتە سەر چا، بەڵام ئەم چایەش ناخورێتەوە. چای ڕووت بەبێ پێخۆر ناخورێت. نە پێڵاوەکانم پاک دەکەنەوە و نە جلەکانم، کە بانگیان دەکەم بە دەنگمەوە نایەن. بۆی و خزمەتکارەکان، بە قێز و بێزەوە مامەڵەم لەگەڵ دەکەن. بەڕاستی ئەڵمانین. بەلای ئەڵمانییانەوە، هیچ تاوانێک لەوە گەورەتر نییە پیاو نەبووە بێ و نەتوانێ لە کاتی خۆیدا قەرزەکانی بداتەوە." دۆستۆیڤسکی لەبەر عیزەتی نەفس، هەموو ڕۆژێک بەر لە وەختی نانخواردن، لە هۆتێلەکە وەدەر دەکەوت و درەنگانی شەو، کە دونیا تاریک دەبوو، ئەوسا بۆ هۆتێل دەگەڕایەوە. بەڵام ئەم وەرزشە ڕۆژانەیە هێندەی دی ئیشتیای خواردنی دەکردەوە، بۆیە ناچار کونجی ژوورەکەی خۆی دەگرت. خەریکی خوێندنەوە و نووسین دەبوو. ئیدی کۆمەڵێک نامەی زۆر بۆ خەڵکانی جۆراوجۆر دەنووسێت و داوای پارە دەکات، بەڵام پارەی پوولی نابێ کە نامەکان پۆست بکات.

"ئەمڕۆ سێ دانە ڕۆژە، بەیانی و ئێوارە، جگە لە چا هیچی دیکەم نەخواردووە. سەیر ئەوەیە زۆر هەست بە برسێتی ناکەم. ئەوەی مایەی

نیگەرانییە، بە هەموو شێوەیەک بەربەرەکانیم دەکەن، هەندێ شەو، تەنانەت مۆمێکیشم پێ ڕەوا نابینن."

دۆستۆیڤسکی داوای یارمەتی لە پۆلین دەکات. نامە بۆ بارۆن ڤیرانگیل دەنێرێت کە لە کۆپنهاک دەبێ. نامە بۆ هرتزن، کە لەجنێڤ دەبێت، دەنێرێت. نامە بۆ میلیۆکۆڤی وەشانکار و کاتکۆڤ کە لە ڕووسیا دەبن، دەنێرێت. بەڵام ڤیرانگیل بە مادوونی ڕۆییوە. هرتزن، بە گەشتێکی وەرزشی چووەتە کوێستان. میلیۆکۆف، کە هەوڵ دەدا لەسەر داوای دۆستۆیڤسکی یەکێک لە ڕۆمانەکانی ئایندەی بە بڕی سێ سەد ڕۆبڵ بە بڵاوکراوەی کتێبخانەی خوێنەران بفرۆشێت، هەوڵەکەی نەک هەر لە لایەن بڵاوکراوەی ناڤبرییەوە، بەڵکو لەلایەن ڕۆژنامەی هاوچەرخ و لە لایەن وەرزنامەی نیشتمانییشەوە، ڕەت دەکرێتەوە. ئەنجام ئاغای کاتکۆڤ، کە بڕیار بوو ڕۆمانێکی ئەو بکڕێت و بە پێنج شەش بەش لە بڵاوکراوەی پەیکی ڕووسدا بڵاوی بکاتەوە، کەم و زۆر، وەک ئەوەی لە ژیاندا نەمابێ، وەڵامی ناداتەوە. وێڕای هەموو ئەمەش، بیرۆکەی ڕۆمانەکە زۆری مژوول دەکات، نامەیەک لەو بارەیەوە بۆ کاتکۆڤ دەنووسێت: "ڕووداوەکان، هیی ئەم ڕۆژانەیە، لەم ساڵەدا ڕوو دەدەن. خوێندکارێکی گەنج لە زانکۆ دەردەکرێت. لە بنەڕەتدا، لە خێزان و ماڵباتێکی وردەبۆرژاوایە، کەوتووەتە ئەوپەڕی هەژاری و نەبوونییەوە. ئیدی لەژێر گوشاری ئەو حاڵە نالەبار و ناهەموارەی خۆیدا، لێ دەبڕێت، ژیانی خۆی بە تەواوەتی بگۆڕێ و خۆی لەو هەژاری و نەبوونی و دەستکورتییە ڕزگار بکات. ئیدی لەژێر کاریگەری و باندۆری هەندێ هزر و بیرێن ناپوختە و نامۆدا، لێ دەبڕێت پیرەژنێکی سووخۆر بکوژێت و پارەوپوولەکەی بۆ خۆی ببات. ئەم پیرەژنە سووخۆرە، پارە بە بارمتە و ڕەهن و فایز دەدات بە خەڵکی. ژنێکی گەوج، کەڕ، نەخۆش و لە هەمان کاتدا زۆر ڕژد و پیسکە و بەدنیهادە، جوولەکەئاسا، فایز دەخاتە سەر ئەو قەرزانەی کە بە خەڵکی دەدات. خراپترین مامەڵە لەگەڵ خوشکە گەنجەکەیدا دەکات، کە وەک کارەکەر خزمەتی دەکات. ئەم پیرەژنە بە کەڵکی هیچ نایەت، سوودی بۆ هیچ کەسێک نییە. ئیدی بۆچی بژی؟ ئەم بیر و خەیاڵاتە مێشکی کوڕەی خوێندکار دەجووڵێنێ. بڕیار دەدات بیکوژێت و پارەوپوولەکەی بۆ خۆی بەرێت. بەو

ئومێدەیە بەم پارەیە یارمەتیی دایکی، کە لە گوندیدا دەژی، بدات و لە بەدبەختی ڕزگاری بکات. هەروەها بەو پارەیە ژیانی خوشکەکەی بکڕێتەوە کە لە هەژاری و ناچاریدا، وەک کەنیزەک لەلای کابرایەکی دەرەبەگی موڵکدار کاری دەکرد و باقیی پارەکە، خەرجی خوێندنەکەی خۆی بکات.

بەڵام حەقیقەتی خوایی و قانونێن دونیایی یەک دەگرنەوە؛ سەرئەنجام ناچار دەبێت خۆی تاوانەکەی خۆی ئاشکرا بکات و تەنانەت ئامادەیە بچێتە زیندان و لە زیندانا و بەدەم بێگارەوە بمرێت، ئامادەیە کە هەموو خەتەر و مەترسییەک تەحەمول بکات، تەنیا بەو ئومێدەی کە بتوانێ جارێکی دی لە ناو کۆمەڵی خەڵکدا بژی و بەشداریی ژیان بکات. هەر دوای ئەنجامدانی تاوانەکەی، هەست دەکات کە خەڵکی دەیبوغزێنن، ڕووی لێ وەردەگێڕن، ڕووی نادەنێ، ئەم هەستە زۆری ئەزیەت دەدات، قانوونی حەقیقەت و تەبیعەتی مرۆڤانی لە هەر شتێکی دی بەهێزترن. ئیدی یارۆی تاوانبار، بڕیار دەدات تەحەمولی هەر ئازار و سزایەک بکات، تا قەرەبووی تاوانەکەی خۆی بکاتەوە و باری سەر ویژدانی سووک ببێت."

بەم چەند سەرەقەڵەمە کورتەدا، زۆر بە ئاسانی دیمەنە سەرەکییەکانی ڕۆمانی تاوان و سزامان لە بەرچاو بەرجەستە دەبێت. بەڵێ، دۆستۆیڤسکی لە ژوورێکی تەنگ و تاریکی هۆتێلێکدا، کە زیاتر لە عەمارێک دەچوو، برسی و بێ ڕووناکی، چڵکنوپڵکن، بە هەرچوار پەل، لە هەوڵی ئەوەدا بوو پارەیەک بەدەست بێنێ، ڕووی لە هەر کەس و ناکەسێک دەنا، کە شتێکی بۆ بنێرێ یان بداتێ، تا بەلای کەمەوە بتوانێ بۆ ڕووسیا بگەڕێتەوە، کەرەستە و نەخشەی سەرەکیی ئەم ڕۆمانە گەڵاڵە دەکات، کە پاشان دەبێت بە مایەی شۆرەت و نێوبانگی ئەو. بە خۆی لەو بارەیەوە دەڵێت: "ڕەنگە ئەوەی کە ئێستا دەینووسم، لە تێکڕای ئەو نووسینانەم باشتر دەرچێت، کە تا ئێستا نووسیومن."

لەو ماوەیەدا، ڤیرانگیل بۆ کۆپنهاک دەگەڕێتەوە، هەردوو نامەکەی دۆستۆیڤسکی، کە نائومێدییان لێ دەتکێ، دەخوێنێتەوە و یەکسەر بەشی ئەوە پارەی بۆ دەنێرێت کە سەفەری پێ بکات. هەروەها دەعوەتی دەکات کە بڕوات بۆ کۆپنهاک و چەند ڕۆژێک لەکن وی بەسەر بەرێت. دۆستۆیڤسکی بەوپەڕی

خۆشحاڵی، دەعوەتەکەی قبووڵ دەکات و دەڕوات بۆ کۆپنهاک تا دیدەنیی دۆستە دێرینەکەی خۆی بکات. لە بەرواری ١٠/١دا دەگاتە شاری کۆپنهاک، دە ڕۆژ لەوێندەر بەسەر دەبات و لە بەرواری ١٠/١٠دا. بەرەو سان پترۆسبۆرگ دەکەوێتە ڕێ. کە دەگاتەوە پایتەخت، سێ چەلی دوابەدوای یەک، فێی لێ دێت. لە نامەیەکدا بۆ ڤیرانگیل دەڵێت: "وێڕای ئەوەش، دانیشتووم و مژوولی کارم."

ئەنجام ئەو سێسەد ڕۆبڵەی کە لەکاتکۆڤی داوا کردبوو، دەگاتە دەستی، بەڵام دوای ئەوەی کە ئەم پارەی بە ئەدرەسی ئەو دەگاتە ویزبادن و لەوێوە دەگەڕێتەوە، ئیدی ئەو پارەیە بەشی پێویستییەکانی ئەوی نەدەکرد. نامەیەکی بۆ دەنووسێت: "من بۆ ڕۆژنامەکەی تۆ کار دەکەم، بۆیە ناتوانم بچمە ژێر باری هیچ کارێکی دیکە و بە خۆ ڕابگەم و بژێویی خۆم دابین بکەم. باوەڕ بکە حاڵی حازر تاکە کوپیکێکم پێ نییە، هەندێ لە کەلوپەل و جلەکانم خستوونەتە بارمتە و ڕەهنەوە، بۆیە تکات لێ دەکەم سلفەیەکی هەزار ڕۆبڵیم بۆ بنێرە." ماڵومنداڵەکەی میشێلی برای کە مردبوو، لەوپەڕی هەژاری و نەبوونیدا دەژیان، بە خۆیشی هەندێ لەو خاوەن قەرزانەی کە قەرزەکانی نەدابوونەوە، تەواو تەنگیان پێ هەڵچنیبوو. لەو بارەیەوە دەنووسێت: "هەندێ لەو خاوەن قەرزانە، کە برێک فامیدەتر و ماقووڵترن، ڕازی بوون کە قەرزەکانیان بە قیست و بە ماوەی پێنج ساڵ بدەمەوە. بەڵام هەندێی دیکەیان ئەو قسانە نەدەچوو بە گوێیاندا، بەڕاستی ئەوانە بێزاریان کردووم و دەماریان گرتووم. بەڵام وێڕای هەموو ئەمانە، هیچ چارێکم نییە، ئەوە نەبێ دانیشم و مل بە نووسینەوە بنەم. کە ئەم کارەش هەندێ جار مەحاڵە بێتە کردن."

ئیدی نۆرەفێش لەولاوە بوەستێ، کە کارەکەی دوادەخست، بەڵام وەک دەڵێن نەگبەتی خۆشە، قۆرتەکانی ناخۆشە، سەرباری ئەو هەموو نەگبەتییە، سەرئەنجام مایەسیرییەکەی هەو دەکاتەوە و ناچار بۆ ماوەی دوو هەفتە لە جێگادا دەکەوێت. بە هەرحاڵ، بە هۆی کار و چالاکیی بێوچانی خۆیەوە، لە مانگی نۆڤەمبەردا بەشی هەرە زۆری ڕۆمانەکەی تەواو دەکات.

بەڵام لەکارەکەی ڕازی نابێت، دەستنووسەکانی دەسووتێنێ و دووبارە دەست بە نووسینەوە دەکاتەوە. لەو بارەیەوە دەڵێت: "تەکنیک و نەخشەیەکی تازەم بە خەیاڵدا هات." شەو و ڕۆژ کار دەکات. لە یەک کاتدا دوو بابەت پێکەوە مۆنتاج دەکات، یانی ئەو بابەتەی کە بۆ کرایڤسکی باس کردبوو و ناونیشانی مەیگوسارانی بێنەوای لێ نابوو، لەگەڵ بابەتی ئەو خوێندکارەی بۆ کاتکۆڤی باس کردبوو، پێکەوە مۆنتاج دەکات و لە قاڵبی یەک ڕۆماندا دایان دەڕێژێت. شێواز و ستایلی نووسینەکەش دەگۆڕێت، واتە ئەوەی جاران دەیویست لە قاڵبی بیرەوەریی ڕاسکۆلنیکۆڤدا بینووسێت، ئێستا قاڵبی ڕۆمانی ڕووداوی دابوویە. ئیدی کارەکەی باش دەچووە پێشەوە. هەموو مانگێک بەدەم چاپی هەر بەشێکەوە، بەشەکەی دواتری دەنووسی و ئامادە دەکرد. یانی هەر هەفتەیەک، شەش لاپەڕەی تایپکراوی تەسلیم دەکرد. لە بەرواری ١٨٦٦/٢/١٨دا، نامەیەک بۆ ڤیرانگیل دەنووسێت: "ئەوە دوو هەفتەیە بەشی یەکەمی ڕۆمانەکەم لە ڕۆژنامەی پەیکی ڕووسیدا بڵاو دەبێتەوە. ناوی ئەم ڕۆمانە تاوان و سزایە. تا ئێستا مەدح و ستایشێکی زۆرم دەربارەی ئەم ڕۆمانە بەر گوێ کەوتووە. ئەم ڕۆمانە زۆر شتی تازە و بوێرانەی لەخۆ گرتووە."

بەشی شەشەم

تاوان و سزا

کێشەی ڕاسکۆلنیکۆڤ، قارەمانی ڕۆمانی تاوان و سزا، هەمان کێشەی پیاوە ژێرزەمینییەکەیە، واتە کێشەی ئازادیی ڕەهایە: خوێندکارێکی هەژار و مەغروور، بۆ دەرودەرچەیەک دەگەڕێت تا لە کلۆڵی و هەژاری و داماوی ڕزگاری بێت. ئەم کوڕە پیرەژنێکی سووخۆر دەناسێت، لە دڵی خۆیدا دەڵێت، ئەم پیرەژنە چەپەڵ و نەگریسە بە کەڵکی چی دێت، ژیان و بوونی ئەو لە ئاستی ژیان و بوونی خوێندکاریکدا، چ بایەخێکی هەیە؟ ئەگەر بیکوژێت، هەموو پارەوپوولەکەی دەبێت بە هیی ئەم، هەنگێ دەشێت کۆمەکی دایکی و یارمەتیی خوشکەکەی کە لە گوندا دەژین، بکات و بدات و لە مەینەتیی هەژاری ڕزگاریان بکات و دەتوانێ بەو پارەیە درێژە بە خوێندن بدات و خوێندن تەواو بکات، ئیدی دەبێت بە پیاوێکی شایستە و گەورە و یارمەتیی هەموو ئەو کەسانە بدات کە لێوەی نزیکن: "لە هەنبەر ژیانی یەک کەسدا، ژیانی هەزاران کەس لە مەینەتی و هەژاری و کەوتن و لەناوچوون ڕزگار دەبێت." "مانی ئەم پیرەژنە سەر ئاسنین و جادووبازە، چ بایەخێکی هەیە و لە هاوکێشەی ژیاندا دەکاتە چی؟" نەخشەکەی لەلایەکەوە بە شێوەیەکی ترسناک لۆژیکییە و لەلایەکی دیکەوە بە شێوەیەکی ترسناک فریوەندەیە. کوڕەی خوێندکار، وەک یەکێک حوکمی لەسێدارەدان درابێ، بەو ئاوایە بۆ ماڵ دەگەڕێتەوە. ناتوانێ بیر لە هیچ شتێک بکاتەوە، ناتوانێ گومان لە بڕیارەکەی خۆی بکات. لەناکاودا بە هەموو بوونیەوە هەست دەکات، نە لە بڕیاردا و نە لە ویستدا، ئازاد نییە. ئیدی هەموو شتێک بەو شێوەیە هاتووەو بڕاوەتەوە. ئیدی ڕووداوەکان، زۆر ئاسایی و بە پەلە لەگەڵ نەخشە و نیاز و مەبەستەکانی ئەودا تێک دەکەنەوە و لە یەکدا جۆش دەخۆن. کارەکە ئاڵۆز دەبێت. "دەڵێی

چمکێکی پاڵتۆکەی لە زنجیری ئامێرێکی بەهێز گیراوە و ئێستا بە هەموو بوونیەوە، بەرەو مەداری خۆی ڕادەکشێت." ئیدی ناتوانێ بەرەنگاری بکات، دەستی خۆی دەوەشێنێ، دەکوژێت، دەبڕێت، دەدزێت. هەلومەرجەکە بە شێوەیەکی گشتی لە قازانجی ئەودایە و دادسێنانی دادگا کەمترین گومانی لێ ناکەن.

بەڵام کارەساتە ڕاستەقینەکە، واتە سزای دەروونی، لێرەوە دەست پێ دەکات. ڕاسکۆلنیکۆڤ، لە بەر خۆیەوە بیر دەکاتەوە: "ئەگەر ئەم کارە بەگوێرەی نەخشە و بە مەبەست ئەنجام درابێ و تۆ لەم کارەی خۆتدا مەبەست و ئەنجامی خۆت هەبووە، بۆچی تا ئێستا تەماشایەکی جانتای پارەکانت نەکردووە تا بزانی چیی تێدایە و چەندی تێدایە؟ چۆن بە خەمی ئەوەوە نیت کە بزانی ئەم بوویەر و ڕووداوە، چۆن بەسەرتدا دەشکێتەوە و چی بەدوودا دێت. ئیدی ئەم عەزاب و سەرئێشەیە چی بوو کە بۆ خۆتت دروست کرد؟"

بەرەبەرە لە پرسیارێکەوە بۆ پرسیارێکی دیکە، لە نۆرەترسێکەوە بۆ نۆرەترسێکی دی، ئەنگێزە و پاڵنەری بنەڕەتیی تاوانەکەی خۆی کەشف دەکات. لای سۆنیا دانی پێدا دەنێ کە: "من بۆ ئەوەم نەکوشت تا یارمەتیی دایکم بدەم، نەخێر. بۆ ئەوەشم نەکوشت پارەم هەبێ و وەک چاکەکارێک، چاکە دەرهەق بە هەندێ لە هاوڕەگەزانی خۆم بکەم و بە چاکەکار ناوبانگ دەربکەم. زۆر ئاسایی کوشتم، لەپێناوی خۆمدا کوشتم. ئیدی بەلامەوە گرنگ نەبوو ببم بە کەسێکی چاکەکار، یان وەک ئەو جاڵجاڵۆکەیەم لێ بێت، کە قوربانییەکی خۆی لە داوەکانیەوە دەئاڵێنێ و خوێنیان دەمژێت. بەتایبەتی لەو ساتەدا کە دەمکوشت، تەماحێکی ئەوتۆم لە پارەکەی نەبوو، کەمتر پێویستم بە پارە بوو تا شتی دی... دەبوایە هەندێ شتی دیکە بزانم. پاڵنەر و ئەنگێزەی دی بازوویان دەجووڵاندم، دەمویست بە زووترین کات پەی بەوە بەرم ئایا منیش مێرووییەکم وەک خەڵکانی دی یان پیاوم؟ ئایا دەتوانم لەمپەڕەکە ببڕم یان نا؟ ئەمە بۆ من پرسیار بوو، ئایا زات دەکەم دەسەڵات بەدەست بێنم یان بوێریی کاری وام نییە؟ ئایا لەسەر هەقم یان کەسێکی بوودەڵە و ترسنۆک و لەرزۆکم؟"

بەم جۆرە، ڕاسکۆلنیکۆڤ وەک کابرای ژێرزەمینی، لە ناو چوار دیواری ئەخلاقیی فەرمیی کۆمەڵگەدا هەست بە خنکان دەکات، لە ویژدان و دەروونی خۆیدا، وا هەست دەکات کە توانای ئەوەی هەیە لەم مێگەلەی کە تیایدا دەژی، بێتە دەرێ. خۆی بە جیاواز لە خەڵکی دی دەزانێ. هەست دەکات بەرەو قەدەر و چارەنووسێکی تایبەتی دەڕوات. ئەم چارەنووسەش بریتییە لەم ڕیسکە ترسناکە: ئازادی و سەربەخۆیی فیکر و ڕۆح.

پێی وایە خەڵکانی وەک ئەو بۆیان هەیە هەموو یاسا و ڕێساکان ژێر پێ بنەن. بۆ ئەو جۆرە خەڵکانە یان ئەخلاق لە بنەڕەتدا بوونی نییە، یان ئەخلاقێکی باڵا و ناوازە هەیە، یان بە زمانێکی دی بۆ ئەوانە ئازادیی تەواو هەیە. بۆ ئەوانە، ئیدی تاوان بایەخی تاوانی ئاسایی نییە و سزاش تەنیا وشەیەکی بۆش و بەتاڵە. بێگومان پیاوێکی وەک ناپۆلیۆن ئەگەر ویستبی پاکانە بۆ کارەکانی خۆی بکات و بڕوا بە خۆی بهێنێ، پەنای وەبەر ئەو جۆرە بیرکردنەوەیە بردووە. ڕاسکۆلنیکۆڤ وای بە زەیندا دێ کە "ئاغایەکی ڕاستەقینەیە، هەموو شتێک بۆ ئەو حەڵاڵ و ڕەوایە، شاری تۆلۆن بەر تۆپان دەدات، لە پاریسدا قەتڵوعام بەرپا دەکات، سوپاکەی خۆی لە میسردا فەرامۆش دەکات، نیو ملیون پیاو، لە دەشتەکانی ڕووسیادا، دەکات بە قوربانیی جەنگ و هێرشەکانی خۆی. لە ڤیلنا بە چەند قسەیەک خۆی لە هەر بەرپرسیارێتییەک دەپەڕێنێتەوە. کەچی بەو هەموو کوشتارەشەوە کە کردی، لەدوای مردنی پەیکەری بۆ دروست دەکەن. کەواتە هەموو کارێک حەڵاڵ و ڕەوایە".

هەموو شتێک، هەموو کارێک بۆ هەندێ کەس ڕەوایە. هەموو کارێک بۆ ئەو کەسانە ڕەوایە، کە بتوانن ڕێگە بە خۆ بدەن هەر کارێک بکەن، ئەمە خۆی لە خۆیدا بەڵگە و نیشانەی جیاوازییە. لە نۆڕینی ڕاسکۆلنیکۆڤەوە، پیرەژنەکە یەکەمین لەمپەڕ و کۆسپە، دیوارێکی گۆشتینە کە دەبێ لا ببرێ، بڕووخێنرێ، بەسەریدا بپەڕێتەوە و پاشان بە تەواوەتی فەرامۆشی بکەیت، بۆ ئەوەی بکەوێتە سەر ڕێگەی ئازادی. دەڵێت: "ئەمەی من کوشتوومە بوونەوەرێکی مرۆیی نییە، بەڵکو پرەنسیپێکی ئەخلاقییە." جا دوای کوشتنی ئەم پرەنسیپە، ڕاسکۆلنیکۆڤ دەیەوێ بەهرە و توانای میتابەشەریی خۆی بناسێت، باوەڕی

خۆی دەربارەی خوا بزانێت و سەرئەنجام ئازادی فەتح بکات و خۆی لەو هاماج و دونیایەدا ببینێ.

بەڵام لەڕاستیدا لەو ساتەوە کە لە هەلومەرجە مرۆڤانییەکە دوور کەوتبووەوە، هەستی بە ئازادییەکی پتر نەدەکرد. بە تەواوەتی لە کۆت و بەنددایە. بیرۆکەیەکی جێگیر و مکوم، هەموو شتێکی ئەو، تەنانەت هەستی ئازادییش لە بوونیدا، وێران دەکات. ئەوێک کە ویستبووی هەموو دیوارەکان بڕووخێنێ و گشت دابونەریت و کۆتوبەندە ئەخلاقییەکان ژێر پێ بنێ، ئێستا ناچارە کۆتوبەندێکی تازە بۆ خۆی دروست بکات. شەو و ڕۆژ لە دڵی خۆیدا خۆی دادگایی دەکات، لەسەر ئەو کارە دزێوەی کە بڕیار بوو شانازیی پێوە بکات. لێپێچینەوە لەگەڵ خۆیدا دەکات. شەو و ڕۆژ، هەمان چەندوچوون، هەمان پرسیار و وەڵام دوبارە دەکاتەوە و عەزابی پێوە دەخوات. ئیدی ئەم مشتومڕە دەروونییە خەریکە بە تەواوەتی زەیفی لێ دەسەنێت و بێتاقەتی دەکات. هەست بە جۆرە دوالیزمییەک دەکات، جارێ داکۆکی لە خۆی و جارێ داکۆکی لە قوربانییەکەی دەکات. ئێستا یەک کەس نییە، بەڵکو بووە بە مەیدانێک بۆ باسی ئەو کارەی کردوویەتی.

تاوان لە ڕوانگەی ویژدانی پاک و ڕەسەنەوە، لە ڕوانگەی هۆشمەندیی قووڵەوە، پاکانەی بۆ نایەتە کردن. کەسایەتیی تاوانباریش، دوای ئەنجامدانی تاوانەکە، وەک تەرم و جەستەی قوربانییەکە، دەپووکێتەوە و لەناو دەچێت. هەڵبەت هیچ ئامانجێکی بەرز، هیچ بەها و ئایدیالێکی باڵا، هیچ ئۆل و ئایینێک، بۆی نییە ڕێگەی تاوان بدات. هەر کەسێک دەست بخاتە ئایندەی خۆیەوە، دەست لە خۆی بدات، دەستی لە خوا بەرز کردووەتەوە. کاتێک ڕاسکۆلنیکۆڤ، ڕێگەی بە خۆی دا تەورەکەی بەسەری پیرەژنەکەدا بکێشێت، ئەوا هەر پیرەژنەکەی نەکوشت، بەڵکو خۆی کوشت. بە گوتەیەکی دی، ئەو نووری خواییەی کوشت و کوژاندەوە کە لەدوا دەژیا.

هاوار دەکات: "سۆنیا، من ئەسپێیەکم کوشتووە، ئەسپێیەکی پیس! جانەوەرێکی بەدعەمەلی شڕندە و نەگریس و بێسوود." سۆنیا، بەرسڤی دەداتەوە: "بەڵام ئەم ئەسپێیەی تۆ، بوونەوەرێکی مرۆیی بوو." ژیانی مرۆڤێک، لە باڵاترین فیکری ڕووتی هەر کەسێک، بەهادارترە. هیچ شتێک ئەوە

نایەنێ ژیانی مرۆڤێکی لەپێناودا بێتە سڕینەوە. چونکە مرۆڤ هەرچییەک بێ، نیشانەی وێنەی خوایە. بەڵێ، ئەم "ئەسپێ نەگریس و بەدعەمەل و بێسوودە"، کە پیرەژنێکی سووخۆر بوو، ئەم پیاوە خوێڕی و بوودەڵە و بەدمەستە، کە مارمیلادۆڤی ناوە، ئەو سۆزانییەی کە ناوی سۆنیایە، هەر هەموویان، بەڵێ هەموویان خۆشەویستی خودان و شێوەی خودان. دیارە ئەمە بیرێکی فرە مەزنە، وێناکردن و درککردنی زۆر دژوارە، بەڵام هەر هەموویان لە ڕوانگەی خواوە، هاوتای خودی ڕاسکۆلنیکۆڤن.

بەم جۆرە، ڕاسکۆلنیکۆڤ لە یەکەم هەنگاودا، کە لەودیوی دیوارەکەوە دەینێت، دووچاری دوودڵی و پەشێوی دەبێت: هەستی گومڕایی لە دەشت و بیابانێکی بێسنووردا، ئەو هێزە مرۆڤانییەی کە هێنابوویە ناو ئەم بازنەیەوە، لێدەبڕێت و لاقی لە دووی نایەت. ئەوێک کە دەیویست بگاتە پایەی سوپەرمانییەت و میتابەشەرییەت، ئێستا کەوتووەتە لەرزین و وەک منداڵێک کە لە ژوورێکی تاریکدا بێ، دەگری.

لە هەموو خەڵکی دابڕاوە، لە گشت خەڵکی و لە خۆی نامۆ و بێگانەیە. بووە بە کەسێکی دی، ئەوانەی دەوروبەری بە شێتی دەزانن و ئیدی لەو خەڵکانە هەڵدێت کە هیچ خاڵێکی هاوبەشیان لەگەڵ ئەمدا نەماوە. ڕوو دەکاتە خەڵکانی نەگبەت و بێنەوا، ئیدی خوو دەداتە مارمیلادۆڤی هەمیشە مەست و بێوەژنە سیلاوییەکە، یانی کاترین ئیڤانۆڤنا و سۆنیا، کە لەپێناوی بژێوی و تێرکردنی سکی خوشک و براکانی، دەست بە لەشفرۆشی دەکات. بەڵام ئەمانەش لەو ناچن. تاوانەکەی، لە ڕێڕەوی تیرەی مرۆیی دابڕیوە و لە خودی خۆیدا گیرۆدە و گرفتار بووە. تەنیا دانپێدانانێکی تەواو، تێروتەسەل، تەنیا یەک سزای سەخت و دژوار و ئایدیالی، دەتوانێ دووبارە ئەو بیگێڕێتەوە بۆ خۆی، بۆ ناو ئاپۆڕای خەڵکی، بەڵام لەوە دەترسێت، تاوانەکەی ئاشکرا ببێت و دەستگیر بکرێ و بدرێتە دادگا. تێکەڵاوی پیاوانی پۆلیس دەبێت و لەگەڵیاندا باسی تاوانی ناوبراو، واتە کوشتنی پیرەژنەکە، قسانیان لەگەڵ دەکات. پۆرفێری دادسێن، کە ماوەیەکە گومانی لەو پەیدا کردووە، بە ڕۆحی ڕادەبوێرێ. بە کاوەخۆ، بەبێ موبالاتییەکی سەیرەوە، مامەڵەی لەگەڵدا دەکات، سەرودڵی دەگرێت، پاشان بەوپەڕی خوێنساردی دڵنیای دەکاتەوە و پێی

دەڵێت: "تۆ بۆ هەر کوێیەک بڕۆیت، ئەنجام هەر دێیتەوە، تۆ ناتوانیت بەبێ ئێمە هەڵبکەیت... من دڵنیام ڕۆژێ دێ، بە خۆت ئامادە دەبیت باری هەر ئازار و عەزابێک هەڵبگریت." ئەزموونی گەیشتن بە ئازادی بۆ ڕاسکۆلنیکۆڤ زۆر گران دەکەوێ. ئەو کە خەونی بە سوپەرمانییەتەوە دەبینی، دوای هەزار و یەک جەنگ و جیدال لەگەڵ ویژدانی ئاڵۆزی خۆیدا، بە جۆرێ کۆڵی داوە، کە بەسەر لاقی سۆنیای سۆزانیدا دەکەوێت و لای ئەم کیژە بەرەڵایە، دان بە تاوانەکەی خۆیدا دەنێت. سۆنیا ئامۆژگاریی دەکات، کە بڕوات خۆی ڕادەستی دامودەزگای پەیوەندیدار بکات: "یانی سۆنیا، تۆ دەتەوێ هەواڵەی زیندان و تاراوگە بکرێم؟" سۆنیا بەرسڤی دەداتەوە: "چار نییە، دەبێ تەحەمولی عەزاب بکەیت، تا قەرەبووی تاوانەکەت بکەیتەوە."

ڕاسکۆلنیکۆڤ بەگوێی دەکات، دەڕوات بۆ چوارڕیانێکی قەرەباڵغی پڕ هاتوچۆ، لە بەرانبەر خەڵکیدا بە چۆکدا دێت و "ئەو ئەرزە ماچ دەکات کە لەوتاندوویەتی" و پاشان دەڕوات بۆ بنکەیەکی پولیس تا خۆی تەسلیم بکات. بە کاوەخۆ، بە شێنەیی و بێ خۆشلوێکردن، زۆر بە ڕوونی و ڕاشکاوی دانی پێدا دەنێ: "من بووم کە ئەو پیرەژنە سووخۆرەم بە تەوران کوشت. ئیلیزابتی خوشکییشیم بە تەور کوشت و پارەکانی هەردووکیانم دزی."

ڕاسکۆلنیکۆڤ حوکمی بێگارەزیندان دەدرێت، سۆنیا، سۆزانییە چکۆلەکە، بۆ سیبریا بەگەڵی دەکەوێت. دۆستۆیڤسکی لەو بارەیەوە دەنووسێت: "بەڵام، ڕاسکۆلنیکۆڤ، لە تاوانەکەی خۆی ژێوان نییە." لە خۆی دەپرسێت: "چۆن دەشێت ئەم کارەی من بەلای ئەوانەوە، هێندە گەوجانە بێت؟ هەر لەبەر ئەوەی ناوی تاوانە؟ وشەی تاوان دەکاتە چی، چی دەگەیەنێت؟ من ویژدانم ئاسوودە و ئارامە. ڕاستە من تاوانی کوشتنم ئەنجام داوە، دەی باشە، بۆ ئەوەی ڕێز و حورمەتی یاسا بگرن، لە ملم بدەن و تەواو، ئیدی باسی ئەوە مەکەن." بیر لەوە دەکاتەوە گەلێک لە خێرخوازان و خزمەتگوزارانی کۆمەڵگە تەنیا، بە سەرسەختیی خۆیان، بە کۆڵنەدان و باوەڕبوون بە ڕێگەی خۆیان، لە ئەنجامدا سەرکەوتنیان بەدەست هێناوە. ئەوەی ئەو مەحکووم دەکات ئەمەیە کە کارەکەی لە سنوورێکی بەریندا ڕووی نەداوە و وەک پێویست مقاوەمەت و خۆگریی نەکردووە، "بۆیە ئەوەی بە هەڵە و خەتا دێتە ژماردن، ئەمەیە کە

نەیتوانیوە خۆی بگرێت و چووە خەبەری لە خۆی داوە و دانی بە تاوانەکەیدا ناوە".

جا لەم درۆ و لەم گومان و دوودڵییانەوەیە، کە لەناکاودا ئیمان و باوەڕ لەدایک دەبێت و سەر هەڵدەدات. بەڵێ، لەناکاودا، وەک چۆن لەناکاودا پزیسکێک، بەر دەبێتە خەرمانێک پووش و هەڵدەگیرسێت. پێشتر سۆنیا، چیرۆکی ژیانەوەی لازاری بە گێڕانەوەی ئینجیلی یوحەنا بۆ خوێندبووەوە: "من ژیانەوە و ژیانم، ئەو کەسەی ئیمان بە من بێنێ، ئەگەر مردبێتیش، زیندوو دەبێتەوە. هەر کەسێک لە مندا بژی و ئیمانی بە من هەبێ، هەرگیز بۆ هەتاهەتایە نامرێت."

"لازار لە پەیڕەوانی عیسا بوو، دەڵێن چوار ڕۆژ بوو مردبوو، کە بە فەرمانی حەزرەتی عیسا زیندوو بووەوە. هەڵبەت ئەوسا وەک پێویست لەو قسەیە تێنەگەیشتبوو، تازە لێرە، لە سیبریا، وشەی ژیانەوەی بە زاردا دەهات. ئەمە چۆن ڕوویدا؟ ڕاسکۆلنیکۆڤ بە خۆیشی هەستی بەمە نەدەکرد، بەڵام لەناکاودا هێزێک لە ناخەوە، واداری کرد کە خۆی باوێتە بەر پێی سۆنیا... ویستیان قسان بکەن، نەیانتوانی. چاوانیان تەژی ڕوندک بوو، هەردووکیان ڕەنگیان زەرد هەڵگەڕا و تەواو پەشۆکابوون. بەڵام ئێستا، ڕووناکیی شەفەقی ئایندەیەکی تازە، بە سیمای پەژمووردە و ماندوویانەوە پرشنگی دەدا..."

بەم جۆرە، بە سایەی بوونی سۆنیاوە، سۆزانییە وردیلەکە، ڕاسکۆلنیکۆڤ لە ئەنجامدا پەی بە ئازادیی ڕاستەقینە دەبات. ئەم ئازادییە، ئیدی ئازادییەکی مەغرورانە نییە. لەم ئازادییەدا، مرۆڤ داوای خوایەتی ناکات. مرۆڤ بە بوونی خواوە بەهێزە. نکوڵیکردن لە خوا، نکۆڵیکردنە لە خودی مرۆڤ. کاتێک کە مرۆڤ بیەوێ ببێت بە خوا، مانای وایە دەیەوێت وەک مرۆڤ بمرێت، دەیەوێ لە گەردووندا بتوێتەوە. مانای وایە دەیەوێ لە هەمان کاتدا هەم هەبێت و هەم نەبێت. بە شێوەیەکی گشتی، لەنێو دیوارانی ئەخلاقی فەرمیدا، ئازادی هەڵبژاردنی خێر و چاکە هەیە. ئەم سووکە ئازادییە ئەگەری ئەنجامدانی گوناح و هەڵە دەڕەخسێنێ، چونکە مانای ئازادی ئەمەیە کە هەڵبژاردنمان لە دەستە. مرۆڤ دەتوانێ هەڵە و گوناح بکات، بەڵام خۆی لەمە

دوور دەگرێت، چونکە "ئەم کارە قەدەغەیە"، مەترسیی "سزا" و "زیندان" و "دۆزەخ"ی بەدواوەیە.

ئەوانەی کە پەندو وەعزی ئەم ڕێبەر و ڕێتازەنە گەوجانە پشتگوێ دەخەن و دڵیان لە ڕێنماییە ڕۆحییەکانی ئەوان تێک هەڵدێ، هزرڤانان، دەسەڵاتداران، ئەوانە هەموو لە دیوارەکە تێدەپەڕن. ئەوان خۆیان لە قەڵمڕەوی ئازادیی دووەمدا، ئازادیی یەکجارەکیدا دەبیننەوە. ئیدی ئەمانە لەبەر ئەوە چاکە ناکەن، کە لەمنداڵییەوە فێری بوون، لە ترسی سزای زەمینی یان ئاسمانی لە خراپە ناگەڕێنەوە. ئەوانە بە خوایشتی خۆیان، بەوپەڕی ئازادی، کاری خراپ یان چاک دەکەن. هەندێ کەس خۆ بە سوپەرمان و پیاوی ئایدیالی و نموونەیی دەزانن و لە هەوەڵین ئەزموونی ڕووبەڕووی شکست دەبنەوە. هەندێی دی دەگەنە ئەو بڕوایەی کە کاری خێر، تەنیا لەپێناوی خێر و چاکەدا بکەن، لەزەت لەو کارەیان دەبینن. دیارە ئەم کاری خێرە ئازادە، ئەم خێرەی کە دوورە لە هەر مەبەستێک، کە تەنیا لە ڕووی مەحەبەتی ڕووتەوە دەکرێت. ئەم کارە، بێ ئەوەی بە خۆ بزانن، دەیانخاتە سەر ڕێگە و ڕێڕەوی خودایی و هەوڵ دەدەن چاو لەو بکەن و لە ئەنجامدا ڕزگاریان دەکات.

ڕاسکۆلنیکۆڤ دوای ئەوەی لە تاوانەکەی ژیوان دەبێتەوە و دەگەڕێتەوە، لە ڕێگەی ئیمان بە خواوە دەگاتە ئارامی و ئۆقرە دەگرێت. ئەو کارێکی خراپی کردووە، لە ڕووی غروور و خۆبەزلزانییەوە تاوانی کردووە، بەشەئازادیی خۆی وێران کردووە، ویستوویەتی هەر غەریزەیەکی مرۆڤانی لە خۆیدا بسڕێتەوە، وای وێنا کردووە، کە کاتێک لە دیواری بڕیاران ئاودیو بوو، یەکەم شتێک کە لە دڵ و دەروون و ڕۆحیدا دەمرێت، غەریزەی چاکەکاری و خێرخوازییە. بەڵام ئەم غەریزەی خێرخوازییە، نەک نامرێ، بەڵکو ڕووبەڕووی ئەو تاقیکردنەوە پراکتیکییە دەوەستێتەوە، ڕاسکۆلنیکۆڤ ئازار دەدات، ناچاری دەکات لەپێناوی ڕزگاریی خۆیدا بگەڕێتەوە بۆ واریقات و بەها زەمینییەکان.

پەشیمانی قەرەبووی گوناح دەکاتەوە، گوناح و خەتا پاک دەکاتەوە، ئازادی لەگەڵ خۆیدا دێنێ. ڕاسکۆلنیکۆڤ، کە ئازادی وەدەست دێنێتەوە، هەنگێ خۆی و خوا دەناسێت، خۆی لە خوا، لە خەڵکی و لە دونیادا دەبینێتەوە و دەدۆزێتەوە. ئیدی پێگەی خۆی، ژیانی خۆی دەدۆزێتەوە و بەدەست

دێنێتەوە. "ئەوەی ژیانی خۆی بپارێزێ، لەدەستی دەدات، ئەوەی لەپێناوی مندا ژیانی خۆی لەدەست بدات، دەژێتەوە." (ماتیو، ئینجیلی مەتی) بەم جۆرە دوا ئەنجامگیریی دۆستۆیڤسکی لەم چیرۆکەدا، لەگەڵ بۆچوونەکانی ئینجیلدا تێک دەکاتەوە.

هەڵبەت چارەنووسی گوناهکارانی دیکەش، بە دەوری ڕاسکۆلنیکۆڤدا، کە هەوێنی سەرەکی و خاڵی پرشنگداری ڕۆمانەکەیە، دەسووڕێتەوە، دیارە هەریەکەیان لە مەداری خۆیدا. ئەمانەش وەک شاقارەمانی چیرۆکەکە، هەریەکەیان بە جۆرێک لە دابونەریت و یاسا ئەخلاقییە گشتییەکان دەرچوون و وەک ئەو (ڕاسکۆلنیکۆڤ) دەبەخشرێن. ڕاسکۆلنیکۆڤ، لە سۆزانیخانەیەکی پەڕپووتدا تووشی مارمیلادۆڤی ئالوودە بە مەی، مێردی کاترین ئیڤانوڤنا و باوکی سۆنیا دەبێت. مارمیلادۆڤ، کابرایەکی خوێڕیلەی هەرزەگۆی چەنەبازە. وەزیفە و پێگەی کۆمەڵایەتیی خۆی لەدەست داوە، هەر پارەوپوولێکی دەست دەکەوێ، سەرفی بادەگوساری و مەینۆشیی دەکات. هەرچییەکی هەیە تالانفرۆشی دەکات تا مەی پێ بکڕێت. تەنانەت جلوبەرگ و کەلوپەلی ژنەکەشی خستووەتە ڕەهن و بارمتەوە. قایلە کچە گەورەکەی، لەپێناوی بەدەستهێنانی پارەدا، کە ئەم خۆی پێی پەیدا ناکرێت، لەشفرۆشی بکات. بە جۆرە لەزەتێکی نەنگینەوە، دەڕوانێتە قەڵای کەوتنەکەی خۆی و پەی بەوە دەبات کە مەحاڵە جارێکی دی بتوانێ لەم دونیایە هەستێتەوە. دەڵێت: "بەڵام ئەوەی ڕەحم بە هەموان دەکات، ڕەحم بە ئێمەش دەکات، هەموو شتێک تێدەگات. ئیدی دەربارەی هەموان قەزاوەت دەکات، هەڵیاندەسەنگێنێ، چارەنووسیان دیاری دەکات، کە لەوان بووەوە، هەنگێ ئێمەش بانگ دەکات. دەڵێت: 'دەی ئێوەش بێنە بەرەوە. ئەی تاوانباران، ئەی مەیگوساران، ئەی فاسقان ئێوەش وەرنە دەرەوە.' بەبێ هیچ شەرمێک دەچینە بەرەوە. پێمان دەڵێت: 'هەی بەرازینە، سەر و ڕوخسارتان هیی حەیوانە، بەڵام قەیدی نییە وەرنە پێشەوە.' هەنگێ زانایان و هۆشمەندانی قەوم هاوار دەکەن: 'خوایە، چۆن پێشوازی لەمانە دەکەیت؟' خود وەڵامیان دەداتەوە: 'ئەی زانایان، ئەی هۆشمەندان، کە پێشوازی لەوانە دەکەم، لەبەر ئەوەیە کە هیچ یەکێکیان خۆی بە شایستەی ژیانی ئەو دونیا نەزانیوە.'"

ئیدی بەم جۆرە، خاکەساری و ملکەچی بۆ کەسێک کە مومارەسەی بکات، دەبێتە مایەی پاکبوونەوە لە گوناحان. سۆنیا، سۆزانییە وردیلەکە، لە هەموو کەسێک پتر ئەزموونی ئەو ملکەچی و خاکەسارییەی دەکرد. ڕاسکۆلنیکۆڤ پێی دەڵێت: "تۆش لە سنووری دابونەریت و یاساو ڕێساکان دەرچوویت. تۆ دەستت لە خۆت بەرز کردووەتەوە، ژیانی خۆت وێران کردووە، بۆیە توانیوتە لە دابونەریتی کۆمەڵایەتی دەربچیت، یاسا و ڕێسای کۆمەڵایەتی ژێر پێ بنەیت. تۆ ژیانی خۆت وێران کردووە، ئەمەش بۆ خۆی تاوانکارییە. باشتر وایە ئێمە لێکدی نزیک ببینەوە، چونکە لە کۆتاییدا ڕێمان یەک ڕێیە."

بەڵام لە کاتێکدا ڕاسکۆلنیکۆڤ زۆر بەوەوە دەفشێ کە سنووری دابونەریت و خوو و خدەی کۆمەڵگەی ژێر پێ ناوە، سۆنیای وردیلە، پەی بە شکست و دارووخانی خۆی دەبات و وەک نەخۆشییەکی بێ دەواودەرمان، قبووڵی دەکات و وەک فەرمانی واقع ملی بۆ دەدات. ڕاستگۆیانە، چارەنووسی خۆی بەو تاکە پیاوەوە گرێ دەدات کە هەرگیز سووکایەتیی پێ نەکردوە. سەبارەت بەم پیاوە، دۆستۆیڤسکی گوتەنی هەست بە "سۆز و بەزەییەکی بێپایان" دەکات. ئیدی ڕاسکۆلنیکۆڤ لە هەنبەر ئەم پاکی و بێگەردییەدا، ئەم سادەیی و ئارامییەی کە لە هەڕەتی گوناح و گوناحکاریدا، لە ویژدانی سۆنیادا ماوە، دێتە سەر چۆکان و سەری ڕێز و نەوازش دادەنەوێنێ و دەڵێت: "ئەم سوجدەبردنە بۆ تۆ نییە، بەڵکو سوجدەبردنە بۆ تێکڕای ژان و ئازارە مرۆییەکان." "ئەوەندەی بە هۆی بەدبەختییە گەورەکەی تۆوەیە، ئەوەندە بە هۆی ئەوەوە نییە کە تووشی نەنگ و گوناح بوویت."

لە شوێنێکی دیکەدا، بەدەم جۆرە هەڵچوونێکی توندی سۆزدارییەوە دەڵێت: "چۆن ئەم پوخڵەوات و ڕیسواییە، توانیویەتی لەگەڵ ئەم هەست و سۆزە پاک و پیرۆزەی تۆدا هەڵبکات و بژی؟" وەک زانیمان، ڕاسکۆلنیکۆڤ تاوانەکەی خۆی تەنیا بۆ سۆنیا دەگێڕێتەوە. سۆنیا وەڵامی دەداتەوە: "باشە تۆ چیت کردووە؟ چ شتێکت دژی خۆت کردووە؟ نەخێر، نەخێر، ئێستا لە دونیادا کەس لە تۆ کلۆڵتر و نەگبەتتر نییە." پاشان سۆنیا بەگەڵی دەکەوێت بۆ سیبریا، تا لە ژیانی دووبارەیدا، ئامادەگی و حزووری هەبێت.

ئەم ڕوخسارە ناسک و بێگەرد و گوناهکارە، ڕوخساری ژنێکە کە بەگوێرەی دابونەریت و یاسا و ڕێسا زەمینییەکان، بە مەحکووم و ڕیسوا دەژمێردرێت، بەڵام لە ڕوانگەی ئاسمانەوە بەخشراوە. ئەمە یەکێکە لە قارەمانە هەرە جوان و ئەفسوناوییەکانی دۆستۆیڤسکی. حاڵەتی خاکەساری و ملکەچی، ئارامی و میهرەبانیی ئەو بە ڕادەیەکە سوێی لێ دەخۆیت و هەر خوێنەرێک، لە ناخی خۆیدا، خۆی بە سەبەبکاری قەرەبەختیی ئەو دەزانێ. بە جۆرێکە، لە تۆ وایە باری هەڵە و خەتا گەورەکانی هەموو تیرەی مرۆیی بە کۆڵی خۆیدا داوە. لە تۆ وایە ئەم ژنە بە فەناکردنی خۆی، ئێمەی ڕزگار کردووە. بەڵام لەڕاستیدا هیچ یەکێک لەوانەی کە وا وێنا دەکەن لەنێو چوون، فەنا بوون، لەنێو ناچن و فەنا نابن، چونکە یان دەبێ بگوترێت کەس تاوانبار نییە، یان هەموو هەر تاوانبارن.

لەپاڵ سۆنیادا، ئافرەتێکی دیکەش هەیە بە ناوی دونیا. ئەم دونیایە خوشکی ڕاسکۆلنیکۆڤە. ئافرەتێکە جوان و ناسک، گوێڕایەڵ و میهرەبان. ئەویش بەشی خۆی گوناهی هەیە. کە قبووڵ دەکات خۆی بە لوجینی خوێڕی و خەمسارد بفرۆشێت، هەم گوناهکارە و هەم پیرۆزە. گوناهکارە، چونکە خۆی ڕادەستی کەسێک دەکات کە خۆشی ناوێت، پیرۆزە، چونکە تەنیا بە مەبەستی ڕزگارکردنی براکەی مل بۆ ئەو کارە دەدات.

ڕاسکۆلنیکۆڤ بە دونیا دەڵێت: "ئەم زەماوەندە کارێکی نەنگین و شەرماوەرە، من حەز دەکەم خۆم عەیبدار بم، بەڵام تۆ عەیبدار نەبیت... تۆ..."

گوناهکارێکی گەورەی دیکەش، واتە سڤیدرگایلۆڤ، هەیە، ئەو پیاوەیە کە خوشکەکەی ڕاسکۆلنیکۆڤ وەک هاودەم، کاری لەلا کردووە و ئەو ژنە گەنجە ئەسیری یارمەتی و کۆمەکەکانی خۆی دەکات. ئەم پیاوە، کەسێکی ڕەوشتنزمە، باوەڕی بە هیچ شتێک، باکی بە هیچ کارێک نییە. لە هیچ کارێک ناپرینگێتەوە، لە هیچ شتێک ناترسێت. بەلای ئەوەوە ژیانی ئایندە و پەسڵان بریتییە لە "ژوورێکی چکۆلەی وەک حەمامێکی دێهاتی، پڕ لە دووکەڵ و تەنی، کە گۆشە و کەنارەکانی یەکپارچە جۆڵا تەنە بێ. ئەمە ئەبەدییەتە." لەزەت و خۆشی و ڕابواردن لە کوێ بێ، ئەو لەوێیە و گوێ بە ئاکام و ئاقیبەتی عەیشونۆش و ڕابواردنەکانی نادات. دەربارەی ژنە مردووەکەی دەڵێت:

"خەیاڵ بکەن تەنیا دوو قامچیم لێ دا." کاتی خۆی کچۆڵەیەکی چواردەساڵانی کەڕولاڵی فەسات کردبوو. دوای ئەوەی کە ڕۆییبوو، کچەی داماو لەع ەمارێکی دانەوێڵەدا خۆی هەڵواسیبوو. ئەم سڤیدریگالیۆڤە، لە سان پتروسبۆرگدا، دوای خوشکەکەی ڕاسکۆلنیکۆڤ کەوتبوو. تا لەخشتەی بەرێت و لەگەڵیدا ڕابوێرێت. سەرئەنجام دونیا دەباتە ژوورێکەوە و پێشنیازی ئەوەی بۆ دەکات کە ئەگەر خۆی بەدەستەوە بدات و لەگەڵیدا ڕابوێرێت، براکەی ڕزگار دەکات، چونکە دانپێدانانی براکەی بینیوە.

دونیا کە هەست دەکات کەوتووەتە تەڵەوە، دەست دەداتە دەمانچە، تا کابرای حیلەباز بکوژێت، بەڵام بە قێز و بێزەوە دەمانچەکە دادەنێت. کابرا کە دەبینێ دونیا بەو ڕادەیە ئەوی خۆش ناوێ کە بیکوژێت، وازی لێ دێنێت تا بەخەم و پەژارەوە بڕوات.

ئەم ڕەتکردنەوەیەی دونیا، ئەم سەلاری و سەنگینییەی دونیا، کابرا لە پەلوپۆ دەخات، بەنجی دەکات. کابرایەک کە لە هەموو تەمەنی خۆیدا نە کەسێکی خۆش ویستووە و نە ڕقی لە کەس بووە، سەبارەت بە دونیا، هەست بە جۆرە ئەشق و ڤیانێک دەکات. ئەوێک کە جگە لە هەستی ڕابواردنی جەستەیی، هیچ هەستێکی دیکەی لەلا نەبووە، ئێستا سۆز و هەستێکی سۆزداری لە خۆیدا دەبینێ و لەم حاڵەتەش دەترسێت.

"ئەو شەوە تا سەعات دە، بە مەیخانە و سۆزانیخانەکاندا دەسوڕێتەوە"، پاشان بۆ لای سۆنیا دەگەڕێتەوە و بڕێک پارەی زۆری دەداتێ. دوای ئەوە دەڕوات بۆ لای دەستگیرانەکەی. دەستگیرانەکەی کیژێکی لەڕولاوازە، دایکوباوک و کەسوکارەکەی بە پازدە هەزار ڕۆبڵ بەم ئاغایەیان فرۆشتووە. دوای ئەوە دەڕوات لە هۆتێلێکی ناوزڕاودا، ژوورێک بە کرێ دەگرێت و دەیەوێ بە کەماڵی ئیسراحەت بخەوێ و پشوویەک بدات. بەڵام مۆتەکە و کابووسان، مەودای نادەن و بە جارێ وەڕەزی دەکەن. خەو دەبینێ، لەو خەوەدا کچۆڵەیەک لە تابووتێکدا دەبینێ، تەماشا دەکات، هەمان کچۆڵەیە کە ئەو دەستدرێژیی کردبووە سەر و لە ترسی حەیای خۆی، خۆی کوشتبوو. هەروەها وای دێتە بەرچاو کە کچۆڵەیەکی پێنجساڵان لە سووچێکی ڕاڕەوێکدا کەوتووە وفرێ دراوە، کچۆڵەکە لەگەڵ خۆیدا بۆ ماڵەوە دەباتەوە. کچەکە

ڕوخساری گڕگرتووی دەکاتە ئەو و باوەشی بۆ دەگرێتەوە. سڤیدریگایلۆڤ، بە هەڕەشەوە دەستی لێ بەرز دەکاتەوە و هاواری بەسەردا دەکات "هەی مەلعون!" و یەکسەر لە خەو ڕادەپەڕێت. دوای چەند ساتێک، سڤیدیگایلۆڤ بەدەم تایەکی گەرمەوە، بەخەم و پەژارەیەکی زۆرەوە خۆی دەگەیەنێتە سەر جادەکە و لە سووچێکدا خۆی دەکوژێت.

مارمیلادۆڤ، سۆنیا، دونیا، سڤیدریگایلۆڤ، لوجین، هەر هەموو ئەم خەڵقەندانەی دۆستۆیڤسکی، خەڵکانێکی پووچ و بوودەڵە و ناکەس و بێشەرم و حەیان. کلۆڵ و بەلەنگازانێکن کە دەوری ڕاسکۆلنیکۆڤیان داوە و هەر هەموویان بیانوویان بۆ ڕەفتار و هەڵسوکەوتی خۆیان هەیە. هەموویان بە کەوتنی خۆیان دەزانن. بە دید و بۆچوونی دۆستۆیڤسکی تەنیا دادڤانان و قازییان، شایستەی دادگاییکردنن. هیچ شتێک لەسەر زەوی دزێو و ناشیرین نییە، تەنیا مرۆڤی مەحرووم لە هیوا و ئاوات و ئارەزوو نەبێ، تەنیا ڕۆحی وشک و مردەڵە نەبێ، تەنیا ڕۆشنبیری مەغروور و لەخۆبایی نەبێت. هیچ تاوانێک نییە کە قابیلی بەخشین نەبێت. خۆشەویستی هەموو شتێک ڕزگار دەکات، خۆشەویستی تەوازوعئامێز، چونکە خۆشەویستیی مرۆڤانی دەبێت متەوازیعانە بێت.

ئیرادی ئەوە لە دۆستۆیڤسکی گیراوە، کە لە بەرهەمەکانیدا جگە لە خەڵکانی شێواو و نائاسایی و نەخۆش، هیچی تری وێنە نەگرتووە و بەرجەستە نەکردووە. دکتۆر چیچی، دۆستۆیڤسکیناسی گەورە، دەڵێت چواریەکی قارەمانانی نێو بەرهەمەکانی دۆستۆیڤسکی، خەڵکانێکن کە نەخۆشیی دەرونی و عەسەبییان هەیە. لە ڕۆمانی تاوان و سزادا، شەش کەس، لە برایانی کارامازۆڤدا دوو کەس، لە شەیتانەکاندا شەش کەس و لە ڕۆمانی گەمژەدا چوار کەس و لە ڕۆمانی هەرزەکاردا چوار کەسی لەو جۆرە هەن.

ڕاسکۆلنیکۆڤ، لەڕاستیدا بەردەوام لە حاڵی لەرزوتادایە، یان بەدەم لەرزوتاوە وڕێنە دەکات. سفید ریگایلۆڤیش لە ڕووی لەزەت و ڕابواردنەوە، لە قەیرانی شەهوەترانیی ترسناکدایە. مارمیلادۆڤ، بابایەکی بادەگوساری وڕێنەکارە. کاترین ئیڤانوڤنا لە دوا قۆناغی نەخۆشیی سیلدایە. یانی سفیدریگایلۆڤ گوتەنی سان پتروسبۆرگ "شاری نیمچەشێتانە".

خوێنەر، لە سەرەتاوە هەست بە هیچ خاڵێکی هاوبەش لەگەڵ ئەم بوونەوەرە شێواو و پەرێشانانەدا ناکات، کەچی خۆبەخۆ بەرەو ئەوان دەکشێت. هەرچەندە ئێمە هەرگیز نەمانبینیون، هیچ جۆرە بەرخورد و ئاشنایەتییەکمان لەگەڵیاندا نییە، کەچی جۆرە جازیبەیەکیان تێدایە کە بەرەو خۆیان ڕاماندەکێشن، وەک ئەوەی بەرەو هەڵدێرێکی قووڵ شۆڕ ببینەوە. هەست بە جۆرە ئولفەت و ئاشنایەتییەکی نهێنیئامێز دەکەین لەگەڵیاندا. لێیان دەگەین، خۆشمان دەوێن، سەرئەنجام خۆمان لەواندا دەبینینەوە، خۆمان لەواندا دەناسین. چونکە لەڕاستیدا، ئەوان لە ئێمە نائاساییتر نین، خەڵکانێکن حەزدەکەین وەک ئەوان بین، بەڵام جورئەت ناکەین. ئەوەی ئەوان دەیڵێن و دەیکەن، ئێمە ناوێرین بیڵێین یان بیکەین. ئەوەی ئیمە لە پەنا و پەسێر و تاریکیی دەروون و ویژدانی خۆدا دەیشارینەوە، ئەوان بە ئاشکرا و بە ڕاشکاوی دەریدەبڕن.

ئەدی نەخۆشییەکانیان؟ ئەدی شێتایەتییەکانیان؟ ئەم دیاردانە بیانوو و دەستاوێزن بۆ ئەنجامدانی ئەو کارانەی کە خۆیان دەیانەوێ. نووسەر بۆ ئەوەی کارێک بکات خوێنەر ئەم کارەکتەرانە قبووڵ بکات، لوژیکی گوتار و کردارەکانیان قبووڵ بکات، ناچار بووە لە قاڵبی شێت، سیلاوی، فێدار و هیستریکدا بەرجەستەیان بکات؛ باری ئەوانی قورس کردووە تا باری ئێمە سووک بکات. ئیدی نەخۆشی و پەرێشانیی ئەوان کراوە بە گوزەرنامەیەک تا بە ئاسانی قبووڵ بکرێن و مامەڵەیان لەتەکدا بکرێت. بۆ هەر یەکێک لەم کارەکتەرانە، کە جگە لە ڕەمز و تازەنەری بیری گەڕۆک و پەرێشان، هیچی دی نین، دەفتەرچەیەکی نوژداری دروست کردووە: "ئەوەی لێرەدا دەیگێڕمەوە، تەواو پەسەند و بەجێیە، چونکە قسەی خەڵکانێکی نائاساییە."

بەڵام ڕەخنەگران، لە سەرەتاوە ئەم بیانوانە ڕەت دەکەنەوە، بەو چاوە سەیری بەرهەمەکانی دۆستۆیڤسکی دەکەن، کە لێکۆڵینەوەی بواری نەخۆشیی دەروونین. هیچ هەوڵی ئەوەیان نەداوە کە دەمامکی ڕووی ئەم قارەمانانە لا بدەن و هەنگێ تەماشای ڕوخساری ڕاستەقینە و سیمای مرۆڤانی ئەم دێوودرنج و کارەکتەرە شێواو و نائاساییانە بکەن، تا ڕوخسار و سیمای مرۆڤانیان، کە سیماو ڕوخساری تایبەتی ئێمەیە، تەماشا بکەن و ببینن.

ڕەخنەگر دی ڤوکە دەنووسێت: "لێرەدا پیاو ئەو پرسیارە دەکات، ئایا ئەدەبیات مافی ئەوەی هەیە بەو ڕادەیە بایەخ بە هەندێ حاڵەتی نائاسایی و کەسانی نەخۆش بدات و مامەڵەیان لەتەکدا بکات؟" نائاساییەکەی لە کوێیە؟ ئەم نەخۆشانە کێن؟ بۆ ئەوەی کەسێکی نەخۆش لەئارادا بێ، دەبێ جەستەی هەبێ، بەڵام کارەکتەرەکانی دۆستۆیڤسکی جەستەیان نییە، تەنیا پردێکن، یان هۆیەکن بۆ گوێزانەوەی بیروبۆچوونەکانی ئێمە، بەڵکو تەنیا خودی بیر و هزری ئێمەن. ئەگەر ئەو جیهانەی ئەوان تیایدا دێن و دەچن، دەجووڵێن، لە جیهانی ئێمە بچێت، تەنیا بە هۆی فەندوفێڵی زیرەکانەی نووسەرەوەیە. ئەم ژوورە ساردوسڕانە، سۆزانیخانەی پیس و بۆگەن، کوچەوکۆلانانی تاریک و بەتەمتومان، فانۆسی پایە خواروخێچ، ئەو دەرپێ و جلانەی ژێرەوە، کە بە پەنجەرانەوە هەڵواسراون، چەرچەفی پیس و بە دەرگە و پەنجەرانەوە هەڵواسراو، هەر هەمووی دیکۆری خەیاڵین، نەک وێنەی واقعی. هەر هەموو ئەو دیمەنانە زادەی وەهم و خەیاڵی نووسەرن، تەنانەت ئەو وردەکارییانەش، ئەو مانا و مەبەستانەش کە نووسەر لە قووڵایی ئەم تاریکستانە پڕ پۆخڵەواتەوە هەڵیاندەهێنجێ و بە دووروودرێژی ڕوونیان دەکاتەوە، زیاتر وەک شوێنەوار و نیشانەی جۆرە سادیزمێکی نائاسایی و میتاسروشتی دێنە بەرچاو. ئەمانە مانای ژێراوژێر و پەنهانیان هەیە: ئەو تابلۆیانەی کە کیژانی ئەڵمانی دەتازەنن لە ماڵی ژنە سووخۆرەکە. ئەو قوونە ئارووە بۆگەنانە، ئەو پسکیتە ڕەشەوەبوانە، ئەو لەتەماسییانە لە سۆزانیخانەکەدا، ئەو تەختەی کە چەرچەفێکی ئەستووری گوڵگوڵی بەسەردا دراوە لە ماڵی مارمیلادۆڤدا و ئەو سەگە ناحەزەی کە لەقوڕ و چڵپاو هەڵکشاوە و کلکی لە گەڵۆزی ناوە، لەو ساتەدا کەسیفیدریگایلۆڤ نیازی خۆکوژیی هەیە، بە لایدا دەڕوات... هەر یەکێک لەم دیمەن و وردەکارییانە، وەک تەزووی کارەبا لێمان دەدەن و تووشی شۆکمان دەکەن، بەڵام بێدارمان ناکەنەوە. تەنیا ئەم سوودەیان هەیە کە ئەو ڕێگەیەی لە واقعەوە تا خەیاڵ تەی کراوە، بە دیقەت هەڵسەنگێنین. هەر یەکێک لەمانە بۆ خۆی یەکەیەکە کە نووسەر ناوبەناو دەیانخاتە ڕوو، تا سۆز و بەزەییمان بۆ ماوەیەک بورووژێنێ و پاشان ملی ڕێی خۆ دەگرین، وەک کەسێک بەدەم خەوەوە بڕوات.

دۆستۆیڤسکی بۆ ئەوەی لە بڵاوکردنەوەی کتێبەکانیدا سەرکەوتوو بێ، ناچارە بەگژ وەشانکارەکەیدا بچێتەوە، کە داوای لێ دەکرد سووکە دەستکارییەکی دەقی ڕۆمانەکە بکات. کاتکۆڤ و لیونتیڤی جێگری، وا وێنا دەکەن کە بەشی خوێندنەوەی ئینجیل لەگینە "خراپ شرۆڤە بکرێت و لێک بدرێتەوە" و دەنگدانەوەیەکی باشی نەبێت، ئیدی جۆرە شوێنەوارێکی نەهلیستی لەو خەسڵەدا دەبینن. دۆستۆیڤسکی لە سەرەتاوە مل نادات، بەڵام ئەنجام چاری نامێنێ، دەبێ مل بدات، لەو بارەیەوە دەڵێت: "ناچار دەستم بە گۆڕین و دەستکاریی ئەم بەشە گەورەیە کرد. ئەم گۆڕین و دەستکارییە، بە ئەندازەی نووسینی سێ دانە بەش، زەحمەتی دام و کاتی لێ گرتم."

لەڕاستیدا، ئەم گۆڕین و دەستکارییەی دۆستۆیڤسکی نەیکردە کارێک کە خوێنەران و ڕەخنەگران ڕاسکۆلنیکۆڤ بە کەسێکی نەهلیست نەزانن؛ ستراخۆڤ لەو بارەیەوە دەنووسێت: "بەم جۆرە، بۆ یەکەم جار کەسێکی نەهلیستی لە هەنبەر خۆماندا دەبینین، کە هەست و سۆزی هەیە، ئازار دەکێشێت، نەهلیستێک کە بەدەم کول و کۆڤان و ئازارێکی مرۆڤانییەوە دەتلێتەوە." هەندێکیوو ڕاسکۆلنیکۆڤیان بە بازارۆڤی شۆڕشگێڕی قارەمانی یەکێک لە ڕۆمانەکانی تۆرگینیڤ شوبهاندووە، بەڵام جیاوازییەکی ئێجگار زۆر لەنێوان بازارۆڤ و ڕاسکۆلنیکۆڤدا هەیە. بازارۆڤ پیاوێکی تازەیە، قارەمانی زەمان و دەقاودەق خەڵکی زەمانی خۆیەتی، بابایەکی نەهلیستە. بەڵام ڕاسکۆلنیکۆڤ، قارەمانی هەموو زەمانەکانە. ئەوەی ئەو ئازار دەدات، پێوەی دەتلێتەوە، پرس و کێشەیەکی جڤاکی نییە، بەڵکو پرسیارێکی میتافیزیکییە. ڕاسکۆلنیکۆڤ بەرئەنجامی ڕەوش و ڕەوتێکی فیکری نییە، بەڵکو بەرئەنجامی بەردەوامی و جاویدانییەتی تیرەی بەشەرە. بازارۆڤ تەنیا لە چوارچێوەی سەدەی نۆزدەدا هەیە و دێتە وێناکرن و تێگەیشتن، ڕاسکۆلنیکۆڤ دەشێت لە سەدەکانی ناڤین و لە ڕۆژگاری ئەمڕۆشدا بێتە خەیاڵکردن و دەرککردن . بازارۆڤ یەک پیاوە، یەک مرۆڤە، بەڵام ڕاسکۆلنیکۆڤ هەموو پیاوانە، هەموو مرۆڤە.

وێڕای ئەمەش، خوێندکارانی زانکۆ، بە چاولێکەریی ڕاوبۆچوونی ڕەخنەگرەکان، ڕاسکۆلنیکۆڤیان بەو چاوە تەماشا دەکرد کە بڵندگۆیەکە بۆ هێرشی کوێرانە بۆ سەر گەنجانی زانکۆیی. بە ڕێکەوتێکی سەیر، لەدوای بڵاوبوونەوەی ڕۆمانەکە بە ماوەیەکی کەم، خوێندکارێکی زانکۆیی خۆی

دەکوژێت و ئەم ڕووداوە، هێندەی دی بۆچوونەکانیان ڕیشاژۆ دەکات و ئیدی ڕۆژ دوای ڕۆژ دۆستۆیڤسکییان لەبەرچاو دەکەوێ و لێی دەتۆرێن.

بەڵام جەماوەری بەرینی خەڵکی، بە ڕاستگۆیی و گەرموگوڕییەکی پڕ جۆشەوە پێشوازییان لە ڕۆمانی تاوان وسزا کرد. ئەم ڕۆمانە کە لە هەمان کاتدا بە ڕۆمانێکی پۆلیسی، چیرۆکێکی سۆزداری و حیکایەتێکی پەندئامێز و فەلسەفی دەژمێردرا، خەڵکانێکی ئێجگار زۆری ڕازی کرد. هەرچەندە هەموویان وەک پێویست لە مەبەست و نێوەڕۆکی ڕۆمانەکەی حاڵی نەببوون، بەڵام هەر کەسە و بەگوێرەی فام و تێگەیشتنی خۆی و بەدوور لە هزرینی قووڵ، ڕۆمانەکەی قبووڵ بوو. ناوی نووسەرەکەی کەوتە سەر زاران. ناوی دۆستۆیڤسکی لەگەڵ ناوی تۆرگینیڤ و تۆڵستۆیدا دەبرا، کە ئەمە خۆی لە خۆیدا شانازییەکی گەورە بوو بۆ دۆستۆیڤسکی.

بەڵام ئەم شۆرەت و ناوبانگە کتوپڕە، گرفتە داراییەکانی نووسەری چارەسەر نەکرد. ئیدی لە بەرواری ٢/١، کە بڕیار بوو دۆستۆیڤسکی لەو بەروارەدا، ڕۆمانێکی تازەی بڵاونەکراوە تەسلیم بە ستیلۆڤسکیی وەشانکار بکات، بەرەبەرە نزیک دەبووەوە. لە کاتێکدا هێشتا تاکە دێڕێکی لەو ڕۆمانە نەنووسیبوو. میلیوکۆڤ، کە لە بەرواری ١٠/١دا سەردانی دۆستۆیڤسکی دەکات، لەو بارەیەوە دەنووسێت: "بەدەم جگەرکێشانەوە، بە هەنگاوی هەڕاوەوە، بە ژوورەکەدا دەهات و دەچوو. زۆر شپرزە و پەشێو بوو، لێم پرسی: 'چیتە؟' بەدەم ڕێکردنەوە وەڵامی دایەوە:

- تەواو، تێدا چووم.

- بۆ،؟ چی بووە؟

- دەزانی چ بڕیار و گرێبەستێکم لەگەڵ ستیلۆڤسکیدا هەیە؟

- باسی ئەوەت بۆ کردم کە بڕیاردادێکت لەگەڵیدا هەیە، بەڵام باسی ناوەڕۆک و مەرجەکانیت بۆ نەکردووم.

-کەواتە گوێ بگرە.

دۆستۆیڤسکی لە مێزی نووسینەکەی نزیک بووەوە، کاغەزێکی لەسەر مێزەکە هەڵگرت و دایە دەستم و دووبارە بە ژوورەکەدا کەوتەوە هاتوچۆ. کە بڕیاردادەکەم خوێندەوە، ترس لە سەرتاپام نیشت؛ دۆستۆیڤسکی بەگوێرەی

گرێبەست و بڕیاردادەکە نەک تەنیا بڕێ پارەی کەمی لەبری بەرهەمەکانی پێشووی وەردەگرت، بەڵکو دەبوایە لە هەوەڵی مانگی تشرینی دووەمدا، واتە دوای پێنج مانگ لە واژۆکردنی گرێبەستەکە، ڕۆمانێکی تازەی بڵاونەکراوە، بەلای کەمەوە بە قەبارەی دە مەلزەمەی تایپکراوی لاپەڕەگەورە، ڕادەستی یارۆی وەشانکار بکات و ئەگەر قەول و بڕیارەکەی نەبردە سەر، ئەوا ستیلۆڤسکی هەقی ئەوەی دەبێت، هەموو بەرهەمەکانی ئایندەی ئەو، بە خۆڕایی، بێ هیچ پاداشتێک بۆ خۆی چاپ بکات.

لێم پرسی:

- باشە زۆرت لەم ڕۆمانە نووسیوە؟

- هێشتا تاکە دێڕێکم لێی نەنووسیوە."

میلیوکۆڤ، بە نیگەرانی و لە ڕووی خەمخۆرییەوە، پێشنیاز دەکات کە چەند دۆست و برادەرێکی خۆیان کۆ بکاتە و نووسینی هەر بەشێکی ڕۆمانی ناڤبری بە یەکێکیان بسپێرێت و بە هاوبەشی ڕۆمانەکە تەواو بکەن.

دۆستۆیڤسکی بەرسڤی دەداتەوە: "نەخێر، من هەرگیز کاری کەسانی دی بە ناوی خۆمەوە بڵاو ناکەمەوە." هەنگێ میلیکۆڤ، پیشنیازی بۆ دەکات کە توندنووسێک بە کرێ بگرێت و ئەم ڕۆمانەکە بڵێت و ئەو خێرا بینووسێتەوە. دۆستۆیڤسکی دوودڵ دەبێت، ئایا دەتوانێ لە واری نووسیندا، ئەو شێوازە بەکار بینێ؟ ئایا دەرەقەت دێ؟ ئەدی ئەم توندنووسە لە کوێ پەیدا بکات؟

میلیکۆڤ پڕ بەزار هاوار دەکات: "ئەو کارە دانە بۆ من، من یەکێک دەناسم و ڕووی لێ دەنەم."

بۆ سبەینێ، واتە بەرواری ١٠/٢، میلیوکۆڤ دەچێت بۆ لای ئولچین، کە بەڕێوەبەری فێرگەیەکی توندنووسی ژنان دەبێت و حاڵ و حیکایەتەکەی لە سیری تا پیاز بۆ دەگێڕێتەوە. ڕۆژی ١٠/٣، سەعات دەی شەوێ، ئولچین لە یەکێک لە فێرخوازەکانی خۆی نزیک دەبێتەوەو پێی دەڵێت: "ئانا گریگۆریڤنا، دەتەوێ کارێکی بچکۆلەی توندنووسی بکەیت؟ داوای توندنووسێکیان لە من کردووە و منیش تۆم بە پەسەند زانی و بیرم لە تۆ کردەوە."

بەشی حەوتەم

ئانا گریگۆریڤنا

ئانا گریگۆریڤنا، بەرواری ١٨٦٦/١٠/٤، بەیانی زوو لەماڵی داکوبابی خۆی، لە سنیتکین، وەدەر دەکەوێت و لە فرۆشگەیەکی سەر شەقامی گاستینی دڤۆر، چەند قەڵەمێک و جانتایەکی چکۆلە دەکڕێت و بە کوچەوکۆڵانی ستالارینیدا بەرەو ماڵی دۆستۆیڤسکی دەڕوات.

ئانا گریگۆریڤنا، کیژێکی گەنجی بیستساڵانی ڕەنگوڕوو کاڵی چاوگەشە. جووتێ چاوی کەوەیی گەشی هەن، کە شادی و ڕاستگۆییان لێ دەبارێت. کیژی ماڵێکی خانەدان و سەلار و سەنگینە. قۆناغی دواناوەندیی ماری، بە سەرکەوتوویی تەواو کردووە و میداڵێکی زێڕیان بەو بۆنەیەوە داوەتێ. دایکی بۆیە قایل بوو کە ئانا وەک سکرتێر و توندنووس لای کابرایەکی نووسەر کار بکات، چونکە بابی ئانا، کە لە ژیاندا بوو، بە تاسەوە بەرهەمەکانی ئەم نووسەرەی دەخوێندەوە و ستایشی دەکرد. ئەم دۆستۆیڤسکییە کێیە؟ دەبێت هاوچەرخی بابی بێت؟ ئایا پیاوێکی قەڵەوی سەر ڕووتاوەیە؟ یان کەسێکی باریک و بنێس و درێژداهۆڵی زۆر سەختگیر و جیددییە؟ ئانا لە بیری ئەمەدایە: هاوکاری لەگەڵ نووسەرێکی بەناوبانگی وەک دۆستۆیڤسکی کارێکی سەیرە! بە کیژێکی گەوج و گێلۆکەی نەزانێ. ئایا دەتوانێ باسی کتێبەکانی خۆیی لەگەڵدا بکات؟ ناوی هەندێک لە قارەمانانی هەژارانی لەبیر ماوە، ناوی هەندێکی دیکەیانی لەبیر چوون. باشە ئەگەر دۆستۆیڤسکی ناوی ئەو قارەمانانەی لێ بپرسێت، چی بڵێت؟ بڵێ لەبیری چوون یان خۆی لەگێلی بدات؟

سەعات یازدەی دانی بەیانی، ئانا دەگاتە بەردەم ئەپارتمانی ئالونکین، ئەمە بینایەکی ئێجگار گەورەیە، دەیان شوقە و ماڵی چکۆلەی لەخۆ گرتووە. تا ڕادەیەکی زۆر دەشوبهێتە ئەو بینایەی کە ڕاسکۆلنیکۆڤ لە ڕۆمانی تاوان و سزادا تیایدا نیشتەجێیە. دەپرسێت: "شوقەی ژمارە سیازدە؟" دەرگەوانەکە بەرسڤی دەداتەوە: "قاتی دووەم، لەژێر گومەزەکەدایە."

کارەکەرێک، کە تەمەنی دیار نییە، دەیباتە ژوورێکی گەورە، کە مۆبیلمانێکی سادەکراوە. تەختێک و چەند کورسییەک و مێزێکی کارکردنی تێدایە. ئانا تازە دانیشتبوو کە دەرگەی ژوورەکە کرایەوە و دۆستۆیڤسکی وەژوور کەوت. عوزرخوایی بۆ هێنایەوە، کە کەسێک بە قسەوە گرتبووی و دواکەت.

ئانا لە دەفتەری بیرەوەرییەکانی خۆیدا ئەمەی نووسیوە: "پیاوێک بوو دەستەباڵا، قژ قاوەیی، هەندێک کاڵ و بگرە ئامال زەرد. ڕۆنی لێدابوو و جوان شانەی کردبوو. بەڵام ئەوەی لەم ڕوخسارەدا زیاتر سەرنجی ڕاکێشام، چاوەکانی بوو. چاکەتێکی ماهووتی شینی لە بەر بوو، کە تەقریبەن کۆن و سواو بوو. بەڵام یەخە و سەردەستی کراسەکەی وەک بەفر سپی بوون."

دۆستۆیڤسکی، شەکەت و ماندوو، نیگەران و خەمین، لە ئانا دەچێتە پێشەوە. شەوێ نۆرەفێیەکی لێ هاتبوو و هێشتا بە تەواوەتی وەخۆ نەهاتبووەوە. بە دەنگێکی نزم و خەمناک داوا لە ئانا دەکات دانیشێت و چەند ڕستە و دەستەواژەیەکی ڕۆژنامەی پەیکی ڕووسی بۆ دەخوێنێتەوە، کە بینووسێت. دۆستۆیڤسکی ڕستە دەستەواژەکان زۆر بەلەز دەخوێنێتەوە و ئانا، بە ناڕەزایی دەڵێت: "کەس بەم خێراییە قسە ناکات!" پاشان کاتێک کە ئانا دەقە توندنووسەکە، بۆ نووسینی ئاسایی وەردەگێڕێت، دۆستۆیڤسکی بە بێحەوسەڵەیی بە ژوورەکەدا دێت و دەچێت و دەڵێت: "چەند درێژەی کێشا، نووسینەوەی ئەم شتە، ئەم هەموو وەختە دەبات؟" دوای ئەوەی تەمەشای نووسینەکە دەکات، دەبینێ کە سکرتێرەکەی خاڵێکی فەرامۆش کردووە و نیشانەیەکی خاڵبەندیی وەک پێویست دانەناوە. دەڵێت: "شتی وا نابێت! نەخێر هەرگیز نابێت. بە هەرحاڵ، ئەمڕۆ مەحاڵە بتوانم هیچ شتێکی دیکەت بۆ بخوێنمەوە، سبەینێ وەرەوە."

کاتێک ئانا بۆ ماڵ دەگەڕێتەوە، بە دایکی دەڵێت: "دایکە، ئیدی بە هیچ جۆرێ باسی ئەم ئاغای دۆستۆیڤسکییە بۆ من مەکە."

ئانا بۆ سبەینێ دیسان دێتەوە و ئەم جارەیان کارەکە باشتر دەچێتە پێشێ. دۆستۆیڤسکی مجێز و کەیفی قنجترە، بەشەکانی هەوەڵینی ڕۆمانی قوماربازی پێ ئیملا دەکات. ناوبەناو لە ناوەندی کارەکەدا دەوەستا، تا هەندێک لە بیرەوەرییەکانی خۆی بۆ کیژێ بگێڕێتەوە: ئیدی سەردەمی منداڵیەتی، گرتنەکەی، سێدارە، سیبریا... ئانا بە دڵ و بە گیان گوێی لێ دەگرێت، هەم بە قسەکانی خۆشحاڵ دەبێت و هەم خەفەتی بۆ دەخوات، بیر لەم پیاوە دەکاتەوە کە ئەو هەموو دەرد و مەینەتییەی بینیوە و بەو هەموو هۆشمەندی و زیرەکییەی خۆیەوە، بایەخ بەم دەدات. دۆستۆیڤسکی دەپرسێت: "دوێنێ چەند لاپەڕەمان نووسییەوە؟ ئایا لە کاتی دیاریکراودا لێ دەبینەوە؟"

کاری ڕۆمانەکە باش دەڕۆیی و دۆستۆیڤسکی بەرەبەرە دڵنیا دەبێت کە لەگەڵ ئەم کیژە ناسک و تەڕوبڕەدا کاری دەکرد، هەستی بە خۆشی و لەزەتێکی سەیر دەکرد. کیژێکی جوان و لەبەردڵانە، خوێندنەوەی ڕۆمانێکی ئاشقانەی ڕۆمانسی بۆ ئەم کیژە، جۆرە جۆشوخرۆشێکی بە دڵی دەبەخشی. ناوی پۆلین، کۆنەدەنکەکەی خۆی، لە قارەمانی ڕۆمانەکە دەنێت. دۆستۆیڤسکی چارە و ڕوخساری پڕغرووری ماشقەکەی وەبیر دێنێتەوە و لەگەڵ نیگای جوان و ڕەفتاری دڵگیری ئەم کچە کۆشیارەیدا، بەراورد دەکات.

ئەلیکسی ئیڤانۆڤیچ، کە چیرۆکەکە دەگێڕێتەوە، لەم چیرۆکەدا مامۆستایە. شێتانە ئارەزووی لە پۆلین، کیژە جوانەکەی جەنەڕاڵ زاگوریانسکی کردووە. پۆلین، ئاگەداری ئەوەیە کە ئەم کوڕە گەنجە خۆشی دەوێ و ڕێگەی دەدات کە باسی ئەشقی لەگەڵ بکات، بەڵام بە کردەوە دەیبوغزێنێ. ئەلیکسی پێی دەڵێت: "زۆر چاکە! من دان بەوەدا دەنەم کە خولامییەتیی تۆم زۆر پێ خۆشە. نزمترین پلەی حەقارەت و سوکایەتییش لەزەتی خۆی هەیە... جا تۆ سوود لە کۆیلایەتیی من ببینە! دەزانی، ئاقیبەت ڕۆژێ دێ کە بتکوژم؟"

وەختێ پۆلین ئاگەداری دەکاتەوە کە پێویستی بە پارەیە، ئەلیکسی دەڕوات بۆ گازینۆ و بەو حەوت سەد فلورانەی کە پۆلین پێی داوە، دەست بە ڕۆڵێت دەکات. لەناکاودا سەرتاپای گەرم دادێت، تای لێ دێت. دەڵێت: "لەو ساتەدا

هەستم دەکرد کە دەمەوێ گاڵتە بە قەدەر و چارەنووس بکەم، سووکایەتیی پێ بکەم، زمانی لێ دەربێنم." هەموو پارەکە دەدۆڕێنێ و دەست لە گونان شۆڕتر، لە هۆڵی گەمەکە دێتە دەرەوە. هایم و حەیران سەری گێژ دەخوات. بەڵام پۆلین، بە خۆرتی بۆ گازینۆکەی دەنێرتەوە، ئەم جارەیان بەخت بە ڕوویدا دەگرژێتەوە: "لاجانگەکانم لە ئارەقەدا هەڵکشابوون، دەستەکانم دەلەرزین. هەندێک پۆڵەندی دەیانویست ئامۆژگاریم بکەن و خزمەتم بکەن و پیاوەتی و چاکەم لەگەڵدا بکەن، بەڵام من گوێم لە قسەی کەس نەدەگرت. بەختم کرابووەوە و گوێم لە هیچ نەبوو. لەناکاودا دەنگی هەرا و هەنگامە، هەراوزەنا و پێکەنین بەرز بووەوە. هەندێک کەس هاواریان دەکرد: 'براڤۆ! براڤۆ!' هەندێکیان چەپڵەیان لێ دەدا، تا ئەو کاتە سی هەزار فلورانم بردبووەوە و بانک تا ڕۆژی دواتر داخرابوو." ئیدی بە هەشتاو بەرەو هۆتێلەکەی دەگەڕێتەوە، خۆی بە ژوورەکەی خۆیدا دەکات. پۆلین، لەوێندەر چاوەڕوانی دەکات و پێی دەڵێت: "من ئەم پارەیەیت لێ وەرناگرم، تا شتێکی لێ نەدەم بە تۆ." ئیدی پۆلین، خۆی لە ئامێزی داوێ، نەوازشی دەکات و خۆی ڕادەستی دەکات و پەیتاپەیتا پێی دەڵێت: "تۆ چەند باشی، بەڕاستی پیاوی، ماقووڵی.. ئێ، ئێستا پارەکەی خۆم، پەنجا هەزار فرانکەکەی خۆمم دەدەیتێ؟" کاتێک کە پەنجا هەزار فرانکەکە وەردەگرێت، هەر هەمووی دەدات بە سەروچاویدا و هەڵدێت. ئەلیکسی دوای ڕۆیشتنی پۆلین، دەڕوات بۆ پاریس و لەوێ پارەکانی خەرجی ژنێکی ڕیسکباز دەکات. پاشان بە مەبەستی دابینکردنی بژێویی خۆی خوو دەداتە قومار. دەدۆڕێ، دەباتەوە، دووبارە دەدۆڕێ... "لەڕاستیدا کاتێک کەسێک بە تاقی تەنیا، لە وڵاتێکی بێگانەدا، دوور لە وڵات و دۆستان، بێ ئەوەی بزانێت ئایا خواردنی ئەمڕۆی دەست دەکەوێت یان نا، دوا فلورانی خۆی بخاتە قومارەوە، هەست بە غەریبییەکی سەیر دەکات" و ڕۆمانەکە بەم ڕستە خەمناکە کۆتایی دێت: "سبەینێ، سبەینێ هەموو شتێک کۆتایی دێت."

ڕۆمانی قومارباز، جگە لە دوو کارەکتەرە سەرەکییەکەی، واتە پۆلین و ئەلیسکی، کە تەوەری سەرەکیی هەموو ڕووداوەکانن، کارەکتەرێکی سەرەکی زۆر گرنگی دیکەشی تێدایە، کە شایستەی باسکردن و ئاماژەیە. ئەم

کارەکتەرە، پوورە پیر و زۆر دەوڵەمەندەکەی جەنەڕاڵە. لە ڕووی خۆشەویستییەوە، بە بابولنکا بانگی دەکەن. (بابولنکا، وشەیەکی ڕووسییە، لە ڕووی خۆشەویستییەوە، بۆ پیرەژنی بەتەمەن بەکار دەبرێ) هەموو خانەوادەکە، بە تاسەوە چاوەڕاوانی مردنی ئەون. ئەم پیرەژنە لە ڕۆژێکی هەتاویندا، لە شاری قوماردا دادەبەزێ، تاقمێک دەستوپێوەند و خزمەتکاری لەگەڵدا دەبن، بەگوێرەی فەرمانی پووریێ، دەیخەنە سەر کورسییەکی چەرخدار و بۆ گازینۆکەی دەبەن، ئیدی لەوێ، بە پەرۆشەوە دەست بە یاری دەکات. دۆستۆیڤسکی دەنووسێت: "داپیرە لە هیچ شوێنێک ئۆقرەی نەدەگرت. چاوە گەرمەکانی بڕیبوونە ئەو تۆپەی کە بە زیکزاک، لە نێو سینییە بزۆزەکەدا، دەجووڵا و کاتێک کە سەرپەرشتیاری گەمەکە، ژمارە سیوشەشی لەجیاتیی ژمارە سفر، کە ئەم چاوەڕوانی بوو، ڕاگەیاند، تا توانیی مشتێکی بە مێزەکەدا کێشا." بابولنکا، دەستێکی زۆر باشی بردەوە، بەڵام یەکسەر دۆڕانێکی گەورەی بەدوودا هات، هەرچییەکی بردبووەوە، هەر هەمووی بە جارێ دۆڕاند، بە تەواوەتی لات بوو و بە نائومێدی شاری بەجێ هێشت.

لەم ڕۆمانە، سەرڤەسەرڤە و بەپەلە نووسراو و پڕ ڕووداوەدا، خوێنەر کە دەیخوێنێتەوە، یەکسەر هەست دەکات بە پەلە نووسراوە و زانیاریی تەواوی لەمەڕ ئەشق و ڤیانی تایبەتی دۆستۆیڤسکی سەبارەت بە قومار و پۆلین، بەدەست دەکەوێت. کاتێک خوێنەر لاپەڕەکانی قومارباز هەڵدەداتەوە، لە تۆ وایە وەڵامی نووسینەکانی پۆلین لە بیرەوەرییەکانیدا، دەخوێنێتەوە. هەمان هاماجی پڕ جۆشی ڕۆمانتیکییانە و ئاشقانەی لە دامرکانەوە نەهانگ و پاراو نەبوو، هەمان گۆڕانی سات دوای ساتی گەرموگوڕ، بەدی دەکرێت. قارەمانی ڕۆمانەکە بە ماشوقەکەی دەڵێت: "من لە حزووری تۆدا، هەرچی کەرامەت و عیزەتی نەفسم هەیە لەدەستی دەدەم." هەڵبەت دۆستۆیڤسکی چەندین جار هەمان ڕستەی بۆ پۆلین دووبارە کردبووەوە.

دۆستۆیڤسکی لە ڕۆمانی قوماربازدا دەڵێت: "من ئەوم لە هەمێز گرت. دەست و لاقیم ماچ کردن. لە بەردەمیدا کەوتمە سەر چۆک." پۆلین، لەیادەوەرییەکانی خۆیدا دەڵێت: "خۆی بەسەر پێمدا دا، لە کاتێکدا باوەشی بە

لاقمدا کردبوو و دەیگوشی، بە دەنگی بەرز دەگریا، هاواری دەکرد: 'تۆم لەدەست دا، بەڵێ پێشبینی و وێنای ئەوەم دەکرد.'"

زۆر شتی دیکەی لەو بابەتە هەن کە دەشێت بە نموونە بۆ بەراوردکردن بهێنرێنەوە. بەڵام حەزی دۆستۆیڤسکی لە ڕۆڵێت، بە شێوازێکی زۆر سەرنجڕاکێش باس و شرۆڤە کراوە: "دەتگوت، دەمەوێ بەگژ چارەنووسدا بچمەوە، سووکایەتیی پێ بکەم، گاڵتەی پێ بکەم، زمانی لێ دەربێنم." ڕۆڵێت ڕێگەی دەدا بەگژ قەدەردا بچێت و ڕیسک بکات، وەک چۆن قەدەر گەمەی بە چارەنووسی ئەو دەکرد. بە هۆی ڕوڵێتەوە، لە دیوارەکە ئاودیو دەبێت و دەچێتە قەڵەمڕەوی دەرێی لۆژیکەوە. قەڵمڕەوێک کە ئەگەری ڕوودانی هەر ڕووداوێکی تێدا هەیە، ئەگەری هەر ڕێکەوتێکی تێدا هەیە. ئیدی لێرەدا هاوکێشەی "دووج اران دوو دەکاتە چوار"، هیچ مانایەکی نامێنێ. لێرەدا هەموو شتێک بەندە بە بەخت و یەغباڵەوە. لە قوماردا، هیچ ئەگەرێکی لوژیکی مانای نامێنێ، هیچ شتێک پەیوەست نییە بە شتێکی دیکەوە. لە دونیای فیزیاییدا، قومار یەکەمین جەڕباندنی ئازادییە.

سەرئەنجام، لە بەرواری ١٨٦٦/١٠/٣٠دا، دوای بیستوپێنج ڕۆژ کار و کۆششی جیدی و سەرکەوتوو، ڕۆمانی قومارباز ئامادە بوو بۆ چاپ. دۆستۆیڤسکی ڕۆژی ١١/١ دەچێت بۆ لای ستیلۆڤسکی، تا دەستنووسی ڕۆمانەکەی وێ بدات. بەڵام وەشانکاری حیلەباز، پێشبینیی هەموو شتێکی کردبوو، بە سەفەر چووبوو بۆ لادێ، دەستوپێوەند و ئاشناکانی نەیاندەزانی کەی دەگەڕێتەوە. لە وەشانخانەکە، سەرۆکی بەشی خزمەتگوزاریی چاپخانەکە، بەو بیانووەی کە هیچ دەستوورێکی لەو بارەیەوە پێ نەدراوە، دەستنووسەکە لە دۆستۆیڤسکی وەرناگرێت. ئیدی دۆستۆیڤسکی بیر لەوە دەکاتەوە کە بڕوات بۆ پولیسخانەی ناوچەکە و ڕۆمانەکەی بە فەرمی لەوێندەر دابنێت و وەسڵێکی مۆرکراو و بەرواردار وەربگرێت. ئیدی فێڵ و نێرەنگەکەی کابرای وەشانکار سەری نەگرت. دەستەکەی کەوتە ڕوو. کارەکە لە کات و وەختدا تەواو بوو، بەڵام وێڕای ئەوەش، دۆستۆیڤسکی وەک پێویست ئاسوودە و ڕازی نەبوو. خووی بەم کیژەوە گرتبوو، کە هەموو ڕۆژێ دەهات بۆ ماڵەکەی، بە جۆشوخرۆشێکی گەنجانەوە باسی قارەمانانی

ڕۆمانەکەی خۆی بۆ دەکرد. کارکردنی لەگەڵ ئەم کیژەدا بەلاوە ئاسان و خۆش بوو. نووسەر، دەیتوانی لە نزیکی ئەم کیژە باش بیر بکاتەوە، باش قسە بکات، باش بژی. ئێستا کە کتێبەکە تەواو بوو و دەبوایە کیژێ چیتر هاتوچۆی نەکات، ئەمەی زۆر لە بەر گران بوو. دۆستۆیڤسکی چوو بۆ لای دایکی کیژێ و پێشنیازی کرد کە کچەکەی ئیزن بدات، تا لە نووسینەوەی دوا بەشەکانی ڕۆمانی تاوان و سزاشدا یارمەتیی بدات و هاوکاریی بکات. ئانا، بێ چەندوچوون قایل بوو. ئیدی لە ڕۆژی ١١/٨ەوە، دووبارە دەستی بە کارکردن لەگەڵ نووسەردا کردەوە. دۆستۆیڤسکی بە حەماس و هەڵچوونێکی نائاساییەوە پێشوازیی کرد. ڕەنگی تەواو هەڵبزڕکابوو، زۆر شپرزە بوو، چمکێکی تەنوورەکەی ئانای گرت و بردی، قەنەفەیەکی پیشان دا و خولکی کرد کە دانیشێت. کیژێ دانیشت. نووسەر کەوتە تەماشاکردنی ئەو ڕوخسارە ناسک و بێگەردەی، کە هێشتا چەرخی ڕۆژگار کاری تێنەکردبوو، ئەو ڕوخسارەی شادی و سەرکەوتنی لێ دەباری. چەند ناسک و گەنجە، چەندی خۆش دەوێ، بەڵام چۆن بتوانێ ئەشق و ڤیانی خۆی بۆ دەرببڕێت. تەمەنی ئەم دوو هێندەی تەمەنی کیژێیە. کابرایەکە نەخۆش، هەژار و دەستکورت، تا بیناقاقای لە قەرزدایە. هەمان ئەو دوودڵی و وازوازییەی کە لە هەنبەر ئانا کۆرڤین—کرۆڤسکایا تووشی ببوو، لە هەنبەر ئەم ئانایەش تووشی بوو. دەترسا کیژێ وەڵامی نەرێنیی بداتەوە، داواکەی قبووڵ نەکات، پێی دەڵێت: "گوێ بگرە، من بیرم لە ڕۆمانێکی تازە کردووەتەوە، بەڵام کۆتاییەکەی زۆر زەحمەتە، چونکە پەیوەندیی بە باری دەروونیی کیژێکی گەنجەوە هەیە. ئەگەر لە مۆسکۆ بام، پەنام دەبردە بەر سۆنیای برازام و لەو بارەیەوە هەندێ پرسیارم لێ دەکرد، بەڵام ئەمڕۆ ناچارم، تکا لە تۆ بکەم کە لەو بارەیەوە یارمەتیم بدەیت و ڕاوبۆچوونانی خۆتم پێ بڵێی..."

هەنگێ نووسەر، چیرۆک و سەربووردەی کابرایەکی نیگارکێش بەم جۆرە بۆ کیژێ دەگێڕێتەوە: "کابرایەکی نیکارکێش، گەنج نییە، بە کورتییەکەی پیاوێکە لە تەمەنی مندا. ئەم نیگارکێشە ژیانێکی دژوار و ناخۆشی هەیە، بابی نەماوە، ژنەکەی مردووە، لە کەسوکار دابڕاوە. خوشکەکەی، کە زۆری خۆش دەویست، مردووە، ئیدی هەر خۆیەتی، کلۆڵ و خەمبار بە تاقی تەنیایە. بەڵام

وێڕای هەموو ئەمەش، تینووی ژیانێکی تازە و پڕشادییە. ڕێک لەم کات و ساتەی ژیانیدا، تووشی کیژێکی گەنجی جوان و ناسک، زیرەک و هۆشمەند و هەستیار دەبێت. تۆ پێت وایە ئەم کیژە دەتوانێ ڕاستگۆیانە و لە دڵەوە ئەم پیاوەی خۆش بوێت؟ تۆ خۆت لە جێگەی ئەو کیژە دابنە و بۆ یەک دەقیقە وا وێنا بکە کە ئەم نیگارکێشە منم، ئەشق و ڤیانی خۆمت بۆ دەردەبڕم، داوات لێ دەکەم مێردم پێ بکەیت، چ وەڵامێک دەدەیتەوە؟" دوای ئەو قسانە، لە کاتێکدا لەو پڕکێشییەی خۆی بێزار و پەست بوو، لە جێی خۆیدا وەستا. لە بیرەوە چوو. ئایا بەو قسانە، دۆستایەتییەکی تازە و شیرین و خۆشی لەکیس خۆی نەداوە؟ ئایا بەو قسانەی خۆی، ئەم کیژە گەنجە سادەیەی کە ئاگای لە هیچ نەبووە، زویر نەکردووە؟ بەڵام ئانا گریگۆریڤنا، کە بە ئارامییەکی شادیئامێزەوە تەماشای ئەوی دەکرد، بەوپەڕی سادەیی دەڵێت: "وەڵامم ئەمە دەبێ، کە خۆشم دەوێی و تا بمێنم و لە ژیاندا بم هەر خۆشم دەوێی."

خانەوادەکەی میشێل، کە دۆستۆیڤسکی مەسرەفی دەکێشان و پۆڵ ئیسایێف، کوڕی ژنە مردووەکەی، هەست دەکەن ژنهێنانی دۆستۆیڤسکی بەرژەوەندییان دەخاتە مەترسییەوە. هەوڵ دەدەن لەو بڕیارەی ژێوان بکەنەوە، دەیانگوت بۆ پیاوێکی بەتەمەنی وەک ئەو نەک هەر ناشیرینە، بگرە شەرم و شوورەییشە، زەماوەند لەگەڵ کیژێکی وا گەنجدا بکات. دیارە ئەم قسە و گازاندانە، نووسەریان ئەزیەت دەدا، چونکە دەقاودەق لەگەڵ ئەو گومان و ترس و دوودڵییانەدا یەکی دەگرتەوە، کە بە ویژدانی ئەودا دەهاتن. ئانا، لە دەفتەری بیرەوەرییەکانیدا لەو بارەیەوە دەنووسێت: "گەنجیەتی و منداڵکاریی من مایەی نیگەرانی و دوودڵیی ئاشکرای ئەو بوو." پاشان دۆستۆیڤسکی بۆ پۆلین سوسلۆڤا دەنووسێت: "بۆم دەرکەوت کە سکرتێرەکەم ڕاستگۆیانە و دڵسۆزانە خۆشی دەوێم، ئەگەرچی هەرگیز ئەمەی دەرنەبڕیبوو. ڕۆژ دوای ڕۆژ لە بەرچاو خۆشەویستتر دەبوو. جا چونکە لە مردنی براکەم بەدواوە ژیانم زۆر قورس و دژوار ببوو، هەستم بە بێتاقەتی دەکرد، پێشنیازم کرد کە مێردم پێ بکات و ئەویش قایل بوو. بەڵام جیاوازیی تەمەنمان زۆرە، ئەو تەمەنی بیست ساڵانە و من چلوچوار، بەڵام ڕۆژ دوای

ڕۆژ، پتر ئەو بڕوایەم لا دروست دەبێ کە بەختەوەر دەبێت، چونکە خاوەنی دڵێکی باش و سۆزێکی گەرموگوڕە و خۆشەویستی دەفامێ."

ئەم نامەیە بۆ ئەو "دۆستە هەمیشەییە"، خۆی لە خۆیدا نیشانەی شەرم و دوودڵی و نیگەرانییەکی ئاشکرایە. ئیدی ئەم ژیانە ئاسان و خۆشە، ئەم ئارامییە و تەمەنی بچووکی ئەم کۆرپەکیژە، هەر هەمووی دۆستۆیڤسکییان نیگەران و بێتاقەت دەکرد، وەک یەکێک بیەوێ کارێکی دزێو بکات و شەرمی بە خۆی بێت. پاشان، دوای ئەوەی بەلەمەکە لەنگەری گرت و لەنگەرگاکە دواخرا، ئاخۆ لەوە ژێوان نابێتەوە کە بۆچی خۆی دایە دەم دەریا و گەرداوانەوە؟ ئەدی چی بەو خەڵک و خوایەی دەوروبەری بڵێت، کە لەپاشملە، گاڵتەی پێ دەکەن، پێی پێدەکەنن، بە پیری ئاخرشەڕ و شێتی ناو دەبەن، بە کابرایەکی سادی لەقەڵەم دەدەن؟ بە هەرحاڵ، گوێ بە هیچ نادات! لە بەرواری ١٨٦٧/٢/١٥دا، سەعات حەوتی ئێوارێ، لە کڵێسەی ترینیتەدا، ئانا گریگۆریڤنا لە فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ دۆستۆیڤسکی مارە دەبڕدرێ. فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ، لە یەکەمین نامەیدا بە بۆنەی ساڵیادی لەدایکبوونی ئاناوە، دەڵێت: "تۆ هەموو شتێکی منی لە ئایندەدا. تۆ ئومێد و ئیمانی منی. تۆ بەختەوەری و هەموو شتێکی منی." دەستگیرانە گەنجەکەی، بەو قسانە نیگەران دەبێت، ئایا دەتوانێ لە ئاستی بەرپرسیارێتییدا بێت و ئاواتەکانی ئەم پیاوە بێنێتە دی؟ ئایا لەو ئاستەدایە، باری ئەم بەرپرسیارێتییە ببات، کە لەناکاودا شانی دایە بەری؟ ئافرەتێکی بەئەمەک و دڵسۆز و ئاقڵ، بووە قوربانی، هەڵبەت بە حوسن و ڕەزای خۆی. ئەم کچە لە تەمەنی پازدە ساڵییەوە، لەلای خۆیەوە بڕیاری دابوو، بە ڕێزەوە مامەڵە لەگەڵ مێردی ئایندەیدا بکات و بە چاوی ڕێز و حورمەتەوە تەماشای بکات، ئێستاش بە هەمان نەفەسەوە بەرخوردی لەگەڵ مێردەکەیدا دەکرد، ئەوپەڕی هەوڵی دەدا کە بەختەوەری بکات، هەڵبەت بێ ئەوەی وەک پێویست لێی تێبگات.

ئانا، وێنەیەکی سادە و دڵگیری سەبارەت بە دۆستۆیڤسکی لە بەرچاوی خۆی بەرجەستە کردبوو. کچی ماڵباتێکی وردەبۆرژوا بوو و بە هەمان چاوەوە دەیڕوانییە دۆستۆیڤسکی. کچێک بوو، سادە و ساکار، نەک هەر پارێزگار، بگرە هەندێ ساویلکە و پاشکەوتووش بوو. وەک سەرگەڤارێکی

بوێر و بەشەهامەتی خانەوادە، بەدەر لە هەر عەیبوعار و کەموکوڕییەک، دوور لە هەر غەریزەیەکی نزم، وەک کەسێکی بەڕێز و شایستەی هەر قەدرزانی و خۆسەویستییەک تەماشای دۆستۆیڤسکیی دەکرد. پیاوێکی سادە و باش، لە نێو ئەم هەموو خەڵکە شەڕانی و حیلەبازانە. نیگارێکی دەستکاری رامبرانتی هێنابوو و بۆ خۆی بە کەیفی دڵی خۆی ڕازاندبوویەوە، بوونەوەرێکی سەرکێش و ئاڵۆزی هێنابوو و کردبووی بە قارەمانی کۆمیدیایەکی منداڵانە، بۆ منداڵانی چەتوون.

نەخێر، ئانا، هەرچەندە لە خوێندنگە خەڵاتی میداڵی زێڕی وەرگرتبوو، بەڵام زیرەک و ئەهلی کتێب و خوێندەواری نەبوو. بەڵام لە ڕووی ماڵداری و کاروباری ژیانی پراکتیکییەوە، کارامە بوو. دەتگوت بە سکرتێری لەدایک بووە، خوا بۆ ئەو کارەی دانابوو. یەکێک لە دۆستەکانی دەربارەی ئەو دەیگوت: "ئەگەر شووی بە دۆستۆیڤسکی نەکردبا، سەرافخانەیەکی بە هەمان ڕێباز و شێوازی نیوسکای دەکردەوە."

ئانا، لەو دلبەرە، بەناز و بەکەشمونەشمانە نەبوو، کە قەیران و کێشەی ئاشقێنی بۆ دۆستۆیڤسکی دروست بکات. لەو ژنە بەڵایانە نەبوو، کە ئەم نووسەرە بێنێتە گیراودار و لە زەواقی بنات. بە کورتییەکەی ئەم کیژە زەخیرە و دەستکەوتێکی هونەریی دەوڵەمەند نەبوو. بە هاندەر و پاڵنەری هونەری نەدەهاتە حیسابکردن، گەنجینەی یادداشتەکانی نووسەری دەوڵەمەندتر نەدەکرد، بەڵام خانمێکی ماڵداریکەری ئایدیالی و سکرتێرێکی کارامە و لێهاتوو بوو.

ئانا خانمێک بوو، ورد، بەقەناعەت، ئابڕوومەند، هەموو شتێکی بە حیساب و کیتاب بوو. لە دەفتەری بیرەوەرییەکانیدا، تەنانەت نرخی فینجانە قاوەیەک، یان شیرینییەکیشی دەنووسی. بە گرێبەستەکانی مێردەکەیدا لەگەڵ وەشانکارەکاندا دەچووەوە و سەرپەرشتیی دەکردن. چاودێریی هەڵسوکەوت و ڕەفتاری مێردەکەی دەکرد، نەیدەهێشت خاوەن قەرزان زەفەری لێ بێنن، قەرزەکانی دەدانەوە. دەستنووسەکانی مێردەکەی پاکنووس دەکردەوە، ڕێکی دەخستن. وەک چۆن کەیبانۆیەک ناو مووبەقەکەی خۆی ڕێک دەخات و پێی ڕادەگات، بەو ئاوایە بە هەر پێویستییەکی مێردە بلیمەتەکەی ڕادەگەیی. لەو

ژنانە بوو کە "دەبێ هەر شتێکی سنووری دەسەڵاتی خۆ بە جوانی ڕێک بخەن و کۆنترۆڵ بکەن".

دەشێت بگوترێت، ئانا ژیانی دۆستۆیڤسکیی لە هەر گەرد و تۆزێک پاک کردەوە. ئانا لەپاڵ ئەم پیاوە مەزنەدا فریشتەی ئیلهام و سەرۆ نەبوو، بەڵکو بە خوشکێکی ئازیز و چاکەکار دەژمێردرا، ڕەبەنتیتەیەکی دڵسۆز و میهرەبان بوو. دۆستۆیڤسکییش پێویستی بە ڕەبەنیتەیەکی دڵسۆز و میهرەبان بوو تا بە فریشتەیەکی ئیلهامبەخش. بەڵام ئانا، لە سەرەتاکانی شووکردنەکەیەوە، تووشی گێرە و کێشەی زۆر بوو. خوشک و براژن و برا و برازاکانی دۆستۆیڤسکی، بەتایبەتی زڕکوڕەکەی، پۆڵ ئیسایێف، کە گەنجێکی بەدنیهاد و تەمەڵ و تەوەزەل و چەقاوەسوو بوو، هەموو ئەمانە کە بە هۆی ژنهێنانەوەی دۆستۆیڤسکییەوە خۆیان بە زەرەرمەند دەزانی، بە توندی هێرشیان دەکردە سەر ئەم ژنە تازەیە و بە غەوارە و بێگانەیان دەزانی و زۆر بە ساردی ڕەفتاریان لەگەڵ دەکرد. پۆڵ ئیسایێف، کە لە ماڵی دۆستۆیڤسکیدا دەژیا، خزمەتکارەکانی هان دەدا کە بەگوێی ئانا نەکەن و تەنانەت خزمەتکارەکانی هان دەدا کە شەکر و قەندی لێ بدزن، ئەو کرێمەی کە بۆ قاوە دانرابوو، بە دزییەوە بخۆن. هەنگێ شانەکانی هەڵدەتەکاند و دەیگوت: "دەبینی باوکە، کاتێک کە من کارەکانم بەڕێوە دەبرد، ماڵەکە وەک سەعاتی میقاتکراو بەڕێوە دەچوو." ئەم کوڕە هەمیشە لای دۆستۆیڤسکی بە درۆوە گلەیی لە ئانا دەکرد، کە گوایە سووکایەتیی پێ دەکات و حیسابی ئەوەی بۆ ناکات کە کوڕی دۆستۆیڤسکییە. دۆستۆیڤسکی، بە ڕێزەوە، گلەیی لە ئانا گریگۆریڤنا دەکرد و دەیگوت: "ئانێت، ئەوەندە سەر مەکە سەر پۆڵ، سووکایەتیی پێمەکە، پۆڵ کوڕیکی باشە."

شەڕ و ئاژاوەی ناوخۆیان ڕۆژ دوای ڕۆژ زیاد دەکات، دۆستۆیڤسکی ئەمەی لە بەر گران دەبێ، تەندروستیی تێک دەچێ، ئیدی ناوبەناو نۆرەفێی زۆر توندی لێ دەهات. ئانا، لەو بارەیەوە دەنوسێت: "من شانی فیۆدۆرم گرت، بە هەموو هێز و توانای خۆمەوە، ئەوسا توانیم لەسەر تەختەکە دایبنەم، بەڵام زۆرم پێ سەیر بوو، کاتێک کە من توانای ئەوەم نەما بیگرم، جەستەی بێهەست و ساردوسڕی ئەو کەوتە سەر ئەرزەکە، ناچار بووم ئەو مێزەی کە

چرایەکی داگیرساوی بەسەرەوە بوو، پاڵ بنەم، بیدەمە لاوە و جێگە بۆ فیۆدۆر بکەمەوە بە ئیسراحەت لەسەر ئەرزە تەختە پۆشەکە ڕابکشێت. هەنگێ لە لایەوە دانیشتم و بە درێژایی ئەو ماوەیەی کە دەلەرزی و هەڵدەپلا، سەریم نایە سەر ڕانم. لێ مخابن، دوای ماوەیەکی زۆر کەم، خەمێکی تازە بەرۆکی گرتم، نۆرەفێیەکی توندتر لە هیی یەکەم، گرتی، دوو دانە سەعاتی پێوە بوو تا بەدەم هاوارەوە بەئاستەم وەخۆ هاتەوە و منی ناسییەوە. بەڕاستی دیمەنێکی ترسناک بوو، زۆرم خەفەت بۆ خوارد!"

دۆستۆیڤسکی، لەو بارەیەوە بۆ مایکۆڤ دەنووسێت: "هیچ شتێک لەوە ناخۆشتر نییە، کە مرۆڤ هەست بە لەرزین و شڵەقانی ئەعساب و مێشکی خۆی بکات، بەڕاستی تەحەمول ناکرێت. خەریکە ئەقڵ و هۆشی خۆم لەدەست دەدەم، توانای بیرکردنەوەم نامێنێ."

پزیشکان، ئامۆژگارییان کرد کە سەفەرێکی هەندەران بکات. ئانا، ئەم بیرۆکەیەی بەدڵ بوو، هەر نەبێ ماوەیەک لەم ژینگە نالەبارە خانەوادەییە دوور دەکەوێتەوە. دۆستۆیڤسکییش ئەم بیرۆکەیەی بەدڵ بوو. جۆرە هەلاتنێکی ماقووڵ بوو لەم ژینگە جەنجاڵ و پڕئاژاوەیە، بەتایبەتی کە خاوەن قەرزان، تەنگیان پێ هەڵچنیبوو و داوای قەرزەکانیان دەکردەوە.

بەڵام هەرکە بڕیاری سەفەرەکەی بە خانەوادەکە ڕاگەیاند، هەر هەموویان ناڕازی بوون. باشە بڕیاری نەدابوو کە ڤێلایەک بە کرێ بگرێت و هاوین هەموو خانەوادەکە، بۆ ئیسراحەت و پشوو، بۆ ئەوێندەر بەرێت. ئەگەر لەم بڕیارە ژێوان ببێتەوە، ئەوا دەبێ قەرەبوویان بکاتەوە و ئەوەندەیان پارە بداتێ، کە لە ماوەی سەفەرەکەی ئەودا پێی بژین. ئیدی هەر کەسە و بڕی پێویستیەکانی خۆی دیاری دەکات، تێکڕای پارەکە دەکاتە هەزار و سەد ڕۆبڵ.

بەڵام ئایەومایەی دۆستۆیڤسکی تەنیا هەزار ڕۆبڵ دەبێ. بە ژنەکەی دەڵێت: "ئانێتی ئازیز، دەبینی چارەنووس چ دژایەتییەکمان دەکات. ئەگەر هاوین بچینە سەفەری هەندەران، بەلای کەمەوە دوو هەزار ڕۆبڵمان دەوێ، حاڵی حازر تەنیا نیوەی ئەو بڕە پارەیەمان هەیە. خۆ ئەگەر لە ڕووسیادا بمێنینەوە، ئەوا دەتوانین بە شێنەیی و بە دڵنیاییەوە، ماوەی دوو مانگێک بەو پارەیە بژین."

لەم سەروبەندەدا، هەندێ جار خودانقەرزان دەهاتنە سەری و هەڕەشەی زیندانیکردنیان لێ دەکرد. بە خۆی لەم بارەیەوە دەنووسێت: "ڕەنگە زیندانیکردنی من لەسەر قەرزان، لە هەندێ ڕووەوە زۆر باش بوایە. چونکە دەمتوانی لە زیندان‌دا کەرەستە و بابەتی پێویست، لە ڕووداوە واقعییەکانی ژیانەوە بۆ نووسینی ڕۆمانێکی وەک یادگارییەکانی خانەی مردوان هەڵێنجم و فەراهەم بکەم. دەرامەتی ئەو کتێبە بەلای کەمەوە دەگەییە چوار پێنج هەزار ڕۆبڵ. بەڵام من تازە ژنم هێنابوو، ئاخۆ دەمتوانی لە خانەی تاراسۆڤدا (زیندانی قەرزاران)، تەحەمولی گەرمای هاوین بکەم."

ئیدی ئانا، بە ڕێتازەنیی دایکی، پێشنیاز بۆ دۆستۆیڤسکی دەکات هەرچیی کەلوپەل و جیازی خۆی هەیە، بۆ دابینکردنی خەرجی سەفەرەکەیان بخەنە بارمتە و ڕەهنەوە. ئانا حەز دەکات هەرچیی کەلوپەل و جیازی خۆی هەیە لەناوی ببات و لەم شەڕە خانەوادەییە بێئاکامە ڕزگار بێت. ئەمە جگە لەوەی ئەگەری ئەوە هەبوو، خاوەنقەرزان، لە هەر ئانوساتێکدا بەگرتنی بدەن و بیخەنە زیندانەوە. ئیدی هیچ چارێکیان نەبوو، دۆستۆیڤسکی بە نەبەدڵی، یەکەمین فیداکاریی ژنەکەی قبووڵ دەکات و مل بۆ ئەو واقعە دەدات.

لە بەرواری ١٢/٤دا، دەڵاڵان دێن بۆماڵیان، نرخی کەلوپەل و جیازییەکەی ئانا دەقەبڵێنن و لە ١٤/٤دا، سەعات پێنجی دوانیوەڕۆ، ژنومێرد لە شار وەدەر دەکەون و دوای چوار دانە ساڵ، ئەوسا بۆ ئەم شارە دەگەڕێنەوە.

بەشی هەشتەم

دۆستۆیڤسکی و گەمەی ڕۆڵێت

دۆستۆیڤسکی دەڵێت: "بە تەنیا بووم، بێ پارەوپوول، ئافرەتێکی گەنجم لەگەڵدا بوو، کە شاد و دڵخۆش، بە خوایشتی خۆی، بەگەڵم کەوتبوو تا سەفەری هەندەران بکات. بەڵام هەستم دەکرد ئەم خۆشی و شادییەی زادەی سادەدڵی و بێئەزموونیی بوو، ئەمەم زۆر لە بەر گران و ناخۆش بوو، ئەزیەتی دەدام، زۆر نیگەران بووم، خەمی ئەوەم بوو نەبا ئەم ژنە گەنجە لەگەڵ مندا هەست بە بێتاقەتی و بێزاری بکات."

جووتە ژنومێرد، لە سان پترۆسبۆرگەوە بەرەو بەرلین بەڕێ کەوتن. بە شاری ڤیلنادا بوورین. بەڵام بەرلین، وەک شارێکی چۆڵوهۆڵ، ساردوسڕ، تاقەتبەر هاتە بەر چاو دۆستۆیڤسکی. تەنیا چلوهەشت سەعاتێک لەم شارەدا مانەوە و بەلەز بەرەو شاری دریسدن ڕۆیشتن. دەنووسێت: "ئەم ئەڵمانییە خەمبار و گرژ و مۆن و پەستانە، بە تەواوەتی بێزاریان کردم." هەر کە گەیینە دریسد، دۆستۆیڤسکی شوقەیەکی سێ ژووری بە کرێ گرت و بەلەز شەپقەیەکی حەسیری سپیی ئیتاڵیی بۆ ژنەکەی کڕی، شەپقەکە بە نەواری ڕەش و لە شێوەی نەخشدا لێی نووسرا بوو "دوای من بکەوە". ئانا، لەو بارەیەوە، لە بیرەوەرییەکانیدا نووسیویەتی: "ئەوەی بەلامەوە سەیر بوو، مێردەکەم لە مامەڵە و کڕینی ئەو جۆرە شتانە بێتاقەت و بێزار نەدەبوو." دۆستۆیڤسکی، هەر زوو، بەرنامەیەکی جێگیری بۆ گوزەراندنی کاتەکەیان دانا. ئیدی بەگوێرەی ئەم بەرنامەیە، بە شەوان کاری نووسینی دەکرد، بە ڕۆژەوە سەعات یازدە لە خەو ڕادەبوو، شتێکی سووکی دەخوارد، لە سەعات دووی دوانیوەڕۆدا لەگەڵ ژنەکەیدا دەچوون بۆ گالێریی تابلۆیانی هونەری. ئیدی

لەوێ تابلۆی مادونای ڕوفائیل و تابلۆی مەسیح و پارچەدراوی تیتان و تابلۆی شکاری هونەرمەند ڕویسدائیلی بۆ ژنەکەی شرۆڤە دەکرد.

سەعات سێی پاشنیوەڕۆ، ژنومێرد پێکەوە لە خواردنگەیەکدا فراڤینیان دەخوارد و پاشماوەی ڕۆژەکەیان لە پارکێکی گەورەدا دەقەتاند و لەوێندەر گوێیان لە ئاواز و موزیکی سووکی یەکێک لە تیپە موزیکییەکان دەگرت.

ئانا، دەنووسێت: "فیۆدۆر، ڕۆشنبیرییەکی موزیکیی باشی هەبوو، بیتهۆڤن، مندیلیسۆن و ڕووسینی زۆر خۆش دەویستن و زۆری حورمەت دەگرتن، بەڵام حەزی لە مۆزارت نەدەکرد."

سەعات نۆی شەو، دۆستۆیڤسکی و ژنەکەی بۆ چاخواردنەوە، دەگەڕانەوە بۆ ماڵەکەی خۆیان. دۆستۆیڤسکی بەر لەوەی دەست بە کاری نووسین بکات، عادەتی وا بوو تاوێک کتێبی دەخوێندەوە. ئاناش دەفتەرێکی چکۆلەی دەردێنا و تێبینی و سەرنجە ڕۆژانەکانی خۆی بە هێما و ڕەمزێن ئیختیزالی دەنووسییەوە. ئەم دەفتەرە هەموو شتێکی تێدا بوو: یادداشتی سادە و جوان و عاتیفییانەی کیژێکی گەنج، جۆری ژەمە خواردنەکان، پارەی هێلکە و خواردنی دی، دەقی گوتوبێژ و دەمەتەقێیەکانی خۆیان، تووڕەبوونەکانی فیدیای ئازیز، باسی سەر و ڕوخساری هەندێ لە میوانانی خواردنگەکە و چۆنیەتیی دانیشتن و خواردن و خواردنەوەیان. ئەوەی سەیر بوو، لەو ماوەیەدا کە دۆستۆیڤسکی خەریکی نووسینی ڕۆمانی گەمژە بوو، ژنەکەی، هاوڕێکەی، هاودەمەکەی، مەحرەمی ڕازەکانی، ئەم جۆرە سەرنجانەی لە دەفتەرە چکۆلەکەیدا تۆمار دەکرد: "زوو لە خەو ڕابووم، هەستام، دەستم بە خۆشۆردن کرد، تەقوهۆڕی من، فیدیای لە خەو هەستاند، بەڵام لێم زویر نەبوو." یان دەینووسی: "دوێنێش، کە فیدیا شانەکەی خۆی دامێ، داوای لێ کردم ئاگام لێی بێ، بەڵام قژی من زۆر پڕ بوو و ئاڵۆزکابوو، ئیدی سێ دانی شانەکە شکا. دەستم بە گریان کرد، ئیدی لێبڕام بڕۆمە دەرێ، شانەکە لەگەڵ خۆمدا بەرم و تا شەوێ لە بازاڕا بسووڕێمەوە." دیارە لەم یادداشتانەی ئانادا، هیچ ئاماژەیەک بۆ لەدایکبوونی بەرهەمێکی تازە نییە.

ئانا لە دەرێی تاقیگەکەی دۆستۆیڤسکی، حەسارێکی لە دەوری خۆی کێشاوە و بۆ خۆی لەو حەسارەدا دەژی. ئانا دۆستۆیڤسکیی خۆش دەویست،

بێ ئەوەی لە هونەری نووسینی ئەو تێبگات. باشە ئەمە ژنی بابایەکی بەقاڵە، کە لە یادداشتەکانیدا هیچ قسەیەک یان ئاماژەیەک دەربارەی کارە ئەدەبییەکانی نییە؟ هەندێ جار دۆستۆیڤسکی بە ئانای دەگوت: "ئانێتی ئازیز، من ئامادەم دیارییەکی جوانت بۆ بکڕم، بەو مەرجەی پێم بڵێی بەو خەتە خواروخێچە، چیت لەو دەفتەری بیرەوەرییانەدا نووسیوە؟" ژارۆ، ئەگەر دەیزانی مێردەکەی چیی نووسیوە!

دەوروبەری نیوەشەو، فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ دەهات، بەر لەوەی بچێتە سەر کاری نووسین، ژنەکەی لە هەمێز دەگرت، ڕایدەمووسی، لە کەنار تەختەکەیدا ڕۆدەنیشت، ئەم شەودیدارانە پاداشتی ژنە گەنجەکەی بوو. ئانا، لەم بارەیەوە دەنووسێت: "ئەم دیدارانە بریتی بوون لە دەردەدڵی تایبەتی دوورودرێژ، هەندێ قسەی خۆشی ئاشقانە و دەستلەملانێ و ڕامووسان و نەوازشان و پێکەنین." سەرئەنجام کیژەی میهرەبان و سادەدڵی بە تەنیا جێ دەهێڵا و دەچوو بۆ ژووری کارەکەی خۆی، کە دەستنووسی ڕۆمانەکەی ئایندەی لەوێندەر چاوەڕوانی دەکرد.

دۆستۆیڤسکی بۆیە لە ڕووسیا هەڵاتبوو، تا بتوانێ کار بکات، بەڵام کارەکەی وەک پێویست نەدەچووە پێشێ. ئەم تاراوگە دڵخوازە، کە لە سەرەتاوە لە گیانی خۆش بوو، هەنووکە ئازاری دەدا. لەم بارەیەوە، لە نامەیەکدا بۆ مایکۆڤ دەنووسێت: "ڕووسیا، بۆ من زۆر پێویستە. ناتوانم دەستبەرداری بم، بۆ کارێ ئەدەبیی من زۆر پێویستە... لە دووریی ڕووسیا، وەک ماسییەک لە ئاوی دەربێنن، هێز و شنگم لە بەر دەبڕێت، لە پەلوپۆ دەکەوم و هیچ ئیشێکم لە بەر ناڕوات..."

بۆچی هاتووە بۆ دریسد؟ پارە لە کوێ بێنێ تا بۆ سان پتروسبۆرگ بگەڕێتەوە؟ تەنیا یەک ئومێدی هەیە، ئەویش یاری ڕۆلێتە. بەڵام زات ناکات ئەم بابەتە لای ژنەکەی باس بکات. بەڵام مجێزی تێک دەچێت، ئیدی شەڕ دەفرۆشێت، تووڕە دەبێ. نەفرەت لە خۆی و لە ژنهێنان دەکات، نەفرەت لە ئەڵمانیا دەکات. هەموو شتێکی لەبەرچاو دەکەوێت. نەفرەت لە دیمەنی چیا و چۆڵ و ئەرز و ئاسمان دەکات.

ئانا گریگۆریڤنا، لەو بارەیەوە دەڵێت: "ئیرادی لە هەموو شتێک دەگرت، بۆچی ڕاڕەو و باخچەکانی شار، شۆستە و شەقامەکان هەر هەمووی ڕاستەوڕاست دروست کراون، بۆچی لێرە حەوز و فوارەیان دروست کردووە، بۆچی ئەمە وا و ئەوە وایە."

ئەنجام، دوای ئەم هەنجەت و بیانوانە، لێ دەبڕێت گریێی دڵی بۆ ئانا بکاتەوە. ئانا بە نەبەدڵی قایل دەبێت، چونکە دەترسا ئەگەر قایل نەبێ لەگەڵیدا بەشەڕ بێت یا فێی لێ بێت. ژنەی تاین بە نەبەدڵی، بە پێچەوانەی مەیلی دڵ و ئەقڵی خۆی، پێشنیازی مێردەکەی قبووڵ دەکات. دۆستۆیڤسکی بە جۆرێ خولیا و کەڵکەڵەی قوماری دەکەوێتە سەر، کە ژنە گەنجەکەی بە تاقی تەنیا لەو شارە بێگانەیەدا، لە دریسدا بەجێ دێڵێت و بە خۆی دەڕوات بۆ هامبۆرگ. ئانا، دەنووسێت: "بڕیارە ئەگەر براوە بوو، بێت بە دووما تا پێکەوە بڕۆین بۆ هامبۆرگ و لەوێندەر بژین، خۆزگە وا دەبوو، چەند خۆش دەبوو! کێ دەزانێ، ڕەنگە نەچوونی بۆ ئەوێ زۆر باشتر بێ."

ئەنجام لە بەرواری ٥/١٦دا، سەعات سێی پاشنیوەڕۆ، لە کاتێکدا ژنەکەی بە چاوانی پڕ گریانەوە، تا وێستگە بەڕێی دەکات، بەرەو هامبۆرگ دەکەوێتە ڕێ. لە ڕۆژی ٥/١٧دا، هەر کە دەگاتە هامبۆرگ، لەوێندەرەوە نامەیەک بۆ ئانا دەنێرێت: "بۆچی ئانێتی ئازیزم بەجێ هێشت. من دەزانم کە شایستەی فریشتەیەکی وا میهرەبان نیم. فریشتەیەک وێڕای هەموو جوانی و پاکیزەیی و بێگەردی و دڵپاکیی خۆی، ئەوپەڕی متمانە و باوەڕی بە من هەیە، خۆیشم نازانم چۆن دڵم هات، چۆن توانیم تۆ بە تەنیا بەجێ بێڵم؟ ئاخر بۆ کوێ هاتووم؟ بۆچی هاتووم؟ خوا تۆی بە من داوە، تا لە ڕێگەی تۆی بەرز و باڵاوە، تۆی پاک و پاکیزە، گوناهە گەورەکانم پاک بکەمەوە... کەچی من بە ڕەفتاری گەوجانەی خۆم، ڕەفتاری وەک ئەم سەفەرەم، دڵی تۆ دەڕەنجێنم، ژیانت لێ تاڵ دەکەم."

لە بەرواری ٥/١٨دا، لە نامەیەکی دیدا بۆ ئانا دەڵێت: "لە بەیانیی ئەمڕۆوە دەستم بە یاری کردووە. لای نیوەڕۆ شازدە لێرم دۆڕاندبوو. دوای فراڤین گەڕامەوە سەر یاری، بەو ئومێدەی کە تا دەتوانم ئارامتر و ئاقڵانەتر یاری بکەم و ئیدی لە خوا بە زیاد بێ، چەندم دۆڕاندبوو هەموویم بەدەست

هێنایەوە و سەد فلورنی (دراوێکی زیوی هوڵاندییە)، زیادەشم بردەوە. دەمتوانی سێسەد فلورنی زیادەم هەبێ، چونکە زۆرم بردبووەوە، بەڵام تەماح گرتمی و یاریم کردەوە و بڕێکم لەو سەد فلورنە دۆڕاند. جا ئانێت گیان، هەنووکە گوێ لە من بگرە بزانە گەییومەتە چ بڕوا و ئەنجامگیرییەک: ئەگەر مرۆڤ ئاقڵ بیت، خاوەنی دڵێکی ڕەق، ساردوسڕ بێ، لە توانای بەشەر و یارتر و بەحەوسەڵەتر بێ، بێگومان دەتوانێ هەرچییەکی بوێ، بەدەستی بێنێ، بیباتەوە. جا من بە هێزێکی باڵاتر لە توانا و هێزی بەشەر، دەمەوێ ئاقڵانە بژیم."

بەڵام بێگومان ئەم هێزە میتابەشەرییە، پشتی تێدەکات، چونکە بۆ ڕۆژی دوایی نامەیەک بۆ ئانێتی ئازیزی دەنووسێت و دەڵێت: "دوێنێ بۆ من بە شێوەیەکی گشتی شووم بوو. لە ئیمکاناتی خۆم زیاترم دۆڕاند. فریشتەکەم، کەسێک کە ئەعسابێکی وەک منی هەبێت، نابێت یاریی قومار بکات. نزیکەی دە سەعاتی ڕەبەق یاریم کردووە، کە تەواو دۆڕابووم، وازم لە یاری هێنا... ئەمڕۆ، دەمەوێ بە دوا پارەیەک کە پێم ماوە، دوا هەوڵی خۆ بدەم، دوا دڵۆپی ئاو. حاڵی ئێمە بەڕاستی غەریب و سەیرە. ئایا هیچ خزم و کەسوکارێکی ئێمە لە سان پتروسبۆرگ، خەیاڵ دەکات کە ئێمە حاڵی حازر لە یەکدی دوورین، بە جودایی دەژین و بۆچی جیا بووینەتەوە؟"

جا بۆ ئەوەی کەمێک هێور بێتەوە و هەڵچوونەکەی دابمرکێتەوە، دەڕوات بۆ باخێکی گشتی، خۆی دەکات بە هۆڵێکی گشتیدا، گوێ لە موزیک دەگرێت، زۆر لە موزیکی دریسد باشتر بوو، عەزابی ویژدان نەخۆشی خستبوو. هەوڵی دەدا بڕوا بە خۆی بێنێ کە بۆیە قومار دەکات تا ئانێتی ئازیز و هەموو خانەوادەکەی لە پتروسبۆرگ، لە هەژاری و دەستکورتی ڕزگار بکات، بەڵام ناتوانێ لەوەی پتر درۆ لەگەڵ خۆیدا بکات، خۆی بخەڵەتێنێ: بەڕاستی ئالوودەی قومار ببوو، حەزی لێ دەکرد، قوماری لەپێناوی قوماردا دەکرد، لەپێناوی ئەو ساتە پڕ نیگەرانی و تاسەیەدا دەژیا، کە تۆپەکان دەرچووبوون، بە پێچاوپێچ دەخولانەوە، سەرنجی خەڵکیان بۆ خۆ ڕادەکێشا و جۆرەها ڕەنگیان دەنواند: ڕەش، سوور، جووت، تاک، برانەوە، دۆڕان... هەموو بوونی بە سوڕانەوە و چەرخەلەی ئەم تۆپانەوە بەندبوو. خۆشی و ئازار، دەچوون

بە یەکدا و بەوپەڕی گوشارەوە ئاوێتە دەبوون. هەستێکی زۆر توند گوشاری بۆ دێنێ، سەرتاپای لە ئارەقەدا هەڵدەکێشت، دەلەرزێ. بیر لە هیچ شتێک ناکاتەوە. لەچیرۆکی پیاوی ژێرزەمینەکەدا دەنوسێت: "من لە هەموو شوێنێکدا، بە درێژایی تەمەنم، سنوورانم بەزاندووە."

بەزاندنی سنوور، ڕیسککاری و ڕووبەڕووبوونەوەی مەترسییان، ڕیسککردن بە هەموو شتێک لەپێناوی هەموو شتێکدا، ئایا ئەمە تاکە ڕەوت و ڕێبازی ژیان نییە؟ وایە، بەڵام لەوێ، لە دریسدن، ژنێکی گەنج چاوەڕوان و نیگەرانی ئەوە، فرمێسکان دەڕێژێت و لە یادداشتنامە تایبەتییەکەی خۆیدا دەنووسێت: "دیسان دۆڕاوە! ئاخر چ شتیکی لەم کارە دەست دەکەوێ؟!"

دۆستۆیڤسکی لەناکاودا بە شێوەیەکی پەنهانی و سەیر وەخۆ دێتەوە، سەرزەنشتی بێ موبالاتییەکەی خۆی دەکات. لە دڵی خۆیدا بڕیار دەدات هەر کە شتێکی بردەوە، یەکسەر بگەڕێتەوە بۆ لای ئانا. لێ مخابن، لە بەرواری ٢٠/٥/دا، دەنووسێت: "ئەفسووس! من هێشتا لە هەمان شوێنی خۆمدام، بە دەوری خۆمدا دەسووڕێمەوە و هیچ ئەنجامێکم بەدەست نەهێناوە، تاکە یەک هەنگاو پێش ناکەوم. نازانم سبەینێ چیی بۆ من پێیە." سبەینێ هیچ شتێکی ئەوتۆی بۆ ئەو پێ نەبوو. لەو بارەیەوە دەنوسێت: "فریشتە ئازیزەکەم، دوێنێ هەستم بە ئازارێکی سەیر کرد، هەر کە لە نووسینی ئەم نامەیە بۆ تۆ بومەوە، یەکسەر چووم بۆ پۆستەخانە، لەوێ پێیان گوتم کە هیچ نامەیەکی تۆم بۆ نەهاتووە. ئەژنۆکانم کەوتنە لەرزین. وام هەست کرد کە تۆ زۆر نەخۆشیت، لە حاڵی مردندایت. نزیکەی یەک دانە سەعات لە باخێکدا پیاسەم کرد، ئازام دەلەرزی. ئەنجام چووم بۆ قومارخانەکە و هەرچیم پێ بوو، هەر هەموویم بە ڕۆڵێت دۆڕاند. ئیدی گەڕامەوە و ناچار سەعاتەکەم خستە بارمتە و ڕەهنەوە. گوێ بگرە، تەواو، قومار تەواو، بە زووترین کات دەگەڕێمەوە، هەر کە ئەم نامەیەت پێ گەیی، بیست ئەمپیریالێکم بۆ بنێرە تا پێی بگەڕێمەوە."

دۆستۆیڤسکی پاش ئەوەی ئەم نامە پاڕانەوەئامێزە دەنووسێت، دەگەڕێتەوە بۆ ڕۆڵێت، بیست گوڵدنی (پارەیەکی هۆڵاندییە) پێ دەبێت، دە گوڵدنیان دەخاتە قومارەوە، ئەم جارەیان بەخت ئاوڕی لێ دەداتەوە و سی فردریکی زێڕ (دەکاتە سێسەد گوڵدن) دەباتەوە، بەڵام لەجیاتیی ئەوەی

دەستبەردار بێ و هۆڵەکە بەجێ بێڵێ، عینادی دەکات و یاری دەکاتەوە و چیی بردبووەوە، هەمووی دەدۆڕێنێ. لەو بارەیەوە دەنووسێت: "من دەزانم، تۆ هیچ شتێکت لەدەست نایەت، تەنیا ئەوە نەبێ کە تەحەمولی دووریی من بکەیت. دەزانم زۆر نیگەرانی منی... ئازیزەکەم، کەمێک دان بە خۆتدا بگرە، ئاقڵانە بیر بکەوە، ڕۆحی من ئاسوودە نییە. خەم و پەژارەی دووری و جودایی تۆ نایەڵێت، کە دوای بردنەوەیەکی مامناوەندی هەستم و واز لەم گەمە نەعلەتییە بێنم و بۆ لای تۆ بگەڕێمەوە. تا ئێستا بیست کەڕەت گەییوومەتە ئەم بڕوایەی کە ئەگەر بە خوێنساردی، بە هێوری و ئاقڵانە یاری بکرێت، دۆڕان مەحاڵە."

ئانا گریگۆریڤنا بیست ئەمپریالی بۆ دەنێریت، لە بەرواری ٥/٢٥دا دەچێت بۆ وێستگەی قیتار، تا پێشوازیی مێردە دەستبڵاوەکەی بکات، بەڵام فیدیا لە قیتارەکەدا نابێت. ژنەی گەنج، وەک شێت بۆ شوێنی خۆی دەگەڕێتەوە و لەوێ نامەیەکی دەدەنێ کە بەرواری ٥/٢٤ی پێوەیە: "ئانا، دۆستەکەم، هاوسەرەکەم، بمبوورە، وا خەیاڵ نەکەی کە پیاوێکی خوێڕیم، بەڕەڵام. بەڵام بە هەرحاڵ تاوانێکم کردووە، ئەویش ئەوەیە هەر هەموو ئەو پارەیەم دۆڕاندووە کە تۆ بۆت ناردبووم. هەر هەمووی تا دوا فنیگیم (پارەیەکی ئەڵمانییە) دۆڕاندووە. دوێنێ ئەو پارەیەی تۆم پێگەیی و هەر دوێنێش دوا قرووشیم دۆڕاند. ئانێت، نازانم بە چ ڕوویەکەوە تەماشای تۆ بکەم، تۆ ڕات بەرانبەر بە من چییە، بەڕاستی نیگەرانی ئەوەم کە تۆ چۆن تەماشای من دەکەی و چ بیرێکت دەربارەی من هەیە. ئاە ئازیزەکەم، وا وێنا نەکەی کە ئەم گەندەڵییەی من چارەناپەزێرە. من لە قومار بێزارم، نەک لەمڕۆوە، بەڵکو دوێنێ و پێرێش هەر لە قومار بێزار بووم، هەر کە ئەم نامەیەی منت پێ گەیی دە ئەمپریالم بۆ بنێرە."

ئەنجام، دۆستۆیڤسکی لە بەرواری ٥/٢٧دا دەگاتەوە دریسدن. هاوسەرەکەی، لەسەر شۆستەی وێستگەکەدا چاوەڕوانی دەکات. دۆستۆیڤسکی بە ڕەنگی زەرد و چاوانی بەقووڵاچوو و ڕوخساری داتەکیوەوە، لە فارگۆنەکە دادەبەزێت. ئانا خۆی لە ئامێزی داوێت و لە یەکەم نیگاوە تێیدەگەیەنێ کە لە هەموو کەموکوڕی و کێماسییەکانی خۆش بووە.

هەر هەمان ڕۆژ، ئانا ئەو نامەیەی کە لە غیابی مێردەکەیدا وەریگرتبوو، دەدات بە دۆستۆیڤسکی. بەڵام ئانا، کە دەستخەتەکەی پۆلینی ناسیبووەوە، نامەکەی کردبووەوە و خوێندبوویەوە، بەڵام وەستایانە سەری نامەکەی نابووەوە. ئانا، لە ڕۆژانەیادداشتەکانی خۆیدا لەو بارەیەوە دەنووسێت: "ئەم نامەیە زۆر گەوجانە و زبر نووسرابوو، بە زەقی بچووکی و بێئەقڵیی ئەم ژنەی نیشان دەدا."

دۆستۆیڤسکی نامەکە دەخوێنێتەوە، دەپەشۆکێ، ئانا کە غیرە گرتبووی، بە تۆبزی خۆی کۆنترۆڵ دەکرد و وای دەنواند کە ئاگای لە هیچ نییە.

دۆستۆیڤسکی لە نامەیەکدا بۆ مایکۆڤ دەڵێت: "ئانا سەلماندی کە زۆر لەوە مەندتر و ڕەسەنترە کە من وێنام دەکرد."

لەم ماوەیەدا، خەم و خولیا، پەشیمانی و بێزاری سەریان ژەنیبووە ناخی دۆستۆیڤسکی و مجێز و حەواسیان شێواندبوو. بیری لەو پارانە دەکردەوە کە بە ختوخۆڕایی دۆڕاندبوونی. گوناحی دۆڕاندنەکانی دەخستە ئەستۆی خۆی، هۆی دۆڕاندنەکانی دەگێڕایەوە بۆ پەلەپەل و شپرزەیی و نیگەرانیی خۆی. هەندێ جار بیری لەوە دەکردەوە، کە ئەو هەمووی دوو سێ ڕۆژێک یاریی کردووە، ئەویش بە دەستمایەکی کەمەوە، خۆزی دەخواست بیتوانیایە بۆ ماوەی دوو هەفتەیەک لە شارێکدا لا بدات کە قومارخانەی تێدا بێت و هەنگێ بە کەماڵی ئیسراحەت و ئارامی، بەختی خۆی تاقی بکاتەوە. کەواتە باشترین شت ئەوەیە بڕوات بۆ سویسرا و لە ڕێگە لە بادن بادن لا بدات، بە ئەقڵی خۆی ئەمە باشترین نەخشە بوو. نەخشەکە بە ژنەکەی دەڵێت و ژنەکەی قایل دەبێت. ئیدی دیار نییە ئەم قایلبوونەی لە بڕواوە دەبێت یان لە بێزارییەوە.

دۆستۆیڤسکی، هەر کە ڕەزامەندیی ئانای وەرگرت کە لە بادن بادن لا بدەن، ئاسوودە دەبێت و دەست بە نووسین دەکاتەوە. گوتارێک دەربارەی بیلینسکی دەنووسێت: "بەدەم نووسینی ئەم گوتارەوە ئارەقەم دەردەدا، هەناسەم تەنگ دەبوو... باوەڕ بکەن نووسینی دە لاپەڕەی ڕۆمانێکم، لە نووسینی ئەم گوتارە دوولاپەڕەییە پێ ئاسانتر بوو."

لەڕاستیدا، دۆستۆیڤسکی هێشتا ڕاوبۆچوونێکی ڕوون و دیاری سەبارەت بەم پیاوە نەبوو، کە هەندێ جار زۆری خۆش دەویست و ستایشی دەکرد و

هەندێ جار زۆری ڕق لێ بوو. لەلایەکەوە دەیویست منەتباریی خۆی سەبارەت بەم ڕەخنەگرە دەرببڕێت، کە لە سەرەتاوە ئەمی زۆر هان دابوو، بەڵام جۆرە کۆنەقینێکی هەر لە دڵدا مابوو و نەیدەهێشت قەدرزانیی خۆی سەبارەت بەو ڕەخنەگرە دەربڕێت. بە ناچاری پێنج کەڕەت ئەو گوتارە دەگۆڕێت و سەرلەنوێ دەینووسێتەوە.

دۆستۆیڤسکی هەر کە دەگاتەوە دریسد، نامەیەک بۆ کاتکۆڤ دەنووسێت و داوای لێ دەکات کە بۆ سەفەری سویسرا و ئیتاڵیا پێنجسەد ڕۆبڵی بۆ بنێرێت. پارەکەی پێ دەگات و لە بەرواری ٧/٣دا، ژنومێرد دریسد بەجێ دێڵن و بەرەو بادن بادن دەکەونە ڕێ.

دۆستۆیڤسکی لە بادن بادن هاوسەرەکەی لەگەڵ خۆیدا دەبات بۆ هۆڵی قومارخانەکان و چۆنیەتیی یاریی ڕۆلێتی بۆ شرۆڤە دەکات. ئیدی هەردووکیان یاری دەکەن، زووزوو دەبەنەوە و دەدۆڕێن. دۆستۆیڤسکی لە ڕۆژی دووەمی گەیشتنیدا بۆ بادن بادن، دە دۆکا (پارەیەکی زێڕی کۆنە) لەگەڵ خۆیدا دەبات و هاوسەرەکەی بە تەنێ لە ژووری هۆتێلدا بەجێ دێڵێ. سەعات چواری عەسر دەڕوات، سەعات حەوت هێشتا ئانا لەسەر تەختەکە ڕاکشاوە و دۆستۆیڤسکی نەگەڕاوەتەوە. لە داخ و کەسەردا وەک نەخۆش وایە... بەرەبەرە دونیا تاریک دەبێت و تاریکی چواردەوری دەگرێت. چاوەڕوان دەکات. ئەنجام دۆستۆیڤسکی سەعات یازدەی شەو دەگەڕێتەوە. شپرزە و پەرێشان، سەروقژ ئاڵۆزکاو، بوینباخ خوار و خێچ و شل و شێواو، جلوبەرگ ناڕێکوپێک، پیس دۆڕاوە، بڕیار دەدات جزدانەکەی بە یەکجارەکی تووڕ بدات، چونکە پێی وایە ئەم جزدانە شوومە و پێوەی نایەت.

ڕۆژی دووەم، هەمان تاس و حەمام، هەمان بەرنامە دووبارە دەبێتەوە. بە پێنج دۆکاوە دەڕوات بۆ گازینۆ. ئانا چاوەڕوانی دەکات، مێردەکەی دەگەڕێتەوە. ئانا لە یادداشتنامەکەیدا دەنووسێت: "لێم پرسیی دۆڕاوی؟ بە نیگەرانی و پەشۆکاوی وەڵامی دایەوە: 'بەڵێ، دۆڕام.'" لە ماوەی ئەو دە ڕۆژەی کە لەم شارەدا مانەوە، دۆستۆیڤسکی جگە لە پارەی گیرفانی خۆی، هەرچییەکی دیکەی ژنەکەشی هەبوو، هەرهەمووی دۆڕاند و بەفیڕۆ دا. ئیدی ژیانێکی بێسەروبە رو شێتانە دەبەنە سەر، ئەم ژیانە بێسەروبەر و پەشێوە

نزیکەی مانگێکی ڕەبەق بەردەوام دەبێ. فیدیا، ئەڵقەی زەماوەندەکەی لە بانکی ئیسعافدا دەخاتە بارمتەوە. یاری دەکات، دەدۆڕێ، دەباتەوە، ئەڵقەکە لە ڕەهن دەردێنێ، دووبارە دەیخاتە بارمتەوە. بۆ هۆتێل دەگەڕێتەوە، ڕەنگ زەرد و لێوبەبار، پەشێو و پەرێشانە. ئانا کە بەو حاڵەوە دەیبینێ، وا وێنا دەکات هەرچیی پێ بووە دۆڕاندوویەتی. بەڵام چلوشەش سکەی زێڕ دەردێنێ، بە شادییەکی پڕ هەڵچوونەوە، هەموو قۆناغەکانی گەمەکە بۆ ژنە گەنجەکەی شرۆڤە دەکات: "شانس و بەختێکی سەیر و باوەڕنەکردەنی ڕووی تێکردبووم، دەستم دەخستە سەر هەر خانەیەک، براوە دەبوو، هەموو ئەوانەی کە لەوێ بوون، سەیریان لەم شانسەی من سووڕ مابوو." ئانا بە وردی گوێی لێ دەگرت، ستایشی دەکات. لە دەفتەری بیرەوەرییەکانیدا دەنووسێت: "چەند خۆشە! ئیدی ژیانمان بۆ ماوەیەک دابین دەبێت." بەڵام دەمەوئێوارە، مێردەکەی بە پەریشانی لەسەر کورسیی پارکێکدا دەبینێ، تووڕە و پەست، بێتاقەت و داهێزراو. دۆڕاوە، قوماربازان دەوریان داوە. ئەم جارەیان تووڕەیی و بیانووەکەی ئەمەیە کە دراوسێمێزەکەی کابرایەکی ئینگلیز بووە و بۆنێکی تیژی لە خۆی دابوو و بۆنی عەترەکە نەیهێشتبوو، کە دۆستۆیڤسکی ئەعسابی خۆی کۆنترۆڵ بکات و بە دروستی بیر بکاتەوە و خانەی دروست هەڵبژێرێت. بەڵام جارێکی دی بەخت بەدەمیەوە پێدەکەنێت و دەباتەوە و بەو بۆنەیەوە میوە و گوڵ و شیرینی دەکڕێت و دەبەخشێتەوە.

دۆستۆیڤسکی لە بەرواری ٧/١٥دا، خاوەنی چوار هەزار فرانک دەبێت. بەڵام دوای سێ دانە ڕۆژ، واتە لە ٧/١٨دا، جانتا چەرمەکەی خانەوادەکە، کە تایبەت بوو بە پارەی قومار و گەمە، تەنیا بیستوچوار سکەی زێڕی تێدا دەمێنێ. دۆستۆیڤسکی لە ماوەی چەند سەعاتێکدا ئەم تۆزە پارەیەش بەفیڕۆ دەدا. دەچێت بۆ لای ژنەکەی، لێی دەپاڕێتەوە کە شتێکی بەهاداری بداتێ تا لە بانکی ئیسعافدا بیخاتە بارمتەوە. ئانا، گوارەکانی لە گوێی دادەکەنێ، بۆ ساتێک تەماشایان دەکات، ڕۆندک لە چاوانی قەتیس دەمێنێ، بە کەسەرەوە دەیخاتە ناو دەستی مێردەکەیەوە، کە دەستی بۆ ڕاگرتبوو. ئانا لەو بارەیەوە دەنووسێت: "دۆستۆیڤسکی لە بەردەممدا بەچۆکدا هات، دەستەکانی

ڕاموسیم و گوتی لە ژیانیدا کەسی لە من باشتر، ڕۆحسووکتر، ئازیزتری نەبینیوە."

دۆستۆیڤسکی ژنەکەی بەجێ دێڵێ، لە کاتێکدا ژنەی داماو لەسەر کورسییەک دانیشتبوو و وەک منداڵ، بەدەم هەنسکهەڵدانەوە دەگریا، دەرگەکەی لەسەر دادەخات و دەڕوات. فیۆدۆر، لە ناخی خۆیدا هەست بە عەزابی ویژدان دەکات، گلەیی لە خۆی دەکات، خۆی سەرکۆنە دەکات: کەسێکی بەدکار و دز و خوێڕییە، بە خۆی ئەمە دەزانێ. کەچی ژێراوژێر و بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ و گۆنگ، لەزەت لەم دزێوکارییانەی خۆی دەبینێ. بە هەشتاو بەرەو بانکی ئیسعاف دەڕوات و لەوێندەرەوە بەرەو هۆڵی قومار. وەک تاوانبارێک دەلەرزێت. تا وەزعی دارایی خراپتر دەبێت، ماهووتە سەوزەکەی سەرمێزی قومارەکە، زیاتر بەرەو خۆی ڕایدەکێشێت. ئیدی لەم ساتانەدایە، کە قومار دەبێ بە شەڕ و پێکدادانی تەن بە تەن و دەستەویەخە لەگەڵ بەخت و یەغباڵدا. ئەگەر بردتەوە لە هەموو شتێک عەفوو دەکرێی، ئەگەر دۆڕایت، هەنگێ دەبی بە بکوژ و تاوانکار. ئەمە هەمان پرەنسیپ و بۆچوونی ڕاسکۆلنیکۆڤ بوو، پێش ئەوەی هەواڵەی زیندان و تاراوگە بکرێت. ئانا، لە بیرەوەرییەکانی خۆیدا نووسیویەتی: "دۆستۆیڤسکی پاش دوو سەعات گەڕایەوە. پارەی بەرەهندانی گوارەکانی دۆڕاندبوو. خۆی بەسەر کورسییەکدا دا و ویستی من لەسەر ئەژنۆکانی دابنێ، بەڵام من داخزیم و کەوتمە بەر پێیەکانی، ویستم هێوریی خۆ بپارێزم و ئەویش ئارام بکەمەوە. سوێندی بۆ خواردم کە ئەمە دوا گەمەی دەبێت و لە ئێستا بەدواوە ناچێ بەلای قوماردا و تەرکی دەکات. ڕوخساری لە نێو هەردوو دەستی ناو دەستی بە گریان و زاری کرد. بەڵێ، گریا، پێی گوتم: 'من دوا پارچە خشڵم لێت سەند، لێتم دزی، دۆڕاندم.'"

ئەم پیاوە زلە، بە چلوشەش ساڵ تەمەنەوە، ئەم نووسەرە بەنێوبانگە، لە هەنبەر ئەو کچە چکۆلەیەدا کە شووی پێ کرد بوو، وەک منداڵێک، بە خەتایەکی ناشیرینەوە گیرابێ، وەک خوێندکارێک بە قۆپییەوە گیرابێ، دەگریا ئەمما گریان! بەڵام بۆ سبەینێ دیسان پێنج فرانکی لە ژنەکەی سواڵ کرد و ئەڵقەی زەماوەندەکەی خۆی و ئەڵقەی ژنەکەی و حەمایلێکی ئەوی برد و

خستنیە بارمتەوە. ئێوارەی ٧/١٩، ئەوەندەی پارە بردەوە کە ئەڵقەکان لە ڕەهن و بارمتە دەربینێتەوە، بەڵام ڕۆژی دوایی، واتە ٧/٢٠، دیسان هەرچەندی پێ بوو هەرهەمووی دۆڕاندەوە. ناچار ئەڵقەکانی خستەوە بارمتە. لەم ماوەیەدا، ئانا نامەیەکی دایکی پێ دەگات، کە دەڵێت: "ئەگەر پارەکە بۆ ئاغای ک نەنێرینەوە، ئەو کەلوپەلانەمان کە لە ڕەهنی ئەودان، بۆ خۆی دەبات و لەکیسمان دەچن." دەنووسێت: "حەیفە، ئەو کەلوپەل و جیازیانەی کە دایکوباوکی من، بە هەزار زەحمەت پێکیانەوە نابوو و دابوویان بە من، بەو ئاسانییە لەدەستیان بدەین؟!" تازە لە خوێندنەوەی نامەکە ببووەوە کە دۆستۆیڤسکی خۆی وەژووردا دەکات. ڕەنگی زەرد، ڕوخسار گرژ، چاو سوور. "هەموو شتێک تەواو، ئایەومایەی دۆڕاندبوو، هێندە خەمبار بوو، دەترسام تووشی فێیەکە ببێتەوە."

نامەیان بۆ کاتکۆڤ و دایکی ئانا نارد. سێ سکەی زێڕیان لە گونجارۆڤی نووسەر قەرز کردبوو، کە بە مەبەستی ئیسراحەت و پشوودان بۆ بادن بادن هاتبوو. کەسێکیان دۆزییەوە کە لە هەنبەر پاڵتۆ و جلوبەرگاندا قەرزی دەدا. بابایەکی "جوولەکەی چکۆلە"یان بانگ کرد کە لە هەنبەر پاڵتۆکەی نووسەر حەوت فلورن، لە هەنبەر تەنوورەیەکی ئانادا، شەش فلورن و لە هەنبەر پارچە جلێکی کۆنەدا دوو فلورن قەرزی دانی، هەڵبەت ناچار بوون بە دزی ژنەی خاوەن ماڵەوە، ئەو جلکانە بەرنە دەرەوە. ئانا دەنووسێت: "ئەوەندەی لە توانامدا بوو جلەکانم لە بوخچەی بچووک دەنان و دۆستۆیڤسکی لە بن پاڵتۆکەی خۆی دەنان و دەیبردنە دەرەوە." دیسانەوە قومار، دۆڕان و بردنەوەی بچووک: "فیدیای بەلەنگاز مات و خەمین هاتەوە، گوتی یان شێت دەبێت، یان گوللەیەک بە خۆوە دەنێت و خۆی دەکوژێت."

پارەی ژنەی خاوەن ماڵیان نەدابوو، خواردونیان نەمابوو، تەنانەت چاشیان نەبوو. ژوورەکەیان ڕووتوڕەجاڵ، ساردە. کۆمەڵێک منداڵی هاروهاج لە مەیدانەکەی تەنیشتیاندا، کردبوویان بە هەراوزەنایەک ئەوسەری دیار نەبێت. کابرایەکی بەیتاڵ و ناڵبەند لە ژێر پەنجەرەی ژوورەکەی ئەواندا کاری دەکرد و ئیدی بەردەوام تەقوهۆڕی چەکوش و سندان، گوێی کاس دەکردن. ئەم تەقوهۆڕە بەردەوامە، گەرمای ناو دوکانی ناڵبەندەکە، کاغەزی بۆگەن و

نمساری قەد دیوارەکە، کە مێشومەگەزی دونیای لێ نیشتبوو، هێندەی دی ژیانیان لە ئانا کردبوو بە دۆزەخ. لە هەر سووچێکی ژوورەکەیاندا، جلێکی ژێرەوەی چڵکن کەوتبوو. ئانا هەڵدەستێت و بە ڕوخساری شەکەت و ماندوو و سیمای مردەڵەوە، ئەو جلانە کۆ دەکاتەوە دەکەوێتە شتنیان. دوای چەند ڕۆژێک، فیدیا بابی ئەوە دەباتەوە کە هەموو ئەو شتانەی کە خستبوویانە بارمتەوە، دەربێنێتەوە. ئانێت سەد و پەنجا ڕۆبڵی لە دایکیەوە پێ دەگات. دۆستۆیڤسکی پاش نانی شێوان دەڕوات تا گوارە و تەوقە و ئەڵقەکانیان لە ڕەهن دەربینێتەوە.

ئانا دەڵێت: "فیدیا سەعات هەشت گەڕایەوە، نائومێد و چاو بە گریان بەرەو ڕووی من هات و گوتی هەموو ئەو پارانەی کە دابوومێ تا شتەکان لە بارمتە دەربێنێتەوە، دۆڕاندووە. دیسان داوای پارەی لێ کردم کە شتەکان لە ڕەهن دەربێنێ، بەڵام چونکە باوەڕم پێی نەدەکرد، بە خۆم لەگەڵیدا ڕۆیشتم. بە درێژایی ڕێگە دەستەکانی ماچ دەکردم و داوای لێبوردنی لێ دەکردم، وەک ئەوەی بەڕاستی تاوان و خەتایەکی گەورەی کردبێ."

دۆستۆیڤسکی نامەیەک بۆ مایکۆڤ دەنێرێت: "ئانا، هەرچییەکی هەیە لە خشڵ و جلوبەرگ، هەرهەمووی خستووەتە ڕەهنەوە، تەحا لەو فریشەتەیە! چەند دڵخۆشیی من دەداتەوە، کە لەم شارە نەعلەتتیە، لەم بادن بادنە بێتاقەت بوو، مەگەر خوا بزانێ لەو دوو ژوورە چکۆلەیەدا کە لەسەر دوکانێکی ئاسنگەری بە کرێمان گرتبوون، چەند بێزار و بێتاقەت بوو!"

دۆستۆیڤسکی لە بادن بادندا جگە لە گونجارۆڤ، تاکە ڕووسێکی بینیبێ، تۆرگینیڤ بوو. دۆستۆیڤسکی لەمێژ بوو پەنجا تالیر بە تۆرگینیڤ قەرزدار بوو. "تا ئێستا ئەو قەرزەم پێ نەداوەتەوە." ئانا مێردەکەی ئامۆژگاری دەکات کە بڕوات سەرێکی لێ بدات و بۆی بسەلمێنێ کە قەرزەکەی ئەوی فەرامۆش نەکردووە.

دۆستۆیڤسکی بە نەبەدڵی، بەگوێی ژنەکەی کرد. دۆستۆیڤسکی تۆرگینیڤی خۆش نەدەویست، بە جۆرێ ڕەفتاری دەکرد وەک ئەوەی میرزادەیەکی زۆر گەورە بێت، لە چاک و خۆشی و دەست و موچدا، خۆی زۆر بە گەورە دەزانی و گەورەنمایی دەکرد، کە دۆستۆیڤسکی ئەمەی بەدڵ نەبوو.

دۆستۆیڤسکی لەم ڕستەیەی دوا بەرهەمی تۆرگینیڤ، واتە دووکەڵ، ؛؛ئەگەر ڕووسیا لە سەر گۆی زەوی بسڕدرێتەوە، هیچ زیانێک بە هیچ شوێنێک ناکەوێ و تیرەی بەشەر بەر تۆفان و لافاوی ناکەوێ"، زۆر تووڕە و پەست بوو، هەرچیی دەکرد لە دڵی دەرنەدەچوو.

لەسەرەتای دیدارەکەیانەوە، مشتومڕ گەنگەشەیەکی توند دەکەوێتە نێوانیانەوە. دۆستۆیڤسکی دەڵێت: "پێی گوتم کە بە هیچ جۆرێک باوەڕی بە خوا نییە، بەڵام خواتە، ئەمە خواناسییە کە مەسیحی بە ئێمە داوە، کە دەکاتە نموونەی هەرە باڵا و نەمری تیرەی مرۆڤ. خۆ ئەگەر ڕێزی نەگرین، ناتوانین دەرکی بکەین و بێگومان ئەو ئایدیالی ئەبەدیی تیرەی بەشەرە. باشە تۆرگینیڤ، هرتزن، ئوتین، چرنیشڤسکی و هەموو ئەمانە چییان بە ئێمە بەخشیوە؟ هەر هەموو ئەمانە کۆمەڵگەیان شڵەقاندووە، هەر هەموویان خەڵکی لووتبەرز و خۆبەزلزان و خۆپەرست و گەوجن. وەک ئەوەن، پیاو لەخەوندا بیانبینێ. ئەمانە دڵیان بە چی خۆشە؟ ئاخر کێ دوایان دەکەوێ؟

ئەوەی کە مایەی ڕەفز و قبووڵنەکردن بوو لای دۆستۆیڤسکی، ئەوە بوو کە هەرچەندە تۆرگینیڤ بە دەمی ڕووسیای خۆش دەویست، بەڵام بە دڵ ڕقی لێی بوو: "تۆرگینیڤ، لە قسەکانیدا بە منی گوت، ئێمە دەبێت لە هەنبەر ئەڵمانەکاندا سەر دابنەوێنین. گوتی دونیا تەنیا یەک ڕێگەی لەبەر دەمە، ئەویش ڕێگەی شارستانیەتە. بۆیە هەر جۆرە هەوڵێکی جیا و سەربەخۆ و کە تایبەت بێ بە میللەتی ڕووس، سەرەتایی و گەوجانەیە. گوتی خەریکی نووسینی گوتارێکی درێژە دەربارەی سلاڤدۆستەکان. پێم گوت بۆ ئەوەی کارەکەی بە ئاسانی بچێتە پێشەوە، بنێرێت لە پاریسەوە عەینەکێکی دووربینی بۆ بێت. پرسیی بۆچی، وەڵامم دایەوە، چونکە لەم شوێنەتەوە زۆر دووریت لە ئێمەوە. دەبێ ڕووی عەینەکەکەت بکەیتە ڕووسیا و بە وردی تەماشای ئێمە بکەیت، دەنا ناتوانی ئێمە بە باشی ببینێ."

تۆرگینیڤ بەو قسانە سوور دەبێتەوە، لێوی خۆی دەگەزێت تا وەڵامی من نەداتەوە. بەڵام دۆستۆیڤسکی کە بیری دەکەوێتەوە دونیای ڕۆژنامەوانی بە باشی پێشوازییان لە ڕۆمانی دووکەڵ نەکردبوو، زۆر گەوجانە و بەوپەڕی سادەیی لەسەری دەڕوات: "من خەیاڵم نەدەکرد کە سەرنەکەوتنی دووکەڵ و

ئەو گوتارە نەرێنییانەی کە لەسەری نووسراون، بەم ڕادەیە تووڕەت بکەن. من دڵنیات دەکەم کە ئەمە گرنگ نییە و هیچ بایەخێکی نییە. هەر بیریشی لێ مەکەوە، تووڕە مەبە." تۆرگینیڤ، هاوار دەکات: "ئەوە تۆ چیتە! من هەرگیز تووڕە نیم و تووڕەش نابم!"

کاتێک کە دۆستۆیڤسکی دەیەوێ بابەتەکە بگۆڕێت و دەکەوێتە ئیرادگرتن لە ئەڵمانەکان، تۆرگینیڤ بە دەنگێک کە لە تووڕەییدا دەلەرزێت، هاوار دەکات: "دەزانی تۆ بەم قسە و بۆچوونانەت سووکایەتی بە من دەکەیت! ئەوە بزانە کە من بە یەکجارەکی ئاکنجیی ئێرە بووم و حاڵی حازر خۆم بە ئەڵمانی دەزانم، نەک ڕووس. بەڕاستی شانازی بەم هەڵوێستەی خۆشمەوە دەکەم."

دۆستۆیڤسکی، بۆ ماڵەکەی دەگەڕێتەوە. زۆر خۆشحاڵ دەبێت بەوەی کە ئەو ئەشرافزادەیەی تووڕە کردبوو، کە لە کونی خۆی هەڵگەڕابووەوە و حاشای لە نیشتمانی خۆی کردبوو.

لە سەرەتای مانگی ئابدا، کاتکۆڤ لەسەر داوای دۆستۆیڤسکی، سلفەیەکی پێنجسەد ڕۆبڵیی بۆ فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ دەنێرێت. ئیدی ژنومێرد کەمێک دەبووژێنەوە و دەتوانن سەفەر بۆ جنێڤ بکەن. دوای دانەوەی قەرزەکانیان، تەنیا سەد و چل فرانکیان بۆ دەمێنێتەوە. خەرجیی سەفەرەکەیان سەد فرانکە. دوای ئەوەی فیۆدۆر سەرێکی خێرای هۆڵی ڕۆلێت دەدات، پارەکەیان دێتە سەر سەد فرانک.

ئانا لەو بارەیەوە دەڵێت: "کە ئەو خەبەرەم زانی، زۆر پەست بووم. باشە دەشێت مرۆڤ بەم ڕادەیە خەمسارد و بێموبالات بێ؟ ویستم سەرزەنشتی بکەم، بەڵام کەوتە خاک و پام و داوای لێبوردنی لێ کردم."

بۆ دواجار، هەردوو گوارەکەی بە بڕی سەد و بیست فرانک خستە بارمتەوە و هەردوو ئەڵقەکەی بە بیست فرانک وەرگرتەوە. ئانا دەڵێت: "هەنگێ فیدیا ڕۆیی بۆ هۆڵی ڕۆلێت، تکام لێ کرد کە دوانەکەوێ و زوو بگەڕێتەوە. دوای بیست دەقیقەیەک گەڕایەوە، پێی گوتم پارەکانی بە تالیر گۆڕیوەتەوە و هەر هەمووی دۆڕاندووە. پێم گوت گوێی نەداتێ و بێ یارمەتیم بدات، تا جانتاکان بپێچینەوە."

بەشی نۆیەم

تاراوگە

کاتێک ژنومێرد گەیینە جنێف، تەنیا سی فرانکیان پێ مابوو. لە سیلەی هەردوو شەقامی گیوم تیل و بارتیلەدا، لە ماڵی دوو قەیرەکچدا ژوورێکی مۆبیلەداریان بە کرێ گرت. دوای چوار دانە ڕۆژ، لە دارای دونیادا تەنیا هەژدە فرانکیان پێ مابوو. ئومێدی ئەوەیان نەبوو لە هیچ شوێنێکەوە پارەیان بۆ بێت، تەنیا ئەو پەنجا ڕۆبڵە نەبێت کە دایکی ئانا، بەڵێنی دابوو بۆیان بنێرێت. ئیدی دۆستۆیڤسکی لێ دەبڕێت داوای کۆمەک و یارمەتی لە مایکۆڤی دوستی بکات.

"ئاپۆلۆنی ئازیز، من دەزانم کە تۆش پارەی کاشت لە بەردەستدا نییە. هەق نەبوو ڕووت لێ بنەم، بەڵام چی بکەم لە حاڵی غەرقبووندام، فریام نەکەوی، حاڵم شڕە." مایکۆڤ بە پەلە سەد و بیستوپێنج ڕۆبڵی بۆ دەنێرێت، کە لە ماوەیەکی زۆر کەمدا، وەک هەڵم دەچێت بە ئاسماندا و نامێنێ.

دۆستۆیڤسکی هەر کە دەگاتە جنێف، خێرا دەست بە کاری نووسین دەکاتەوە. ئەو گوتارەی کە دەربارەی بیلینسکی بناغەی دانابوو، تەواو دەکات. هەڵبەت ئەو گوتارە هەرگیز بڵاو نەبووەوە. کەوتە خوێندنەوەی ڕۆژنامانی ڕووسی، هەندێ بەرهەمی بەلزاک و جورج ساند دەخوێنێتەوە. هەروەها لە کۆنگرەی ئاشتیدا بەشداری دەکات. کە بە شەقامی مون بلادندا دەڕوات، گاریباڵدی دەبینێ. جادەکە بە جۆرەها لافیتە ڕازێنرابووەوە، قارەمانی ئیتاڵیایی، گاریباڵدی، لە نێو گالیسکەیەکی سەروالادا بە پێوە وەستابوو، کڵاوە چکۆلە عەنتیکەکەی بە دەستەوە گرتبوو، تەکانی دەدا و وەڵامی سڵاو و هووڕای جەماوەری خەڵکەکەی دەدایەوە. پاشان دۆستۆیڤسکی، لە هۆڵی

کۆنگرەکەدا، گوێی لە کۆمەڵێک گوتار دەبێت کە زۆریان پێ پەست و توورە دەبێت: "هەرگیز خەیاڵ ناکرێ، کە چۆن ئەم ئاغایانە، ئەم سۆسیالیست و شۆڕشگێڕانە، کە من بۆ یەکەم جار لە نزیکەوە و بە چاوی خۆم لە واقعدا دەمبینین نەک لە ناو کتێباندا، چۆن توانییان لە پشت تریبونەوە، ئەو هەموو درۆیە بۆ جەماوەرێکی پێنج هەزار کەسی هەڵڕێژن! قسە قۆڕ و بێمانا و هەڤدژگۆییەکانیان، سەریان لە پیاو دەشێواند. وێڕای ئەوەش، ئەم قسە بێمانایانە خەڵکانی زەحمەتکێشیان دەورووژاند. دیارە ئەمە مایەی داخ و کەسەران بوو. بەوە دەستیان پێ کرد، کە پێویستە بۆ بەربریاری تەناهی و ئاشتی لە دونیادا، بیر و باوەڕی مەسیحییەت لەنێو ببرێت، نەتەوە گەورەکان لەنێو ببرێن و نەتەوەێن بچووک بێنە ئاراوە. دەبێ سیستمی سەرمایەداری لەنێو ببرێت و سیستمی سۆسیالیستی جێگەی بگرێتەوە. هەڵبەت ئەم قسانەیان دەکرد بێ ئەوەی هیچ بەڵگەیەکیان پێ بێ کە پشتی پێ ببەستن."

زستان نزیک دەبووەوە، هەور بەری ئاسمانی دەگرت، با هەڵی دەکرد، خەڵکی بەلەز بە کوچەوکۆڵاناندا تێدەپەڕن. دۆستۆیڤسکی ئەم کەشوهەوا ناخۆشەی لە بەر گران بوو. نۆرەفێی لێ دەردەکەوتەوە، نەفرەتی لە هەموو شوێنێک، جگە لە وڵاتەکەی خۆی، دەکرد. "لێرەدا هەموو شتێک پووچە، نەفرەتئەنگێزە. هەموو مەست و سەرخۆش، تەنانەت لە لەندەنیشدا، ئەم هەموو مەست و ئالوودە و عەربەدەچیانە، نییە. لێرەدا هەر تاوێرەبەردێکیان بەلاوە جوان و مەزن و بایەخدارە. کە لێرە لە کەسێک دەپرسیت فلان شەقام لە کوێیە، وەڵامت دەدەنەوە، تەماشا بەڕێز، ڕاست دەڕۆی کاتێک لەو سەرچاوە جوانە نزیک دەبیتەوە پێچ دەکەیتەوە... ئەو سەرچاوە جوان و مەزنەش بریتی بوو لە حەوز و فوارەیەکی بچووک، کە بە ستایل و شێوازی ڕوکوکۆ دروست کرابوو. هیچ جۆرە ناسکییەکی هونەریی تێدا نەبوو. بەڵام ئەوەی کە قسەی بۆ دەکردیت، ئەو دەرفەتەی لەکیس نەدەدا و بە شانازییەوە بۆی باس دەکردیت. لە کاتێکدا داوات دەکرد شەقامێکت پێ پیشان بدات و تەواو. باخەکانی ئینگلیزیش، لە مەیدان و یاریگا بە ڕواڵەت پەڕپووتەکانی مۆسکۆ باشتر نەبوون. بە شێوەیەکی گشتی ئەم شارە پەرستگەی بێزاری و بێتاقەتییە."

که دۆستۆیڤسکی بەو شێوەیە مجێزی تێک دەچێت، ژنەکەی پێشنیاز دەکات کە بڕوات بۆ شاری ئاوی مەعدەنیی ساکسون کی بان، کە نزیکەی سەد کیلۆمەتریک لە جنێفەوە دوور دەبێت و هۆڵی قومارخانەکانی لە دونیادا بەنێوبانگ بوون. ئانا، دەزانێت کە پێویستە مێردەکەی بڕێک پارە بدۆڕێنێ و تووشی عەزابی ویژدان ببێت، بۆ ئەوەی دووبارە بگەڕێتەوە سەر کاری نووسین. یاریی ڕۆڵێت و دۆڕاندنی پەیتاپەیتا، بە شێوەیەکی سەیر ئارامی دەکردەوە. دووبارە متمانەی بە خۆی پەیدا دەکرد. بیری لەوە دەکردەوە، بە کارێکی هونەریی خێرا و جیددی، قەرەبووی ناکامییەکانی خۆی بکاتەوە.

کاتێک ژنەکەی پێشنیازی دەکرد، کە جارێکی دیکە بەختی خۆی لە گەمەدا تاقی بکاتەوە، بە خۆشحاڵییەوە بەگوێی دەکرد. لە بەرواری ١٠/٥دا دەگاتە ساکسون لی بان، هەڵبەت بەرنامەی وا دەبێت، ڕۆژی دوایی، دوای یەک گێم یاریی ڕۆڵێت، بگەڕێتەوە. بەڵام لە بەرواری ١٨٦٧/١٠/٦دا، نامەیەک بۆ ژنەکەی دەنێرێت: "ئانێت گیان، بەڕاستی من کابرایەکی گەوج و غەشیمم. دوێشەو سەعات دە، هەزار و سێسەد فرانکی کاشم بردبووەوە، ئەمڕۆکە تاکە یەک کوپیکم پێ نییە. هەرهەموویم دۆڕاند. هۆیەکەشی ئەمە بوو کە ئەم گارسۆنە خوێڕییەی هۆتێلی ساکسن لی بان بەیانی لە وەختدا بێداری نەکردبوومەوە تا بتوانم بە شەمەندەفەری سەعات یازدە بۆ جنێف بێمەوە. ئیدی تا سەعات یازدە و نیو لە خەو مام. کە لە خەو ڕابووم، سەیرم کرد، هیچ چارێکم نییە و دەبێ چاوەڕوانی قیتاری سەعات پێنج بکەم. ئیدی بۆ بێتاقەتی، سەعات دووی پاشنیوەڕۆ، چووم بۆ هۆڵی یاری و هەرچیم پێ بوو دۆڕاندم و هەستامە سەر پێیان."

پێشبینییەکانی ئانا دروست بوون؛ دۆستۆیڤسکی هەر کە گەڕایەوە، بە گوڕ و تاوێکی زۆر جیددی دەستی بە کاری نووسین کرد. هەوەڵ جار دەستی بە نووسینی چیرۆکێکی سادە کرد، چیرۆکێکی دوور لە هەر مانا و تێمەیەکی فەلسەفی و لایەنی ئەخلاقی، "چیرۆکێک دەربارەی چەند ڕووداوێک و کۆمەڵێک کارەکتەر کە خۆبەخۆ بجووڵێن و بەگوێرەی هیچ بیر و فەلسەفەیەکی دیاریکراو و تایبەتی، ئاڕاستە نەکرێن".

هەڵبەت دەیویست لە نووسینەکەی خۆیدا سوود لە مەسەلە و ڕووداوەکەی ئومیتزکی ببینێ، کە لە ڕۆژنامەی بانگدا خوێندبوویەوە. مەسەلەکەش ئەمە بوو کە کیژێک لە لایەن داکوبابیەوە، سووکایەتیی پێ دەکرێت و ئەویش چوار جار هەوڵ دەدات ماڵەکەی خۆیان بسووتێنێ. بەڵام ئەمە تەنیا خاڵی دەستپێکە و هیچی دی. لی دۆستۆیڤسکی لەوە بێتاقەت دەبێ کە ناتوانێ هیچ زیادەیەک بۆ ئەم بابەتە واقعییە بکات.

دۆستۆیڤسکی لە بەرواری ٢/١٧دا، دوای ئەوەی کار و نەخۆشی تەواو ماندووی دەکەن، دەگەڕێتەوە بۆ ساکسون لی بان. "ئاە گیانەکەم، نەدەبوا ڕێگەم بدەیت بچمە ڕۆلێت! چونکە هەر کە لە مێزی یارییەکە نزیک دەبمەوە، ئیدی دڵم لە لێدان دەوەستێ، قەڵەمی دەست و پێم دەشکێ. ئەژنۆم دەلەرزێ. ئازام وەک بەفر سارد دادێ. من سەعات چوار کەم چارەک گەییمەوە ئێرە، یەکسەر زانیم کە ڕۆلێت سەعات پێنج دادەخرێ. هەوەڵ جار وام دەزانی سەعات چوار دادەخرێت. کەواتە یەک سەعاتی ڕەبەق وەختم بە دەستەوە بوو. ئیدی بە هەشتاو خۆم گەیاندە ئەوێندەر. لە گێمی یەکەمدا و لە ڕێوە پەنجا فرانکم دۆڕاند، پاشان نەک هەر زووبەزوو پەنجا فرانکەکەم بردەوە، بەڵکو شتێک زیادەشم بردەوە، نەمزانی چەندی زیادەم بردەوە، چونکە پارەکەم نەژمارد. دوای ئەوە دۆڕان دەستی پێ کرد، جا دۆڕان نەک گاڵتە؛ هەرچیم پێ بوو، دۆڕاندم، بەڵام لەناکاودا و لە دوا گێمدا جگە لە سەد و بیستوپێنج فرانکەکەی خۆم، سەد و دە فرانکی زیادەشم بردەوە. یانی حاڵی حازر من خاوەنی دووسەد و سیوپێنج فرانکم. ئانێتی ئازیزم، لە دڵی خۆدا گوتم هەق نییە سەد فرانکێک بۆ تۆ بنێرم؟بەڵام ئەمە کەمە، پێویستە بەلای کەمەوە دووسەد فرانکت بۆ بنێرم. بەڵام لەلایەکی دیکەوە بەڵێنم بە خۆ داوە، ئەمشەو لە سەعات هەشتەوە تا یازدە ببم بە جوولەکەی ڕاستەقینە، زۆر ئاقڵانە قومار بکەم. سوێندت بۆ دەخۆم. بە هیوای دیداری ئەسەح لە ڕۆژی سێشەممەدا." بەڵام لە ڕۆژی دووشەممەوە، ئیدی تۆنی دەمودووی دەگۆڕێ، دەنووسێت: "ئانێت گیان، هاوسەرە بێهاوتاکەم، هەرچیم هەبوو دۆڕاندم. ئاە فریشتەکەم، لێم زویر مەبە، خەمت نەبێ، دڵنیا بە بەم زوانە ئەو ڕۆژە دێت کە شایستەی تۆ بم، ئەویش ئەو کاتەیە کە وەک دزێکی چەپەڵ، وەک پیاوێکی

ناکەس تۆ تالان نەکەم. جا حالی حازر مەگەر زەمان، تەنیا زەمان فریامان بکەویت."

ئیدی ئەڵقەکەی و پالتۆ زستانییەکەی دەخاتە بارمتەوە و تەنیا پەنجا فرانکیکی دەوێ تا بتوانێ خۆی بگەیەنێتەوە جنیف. سەبارەت بە ئایندە، هەرچۆنێ بێ تەگبیریکی حالی خۆی دەکات: داوای یارمەتی لە کاتکۆڤ و لە ئۆگاریڤی شاعیر دەکات کە لە جنیف دەیبینێ، ئەگەر پێویست بکات خشڵەکانی ئانا دەخاتە بارمتەوە.

نامە بۆ هاوسەرەکەی دەنووسێت: "خەمت نەبێ، هەموو شتەکان چاک دەکەم، قەرەبوویان دەکەمەوە، کەڕەتی پێشووش بە تەواوەتی نابووت بووین، بەلام ئێستا جۆرە ئومێدێک لە دلمدا دەدرەوشێتەوە... بیکە بە خاتری مەسیح، وا خەیاڵ نەکەی ئەو پەنجا فرانکەی کە بۆمی دەنێریت، دەکەم بە قومار."

ئەم جارەیان کە گەڕایەوە بۆ لای ئانا، ئەو گەرموگوڕییەی جارانی بۆ کاری نووسین نەبوو، بەلکو هەموو پێشەکی و دەستپێکی ئەو ڕۆمانەشی، کە نووسیبووی، هەڵوەشاندەوە. دوای ئەوەی ڕۆمانەکەی خوێندەوە، بەدڵی نەبوو، ئەوەندەی بەلاوە خراپ بوو، دەستنووسەکەی سووتاند.

ئیدی نامەیەکی بۆ کاتکۆڤ نووسیی، کە مانگانە بڕی سەد ڕۆبڵی بە سلفە و پێشەکی لەجیاتیی بەرهەمەکانی بۆ بنێریت و بۆ مانگی دیسامبەر دووسەد ڕۆبڵی بۆ بنێریت. کاتکۆڤ کە پیاوێکی باش بوو، داواکەی جێبەجێ دەکات، بەو مەرجەی فیۆدۆر تا بەرواری ١٨٦٩/١/١، بەشی یەکەمی دەستنووسی ڕۆمانەکەی بداتێ. کات، ئاخروئۆخری مانگی کانوونی یەکەمە، هێشتا هیچ شتێک ئامادە نییە، بەلام بیرۆکەیەکی سەیر بە بیر و خەیاڵی دۆستۆیڤسکیدا هاتووە. لەو بارەیەوە نامەیەک بۆ کاتکۆڤ دەنووسێت، دەیەوێ باسی پیاوێک بکات کە لە هەموو ڕوویەکەوە، مایەی سەرنج و پەسەندی هەموان بێ، "بەلام لە ڕۆژگاری ئێمەدا، دۆزینەوەی پیاوی واهی زۆر ئەستەم و دژوارە. هەڵبەت تۆش هەمان ڕات هەیە. ئەم بیرۆکەیە لە ڕووی شێوەی هونەرییەوە لەلای من گەلاڵە بوو، بەلام بە شێوەیەکی سادە، دەبوایە لقوپۆی لێ بنرێ. بەلام نەگبەتی لەمەدایە، کە دەمەوێ دەست بە نووسینی ئەم بابەتە بکەم کە هێشتا بە دروستی نەخەملیوە و ئامادە نەبووە. من لە ڕۆلێتدا ڕیسکم کرد، دەمەوێ

لەم کارەشدا ڕیسک بکەم. ڕەنگە بەدەم نووسینەوە، بەرەبەرە بخەملێت و پێ بگات، دەنا ئەوە دەرناچێت کە دەمەوێ".

ئیدی بەرەبەرە نەخشە و سکێچی ڕۆمانی ناوبراو ڕوون دەبێتەوە و قالبی خۆی وەردەگرێت و دەکەوێتە بەرچاوان: لەپاڵ قارەمانە پیاوەکەدا، قارەمانێکی ژن و کۆمەڵێک کارەکتەرێن دی دەردەکەون و لەناو چیرۆکەکەدا ڕەگ و ڕیشە دادەکوتن و گەشە دەکەن.

"بەشی یەکەمیم بەلاوە لاوازە، بە هەرحاڵ، زەرەرێکمان نەکردووە... بەشی یەکەم تەنیا دەستپێک و پێشەکییە... ئەم ڕۆمانە ناو دەنەم گەمژە..."

دۆستۆیڤسکی لە نامەیەکی دیدا، ئەو کێشە و گرفتانە ڕوون دەکاتەوە کە لەوێنەگرتنی ئەم قارەمان یان شاقارەمانەدا دێنە ڕێی و بەرۆکی دەگرن: "لە هەموو دونیادا، تەنیا یەک سیما و ڕوخسار هەیە کە بە تەواوەتی ئەرێنی بێ، ئەویش ڕوخساری حەزرەتی مەسیحە. لە ئەدەبیاتی مەسیحیدا، سەرکەوتووترین و پەسەندترین قارەمان، دۆنکیشۆتە. بەڵام بۆیە سەرکەوتوو و مایەی پەسەندە، چونکە لە هەمان کاتدا کارەکتەرێکی کۆمیدییە. بۆ نموونە پیکویکی قارەمانی یەکێک لە ڕۆمانەکانی دیکنزیش، هەرچەندە لە ڕووی هونەرییەوە زۆر لە خوار ئاستی دونکیشۆتەوەیە، مایەی پەسەندە، چونکە ئەویش کەسایەتییەکی کۆمیدییە. جان ڤالجانیش کارێکی جوان و سەرنجڕاکێشە، بەڵام ئەم قارەمانە، هاوخەمی و هاودەردیی خوێنەر لە ڕێگەی بێنەوایی خۆی و و بێدادیی جڤاکی و کۆمەڵایەتییەوە، دەهارووژێنێ. بەڵام لای من، لە کارەکەی مندا، هیچ شتێک نییە کە لەو ڕۆمانانە بچێت، بۆیە دەترسم تووشی شکستێکی وەها ببم، بە هیچ جۆرێ پاکانەی بۆ نەکرێت. ڕەنگە هەندێ هونەرکاری و جوانکاری لە کارەکەی مندا هەبێ، کە لای خەڵکانێک پەسەند بن، بەڵام ترسی ئەوەم هەیە بە شێوەیەکی گشتی، بێزارکەر بێت."

وای دێتە بەرچاو کە غەریبی، تاراوگە، هەژاری، نەخۆشی و هەرچی بەڵای دونیا هەیە، یەکیان گرتووە و پەلاماری ئەو دەدەن و بەسەریدا دادەبارن. ئەمە خۆی لە خۆیدا دەبێت بە هاندەری تا بە جیددی شان بداتە بەر کارەکەی و بیگەیەنێتە ئەنجامێک. کەشوهەوا ساردە، تەنیا یەک موغەیری خراپ لە ژوورەکەدا هەیە، کە ژوورەکە گەرم ناکاتەوە. پەنجەرەکانیش

دەبڵجام نین وەک لە ڕووسیادا باوە. هەرچەندە دۆستۆیڤسکی بەشی هەرە زۆری پارەکەی خەرجی کڕینی دار و سووتەمەنی دەکات، بەڵام پلەی گەرمای ژوورەکە قەت لە پێنج نمرە بەرزتر نابێتەوە. بەردەوام پاڵتۆ زستانییە قورسەکەی لە بەردایە. ئەو پارەیەی کە کاتکۆڤ بۆی دەنارد، لە هەوەڵین چەند ڕۆژی سەرەتای مانگدا تەواو دەبوو. ئیدی دیسان ڕێگەی بانکی ئیسعافی دەگرتەوە بەر. لە گەرمەی ئەم قەیرانە دەروونی و شەکەتییە جەستەییەدایە، کە خەبەرێکی خۆش دەگاتە گوێی دۆستۆیڤسکی، کە ئانا سکی هەیە.

نووسەر، لە خۆشیی ئەوەی کە بەو زوانە دەبێ بە باوک، لە پێستی خۆیدا ناهێورێ. دەنووسێت: "منداڵەکە هێشتا لەدایک نەببوو، کە خۆشمان دەویست." بڕیار دەدەن ئەگەر کیژ بێ، بە یادی سۆنیا مارمیلادۆڤی قارەمانی تاوان و سزاوە ناوی بنەن سۆنیا و ئەگەر کوڕ بوو، بە یادی براکەی فیۆدۆرەوە ناوی بنەن میشێل.

دۆستۆیڤسکی، ناچار لە خەرجیی ڕۆژانە دەگرێتەوە و مامان و پەرستارێک بە کرێ بۆ ژنەکەی دەگرێت. بە چەند ڕۆژێک پێش لەدایکبوونی منداڵەکە، تووشی حاڵەتێکی شێتیی ڕاستەقینە دەبێت، شەوێ تووشی نۆرەفێیەکی توند دەبێ، دوای بەسەرچوونی فێیەکە، خەوێکی قووڵی لێ دەکەوێت. ژنەکەی کە ژان دەیگرێت، بێداری دەکاتەوە. دۆستۆیڤسکی دەڵێ: "چەند بەزەییم پێتدا دێتەوە ئازیزەکەم." ئەوسا سەر دەنێتەوە سەر سەرینەکەی و خەوی لێ دەکەوێتەوە. بۆ بەیانی دەڕوات بەدوای ماماندا، بەڵام مامانەکە هێشتا لە خەو ڕانەببوو. بە توندی لە زەنگ دەدات، دەیکات بە هەڕ و گیڤێک کە ئەوسەری دیار نەبێت. دەیەوێت بە زووترین کات بیبات بۆ دیار ئانا. مامانەکە دەیبینێ و دەڵێت: "هێشتا حەوت هەشت سەعاتی ماوە، دوایی دەگەڕێمەوە بۆ لای."

بەڵام مامانەکە نەگەڕایەوە. دۆستۆیڤسکی جارێکی دی دەچێتەوە بەدووی مامانەکەدا، سەیر دەکات لەلای هەندێ لە دۆستانی خۆی خەریکی شێوخواردنە. دەیهێنێ بۆ لای ئانا. مامانەکە دیسان دەڵێت: "تا نیوەشەوێکی درەنگ منداڵەکەی نابێت." دەڕوات بەلای کاری خۆیەوە. دۆستۆیڤسکی لە

سەعات نۆی شەودا، بۆ جاری سێیەم دەڕوات بەدوای پیرەماماندا، تەماشا دەکات خەریکی لوتۆبازییە. پیرەژن کە دەیبینێ، هاوار دەکات: "ئۆف! ئامان لە دەست ئەم ڕووسانە!" وێڕای ئەوەش، لەگەڵ دۆستۆیڤسکیدا دەڕوات. بەڵام نایەڵێت دۆستۆیڤسکی بچێتە ئەو ژوورەوە کە ژنەکەی بەدەم دوا ژان و ژاری منداڵبوونەوە، دەتلایەوە. دۆستۆیڤسکی، لە ژوورەکەی تەنیشتەوە خۆی مەڵاس دەدات. لەوێندەر دەکەوێتە سەرچۆکان، دەست بە تازەژ و نزایان دەکات. لەناکاودا، لەنێو هاواری پڕ ژانی ژنەکەیەوە دەنگێکی نزمی بەرگوێ دەکەوی، دەنگی منداڵەکەیە. دۆستۆیڤسکی بە هەشتاو خۆی دەگەیەنێتە لای دەرگەکە، بە شان پاڵێکی پێوە دەنێت و دەیکاتەوە. بەسەر تەختەکەدا دادەنەوێتەوە و دەکەوێتە ڕاموسانی دەستە ناسکەکانی دایکە گەنجەکە. "کوڕە، وا نا؟" ژنەی پەرستار وەڵامی دەداتەوە: "کچە، کچێکی جوان."

منداڵەکە بە قوماتکراوی دەدەنە دەست دۆستۆیڤسکی، دۆستۆیڤسکی ماچی دەکات و هاوار دەکات: "ئانێت! تەماشا چەند جوانە!"

مامانەکە، کە سەری لەم هەموو شادی و خۆشییەی دۆستۆیڤسکی دەسووڕمێ، هاوار دەکات: "ئامان، لەم ڕووسانە!"

دۆستۆیڤسکی پاشان سوود لە حاڵەتی ئەم منداڵبوونە، بۆ وەسف و شرۆڤەی منداڵبوونی ژنەکەی شاتۆڤ لە ڕۆمانی شەیتانەکاندا دەبینێ. دەنووسێت: "شاتۆڤ، لە بەر خۆیەوە، بەدەم هەڵچوونەوە، مەیلەو وڕێنە دەکات: دوو کەس هەبوون، کەچی لەناکاودا، کەسی سێیەم پەیدا بوو، ڕۆحێکی تازە، تەواو، بێ کەموکوڕی هاتە ئاراوە، شتێک کە هیچ دەستێکی مرۆیی نەیتوانیوە شتی وەها بخوڵقێنێ، ئەمە فکرێکی تازە، ئەشقێکی تازەیە. ڕووداوێکی سەیرە، هیچ ڕووداوێک لە دونیادا لەم ڕووداوە گەورەتر نییە."

دۆستۆیڤسکی لە هەوەڵین ڕۆژەکانەوە، زۆری خۆش ویست، تا ڕادەی پەرستن خۆشی دەویست. دۆستۆیڤسکی دەگاتە ئەو حاڵەتەی کە دەڵێت، کیژەکەی لە ئێستاوە ئەو دەناسێت، بۆی دەگرژێتەوە، لێی تێدەگات. لە شۆردنی کچەکەدا ئامادە دەبێت، بە خۆی قوماتی دەکات و بە دەستی خۆی سنجاق لە پەراوێزی قوماتەکە دەدات و توندی دەکات. لە باوەشی دەگرێت و لە هەمێزیدا ڕایدەژەنێ و جۆلانەی پێ دەکات. ئەگەر بگری، یەکسەر قەڵەمەکە

دادەنێت و واز لە کاری نووسین دێنێ و شپرزە و نیگەران، بە هەشتاو بەرەو لای دەچێت.

لە نامەیەکدا بۆ مایکۆڤ دەنووسێت: "ئەم شتە چکۆلە سێ مانگانە وردیلەیە، کە بەقەد بابۆڵەنانێک دەبێت، هەنووکە شێوەی تایبەتی خۆی هەیە، دەنگ و ڕەنگی تایبەتی خۆی هەیە. ناگری، کە ماچی دەکەم چارەی خۆی گرژ ناکات، کە بەسەریدا دادەنەوەمەوە، لە گریان دەوەستێ."

ئەو پارەیەی کە کاتکۆڤ بۆی ناردبوو، درا بە مامان و پەرستارەکە و کرێ خانووەکەیان و هەر زوو تەواو بوو. بۆیە دۆستۆیڤسکی لەبەر نالەباریی حاڵی خۆیان، لێبڕا سەرێک لە ساکسون لی بان بدات و بۆ دواجار بەخت و شانسی خۆی تاقی بکاتەوە.

بەڵام ئەنجامەکە زوو دەردەکەوێت. دۆستۆیڤسکی لە بەرواری ٤/١٦دا نامەیەک بۆ ئانا دەنووسێت و دەڵێت: "ئانێت، فریشتەکەی من، هەرچییەکم پێ بوو دۆڕاندم. کە گەییمە ئێرە، چیم لە بەرکدا بوو، لە ماوەی نیو سەعاتدا دۆڕاندم! ئیستا نازانم چی بە تۆی فریشتەی ئاسمانی من بڵێم، کە دەبێ ئەو هەموو ئازارە بەدەست منەوە بکێشیت. ئانێت بمبوورە، من ژیانی تۆم تاڵ کردووە، ژارویم کردووە، بەڵام خوا بەوە ڕەحمی کردووە سۆنیات هەیە. من ئەڵقەکەم خستووەتە بارمتەوە. بە پەلە هەندێ پارەم بۆ بنێرە، بۆ قومار نا، دەمتوانی بەڵێنی ئەوەت بدەمێ، بەڵام هەرچی دەکەم و دەکۆشم، ناوێرم بەڵێنت بدەمێ، چونکە زۆر جار درۆم لەگەڵدا کردوویت. ئێستا سەد فرانک بۆ من بنێرە، بۆ خۆت بیست فرانکێک یان کەمتر دەمێنێتەوە. گرنگ نییە دەتوانی شتێک بخەیتە سەر ڕەهنەوە. بەڵام من گەرەکمە بە زووترین کات بۆ لای تۆ بگەڕێمەوە."

بەدەم چاوەڕوانیی گەیشتنی پارە لە جنێفەوە، ئەو پارەیەی کە لە ڕەهنی ئەڵقەکەیدا وەری گرتبوو، دەدۆڕێنێ و تەنیا پەنجا سەنتی پێ دەمێنێ. هەر ئەو ئێوارەیە نامەیەک بۆ ژنەکەی دەنووسێت: "هاوڕێکەم، ئەمە دوا وانە و عیبرەت دەبێت. عیبرەت و تۆبەی یەکجارەکی." لەسەری دەڕوات: "فریشتەکەم، ئەوە بزانە کە ئەگەر ئەم ڕووداوە دزێو و ناخۆشە نەبا، ئەگەر ئەو دووسەد و بیست فرانکەم بە ختوخۆڕایی نەدۆڕاندبا، مەحاڵ بوو بگەمە

ئەم بڕوا دروستە، بڕوایەک کە بە قازانجی هەمووومان دەبێت و ڕزگارم دەبێ. بەڵێ گیانەکەم، پێم وایە خوا بە ڕەحمەتی بەرینی خۆی، ئەم ڕووداوەی بۆ من پێش هێناوە. ئەم ڕووداوەی بۆیە بۆ ئەم قوماربازە بەدبەختە پێش هێناوە، تا ڕێگەی ڕاستی پێ پیشان بدات و لەو گیروفتانەی ڕزگار بکات و تۆ و سۆنیا و هەمووومان ڕزگار بکات و یارمەتیمان بدات کە ئایندەی خۆمان دابین بکەین."

نامەیەک بۆ کاتکۆڤ دەنووسێت و داوای لێبوردنی لێ دەکات کە هێشتا دەستنووسی ڕۆمانی گەمژەی بۆ نەناردووە و پێشنیازی ئەوەی بۆ دەکات لەبری ئەو سلفە و پارانەی کە بۆ ئەمی ناردووە، ئەم مافی چاپی دووەمی ڕۆمانەکەی خۆی بەو بدات. داوای لێ دەکات بە پەلە سێسەد ڕۆبڵی بۆ بنێرێت. ئەم پارەیەی کە بەر لە بەرواری ٥/١ دەگاتە جنێف، یارمەتیی دۆستۆیڤسکی و ژنەکەی دەدات کە بچنە ڤیڤی و لەوێندەر ئاکنجی ببن. کەشوهەوای ئەوێ لە جنێف خۆشتر دەبێ. دۆستۆیڤسکی بڕیار دەدات لەوێ کۆمەڵێک بەرهەمی باش و جیددی بنووسێت و کە لە نووسینی ڕۆمانەکەی بووەوە، ئیدی بە خێزانی بڕۆن بۆ ئیتاڵیا.

ئیدی خۆشحاڵ بەم پرۆژە تازەیەی، گەڕایەوە بۆ لای ژنەکەی. بەڵام دوای چەند ڕۆژێک، سۆنیای ساوا، لە چوونەدەرەوەیەکیاندا سەرمای دەبێت و تووشی کۆکە دەبێت. دەچنە لای دکتۆر و دکتۆرەکە دەڵێت هیچ نییە و جێگەی نیگەرانی نییە. ئیدی دۆستۆیڤسکی زۆر نیگەران دەبێت، دەستی ناچێتە کاری نووسین. بەردەوام بەدیار کیژەکەیەوە دادەنیشێت و بە نیگەرانییەوە چاودێریی دەکات. ئیدی ترسەکەی دێتە دی و سۆنیای ساوا لە ڕۆژی ٥/٢٤دا دەمرێت.

خەم و پەژارەی دۆستۆیڤسکی لە ڕادەبەدەر دەبێت، بەدیار تەرمە بچکۆلەکەوە، دەست بە شین و شەپۆڕ و گریە و زاری دەکات، بەسەر دەموچاوە چکۆلەکەی و دەستە وردیلەکانیەوە دادەنەوێتەوە و ماچبارانیان دەکات. ئیدی یارمەتیی ژنەکەی دەدات و سۆنیای چکۆلە لە کفنێکی سپییەوە دەپێچن و بە جوانی تەشریفاتی کفنودفنەکەی ئەنجام دەدەن. کە یەکەم

خاکەنازە گڵ دەخەنە گۆڕە چکۆلەکەوە، وا هەست دەکات جەزرەبەیەکی توند لە سینگ و بەرۆکی خۆی دەدرێ و بەڕاستی ئەو لە گۆڕ دەنەن.

هەموو خۆشی و ئاواتێکی ئایندەی، ئەم کچە بوو. ئایندەی بەج ۆرێ لە بەرچاوی خۆی بەرجەستە کردبوو، کە دەبنە خانەوادەیەکی سێ نەفەری. ئیدی شەوان بەدەم خوێندنەوە و بە جۆرەها خۆشیی دیکەوە، لەگەڵ سۆنیادا بەسەر دەبەن، بەڵام ئێستا هەموو ئەو خەیاڵە پڵاوانەی کەڕووی هەڵهێنابوو، ئەو چاوە ڕەشەی کاڵ ببووەوە. دۆستۆیڤسکی لە ژیانیدا هیچ خۆشییەکی ئەوتۆی نەبینیبوو، تازە ئەم خۆشی و شادییەی هاتبووە ڕێ و زۆر دڵی بەم منداڵە خۆش بوو، ئەوەندە دڵی بەم منداڵە خۆش بوو، هەستی دەکرد ژیانی تەواو گۆڕاوە و باش بووە، کەچی زەمانە ئەوەشی پێ ڕەوا نەبینی و کچەکەی مرد و ئیدی هەموو شتێک تەواو، لەمەودوا هەرگیز ئەو ڕوخسارە چکۆلە و جوانە نابینێتەوە، ئیدی برۆ تەنک و باریکەکانی نابینێتەوە، قامک بە ملە فینکەکەیدا ناهێنێ، ئیدی نەیدەتوانی منداڵێک لە جادەدا ببینێ و منداڵەکەی خۆی وەبیر نەیەتەوە.

ئەم بیرانە ئازاریان دەدا، ناخیان دەهەژاند، باوەڕیان لەق دەکرد و بۆ یەکەم جار دەیەوێ یاخی بێت و بەگژ قەدەر و چاوەنووسدا بچێتەوە. لە نامەیەکدا بۆ مایکۆڤ، دەنووسێت: "ئاپۆلۆن نیکۆلایۆڤیچ، چی تێدایە ئەگەر خۆشەویستیی من بۆ منداڵە نۆبەرەکەم، بەلای خەڵکانێکەوە مایەی پێکەنین بووبێ؟ چی تێدایە لە وەڵامی ئەو کەسانەدا کە پیرۆزباییان لێک ردبووم، وەڵامی پێکەنیناویم دابێتەوە؟ من تەنیا لای ئەوانە پێکەنیناوی هاتوومەتە بەرچاو، بەڵام بۆ تۆ، هەرچیم بوێ دەینووسم، ترسم نییە. بۆ دڵخۆشیی من پێم دەڵێن چ قەیدییە، منداڵی دیکەت دەبێت. بەڵام سۆنیا کوا؟ ئەو منداڵە چکۆلەیە کوا؟ کە ئامادە بووم لەپێناوی ئەودا لە خاچ بدرێم. من ئەم قسەیە لە ناخی دڵمەوە دەکەم، ئەگەر بمزانیبە بەو کارە دەتوانم زیندووی بکەمەوە، بێ چەندوچوون دەمکرد. بە هەرحاڵ، ژنەکەم لێرە کار و پیشەی بووە بە گریان، دوو سبەی ئەم گۆڕە بچووکەمان بەجێ دێڵین و لێرە دەڕۆین."

لە ئاخروئۆخری مانگی ئایاردا، دۆستۆیڤسکی و ژنەکەی جنێف بەجێ دێڵن، چونکە لێرەدا هەموو شتێک سۆنیایان وەبیر دەخاتەوە. بە دەریادا

دەڕۆن بۆ ڤیڤی، بەڵام لێرەش خەم و پەژارە بەرۆکی دۆستۆیڤسکی و ئانا بەر نادات و ژیانیان لە بەرچاو دەکەوێ. ئانا لە بیرەوەرییەکانی خۆیدا دەنووسێت: "هەرچی بیر و خەیاڵمان هەبوو، هەرچی قسە و باسمان هەبوو بە دەوری سۆنیادا دەسووڕایەوە. باسی ئەو ڕۆژە خۆشانەمان دەکرد، کە ئەو ژیانی ڕۆشن دەکردینەوە و ئێمە بەدیار بێشکەکەیەوە دادەنیشتین."

دۆستۆیڤسکی لەو بارەیەوە دەنووسێت: "من هەرگیز ئەم ئازارەم لەبیر ناچێتەوە، تەنانەت ئەگەر منداڵێکی دیکەشم ببێ، جێی ئەوم بۆ پڕ ناکاتەوە. نازانم چۆن دەتوانم منداڵی دووەمم خۆش بوێ. نازانم ئەو خۆشەویستییە لە کوێ بێنم. من پێویستم بە سۆنیایە. هەرچی دەکەم و دەکۆشم، باوەڕ ناکەم کە ئیدی ڕۆیی، لە ژیاندا نەماوە و جارێکی دی هەرگیز نایبینمەوە."

ئانا گریگۆریڤنا، شەوان بەدەم خەوی ناخۆشەوە، دەگریا، هاواری دەکرد، دایکی لە سان پترۆسبۆرگەوە هاتبوو و دڵخۆشیی دەردی دەدایەوە، بەڵام بێفایدە بوو. ڤیڤی شارێکی چکۆلە بوو، شوێنی گەشت و گەڕانی تێدا نەبوو. دیمەنی دەریاچە شین و بەتەمتومانەکەی، تێکەڵ بە کوێستانە سەر بە بەفرەکان دەبوو و بە ئاسمانەوە دەدرەوشانەوە. هەموو ئەم دیمەنە جوان و دڵگیرانە، کە بۆ جیهانگەڕان و گەشتیاران ئارامبەخش و دڵگیر بوون، سوکناییان بە دڵەی خەمینی دۆستۆیڤسکی نەدەبەخشی. خۆی و ژنەکەی نەخۆش کەوتن، وای خەیاڵ دەکرد تا ڕۆمانەکەی تەواو نەکات، چاک نابێتەوە و وەخۆ نایەتەوە: "من زۆر لە ڕۆمانەکەم بێزارم، دەستم تێیناچێ، بەڵام ناچارم کار بکەم، بە نەبەدڵی کار دەکەم. ئەگەر بتوانم ڕۆمانەکەم تەواو بکەم، هەنگێ چاک دەبمەوە، وەخۆ دێمەوە، دەنا تێدا دەچم، لێ دەبمەوە."

لەم ماوەیەدا، ئەو نامانەی کە بۆ ڕووسیای دەناردن، لە لایەن پۆلیس و ئاسایشی سان پترۆسبۆرگەوە، کۆنترۆڵ دەکران. سانسۆر و چاودێرییەکی توندی خرابووە سەر، ئەمە زۆری نیگەران دەکرد. ئیدی بۆی دەردەکەوێت کە تەنانەت کەشیشە ئەرتەدوکسییەکەی جنێفیش، پیاوی ئاسایشە و تاقیبی دەکات. دۆستۆیڤسکی نامەیەکی بێ ناو و واژۆی پێ دەگات و ئاگەداری دەکاتەوە، کە ئاگای لەخۆبی، هەرکە بگەڕێتەوە بۆ ڕووسیا، لە سنووردا، دەی پشکنن. هەر لەو ماوەیەدا کتێبێکی قەدەغە و یاساغی بە ناونیشانی

نهێنییەکانی کۆشکی تزاری لە لایەن کەسێکی نەناسەوە، بە پۆستەدا بۆ دەنێردرێت. لەم کتێبەدا ناوی دۆستۆیڤسکی و ژنی یەکەمی وەک دوو قارەمانی دوورخراوە لە وڵاتی خۆ، براوە. هەروەها لەم کتێبەدا باسی ئەوە کراوە کە دۆستۆیڤسکی مردووە و ژنەکەی پەنای وەبەر دێرێک بردووە. ئەم نامیلکە ئاڵۆز و بێ ناونیشانە دۆستۆیڤسکی زۆر پەست دەکات. داخۆیانێک دەربارەی ئەم کتێبە دەنووسێت و بە درۆی دەخاتەوە، بەڵام بۆ بڵاوکردنەوەی نانێرێت. ئێستاش ڕەشنووسی ئەم داخۆیانە ماوە کە دەڵێت: "تانە و بوختانان چەندیش ناماقووڵ و بێمانا و درۆ بێ، کاریگەریی خۆی هەر دەبێت."

دۆستۆیڤسکی و ژنەکەی لە هەوەڵی هەیڤی ئەیلوولدا لە سویسراوە بۆ ئیتاڵیا دەڕۆن. سەرەتا لە میلانۆ لا دەدەن، بەڵام چونکە میلانۆ شارێکی بەباران و هەوروهەڵا دەبێت، دۆستۆیڤسکی هەست بە بێتاقەتی دەکات و زوو بێزار دەبێ. لەوێ هیچ کتێبێکی ڕووسی دەست ناکەوێت، دەنووسێت: "لێرەدا هیچ بەرهەمێکی ڕووسی نییە، ئەوە بۆ شەش مانگ دەچێت نە کتێبێکی ڕووسی و نە ڕۆژنامەیەکی ڕووسیم بە چاو نەبینیوە. بیرۆکەی ڕۆمانی گەمژە بە تەواوەتی ڕەویوەتەوە."

داوا لە مایکۆڤی هاوڕێی دەکات کە لە خەبەر و باس و هەواڵەکانی ڕووسیای ئاگەدار بکاتەوە. مایکۆڤ هەواڵی دەرچوونی ڕۆژنامەیەکی تازەی بە ناوی ئەلەند پێ ڕادەگەیەنێ و ستراخۆڤ، کە جاران هاوکاریی لەگەڵ هەردوو ڕۆژنامەی زەمان و سەردەمدا دەکرد، سەرنووسەری ئەم ڕۆژنامەیەیە. دۆستۆیڤسکی بەم هەواڵە هەم خۆشحاڵ دەبێت و هەم پەست، چونکە هەردوو ڕۆژنامەی زەمان و سەردەم پەیوەندییان بەوەوە هەبوو. نامەیەک بۆ ستراخۆڤ دەنووسێت و دەڵێت: "کەواتە دەشێت بگوترێت کە کاری هاوبەشی نێوانمان بەفیڕۆ نەچووە. مایەی شانازییە ئەم کارە تازەیە لە هەمان شوێنەوە، دەست پێ بکا، کە ئێمە لێی دابڕاین."

دۆستۆیڤسکی و ژنەکەی لە میلانۆوە بۆ فلۆرەنسا دەڕۆن و لەوێندەر لە نزیکی پاڵاس پیتی، ماڵێک بە کرێ دەگرن و ئاکنجی دەبن. دۆستۆیڤسکی و

ژنەکەی هەردووکیان ئەم جێگۆڕکێیەیان پێ خۆش دەبێت و بە دووقۆڵی سەری کڵێسە و مۆزەخانەکانی شار دەدەن.

دۆستۆیڤسکی، بە تاسەوە، دەچێتە تەماشای بەرهەمەکانی ڕوفائیل، نیگارکێشی دڵخوازی خۆی و پڕ بە دڵ ستایشی بەرهەمەکانی دەکات. ئەنجام لەم شارەدا کتێبخانەیەک دەدۆزێتەوە، کە ڕۆژنامەی ڕووسیی دەبێت. لەوە بەدواوە هەموو ڕۆژێک، دەچێت بۆ ئەوێندەر و پاشنیوەڕان، لە هۆڵی خوێندنەوەی ئەو کتێبخانەیەدا بەسەر دەبات.

کاتکۆڤ، بە بەردەوامی و بە ڕێکوپێکی مانگانەکەی بۆ دەنێرێت. دۆستۆیڤسکی لەو ڕووەوە هیچ کێشەیەکی نابێت. نووسینی ڕۆمانەکە باش دەچێتە پێشێ. تەنانەت دۆستۆیڤسکی لێ دەبڕێت زووتر لە کاتی بڕیاردادەکە، ڕۆمانەکە تەواو بکات و ڕادەستی کاتکۆڤی بکات: "ئەگەر خوێنەرانێک هەبن پەیگیری گەمژە بکەن، کەمێک لە کۆتاییە چاوەڕواننەکراوەکەی سەریان دەسوورمێ، بەڵام ئەگەر کەمێک باش لێی ورد ببنەوە، تێدەگەن کە جگە لەو کۆتاییە، هیچ کۆتاییەکی دیکەی هەڵنەدەگرت."

بەشی دەیەم

گەمژە

گۆڤاری پەیکی ڕووسیا، لە هەوەڵی مانگی کانوونی دووەمی ساڵی ١٨٦٨وە کەوتە بڵاوکردنەوەی ڕۆمانی گەمژە. دۆستۆیڤسکی دەربارەی ئەم ڕۆمانەی خۆی دەیگوت، هەرگیز بابەتی لەمە دەوڵەمەندتر و گرنگتری لە هزر و بیری خۆیدا مالیجە و تاووتوێ نەکردووە، بەڵام نەیتوانیوە تەنانەت گوزارشت لە دە یەکی بیروبۆچوونەکانی خۆی بکات. لە ڕاستیدا ڕۆمانی گەمژە لەگەڵ شەیتانەکان و برایانی کارامازۆڤدا، بە یەکێک لە ڕۆمانە هەرە گرنگ و سەرەکییەکانی دێتە ژماردن. کورتەی ڕۆمانەکە بریتییە لە میرزادە میشکین، کەسێکی فێدارە، لە نەخۆشخانەیەکی سویسرا، کە پرۆفیسۆرێکی بەناوبانگ لە چاکەی خۆی و لە ڕووی بەزەیی و مرۆڤدوستییەوە، مالیجە و دەرمانی کردووە، دێتە دەرێ. هەتیوە، هەموو موڵک و ماڵەکەی بریتییە لە بوخچەیەکی چکۆلە کە جلوبەرگەکانی تێخستووە. هیچ شتێک لەمەڕ ژیان و گوزەران نازانێ، فڕی بە دونیاوە نییە. دکتۆرەکەی پێی گوتووە: "من بڕوای تەواوم هەیە کە تۆ منداڵێکی ڕاستەقینەیت، یانی منداڵ، بە هەموو مانای وشەی منداڵ. تۆ تەنیا بە قەد و قەڵافەتدا، گەورەیت. تۆ لە ڕووی گەشەکردنی ڕۆحی و دەروونییەوە، لە ڕووی تەبع و تەبیعەتەوە و بگرە لە ڕووی گەشەکردنی ئەقڵیشەوە، پیاوی تەواو نیت، ئەگەر شەست دانە ساڵیش بژیت، هەر بەم حاڵەوە دەمێنێ و گەورە نابیت."

ئەم منداڵە بیستوشەشساڵانە، کوڕێک بوو بەئەدەب، خاکەسار و بێفیز و دەعیە، شەرمن، دڵپاک و سادە. دەتوانی بڵێی نەژیابوو، یانی بەپراکتیکی مومارەسەی ژیانی نەکردبوو، هەموو ژیانی بە خەیاڵ و لە خەیاڵدا بردبووە

سەر، یانی لە دەرێی دیوار و چوارچێوەکانی کۆمەڵگەدا دەژیا، لە دەرێی هاوکێشەی لۆژیکی "دوو جاران دوو دەکاتە چوار" بوو. دوور بوو لە هەر تەماسێکی جڤاکی و کۆمەلایەتی. کە ڕێگەی دەکەوتە یەکێک لە شارە گەورە و قەرەباڵغ و پڕ حەشیمەتەکان و تێکەڵی خەڵکانی حیلەباز و تەمەعکار و حەسوود و بەغیل و داوێنپیس و لێبووک و هەمیشەمەست دەبوو، وەک غەوارەیەک یان میوانێکی ناوەخت دەهاتە بەرچاو.

کە دەگاتە شاری سان پتروسبۆرگ، یەکەم جار دەچێتە دیدەنیی جەنەڕاڵ ئیپانچین، کە دوورەخزمایەتییەکی لەگەڵیدا هەبوو. میرزادە میشکین بە ئومێدی ئەوە دەبێت کە جەنەڕاڵ هەندێ ئامۆژگاری و ڕێتازەنیی بکات و بیخاتە سەر سکەی کارێک و بۆ خۆ بژی.

بەڵام میرزادە میشکین، هەر کە لە تەنیایی و گۆشەگیرییەکەی خۆی وەدەر دەکەوێ و تەماس لەگەڵ خەڵکیدا پەیدا دەکات، شپرزەیی و دەستەپاچەیی و خەشیمییەکەی دەردەکەوێت. ئیدی ڕازی قسە لەگەڵ سکرتێرەکەی جەنەڕاڵدا دادەمەزرێنێ، کە بەرپرسی پێشوازیی میوانانە. ئیدی بە تانی قساندا دەچێت و نایبڕێتەوە. لە بەرچاوی سکرتێرەکەی جەنەڕاڵدا، کۆمەڵێک کاری ناشییانە ئەنجام دەدات. پاشان بەدەم خوتبەیەکی دوورودرێژەوە کە ئەزبەزی کردبوو، گوڵدانێکی چینی دەشکێنێ، ئەم گوڵدانە بۆ خۆی ڕەمز بوو، ڕەمزی دونیای مەتریال، کە میشکین گەرمی قسان دەبێت و دەکەوێتە ژێر باندۆر و کاریگەریی قسەکانی خۆیەوە، خۆی پێدا دەکێشێت و دەشکێت.

وێڕای ئەمەش، ئەم کابرای گوڵدانشکێنە، کەسێکە ڕۆحسووک و خۆشەویست. کەس بوغزی لێ هەڵناگرێت، بە فرەوێژیە سادەکانی خۆی، دەوروبەر وەڕەز و بێزار ناکات. زۆر بە سادەیی بە نەرمونیانی، بەدوور لە هەر بەدنیهادییەک، مامەڵە و بەرخورد لەگەڵ خەڵکیدا دەکات و بەمەش بەرانبەرەکەی لە هەر دژمنایەتییەک چەک دەکات. ڕاستە گاڵتەی پێ دەکەن، تەشەری لێ دەدەن، پێی پێدەکەنن، بەڵام هیچ گەوجاتی و هەڵەیەکی لێ ناگرن، وەک چۆن هەڵەی زمانەوانی لە بابایەکی بێگانە ناگرن، بەو ئاوایەش هیچ هەڵە و کەموکوڕییەک لەو ناگرن. وا هەست دەکەن بابایەکی غەریبی

بیانییە و خەڵکی ئێرە نییە، ماقووڵ نییە داوای لێ بکەن وەک ئەمان و بەگوێرەی دابونەریتی ئەمان ڕەفتار و هەڵسوکەوت بکات. بەڵام ئەم ڕێبوارە، ئەم غەوارەیە، کە لە یەکەم بەرخورددا وا دەردەکەوێت هیچ جۆرە خوێنەواری و ڕۆشنبیرییەکی نییە، لەڕاستیدا خاوەن خوێنەواری و ڕۆشنبیریی تایبەتی خۆیەتی. ڕۆشنبیری و زانیارییەکی ئەوتۆی هەیە، کە خەڵکانی ناو چوارچێوە و دیوارەکانی ئەم دونیایە، هەرگیز ناتوانن بگەن بە تۆزی پێیدا و پەی بەو فەرهەنگ و ڕۆشنبیرییە بەرن. ئەو فام و لۆژیکی تایبەتی خۆی هەیە. کیژەکەی جەنەڕاڵ پێی دەڵێت: "ئەقڵ و فامی سەرەکی و بنەڕەتیی تۆ، زۆر زیاتر لە هیی خەڵکانی دی، نەشونما و گەشەی کردووە. ئەقڵ و فامی تۆ لە ئاستێکدایە کە خەڵکی لە خەویشدا شتی وا بە خۆوە نابینن. جونکە دوو جۆرە ئەقڵ و فام هەیە، ئەقڵ و فامی سەرەکی و بنەڕەتی و ئەقڵ و فامی لاوەکی، وا نییە؟"

لەڕاستیدا، سەرانسەری ڕۆمانەکە تاکید لەسەر ئەم خاڵە دەکاتەوە کە "ئەقڵی سەرەکی بە تۆبزی بخرێتە قەڵمڕەوی ئەقڵی لاوەکییەوە". ئەم ئەقڵ و فامە سەرەکییە، کە لە دەرێی یاسا و فرمۆڵی هۆ و ئەنجام و ناکۆکی و هەڤدژییە، لە دەرێی هاوکێشەی ئەخلاقە، ئەقڵ و فامێکی نادیار و عاتیفییە، لە هەر شوێنێکدا، تۆو بدرێت، پەشێوی و نیگەرانیی لێ دەکەوێتەوە. میشکین وەک هەوایەکی تازە خۆی بەم هاماجە سنووردارەی کۆمەڵگەدا دەکات. لە هەوەڵەوە، بە تەوس و توانجەوە، بە ڕیشی خەنەوە، وەک کەسێکی زبر، پاشکەوتوو و بگرە گەمژە پێشوازی دەکرێت. کاتی خۆی دایکیشی بەو نەفەسە مامەڵەی لەتەکدا دەکرد کە گەمژە و گێلە. بەڵام ئەم گەمژەیە، ئەم پاشکەوتووە، پرەنسیپە هەرە جێگیر و سەرەکییەکانی کۆمەڵگە دەخاتە بەر پرسیار. ئەم مرۆڤە کە لە ڕووی دەروونی و سایکۆلۆژییەوە، لاواز و بێئەقڵ دەتازەنێ، خەڵکە ئاقڵەکە وا دار دەکات کە بیر بکەنەوە. کار گەییوەتە ئەمەی کە بوونی ئەم کابرا غەوارەیە، ئەم میوانی ناوەختە، ببێ بە زەرووری. خوا ئەو خوایەیە کە ئەم کابرا لاوازە، بێ ئەوەی بیەوێ، بەهێزەکان کەوی و ڕام دەکات. دڵنیایە کە هەموو ئەو خەڵکەی دەورەبەری، خەڵکانی باش و جوامێرن و هەموو ئەویان خۆش دەوێ. میشکین، بە هەمان نەفەسەوە مامەڵە لەتەک

ناڕەسەنان و پیاوخراپاندا دەکات، کە لەگەڵ خەڵکانی زۆر میهرەبان و دلۆڤان و پاکنیهاداندا دەیکات و بەم جۆرە خۆی لە شەڕی پیاوخراپان دوور دەگرێت و دۆست و یاران بۆ خۆی پەیدا دەکات.

ئیدی خەڵکەکە باش دەبن، چونکە ئەم ئاوای دەوێن. ئیدی بووە بە مەڵبەندی گۆڕینی هێز، دەبێتە مایەی سەرنج. خەڵکانی خۆپەسەند و لووتبەرز و بەفیز و دەعیە، لە سایەی سەری ئەوەوە، فێری خاکەساری و خۆشکێنی و ئەدەب دەبن. خەڵکانی خۆپەرست دەرگەی ڕۆحی خۆیان بە ڕووی تۆبە و پەشیمانیدا دەکەنەوە. ئەو خەڵکە بێزار و ناڕازییانەی کە هەر خوتە و بۆڵەیانە سەرلەنوێ، بێگەردی و سەفا و سادەیی منداڵیەتی وەدەست دێننەوە. دیدار و بەرخورد لەگەڵ ئەودا دەکاتە کارێک، کە کینە و شەرم و شەرمەزاری بۆ ماوەیەک لە بەرچاوی مرۆڤ بڕەوێتەوە. ئیدی ژیانی هەر کەسێک مانایەک پەیدا دەکات کە زەمینی نییە. لە ڕوانگەی خە،کییەوە، ئەو نموونەی بوونەوەری جیهانێکی دیکەیە. جیهانێکی دیکە کە دەشێت بۆ ئێمەش بێتە دی. ئەو کار لە هەموو ئەو کەسانە دەکات کە گوێ لە قسەکانی دەگرن یان دەیبینن. هەر کەسێک کە مامەڵەی لەتەکدا بکات و بیناسێت، ئیدی دەگۆڕێت، دەبێ بە کەسێکی دی. بەڵام ئەوانەی کە زیاتر دەکەونە ژێر کاریگەریی سیحر و ئەفسوونی ئەوەوە، زیاتر خەڵکانی بەزەبروزەنگ و گومڕان، ئەوانەن کە لە دابونەریتی کۆمەڵایەتی یاخی بوون، ئەوانەن کە سنوورانیان بەزاندووە. کێ بۆ یەکەم جار ئەوی ناسیی و لێی تێگەیی؟ ڕوگوژین، ئەو فرۆشیارە دڵڕەقەی کە لە کۆتایی ڕۆمانەکەدا، ماشقەکەی خۆی دەکوژێت. هەروەها ناستاسیاش، ژنە بەدکارەکە دەیناسێت. بۆچی؟ چونکە ئەوانە لە هەموو دابونەریتێکی باوی کۆمەڵایەتی دەرچووبوون. ئەوانە دیوارەکانیان بڕیبوو، ئەوانە بەڕاستی ڕێگەیەکیان گرتبووە بەر، کە لە دەرێی ئەو حەسارە بوو، کە جاران دەوری دابوون و تیایدا قەتیس مابوون. ئەوانەی کە کەوتبوونە سەر ئەم ڕێگەیە، لە هەوڵی ئەوەدا بوون ئازادی بەدەست بێنن. ئەوانەی کە گوناحیان کردبوو، خراپەیان کردبوو، لە حەقیقەتەوە نزیکترن، لەو کەسانە زیاتر شایستەی حەقیقەتن، کە هیچ هەوڵێکیان بۆ وەدەستهێنانی ئازادی نەداوە. ئەشق عوزر و هەنجەتی خۆی هەیە، ئەشق و هەڵچوون، ئەگەر تاوانکارانەش بێ، لە بێدەنگی

و نەجووڵان بایەخدارترە. هەڵبەت لەنێو دۆستەکانی میشکیندا، جگە لەوانەی کە لە "دونیا–زیندان" هەڵاتبوون، کە هێشتا نەهاتبوونە زیندانی جیهانەوە: منداڵان. منداڵان ڕۆحێکی نەرمی ئەوتۆیان هەیە کە ناچاری و گوشار نافامن. سنوور ناناسن، هێشتا دەرفەتی ئەوەیان بۆ نەڕەخساوە، کە حەسارێکی نەگۆڕ و جێگیر لە دەوری خۆ بکێشن، نۆڕینێکی سنووردار دەربارەی جیهان بەسەر خۆدا بسەپێنن. بۆ ئەوانە، هەموو شتێک لە جووڵاندایە، وەستان لەئارادا نییە. هەموو شتێک هەر خۆشبەختییە. هیچ شتێک بە هیچ شتێکی دیکەوە پەیوەست نییە، هە رشتێک دەتوانێ شتێکی دیکەی لێ ببێت. جا ئەم خەڵقەندە تازانە، ئەم "چۆلەکانە" بە تەبیعەت، خۆڕسک ئەو جۆرەن، کە خەڵکانی دی دوای ئەزموونانی تاڵ و ترسناک، وەک ئەوانیان لێ بێت. ئەوان لە باوەشی سروشتدا دەژین، نزیک لە خوا دەژین. پاشان، باوەڕ بە یاسا و ڕێسا و دابونەریتە مرۆڤانییەکان دێنن و هەنگێ بۆ وەدەستهێنانی ئازادی، هەموو ڕێگەیەک دەگرنە بەر، خۆ لە قەبەڵی ئازادی دەدەن. داکوبابی ئەوانە، مامۆستایانی ئەوان، هەر بە منداڵی پیریان دەکەن. دەکرێن بە زانا، بە هزرڤانی وشک و ساردوسڕ. بە بۆرژوایانی هەستیاری ئەوتۆ کە هەموو خەم و خولیایەکیان خۆشگوزەرانی بێ، دەکرێن بە دێو و دڕندە. بەڵام حاڵی حازر، چونکە هێشتا منداڵن، کەرەستەی خاون، بۆیە هاوڕێی میشکینن، میشکینیش وەک ئەوان بچووکێکی وێڵ و ونە لە سەرای گەوراندا. دەڵێت: "خەڵکانی گەورە نازانن کە هەندێ جار منداڵێک دەتوانێ سەبارەت بە دژوارترین مەسەلە، ئامۆژگاریی زۆر بەسوودی خەڵکی گەورە بکات. ئاه! خوایە! کاتێک ئەم باڵندە جوان و چکۆلەیە بەو هەموو شادی و متمانەیەوە تەماشای تۆ دەکات، چەند شەرم و شوورەییە، فریوی بدەی. من ناوم ناون باڵندەی بچووک، چۆلەکە، چونکە چۆلەکە، باشترین و جوانترین خەڵقەندەی سەر ڕووی زەویە... بەڵام سەبارەت بە تیبۆ (مامۆستای خوێندنگەکە) ڕق و کینەکەی تەنیا حەسوودی و غیرە بوو: لە سەرەتاوە سەری دەلەقاند و سەری لەوە دەسووڕما کە من هەرچییەکم دەگوت، منداڵەکان یەکسەر تێیدەگەیشتن، کەچی خۆی نەیدەتوانی، مەبەستەکانی خۆی لێیان بگەیەنێ.

پاشان، کاتێک من پێمگوت ئێمه، نه ئەو و نه من هیچ شتێکیان فێر ناکەین، بەڵکو بە پێچەوانەوە، ئەوان ئێمە فێر دەکەن، گاڵتەی پێ کردم."

هزرڤانان و زانایان بەرانبەر بە ئاسمان حەسارێکیان لە حەقیقەتی مرۆیی دروست کردووە و قوت کردووەتەوە، کە لە نوور و ڕووناکیی باڵایان مەحرووم دەکات. خۆبینی و خۆپەسەندیی تایبەتی ئەوان، لەمپەرێکی لەنێو ئەوان و حەقیقەتدا، چێ کردووە. "خوا، ئەوەی بۆ منداڵانی نواندووە و ڕون کردووەتەوە، لە ئەقڵمەندان و فامایانی پەنهان کردووە." ئینجیلی مەتی، بابی یازدە، ئایەتی پەنجاودوو)

لەنێو هەر هەموو ئەو شۆڕشگێڕ و ئەو یاخییانەدا، جۆرە برایەتییەکی پەنهان و سەیر هەیە. ئەمانە کە لە دونیای دوورە دەستی عاتیفە و سۆزدا وێڵ و سەرگەردان بوون، لە دونیای پاراسایکۆلۆژیدا یەک دەگرنەوە. ئەمانە پیش هەر کردەوەیەک، نیاز و مەبەستی یەکدی دەخوێننەوە و پەی پێ دەبەن. سەبارەت بە ئاینده، مەزەندە و ئیشراقی پێغەمبەرانەیان هەیە، توانای پێشبینیکردنیان هەیە. ئەم خەیاڵپەروەرانە کە دەگەنە لوتکەی نەشەی خەیاڵ، ئیدی هیچ شتێک سەرسام یان نائومێد و خەمباریان ناکات. بۆیە کاتێک لە گەمژە دەپرسن ئایا ئەگەری ئەوە هەیە کە ناستاسیا و ڕوگوژین زەماوەند بکەن، بەوپەڕی سادەیی وەڵام دەداتەوە: "بەڵێ، باوەڕم وایە کە لەمڕۆ زووتر نییە زەماوەند دەکەن، بەڵام ڕوگوژین، دوای هەشت ڕۆژ، لەوەیە بیکوژێت." کارەکتەرێکی دیکەی ڕۆمانەکە دەڵێت: "من دەترسم، نازانم بۆ، لێ دەترسم. وا هەست دەکەم شتێک بە ئاسمانەوەیە، بەڵایەک، نەگبەتییەک وەک شەمشەمەکوێرە، بە هەموو لایەکدا دەفڕێت. من دەترسم، زۆر دەترسم."

ناستاسیا، بە ڕوونی پێشبینیی مەرگی خۆی دەکات. دەربارەی ڕوگوژین دەڵێت: "من دەتوانم بیکوژم، چونکە زۆری لێ دەترسم، بە ڕادەیەک لێی دەترسم، دەتوانم بیکوژم... بەڵام ئەو دەستپێشکەری دەکات و من دەکوژێت..." میرزادە میشکین، چەقۆیەک لەسەر مێزەکەی ڕوگوژین دەبینێ، بە بینینی ئەو چەقۆیە، تەنانەت ئەو چەکەشی دێتە بەر زەین و مەزەندە کە تاوانبار پاشان بەکاری دەبات:

- ئایا تۆ ئەم چەقۆیەت بۆ هەڵبڕینی لاپەڕەی کتێبە؟

- بەڵێ، بۆ بڕینی لاپەڕانە.
- بەڵام چەقۆیەکی زۆر تازەیە.

کاتێک گەمژە، لەکن خانەخوێیەکەی وەدەر دەکەوێت، لە خۆی دەپرسێت: "باشە ڕوگوژین بە نیازی کوشتنی کەسێکە؟"

پاشان، بەبێ ئەوەی پێشوەختە پێی بگوترێت، دەڕوات بۆ لای ڕوگوژین، تەنیا لەبەر ئەوە دەڕوات کە هەستێکی پیشوەختە لە دڵی چەقیوە، کە شتێکی خراپ، بەڵایەک ڕووی داوە. ڕووگوژین لە بەر ماڵەکەی خۆیدا چاوەڕوانی دەکات، چونکە پێشوەختە پێشبینیی ئەو دیدارەی کردووە. پێی دەڵێت: "لیۆن نیکۆلایۆڤیچ دوای من بکەوە، دۆستی من پێویستە دوام بکەوی."

هەرچەندە ئەم بوونەوەرانە، ئەو جۆرە ئاگەدارییەیان دەربارەی چارەنووسی تایبەتی خۆ هەیە، بەڵام ناتوانن خۆ لەو مەترسییانە ببوێرن کە دێنە ڕێگەیان. پێ دەچێ نەزانن، نەتوانن، نەیانەوێ خۆ لەو هەڵدێرە دوور بگرن، کە بەرەو ڕووی دەچن. ئەمانە کۆیلەی ڕۆشنبینی و دووربینیی خۆیانن. ئەمانە بەسەر ژیانی خۆدا زاڵ نین، بەڵکو تەنیا هەست بەو ژیانە دەکەن. ئەمانە تاسەمەندی هەست و سۆزی توند و بەهێزن. نە عەوداڵی بەختەوەرین، نە کوێرەوەری و نائومێدی. تەنیا ئەوەیان گەرەکە هەست بە بوونی خۆ بکەن. هەموو دەرد و ئازارێک قبووڵ دەکەن، تا سنووری ئەم بوونەی خۆ دیاری بکەن. من ئازار دەچێژم، کەواتە هەم. من تەحەمولی ئازار دەکەم، بەسەریدا زاڵ دەبم، کەواتە دەبێ هەبم. هەر کەسێک ڕێگە بدات، ڕووداوان بیهەژێنن بەرەو خودا دەڕوات. هەر کەسێک خۆی لە ڕێڕەوی بوویەران دوور بگرێت، لە خوا دوور دەکەوێتەوە.

"ئەوەی بیەوێ ژیانی خۆی بپارێزێت، لەدەستی دەدات، ئەوەی ژیانی لەبەر خاتری من لەدەست بدات، پێی دەگات." (ئینجیلی مەتی، بابی دە، ئایەتی سیونۆ)

ڕۆمانەکە بریتییە لە زنجیرەڕووداوێکی ناخۆش و کارەساتبار. دیارە هەموو ڕووداوەکان لە لایەن "کارەکتەرانی هەستیارەوە" پێشبینی کراون، بەڵام هیچ یەکێک لە ڕووداوەکان، بە ئیرادەوە پێشگیریی لێ نەکراوە.

قارەمانەکانی دۆستۆیڤسکی هیچ ئارەزوویەکی دیکەیان نییە، تەنیا ئەوە نەبێ بگەنە ئەو شتەی کە دەبێتە هۆی ماڵوێرانی و سەرگەردانی و نابووتییان. میرزادە میشکین، "نموونەی باشیی ڕەها"، تازە هاتووەتە ماڵی جەنەڕاڵ ئیپانچین. خۆی لە هەموو کێشە و ڕووداوەکان هەڵدەقورتێنێ. خۆی لە هەر کارێک کە پەیوەندیی بەوەوە نییە، خۆی هەڵدەقورتێنێ و ئاسوودەیی ژیانی خۆی دەشێوێنێ. کاتێک کە سیما و ڕوخساری ناستاسیا لە وێنەیەکدا دەبینێ و جۆرە ئازارێکی سەیری تێدا بەدی دەکات، لێ دەبڕێت ناوی خۆی بەم ژنە، بەم ژنە گوناحکارە بدات. هەرچەندە دەزانێت ئەم کار و هەڵوێستەی ئەو، کارێکی بێهودە و بێفایدەیە. ئیدی لەسەر ئەم ژنە هەڤڕکی ڕۆگوژینی شووم و کێوی دەکات و دەیەوێ ئەم ژنەی لەدەست دەربێنێ. بەڵام کاتێک لەگەڵ ڕۆگوژیندا پێک دێن، گەمژە زۆر چاک دەزانێت کە ئەم پیاوە ناستاسیا دەکوژێت. ناستاسیاش بە خۆی دووی ڕۆگوژین دەکەوێ، چونکە ڕەدووکەوتنی ئەم پیاوە گەورەترین هەڵەیەکە کە بتوانێ بیکات، ڕۆگوژینیش ناستاسیا دەکوژێت و زۆر چاک دەزانێ کە لەم کارە ژێوان دەبێتەوە و بە درێژایی ژیانی دووچاری کەسەر و پەشیمانی دەبێت. ئیدی بکوژەکە و پیاوە هەرە باشەکە، لە بەردەم تەرمی ژنەی تایندا ئاشت دەبنەوە، چونکە هەست دەکەن کە لە دوا ئەنجامدا کارێکیان کردووە، کە دەبوایە بکرێت. "ڕۆگوژین، بە دەنگی بەرز هەندێ قسەی هەلەقومەلەق و ورێنەئاسای دەکرد. هەنگێ میرزادە دەستە لەرزۆکەکانی بەرەو لای وی درێژ کرد، بە هێمنی دەستی بەسەریدا هێنا، قژی و گۆناکانی نەوازش کرد و لەوە زیاتر هیچی دیکەی لەدەست نەدەهات."

ئەم ڕۆمانە، بە ڕواڵەت دڵدارییە، یەکەمین ڕۆمانی ئەڤیندارییە کە دۆستۆیڤسکی نووسیویەتی. وێڕای ئەمەش، ئەو حاڵەتە ئاشقێنییانەی کە تانوپۆی ڕۆمانی گەمژەیان پێک هێناوە، بەها و بایەخی ئەشق و خۆشەویستیی ڕاستەقینەیان نییە. ئەمانە تەنیا کۆسپ و لەمپەڕانن و دەبێ ببڕدرێن، نەک وێستگەی ئیسراحەت و پشوودان، نەک وێستگەی ئومێدبەخش. ئەم ئەشقانە، تەنیا قۆناغن بەرەو حەقیقەت، خودی حەقیقەت نین. ئەشق لەکن دۆستۆیڤسکی هەرگیز نیشانەی ئاسوودەیی دەروون یان جەستە نییە.

ئارەزوو لای ئەو هەرگیز پاراو نابێ و کۆتایی نایەت. هیچ کردەیەکی سێکسی بە تەواوەتی نەهاتووەتە دی. ژن لەلای ئەو تەنیا وەک میانچی بوونی هەیە. ژن و شوێنی ژن لەنێوان پیاو و خوادا، بۆ ئەوەیە کە پیاو لە ئازار ئاگەدار بکاتەوە، تا پیاو ئازار بدات، تا سووکی بکات، تا دووبارە بەرزی بکاتەوە، تا لە مەرزی دابونەریت و یاسا و ڕێسای ئەخلاقی بیباتە دەرێ. بەدەم حیرەت و سەرسامییەوە بیخاتە جیهانێکی تازە و ئازادیی ئەوتۆوە، کە قابیلی شەرح و شرۆڤە نییە. ژن نیشانەی فیتنە و ئاشووبێکە، کە دەبێ دوا ئارامی و هێوریی بەدوودا بێت و لێ بکەوێتەوە.

زۆر زەحمەتە لە ڕۆمانەکانی دۆستۆیڤسکیدا ژنێکی وەک ئانا کارنینا یان ناتاشای تۆڵستۆی، یان تاتیانای پوشکین، یان مەدام بوڤاری یان ئوجینی گراندە بدۆزێتەوە و دەوری شاقارەمان ببینن. ڕۆمانە گەورە و سەرەکییەکانی دۆستۆیڤسکی، ڕۆمانی پیاوانەن مرۆڤناسیی دۆستۆیڤسکی، بیردیاییڤ گوتەنی مرۆڤناسییەکی نێرانەیە. ژن لە بەرهەمەکانی ئەودا بایەخێکی گەورە و تایبەتیان نییە. ژن لای ئەو ئامڕازە، ئامانج نییە. زۆربەی کات ژن لە هەمان کاتدا لەگەڵ دوو پیاودایە. هەر یەکێک لەم دوو پیاوە لەبەر هۆیەکی جیاواز مایەی ئەشقی ئەم ژنەن. وەک چۆن هەر پیاوێکیش دەتوانێ لە هەمان کاتدا دوو ژنی خۆش بوێ. ژن زەمینە بۆ دووفاقیی پیاو خۆش دەکات. یانی پیاو لە هەنبەر ژندا تووشی ئیزدیواجییەت دەبێت، دوو جۆر ئەشقی لا دروست دەبێت، یەکێکیان عەشقی سێکسییە و ئەوی تریان ئەشقی بەزەییئامێزە. میشکین هەم ناستاسیای خۆش دەوێ و هەم ئاگلایای شۆخ و شەنگ، کیژی جەنەڕاڵ ئیپانچین. جوانییەکەی ئاگلایا، ئاشق و شەیدای دەکات، بەڵام سەبارەت بە ڕوخسار و سیمای ئازارمەندی ناستاسیا فیلیبۆڤنا، هەست بە هاوسۆزی و هاوخەمییەکی بێکۆتایی دەکات. دەڵێت: "من نەمدەتوانی تەماشای دەموچاوی بکەم. لە ڕوخساری دەترسام. من لەڕووی ئەشقەوە خۆشم ناوێ، لە ڕووی بەزەییەوە خۆشم دەوێ. بەزەییم پێیدا دێتەوە." خۆ ئەگەر سەرپشک کرابا و ناچار بوایە لەنێوان ئاگلایا و ناستاسیادا یەکێکیان هەڵبژێرێت، بەلای ناستاسیادا دایدەکێشا: "ئەو تەنیا کیژێکی شێت لە بەردەم

خۆیدا دەبینێ. کیژێکی نامراد و نائومێد دەبینێ، کە یادگارییەکی خەمناکی دەربارەی لە زەیندا هەڵگرتووە. چەند کیژێکی کڵۆڵ و بەلەنگازە."

بەڵام ناستاسیا فیلیپۆڤنا، لەنێوان میرزادەی نەخۆش و پاک و بێگەرد تا ڕادەی گەوجیەتی و ڕوگوژینی دڵڕەق و سێکسباز و شەهوانیدا، دوودڵە. میشکین بەزەیی پێیدا دێتەوە و خۆشی دەوێ، بەڵام ڕوگوژین، خۆشیی بە لەشولار و جەستەیدا چووە و لە ڕووی سێکسییەوە بە دەوروخولیدا دێت. واتە یەکەمیان دڵی دەوێ و دوەمیان جەستەی. واتە دڵی و جەستەی دەور لە چارەنووس و قەدەری ئەم دوو پیاوە دەبینن، کە گیرۆدەی بوون و حەزیان لێ کردووە. وێڕای ئەمەش، کاتێک ناستاسیا دەمرێت، هەردوو ئاشقەکەی کە ئاشت دەبنەوە، تێدەگەن کە هەردووکیان بە هەمان نەفەسەوە، بەرەو یەک ئازادی هەنگاویان ناوە.

ئا بەو جۆرە، بەلای دۆستۆیڤسکییەوە، هەر ئەشق و خۆشەویستییەک بۆ یەک کەس تەرخان بکرێت، لە خواوەند نەدزراوە. ئەشقی زەمینی، چونکە نوقستانە، سست و بەعەزابە، سەخیف و مایەی پێکەنینە، ڕۆح و دەروونی مرۆڤ دەهەژێنێ و ئامادەی دەکات بۆ ئەشقێک کە ئیدی فریوی نادات و هەڵیناخەڵەتێنێ.

ئەوەی کە مایەی سەرنجە و پێویستە ئاماژەی بۆ بکرێت، ئەوەیە کە تاکە کۆمەک و یارمەتییەک کە کارەکتەرەکانی دۆستۆیڤسکی دەتوانن لە یەکدی چاوەڕوان بکەن، ئەشق بە ئایندەیە. میشکین، ئەم پیاوە پیرۆزە ناتوانێ هیچ کارێک بکات، چونکە جگە لە خۆشەویستی هیچ کارێکی دیکە نازانێ. خۆ ئەگەر جار جارێ هەوڵ بدات کارێک بکات، ئەوا خۆی دەخەڵەتێنێ. نەک هەر ناتوانێ کۆمەک بە هیچ کەسێک بکات، بەڵکو بارودۆخ و هەڵوێستە دروست و ساغڵەمەکانیش دەشێوێنێ. تێپەڕبوونی ئەم پیاوە "هەرە باش و ئایدیالە" بە سەرانسەری ڕۆمانەکە، تاوانێکی کوشتن و سێ چوار کارەساتی دژواری خانەوادەیی بەدوا دێ. "ئەم پیاوە زۆر باشە" بە خۆیشی تووشی شێتی دەبێت، چونکە ناتوانێ لەم هاماج و کەشوهەوایەدا، کە لە بنەڕەتدا هیی ئەو نییە، بژی. نەیتوانیوە خۆی لەگەڵ هەلومەرجە تایبەتییە مرۆڤی و کۆمەڵایەتییەکاندا بگونجێنێ و بسازێنێ. نەیتوانیوە ببێت بە پیاو و مرۆڤێکی

ئاسایی. بۆیە ڕۆیشتنی ئەو، دەبێتە بایسی ڕزگاریی ئەو کەسانەی دەوروبەری. هەروەها حوزووری ئەو، ژیانی چەندین کەس دەوڵەمەند دەکات و ویژدانیان سەبارەت بە کۆمەڵێک مەسەلە و کێشەی سەرەکی بێدار دەکاتەوە.

بەم جۆرە، وا دیارە ئەو ئەنجامە پەنهانەی کە لە ڕۆمانی گەمژەوە دێتە هەڵێنجان، مانای ئەم ئایەتەی ئینجیل دووپات دەکاتەوە: "جا با ئەم حەقیقەتەتان پێ بڵێم، ئەگەر ئەو دەنکە گەنمەی کە دەکەوێتە سەر زەوی، نەمرێت، هەر بە تەنێ دەمێنێتەوە، بەڵام ئەگەر بمرێت، بەرێکی زۆر و فرە دەدات." (ئینجیلی یوحەننا، بابی بیستوچوار، ئایەتی دوازدە)

ڕەنگە کەسایەتیی گەمژە، لە هەر هەموو کارەکتەرەکانی دۆستۆیڤسکی کەمتر مرۆیی بێ. بۆ نموونە ئالیوشا کارامازۆڤ مرۆڤێکی باشە، بەڵام ئەقڵی بە هەموو چاکە و خراپەیەکی تیرەی مرۆدا دەشکێ. ئاگای لە ئەڵها و خولیا و کەڵکەڵە جەستەیی و دەروونییە مرۆییەکان هەیە و بەسەریاندا زاڵ دەبێت و کۆنترۆڵیان دەکات. ئالیوشا کارامازۆڤ، مرۆڤێکی تەواوە، بەڵام میرزادە میشکین، سیما و ڕوخسارێکی زەمینیی نییە، پێ دەچێ لە هەسارەیەکی دیکەوە، لە دونیایەکی دیکەوە هاتبێ. لە هەر سۆز و غەریزە و ئەڵهایەکی جەستەیی و سێکسی بەدەرە. بە خۆی لەو بارەیەوە دەڵێت: "من ناتوانم لەگەڵ هیچ ژنێکدا زەماوەند بکەم، من نەخۆشم."

وێڕای ئەوەش، ئەم بوونەوەرە میتاسروشتییە، ئەم بوونەوەرە نائاساییە، دەبوایە لە چوارچێوەی ئەم دونیا هەستپێکراوەدا، هەندێک سووکە پەیوەندییانی هەبێ. دەبوایە ئەم بیرە ئەبستراکتە، لە قاڵبی جەستەیەک، ڕوخسارێک، دەنگێک و ڕابردوویەک بدرێت. دۆستۆیڤسکی بۆ ئەوەی سەنگ و ئیعتبارێک بەم قارەمانە بێ سەنگ و بێ قەبارە و بێ نموودە ببەخشێت، خۆی و ژیانی خۆی کردووە بە هەوێن و ئامیانی. ئەوەتا میرزادەی کردووە بە کەسێکی فێدار، ڕێک وەک خودی دۆستۆیڤسکی بەر لەوەی فێیەکەی لێ بێ هەست، بە خۆشی و شادی و چالاکییەکی نائاسایی دەکات. وەک دۆستۆیڤسکی بە تاسەوە چاوەڕوانی ئەو ساتە گرانبەها و خۆشە دەکات، کە هەماهەنگی باڵای دونیای لە چاوترووکانێکی بروسکەییدا، بۆ بەدیار دەکەوێت:

"وام دێتە بەرچاو لەو ساتەدا، لە وشەی یارانی عیسا لەو وشە نائاساییە تێدەگەم: چیتر کات نابێت!" ئەم نەخۆشیی فێیە، بەردەوام لە جۆلانەی جۆرە خەونێکی شادیبەخشدا، دەیهەژێنێ. دونیا بەلای ئەوەوە لێڵ و تاریک نییە، ئەو دیدی بوونەوەران دەبینێ. بە شێوەیەکی نادیار و سەیر لە ئایندەدا دەژی. تەنانەت بیرەوەرییەکانی میرزادەش، لە هەمان بیرەوەرییەکانی نووسەرەوە هەڵێنجراون. میرزادە، چیرۆکی پیاوێک دەگێڕێتەوە، کە بە تاوانی سیاسی دادگایی کراوە و بڕیاری لەسێدارەدان و گوللەبارانی بۆ دەرچووەە: "دوای بیست دەقیقە فەرمانی بەخشینی کابرای بەدبەخت دەگات: بڕیاری دادگا سووک دەکرێت و دەبێت بە حوکمی ئەبەدی و بێگارەزیندان. بەڵام بیست دەقیقەیەک یان بەلای کەمەوە چارەکەسەعاتێک دەکەوێتە نێوان خوێندنەوەی بڕیاری لەسێدارەدانەکە و خوێندنەوەی بڕیاری سوککردنی لەسێدارەدانەکە بۆ حوکمی ئەبەدی. ئەم پیاوە کڵۆڵ و بەلەنگازە، لەو ماوەیەدا دڵنیا دەبێت، کە هە رساتێ بمرێت، دەمرێت، بۆیە لە نیگەرانییەکی زۆر تایبەتیدا دەژی."

هەڵبەت ئەم بابەتە، هەمان بابەت و سیناریۆی لەسێدارەدانەکەی گرووپەکەی پتروشێسکییە. جگە لە لێکچوونی گشتیی ڕووداوەکە، وردەکاریی حاڵەتی کەسایەتییەکانیش، زۆر لێکدی دەچن. میشکین ناتوانێ ئەو تابلۆیە ببینێ کە بە دیواری ماڵەکەی ڕوگوژینەوە هەڵواسراوە، ئەم تابلۆیە کۆپییەکی تابلۆی کەوتنی خاچەکەی نیگارکێش هۆلبینە. میرزادە، بە هەموو هێزی خۆیەوە هاوار دەکات: "هەر پیاوێک سەیری ئەم تابلۆیە بکات، لەوەیە ئیمانی خۆی لەدەست بدات!" هەڵبەت لە بیرەوەرییەکانی هاوسەرەکەی دۆستۆیڤسکیدا، ئانا گریگوریڤنا، ئەمە دەخوێنینەوە: "کە دەچووین بۆ جنێڤ، ڕۆژێک لە شاری بال لامان دا، تا سەردانی مۆزەخانەکان بکەین و ئەو تابلۆیە ببینین، کە یەکێک بۆ هاوسەرەکەمی باس کردبوو. ئەم تابلۆیە دەستکردی نیگارکێش هۆلبین بوو. بریتی بوو لە حەزرەتی مەسیح، کە پاش عەزاب و ئەشکەنجەیەکی بەترەف، لە تاقەت و توانای مرۆڤ بەدەر، لە خاچەکە بەر ببووەوە و لەو گۆڕە فڕێ درابوو تا بۆگەن بکات و شی ببێتەوە. من کە نەمدەتوانی ماوەیەکی زۆر تەماشای بکەم، چووم بۆ هۆڵێکی دیکە... کاتێک کە گەڕامەوە، سەیرم کرد هاوسەرەکەم هێشتا بەدیاریەوە وەستابوو. دەتگوت

لەوێدەر چەقیوە، غەرقی تەماشا بوو، سیمای نیگەرانی و ترسێکی سەیری پێوە دیار بوو، لەو بابەتە ترسانە بوو، کە زۆر جار بەر لەوەی فێی لێ بێت، بە دەموچاویەوە دەردەکەوت." دۆستۆیڤسکی ئەوکات، ئەم ڕستەیەی بە ژنەکەی گوتبوو: "تابلۆیەکی وا، لەوەیە بکاتە کارێک کە مرۆڤ ئیمانی خۆی لەدەست بدات."

تەنانەت هەڵوێستی میرزادەش بەرانبەر بە ڕەقیب و هەڤڕکەکەی خۆی، ڕوگوژین، هەمان هەڵوێستی دۆستۆیڤسکی بەرانبەر بە هەڤڕکەکەی خۆی، ڤیرگۆنۆڤ، لە سیبریا، وەبیر دێنێتەوە. کە پێی دەگوت: "من دژمنی تۆ نیم. بەتەما نیم بە هیچ جۆرێک ڕکابەریت بکەم... ئەگەر ئێوە دووبارە ئاشت بووبنەوە، ئەوا پیرۆزتان بێ، من جارێکی دی لە بەردەم ئەودا (ماری)، دەرناکەوم و هەرگیز سەردانتان ناکەم."

بە درێژایی ڕۆمانەکە وا هەست دەکرێت کە دۆستۆیڤسکی بەردەوام لە هەوڵی ئەوەدایە کە مەسەلە مەتریالی و هەستپێکراوەکان، مانا و وردەکارییە ئەقڵانی و سەرنجە شەخسییەکان کۆ بکاتەوە و لەگەڵ ڕووداوەکانی نێو ڕۆمانەکەدا ئاوێتەیان بکات. تا ئەم ڕۆمانە لە بەرچاوی خەڵکانی کەمزانیاریدا، ئاسایی بتازەنێ، هاتووە کارەکتەرێکی هێناوە لە دونیای ئەو کەسانەوە کە دەڵێن "دوو جاران دوو دەکاتە چوار" گواستووەتەوە بۆ دونیای ئەو کەسانەی کە دەڵێن "دوو جاران دوو دەکاتە سێ". بەردەوام لە هەوڵی ئەوەدایە خەڵکانی ناکۆک و نەیار، ئاشت بکاتەوە. وێڕای ئەمەش لە سەرانسەری ئەم ڕۆمانەدا یەک کەسێک نابینی کە ڕۆڵێکی لاوازی هەبێت و ڕوگوژین، ناستاسیا، هیپۆلیت، لیبیدۆڤ، ئاگلایە، ئیڤۆلگین، هەر یەکێک لەمانە دەوری خۆی لە ڕوونکردنەوە و بەرجەستەکردنی ئەم مێردەزمە ترسناکەدا هەیە.

میرزادە، لە خۆی دەپرسێت: "ئایا ڕوگوژین ناتوانێ تەحەمولی ڕووناکی بکات؟" دەیەوێت بە چاکی و بە دروستی ناخ و دەروونی ڕەقیب و هەڤڕکەکەی خۆی بناسێت. ئایا ئەم پیاوە تەنیا دوای ئەشقێکی کوێرانە و ئاڵۆز کەوتووە؟ ئایا ناتوانێ تەحەمولی کول و کۆڤان بکات و لەگەڵ عەزاب و ئازاردا هەڵبکات و بسازێ؟ ناستاسیا دەڵێت: "ڕوگوژین، کەسێکی مەندە،

بێدەنگییەکەی سامناک و ترسناکە. تەنیا چاوەکانی قسە دەکەن، بە چاو قسان دەکات." لەوە دەچێ ئەم پیاوە، پەیوەندیی بە خۆیەوە نەبێت. لە سەرەتای ڕۆمانەکەوە، هەست دەکرێت کە ئەم پیاوە لە مۆلەقدایە، خۆی نییە، بەرەو ئەنجامدانی تاوان کێش دەکرێت. ئەم کچە دەکوژێت کە ماوەیەکی زۆر بوو حەزی لێی بوو و تاوانەکە ڕێک لەو ساتەدا ئەنجام دەدرێت، کە کیژێ بە تەواوەتی خۆی ڕادەستی ئەو دەکات، چونکە بەتەمایە لەو کاتەدا کە ئەوی توند لە هەمێز گرتووە، بیناسێت و دەرکی بکات. ئەمە هەمان هەڤئامێزییە کە ئەوان بە تەواوەتی لێکدی جودا دەکاتەوە. ئەم جەستەیە و ئەم بۆنی جەستەیە، بوونەوەرێک دوور دەخەنەوە کە هێز نییە جارێکی دی بیهێنێتە ئاراوە. ڕوگوژین و ناستاسیا، هەر یەکەیان لە تەنیایی خۆیدا حەپس و زیندانە. ڕەفتار و ئاماژە مرۆییەکان، بەشی ئەوە ناکەن لێکدییان نزیک بکەنەوە.

ڕوگوژین، لە کاتێکدا کە بەسەر ئەو دەموچاوەدا دانەویوەتەوە، هەست بە هەناسەی دەکات و بە خۆوەی دەگووشێت، هەست دەکات ئەم بوونەوەرە، لە ڕووی ڕۆحییەوە زۆر لەم دوورە و ئەم هەستە زۆری ئازار دەدات. ئەم ژنە هیی ئەو نییە و بەوەوە پەیوەست نییە، ئیدی ئەمڕۆ بێ یان سبەی هەر بەجێی دێڵێت. کەواتە تەنیا مەرگ دەتوانێ، کە ئەوی بۆ بهێڵێتەوە و بپارێزێت. بۆیە تا دەستی دەگرێت، خەنجەرێک بە دڵیدا دەکات و پاشان چاوەڕوانی هاتنی میرزادە دەکات. "چەرچەفێکی سپی درابوو بەسەر کەسە نووستووەکەدا، بەڵام ئازای بەدەنی، بە شێوەیەکی کۆنگ لە ژێر چەرچەفەکەوە دیار بوو. بەشی سەرووی تەختەخەوەکە زۆر شپرزە و شەپرێو بوو: جلوبەرگ، بەسەر تەختەخەوەکەوە، بەسەر کورسییەکانەوە، بە ناو ژوورەکەدا، بە هەموو شوێنێکدا بڵاو ببوونەوە. کراسێکی جوانی ئاوریشمی سپی، ڕازاوە بە نەخشونیگار دیار بوو، نووکی پێیەکانی ڕووت لە ژێر کۆمەڵێک دانتێلاوە دیار بوو، وەک خاڵێکی سپی لە تاریکییەکەوە خۆی دەنواند. ئەو پێیە لەوە دەچوو، پێی پەیکەرێکی مەرمەڕین بێ. بێجووڵەییەکەی ترس و خۆفی دەخستە دڵەوە. میرزادە تا زیاتر دەیڕوانییە ناو ژوورەکە، بێدەنگیی ژوورەکە دڵی تەنگ دەکرد و سامی دەخستە دڵییەوە. لەناکاودا مێشێک هەڵفڕی و بە گیزەگیز

بەسەر تەختەخەوەکەوە کەوتە سووڕانەوە و ئەنجام لەسەر سەرینەکە نیشتەوە. میرزادە کەوتە لەرزین." میرزادە، سەری لە دانپێدانانەکەی ڕوگوژین ناسووڕمێ. کاتێک ڕوگوژین، بە میرزادە دەڵێت: "نابێ بێڵین ئەم ژنە ببەن." میرزادە وەڵامی دەداتەوە: "نا، نا، نابێ بەهیچ نرخێ ڕێگەیان بدرێ بیبەن، نا، نا، نا." بەرەبەرە هەردووکیان دەکەونە دونیای نائاگایی و بێهۆشییەوە. کاتێک پۆلیس دێن تا ڕوگوژین دەستگیر بکەن، دەبینن بەدیار تەرمەکەیەوە، شینوشەپۆڕ دەکات. میرزادە لەو کاتەدا بە میهرەبانی قژ و سەروچاوی ڕوگوژین نەوازش دەکات. بەڵام ناستاسیا، لە سەرەتای ڕووداوەکانەوە، پێشبینیی مەرگی خۆی دەکات. بەر لەوەی بچن بۆ کڵێسە، بەدەم زەردەخەنەوە دەڵێت: "من ڕەنگی مردووم لێ نیشتووە." لەڕاستیدا، هیچ ڕێگەیەک بۆ ڕزگاریی ئەم ڕۆحە گوناحکارە نەبوو، جگە لە مردن. ناستاسیا، وەک چۆن بۆن و غەریزە دوو حەیوان بۆ لای یەکدی دەبات، بەو ئاوایە بەرەو لای ڕوگوژین دەڕوات. ڕوگوژینی خۆش دەوێت، بەڵام دەشزانێ کە ئەم پیاوە زبر و کێوییە شایستەی ئەو نییە. تەنیا میرزادە دەتوانێ لە خواری و نەنگی ڕزگاری بکات. بەڵام خۆشەویستی و ئەشقی میرزادە، زیاتر لە ڕووی بەزەییەوەیە و بۆ ڕازیکردنی دڵی ئەوە. لە کاتێکدا ناستاسیا، کەسێکی فرناخ و لەخۆبایی و مەغروورە، بەزەیی و خێر و سەدەقە قبووڵ ناکات. بەڵام ئەو لە ڕووی کاردانەوە و پەرچەکردارەوە، مل بۆ بەدکاری و ڕیسوایی دەدات، ڕیسواییەک کە دەکاتە کارێک، کە بەدڵی خۆی نەبێتە مایەی ئەشق و خۆشەویستیی پیاوێک. ئاگلایا پێی دەڵێت: "تۆ تەنیا ئەو شتانەت خۆش دەوێ، کە دەبنە مایەی ڕیسواییتان. ئەوجاش وا هەست دەکەی کە خەڵکی غەدریان لێ کردوویت، ژیانیان لێ تاڵ کردووی. خۆ ئەگەر کەمتر لەوتابای، یان هیچ ناووناتۆرەیەکت لەدوو نەبا و هیچ پەڵەیەکت پێوە نەبا، کڵۆڵتر و داماوتر دەبووی." ئیدی ئەم مەیل و ئارەزووی ڕیسواییە، لە دڵ و دەروونی ناستاسیادا بە شێوەیەکی سەیر و بێسنوور ئاوێتە بە غروور و خۆهەڵکێشان دەبێت. ناستاسیا، لەڕاستیدا دەیەوێ کەسێکی بێ فیز و دەعیە بێ، خۆشکێنی بکات، بەڵام ئەمە لە خەڵکانی دی قبووڵ ناکات. ئەمە سیفەت و خەسڵەتی تایبەتی تێکڕای کارەکتەرەکانی دۆستۆیڤسکییە.

هەڵبەت، کۆمەڵێک مشەخۆر و لاسار و لەخۆبایی و خەڵکانی ناکام، بە دەوری ئەم سێ قارەمانە سەرەکییەدا دەسووڕێنەوە. لیبیدیڤ، کارمەندی ئاڵچاخ و ڕووبین و ڕیاکار، گەواد، سووخۆر، چرووک و شایەدیدەری بە درۆ، بەڵام لە هەمان کاتدا کەسێکی شارەزایە لە ڕاڤە و شرۆڤەی خەونان و کۆتایی دونیا، بە خەم و پەژارەوە سەربووردەی دووبارەی دەگێڕێتەوە. بە ڕوگوژین دەڵێت: "ئەگەر بە شەللاق تێم بەر ببیت، نیشانەی ئەمەیە کە دەرت نەکردووم. بەر شەللاقم بدە، شەللاق نیشانەی گێڕانەوەی موڵکایەتییە." هەروەها کارەکتەرێکی وەک جەنەڕاڵ ئیڤوڵگینیش، کە پیاوێکی بەدبەختە، لە ڕۆمانەکەدا هاتووە. هەر بۆ فشە درۆیان دەکات، تەنیا لەبەر ئەوە درۆ دەکات، کە لەزەت لە خودی درۆیەکە دەبینێ، ئیدی کار دەگاتە ئەوەی کە ڕاست و درۆ لێکدی جیا ناکاتەوە. هەموو درۆکانی خۆی لێ دەبێت بە ڕاست. یەکێک لە قارەمانە لاوەکییەکانی دیکە، جەنەڕاڵ ئیپانچینە، کە ئاشق و حەزلێکردەی شێت و شەیدای ناستاسیایە. یەکێک لە ئاشقەکانی دیکەی ناستاسیا، گانیایە. ئەمە تەنیا بەو نیازە بیر لەوە دەکاتەوە کە ناستاسیا بخوازێت و زەماوەندی لەگەڵ بکات، تا لەو ڕێگەیەوە پێگەیەکی بەرز بۆ خۆی بەدەست بێنێ. لە دڵی خۆیدا دەڵێت: "باشە حەفتاوپێنج هەزار ڕۆبڵ، ئەم هەموو ئازار و عەزابە دێنێ؟"

هەروەها لە ڕۆمانەکەدا تووشی ئاگلایای شۆخ و شەنگ دەبین، کە هەم دەسیدەسی بە میرازادە دەکات و پێی ڕادەبوێرێ و هەم تا ڕادەی پەرستن خۆشی دەوێت. هەروەها سیما و ڕوخساری غەریب و مایەی سەرنجی هیپۆلیتیش لە ڕۆمانەکەدا زۆر بەرجەستە و دیارە. ئەمە گەنجێکە تووشی نەخۆشیی دیق و دەردەباریکە بووە و دوا سەعاتەکانی تەمەنی نزیک بوونەتەوە، بۆیە هەست دەکات پێویستە دانپێدانانامەکەی بە ئاشکرا و لە بەردەم جەماوەری خەڵکیدا بخوێنێتەوە. دۆستۆیڤسکی لە ڕێگەی ئەم گەنجەوە، کە لە حاڵی مردندایە و کەوتووەتە ئاویلکە، دۆزی دوا چەمک و مانای ژیان دەخاتە ڕوو. هیپۆلیت، وەک خودی نووسەری ڕۆمانەکە، کەوتووەتە نێوان بەرداشی فیکری ئەبستراکت و مادەوە. ئایا هیچ شتێک لە دەرێی دیواراندا هەیە؟ ئایا دەرێک هەیە لە دەرێی یاسا و ڕێساکانی

تەبیعەتدا؟ پەڕجوو هەیە، یان دەبێ هەموو شتێک بەگوێرەی هاوکێشەی "دوو جاران دوو دەکاتە چوار" ئەنجام بدرێت؟ هیپۆلیت بەلای مەسیحدا دایدەکێشێ کە دەکاتە ڕەمز و نیشانەی فیکری سەرکەوتوو. هیپۆلیت بیر لەو تابلۆیە دەکاتەوە کە لە ژووری چاوەڕوانیی ماڵەکەی ڕوگوژیندا دەیبینێ: "سیمای مەسیح، بە هۆی ئەو جەزرەبانەوە کە وێی کەوتوون، تەواو گۆڕاوە و شێواوە. ئاوساوە، یەکپارچە زام و خوێناو و قەتماغەیە، چاوەکانی دەرپۆقیون، جۆرە خێلییەکیان پێوە دیارە، پرشنگێکی کزی خەمینیان لێ دەبێتەوە. بەڵام سەیر ئەمەیە، وەختێک دەڕوانیتە ئەم پەیکەرە زامدارە، پرسیارێکی سەیر بەرۆکی زەینت دەگرێت: ئەگەر جەستەی مەسیح وەک یاران و پەیڕەوان و شوێنکەوتوانی بینیویانە، وەک ئەو ژنانەی کە دووی کەوتبوون و لەپای خاچەکەیدا وەستابوون، وەک هەموو ئەو کەسانەی کە ئیمانیان پێی هەبووە و پەرستوویانە، بینیویانە، بەڕاستی بەو جۆرە بووبێ کە لە تابلۆکەدا وێنە کێشراوە؟ (هەڵبەت دەبێ وا بووبێ) چۆن دەتوانن باوەڕ بکەن کە ئەم جەستە عەزابدیدەیە، جارێکی دی زیندوو دەبێتەوە؟ پیاو لە دڵی خۆیدا دەپرسێت، ئەگەر مردن بەم ڕادەیە ترسناکە، ئەگەر یاساکانی تەبیعەت بەم ئەندازەیە بەهێز بن، چۆن دەشێت بەسەریدا زاڵ بیت، بەسەریدا سەر بکەویت؟ چۆن مەسیح کە گوتی "ئەی کچۆڵە ڕابە"، کچۆڵەی تاین دووبارە زیندوو بووەوە. کە بە لازاری گوت 'لە گۆڕ وەرە دەرێ'، لازار لە گۆڕەکە هاتە دەرێ. لە کاتێکدا خۆی تا لە ژیاندا بوو، جگە لە گوێڕایەڵی بۆ یاساکانی تەبیعەت، هیچ کارێکی دیکەی نەکرد؟"

کەواتە، یاسای سروشت، وەک یاسای دوو جاران دوو دەکاتە چوار، لە بواری پراکتیکیدا، بەرانبەر بە ڕاز و پەڕجووی حەزرەتی مەسیح هیچ پاشەکشەیەکی نەکردووە. ئەم یاسایانە لەگەڵ ئەو پیاوە پەڕجووکارەشدا، بە هەمان شێوە مامەڵەی کردووە، کە لەگەڵ خەڵکانی فانیدا کردوویەتی و هەموو هێزی فیکری و مەعنەویی عیسا نەیتوانیوە ڕێگە لە مێخ و بزماران بگرێت، کە ناولەپی کونکون بکەن، یان ڕێگە لە نێزە بگرێت ئەو تەوێڵە نورانییە دیواودەر کون بکات، یان ڕێگە لەو تفانە بگرێت کە بەسەر ئەو تەوێڵە جوان و نورانییەدا دابچۆڕێت.

بەو جۆرە، لە دید و نۆڕینی هیپۆلیتەوە، "تەبیعەت شێوەی ئامێرێکی مۆدێرن وەردەگرێت، کە کەڕ و کوێرانە، ئەو بوونەوەرە ئازیز و پەڕجووکارەی لەناو بردووە و قووتی داوە. ئەو بوونەوەرەی کە بە تەنیا لە هەموو تەبیعەت و یاساکانی بەنرختر بوو و ڕەنگە تەبیعەت لەبەر خاتری بەرهەمهێنانی ئەو دروست بووبێ".

ئۆل و ئاینان و سیستمێن فەلسەفی، لە هەنبەر مادە و ژمارەدا ناکەنە هیچ و بەرگە ناگرن. دەڵێن مەسیح زیندوو دەبێتەوە، بەڵام ئاقیبەت و ئاکامی دڵتەزێن و کارەساتباری ئەو، بۆ باوەڕ و ئیمانی مرۆڤان، دەکاتە جۆرە شکست و ناکامییەک؛ مەرگ بەسەر دونیادا زاڵ و فەرمانڕەوایە.

زۆر چاکە، کەواتە مادامێکی داینەمۆیەک هەیە، یەک بزوێنەر هەیە کە بەدەر لە هەر هەست و سۆزێک کار دەکات، خەڵکی باش و خراپ، بێ جیاوازی دەهاڕێت، منداڵان، پیرەمێران، بۆرژوایانی کەودەن و گەوج، بلیمەتانی دیار، بێ هیچ جیاوازییەک دەهاڕێت، مانای وایە هیچ چارەیەک نییە جگە لە ملکەچکردن و تەسلیمبوون. وەک چۆن خودی مەسیح لە هەنبەر ئەم هێزەدا تەسلیم بوو و خۆی کرد بە سەرمەشق، بەڵام قبووڵکردنی ئەم یەکەمین داینەمۆیەی گەردوونە، بە مانای پەرستنی نییە. هیپۆلیت هاوار دەکات: "باشە ناتوانن من لەنێو بەرن، بمخۆن، بێ ئەوەی داوام لێ بکەن ستایشی بخۆرەکەم، دڕندەکەی خۆم بکەم."

جا ئەگەر ئەو هەڵە بکات و ئەو جۆرە قسەیەی بە کوفر لەسەر بژمێردرێت، بە چ بەڵگەیەک بەرپرسی هەڵەی خۆیەتی؟ چونکە "ئەگەر فامینی ئەم بابەتە ئەوەندە دژوار و بگرە مەحاڵ بێ، کەواتە بۆی هەیە منیش دروست تێینەگەم و هەڵە بکەم، چونکە من نەمتوانیوە لە شتێک بگەم کە لە سەرووی توانای فامینی منەوەیە، ئیدی گوناح چییە؟ کاتێک کە توانای ئەوەمان نەبێت لە مەشیەتی خوا بگەین و ببێین بەگوێرەی هزر و بیری خۆمان ڕاڤە و شرۆڤەی بکەین، مانای وایە لە پایەی خوامان کەم کردووەتەوە."

جا ئەم لۆژیک و جەدەلییەتە، هەمان لۆژیکی نائومێدانەی کابرای ژێرزەمینییە: "بە دەمی نوقاو و ددانی چیڕ و لێکنراوەوە، کڕوکپ و بێ جوڵە

و تەممەڵ، بێ ئەوەی تەنانەت لە خەویشدا بیر لەوە بکەینەوە، دەتوانرێت ناڕەزایی لە کەسێک دەرببڕێت."

هەڵبەت ناشێت بە ئەقڵ و بیر بەرپەرچی ئەم هێرشە لۆژیکییە بدرێتەوە. ئیمان وەک مەسەلەیەکی ماتماتیکی بە پێوەر و ئەنجامگیری بەرەبەرە نایەتە دی، ئیمان لە ڕێگەی ئەقڵ و هزرینەوە بەدەست نایەت، بەڵکو لە ڕێگەی هەست و سۆزەوە بەدەست دێت. دوای چەند ڕۆژێک، وەختێ کە هیپۆلیت پرسیاری مانای ژیان لە میرزادە دەکات، میرزادە میشکین بەرسڤی دەداتەوە: "تۆ بە ڕێی خۆتدا برۆ، بەختەوەریی خۆمان پی ڕەوا ببینە." ئەوەی نەتوانێ بەدەر لە هەر ئەقڵ و ئەنجامگیرییەک، بە پێچەوانەی هەر لۆژیک و هزرینێک هەست بەم شادمانییە بکات، پێتڤیە بە ڕێگەی خۆیدا بڕوات و هەقی بەسەر کەسانی دیکەوە نەبێ. لە کاتێکدا کە ئیمان دژمنی هاوکێشەی "دوو جاران دوو دەکاتە چوار" بێ، کەواتە ناشێت لە ڕێگەی "دوو جاران دوو دەکاتە چوار" ڕێ ببرێتە ناو دڵی بابایەکی بێئیمان.

ئەمە ئەو پەندو عیبرەتەیە کە لە قسە ناڕازی و دڵگیرەکانی هیپۆلیتەوە، هەڵدەهێنجرێ.

ئەم باسە کە سەبارەت بە تێکڕای ڕۆمانەکە زۆر دووروودرێژ دێتە بەرچاو، لە هاماجێکی پڕ لە هزر و خەیاڵاتی جۆراوجۆر و پەشێودا بەردەوام دەبێت. لە هەر لاپەڕەیەکدا تووشی هزر و خەیاڵاتێک دەبی، کە زۆر لە واقعەوە دوورن و لەتەنیشت کۆمەڵێک مەسەلەی لاوەکی و هەستپێکراوی ژیانی ڕۆژانەوە ڕیز دەکرێن و تێدەپەڕن. لە هەر لاپەڕەیەکدا هەست بەوە دەکرێت کە نووسەر وەک کەسێکی حەماسەتدار بۆ بیرێک، هەوڵی داوە بتوانێ قسەی دڵی خۆی بکات، ئەوەی دەیەوێ بیڵێ، بیڵێ.

دۆستۆیڤسکی لە نامەیەکیدا بۆ ستراخۆڤ، لەو بارەیەوە دەڵێت: "ئەوەی کە زۆربەی خەڵکی بە خەیاڵی و بە وەهم و ڕیزپەڕ و ئاوارتەی دەزانن، بەلای منەوە، واقع و حەقیقەتی ڕاستەقینەن. من ئەوەندەی ناوەڕۆکی فیکرەکەم بەلاوە گرنگ و مەبەستە، ڕۆمانەکەم ئەوەندە مەبەست نییە."

ئەم ڕۆمانە ئاڵۆزە، کە بە ئاسانی نایەتە شرۆڤە، کە بە ئاسانی پۆلێن ناکرێت و ناخرێتە خانەی هیچ ژانرێکی ئەدەبییەوە، بە ڕادەیەک ڕەخنەگرانی

شپرزە کردووە، کە هەندێیان نەک هەر ئاوڕیان لێ نەداوەتەوە، بگرە هەر ناویشیان نەبردووە. هەندێی دی تووڕە بوون و بە ئاشکرا ناڕەزایی و بێزاری خۆیان دەربارەی دەربڕیوە. بۆنیتی ڕەخنەگر، دەربارەی ئەم ڕۆمانە دەڵێت: "خوایە! ئاغای دۆستۆیڤسکی لەم ڕۆمانەدا، کە لەڕاستیدا خراپترین بەرهەمی ئەوە، چ ڕاوەگۆییەکی نەکردووە. یەک دونیا بابەتی ئەدەبیی ئاڵۆز و بێسەروبەر و نامەفهوومی بەسەر یەکدا هەڵڕشتووە، کە یەک دونیا مجێز و تەبیعەتی مرۆیی و بوویەر و ڕووداوانی ئاڵۆزکاوی، دوور لە هەر بایەخێکی هونەری تێترنجاندووە. ئەم کارەی ئاغای دۆستۆیڤسکی چەندین لاپەڕەی ئاڵۆزی لەخۆ گرتووە، کە کورم دەوێ لێیان تێبگات!"

بەشی یازدەیەم

مێردی هەمیشەیی، پێداچوونەوەی شەیتانەکان، جەنگ

دۆستۆیڤسکی لە نووسینێکیدا دەڵێت: "وا هەست دەکەم کە جەماوەری خەڵک، بە هەمان گەرموگوڕی ڕۆمانی تاوان و سزاوە، پێشوازییان لە ڕۆمانی گەمژە نەکرد. دیارە ئەمە نیشانەیەکی نەرێنییە و پێگە و ناوبانگم لەق دەکات، بۆیە دەمەوێ جارێکی دیکە و سەرلەنوێ سەرنجی خەڵکی بۆ لای خۆم ڕاکێشم."

بۆیە هەر کە لە نووسینی ڕۆمانی گەمژە دەبێتەوە، خێرا دەست بە نووسینی ڕۆمانێکی تازە، بە ناونیشانی مێردی هەمیشەیی دەکات.

لەو حەوت هەزار ڕۆبڵەی لە بڕیار بوو دۆستۆیڤسکی لەبری ڕۆمانی گەمژە وەریبگرێت، هێندەی سلفەی پێشوەختە بەسەری وەرگرتبوو، بڕێکی زۆر کەمی بۆ مابووەوە. هەندێ لەو پارەیەی لەبری ئەو شتانە کە لە سان پترۆسبۆرگدا خستبوویانە بارمتەوە، بڕێکی لێ دا بە پۆڵی کوڕی ژنە مردووەکەی، هەندێی لێ دا بە خانەوادەکەی میشێلی برای و باقییەکەی کە بڕیکی ناچیز بوو، خەرجیی ئاکنجیبوونی خۆی و ژنەکەی لە فلۆڕەنسا کرد.

ئانا گریگۆریڤنا، لە سەرەتای ساڵی ١٨٦٩دا، هەستی کرد بۆ جاری دووەم سکی هەیە. سەرباری دەستتەنگی و کێشەی دارایی، دۆستۆیڤسکی کە بەو هەواڵەی زانیی، خەریک بوو لە خۆشییاندا جەزمەی لێ دەهات. بە جۆرێ خزمەت و مدارای ئانێتی دەکرد، کە ژنەی تاین پێکەنینی دەهاتێ. دۆستۆیڤسکی لە دڵی خۆیدا وای دانابوو کە منداڵەکە کیژ بێ و ناوی بنێت ئیمی. دۆستۆیڤسکی ڕۆمانی شەڕ و ئاشتیی تۆڵستۆیی لەماڵدا دەبێت، ئەم ڕۆمانە لە ئانا دەشارێتەوە، چونکە تۆڵستۆی لەم ڕۆمانەدا باسی بە

ئاویلکەکەوتن و مردنی دۆتمیر بۆلکۆڤسکی بەدەم ژان و ژاری منداڵبوونەوە کردبوو.

نامەیەک بۆ ستراخۆڤ دەنووسێت و دەڵێت: "من بە تاسە و بە پەرۆشەوە، بە نیگەرانی و ترسەوە، بە ئومێد و شەرمەوە چاوەڕوانی لەدایکبوونی ئەم منداڵەم."

ئەنجام دۆستۆیڤسکی لە ترسی ئەوەی ژنەکەی لە وڵاتێکی بیانیدا، کە نەکەس دەیناسێت و نە کەس دەناسێت و غەریب و بێکەس منداڵی ببێت، کە دکتۆران وەک پێویست تێیناگەن، لێ دەبڕێت کە فلۆرەنسا بەجێ بێڵن و بڕۆن بۆ پراگ، کە شاری سلاڤییانە، شاریکی جوان و دڵگیرە، هەروەها لە ساڵی ١٨٦٧دا مەڵبەندی کۆنگرەی سلاڤییەکان بوو.

لە ڕێگەی ڤینیسیاوە سەفەرەکەیان دەکەن، دۆستۆیڤسکی سەردانی کڵێسەی سان مارک و کۆشکی دوگات دەکات. کە بە شاری پۆڵۆنیادا تێدەپەرن، تابلۆ بەناوبانگەکەی سانت سیسیل، دەستکردی ڕوفائیل دەبینێ و زۆری بەدڵ دەبێت. بە هەردوو شاری تریست و ڤێنادا تێدەپەڕن، بەڵام کە دەگەنە پراگ، لەم شارە گەورەیەدا نە شوقەیەکیان چنگ دەکەوێت و نە ژوورێکی خاڵی. ناچار بۆ دریسد دەگەڕێنەوە، کە لەوێ بەلای کەمەوە دەتوانن بچنە کن ئاشنایەکیان.

لە هەیڤی ئابدا دەگەنە دریسد و لە مانگی ئەیلوولدا، ئانا کچێکی دەبێت. دۆستۆیڤسکی دەنووسێت: "سێ ڕۆژە ئیمیی کچمان هاتووەتە دونیاوە. هەموو شتەکانی بەدڵی خۆمانە، بە باشی بەڕێوە چووە، منداڵەکە سەلامەت و تەندروستە، جوانە." هەموو ئەمانە بە جێی خۆی، بەڵام کرێی خانووەکەیان ماوە و نەدراوە. دکتۆرەکە، مامانەکە و بەردەستەکان هەموو چاوەڕوانی ئەوەن کرێی خۆ وەربگرن. دوای هەموو ئەو حیسابانە، تەنیا دە تالیریان پێ ماوە. دۆستۆیڤسکی لە نامەیەکدا بۆ بەڕێوەبەری ڕۆژنامەی ئەلەند داوای سلفەیەک بۆ ڕۆمانی ئایندەی دەکات، بەڵام پارەکە درەنگ دەگات. دۆستۆیڤسکی هەموو ڕۆژێ دەچێت بۆ بانک و فەرمانبەرەکان جوابی دەکەن. کار گەییە ئەوەی کە فەرمانبەرەکان و کارمەندانی بانک هەر کە چاویان پێ دەکەوت، پێی پێدەکەنین و گاڵتەیان پێ دەکرد. دەنووسێت: "ئاخر منێک ئەوە

حالّم بێ، چۆن دەستم قەڵەم بگرێت؟ چۆن دەتوانم بنووسم؟ شەوان خەو لە چاوانم ناکەوێ. بە پانی و درێژی ژوورەکەدا دێم و دەچم و دەست دەنێمە قژم و قژم دەڕنمەوە. بیر لە کوێرەوەری و بێنەوایی خۆم دەکەمەوە، تووڕە دەبم، ئاخر تا کەی چاوەڕوان بکەم! ئۆف خوایە! قەسەم بە زات و جەلالی تۆ، مەحاڵە بتوانم بە دوورودرێژی باسی کڵۆڵی و بەدبەختیی خۆم بکەم. شەرم دەکەم باسی بکەم... وێڕای ئەم هەموو گیروگرفتەش، داوای کاری هونەریم لێ دەکەن. کاری درەخشان و شیعری ڕوون و ڕەوان و بێگرێوگۆڵ. گونجارۆڤ و تۆرگینیڤ، بۆ من بە نموونە دێننەوە! دیارە غافڵن لەوەی کە من لە چ حاڵ و هەلومەرجێکدا کاری ئەدەبی دەکەم."

ئەنجام سەد ڕۆبڵێکی پێ دەگات، بەڵام یەکسەر خەرجی دەکات. لە مانگی کانوونی یەکەمدا، تەنانەت پێنج دانە تالیریشی پێنابێ کە دەستنووسەکەی بە پۆستەدا بۆ ڕۆژنامەی ئەلەند ڤڕێ بکات: "من پارەی ئەوەم پێ نییە کە دەستنووسەکەم بۆ سەرنووسەری ڕۆژنامەکە بنێرم و بۆیشم پەیدا ناکرێت. دەستنووسەکە زۆر و قورسە و داوای پێنج تالیر دەکەن، ئەم پینج تالیرە بۆ ناردنی دەستنووسەکە پێویستە. بەڵام خۆ ئیمەش بە بای خوا ناژین، پێویستمان بە پارەیە، کە حاڵێکی زۆر ناخۆشە!" ئەنجام ڕۆژنامەی ئەلەند، ڕازی دەبێت سلفەیەکی دیکەی بۆ بنێرێت و ئیدی دەستنووسی ڕۆمانی مێردی هەمیشەیی دەپێچرێتەوە و بەستەبەندی دەکریت و لە دریسدەوە بەرەو ڕووسیا ڤڕێ دەکرێت.

ئەم ڕۆمانە چۆن سەیری دەکەیت، لەوە دەچێت لاساییکردنەوەیەک بێ، کە دۆستۆیڤسکی گەرەکی بێ لاسایی یەکێک لە ڕۆمانەکانی خۆی پێ بکاتەوە. لە ژیانی هەر نووسەرێکدا ساتێکی وا هەیە، کە نووسەر لەوە دەچێ بیەوێ لاسایی کارێکی خۆی بکاتەوە و خۆی تاقی بکاتەوە.

ڕۆژێک پیاوێکی قۆز و فریوکار بە ناوی ڤیلچانینۆڤ، لە ماڵی حۆن تووشی کابرایەک دەبێت کە قەراغی کڵاوەکەی خۆی بە پارچە کریێبێک پۆشیوە، کە پێ دەچێ لەمێژ بێ لەدووی ئەم بووبێ و لە تاقیب و سۆراخیدا بووبێ. فیلچانینۆڤ کابرای گۆرین دەناسێتەوە. کابرا ترۆسۆتسکییە، ژنەکەی ئاغای

ترۆسۆتسکی، نۆ ساڵ لەوەپێش ماشقەی ئەم ڤیلچانینۆڤە بووە. ترۆسۆتسکی دەڵێت:

– من نەمدەویست بێم بۆ ئێرە، تەنیا بە ڕێکەوت ڕێم کەوتووەتە ئێرە.

– چۆن بە ڕێکەوت، خۆ من لە پەنجەرەی ماڵەکەتەوە تۆم بینی کە لەسەر نووکی پێیان، بە ئەسپایی بە جادەکەدا دەهاتی.

ژنەکەی ترۆسۆتسکی مردبوو، کچێکی چکۆلەی لەپاش بەجێ مابوو بە ناوی لیزا. ئەم کچە هەشت مانگ دوای ڕۆیشتنی ڤیلچانینۆڤ لەکن ژنەکەی ترۆسۆتسکی، هاتبووە دونیاوە. بەڵام لیزاش زوو دەمرێت و ترۆسۆتسکی هیچ پەژارە و خەمێکی بە هۆی مردنەکەی ئەوەوە، پێوە دیار نابێت.

ڤیلچانینۆڤ، لە دڵی خۆیدا وا وێنا دەکات کە ترۆسۆتسکی نموونەی مێردانی هەمیشەییە، لەو سێبەرانەیە کە "لەدایک دەبن، گەورە دەبن، تەنیا بۆ ئەوەی ژن بێنن و ببن بە پاشکۆ و تەواوکەری ژنەکانیان". جۆرە ئاشنایەتییەکی سەیر لەنێوان ئەم دوو پیاوەدا چێ دەبێت، ئاشنایەتییەکی ئاوێتە لە بەزەیی و لە کینە.

لە ڕۆمانەکەدا، زۆر دیمەن و ڕووداوی نەفرەتئەنگێز و دەمبۆڵەی پڕ لە گلەیی و گازندە، تۆران و قەرقەشە و ئاشتبوونەوە و عوزرخوایی دەبینرێن، کە ڤیلچانینۆڤ، ناتوانێ بەری گریە و زاری خۆی بگرێت، چونکە بەڕاستی خۆی بە کەمتەرخەم و خەتابار دەزانێ. ترۆسۆتسکی، بە ڕادەیەک لە فسق و فەسادا نوقوم دەبێت، کە دۆستەکەی لەگەڵ خۆیدا بۆ لادێ بۆ میلان، بۆ ماڵی دەستگیرانە تازەکەی دەبات. ئیدی ڤیلچانینۆڤ، لە هەنبەر دەستگیرانەکەی ئەودا، کە نادیای ناوە، کچۆڵەیەکی قۆناغی ئامادەییە دەکەوێتە چاوبڕکێ و چاوچلێسی و چاوباشقاڵی. ئیدی ترۆسۆتسکی، بە جۆرە تووڕەییەکەوە، بە بێدەنگی، هەست بە سەرەتا و دەستپێکی جۆرە خیانەتێک دەکات، کە پێشترش جۆرە خیانەتێکی لەو بابەتەی لێ کراوە. ترۆسۆتسکی، دوای ئەوەی بۆ سان پتروسبۆرگ دەگەڕێتەوە، کە دەبینێ ڤیلچانینۆڤ تووشی نەخۆشی بووە، دەکەوێتە خزمەت و پەرستاریی: دەچێت بۆ مووبەقەکە، ئاگر دەکاتەوە، دەرگەوانەکە بێدار دەکاتەوە.

ڤیلچانینۆڤ، ئەمەی زۆر لە بە رگران دەبێت، لە بن لێوانەوە دەڵێت: "تۆ، تۆ لە من باشتریت. من لە هەموو شتێک تێدەگەم. هەموو شتێک دەزانم. زۆر سوپاس."

بەڵام تازە پاڵکەوتبوو تا بخەوێ، جۆرە هەست و گومان و مەزەندەیەکی لا پەیدا بوو کە شتێک ڕوو دەدات، بەڵام هەر کە باسکی درێژ دەکات، دەمی تیغێکی سارد چزە لە باسکی چەپی هەڵدەستێنێ. چاو هەڵدێنێ، ترۆسۆتسکی بەدیار خۆیەوە دەبینێ، کە گوێزانێکی سەرتاشی بە دەستەوەیە، بەڵام ڤیلچانینۆڤ فریا دەکەوێ و بەسەر حەریفەکەی خۆیدا زاڵ دەبێت و دەیدا بە ئەرزدا. پاشان لەسەر شۆستەی وێستگەیەکی قیتاردا، تووشی ژنێکی تا ڕادەیەک جوان و خشکۆک دەبێت، کە ئەفسەرێکی مەست بەدەم هاواری مەستییەوە دوای دەکەوێ. خەڵکانی فزووڵی و کونجکاو کە ئەو دیمەنە دەبینن، بە قاقا و پێکەنینەوە لە دەوریان خڕ دەبنەوە. خەریک بوو قەرقەشە و شەڕ لەنێوان هەردوو لادا بەرپا ببێت، بەڵام ڤیلچانینۆڤ دەکەوێتە بەینیانەوە و دۆخەکە ئارام دەکاتەوە. ئیدی ژنەی گەنج لە ڕادەبەدەر سوپاسی ڤیلچانینۆڤ دەکات و منەتباریی خۆی بۆ دەردەبڕێت، گلەیی ئەوە دەکات کە مێردەکەی "لە کاتێکدا کە ئەم پێویستی پێی بووە، دیار نەماوە". بەڵام مێردەکەی سەرئەنجام، لەناکاودا پەیدا دەبێ و دەردەکەوێت کە ترۆسۆتسکییە. ئیدی جووتە ڕەقیب یەک دوو قسەی ناشرین و بازاڕی بە یەکدی دەڵێن. پاشان ڤیلچانینۆڤ، دەست بۆ یارۆی "مێردی هەمیشەیی" درێژ دەکات، بەڵام ئەو دەستی ڕەت دەکاتەوە و بە دەمەلاڵکێوە دەڵێت: "ئەدی لیزا! لیزای چکۆلە!" هەنگێ لێوەکانی، گۆناکانی و چەناگەی دەکەونە لەرزین و ئەسرین بە چاوانیدا دێنە خوارێ. قیتارەکە دەجووڵێت. ترۆسۆتسکی خۆی بە فارگۆنێکدا دەکات. ڤیلچانینۆڤ، بە تاق و تەنیا، هایم و حەیران لەسەر شۆستەی قیتارەکە بەجێ دەمێنێ.

هەڵبەت بابەتی ئەم کتێبە حیکایەتێکی کورتە، کە بە تەکنیک و بونیادێکی هونەریی زۆر ورد و زیندوو هاتووتە نووسین و شێوازی نووسینەکەی زۆر جیاوازە لە شێوازی گۆنگ و ئاڵۆز و شێواوی ڕۆمانی گەمژە. وێڕای ئەوەش ڕۆمانی مێردی هەمیشەیی زۆر بە چڕی هەموو بابەتە دڵخواز و بیرە تایبەتی

و گرنگەکانی دۆستۆیڤسکیی لەخۆ گرتووە. بەڵام زۆر بە تانی قساندا نەچووە و وردەکاری و جوانکاریی تێمەکانی نەخستووەتە بەر وردەبینیی ڕاڤە و شرۆڤەوە. وا هەست دەکەیت ڕۆمانەکە بریتییە لە زنجیرە ڕووداو و مەسەلەیەکی دوابەدوای یەک بێ هیچ ڕوونکردنەوە و ئەنجامگیرییەکی ڕاستەوخۆ. نووسەر لە کتێبی مێردی هەمیشەییدا، تەنیا نیوەی کاری ئاسایی خۆی ئەنجام داوە. تەنیا ڕێگرکانی بیرکردنەوەی پیشان داوە، نەهاتووە بە درێژایی ئەم ڕێگە پڕ ڕەمز و ڕازانە، بەگەڵ خوێنەر بکەوێت و ڕێتازەنی بکات. بۆیە ئەم ڕۆمانە دەکاتە نموونەیەکی چڕی هونەری و ئەفراندنەوانی تایبەتی دۆستۆیڤسکی. هەڵبەت دیمەنی ڕەشکوژییە ناکامەکەی ئەم ڕۆمانە، پێگەیەکی ئێجگار بەنرخ و تایبەتی لەنێو ئەو دیمەنانەدا هەیە کە نووسەر وەسفی کردوون.

چیرۆکی مێردی هەمیشەیی تەواو بوو، هەڵەچن کرا و پێداچوونەوەی بۆ کرا و نێردرا، ئیدی دۆستۆیڤسکی کەوتە بیرکردنەوە و نەخشەدانان بۆ پرۆژەێن گرنگتر و گەورەتر. کەوتە بیرکردنەوە لە هونەراندنی ژیانی گوناحکاریکی گەورە لە ڕۆمانێکی پێنج بەشیدا، کە تەرخانی بکات بۆ سەلماندنی "بوونی خوا". وای دانابوو کە شاقارەمانی ڕۆمانەکە، نموونەیەک بێ هاوتای تیخۆن زادۆنسکیی قەدیس، بەڵام چونکە بەشێک لە ڕووداوەکان، لە دێرێکدا ڕوو دەدەن، فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ دەیەوێت کاتێک دەست بە نووسینی بکات کە لە ڕووسیا بێ. ئەو تیبینی و سەرنج و یادداشت و سەرەقەڵەمانەی کە لەو بارەیەوە ئامادە و تۆماری کردبوون، پاشان هەندێیانی لە بونیادنانی زوسیمی خواناسیی کارەکتەری ڕۆمانی برایانی کارامازۆڤ و هەندێ لە کارەکتەرەکانی ڕۆمانی هەرزەکاردا بەکار دێنێت.

لەو بارەیەوە دەڵێت: "ئەم بیرە، هەموو ئەو شتەیە کە تا ئێستا لەپێناویدا ژیاوم، بەڵام بۆ نووسینی ئەم ڕۆمانە دەبێ بۆ ڕووسیا بگەڕێمەوە... نەک هەر دێرێک ببینم و تەواو، بەڵکو پێویستە ماوەیەک تیایدا بژیم." هەروەها دەڵێت: "بەڵام مەسەلە و کێشەی سەرەکیی سەرانسەری ئەم ڕۆمانە، هەمان ئەو کێشەیەیە کە بە درێژایی ژیان، لە حاڵی ئاگایی و نائاگاییدا، لەگەڵیدا ژیاوم و لەگەڵمدا ژیاوە، ئەزیەتی داوم، واتە بوونی خوایە شاقارەمانی چیرۆکەکە بە

درێژایی ژیانی خۆی جاریٚ خوانەناسە و جاریٚ خواناسێکی سەختگیر، هەندیٚ جار کافر و لە ئایین وەرگەڕاوە و ئەنجام دەبێت بە خوانەناس. قارەمانی بەشی دووەمی ڕۆمانەکە، تیخۆڤ زادۆنسکی دەبێت، بەڵام بە ناوێکی خوازراوەوە، نەک بە ناوی خۆیەوە."

بەدەم چاوەڕوانی دەرفەتی گونجاو و لەبارەوە بۆ نووسینی ئەو ڕۆمانە، خوو دەداتە بابەتێکی دیکە، دەربارەی شۆڕشی جڤاکی و کۆمەڵایەتیی سنیتکینی گەنج، برای ئانا گریگۆریڤنا. لە کاتی پشووی هاوینەی خوێندگاکاندا، دێت بۆ دریسد، بۆ سەردانی خوشکەکەی و مێردەکەی. ئەم کوڕە خوێندکاری ئەنستیتۆی کشتوکاڵی پترۆڤسکە، لە نزیکەوە ئاگەداری بزووتنەوە نەهلیستییەکانی ناو زانکۆکان دەبێت. ئەو شتانەی کە دەربارەی ئەم بزاڤانە دەیانگێڕێتەوە، دۆستۆیڤسکی دەهەژێنیٚ و ڕۆحی تەواو خەمبار دەکات. سنیتکین، بە ئاو و تاو و جۆشوخرۆش و ستایشەوە باسی خوێندکارێکی بۆ دەکات بە ناوی ئیڤانۆڤ. ئەم سیمایە لە نەستی نووسەردا، بە پەنهانی نەخش دەبێت و دەچەسپێت. سیمایەکی لەبەردڵان دەبێت. ئەم ئیڤانۆڤە "پیاوێکی زیرەک و زیتەڵ، بوێر و ورەبەرز دەبێت، بە تەواوەتی لە بیروباوەڕی کۆنی خۆی ژێوان دەبێتەوە و نکۆڵیی لیٚ دەکات." ئیدی تۆمەتی خیانەت بە شۆڕشی دەدرێتە پاڵ و لە لایەن نچایڤی سەرۆکی زانکۆی سیستمی میللی و چوار کەس لە یارەکانیەوە، لەسێدارە دەدرێت. دۆستۆیڤسکی کە بەم تاوانە نامەردانەیە دەزانیٚ، زۆر خەفەت دەخوات، ڕۆژ دوای ڕۆژ پتر ڕقی لە بیر و هزرێن تازە هەڵدەستیٚ. قسەی گەوجانە و نابەرپرسانەی لاوانی زانکۆیی دڵی دەگووشن، بێتاقەت دەبیٚ، لیٚ دەبڕێت، جەزرەبەیەکی گورچکبڕ لەم جۆرە هزر و بیرانە بدات. ئیدی بە ئیستیفادە لەو بەڵگەنامانەی کە چاپەمەنییان دەربارەی ئەم بابەتە بڵاویان دەکردەوە و بە سوودبینین لە گوتەکانی سنیتکین، لیٚ دەبڕێت ئەو ڕەخنەنامە توند و ترسناکە، واتە شەیتانەکان بنووسێت. لە نامەیەکی بەرواری ١٨٧٠/٤/٦دا دەنووسێت: "ئەوەی من نووسیومە، گوزارشتە لە مەبەستێکی پەنهانی خۆم، مەبەستی خۆم هەیە. من گەرەکمە بەوپەڕی جۆشوخرۆشەوە، بە کەماڵی سۆز و گودازەوە، گوزارشت لە هزر و بیری خۆم بکەم. هەڵبەت نەهلیست و ڕۆژئاوادۆستەکان، لێم دێنە دەست،

هاوار دەکەن، پێم دەوەڕن، بە کۆنەپەرستم لەقەڵەم دەدەن. بە جەهەنەم. من بیر و هزری خۆم دەردەبڕم."

لە نامەیەکی بەرواری ١٨٧٠/١٠/٢٠دا دەنووسێت: "یەکێک لە ڕووداوە سەرەکییەکانی چیرۆکەکەی من، تاوانێکە کە لە سەرانسەری ڕووسیادا، زانراوە و لە کەس شاراوە نییە، واتە مەسەلەی کوشتنی ئیڤانۆڤە لە لایەن نجایڤەوە." لە نامەیەکی بەرواری ١٨٧٠/١٢/١٤دا دەنووسێت: "دەمەوێ بە ڕاشکاوی و بێ پەردە بیروبۆچوونی خۆم بە نەوەی نوی پیشان بدەم." دیارە ئەم کارە، ئەوەندەش ئاسان نەبوو. نەخشەی کتێبەکە بە باشی نەدەهاتە دەستەوە، شاقارەمانانی ڕۆمانەکە، لەچاو قارەمانە لاوەکییەکانەوە، زۆر کاڵوکرچ و بێنموود دەیاننواند. دەنووسێت: "بە جۆرێ خۆشیم بە قارەمانی لاوەکیی ڕۆمانەکەدا چوو، کە هەرچییەکم نووسیبوو، لەنێوم برد و دووبارە دەستم بە نووسینی کردەوە." جۆرەها تێبینی و سەرنجی تێکەڵوپێکەڵ، بە خەتی ناشیرین و پەیڤ و وشەێن گۆنگ و نامەفهووم، بە قەڵەمی جۆراوجۆر لە ناو دەفتەرچەی یادداشتەکانیدا بەسەر یەکدا ترنجابوون. بۆ نموونە، "پاشان نچایڤ دەڕوات، بەڵام دەگەڕێتەوە و شاتۆڤ دەکوژێت". یان "ستافرۆگین، ئەگەر ئیمانی هەبێ خۆی باوەڕ ناکات ئیمانی هەبێ، ئەگەر ئیمانی نەبێ، خۆی باوەڕ ناکات کە ئیمانی نییە". هەندێ جار، پێش ئەوەی تایبەتمەندیی دیمەنێک ڕوون بکاتەوە یان دیاری بکات ئەم جۆرە وشانە بەدی دەکرێن: "ئێرە"، "سەرەکی"، "گرنگ"، "بایەخدار"، "بکرێ بە گوزارشتێکی دیکە"، "شایەنی سەرنجە". دۆستۆیڤسکی دەنووسێت: "باوەڕ دەکەن ئەگەر بۆ نووسینی ئەم ڕۆمانە سێ چوارساڵێکم بەدەستەوە بوایە، خەمی بژێوی و ژیانم نەبوایە، خۆم بۆ تەرخان کردبا، وەک چۆن تورگینیڤ، گونجارۆڤ یا تۆلستۆی بۆیان لواوە، ڕۆمانێکم دەنووسی، تا سەد ساڵی دیکەش خەڵکی باسیان بکردایە."

هەڵبەت دۆستۆیڤسکی لە هەموو ڕۆمانەکانی دیکەی پتر لە خەمی ئەم ڕۆمانە ڕەخنەئامێزەدا بوو، زۆری بایەخ پێ دەدا، چونکە نووسینی ئەم ڕۆمانە جۆرە ڕیسکێک بوو، ئەگەری ئەوەی هەبوو بەشێکی ئێجگار زۆری خوێنەرەکانی خۆی لەدەست بدات، یان شۆرەت و نێوبانگێکی جیهانیی پێ

پەیدا بکات. کە هەوەڵین بەشی ڕۆمانەکە بۆ ڕۆژنامەی پەیکی ڕووسیا دەنێرێ، بڕیارە لەوێ بڵاو ببێتەوە، چەند ئامۆژگاری و داواکارییەکی لەگەڵدا دەنێرێ. بۆ نموونە دەنووسێت: "تکا لە بەڕێوەبەری بەڕێز دەکەم، ئاگای لەو ڕستانەبێ کە لە دەقەکەدا بە فەڕەنسی نووسراون. باوەڕ ناکەم هەڵەیان تێدا بێت، بەڵام دووریش نییە بە سەهوو هەندێ هەڵەی تێکەوتبێ." هەروەها لەسەری دەڕوات: "لە شوێنێکدا، ئەم دەستەواژەیەم بەکار بردووە: 'ئێمە تاجی شانازیمان لەسەر سەرانی چەپەڵ و ئەسپێون داناوە.' تکات لێ دەکەم. توخوا وشەی 'ئەسپێون' لا مەبەن."

کەمێک دوای نیوەشەو، کاتێک کە هەموو ئەوانەی کە لە ماڵەکەدا بوون دەخەوتن، دۆستۆیڤسکی لە بەردەم کاغەزەکانیدا دادەنیشت و کووپە چایە ساردەکەی لە بەردەم خۆی دادەنا و هێور دەبووەوە، تووڕەییەکەی دەڕەوییەوە. دەست بە نووسین دەکات، وەک ئەوەی بچێتە جەنگە هەرە گەورەکەی ژیانی پیشەیی خۆیەوە. بە ڕاست و بە چەپدا دەست دەوەشێنێ، هێرش دەبات، دەچێتە پێشێ، بەڵام ئایا ئەو توانایەی هەیە کە تا دوا قۆناغ لەم خەباتەدا بەردەوام بێ؟ دوای ماوەیەکی دوورودرێژی هێوری و ئارامی، دووبارە نۆرەفێیەکەی سەر هەڵدەداتەوە.

"توخوا ئەمە حاڵە؟ من لێرە، لەسەر کورسییەکەم دانیشتووم، هەست دەکەم سەرم گێژ و قورسە، چوارپەلم سست و خاوە. ناتوانم هیچ کارێکی جیددی ئەنجام بدەم. منداڵە چکۆلەکەم گریە و زاری دەکات، ئەوەندەم پارە پێ نییە بڕۆم لە دەرمانخانەیەک، دەرمانی بۆ بکڕم." بە وردی ئەو نۆرەفێیانە تۆمار دەکات کە لێی دەیەن: "نۆرەفێیەکی توند"، "نۆرەفێیەکی کەمێک توند"، "نۆرەفێیەکی توند لە سەعات شەشی بەیانیدا... شەوێ بەتایبەتی لە بەر ڕووناکیی مۆمدا، جۆرە خەمینییەکی ناخۆش، جۆرە ڕەنگدانەوەیەکی ڕووناکییەکی سوور بەسەر هەموو شتەکانەوە"، "لە سەعات سێی شەودا، نۆرەفێیەکی زۆر توند و مەترسیدار، لە ڕاڕەوەکەدا کەوتم، نێوچەوانم بریندار بوو، پێستەکەی لێ بووەوە. تەنیا ئەوەندەم لەبیرە کە مۆمە هەڵکراوەکەم لە دەرێڕا هێنایە ژوورەوە، بێ ئەوەی بەر هیچ بکەوم. پەنجەرەکەم داخست، ئەوجا هەستم کرد کە خەریکە فێم لێ دێت. بەلەز ئانێتم لە خەو هەستاند و لە

حاڵی خۆمم ئاگەدار کرد. کە دەموچاومی بە برینداری بینی، دەستی بە گریان کرد. ویستم ژێری بکەمەوە، لەناکاودا نۆرەفێیەکی تازە لێی دام. کاتێک کە وەخۆ هاتمەوە، سەرم زۆر دەیەشا، نەمدەتوانی بە دروستی قسان بکەم. ئانێت پاشماوەی شەوەکەی بەدیار منەوە بەسەر برد (ترسێکی سۆفییانەی توند)". دۆستۆیڤسکی بۆ ئەوەی بای باڵێک بدات و پشوویەک بدات، دەڕوات بۆ هامبۆرگ. لەوێ چ پارەیەکی پێ دەبی، هەمووی دەدۆڕێنێ. لە هۆتێلدا، نۆرەفێیەکی توندی دیکەی لێ دێت، دەکەوێت و پشتملی بریندار دەبێت. لەو بارەیەوە دەنووسێت: "دوای یەک هەفتەش، هێشتا جێبرینەکە خۆش نەببووەوە و بە زەقی دیار بوو." جارێکی دیکەش، خەمبار و شەرمەزار و نائومێد، وەک سەگی تڕۆکراو بۆ شاری دریسد دەگەڕێتەوە.

دۆستۆیڤسکی لە بەرواری ١٨٧٠/٧/١٧دا، لە دەفتەری بیرەوەرییەکانیدا دەنووسێت: "لەگەڵ بەشی یەکەمی ڕۆمانەکەمدا، لە جەنگ و جیدالدام، کارەکەم زۆر بە قورسی لە بەر دەڕوات، هەست بە ناکامی و نائومێدی دەکەم. تازە شەڕەکە دەستی پێ کردووە. ئانێت فرە شەکەتە، ئیمی زۆر گڕۆز و تووڕەیە، ئیدارەی لەگەڵدا ناکرێت." سوپای ئەڵمان، فەڕەنسای داگیر کردووە، خەڵکی شاری دریسد لە خۆشییاندا لە پێستی خۆ ناهێورن، هەرچی ئامێرێکی گواستنەوە و بار هەیە، لە لایەن هێزێن سوپاییەوە بە سوخرە و بێگار گیراون، خزمەتگوزاریی پۆستە و گەیاندن وەستاوە هیچ ڕۆژنامە و بڵاوکراوەیەک لە بەرلینەوە نایەت.

"شەڕە! هیوادارم کەس کاری بە کاری منەوە نەبێ و کارەکەم دوانەکەوێت!" "لەمبەر و لەوبەری ڕووباری ڕایندا نزیکەی سێسەد هەزار سەرباز کۆ بوونەتەوە. نرخی پارە دابەزیوە، هەموو شتێک گران بووە. نە ئەمان و نە ئەوان، شتاقیان بەرگەی شەڕی درێژخایەن ناگرن و کەچی خۆ بۆ شەڕی درێژخایەن ساز دەدەن. چ دەقەومێ، ئەم ڕەوشە بە کوێ دەگات؟ بێگومان، سبەی و دووسبەی شەڕی ڕاستەقینە دەست پێ دەکات."

لە بەرواری ٨/٧دا ئەم ڕستە و وشە چڕانە دەنووسێت: "ڕۆمانەکەم بە تەواوەتی پشتگوێ خستووە (بەڕاستی ناخۆشە). دوێنێ، ٨/٦، فەڕەنسییەکان شکستیان هێنا، شکستێکی گەورە. حاڵی حازر لە هەنبەر شاری میتزدا

خەریکی خۆسازدانەوەن. وا وێنا دەکەم زۆر دوودڵن، بە خۆشیان نازانن چ دەکەن، بۆ کوێ بڕۆن. وەخت بەفیڕۆ دەدەن."

بەڵام دەشێت لایەنگریی ئەو لە فەڕەنسییەکان لەم شەڕەدا، لە نامەکانیدا بخوێنرێتەوە. دەنووسێت: "ئەو خوێندنگە ئەڵمانییە چەند جوانە. ئەمانە وەک خێڵی هۆنەکان قەتڵوعام دەکەن، تالان و بڕۆ دەکەن. پرووسییەکان ڕەفتاریان لەگەڵ یەکدیدا، لە بەربەرەکانییش خراپترە. ئەوانەی کە ئەم هەرا و هەنگامەیە دەنەنەوە، جەماوەری خەڵک نین، بەڵکو زیاتر پروفیسۆڕ، دکتۆر و خوێندکارانن.

من هەموو شەوێک ئەو خەڵکانە لە هۆڵی خوێندنەوەدا دەبینم. پێرێ، من زانایەکی زۆر گەورە و لەزبرم بینی، کە داوی سپی کەوتبوونە سەری، بە دەنگی بەرز یەک بە خۆی هاواری دەکرد 'پێویستە پاریس تۆپباران بکرێت، پێویستە!' ئەمە ئەنجامی کەرێتیی خۆیانە، ئەگەر نەڵێین ئەنجامی زانستی خۆیانە." دوای ماوەیەکی دی دەنووسێت: "نا، ئەوەی بە زەبری شمشیر و بە هێز ڕۆ بنرێت، مەحاڵە پایەدار و بەردەوام بێت. کەچی هێشتا هەر هاوار دەکەن 'ئەڵمانیای لاوا!' بەڵام ڕێک بە پێچەوانەوە، ئەم میللەتە، خۆی وێران کردووە، شنگ و هێزی لە خۆی بڕیوە، چونکە باوەڕی بە بیری خوێنڕێژی و توندوتیژی هەیە. ئەم میللەتە کەمترین هۆشیاریی دەربارەی سەرکەوتنی فیکری و ڕۆحی نییە، بە ئەقڵییەتێکی سوپاییەوە، بەو جۆرە قسانە پێدەکەنن. نەخێر ئەمە میللەتێکی مردووە، میللەتێکی بێئایندەیە."

هەڵبەتە، دامەزراندنی کۆمۆنەی پاریس لەم سەروبەندەدا، کردییە کارێک کە دۆستۆیڤسکی هێندەی دی دژی سۆسیالیستەکان بوەستێ. دەنووسێت: "پیاوانی ئەم تەڤگەرە، ئیشوکاریان نییە، تەنیا ئەوە نەبێ باس و ستایشی بەهەشتی زەمینی بکەن (بەهەشتێک کە لە ڕێگەی کۆمەڵەی سۆسیالستییەوە لە حاڵی دروستبووندایە). بەڵام هەر کە دەگەنە دەسەلات، ئیدی زمانیان دەچێتە کلیلە و تاکە یەک قسەی ئەرێنییان لە زار نابێتەوە. تەنیا بۆ ئەوە ئازان سەران بپەڕێنن، بۆچی؟ چونکە کاری لەمە ئاسانتر نییە. هەڵبەتە ئەنجامدانی کاری باش قورس و دژوارە. ئەو ئاگرەی لە پاریس بەردرا، بەڕاستی کارێکی نەنگین و ڕیسواییەکی گەورە بوو. 'هێرشە کتوپڕەکەمان سەرکەوتوو نەبوو؟'

دەی باشە! باشتر! با خەڵکی لەنێو بچن، دوایان ببڕێتەوە، چونکە کۆمۆنە (حکومەتی شۆڕشگێڕی پاریس، ساڵی ١٨٧١) باڵاترە لە بەختەوەریی خەڵکی و شاری پاریس."

"ڕۆژئاوا بە هۆی هەڵەی مەزەبی کاتۆلیکییەوە ئارەزوورەتی مەسیحیان لەدەست دا، لەبەر ئەمە، تەنیا لەبەر ئەمە دەمرێت."

بەم جۆرە، ڕووداو و بوویەرە سیاسییەکان، زۆری تووڕە دەکەن و دەکەنە کارێک بە توندی دژی سۆسیالیزمی فەڕەنسی بوەستێتەوە. ئیدی ژیانی هەندەران، ژیانی لە دەرێی ڕووسیادا لێ دەبێت بە زیندان، زیندانێک کە ناتوانێت خۆی لێ دەرباز بکات و خۆی ڕزگار بکات. بۆیە مانەوەی بۆ یەک ساڵی دی لە ئەڵمانیادا، زۆر بەلاوە قورس و ئەستەم دەبێت. هەست دەکات کە وڵاتەکەی لەیاد بردووە، ئیدی بابەتی نەتەوەیی و نیشتمانی، بەهرە و تواناکانی جۆش نادەن. لە سەرچاوەی نیشتمان پاراو نابێت. وەک هەر کەسێک لە خاکی خۆی هەڵبڕابێ، بابایەکە وێڵ و سەرگەردان. لە فلۆڕەنساوە دەنووسێت: "تۆرگینیڤ، لە وڵاتی بێگاناندا دەپووکێتەوە، وشک دەکات و بەهرەی خۆی لەدەست دەدات، وەک چۆن ڕۆژنامەی دەنگ پێشبینیی ئەمەی کردووە. من ترسی ئەوەم نییە ببمە ئەڵمانی، چونکە من ڕقم لە هەموو ئەم ئەڵمانیانەیە، بەڵام من پێویستم بە ڕووسیایە. بەبێ ڕووسیا هەرچی توانا و بەهرەم هەیە دەپووکێتەوە، تێدا دەچم، لێ دەبمەوە. من هەست بەمە دەکەم، بە هەموو بوونمەوە هەست بەمە دەکەم."

لە دریسدیشدا، گلەیی و گازاندەی دۆستۆیڤسکی بەردەوام دەبێت. دەنووسێت: "کاشکێ دەتانزانی چەند بێزارم، چەند دڵم تەنگە، چەند ئارەزووی گەڕانەوە بۆ ڕووسیا دەکەم." یان کە دەڵێت: "بەڕاستی من خەریکی دوورکەوتنەوەم، نەک لە سەردەم و ڕۆژگار، نەک لە زانینی ڕووداوەکانی ڕووسیا، بەڵکو لە ڕەوت و شەپۆلی خێرای ژیان." یان دەنووسێت: "خێرا، خێرا دەبێت بۆ ڕووسیا بگەڕێمەوە، خۆم لە وڵاتی بێگانان، لە هەندەران و خەیاڵاتی پووچ و بۆش و بەتاڵی ئەوێ ڕزگار بکەم."

لێ پارەی خەرجیی سەفەر لە کوێ بێنێ؟ ئیدی هەوڵ دەدات داوای پارە لە ستیلۆڤسکی بکات، کە خەریک بوو ڕۆمانی تاوان و سزای بە کتێب چاپ و

بڵاو دەکردەوە. بەڵام ئەم پیاوە فێڵباز و کەڵەکچییە، خۆی لە داواکەی دەدزێتەوە و ئەوسا ئەو پارەیەی ناداتێ. ئیدی مایکۆڤ، ڕوو لە سندووقی کۆمەڵەی ئەدیبان دەکات، کە بڕی سەد ڕۆبڵ قەرزی بدەنێ تا دۆستۆیڤسکی بتوانێت بۆ وڵاتی خۆی بزڤڕێتەوە. بەڵام لیژنەی سندووقی نێوبراو بە کۆدەنگی ئەو داوایە ڕەت دەکەنەوە و ئەو قەرزەی نادەنێ. دۆستۆیڤسکی لەم بارەیەوە دەنووسێت: "ئەگەر بابایەکی نەهلیست داوای قەرزی لێ کردبان، بەم شێوەیە وەڵامیان نەدەدایەوە." جا بۆ نەگبەتی، ئانا دیسان سکی دەبێت.

دۆستۆیڤسکی لە بەرواری ٦/٢٩دا، لە دەفتەری بیرەوەرییەکانیدا دەنووسێت: "ئانا لاوازە، تووڕەیە، کەم دەتازە. تۆ بڵێی دووگیان بێت؟ من دەترسم، بەڕاستی تێدا ماوم، ئەگەر ئەم بایە لەم کونەوە بێت، ناتوانم ئەم کتێبە تەواو بکەم." ئانا بۆ ئەوەی مێردەکەی هێور بکاتەوە، پێشنیازی بۆ دەکات کە بۆ ویزبادن بڕوات و بەختی خۆی لە گەمەی ڕۆڵێتدا تاقی بکاتەوە. دەچێت بۆ ویزبادن و کۆمیدیا هەمیشەییەکە دەست پێ دەکاتەوە. دۆستۆیڤسکی خۆی بە هۆڵی ڕۆڵێتەکەدا دەکات، بەشداریی گەمە دەکات، ئاقڵانە یاری دەکات، بە پارەیەکی کەم بەشداری دەکات، دەباتەوە، هەژدە تالیر دەباتەوە، بیر لەوە دەکاتەوە واز بێنێ و لە هۆڵەکە وەدەر بکەوێ، بەڵام لەم ساتەدا، بیرێکی کتوپڕی بە مێشکدا دێت، دەگەڕێتەوە سەر مێزە سەوزەکە، ئیدی دۆڕان دەست پێ دەکات. دۆڕان لەدوای دۆڕان. ئیدی لە سەعات نۆی شەودا چی بردبووەوە، هەموو دۆڕاندەوە. ژێراوژێر نیگایەکی حەسرەتباری سووچێکی ماهووتە سەوزەکەی سەر مێزەکە دەکات، تەمەشایەکی ئاوێزە و چلچراکان و سەروسیما نیمچەمردووەکانی دەوری مێزەکە دەکات وەک شێت بە هەشتاو لە هۆڵەکە وەدەر دەکەوێ. بە هەڵاتن هەڵدێت، لە دڵی خۆیدا زۆر تەریق و شەرمەزار دەبێت، لە ناخدا ئازار دەکێشێت، بیر لە ژنەکەی و کچۆڵەکەی دەکاتەوە، کە چاوەڕوانی ئەون. لەو بارەیەوە دەنووسێت: "هێندە پەست و خەمبار بووم یەکسەر چووم بۆ لای کەشیشێک. بەدەم ڕێگەوە، کاتێک کە بە جادە تاریک و کوتەکەکاندا، بێ ئەوەی جادەکان بناسم، ڕێم دەکرد، لە دڵی خۆدا دەمگوت ئەم کەشیشە پیاوی خوایە، خزمەتکاری خوایە،

نابیٚ وەک کەسێکی ئاسایی قسەی لەگەڵدا بکەم، بەڵکو دەبیٚ وەک کەشیشێک قسەی لەگەڵدا بکەم کە دانپێدانانم لیٚ وەردەگرێت."

شار لە غوڕابی خەودا بوو، هەنگاوی کوێرانەی دەنا، سەری کۆت و قژی بژ، هێندە بەلەز ڕێی دەکرد، کە ئارەقە بە سەروڕوویدا دەهاتە خوارەوە، بە نێو کوچەوکۆلانان کەوتبوو و بۆ ڕێگەیەک دەگەڕا. سەرئەنجام لە بەر پەرستگەیەک دەوەستیٚ. وا خەیاڵ دەکات ئەمە کڵێسەیەکی ڕووسییە، دەیەویٚ وەژوور بکەویٚ. بەڵام ئەمە پەرستگەیەکی جوولەکە، کنێست بوو. لەم بارەیەوە دەنووسێت: "ئەمە بۆ من وەک دووشێک ئاوی سارد ئارامبەخش بوو. بە پەلە چوومەوە بۆ هۆتێلەکەی خۆم. ئێستا کە ئەم نامەیەت بۆ دەنووسم، نیوەشەوە. تالیرم بۆ بنێرە، کارێکی وەها دەکەم بەشم بکات. ئانێتی ئازیزم، بەسەر دەست و لاقتدا دەکەوم، ماچت دەکەم. ئانێت وا زەن نەبەی کە من شێتم. بەرهەمێکی گەورە خەریکە لە زەینمدا دەخەملیٚ و گەلاڵە دەبێت، لە هەنبەر ئەمەشدا بیرێکی گەوجانە و هیچ، کە دە دانە ساڵە عەزابم دەدات، بەرۆکی بەر داوم. ئیدی تەواو، هەموو شتێک بڕایەوە، یانی ئەمە دوا گەمە بوو کە کردم. جاران قومار دەستی گرتبووم، بەڵام نها دەستەکانم ئازادن. لە ئێستا بەدواوە، جگە لە کارەکانم بیر لە هیچ شتێکی دیکە ناکەمەوە. ئیدی تەواو، شەو بە خەیاڵی قومارەوە ناخەوم، خەون بە قومارەوە نابینم، ئەوە ڕۆیی. بۆیە کارەکەم خێراتر و باشتر دەچێتە پێشیٚ و خوا هیدایەتم دەدات."

ئانا لەو بارەیەوە، لە دەفتەری بیرەوەرییەکانیدا دەنووسێت: "ئەم بەڵێنەی کە زۆر جار درابوو، ئەم جارەیان برا یەسەر، بەڵێنی یەکجارەکی بوو. فیۆدۆر هەرچەندە لە ئیمس بوو، پارەشی پیٚ بوو، دەیتوانی بۆ موناکۆ بڕوات، کەچی نەڕۆیی. ئیدی گەمەی لەبەرچاو کەوت. نەک چیتر گەمەی نەکرد، بەڵکو هەر باسیشی نەدەکرد. لەوە دەچوو هەوەسی قومار جۆرە نەخۆشییەک بوو‌بیٚ و بەری دابیٚ، لەو دە ساڵانەی دواییدا، جارێکی دی تووشی نەبووەوە."

هۆی ئەم گۆڕانە کتوپڕەی دۆستۆیڤسکی چ بوو؟ نە لە نامەکانی خۆیدا، نە لە یادداشتەکانی ژنەکەیدا، نە لە نووسینی دۆستەکانیدا، شتێک بەدی ناکرێت، کە ڕۆشنایی بخاتە سەر هۆیەکانی ئەم گۆڕانەی دۆستۆیڤسکی. ئایا لە ڕێگەی ئەقڵ و بیرکردنەوەوە یان لە ڕێگەی دڵ و سۆزەوە گەییە ئەو بڕوا کتوپڕەی

که واز لەو خووە خراپە بێنێ و ڕێڕەوی خۆی بگۆڕێت؟ بە بۆچوونی من وەک پێویست ئاوڕ لە بوویەری چوونی دۆستۆیڤسکی بۆ پەرستگە جوولەکەکە نەدراوەتەوە؛ دۆستۆیڤسکی لە قوماردا زۆر پیس دۆڕابوو، لە باری ڕۆحی و دەروونییەوە زۆر پەشێو و پەرێشان دەبێت، ئیدی بۆ پەناگەیەک دەگەڕێت، ئەو پەناگەیە لە کڵێسەی ئەرتەدۆکسدا دەبینێ. کە ئەوەشی بە نیسب نابێت، وا خەیاڵ دەکات بەرەوپیری فریارەسێک دەڕوات، بەڵام خۆی لە بەردەم کەسانێکدا دەبینێتەوە، کە ئەو فریادڕەسەیان لە خاچ داوە. هەڵبەت بۆ کەسێکی نەخۆش و تووڕە و خورافاتیی وەک دۆستۆیڤسکی بیرەوەریی ئەو بوویەرە، ئەوەندەی کار تێدەکات کە بەسەر خۆیدا زاڵ بێت و جارێکی دی ڕوو نەکاتە قومار، با زۆریشی حەز لێ بێ.

فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ دەگەڕێتەوە بۆ دریسد، دوای ئەم دوا ڕیسکی قومارە، هێور و ئارام ببووەوە، ئیدی دەست بە کارکردن دەکاتەوە. تەنیا یەک خولیا و خەیاڵی لە مێشکدا بوو، ئەویش ئەوە بوو کە پێش ئەوەی ژنەکەی منداڵی ببێت، بۆ ڕووسیا بگەڕێتەوە.

ئیدارەی ڕۆژنامەی پەیکی ڕووسیا، کە بە بۆنەی جەژنەکانەوە سلفەیەکی بۆ ناردبوو، بەڵێنی ئەوەی دەداتێ سلفەیەکی تازەی هەزار ڕۆبڵی لە مانگی حوزەیراندا بۆ ڤڕێ بکات.

فیۆدۆر نامەیەک بۆ کارتکۆڤ دەنووسێت و تکای لێ دەکات کە بە پەلە ئەو هاوکارییەی بۆ ڤڕێ بکات. نامەیەکیش بۆ مایکۆڤ دەنووسێت و تکای لێ دەکات، جارێکی دیکەش قسە لەگەڵ ستیلۆڤسکیدا بکات. دۆستۆیڤسکی بە کارەکەی خۆی، خۆی و ماڵومناڵەکەی دەژێنێ. نووسەرانی دیکەی وەک تۆرگینیڤ، تۆڵستۆی و گونجارۆڤ، پاداشتی زۆر و فرە لەسەر نووسینەکانیان وەردەگرن، بۆچی پاداشتی ئەو لەوان کەمتر بێ؟ چما توانا و بەهرەی نووسینی ئەم لەوان کەمترە؟

دەڵێت: "ئەو ئەدەبەی ئەوان پێشکەشی دەکەن، ئەدەبی موڵکدارانە، ئەم ئەدەبە هەرچییەکی پێ بوو، گوتوویەتی (ئەوەندەی من بزانم تۆڵستۆی زۆر بە باشی گوتوویەتی). هەڵبەت ئەمە دوا شت بووە کە بیڵێ."

بەڵام دۆستۆیڤسکی، قسەی تازەی پێیە و بەم قسانە دونیا سەرسام دەکات! بەڵام بیکەن بە خاتری خوا، وازی لێ بێنن تا بە هێمنی لە وڵاتی خۆیدا کاری خۆی بکات!

ئەو پارەیەی ڕۆژنامەی پەیکی ڕووسیا بۆی ناردبوو، لە ئاخروئۆخری مانگی حوزەیرانی ساڵی ١٨٧١دا دەگاتە ئەو. بە پەلە کەلوپەلەکانیان لە بارمتە دەردێننەوە، قەرزەکانیان دەدەنەوە، خۆ بۆ سەفەرە گەورەکە ئامادە دەکەن. دۆستۆیڤسکی، بە دوو ڕۆژان پێش سەفەرەکەیان، چەند لوولەکاغەزێکی گەورە دەداتە دەست ژنەکەی و داوا دەکات بیانسووتێنێ، چونکە لای عەیان بوو کە لە سنووری ڕووسیادا، دەیپشکنن و نایەوێ ڕەشنووسی ڕۆمانەکانی بکەونە دەست دەسەڵات، وەک چۆن کاتی خۆی کە لە ساڵی ١٨٤٩دا گیرابوو، ئەمەی لێ قەومابوو. ئانا، بە خەمینی موغەیریەکە پێ دەکات و بەرەو گڕی سۆپا دیوارییەکە دادەنەوێتەوە، لە ماوەیەکی زۆر کەمدا ڕەشنووس و دەستنووسی گەمژە، مێردی هەمیشەیی و یەکەمین ڕەشنووسی شەیتانەکان، دەبێت بە کۆمەڵێک خۆڵەمێش و ترووسکەی ئاگر لە نێوانیانەوە دەدرەوشێتەوە.

شەوی ٧/١٧، دۆستۆیڤسکی و ماڵومنداڵەکەی لە دریسدەوە بەرەو سان پتروسبۆرگ دەکەونە ڕێ. لە سنووری ڕووسیادا جانتا و بوخچەکانیان زۆر بە وردی دەپشکنن. دۆستۆیڤسکی و هاوسەرەکەی، شەکەت و ماندوو بەدیار جانتا کراوەکانیانەوە دەوەستن. بەرپرسی بازگەکە، بە نەفرەتەوە تەماشایان دەکات، بە ئانقەست ماتەڵیان دەکات، ئەگەر یەک تۆزی دی دوابکەون، لەوەیە لە قیتارەکە بەجێ بمێنن. ئیمی، کیژە چکۆلەکەیان، لە بن لێوانەوە دەڵێت: "دایکە لەتێ نانم بدەیە، برسیمە." یارۆی بەرپرس شانێک هەڵدەتەکێنێ و ڕێگەیان دەدات سواری فارگۆنەکەی خۆیان ببنەوە و قیتارەکە دەکەوێتە ڕێ.

لە پەنجەرەی ڤارگۆنەکەوە، کە یەکپارچە گەرد و تۆز بوو، خاکی ڕووسیا دیار بوو، کە لە تۆ وایە بە خێرایی بەرەو دواوە دەڕوات. ئاسمانی ڕووسیا یەکپارچە تەنکەهەور بوو، بایەکە لەگەڵ خۆیدا ڕای دەدا. باریکە ڕێگەیەک بە کەنار خاکرێزی جادەکەدا، بە ناو گیاجاڕ و سەوزەزارێکدا بەرەو کوختەیەکی پەڕپووت دەڕۆیی، کە سەرەکەی بە قامیش و هەژک و بژاڵان گیرا بوو. ژنە

گوندییەک، لە قەراغ جادەکەدا وەستاوە و دەستەسڕێکی سووری بە دەستەوەیە و بۆ ڕێبوارەکانی تەکان دەدات. سەرپۆشێکی چکۆڵنی بە سەرەوەیە، توورەکەیەکی بە دەستەوەیە کە لە توێکڵی درەختی قان دروست کرابوو، جووتێ پاتاوی لە توێکڵەدار دروستکراوی لە پێدایە، هاوار دەکات، بەدەم پێکەنینەوە لە نێو تەپوتۆزی قیتارەکەدا ون دەبێت. ڕووسیای ڕاستەقینە دەردەکەوت، نەک ڕووسیای ڕۆشنبیران و هزرڤانانی توورە و ناڕازی و ئاشووبگەرڕن، نەک ڕووسیای شەیتانەکان، بەڵکو ڕووسیای خاک، ڕووسیای کار، ڕووسیای باوەڕ، ئەو ڕووسیایەی کە خەڵکان ڕزگار دەکات.

دۆستۆیڤسکی زۆر خەمبارە. تەماشای ژن و کچەکەی دەکات. زۆر ماندوون، سەریان ناوە بە یەکەوە و وەنەوز دەدەن. گوندێک، بە کڵێسە سەوزەکەیەوە، بە بەرچاویاندا تێدەپەڕێت. دونیا گەرمە، بۆنی ناخۆشی ڕۆن، بۆنی ئارەقەی لەش و زوخاڵ و ڕەژوو لە نێو فارگۆنەکاندا پەنگی خواردووە. بەڵام فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ گوێی لەمانە نییە. ئێستا هەمان ئەو هەستەی لایە کە کاتی خۆی لە تاراوگەی سیبریا ئازاد ببوو. ئیدی وای هەست دەکرد، بۆ جاری دووەم لەدایک بووەتەوە. ئایا وەک ئەوسای کە لە سیبریا گەڕابووەوە، ئەم جارەش وای هەست دەکرد کە لە ماوەی ئەم چەند ساڵەدا خەوێکی قورسی لێ کەوتووە و هەنووکە لە وڵاتێکدا کە بۆ ئەم بێگانەیە، لە خەو ڕادەبێت؟ نا، نا، ئاگای لە کاروبار و هەواڵی وڵاتی خۆی هەبوو. هێشتا بابایەکە ڕووس، بەرهەمەکانی بەڵگە و نیشانەی ئەمەن. ئایا ڕۆمانی شەیتانەکان، خۆی لە خۆیدا داکۆکی نییە لە بەرانبەر ئەو شەیتانانەدا کە حەزرەتی لوقا باسیان دەکات؟

"لەوێ، لەسەر چیایەک، مێگەلەبەرازێک دەلەوەڕان، شەیتانان لە عیسا پاڕانەوە کە ڕێگەیان بدات، خۆ بە نێو بەرازەکاندا بکەن. عیسا ڕێگەی دان، شەیتانەکان لەم پیاوە ڕەت بوون، خۆیان بە نێو بەرازەکاندا کرد، مێگەلە بەرازەکە ڕەوییەوە، لەو هەڵدێرەوە بە هەشتاو بەرەو خوار داگەڕان و خۆیان بە دەریاچەیەکدا کرد و تیایدا نقووم بوون." (ئینجیلی لوقا، بابی هەشتە، ئایەتێن سیودوو و سیوسێ)

بەشی دوازدەیەم

شەیتانەکان

ئەگەر ڕۆمانی تاوان و سزا سەرگوزشتە و چیرۆکی پیاوێکە کە بەدەم جستوجۆی ئازادییەوە، سنوور و مەرزە ئەخلاقییە باوەکانی بەزاندووە و ئەنجامی کارەکەی بە خۆسەری و پیاوکوژی و تاوان شکابێتەوە، ئەوا ڕۆمانی شەیتانەکان، بریتییە لە ڕیسکی میللەتێک کە لە یاسا و ڕێسا و پرەنسیپە ئەخلاقییە کۆمەڵایەتییەکان لا دەدات و لەجیاتیی ئەوەی خۆی ڕزگار بکات، خۆی گومڕا و وێڵ و سەرگەردان دەکات.

تاوان لە ئاستی تاکەکەسیدا، هەمان شوێن و پێگەی هەیە کە شۆڕش لە ئاستی کۆمەڵگەدا هەیەتی. ڕاسکۆلنیکۆڤ، گەرەکیەتی ئەوە بۆ خۆی بسەلمێنێ کە مێژوویەکی بچووک، یان کەسێکی خوێڕی نییە. دەیەوێ لە ڕێگەی کارێکی نەنگینەوە کە شایستەی سزایە، مافی ئازادیی تەواو بۆ خۆی بەدەست بێنێ. بە گوتەیەکی دی، ببێ بە خوای خۆی. بەڵام عەوامفریوانی یاخی و شۆڕشگێڕ، دەیانەوێ بەها و کەرامەتێکی میتامرۆیی بە میللەت ببەخشن. دەیانەوێ لە ڕێگەی قەتڵوعام و زەبروزەنگەوە کارێکی وا بکەن کە شایستەی ئازادی بێت و لەجیاتیی ئیمان بە خوا، ئیمان بە میللەت دابمەزرێنن، وەک چۆن ڕاسکۆلنیکۆڤی یاخی و هەڵگەڕاوە لە ئایین بۆ ڕۆژی دووەمی دوای ئەنجامدانی تاوانەکەی، هەموو ئازادییەکی خۆی لەدەست دەدات و دەبێت بە کۆیلەی فیکرێکی نەگۆڕ و جێگیر، میللەتیش کە ڕادەپەڕێت و شۆڕش دەکات، لە دوا ئەنجامدا و لە کۆتایی ئەزموونەکەیدا، جگە لە کۆیلایەتی و پەشێوی و پەرێشانی، هیچی دیکە نادورێتەوە.

بەڵێ، وەسوەسەی هەمیشەیی ئەم جۆرە بیرکردنەوە و هزرینەی کە "هەموو شتێک حەڵاڵە و ڕەوایە"، دەشێت لایەنی کەسی یان کۆمەڵایەتیی هەبێت. ئەم دوو ئەزموونە، لە بچووکترین شت و لە نهێنیترین نهێنییانی خۆیاندا، شانبەشانی یەکتر دەڕۆن. هەردووکیان لە دوا ئەنجامدا، ڕووبەڕووی هەمان شکست دەبنەوە. ئازادی بەبێ خوا بوونی نابێت. ئەوەی لە دەرێی خوادا بۆ ئازادی دەگەڕێت، سەرئەنجام نکوڵی لە بوونی خۆی دەکات. سۆسیالیزم مەسەلەیەکی ئۆلی و مەزەبییە و دەبێ بەو پێوەرە و لەو ڕوانگەیەوە بخرێتە بەر وردبینی لێکۆڵینەوە و هەڵسەنگاندن و داوەرییەوە.

لەڕاستیدا سۆسیالیزم، سویالیزمی ڕووسی، تەنیا لە خەمی ئەوەدا نەبوو کە بەختەوەری و خۆشگوزەرانی بۆ چینی کرێکار دابین بکات، بەڵکو بانگەشەی کۆنترۆڵکردن و ڕێکخستنی ژیانی ئەمدونیای مرۆڤی دەکرد. بانگەشەی ئەوەی دەکرد کە هەموو خۆشی و شادییەکی ئێمە، بەندە بە ژیانی ئەمڕۆمانەوە. سۆسیالیزم، لە چارەنووسی مرۆڤدا، قۆناغێک نییە، بەڵکو ئۆل و مەزەبی تێکڕای تیرەی مرۆیە، ئامانجی مرۆڤایەتییە. لەم قوتابخانە و ڕێبازەدا خوا بوونی نییە. ئەبەدییەت وەهم و خەیاڵە، ژیانەوە و پەسڵان لەئارادا نییە. جگە لە خۆشی و سەعادەتی دونیایی و زەمینی، هیچ شادییەکی دیکە لەئارادا نییە. سەعادەت، هەر ئەم سەعادەتە مەتریالییەیە کە هەموو کەسێک دەتوانێ بیگاتێ: "ئێمە، بەختەوەریی خەڵکانی لاواز و بوودەڵە بەوانە دەدەین." هەموو شتێک لێرەدا، لەم دونیایەدا دەست پێ دەکات و لێرەدا تەواو دەبێت. دونیا دەبێت بە مێرووستان. بەها تاکییەکان، ژیانی تایبەتی، هێز و ئەڵها و کەڵکەڵە ڕۆحی و فیکرییەکان، هیوا و ئاواتە بەرز و باڵاکان، هەمووی لەم مرداوی پووچی و نەهلیستی و بێئاگاییەدا، نابووت دەبێت. ئیدی دامودەزگای دەوڵەت بەرپرسیارێتیی ئەوە دەگرێتە ئەستۆ کە خۆراک بۆ ئەم مێگەلە داماوە دابین بکات، پەنایەکیان بۆ پەیدا بکات، هەندێ شادیی ڕۆژانەیان بۆ دابین بکات، ئیدی مرۆڤ وا دەزانێ بەختەوەرە.

بەڵام مرۆڤ تەنیا پێویستی بە بەختەوەری نییە. نان و قووتی ڕۆژانە، تاکە خواردنێک نییە کە مرۆڤ ئارەزووی دەکات. مرۆڤ هەموو ساتێک تینوو و برسیی شتێکی باڵایە، شتێکی بەلەزەت، ڕەها و بەدەر لە خەیاڵی ئەو، کە نە بە

کارکردن دەیگاتێ و نە بە فێڵ و دەهۆیان. مرۆڤ تینوو و برسیی مەزنایەتییەکە بەدەر لە هەر پێوەر و پێوانەیەک، برسی مانایەکە کە ئەستەمە بێتە فامین و درککردن. برسی بێ کۆتاییە، تینووی ڕەهاییە، تینووی باوەڕ، بەڵکو ئیمانە، تینووی خوایە.

ستیپان ترۆفیمۆڤیچ، لە دوا بەشی ڕۆمانی شەیتانەکاندا دەڵێت: "هەموو یاسایەکی بوونی مرۆیی و ژیانی مرۆڤانی، بریتییە لەوەی کە مرۆڤ هەمیشە بتوانێ لە بەرانبەر شتێکی ئێجگار گەورە و بەشکۆ سەر دابنەوێنێ. ئەگەر تیرەی مرۆ لەم شتە زۆر شکۆدارە مەحرووم بکرێت، ئیدی مرۆڤ مەیلی ژیانی نامێنێ و لە خەم و نائومێدیدا دەمرێت."

ئەفسووس، بوویە رو واریقاتەکان، ئەوەیان سەلماند کە ستیپان بایەخێکی ئێجگار گەورەی بۆ مرۆڤ لەبەرچاو گرتبوو. هەڵبەت لەو سەروبەندەدا کە دۆستۆیڤسکی ڕۆمانی شەیتانەکانی دەنووسی، تەڤگەر و بزاڤی نەهلیستی هێشتا بایەخی پەیدا نەکردبوو و ئەو قاڵب و ئامانجە دیاریکراوەی نەبوو، کە دۆستۆیڤسکی لە ڕۆمانەکەیدا بۆی دانابوو. بۆیە هاوعەسرانی ئەو لە ساڵانی حەفتایەکانی ئەو سەدەیەدا، خەڵکانی شۆڕشگێڕی تەواو عەیار و دوو ئاتەشەی وەک ستاڤرۆگینەکان، کریلۆڤەکان، شاتۆڤەکانیان نەدەناسی، تەنانەت نچایفیش، کە دۆستۆیڤسکی بۆ دروستکردنی سیمای شووم و دزێوی فرخۆڤنسکی کردبووی بە مۆدێل، هەرگیز خودانی ئەو جۆرە کەسایەتی و دیدە کامیلە نەبوو. ئەم جۆرە یاخی و پیلانگێڕە شەیتانسیفەتانە، سۆسیالیستانی توندڕەو، لە سەدەی بیستەمدا دەردەکەون. لەڕاستیدا دەبوایە لە سەدەی بیستەمدا، بابەتی ئەم ڕۆمانە بخرایەتە ڕوو و پێگەی دروستی خۆی وەربگرتایە.

شەیتانەکان پێشگۆیی، پێشبینییەکی بلیمەتانە و غەیبگۆییەکی ئێجگار هەستیارە، کە لە کاتی بڵاوبوونەوەیدا هەموو لایەنە جیاواز و بەها جۆراوجۆرەکانی ڕوون و خۆیا نەبوو. لە سەردەمی بڵاوبوونەوەیدا، خەڵکی تەنیا جۆرە کاریکاتۆرێکیان دەربارەی بارودۆخی ئەو زەمانە تێدا دەبینی و هەرگیز خەیاڵی ئەوەیان نەدەکرد کە ئەم وێنە کۆمیدییە، بەو زوانە ببێت بە تابلۆیەکی واقعی و تەواو لە کاریکاتۆرە ئەسڵییەکە بچێت. تراژیدیای شۆڕشی

ڕووسیا (ئۆکتوبەر)، هەمان سەرئەنجامی شوومە کە ئەم ڕۆمانە گەورەیە پێشبینیی کردبوو.

بەڵام لە هەنبەر ئەم هێرشە خوێناوییەدا، پرسیارێک هەیە: کێ ئەوەی ویستبوو؟ کێ ئامادەی کردبوو؟ زۆر چاکە، بێگومان پیاوانی ساڵانی چلەکان (١٨٤٠) ئەمەیان کرد، بیلینسکییەکان، تورگینیڤەکان، ئازادیخوازانی نەعل لە پێ، کە بە چاوانی نزیکبینیی خۆیانەوە بەرەو میلەت دەڕۆیشتن، بێ ئەوەی بە دروستی میللەت ببینن و لە میللەت بگەن. ئەوانەی کە نەیاندەزانی، بۆچوونە بە پەلە و کاڵوکرچەکانیان چ پێشهاتێکی گەوجانە و ناخۆشی لێ دەکەوێتەوە.

هەر شۆڕشێک، دوو ڕووی یەک واقع لەخۆ دەگرێت. لە زەمینەی ڕۆشنبیریدا، خەڵکانی پێشکەوتوو، فەیلەسووفانی توندوتیژ و هزرڤانانێک هەن، کە خۆیان بە بەرپرس نازانن و لە زەمینەی پراکتیکیدا جەماوەرێکی سادە و سەرەتایی لەخۆ دەگرێ، کە بەگوێرەی ئەو قسە کلێشەییانەی کە بە گوێیدا دەدرێت، داوەری دەکات. بیری گەیشتن بە ئازادی سەرمەستی دەکات و ڕێگە بە نزمترین غەریزەی پەنهانی خۆی دەدات کە بەبێ پەروا کار بکات. لێرەدا سیمای هاوشێوە، واتە گلیادکینی توورە و ترۆ دەبینم، کە بە شێوەیەکی نهێنی لە هەر یەکێکماندا هەیە. ئەو سیمایەی کە مایەی پەسەندی دۆستۆیڤسکییە. ئەم هیچوپووچ و خوێنرێژانە، بەرهەمی کاری مامۆستاکانیانن، کاتێک کە دەڵێن: "باشە ئێوە نەتاندەگوت هەموو کارێک ڕەوایە؟" مامۆستایان و ڕۆشنبیران چ بەرسڤێک دەدەنەوە. ئینتلجنسیای ڕووس، ستیانەکان و ئیڤان کارامازۆڤەکانی ساڵی ١٩١٧، دوای شۆڕشی ڕووسیا چ بەرسڤێکی خەڵکیان دایەوە؟ ئەوانە ئێستا ڕۆیشتوون، لە کار و کردەوەکانی خۆ هەڵاتوون و چاوەڕوان دەکەن. چاوەڕوانی چی؟ ئێستا چاوەڕوانی ئەو ڕاپەڕینە میللی و جەماوەرییەن کە دۆستۆیڤسکی لە شەیتانەکاندا، بۆی دانابوون و پێشبینیی کردبوو.

شەیتانان، بۆ هەمیشە لە جەستەی مەزنی ئەو قوربانییەدا، کە چووبوونە کلێشەیەوە، نامێنن. خوا بێدارە و ڕۆژێ دێ کە ئەم گەلە شەیتانانە، هەڵێن و بچنە پێستی بەرازانەوە و بەرازان شێتانە هەڵێن و ئینجیل گوتەنی، بکەونە دەریاوە. دۆستۆیڤسکی دەنووسێت: "نەخۆش چاک دەبێتەوە، لە بەرپێی

مەسیحدا دادەنیشێت و بە سەرسامی تەماشای دەکەین. ئێوە پاشان تێدەگەن، ئێستا ئەمە من نیگەران و پەریشان دەکات. ئێوە پاشان تێدەگەن. هەموومان پێکەوە تێدەگەین."

شەیتانەکان، وەک ڕۆمانەکانی دیکەی دۆستۆیڤسکی، لە ڕووی ئانتریگی چیروکڤانییەوە، بایەخێکی کەمتری هەیە تا لە ڕووی نێوەڕۆکی فیکرییەوە، کە کارەکتەرەکانی ڕۆمانەکە لەوێوە خۆراک وەردەگرن و گەشە دەکەن. بیر، دەکاتە کارەکتەرانی ڕۆمانەکە، چونکە لێرەشدا هەر کارەکتەرێک تازەنەری فیکرێکە. وەک چۆن ئەمە لە گەمژە و لە برایانی کارامازۆڤیشدا، دیار و بەرجەستەیە.

تاپۆی شێواوی فیرخۆڤنسکی، لە سەرانسەری ڕۆمانەکەدا زاڵە، دۆستۆیڤسکی، سیمای فیرخۆڤنسکی بەگوێرەی ئەو سەند و بەڵگەنامەیەی کە لە فایلەکەی نچایڤەوە بەدەستی هێنابوو، هەروەها بەگوێرەی ئەو شتانەی کە دەربارەی پیلانەکەی سپیچنیف لە بیری مابوون، وێنە کێشاوە. ئەمە هەمان ئەو کەسەیە کە جاران لەبارەیەوە دەیگوت: "ئایا دەزانن کە هەنووکە مفیستۆڤلسێکم لەگەڵدایە؟"

لەڕاستیدا، فیرخۆڤنسکی بۆ خۆی مفیستۆڤلسێکی ڕاستەقینەیە. نووسەر دەڵێت: "ئەو، لە هەوەڵەوە خۆشحاڵ دەبێت، پاشان بە هۆی دەماوەری زۆر ڕوون و ڕەوانەوە، بە هۆی بەلاغەت و فەساحەتی قسە دەستکردەکانیەوە، کە پێشوەختە و بەردەوام ئامادەیان دەکات، بێزار و بیتاقەت دەبێت." هەندێک جار زۆر بە ئەدەبە و هەندێک جار بێئەدەب. ئەو هەرگیز پابەندی یەک قسە یان یەک ئاماژە نابێت. نەخێر، ئەو هەزار و یەک حیساب بۆ هەموو شتێک دەکات، مەسەلەکان لە هەموو ڕوویەکەوە تاووتوێ دەکات و هەڵیاندەسەنگێنێ، هەنگێ بە کاوەخۆ، زۆڵانە تۆڕەکانی خۆی بە هەموو لایەکدا هەڵدەدات. ئەو لە شارێکی چکۆلەی گوندئاسادا، ئەڵقەیەکی نەهلیستی لە دەوری خۆی خڕ کردووەتەوە، بەڵام لە هەنبەر کەسێکی شایستەی وەک ستافرۆگیندا، بچووکی دەتازەنێ و کڕنۆش دەبات. پیلانگێڕان، بە پراکتیکی گوێڕایەڵ و گوێ لە مستی ئەون (فیرخۆڤنسکی). لە نێو گرووپ و دارودەستەی شۆڕشگێڕاندا، هەموو کەسێک ڕقی لێیەتی و لێی دەترسێت.

چۆنیەتیی بیرکردنەوەی ئەو دەربارەی شۆڕش فرە ترسناکە. دەڵێت: "لایەنگرانی ئێمە تەنیا ئەو کەسانە نین کە خەڵکی دەکوژن و دەبڕن و دەسووتێنن، یان بە شێوەیەکی کلاسیکی هەڵدەکێشنە دەمانچە و دەمانچە بەکار دێنن، یان ئەوانەی کە گاز لە ئەفسەرە بەرپرسەکانی خۆ دەگرن، ئەمانە بێزارمان دەکەن، بەڵکو ئەو مامۆستای خوێندنگەیەیە، کە لەگەڵ خوێندکارەکانیدا، گاڵتە بە خوای خۆ دەکەن، ئەوانە لە هەوادارانی ئێمەن، هەروەها ئەو پارێزەرەی کە داکۆکی لە دۆسیەی تاوانبارێکی خوێندەوار و ڕۆشنبیر دەکات، چونکە ئەم بکوژە، لە قوربانییەکەی ڕۆشنبیرتر بووە و بۆ وەدەستهێنانی پارەوپوول، ناچار بووە قوربانییەکەی خۆی بکوژێت، ئەم پارێزەرەش یەکێکە لە ئێمە. ئەو خوێندکارانەی هەر بۆ فشە و بۆ تاقیکردنەوە جووتیارێکی کوێلە دەکوژن، ئەوانیش لایەنگری ئێمەن و لە ئێمەن."

"ئێمە شۆڕشێک بەرپا دەکەین کە هەموو شتێک لە بناغەوە هەرەس بێنێ و ئاوەژوو ببێتەوە." ئیدی دوای شۆڕشەکە چ دەبێت، هەنگێ فیرخۆڤنسکی، بەگوێرەی ئەو پرۆگرام و سیستەمەی کە ئەندامێکی گرووپەکە بەناوی چیگالیڤ ئامادە و پێشنیازی کردووە، کۆمەڵگەیەک لەسەر بنەمای یەکسانیی تەواو، دادەمەزرێنێ. دەڵێت: "لە سەرەتاوە، ئاستی پەروەردە و فێرکردن و زانست و هونەر دێتە خوارەوە. تەنیا ئەقڵ و ئەقڵییەتی بەرز و ناوازە دەتوانێ بگاتە لوتکەی زانست و هونەر، لەم حاڵەتەدا کار و پیشەی ئێمە دەبێتە ئەوەی ئەو ئەقڵ و بەها گەورانە پەروەردە بکەین، چمان داوە لەم سەرئێشەیە؟ دەبێ ئەو جۆرە خەڵکانە دوور بخرێنەوە، تڕۆ بکرێن، پەراوێز بخرێن، یا لەنێو ببرێن و بکوژرێن. دەبێت زمانی شیشرۆن ببڕین، چاوی کۆپەرنیک دەربێنین، دەبێت شەکسپیر بەردەباران بکەین، ئەمەیە چیگالیڤیزم."

ئیدی بەم جۆرە سانسۆرە فیکرییە نەخشە بۆ داڕێژراوە، مرۆڤ هەموو کەرامەت و سەنگ و شایستەییەکی مرۆڤانی خۆی لەدەست دەدات و گیانی هەر جۆرە کەشف و دۆزینەوە و داهێنانێکی تێدا دەمرێت. دەبێت بە داشێکی نێو داشان، بەڵکو دەبێت بە گەوجێکی نێو گەوجان. "گرنگترین هێز، یانی ئەو چیمەنتۆیەی کە ئەندامانی کۆمەڵگە پێکەوە گرێ دەدات، ئەوەیە کە مرۆڤ شەرم بکات لەوەی کە ڕاوبۆچوونی تایبەتی و سەربەخۆی خۆی هەبێت."

"مرۆڤی سادە و سەرەتایی، ئارەزوو دەكات وەک دراوسێكەی بێت، چاو لەو بكات، دەترسێت خاوەنی بیروبۆچوونی تایبەتی و سەربەخۆی خۆی بێت، بە تەنیا بێ، خۆی بەرپرسیاری خۆی بێت. كۆیلایەتی و ملكەچیی ئەم بەرپرسیارێتییە ورد دەكاتەوە، دابەشی دەكات، بەسەر دونیایەک مێشكی چوونیەكیدا دابەش دەكات. ئیدی لە سایەی ئەم پرۆسەی هاوتەرازسازییەدا، خەڵكی ناوازە و دیار و سەربەخۆ نامێنێ. تەنانەت ئەخلاقیش دەبێت بەشتێكی ناكەسی، ئیدی هەموو بوون، ژیان، بەدەر لە خێر و شەڕ، بەڕێی خۆیدا دەڕوات."

"كەواتە بۆ ئەوەی مرۆڤ بەو مەسخییە، بەو كێوێتی و هۆڤیاتییە دەستكردەوە بمێنێتەوە، پێویستە لە هەر شتێک كە لەگینە بێداری بكاتەوە و وەهۆشی بێنێتەوە و تامەزرۆیی نیعمەتی لەدەستچووی بجووڵێنێ، دوور بخرێتەوە. دەبێت لە خۆشەویستی و پەیوەندی خانەوادەیی دوور بخرێتەوە. هەر كە خۆشەویستی و خانەوادە هاتنە ئاراوە، ئیدی مەیل و ئارەزووی موڵكایەتی سەر هەڵدەدات و پەیدا دەبێت. كەواتە دەبێت ئەم مەیل و ئارەزووە بكوژین، بەوەی ئازادیی تەواو بە بادەنۆشی و مەیگوساری و بەدمەستی، بە تۆمەت وئ یفترا و بوختان و لە پاشملەگۆیی بدەین. ڕێگە بە هەر بەرەڵاییەكی هەوسارپچڕیو دەدەین. هەر جۆرە بلیمەتی و بەهرەیەک سەر هەڵبدات، لە هەوەڵەوە، لە بێشكەدا خەفەی دەكەین، پێویستە هەموو شتەكان لە یەک خاڵدا یەک بگرنەوە، ئەویش یەكسانیی تەواوە. ناوبەناو، بۆ ئەوەی نەبادا مێگەلەكە ماندوو و بێتاقەت بێ، ئاژاوە و ئاشووبێكی چكۆلەی ناوچەیی ئەوتۆ كە بە ئاسانی بێتە خەفەكردن و دامركاندنەوە، بەرپا دەكەین. ئیدی كەمینەیەكی ستەمكاری تاوانكار، فەرمانڕەوایی ئەم میللەت و جەماوەرە بەكۆیلەكراوە دەكەن: كۆیلە، خێڵی كۆیلە، دەبێت سەرانیان هەبێت. بەم جۆرە، شۆڕش دژی حكومەتێكی ستەمكاری، حكومەتێكی ستەمكاری تاكڕەوانەی تازەی لێ دەكەوێتەوە. كاتێک كە لە ئازادیی بێ مەرز و سنوور دەردەچم، دەگەمە دیكتاتۆرییەتی بێ مەرز و سنوور."

"تاکە پرەنسیپێک کە لەم ململانێیەدا تێدا دەچێت، پرەنسیپی ئایین دەبێت. خەڵکی فەرمانڕەوای زەمینی خۆ دەگۆڕن و نکۆڵی لە بوونی فەرمانڕەوای ئاسمانیی خۆ دەکەن. بەڵام ئەم فەرمانڕەوا و ئەڕبابە تازەیە کێ دەبێت؟"

فیرخۆڤنسکی بە ستاڤرۆگین دەڵێت: "شەوێکی تاریک باڵ بەسەر سەرانسەری ڕووسیادا دەکێشێ، زەوی بۆ خوایانی پێشوو دەگری... لەم کاتەدا دەستی دوعا و نزا بەرز دەکەینەوە و داوای یارمەتی دەکەین. لە کێ، لە وەلیعاد، کوڕە گەورەی تزار، لە شازادە ئیڤان." مەبەست لە شازادە ئیڤان، هەمان ئیڤان ستاڤرۆگینە. فیرخۆڤنسکی ئەم دونیایە بە ئیڤان ستاڤرۆگین پێشکەش دەکات. پێشنیازی بۆ دەکات کە ئەفسانەیەک لە دەوری کەسایەتیی خۆی دروست بکات، کە بە کەسایەتیی جوان و بە هەیبەت و سامی خۆی جەماوەری خەڵک بۆ خۆی ڕابکێشێت و فریویان بدات. دەڵێت: "سەرانسەری جیهان هەناسەی ئۆخەی هەڵدەکێشێت، بە یەک ئاواز دەخوێنن: یاسایەکی دادوەرانە بە فەرمی ڕاگەیەنرا. دەریا تا قووڵایی خۆی دەهاڕووژێ، کوختە دارینە کۆنەکە هەرەس دێنێ، هەنگێ بیر لە دروستکردن و بونیادنانی خانوویەکی بەردین دەکەینەوە. ستاڤرۆگین وەڵامم دەداتەوە: 'ئەمە شێتایەتییە.'"

بەڵام ئایا مێژووی ڕووسیا هەرهەمووی بریتی نییە لە یەک زنجیرە شێتایەتی؟ لەڕاستیدا، فیرخۆڤنسکی جۆرە خۆشەویستییەکی شەیتانی و تەقوای ملکەچانەی بۆ ستاڤرۆگین هەیە. با ئەو دیمەنە بێنینە بەرچاوی خۆ، کە بە هەڵەداوان دووی ستاڤرۆگین دەکەوێت و قۆڵی کراسەکەی ڕادەکێشێت. ئەویش بە ئاستەم لە خۆی دەگرێ وەڵامی بداتەوە. فیرخۆڤنسکی پێی دەڵێت: "تۆ دامەزرێنەر و داینەمۆ و بزوێنەری. تۆ هەتاویت و من کرمی زەویی تۆم." لەناکاودا دەستی ستاڤرۆگین ڕادەمووسێت. ئیدی دەردەکەوێت کە ئەم لایەنگری یەکسانییە، هەست دەکات کە دەبێت باوەڕ و ئیمانی بە کەسێکی لە خۆی باڵاتر هەبێت و ڕوپامایی بۆ بکات و لە هەنبەریدا بچووکی بتازەنێ. ئەم شۆڕشگێڕە یاخییە، لەوەوە دەست پێ دەکات کە لە ئاغایەک بگەڕێت و گەورەیەک بۆ خۆی پەیدا بکات. ئەم بێشەرم و ڕیسوایە، دەیەوێ کەسێک بپەرستێت، کە ئەو کەسە ئەو دەبوغزێنێ و بە هیچی نازانێ. دەڵێت: "من

دەزانم کە لێبوکێکی چکۆلەم، بەڵام نامەوێ تۆش، کە باشترین بەشی بوونی منیت، بابایەکی لێبووک بیت." هەروەها لەسەری دەڕوات: "من لە هەموو شوێنێک دوای تۆ دەکەوم. وەک سەگێکی بەوەفا، لە دووتم." هیچ شتێک لەم مەیل و ئارەزووە پەنهانییە، بۆ ملکەچی و گوێڕایەڵی و خاکەساری و خۆشکێنی، لای بابایەکی خوانەناس، سەیرتر و سەرنجڕاکێشتر نییە. هەڵبەتە خۆشەویستی یەکێکە لە پێداویستییە حەیاتییەکان، تەنانەت ئەمە لای کەسێکی وەک فیرخۆڤنسکییش هەیە. با ئەو سۆز و خۆشەویستییەی دەرهەق بە ستاڤرۆگین هەیەتی بگاتە ئاستی پەرستن و سەخافەت و مایەی پێکەنین و ڕیسواییش، گرنگ ئەوەیە فیرخۆڤنسکی، کڕنۆشبردن بۆ کەسێکی لە خۆی گەورەتر و بەپلەوپایەتر بە زەرووری دەزانێت و ئەمەش بۆ مەحکوومکردنی تێکڕای سیستەمە کۆمەڵایەتییەکەی یەکسانیی ئەو بەسە.

سەبارەت بە شازادە ئیڤان، خوایەکەی فیرخۆڤنسکی، لە سەرەتاوە زۆر ئاڵۆز و گۆنگ بوو، بە ئاسانی درک نەدەکرا، چونکە کاتکۆڤی وەشانکار، ڕەتی کردبووەوە بەشێکی تەواوی ڕۆمانی شەیتانەکان، لەژێر سەرناڤی دانپێدانانی ستاڤرۆگین بڵاو بکاتەوە. دەبوایە نیو سەدەیەک تێبپەڕێت تا ڕازی ڕاستەقینەی ئەم کارەکتەرە ئاشکرا ببێت و دەربکەوێت. ستاڤرۆگین، وەک ڕاسکۆلنیکۆڤ، یەکێکە لە وێرانکارانی دیوار، قاڵبشکێنان. ڕاسنکۆلنیکۆڤ پرەنسیپ و بنەما ئەخلاقییە کۆنەکانی هەژاندبوو. لەپێناوی گەیشتن بە ئازادییەکی خەیاڵی، تەواو خۆی ئەزیەت دابوو. هەم دژی خۆی و هەم دژی خودا، بەوپەڕی جۆشوخرۆش و جیددی خەبتی بوو. ئەو بەخشرابوو، دووبارە و لە ڕێگەی مەسیحەوە خۆی دۆزیبووەوە. چونکە بێ ئەوەی بە خۆی بزانێت، لە زوورەتی مەسیح گەڕابوو. بەڵام ستاڤرۆگین لە جستوجۆی هیچ شتێکدا نییە. ڕاسکۆلنیکۆڤ، کاتێک باوەڕ دێنێ، بەڕاستی باوەڕ دێنێ، کاتێک کە باوەڕی نییە، بەڕاستی باوەڕی نییە، واتە لە هەردوو حاڵەتەکەدا ڕاست دەکات. بەڵام ستاڤرۆگین کە باوەڕ دێنێ، باوەڕی بە خۆی نییە کە باوەڕی هەیە، کە باوەڕ نایەنێ باوەڕی بەوە نییە کە باوەڕی نییە. ڕاسکۆلنیکۆڤ کەسێکە ئارەزووی لە نکۆڵیکردنە، بەڵام ستاڤرۆگین، ئالوودەی ئەم کارەیە، واتە خووی بە نکۆڵیکردنەوە گرتووە. نەک ئارەزووی لێ بێ.

باوەڕی خۆی خۆش ناوێ، چونکە کول و کۆڤان و ئازاری پێویستی لەپێناوی گەیشتن بەو باوەڕەدا، نەکێشاوە. ئەم باوەڕە بە شێوەیەکی ئاڵۆز و سەرڤەسەرڤە چووەتە دڵیەوە. ئەمەی کە خوا بوونی نییە، ئەخلاق ناکاتە هیچ و هیچ مانایەکی نییە "هەموو شتێک حەلاڵ و ڕەوایە"، هیچ سزایەکی دەروونی و پەنهان لەئارادا نییە، هەموو ئەمانە بەلای ئەوەوە و لە نۆڕینی ئەوەوە، ئاساییە.

جا ئەگەر ڕەفزی پرەنسیپی ڕۆحی و مەعنەوی هیچ کارێکمان تێنەکات، ئەگەر بەرامبەر بە هەڵگەڕانەوە لە ئیمان، بە پێویستی نەزانین داکۆکی لەخۆ بکەین، ئیدی چۆن دەتوانین مومارەسەی خۆشەویستی، ڕق و نەفرەت بکەین، هیوا و ئومێدمان هەبێ، هەبین و بژین؟ جا ئەگەر کار بۆ هاتنەدیی نیازە باشەکانی خۆ نەکەین، مانای وایە ئەم خوانەناسە خوێنسارد و هێورە، بە خورتی، خۆی ناچار کردووە تا هەموو سەرچاوەکانی سۆزە مرۆڤییەکان لە بوونی خۆیدا وشک بکات. ئیدی مانای وایە نازانێ بۆچی هاتووەتە دونیاوە و بەلاشیەوە گرنگ نییە بیزانێ. ئیدی بە نامرادی و نائومێدی درێژە بە ژیانی ڕۆژانە دەدات، ئیدی بێزاری و بێتاقەتی بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ و هەستپێنەکراو باڵ بەسەریدا دەکێشێت. هەڵبەتە بێزاری و نائومێدی لە بێئیمانی و خوانەناسییەوە سەرچاوە دەگرێت. ئیدی چ بکەین؟ چ شتێک بکەین و بڵێین کە شایستەی کردن و گوتن بێت، چونکە تەنیا بۆ خۆمانی دەکەین و بۆ خۆمانی دەڵێین؟ ستاڤرۆگین لە هەوڵ و خەمی ئەوەدایە نامرادی و بێزاری لە خۆی بڕەوێنێتەوە. هەموو جۆرە سەرگەرمییەک بەلای ئەوەوە بۆ ئەو کارە باشە، چونکە هیچ شتێک لای ئەو حورمەتی نییە. هەر شتێک ڕەوتی ئارامی ژیان بشڵەقێنێ، بەلای ئەوەوە پەسەندە. کە زللەیەکی لێ دەدرێت، بیر لەوە ناکاتەوە بەرپەرچی بداتەوە، چونکە دەیەوێ لەم ڕێگەیەوە هەستێکی تازەی سەرشۆڕی و بچووکی لە ناخی ناخیدا تاقی بکاتەوە. دەڵێت: "ئەگەر بتوانرێ بەم شێوەیە غەزەبی خۆت ڕام و جڵەوی بکەیت، خۆشی و شادییەکی لە خەیاڵ بەدەر دێتە دی." بەوپەڕی بێشەرمی دزی دەکات و پێی وایە خۆشە. لە دوئێلدا خۆی بە دۆڕان دەدات، تا ئەوپەڕی تووڕەیی و شەرمەزاری بجەڕبێنێ. کچۆڵەیەکی داماو دەگرێتە بن قامچی بەو بیانووەی کە دزی

کردووه و له کاتێکدا له پەڕەی گوڵ پاکتره، پاشان دەستدرێژیی دەکاته سەر. هیچ هەوڵێک نادات که نەیەڵێ ئەم کچۆڵەیه خۆی بکوژێت، دەبینێ که خۆی به کوختەیەکی تاریکی بەڕپووتدا دەکات، تەمەشایەکی سەعاتەکەی دەکات، بیست دەقیقەیەک چاوەڕوان دەکات، ئەوسا له درزی دەرگەکەوه دەڕوانێته ژووری و دەبینێ کچەی داماو خۆی هەڵواسیوه. ئەوجا دەڵێت: "ئەنجام ئەوەم بینی که دەبوایه ببینم."

کچەی داماو خۆی خنکاند.

"هەنگێ بەدەم چاخواردنەوه و گفتوگۆوه لەگەڵ هەندێک له هاوڕێیانی خۆمدا، بۆ یەکەم جار له ژیانمدا، ئەو بڕوایەم لا دروست بوو، که من نەمزانیوه خێر و شەڕ چییه، نەک هەر هەستم پێ نەکردووه، بەڵکو بەلای منەوه خێر و شەڕ هەر بوونی نەبووه." لەسەری دەڕوات: "به ڕادەیەک له ژیان بێزار بووم، هەستم به بێتاقەتی دەکرد." ئەم بێزاری و بێتاقەتییه تەنگ به ستاڤرۆگین هەڵدەچنێ. وەک نەخۆشێک بیەوێ باشترین حاڵ لەسەر جێگه وەربگرێت، تەنیشتاوتەنیشت دەکات.

جا بۆ ئەوەی خۆی لەم حاڵه تازەیه بدزێتەوه، له سەرەتادا بیر لەوه دەکاتەوه قوربانی به ژیانی سۆزداریی قێزەونی خۆی بدات. ئیدی هەڵدەستێت ژنێکی شەلی ناشیرینی نائارەزوو و دزێو دەخوازێ: "بیرۆکەی زەماوەندی کەسێکی وەک ستاڤرۆگین، لەگەڵ بوونەوەرێکی وا قێزەون و دزێودا، ئەعسابی تێک دەدات." زەماوەندەکەی ئەو ئەنجامی قەیرانێکی شێتانه یان ئەنجامی مەستی و بادەنۆشی نەبوو، نەخێر، زۆر به شێنەیی و ئارامی، بەوپەڕی ڕووداری و سەخافەتەوه دەیخوازێت. دەیەوێ بزانێ...

بەڵام ئەم زەماوەنده کۆمیدی و سەیره، سوکنایی پێ نابەخشێت. لەم سیناریۆ نەنگینەش زوو بێزار دەبێت. ئیدی بەدووی هەڵه و تاوانێکی تازەدا دەگەڕێت، تا لەو ڕێگەیەوه ئارامیی خۆی بشڵەقێنێ. ژنێکی دیکه بێنێ؟ بیکات به دوان؟ بۆ ساتێک بیر لەوه دەکاتەوه، پاشان وازی لەو بیرەش هێنا. تاپۆ و تارمایی کچه چکۆلەکه، زۆر جار دەهاته خەوی. به هەرحاڵ، ئەو نیگەرانییەی که ئەو خەونانه بۆیان دروست دەکرد، خەم و پەژارەی ئەو ناڕەوێننەوه و دەردی دەرمان ناکەن، به پێچەوانەوه، خەم و پەژارەی زیاد دەکەن. ئیدی

ناچار تێکەڵی خەباتی کۆمەڵایەتی و سیاسی دەبێت، خوو دەداتە سیاسەت. لێ مخابن، لەنێو شۆڕشگێڕان و یاخییانیشدا، ئارام و ئاسوودە نییە، چونکە ئیمانی پێیان نییە. ئیدی فیرخۆڤنسکی هاوار دەکات: "ستاڤرۆگین، گەوجتر بە، گەوجترا!" ستاڤرۆگین نە باوەڕی بە ئۆلی مەسیح هەیە و نە بە مەزەبی سۆسیالیزمی ڕووسی. دیارە بیرۆکەی بەهەشتاندنی زەوی بەگوێرەی ڕێنمایی و ڕێبازی چیگالیڤ، بە هیچ شێوەیەک دڵی خۆش ناکات، هەروەها بەڵێنی ئەوەی کە ڕۆژێک لە ڕۆژان ببێت بە شازادە ئیڤانی وەلیعادش، نەک دڵی خۆش ناکات، بەڵکو گاڵتەشی پێی دێت. هەر هەموو ئەمانە پەشمن، بەچی دەچن؟ کوشتوبڕ، قەتڵوعام، دامەزراندنی شانەێن کرێکاری لەسەر داروپەردووی شارستانییەت، دانانی دیکتاتۆرییەتێکی تازە بەسەر ڕەش و ڕووتانی گێل و گەمژەوە، هیچ یەکێک لەمانە دادی نادەن و بێزارییەکەی لێ نارەوێننەوە. تەنیا پەشیمانی و تۆبە دەتوانن باری سەرشانی سووک بکەن. پەشیمانی دەکاتە تۆبە و ملکەچی. بیر لەوە دەکاتەوە دانپێدانانەکەی خۆی بڵاو بکاتەوە، تا ڕووبەڕووی تەوس و توانج و جوێنی جەماوەری خەڵک ببێتەوە و لەم ڕێگەیەوە خۆی ئازار بدات و هەست بە بچووکیی خۆی بکات، هەنگێ دەگاتە سەرچاوەی ڕووناکی. ڕاسکۆلنیکۆڤ کاتێک کە پەی بە هەڵەی خۆی برد و داوای لێبوردنی کرد، تۆبەکەی لێ قبووڵ کرا. دیارە ئەم ئارەزووی تۆبەکردنەش، خۆی لە خۆیدا جۆرە پاداشتێکی ئاسمانییە.

بەڵام ستاڤرۆگین، لە کاتێکدا کە دەیەوێ خۆی بداتە بەر ڕێژنەی سەرزەنشت و تەوس و توانجی خەڵکی و کەمێک پاک ببێتەوە و ویژدانی ئاسوودە ببێت، لە هەمان کاتدا دەگەڕێتەوە سەر خەمساردی و بێموبالاتییە ترسناکەکانی خۆی.

فیرخۆڤنسکی چەند شۆڕشگێڕێکی بێسەروبەر و نالەباری لە دەوری ستاڤرۆگین کۆ کردووەتەوە. پیلانگێڕەکان دڵنیا بوون لەوەی کە ئەڵقەکەی ئەوان لە ڕووسیادا، یەکێکە لە سەدان ئەڵقەی دیکەی سەرانسەری ڕووسیا.

فیرخۆڤنسکی وای حاڵی کردوون کە لە لایەن کۆمیتەی ناوەندی ئەو شانە و ئەڵقانەوە بۆ لای ئەوان نێردراوە، بۆیە تەنیا باسی پەیوەندییانی نهێنی، ئەمری سەرکردایەتی و تەماس لەگەڵ فلان و فیساردا دەکات. بە جۆرێ

ڕەفتار دەکات، کە ئەندامانی پیلانەکە، لە یەکدی بکەونە گومانەوە. ترسی خیانەت لە دڵیاندا دادەچێنێ. ئیدی لەم ڕێگەیەوە بەسەریاندا زاڵ دەبێت، چونکە هیچ یەکێک لەوانەی دەوروبەری، متمانە بە یەکدی ناکەن. دوای شەڕ و ئاژاوەیەک، کە فیرخۆڤنسکی نایەوە، دوای ئاگرنانەوەیەک و دوای کوشتنێک، ئیدی ئەندامانی گرووپەکە بە خۆیان تاقەتیان لە کارەکەی خۆیان دەچێت و بێزار دەبن: "ئەم کارانە بەرەو کوێمان دەبەن؟" فیرخۆڤنسکی بۆ ئەوەی دووبارە زاڵ بێت بەسەریاندا، یەکێک لە گرووپەکە بە ناوی شاتۆڤ بەوە تاوانبار دەکات کە دەیەوێ خەبەر لە هەموویان بدات و لەناویان بەرێت، بۆیە دەبێت بکوژرێت و لەنێو ببرێت.

هەڵبەتە فیرخۆڤنسکی بیر لەوە دەکاتەوە کە تاوانێکی دەستەجەمی ڕێک بخات، تا لەو ڕێگەیەوە، بە هۆی ترسەوە بیروباوەڕیان پتەو بکات و یەکیان بخات. وا بیر دەکاتەوە کە ئەگەر ئەم تاوانە بێتە ئەنجامدان، هەموو ئەندامانی گرووپەکە لە ترسدا و لە ڕقدا لێکدی نزیک دەبنەوە و یەکتر دەگرن.

ئەم شاتۆڤەی کە فیرخۆڤنسکی دایناوە بکرێتە قوربانی، "یەکێکە لەو تۆباوییە ئایدیالیستە ڕووسانەی کە دەکەوێتە ژێر کاریگەری و باندۆری هەر بیرێکی بەهێزەوە و یەکسەر هەڵدەگەڕێتەوە". جاران لیبراڵێکی باوەڕدار بوو، بەڵام هەنووکە کە لە بیروباوەڕی سەردەمانی گەنجی ژێوان ببووەوە و بە ئاشکرا دژی فیرخۆڤنسکی وەستابووەوە. ئەم بادانەوەیە لە بیروباوەڕدا بە جۆرێ نیگەرانی کردبوو و بیری شێواندبوو، نەیدەزانی متمانە و باوەڕ بە چی بکات، پشت بە کێ ببەستێ، باوەڕ بەکێ بکات، چۆن ژیانی بگوزەرێنێ. ئێستا زۆر تەنیا و بێتاقەتە. وێڕای ئەوەی نەفرەت لە گرووپەکەی فیرخۆڤنسکی دەکات و لێی بێزارە، بەڵام زاتی ئەوە ناکات لێی بێتە دەرەوە. دەڵێت: "من چ شتێکم ڕەفز کردووە؟ دژمنانی چالاک و چەلەنگی ژیان، خەڵکانی پاشکەوتووی بە ڕواڵەت لیبراڵ، ئەوانەی کە لە ئازادی و سەربەخۆیی خۆیان دەترسن، کۆیلەکانی فیکر، دژمنانی هەر جۆرە ئازادی و هەر چەشنە بەرپرسیارێتییەک، مژدەدەرانی لاواز و بوودەڵە و مردەلۆخ، باشە ئەوانە چییان پێیە؟ گەندەڵی و کۆنەپارێزی، پیری و بێدەسەڵاتیی ڕازاوە، کورتبینیی بۆرژواییانە، یەکسانیی حەسوودیئەنگێز، یەکسانیی بەدەر لە ڕەچاوکردنی

بەهرە و توانای کەسی، یەکسانی بەگوێرەی تێگەیشتنی خزمەتکارێک لە وشەی یەکسانی یان بەگوێرەی فامی فەڕەنسییەکی ساڵی ١٧٩٣، بەڵام کارەسات ئەمەیە ڕوو دەکەیتە هەر شوێنێ، جگە لە خەڵکی فریوکار و خاپینیۆک، چ کەسێکی دیکەی لێ نییە." (ئاماژەیە بۆ ئەوەی کە لەو ساڵەدا، لە کۆمۆنەی پاریسدا، دەسەڵات کەوتە دەستی کۆمیتەی ئاسایشی گشتی و دادگای شۆڕشگێڕی)

سەبارەت بە شاتۆڤ، سۆسیالیزم، وەک خودی دۆستۆیڤسکی دەڵێت بە بێخوایی و خوانەناسی دەشکێتەوە. سۆسیالیزم خوانەناسییە، چونکە گەرەکیەتی بۆ خۆی جیهانێک لەسەر بنەمای یاسا زانستییەکان دابمەزرێنێ. لە حاڵێکدا گەلان بەگوێرەی یاسایێن پەنهان و گۆنگی دیکە پێک دێن و دەژین. مێژووی هەر میللەتێک بە جستوجۆی خوا، بە گوتەیەکی دی بە جستوجۆی خوای تایبەتی ئەو میللەتە دەشکێتەوە.

شاتۆڤ دەڵێت: "ئامانجی هەر بزووتنەوەیەکی مەردوومی (میللی)، گەڕانە بەدوای خوای خۆی، خوای تایبەتی خۆیدا. هەر میللەتێک هەمیشە خودای تایبەتی خۆی هەبووە، کاتێک میللەتان بیر لەوە بکەنەوە کە خوایەکی هاوبەشیان هەبێت، ئەمە بەڵگە و نیشانەی داڕووخانیانە. میللەت تا بەهێز تربێ، تایبەتمەندیی خواکەی بەرجەستەتر و دیارتر دەبێت. هەر کاتێک میللەت باوەڕی بەوە نەما کە دەتوانێ لە ڕێگەی حەقیقەتەوە، دونیا بژێنێتەوە و ڕزگار بکات، مانای وایە دەستبەرداری ئەوە دەبێت کە میللەتێکی گەورە بێت و هەنگێ دەبێت بە مادە و کەرەستەیەک بۆ توێژینەوە سۆسیۆلۆجییەکان."

بە بۆچوونی شاتۆڤ، هەر میللەتێک خودای تایبەتی خۆی هەیە، بەڵام لەڕاستیدا تەنیا یەک خوای ڕاستەقینە هەیە. کەواتە هەموو میللەتان، جگە لە یەک میللەت، سەهوون، بە هەڵەدا چوون. بەڵام کامە میللەتە کە خوای ڕاستەقینەی هەیە؟ شاتۆڤ، بەرسڤ دەداتەوە: "ئەو میللەتە، میللەتی ڕووسە، چونکە میللەتی ڕووس تەنیا میللەتی مەسیحییە کە شارستانییەتی تازە نەیشێواندووە و گەندەڵیی نەکردووە، چونکە تاکە میللەتی پاک و بێگەردە، سادە و دڵسافە، تاکە میللەتی ڕووی زەوییە کە بە منداڵی ماوەتەوە."

بەم جۆرە شاتۆف/دۆستۆیڤسکی پەیام و ئەرکێکی بەڕاستی پەیامبەرانە بە ملی میللەتی ڕووسدا دەدات. وەک چۆن میللەتی عیبری خۆی بە میللەتی بژاردەی خودا دەزانێ، بەو ئاوایە لە نۆڕین و ڕوانگەی دۆستۆیڤسکییەوە میللەتی ڕووسیش، دەبێ لە ئایندەدا فریارەسی هەموو دونیا بێت. لە کاتێکدا بەگوێرەی باوەڕێن مەسیحایی، دەرکەوتنی حەزرەتی مەسیح، هەر جۆرە بیرێکی پەیامبەری تایبەتی ڕەت دەکاتەوە و هەموو تیرەی مرۆ بە نەژادی هەڵبژاردە دەزانێت، کەچی دۆستۆیڤسکی سوورە لەسەر ئەوەی ئەم ئیمتیازە بدات بە میللەتی ڕووس، ئەم ئیمتیازەی کە میللەتی ڕووس تاکە میللەتی خۆشەویست و پەسەندی خوایە. یانی بەم پێودانگە و لە ڕوانگەی دۆستۆیڤسکییەوە، باوەڕ و ویژدانی پەیامبەرانەی مەسیحی، لەوە دەردەچێ پەیامێکی جیهانی بێت، بەڵکو دەبێت بە پەیامێکی نەتەوەیی و نیشتمانی.

هەڵبەت هەندێ کەس ویستوویانە ئەم هەڵوێستەی نووسەر بەوە لێک بدەنەوە کە "ئەم بۆچوونە جۆرە جوولەکاندنێکی تازەی ئۆل و ئایینی مەسیحییەتە"، بەڵام ئەم بۆچوونە بۆچوونێکی تەواو بەجێ و پەسەند نییە، چونکە دۆستۆیڤسکی نکۆڵی لەوە ناکات کە هەموو میللەتان گەییونەتە حەقیقەتی خودا. ئەو ئەم بۆچوون و ئیدیعایەی ئۆل و ئایینی یەهوودییەتی قبووڵ نییە کە وەحی و سرووش تایبەت بە یەک میللەت بێ، بەڵام پێی وایە و لەو قەناعەتەدایە کە بە درێژایی ڕۆژ و ڕۆژگاران، هیچ میللەتێک نەیتوانیوە دەوری خۆی ببینێ، نەیتوانیوە ئەرکی مەسیحییانەی خۆی بگێڕێت، تەنیا ڕووسیا بە ڕێگەی خوادا دەڕوات، چونکە شارستانییەتی تازە کاری تێنەکردووە و لە ڕێگەی ڕاستی بەدەر نەبردووە. بە مجۆرە ڕووسیا نەک هەر ڕۆڵی پەیامبەرانەی گێڕاوە، بەڵکو تاکە میللەتێک بوو کە ڕۆڵ و ئەرکی خۆی پاراستووە. جا لێرەدا، سووکە جیاوازییەک لە لێکدانەوەی مەسەلەکەدا هەیە، کە زۆربەی شرۆڤەکارەکان، ئاوڕیان لێ نەداوەتەوە، کە هەڵبەت ئەوە دێنێ ئێمە ئاوڕی لێ بدەینەوە.

بە هەرحاڵ، ئەم بیرەی کە خوا هیی یەک میللەت و بۆ یەک میللەت و لە ناو یەک میللەتدا بێ، بیرێکی ترسناک و مەترسیدارە، چونکە لە دوا ئەنجامدا بە پەرستنی میللەت دەشکێتەوە و شاتۆڤ کەوتووەتە ئەو هەڵەیەوە.

ستاڤرۆگین لێی دەپرسێت: "تۆ خۆت باوەڕت بە خوا هەیە؟" شاتۆڤ، بە پچڕپچڕی بەرسڤ دەداتەوە: "من باوەڕم بە ڕووسیایە. من باوەڕم بە مەزەبە ئەرتەدۆکسییەکەی هەیە."

ستاڤروگین. لەسەری دەڕوات:

– ئەدی بە خوا؟

– من... من... باوەڕ بە خودا دێنم. (نووسەر دەڵێت خۆم هێڵم بە ژێر ئەم دەستەواژەیەدا هێناوە)

جا لێرەدا دۆستۆیڤسکییش وەک شاتۆڤ لە ڕێگەی میللەتەوە بەرەو خودا چووە، لە کاتێکدا بۆ دۆستۆیڤسکی و بەلای دۆستۆیڤسکییەوە، میللەت تەنیا قۆناغ بووە و هیچی دی، بەڵام بۆ شاتۆڤ میللەت، ئامانجە.

لە بیر و بیرکردنەوەی شاتۆڤدا، فاکتەر و دابە مەردمی و ئایینییەکان، بە ئەندازەیەک ئاوێتە دەبن، کە ئیدی لێکدی نایەنە جیاکردنەوە. شاتۆڤ ڕەسم و دابونەریتی بتپەرستانەی جووتیاران لەگەڵ ڕێنمایی و خواپەرستی ئینجیلی مەسیحدا تێکەڵ دەکات و هەر هەمووی بە فیرقە و دەستەی مەزەبی ڕووس دەزانێت. شاتۆڤ نموونەی تەواوی مورتەدێکی بەجۆشوخرۆشە، کە باوەڕی ئەرتەدۆکسی، لە چوارچێوەی سنووری ڕووسیادا قەتیس دەکات، جۆرەها سرووت و ڕێنمایی سەیر و نامۆی لە دەرێی تەوراتەوە، لێ بار دەکەن و بە بیانووی پاراستنیەوە، خەفە و نابووتی دەکەن. دیارە نیگەرانی و پەرێشانیی ئەو، دەقاودەق زادەی ئەو جۆرە بیر و هزرینە بێسەروبەرەیهیە، کە لەمیانەیانەوە نەک مەسیح نادۆزێتەوە، بەڵکو گومی دەکات. هەڵبەت باوەڕ و باوەڕهێنان، ئیمان و ئیمانداری زۆر لەو شتانە ئاسانترە کە ئەو خەیاڵی دەکات. بەختەوەریی زۆر لێوە نزیکە، بەڵام ئەو دەیەوێ وەک کوێران بە لەپەکوتێ، بەم دەرگە و بەو دیواردا، بەدەستی بێنێ و بیگاتێ.

کاتێک ژنەکەی، کە کاتی خۆی دەستی لەگەڵ ستاڤرۆگیندا تێکەڵ کردبوو و خیانەتی لێ کردبوو، دێتەوە بۆ لای ئەم تا منداڵەکەی ببینێت، بە جۆرە نەشە و گەشەیەکی شەرمنانەوە پێشوازیی دەکات و بایەخێکی زۆری پێ دەدات و پاش لەدایکبوونی منداڵەکە، کاتێک کە ئەم بوونەوەرەی کە لەناکاودا پێ دەنێتە

دونیا، لە بەردەم خۆیدا دەبینێ، شادییەکی کۆنگ، سەرتاپای دەهەژێنێ. هاوار دەکات: 'هاتنەسەردونیای بوونەوەرێکی تازە، ڕاز و نهێنییەکی گەورە و پەڕجوویەکی لە شرۆڤە نەهاتووە." مامانەکە، کە سەر بە ڕێباز و باوەڕی سۆسیالیستییە، دەڵێت: "ئەم وڕێنە گۆییەی لە چییە، ئەمە جگە لە نەشونمایەکی ئورگانی کە لە جەستەدا ڕوو دەدات، هیچی دیکە نییە." بەڵام شاتۆڤ گوێی لێ ناگرێت، ئیدی پەڕجوویەک لە بەرچاوی خۆیدا ڕووی داوە و ئیمانی هێناوە و تەواو. لە ئێستاش بەدواوە، هەر بە ئیمانداری دەمێنێ. ماوەیەکی زۆرە، ئەم جۆرە شادییەی بە خۆیەوە نەبینیوە، ئەمە یەکەم جارە هەست بە شادمانی خۆی دەکات. هەر هەمان شەو، شاتۆڤ لە لایەن گرووپە شۆڕشگێڕەکەوە بانگ دەکرێت و لە لایەن فیرخۆڤنسکی و موریدەکانیەوە دەکوژرێت. ستاڤرۆگین لەم ماوەیەدا هەڵدێت. ئیدی فیرخۆڤنسکی بۆ ئەوەی گومانی تاوانەکە لە خۆی دوور بخاتەوە، لێ دەبڕێت، تاوانەکە بە ملی یەکێک لە ئەندامانی گرووپەکەدا بدات، کە ناوی کیریلۆڤە.

ئەم کیریلۆڤە، مرۆڤێکە فێی لەگەڵدایە، ئەقڵی تەواو نییە. سوێندی خواردووە خۆی بکوژێت تا "بیسەلمێنێ کە پیاوێکی سەربەخۆیە". جا چونکە بڕیاری داوە خۆی بکوژێت و بمرێت، ئیدی بۆ ئەنجامدانی ئەم کارە، تەنیا پێویستی بەوە بوو کە ئیعتراف بکات ئەو شاتۆڤی کوشتووە و ئیقرارنامەکە ئیمزا بکات. کیریلۆڤ، ئەم تۆمەتە دەستکردە قبووڵ دەکات. کیریلۆڤ یەکێکە لە کارەکتەرە هەرە سەیر و عەنتیکە و سەرنجڕاکێش و جوانەکانی دونیای دۆستۆیڤسکی. وەک ستاڤرۆگین، پیاوێکی خوانەناسە، باوەڕی بە بوونی خوا نییە، بەڵام بە پێچەوانەی ستاڤرۆگینەوە، چەند خەڵکانی ئیماندار، بە جۆشوخرۆشەوە خۆ بە ئیمان و ئیمانداریییەوە هەڵدەواسن، ئەویش بە هەمان جۆشوخرۆشەوە، خۆی بە بێباوەڕی و خوانەناسییەوە هەڵدەواسێت. بەڵام بەڵگە و بۆچوونە پووچ و نابەجێیەکانی، تووشی سەرەگێژەی دەکەن، دەڵێت: "ئەگەر خوا هەبێ، ئیدی هەموو شتێک وەستاوەتە سەر ویست و مەشییەتی ئەو و من بەبێ ویستی ئەو ناتوانم هیچ شتێک بکەم. خۆ ئەگەر نەبێ، ئەوا هەموو شتێک دەوەستێتە سەر من. ناچارم ئازادی و سەربەخۆیی خۆم بسەلمێنم و مومارەسەی بکەم."

بەم پێودانگە، لە ڕوانگەی ئەوەوە باڵاترین پلەی ئازادی و ڕەهایی و ملکەچنەکردن بۆ هیچ کەسێک چییە؟ ئەوەیە کە مرۆڤ بتوانێ دەستبەرداری خۆی بێت، نکۆڵی لە بوونی خۆی بکات. جا ئەگەر مرۆڤ بە حوسن و ڕەزای خۆی، بە کەماڵی خوایشتی خۆی، کۆتایی بە ژیانی خۆی بێنێ، مانای وایە کە بەو پلە باڵایەی ڕەهایی گەییوە، یانی خۆی خوای خۆیەتی. "ئەگەر خوا نەبێ، من خوام." کیریلۆڤ ئەم ڕستە سەیر و چاوەڕواننەکراوەش دەڵێت: "مرۆڤ بۆیە خوای دروست کردووە، تا بتوانێ بەبێ خۆکوژی بژی."

ئیدی بەم جۆرە دەگەڕێینەوە سەر هەمان لۆژیک و جەدەلییەتی کابرای ژێرزەمینی، کە پێی وایە مرۆڤ بۆیە بتی بۆ خۆی دروست کردووە و حەساری ئۆل و ئاینی بەرز کردووەتەوە، تا بەربەستێک لە هەنبەر ئازادیدا، کە لێی دەترسێت، دروست بکات. لە ترسی ئازادی، خۆی حەپس کردووە. مرۆڤ لەو شتە دەترسێت کە خۆی دروستی کردووە. بەڵام کیریلۆڤ لە گفتوگۆیەکەیدا سەر دەکەوێت. دووبارە دەگەڕێتەوە سەر هەمان بابەتە کۆنەکەی لەخاچدانی مەسیح، کە هیپۆلیت باسی دەکات: "ئەگەر خودی مەسیح لە حوکم و یاسای تەبیعەت مەعاف نەبێ، مانای وایە گۆی زەوی درۆیەکی گەورەیە و مەداری ئەم هەسارەیە بە دەوری تەوەری درۆدا دەسووڕێتەوە و گەمەیەکی سەخیفە و هیچی دی." ئەگەر پرەنسیپی خوایەتی، لە شێوە کۆنەکەیدا ئاڵۆز و بێمانا و ناماقووڵ بێت و مرۆڤ بێ ئەوەی خۆی بیەوێ، خوا بێ، دەبێت نەزم و نیزامێکی حەقیقەتی بە جیهان ببەخشێت.

دیارە خۆکوژیی کیریلۆڤ، کە هیچ پاکانەیەکی دەرەکیی بۆ نییە، نیشانە و بەڵگەی ئەو ئازادییە ڕەهایەیە کە دەیەوێ مرۆڤ بکات بە خوا و خودانی دونیا: "پێشەوا دەبێ لە خۆکوژیدا دەستپێشکەر بێت، یەکەم کەس بێ کە خۆی بکوژێت، ئەگینا کێ دەست پێ بکات؟ من تەنیا لە ڕای دەستپێک و سەلماندندا خۆ دەکوژم."

"من دەست پێ دەکەم. من دەرگەکە دەکەمەوە. ڕچە دەشکێنم."

دوای خۆکوژی و فیداکارییەکەی کیریلۆڤ، خەڵکی تێدەگەن دیوارە ئەخلاقییەکانی مەسیحییەت دەڕووخێنن و ئەوانیش بۆ خۆ دەبن بە خوا. "هەنگێ مرۆڤێ دێتە ئاراوە بەختەوەر و متمانە بە خۆ و مەغروور، کە

بەلایەوە گرنگ نییە بژی یان نەژی." ئەوەی مایەی سەرنج و سەیرە لە خوانەناسییەکەی کیریلۆفدا، ئەمەیە بزانین تا چەند بەو فەلسەفەیە ئالوودەیە کە خۆی ڕەتی دەکاتەوە. ئەو خۆی دەکوژێت تا تیرەی مرۆڤ ڕزگار بکات، وەک چۆن کاتی خۆی مەسیح لەپێناوی ڕزگاریی تیرەی مرۆڤدا، ملی بۆ کوشتن دا و لەخاچ درا. لەڕاستیدا کیریلۆڤ، ڕێک لاسایی حەزرەتی مەسیح دەکاتەوە و وێنەی ئەوی بە بەردەوامی لە بەرچاوە. ئەویش بە ئاواتەوەیە سەر بکەوێتە سەر خاچەکە و لەپێناوی خەڵکیدا خۆی فیدا بکات و ئازار بچێژێت. بە خوێنی خۆی شادمانیی خەڵکی دابین بکات. ئەم خۆشەویستی و ئەشقە بێسنوورە سەبارەت بە ئایندەی مرۆڤ، وا لەم مرۆڤە خوانەناس و بێخوایە دەکات، وەک نیمچەمەسیحێک بتازەنێ. کە دەڵێین نیمچەمەسیح، لەبەر ئەوەیە کیریلۆڤ باوەڕی بە مەسیح هەیە، بێ ئەوەی باوەڕی بە خوا هەبێت. جا پێویستە لێرەدا یادێکی ئەو نامە غەریبەی دۆستۆیڤسکی بکەینەوە، کە لە سیبریاوە بۆ مەدام فون ڤیزنی نووسیبوو، لەو نامەیەدا دەڵێت: "ئەگەر کەسێک بۆمی بسەلمێنێ کە مەسیح درۆیە و حەقیقەتی نییە و ئەمە بەڕاستی ساغ ببێتەوە، ئەوا من حەز دەکەم لەگەڵ مەسیحدا بم تا لەگەڵ حەقیقەتدا."

بەم جۆرە دەبینین دۆستۆیڤسکی لەنێوان ئەرتەدوکسییەتی مەسیحییانەی شاتۆڤ و مەسیحییەتی بێخوایی و خوانەناسیی کیریلۆڤدا، وێڵ و سەرگەردانە. بەڵام لە هەردوو حاڵەتەکەدا، سیمای مەسیح، چ لەگەڵ خوا و چ بەبێ خوا، بە هەمان بێگەردی و پیرۆزیی خۆیەوە دەمێنێتەوە. ئەم مەسەلەیە کە بە درێژایی تەمەن دۆستۆیڤسکیی عەزاب دابوو، قارەمانانی چیرۆکەکانیشی ئەزیەت دەدات. کیریلۆڤ "بۆ ئەوەی خۆی لەم کێشەیە ڕزگار بکات"، گوللەیەک دەنێت بە تەپڵی سەری خۆیەوە.

خۆکوژییەکی دیکەش هەیە کە کۆتایی ژیانی یەکێک لە خوانەناسەکان دەتازەنێ. واتە ستاڤرۆگینش پاش ئەوەی لە ڕزگاری و خەلسین نزیک دەبێتەوە، بە شێوەیەکی گەوجانە خۆی دەکوژێت و کۆتایی بە ژیانی خۆی دێنێت. لە نامەیەکدا دەنووسێت: "من ویستوومە توانای خۆم لە هەر مەیدان و بوارێکدا تاقی بکەمەوە، من بە چاوی کەرەب و کینەوە تەماشای ئەو

ئیماندارانەم کردووە کە دژی ئێمەن، چونکە بەغیلی بە ئومێدەواری و ئیمانی ئەوان دەبەم..."

کارەکتەرەکانی دیکە، لەچاو ئەم کارەکتەرە گرنگ و دیارانەدا، هیچ ڕەنگوڕوو و نموودێکیان نییە. بەڵام وێڕای ئەمەش، پێتیڤییە ئاماژە بۆ بابی فیرخۆڤنسکی، ستیڤان تروڤیبۆڤیچ، وەک هزرڤانێکی ناکام و بێزار و گازاندۆک و خۆشگلەیی، بکرێت. ئەمە بابەیەکی تۆباویی ئایدیالیست و قسەزل و دەماوەر و حازرگریانە، یانی کۆپییەکی تەواوی پرۆفیسۆر گرانۆڤسکییە، کە دەکاتە یەکێک لە دامەزرێنەرانی لیبرالیزمی ڕووسی. لەپاڵ ئەم کارەکتەرەدا، سیما و کەسایەتیی نووسەری گەورە کارمازینۆڤ، دەردەکەوێت. دۆستۆیڤسکی لەمیانەی کارمازینۆڤەوە، وێنەیەکی کاریکاتۆریی نەفرەتئەنگێزی تۆرگینیڤی پیشان داوە. ئەم پیاوە وەک تۆرگینیف بابایەکی "ڕووسی–ئەورووپاییە". دۆستۆیڤسکی هەمان قسەکانی تۆرگینیڤی خستوونەتە سەر زاری کارمازینۆڤ و دەڵێت: "من بووم بە ئەڵمانی و شانازییش بەوەوە دەکەم." یان "ئەمساڵ سەری حەوتەمین ساڵە کە لە کارلسروهە دەژیم". یان "کاتێک پار ئەنجوومەنی شارەوانی لێبڕا ئاوی لوولەکێشی بۆ شار ڕابکێشێت، لە کانگای دڵەوە هەستم بە شادی کرد. بەڕاستی مەسەلەی لوولەکێشی کارلسروهە بۆ من لە گەشت مەسەلە و کێشەی نیشتمانە ئازیزەکەم، ئازیزترە."

دۆستۆیڤسکی هەوڵی داوە هەمان ڕوخسار و سیمای ڕواڵەتی تۆرگینیڤ بەم قارەمانەی ببەخشێت. لەم بارەیەوە دەڵێت: "قژە لوول و پڕ و سپییەکەی، لە پشت هەردوو گوێچکە پاک و چکۆلە و سوورەکانییەوە و لە ژێر شەپقەکەیەوە بەسەر شان و ملیدا دەڕژا." ئیدی دەنگێکی "شیرین و کەمێک تیژ و زیقنی" دەداتێ. ئەنجام ئەم نووسەرە دوا بەرهەمی لە کۆڕێکدا بۆ خەڵکی دەخوێنێتەوە. ناونیشانی ئەم بەرهەمەی بریتییە لە مێرسی". دەقی ئەم بەرهەمە لە نووسینێکەوە هەڵێنجراوە کە کاتی خۆی تۆرگینیف بۆ ڕۆژنامەکەی برایانی دۆستۆیڤسکیی ناردبوو.

تۆرگینیف، خۆی لەم وێنە کۆمیدییەدا دەناسێتەوە، پاشان لە چەند نامەیەکدا بۆ هەندێ لە دۆستەکانی خۆی گلەیی لێ کردبوو و لەو بارەیەوە

دەڵێت: "دۆستۆیڤسکی ڕێگەی بە خۆ داوە، کارێک بکات کە لە کاریکاتۆریش دزێوترە. هاتووە وێنەی منی لە سیمای کافدا نواندووە، کە ژێراوژێر و بە نهێنی هەواداریی لە حیزبەکەی نچایڤ کردووە، جا بۆ ئەوەی گاڵتە و تەوس بەو بکات، جا لەم تەوس و توانجەیدا هاتووە ئەو تاکە چیرۆکەی کە کاتی خۆی من بۆ ئەو ڕۆژنامەیەم ناردبوو کە ئەو سەرپەرشتیی دەکرد، داوەتە پاڵ ئەو. لە کاتێکدا دۆستۆیڤسکی بە خۆی سەبارەت بەو دەقە، نامەیەکی پیرۆزبایی و قەدرزانی بۆ ناردووم." هەڵبەت هیچ پێویست بەوە نەبوو تۆرگینیڤ تووڕە بێت و هەوادارانی ڕۆژئاوا، لە دۆستۆیڤسکی هان بدات و بهاڕووژێنێ. چونکە بڵاوبوونەوەی شەیتانەکان، ڕووبەڕووی پەرچەکرداری توندی چاپەمەنی و خوێنەرانی چەپگەرا بوەوە. ئەم هێرشە توندەی لەم ڕۆمانەدا کرابووە سەر هزر و بیرێن لیبڕاڵی و ئازادیخواز، بەلای ئەوانەوە کارێکی گێلانە و کوفرئامێز بوو و لەگەڵ یاسا و ڕێسا و دابونەریتانی هونەریدا تێکی نەدەکردەوە. دەیانگوت بەڕاستی حەیفە کە بابایەکی مەحکوم بە بێگارەزیندان، بەو ئاسانییە هەڵگەڕێتەوە و پشتیوانی لە کەمپی دوژمن بکات. بەڕاستی شەرمە کەسێک خۆی شۆڕشگێڕ بووبێت، تا ئەم ڕادەیە دژی هەر کارێکی شۆڕشگێڕی و کۆمەڵایەتیی پێشکەوتووخواز بوەستێتەوە.

نیکیتین لەم بارەیەوە دەڵێت: "ڕۆمانی شەیتانەکانی ڕێزدار دۆستۆیڤسکی، بێ چەندوچوون، ئەوەمان بۆ ڕوون دەکاتەوە کە لە یەکەمین بەرهەمیدا، واتە لە هەژاراندا بەدی دەکرا، کە بریتی بوو لەوەی کە نووسەر هیچ جۆرە خەیاڵێکی فیلیڤانی ئەفراندنەوانی نەبوو." لەسەری دەڕوات: "لە ڕۆمانی شەیتانەکاندا، ئیفلاس و ناکامی ی ئەدەبیی نووسەری ڕۆمانی هەژاران، زۆر بە زەقی دیارە."

لە گۆڤاری پڕتەودا ئەم ڕستانە بەرچاو دەکەون: "ئەگەر سەبر و حەوسەڵەت هەبێ، کە بەرهەمی یەکێک لە نووسەرەکانمان، کە جاران نووسەرێکی زۆر میللی بوو، تا کۆتایی بخوێنیتەوە، بێگومان وێڕای تووڕەبوون و پەستی، هەست بە جۆرە بەزەییەک و ڕەنگە خەم و پەژارەش بکەیت. یانی کە دەبینی نووسەرێک دەکەوێ، هەڵبەت نووسەرێکی بەهرەمەند، کە دەبینی مرۆڤێک دەکەوێ، بمانەوێ و نەمانەوێ پێویستە دان بەوەدا بنەین

که لەگەڵ بڵاوبوونەوەی ڕۆمانی تاوان و سزادا، ئاغای دۆستۆیڤسکیی جارانمان لەدەست داوە... ئێستاش ئەهلی ڕەخنەش تەنیا بە چاوی بێموبالاتی و حەقارەت و تەنانەت بەزەییەوە تەماشای دەکەن."

کاتێک بەڕێوەبەری ڕۆژنامەی دونیای ڕووسی لە ستایشی ڕۆمانی شەیتانەکاندا نووسیی: "شەیتانەکان، بە جوانترین و هونەریترین کاری ئەدەبیی ئەم ساڵانەی دوایی دێتە ژماردن." لە لایەن چاپەمەنیی وەختەوە، بەتایبەتی چاپەمەنیی لیبراڵەوە، هێرشی زۆر توندی کرایە سەر و بەدرۆ خرایەوە.

لێ ستراخۆڤ، سەبارەت بە شەیتانەکان، نامەیەکی ئێجگار دڵگیر و ناسکی بۆ دۆستۆیڤسکی نووسی، کە ئەوە دێنێ لێرەدا ئاماژەی بکەینێ و باسی بکەین. دەنووسێت: "سەبارەت بە هەمەجۆری و دەوڵەمەندیی فیکری، بێگومان تۆ یەکەمین نووسەری ڕووسیایت. تەنانەت ئەگەر لەگەڵ تۆڵستۆیشدا بەراورد بکرێی، تۆ لەو لەپێشتری. بەڵام تۆ بە تۆبزی بەرهەکانی خۆت دەئاڵۆزێنی، ئەگەر ڕۆمانەکەی تۆ لە ڕووی دارشتن و گرێچن و پلۆت و بابەت و تیمەوە سادەتر بوایە، زۆر کاریگەرتر دەبوو. بۆ نموونە ڕۆمانی قومارباز و مێردی هەمیشەیی، دەنگدانەوەیەکی باشیان هەبوو، بەڵام ئەو بیرەی لە گەمژەدا خستووتە ڕوو، بە شێوەیەکی گشتی ئاڵۆز و نامەفهوومە... ئەگەر نووسەرێکی فەڕەنسی یان ئەڵمانی، بە دەیەکی بەهرە و توانای تۆوە، ئەو ڕۆمانەیان نووسیبا، لە هەموو دونیادا ناوبانگیان دەردەکرد و وەک ئەستێرەیەکی گەش لە مێژوو و ئەدەبیاتی جیهاندا دەردەکەوتن..."

دۆستۆیڤسکی بە تەوازوعێکی جوانەوە، دان بە کەموکوڕی و عەیبەکانی خۆیدا دەنێت. لەو بارەیەوە دەڵێت: "لە زەین و هزری مندا، چەندین ڕۆمانی جیاواز، لە یەک ڕۆماندا چڕ دەبنەوە، بۆیە ڕۆمانەکانی من وا دێنە بەرچاو کە گونجاون و هاوئاهەنگی و ڕیتمی تایبەتی خۆ لەدەست دەدەن..." یان ئەمەی دیکە: "هێزی ئیلهام هەمیشە لە ئەوزارەکانی گوزارشت و دەربڕین بەهێزترە (بۆ نموونە فیکتۆر هۆگۆ، وا بوو، ئەم حاڵەتە لە هەندێ بەرهەمی پوشکینشدا بەدی دەکرێت)، بۆیە من لە کاتی نووسیندا ئاگام لە خۆ نامێنێ و لە خەت دەردەچم و وێڵ دەبم..."

لەڕاستیدا، شەیتانەکان، بەشێکە لە ڕۆمانی ژیاننامەی گوناهکارێکی گەورە، کە پێشتریش باسمان کرد و ئاماژەمان پێ کرد، ئەو ڕۆمانەی کە هەرگیز نەهاتە نووسین. لە دەفتەری بیرەوەرییەکانی ئەو ڕۆژگار و قۆناغەی تەمەنی دۆستۆیڤسکی، سەبارەت بەم ڕۆمانە ناوی کۆمەڵێک خەڵکی زیندوو دەبینرێن، کە ڕەنگە هەندێ جار ڕۆڵێکی لاوەکییان لە ژیانی دۆستۆیڤسکیدا بینیبێت. هەندێ جار ناونیشانی کتێبان، بیرەوەری و ڕووداوانی ڕۆژگاری گەنجی تۆمار کراون. ئەم یادداشتانەی کە وەک پێشەکییەک بۆ نووسینی ژیاننامەی گوناحکارێکی گەورە ئامادە کرابوون، هەندێ لە شرۆڤەکارەکانی خستە سەر کەڵکەڵەی ئەوە کە لە خودی دۆستۆیڤسکی بپرسن، ئایا ئەم گوناحکارە، خودی دۆستۆیڤسکی نەبووە؟

دەگێڕنەوە دەڵێن گوایە دۆستۆیڤسکی ڕۆژێک چووە بۆ لای تۆرگینیڤ و تا لەنێو هەموو کارەکانی خۆیدا، "کارێکی نەنگینی" بۆ بگێڕێتەوە. تۆرگینیڤ لێی دەپرسێت:

- بۆچی دەتەوێ ئەمە بۆ من بگێڕیتەوە؟
- بۆ ئەوەی بیسەلمێنم تا چ ڕادەیەک دەتبوغزێنم.

ستراخۆڤ، کە بە بیوگرافیانووسێکی پڕجۆشوخرۆشی هاوڕێکەی خۆی، دۆستۆیڤسکی ناوی دەرکردبوو، لە ساڵی ١٨٨٣دا نامەیەک بۆ تۆلستۆی دەنێرێت و بەم جۆرە باسی دۆستۆیڤسکیی هاوڕێی دەکات: "کابرایەک بوو بەدخوا، شەڕەنگێز، بەغیل و گەندەڵ... دەزانی لە ڕووی سێکسی و سێکسبازییەوە، هیچ حیسابێکی بۆ جوانی و ئەفسوونی ژنانەی ژن نەدەکرد. قارەمانانی ڕۆمانی یادداشتە ژێرزەمینییەکان، سڤیدر یەگایلۆڤ لە تاوان و سزادا و ستاڤرۆگین لە شەیتانەکاندا، لەو قارەمانانەن کە زیاتر لە خۆی دەچن."

ستراخۆڤ لای زۆر کەس گێڕاویەتیەوە کە دۆستۆیڤسکی دەستدرێژیی کردووەتە سەر کیژێکی چکۆلە. ئەم تۆمەتە لە لایەن ڤینگورۆڤ و ڤیسکۆڤاتۆفیشەوە دووپات کراوەتەوە. تۆرگینیڤ دەڵێت: "ڕۆژێ ڤیسکوڤاتۆف بۆی گێڕاوەمەوە کە دۆستۆیڤسکی شانازی بە خۆی دەکرد کە خانمێکی بەڕێوەبەری خوێندنگە، کچۆڵەیەکی بچووکی بۆ هێناوەتە حەمامەوە." بەڵام

بۆلگاکۆف، هەر ئەوەندەی لەو بارەیەوە گوتووە کە: "ڕەنگە ئەمە بوختان بێت و بۆی هەڵبەسترابێ." هەڵبەت بەڵگەی پێویست و بنجبڕ بۆ سەلماندنی ئەو قسانە لەئارادا نییە، بەڵام نەوسنیی سێکسیی دۆستۆیڤسکی، مایەی هەر جۆرە گومانێکی لەو بابەتەیە. بەڵام لەدوای نووسینی ڕۆمانی نیتوچکاوە، ئیدی جۆرە ئەڵهایەکی سێکسی و لەزەتی جەستەیی منداڵانە بەسەر دۆستۆیڤسکیدا زاڵ دەبێت. سەبارەت بە دوو کچۆڵەی بچووک، کە تازە بالق ببوون، دەنووسێت: "دەی، ئێستا بە ئارەزووی خۆتم لەگەڵ بکە. چیت گەرەکە وام لێ بکە. ئازارم بدە، نوقوڕچم لێ بگرە، تکات لێ دەکەم، دەی نقوڕچم لێ بگرە، دەی نقورچێکی دیکەم لێ بگرە، دەی کچە ئازیزەکە نقورچم لێ بگرە." یان دەنووسێت: "یەکدیمان لە ئامێز دەگرت، یەکدیمان ڕادەمووسی، دەگریاین، پێدەکەنین، دەمولێومان لە ڕامووسانێدا ئاوسابوون."

هەروەها لیزا لە ڕۆمانی برایانی کارامازۆڤدا، کە لەتەمەنی شازدەساڵیدایە، وەک ئەو دوو کیژەی دی تووشی هیستریا بووە. ئیڤان دەربارەی دەڵێت: "تەمەنی شازدەساڵانە و کەچی ڕادەوەستێ، خۆی ڕادەنێ..." ئالیوشا دەڵێت:

- باشە چۆن ڕادەوەستێ؟

- وەک ژنانی سووک و هەرزە ڕادەوەستێ و خۆی بەدەستەوە دەدات.

لە ڕۆمانی برایانی کارامازۆڤدا، سڤیدریگایلۆڤ، دەستدرێژی دەکاتە سەر کچۆڵەیەکی کەڕولاڵی چواردەساڵان. "ڕۆژێک لە عەمارێکی دانەوێڵاندا بە هەڵواسراوی دەیبیننەوە". ئەو شەوەی کە سڤیدریگایلۆڤ دەیەوێ خۆی بکوژێت، هەمان ئەو کچۆڵەیە لە خەودا دەبینێ کە دەستدرێژیی کردبووە سەری. لە ڕۆمانی شەیتانەکانیشدا ستاڤرۆگین، هەمان خەون دەبینێ، چونکە ئەویش کچۆڵەیەکی خاپاندووە و قوربانییەکەی ئەویش، وەک قوربانییەکەی سڤیدریگایلۆڤ، خۆی حەلقاوێز کردووە.

ئایا ئەم بابەتە، کە لە فاسیلەی پێنج ساڵدا لە دوو ڕۆماندا دووبارە دەبێتەوە، زادەی یەک بیری نهێنی و پەنهان نییە؟

دۆستۆیڤسکی، تەنانەت ئەم چیرۆکەی لەو دیوەخانە ئەدەبییەشدا، کە مەدام کوژمین کرۆکڤسکی بەڕێوەی دەبرد، خەڵکی سادە هاتوچۆیان دەکرد، بە بەرچاوی کۆمەڵێک کیژیشەوە، گێڕاوەتەوە.

کیژێکی چواردەساڵان بە ناوی سۆفیا، ئەم ڕووداوەی لە یادداشتەکانی خۆیدا تۆمار کردووە. قارەمانی ڕۆمانەکە، لە خەوێکی خۆش خەبەری دەبێتەوە، ئیدی خەتایەکی کۆنی لەبەخشینەهاتووی بیر دەکەوێتەوە و هەست بە بەرپرسیارێتییەکی پەنهان دەکات و بە خۆیشی تێدا دەمێنێ و نازانێ چ بکات. سۆفیا دەنووسێت: "ئەو (قارەمانی چیرۆکەکە) بیری دەکەوێتەوە، کە جارێک، دوای شەوێکی ڕابواردن و عەیشونۆش، بە هۆی هاندانی هاوڕێ مەستەکانیەوە، دەستدرێژی دەکاتە سەر کچۆڵەیەکی دەساڵان و فەساتی دەکات..."

ئایا دۆستۆیڤسکی، وەک سڤیدریگایلۆڤ و ستاڤرۆگین، کەسێکی کەچڕەوشت بووە، یان شتەکە لای ئەو تەنیا جۆرە خەیاڵ و هەوەسبازییەکی چەپێنراو بووە؟ جید لە یادداشتەکانی خۆیدا دەڵێت: "ئەوەی من لە بەرهەمەکانی خۆدا وێنەی دەکەم، کتومت کارەکتەری خۆم نییە، بەڵام ئەو کەسەیە کە ئەگەر ئێستا وا نەبوایەم، لەگین بوو بەو جۆرە دەربچم." بۆچی ئەو بیرۆکەیە بەهەند وەرنەگرین، کە دۆستۆیڤسکی لە خەیاڵی خۆیدا و بە خەیاڵ حەزی لە کچۆڵەیەک کردووە و بە خەیاڵ دەستدرێژیی کردووەتە سەر و ئیدی ئەم دەستدرێژییە خەیاڵییە ژیانی لێ تاڵ کردووە؟ ئەو دەستدرێژییەی کە توانیویەتی لە زەینی خۆیدا، لە ساتێکی زاڵی خەیاڵدا، مومارەسەی بکات، وەبیر دێنێتەوە و بە جۆرە لەزەتێکی نەخۆشانەوە ئەو ڕووداوە بە ملی خۆیدا دەدات و خۆی بە ئەنجامدانی ئەو کارە ناجۆرە تۆمەتبار دەکات. ئیدی بە شێوەیەکی بێشەرمانە خۆی لە هەنبەر خەڵکێکی دیدا سەرکۆنە دەکات و ئەم حاڵەتەی پێ خۆشە و لەزەتی لێ دەبینێ. خۆی لە هەنبەر چ خەڵکانێکدا سەرکۆنە دەکات؟ لە هەنبەر ئاغای تورگینیڤدا، کە دۆستۆیڤسکی زۆری ڕق لێیەتی و لە هەموو کەس پتری دەبوغزێنێ. دۆستۆیڤسکی دەنووسێت: "من زۆر چاک تێدەگەم، لەگینە پیاو هەندێ جار تەنیا بۆ خۆنواندن، بەرپرسیارێتیی تاوانێک بە ملی خۆیدا بدات، زۆر چاک دەزانم کە ئەم جۆرە خۆنواندن و خۆهەڵکێشانە ڕەگی لە کوێ و لە چیدایە."

وادیارە بۆ چوونە بنجوبناوانی مەسەلە سێکسییەکان لای دۆستۆیڤسکی، پێویستە مانا و چەمکی ئەو ڕستەیە شەنوکەو بکرێت.

بەندی چوارەم

بەشی یەکەم

هەرزەکار

ئەنجام لە بەرواری ١٨٧١/٧/٨دا،ماڵباتی دۆستۆیڤسکی گەیینەوە سان پیتروسبۆرگ. کاتێک کە بە بەر کڵێسەی سانت ترینتیەدا، کە زەماوەند و مارەبڕینەکەیان لەوێندەر ئەنجام درابوو، تێپەڕین، فیۆدۆر ئاوڕێک لە ژنەکەی دەداتەوە و دەڵێت: "ئێ ئانێت، هەرچۆنێک بێ ئەم چوار ساڵەمان بە خۆشی بردە سەر... ئاخۆ سان پتروسبۆرگ، چ شتێکی بۆ ئایندەمان لە هەگبەدایە؟ من جگە لە تەمتومان و تەمومژ، چ شتێکی دیکە نابینم."

دۆستۆیڤسکی پاش ئەوەی کرێ سەفەرەکەیانی دا و قەرزەکانی دایەوە، تەنیا چەند ڕۆبڵێکی لە بەرکدا ما. ئەو هیربار و ئامان و قاپوقاچاخ و ئەوزاری مووبەقەی کە لە کاتی سەفەرەکەیاندا بۆ هەندەران، بە پیرەژنێکیان سپاردبوو، بە هۆی مردنی پیرەژنەکەوە، هەمووی تێدا چووبوو، ئەو جلوبەرگانەی کە بە ڕەهن لای کابرایەکی سووخۆر دایان نابوون، پاش ئەوەی ماوەکە بەسەر چووبوو، کابرا بۆ خۆی فرۆشتبووی و پارەکەی نابووە تەنکەی باخەڵی، کتێبەکانی دۆستۆیڤسکی لە لایەن پۆڵی کوڕی ژنە مردووەکەیەوە، کە دووچاری بێپارەیی ببوو، تاڵانفرۆش کرابوون.

دوای گەڕانەوەیان بۆ سان پتروسبۆرگ، بە چەند ڕۆژێک، خزمان بە کۆمەڵ هاتنە دیدەنییان. ئەم دیدارانە ماوەیەکی زۆر درێژەیان کێشا: هەواڵپرسین، دەست و مشتاخ، پرسیار و وەڵام بەردەوام دووبارە دەبووەوە. پۆڵ، زڕکوڕەکەی دۆستۆیڤسکی، ژنی هێنابوو و ژنەکەی زۆر جوان و

خشکۆک بوو. کوڕە گەورەکەی ئیمیلی فیۆدۆرۆڤنای ژنی میشێلی برای، بووە بە پیانیستێکی بەناوبانگ و کوڕی دووەمیشی لە بانکێکدا فەرمانبەرە. کچەکەشیان کاری توندنووسی دەکات.

ئەم دیدارە یەک لەدووی یەکانە ئانا گریگۆریڤنا تەواو بێتاقەت و ماندوو دەکەن، لە یادداشت و بیرەوەرییەکانیدا، لەو بارەیەوە دەڵێت: "دوێنێ کە نەخۆش بووم و بڕێک ئازارم هەبوو، مێردەکەم بەردەوام لە خوا دەپاڕایەوە کە زوو نەخۆشییەکەم بپەڕێت و چاک ببمەوە."" سەرئەنجام لە بەرواری ٧/١٦دا، کوڕێکی بوو ناویان نا فیۆدۆر. دۆستۆیڤسکی دەنووسێت: "حاڵی حازر خەریکن قۆنداخەی دەکەن و بە دەنگێکی بەرز و قایم دەقیژێنێ."

دۆستۆیڤسکی لە ئاخروئۆخری مانگی تەمووزدا بۆ مۆسکۆ دەڕوات، تا پاداشتەکەی لە بەڕێوەبەرایەتیی ڕۆژنامەی پەیکی ڕووسیا وەربگرێت. پاش ئەوەی بۆ پترۆسبۆرگ دەگەڕێتەوە، لە جادەی سیرپۆخۆڤسکایادا، خانوویەک بە کرێ دەگرێت و لەوێندەر ئاکنجی دەبن. دۆستۆیڤسکی ئومێدەوارە کە لەوێ بڕێک ئۆقرە بگرێت و بتوانێ درێژە بە کاری خۆی بدات. لێ مخابن، لە هەیڤی ئەیلوولدا، ڕۆژنامەیەک هەواڵ بڵاو دەکاتەوە کە ڕۆماننووس ئاغای دۆستۆیڤسکی، دوای ماوەیەکی دووروودرێژ، لە هەندەرانەوە بۆ وڵات گەڕاوەتەوە. ئیدی هەر کە ئەم هەواڵە بڵاو دەبێتەوە، خاوەنقەرز لە هەموو لایەکەوە بەسەریدا دادەبارن. یەکێک لەو خودانقەرزانە کە گینتەر ستاینی ناو دەبێت، هەڕەشەی لێ دەکات، شکاتی لێ دەکات و بە حەپسکردنی دەدات. ئەم خاوەنقەرزە پێی دەڵێت: "بە خۆت دەزانی تۆ نووسەرێکی بەهرەدار و بەنێوبانگی ڕووسیت و من بابایەکی کاسب و بازرگانی بچووکی ئەڵمانیم، بەڵام دەمەوێ ئەوە بسەلمێنم کە دەتوانم لەسەر قەرزەکانی خۆم، ڕۆماننووسێکی بەنێوبانگ بخەمە زیندانەوە. دڵنیا بە کە ئەم کارە دەکەم."

ئانا، دەکەوێتە داکۆکی لە مێردەکەی. بە گونتەر ستاینی ترسناک دەڵێت مێردەکەی لە خوای دەوێ بچێتە زیندانەوە تا لەوێ، لە کونجێکی زینداندا، بێخەم خەریکی نووسینی خۆی بێت. پێی دەڵێت: "هەنگێ ئاغای بازرگان، ناچار دەبێت لە ماوەی زیندانییەکەیدا خەرجی و مەسرەفی بکێشیت." یارۆی بازرگانی ئەڵمانی دەترسێت و لەگەڵیان پێک دێت کە قەرزەکەی بە قیست بدەنەوە.

لەوە بەدواوە، هەمیشە ئانا پێشوازیی خودانقەرزەکانی دۆستۆیڤسکی دەکات. ئانا، لەم بارەیەوە لە بیرەوەرییەکانیدا دەنووسێت: "لەم ماوەیەدا، جۆرەها خەڵکی عەجیب و غەریب دەهاتن بۆ ماڵمان، بازرگان و دەڵاڵانی پیشەیی بە خۆ و کۆمپیالە و قەواڵانەوە، بێوەژنانی فەرمانبەران و کارمەندان، خاوەنی قومارخانان و سۆزانیخانەکان، ئەفسەرانی خانەنشین، ئیدی هەر کەس و ناکەسێک. زۆربەی ئەمانە، ئەو کۆمپیالە و قەواڵەنامانایەن بۆ فشەقازانجێک، بە نرخی زۆر هەرزان کڕیبووەوە. ئێستا پێیان لە دۆستۆیڤسکی کردبووە کەوشەوە و داوای نرخەکانیان دەکردەوە. هەر هەموو ئەمانە هەڕەشەی زیندان و حەپسیان لێ دەکردین، بەڵام من کەوتبوومە سەر فێڵەکەی و دەمزانی دەبێ چۆن قسەیان لەگەڵدا بکەم و وەڵامیان بدەمەوە. هەمان وەڵامی ئامادەم دەدانەوە کە وەڵامی گونتەر ستاینم دابووەوە."

ئەم ژنە گەنجە، لەپاڵ ئەم مێردە خەیاڵپڵاوەیدا، ببوو بە مامەڵەچییەکی لێهاتوو. مێردەکەی بابایەکی نەخۆشی خۆشباوەڕ بوو. ئەم ژنە زۆر چالاکانە و بە هۆشیارییەوە، وەک هەر بەڕێوەبەرێکی کاری هاوچەرخ، کاری خۆی ئەنجام دەدا. تووشی زۆر کێشە و گرفتی چکۆلەی ڕۆژانە دەبوو. ئیدی ئەو کاروباری ماڵی بەڕێوە دەبرد. بەبێ ئەو هیچ کارێک نەدەکرا. لە ساڵی ١٨٧٣دا لێ دەبڕێت کە ڕۆمانی گەمژە و شەیتانەکان، کە پێشتر لە ڕۆژنامەندا بڵاو ببوونەوە، بە کتێب چاپ و بڵاو بکاتەوە. بە خۆی کاغەز دەکڕێت و لەگەڵ چاپخانە و وەشانکاراندا دەکەوێتە سەوا و مامەڵە. پرۆڤەکان هەڵەچن دەکات. پێشوازی لە تازەنەری کتێبخانەکان دەکات، کە داوای داشکانی پتر لە ٢٠% دەکەن، داواکانیان ڕەت دەکاتەوە، دەڵێت: "نرخی دە نوسخە دەکاتە سیوپێنج ڕۆبڵ، بەڵام بە داشکانی لە سەدا بیست ٢٠% دەمێنێتەوە بیستوهەشت ڕۆبڵ.

تازەنەری کتێبفرۆشییەکە دەڵێت:

- خانم ناکرێت داشکانەکە بکەی بە لە سەدا سی ٣٠%؟
- مەحاڵە.
- بەلای کەمەوە بیکە بە لە سەدا ٢٥%.
- لێرەدا بە نیگەرانییەوە دەڵێم باوەڕ بکە نابێت.

وا دەتازەنێ کە دەیەوێت بڕوات، منیش واز لە یەکەم کڕیار دێنم کە بڕوات. بەڵام نوێنەری کتێبفرۆشییەکە هەڵوەستەیەک دەکات و دەڵێت: 'دەی ئەگەر نابێت، باشە قەیدی نییە.'

هەنگێ پارەکەم دەداتێ. ئیدی بە ڕادەیەک خۆشحاڵ دەبم، سی کۆپیکی پارەی ئەو گالیسکەیەی کە پێی دەڕواتەوە بۆ دوکان، بۆ دەگێڕمەوە." سەودا و مامەڵەکانی خانم زۆر سەرکەوتوو دەبێت. ئانا تا کۆتایی ساڵ سێ هەزار نوسخە دەفرۆشێت و تەنیا پێنجسەد نوسخە دەمێنێتەوە، کە لە ساڵانی دواتردا دەفرۆشرێن.

لەو ماوەیەدا، لە ئاخروئۆخری ساڵی ١٨٧٢دا، میرمیچیرسکی، خاوەنی ڕۆژنامەی هاووڵاتی، سەرنووسەری ڕۆژنامەکەی خۆی بە مووچەیەکی ساڵانەی سێ هەزار ڕۆبڵی بە دۆستۆیڤسکی دەسپێرێت. شکست و ناکامیی ڕۆمانی شەیتانەکان، پەرچەکردارێکی ئەوتۆ لای دۆستۆیڤسکی دروست دەکات، کە تا مردن دژایەتیی بیری لیبرالیزم بکات. ماوەیەک بوو لە بیری ئەوەدا بوو کە گۆڤارێک بە ناونیشانی ڕۆژانەیادداشتی نووسەرێک، دەربکات، تا بتوانێ بیروباوەڕ و تۆڕینی خۆی دەربارەی دیاردە و ڕووداوە جڤاکییەکانی ئەو قۆناغە، لەو گۆڤارەدا دەرببڕێت. بەڵام ئەم پیشنیازەی میرمیچیرسکی کردییە کارێک، ئەم خەونەی خۆی بە شێوە و ڕێگەیەکی دی پراکتیزە بکات. لەجیاتیی گۆڤارێکی سەربەخۆ، گۆشەیەکی گرنگی لە ڕۆژنامەیەکی هەفتانەی بەربڵاو و بەسەنگ و ئیعتباری دەکەوێتە بەردەست. پێشنیازەکەی میر پەسەند دەکات. دامودەزگای سانسۆریش ڕازی دەبن کە دۆستۆیڤسکی ببێت بە سەرنووسەری ڕۆژنامەی هاووڵاتی، بەڵام "بەو مەرجەی بە وردی چاودێریی هەڵوێست و چالاکییەکانی ئایندەی ئەم پیاوە بکرێت". ئەو گرووپە ئەدەبییەی لەم ڕۆژنامەیەدا کاریان دەکرد، بریتی بوو لە کۆمەڵێک نووسەری ڕاستگەرای توندڕەوی وەک مایکۆڤ، فیلیپۆف، ستراخۆڤ، بیلۆڤ و تا دوایی. ڕەوت و ڕێبازی ئەم بڵاوکراوەیە بە شێوەیەکی گشتی محافەزەکارانە و دژەئەورووپاییانە بوو. بە هاتنی دۆستۆیڤسکی، زۆر محافەزەکارانەتر بوو.

دۆستۆیڤسکی، لە ڕۆژانی هەوەڵەوە وای وێنا دەکرد کە ڕەنگە بەڕێوەبردنی ڕۆژنامەی هاوڵاتی، سووکە دەرفەتێکی ئەوتۆی بۆ بڕەخسێنێ کە بتوانێ پەیگیری نووسین و ڕۆمانەکانی خۆی بکات، بەڵام هەر زوو بۆی دەرکەوت کە ناچارە لەپێناوی کاروباری ڕۆژنامەوانیدا، قوربانی بە کاری ڕۆمانەوانی خۆی بدات. سەرنووسەریی بڵاوکراوەکە، هەموو کاتەکەی لێ دەگرت ونەیدەپەرژا سەری خۆی بخورێنێ: پێشوازیی نووسەرانی دەکرد، گوتارەکانی دەخوێندنەوە، پێیاندا دەچووەوە، هەڵەچنی دەکردن (بەتایبەتی نووسینەکانی خودی میرمیچیرسکی)، پرۆڤەکانی چاپخانەی هەڵەچن دەکرد، وەڵامی نامەی دەدایەوە، پەیگیری ڕووداوە سیاسییەکانی دەکرد تا بزانێ دونیا لەچیدایە. ئەمە جگە لە نووسینی گۆشەکەی خۆی بە ناونیشانی ڕۆژانەیادداشتێن نووسەرێک.

پەیوەندیی دۆستۆیڤسکی بە میرمیچیرسکیی خاوەنی ڕۆژنامەکەوە، پەیوەندییەکی دیپلۆماسییانەی تایبەتی ئەوتۆ بوو، کە هیچ لەگەڵ مجێز و تەبیعەتی توندی دۆستۆیڤسکیدا تێکی نەدەکردەوە. میرمیچیرسکی زۆری حەز لە نووسین بوو، بەڵام دۆستۆیڤسکی ناچار دەبوو بەو گوتارانەیدا بچێتەوە کە بۆ ئەمی دەنارد. زۆر جار دووبارە دەینووسینەوە و دایدەڕشتنەوە و بۆ میری دەناردەوە، تا چاوێکی پێدا بگێڕێتەوە. بۆ نموونە بۆی دەنووسی: "میری ئازیز، وەڵامەکەت بۆ ڕۆژنامەی هەواڵی پتروسبۆرگ، زۆر ناسک و جوانە، بەڵام هەندێ وشک و توندە، بۆنی شەڕی لێ دێت، دەشێت بگوترێت بە شێوەیەکی گشتی زۆر پەسەند نییە... من ئەو وەڵامەت بۆ دەنێرم کە خۆم نووسیومە و چەند ڕستەیەکم لە نووسینەکەی تۆ تێهەڵکێش کردووە، بەڵام دوور نییە هەندێ هەڵەم تێدا کردبێ. زۆر سوپاست دەکەم ئەگەر ئەو هەڵانەم بۆ ڕاست بکەیتەوە..." بەڵام ویڕای ئەوەش، جارێک لەسەر سووکەهەڵەیەک، کە میری ڕۆژنامەوان لە ڕۆژنامەی هاووڵاتیدا کردبووی، لێپێچینەوە لەگەڵ دۆستۆیڤسکیدا کرا.

میرمیچیرسکی، گوتارێکی بۆ دۆستۆیڤسکی ناردبوو، کە لەو گوتارەدا هەندێ ڕستەی تزاری تێهەڵکێش کردبوو، گوتەکانی تزار ئاڕاستەی تازەنەرانی قیرغیز کرابوو. دۆستۆیڤسکی نەیزانیبوو کە بڵاوکردنەوەی گوتەی

تزار یان ئەندامانی ماڵباتی پادشایەتی بەبێ پرس و ڕەزامەندیی وەزارەتی دەربار، قەدەغەیە. ئیدی بەبێ پرس گوتارەکەی بڵاو کردبووەوە. ئەم سەرپێچییە بە بڕی بیستوپێنج ڕۆبڵ جەریمە و چلوهەشت سەعات زیندانی شکایەوە. بەڵام ئەم ماوەیە لەچاو ئەو چەند مانگەدا، کە لە ساڵی ١٨٤٩دا لە زیندانی ئەلیکسی بەسەری بردبوو، هیچ نەبوو. بە خۆشحاڵییەوە ماوەی سزایەکەی خۆی لە گرتووخانەیەکی جادەی هالدا بەسەر برد. ژنەکەی خواردن و جلوبەرگی بۆ هێنابوو. بۆ ڕۆژی دووەم، گەلێک لە هاوڕێکانی هاتنە دیدەنی. ئەم ماوەیە بە هەل دەزانێت و بۆ جاری دووەم ڕۆمانی بێنەوایانی ڤیکتۆر هۆگۆ دەخوێنێتەوە. لەو بارەیەوە دەڵێت: "ئەم گرتنەم بە خێر گەڕا، چونکە وا نەبوایە هەرگیز دەرفەتی ئەوەم بۆ نەدەلوا، کە بۆ جاری دووەم ئەم شاکارە مەزنە، بەو تاسووقەوە بخوێنمەوە."

دۆستۆیڤسکی، بە نووسینی ڕۆژانەیادداشتێن نووسەرێک، کە دوای سێ ساڵ لە شێوەی کتێبی سەربەخۆدا بڵاو بووەوە، ژانرەئەدەبێکی تازەی داهێنا و خستە ڕوو، کە بریتی بوو لە ئاوێتەیەک لە دەردەدڵی تایبەتی و گەنگەشە و دیالۆگ دەربارەی بابەتی سیاسەتی دەرەکی و لەم یادداشتانەدا، بابەتی ڕۆژانە و خەم و خولیای ژیانی ڕۆژانە، ڕووداو و واریقاتی جۆراوجۆر و خەیالاتی ڕۆمانسیی تێکەڵ کردووە. هەندێ جار ئەم نووسینانە شێوەی گفتوگۆی جۆراوجۆر دەگەڵ خوێنەراندا وەردەگرن.

دۆستۆیڤسکی، هەموو دەمێک بە توندی بەگژ هەڤڕکەکەیدا دەچێتەوە، ئیرادی لێ دەگرێت، بیر و نۆڕینی ئەو کەشف دەکات و بە ڕەقی و توندی بەرسڤی دەداتەوە. واریقاتەکان بە شێوازی زۆر سادە و باو دێنە گێڕانەوە، هەندێ ناڕوون و ڕەوانن، بەڵام هەندێ جار ئاستی داڕشتنەکە لە ڕووی بەلاغەت و فەساحەتەوە دەگەنە ئاستی داڕشتنی تەورات. نووسەر لێرەدا بە هزر و بیر و قسە زۆروزەبەندەکانی خۆیەوە ڕووبەڕوومان دەبێتەوە، بەوپەڕی سەرسەختی، دەیەوێ بیروبۆچوونەکانی خۆیمان بۆ بسەلمێنێ. هەندێ جار خۆی فریو دەدات. نووسینەکە ئاوێتەیەکە لە تووڕەبوون، سووربوون و پێداگری لەسەر هەڵەی خۆی، وەک منداڵ گڕوو دەگرێت.

دۆستۆیڤسکی ساڵێک بوو سەرنووسەر بوو، کە دیداری لەگەڵ نیکراسۆڤدا کرد. نیکراسۆڤ شاعیری مەزنی جەماوەری ڕەشوڕووتی خەڵک بوو، دۆستی نزیک و خۆشەویستی جەماوەری چەوساوەی خەڵکی دونیا بوو، هاوڕێی سەردەمی گەنجایەتیی دۆستۆیڤسکی بوو، پاشان بوو بە دوژمنی ئەدەبیی ئەو. چەندین ساڵ بوو فیۆدۆری نەبینیبوو، بەڵام چونکە ئێستا بۆ گۆڤاری وەرزانەی نیشتمان، پێویستی بە ڕۆمانی نووسەرێکی گەورە هەبوو، لێبڕا ناکۆکی و ناتەبایی کۆن فەرامۆش بکات و داوای ڕۆمانیک لە دۆستۆیڤسکی بکات. نیکراسۆڤ، قەولی دەداتێ، بۆ هەر ژمارەیەکی گۆڤارەکە دووسەد و پەنجا ڕۆبڵی بداتێ، بەڵام کاتکۆڤ بۆ هەر مەلزەمەیەک لە سەد و پەنجا ڕۆبڵ پتری نەدەدایە. دۆستۆیڤسکی ئەم پێشنیازەی پێ باش بوو، ڕاوێژ لەگەڵ هاوسەرەکەیدا دەکات و لەسەر قسەی ئەو قایل دەبی، کە بۆ ساڵی ئایندە ڕۆمانێک بداتە نیکراسۆڤ. ئەوەی لەم پرۆژەیەدا مایەی نیگەرانیی دۆستۆیڤسکی بوو، ئەمە بوو کە گۆڤاری وەرزنامەی نیشتمان، گۆڤارێکی چەپ بوو. زۆربەی هەرە زۆری نووسەر و هاوکارەکانی، نەیار و هەڤڕکی فیۆدۆر بوون. دۆستۆیڤسکی لەوە دەترسا، داوای لێ بکەن وەک ئەوان بیر بکاتەوە. نامەیەک بۆ ژنەکەی دەنووسێت و دەڵێت: "ئێستا ڕەنگە نیکراسۆڤ، ئەگەر شتێک بە پێچەوانەی مەیلی ئەوەوە بنووسم، بە ئارەزووی خۆی ئازارم بدات، بەڵام ئەگەر بڕیار بێ کە درۆیان بنووسم، بکەوینە سواڵیش شتی وا ناکەم. مەحاڵە ملیان بۆ بدەم، یەک حەرف، لەوەی کە نووسیومە، نە زیاد دەکەم و نەکەم."

دۆستۆیڤسکی، بۆ ئەوەی بە تەواوەتی خۆی وەقفی ڕۆمانە تازەکە بکات، لێ دەبرێت دەستبەرداری پۆستی سەرنووسەریی ڕۆژنامەی هاووڵاتی ببێت. لە ستارایا ڕووسادا، کە وێستگەیەکی چکۆلەی ئاوی مەعدەنی بوو لە حاکمنشینی نوڤگورود و هاوینی ساڵی ١٨٧٢ی لەوێ بەسەر بردبوو، خانوویەکی هاوینە بە کرێ دەگرێت.

ئیمی دۆستۆیڤسکی لەم بارەیەوە دەنووسێت: "لەم خانووەدا هەموو شتێک بچووک بوو. ژوورەکان بچووک و تەنگ، میچەکانیان نزم بوو. مۆبیلەکانی مودێلی کۆن بوون، ئاوێنە سەوزەکان سیمای ئەو کەسانەیان، کە

جورئەتیان دەکرد تەماشایان بکەن، خواروخێچ و شێواو دەنواند. کۆمەڵێک پارچەکاغەز، بە قوماشەوە چەسپێنرابوون و لەجیاتیی تابلۆی هونەری بە دیوارەکانەوە هەڵواسرابوون و لە بەرچاوی حەپەساوی ئێمەی منداڵدا، وەک ژنانی دێوئاسای چینی دەستوپەنجە درێژ و پێ لە پێڵاوی بچووکدا جەڕێنراو دەیاننواند. هۆڵێکی بچکۆلەی تێدا بوو، کە شووشەی پەنجەرەکانی ڕەنگین بوو، ئێمەی منداڵ زۆر دڵمان پێی خۆش بوو. بلیاردێکی چکۆلەی چینیی تێدا بوو، بە تۆپی شووشەیی و گوڵی کەندەکارییەوە، کە لە ڕۆژانی درێژ و بەبارانی هاوینانی باکووردا زۆر دڵی خۆش دەکردین. لە پشت ماڵەکەوە باخچەیەک هەبوو، پڕ بوو لە جۆگە و فوارە و جۆرەها گوڵی تێدا ڕوێنرابوو."

دۆستۆیڤسکی، عادەتی وا بوو شەوان کاری دەکرد. سەعات پێنجی بەرەبەیان دەچووە ناو جێگەوە و سەعات یازدە لە خەو ڕادەبوو. هەنگێ منداڵەکانی گاز دەکرد، ئەوانیش بە هەشتاو دەچوون بۆ کن بابیان و ئەو وردە ڕووداوانەیان بۆ دەگێڕایەوە کە ئەو بەیانییە بینیبوویان و بەسەریان هاتبوو. دوای فراڤین، لەگەڵ ژنەکەیدا دەچووە ئۆفیسەکەی خۆی و ئەوەی شەوێ نووسیبووی، بۆی دەخوێندەوە تا پاکنووسی بکاتەوە:

- ئێ ئانێت، چۆنە؟

- بە ڕای من زۆر جوانە!

تەنانەت هەندێ جار وا ڕێدەکەوت کە ئەم ژنە گەنجە لە کاتی پاکنووس و بەدەم نووسینی هەندێ پەرەگرافی کاریگەر و ڕۆمانسییەوە دەگریا و ڕۆندک لە چاوانی دەهاتنە خوارێ و بینینی ئەم فرمێسکانە بۆ دۆستۆیڤسکی لە هەموو خەڵاتێک زیاتر بوو. بە ئانای دەگوت: "بەڕاستی ئەم پەرگرافە بەو ڕادەیە کاری تێکردیت! داوای لێبوردن دەکەم، بمبوورە."

ئەو ڕۆمانەی کە دۆستۆیڤسکی لەو خانووە هاوینە و چەپەکەی ستارایا ڕووسادا سەرقاڵی نووسینی بوو، ڕۆمانێکی گەورە و دووورودرێژ بوو. بابەتی ئەم ڕۆمانە تێکەڵەیەک بوو لەو یادداشتانەی کە نووسەر بە درێژایی ساڵانێکی زۆر، لە سەرچاوەێن جیاوازەوە کۆی کردبوونەوە و لە چەکمەجەی مێزەکەیدا هەڵیگرتبوون. نووسەر هەموو ئەم بابەتە پەراگەندانەی بە نەفەسی ڕۆماننووسییەوە دەدایە دەم یەکەوە و دەیهونەراند.

دەتوانرێ بگوترێت ئەم چیرۆکە، کە بە باشی بنەماکانی هاوئاهەنگی و گونجانی ڕۆمانەوانی و چیرۆکڤانیی تێدا ڕەچاو نەکرابوو، دە ڕۆمان بوو لە قالبی یەک ڕۆماندا. هەر کەسێک دەیخوێندەوە وای هەست دەکرد نووسەر هاتووە کۆمەڵێک چیرۆکی بڵاو نەکراوە و چەند گوتار و کەرەستەی لێکۆڵینەوەی پەراگەندەی مۆنتاج کردووە و بە پەلەپەل داونیەتە دەم یەکەوە و شپرزەیی پێوە دیارە، بەڵام وێڕای ئەوەش جۆرە بلیمەتییەکی هونەرمەندانەی لەخۆ گرتووە.

ئەم ڕۆمانە کە ناوی هەرزەکاری لەخۆ گرتووە، وەک باقیی ڕۆمانە گەورەکانی دیکەی دۆستۆیڤسکی، چیرۆکی خەبات لە ڕای ئازادیدا، دەگێڕێتەوە: "ڕاسکۆلنیکۆڤ، قەتڵ دەکات تا ئەوە بۆ خۆی بسەلمێنێ کە کەسێکی ئازادە. گەمژە ئازادیی خۆی لە شێتاتیدا دەبینێ. شەیتانەکان، لە ڕێگەی شۆڕش و یاخیبوونەوە بۆ ئازادی دەچن، لێ قارەمانی ڕۆمانی هەرزەکار، لە هەوڵ و هۆڵی ئەمەدایە کە ئازادیی خۆی بە پارە بکڕێت. بە نۆڕینی ئەم قارەمانە سەروەت و سامانی کەسێکی وەک روچیلد، سەلامەترین ڕێگە و زامنە بۆ گەیشتن بە دەسەڵات و سەربەخۆیی (ڕوچیلد، بانکدارێکی جوولەکەی بابەگەورەی خانەوادەیەکی دەوڵەمەند و بەهێزی بواری کاروباری بازرگانی بوو، لە فرانکفۆرت (١٧٤٢-١٨١٢) لەدایک بووە و مردووە. پێنج کوڕی هەبوو کە درێژەیان بەهەمان کاری ئەو داوە، ئەنسەلیم لە فەڕەنسا، سەلاموڤ، لە ڤێنا، ناتان ماڤەر لە لەندەن، کارل لە ناپۆلی و جاکوپ لە پاریس. وشەی ڕوچیلد لە زمانی ئەورووپاییدا، ڕەمزی دەوڵەمەندییە)."

ئارکادی دولگۆرۆکی، کوڕی ناشەرعیی ڤێرسیلۆف لە ژنێکی کۆیلە، دەڵێت: "من بەنیازم ببم بە ڕوچیلد، بە ئەندازەی ڕوچیلد دەوڵەمەند ببم، نەک هەر دەوڵەمەند ببم، بەڵکو دەقاودەق، بێ کەم و زیاد بەقەد ڕوچیلدم هەبێت."

ئارگادی دولگۆرۆکی بەو جۆرە گوزارشت لە ئاوات و حەزی خۆی دەکات. ئەم کوڕە نە بابی خۆی دەناسێت و نە دایکی، وەک منداڵێکی هەتیو دەخرێتە خوێندنگەیەکی شەوانەڕۆژیی تایبەتی کابرایەکی فەڕەنسیی دڵڕەوق و جاهیلەوە بە ناوی ڕێزادر توچارد. ئەم پانسیونە، بریتی بوو لە دەزگایەکی ئەرستۆکراتی و تایبەت بوو بە میرزادە و کوڕە سیناتۆران. جا ئەم توچاردە

داوای پارەی زیادەی دەکرد تا منداڵێکی حەرامزادە قبووڵ بکات، چونکە ئەم پارە زیادەیەی نادەنێ ئیدی تۆڵەی ئەم ناکامییەی خۆی بەوە دەکاتەوە کە ئازاری ئەو منداڵە دەدات. پێی دەڵێت: "ئێرە جێی تۆ نییە، جێی تۆ ئەوێیە." ژوورێکی تەنگ و تاریکی بۆ تەرخان دەکات، پێی دەڵێت: "تۆ هەقی ئەوەت نییە لەگەڵ منداڵانی نەجمیزادەدا دابنیشیت، تۆ کەسێکی ناڕەسەن و بێئەسڵ و بەشی، هیچت لە هەر خۆڵام و نۆکەرێک زیاتر نییە." لێی دەدات و دەیکات بە گەپچاڕ و گاڵتەچیی هاوڕێکانی، بەڵام ئارکادیی چکۆلە لەبری ئەوەی پەرچەکرداری توند پیشان بدات و تووڕە ببێت و هەڵچێت، هەوڵ دەدات بە گوێڕایەڵی و ملکەچی و نەرمکێشیی زۆر، توچارد چەک بکات. دەڵێت: "دوودانە مانگی خشت ئەو کابرایە دارکاریی کردم. من دەمویست بە هەر جۆرێ بووە ڕازیی بکەم. ڕێزم دەگرت، مەراییم دەکرد، خۆم بەسەر دەستیدا دەدا تا دەستی ماچ بکەم، بەدەم هەنسکی گریانەوە دەستیم ڕادەمووسی." منداڵەکە، بە سەرزەنشت و سەرکۆنەکردنەکانی توچارد ڕازی بوو. پێی دەڵێت: "تۆ من ڕەزیل دەکەیت. زۆر باشە، خۆم خۆم سەرزەنشت و ڕەزیل دەکەم، لە تۆ زیاتر خۆم سەرزەنشت دەکەم! فەرموو، تەماشا کە. توچارد دارکاریی دەکردم، دەیویست بیسەلمێنێ کە من خوڵام و نۆکەرم نەک کوڕە سیناتۆر، ئیدی منیش یەکسەر دەچوومە کڵێشەی بابایەکی نۆکەرەوە دەمگوت، باشە تۆ ناتەوێ من بابایەکی نۆکەر بم، دەیسا فەرموو، ئەوەتا من نۆکەرم، ناتەوێ کەسێکی خوێڕی و بەرەڵا بم، دەیسا خوێڕی و بەرەڵام و ئەولاتریش."

هەڵبەت، حەقارەت کە دەگاتە دوا پلەی خۆی، جۆرە کبریا و غروورێک لەخۆ دەگرێت. قبووڵکردنی حەقارەت و ئیهانە، یارۆی حەقارەتکار سەرسام دەکات. دیمەنی حەقارەتی تەواو، ڕێک وەک دیمەنی ئازایەتی و شایستەگی، دیمەنێکی ڕیزپەڕە. هەردوو هەڵوێستەکە لە یەک سەرچاوەوە هەڵدەقوڵێن. بە دەگمەن کەسێک هەڵدەکەوێت خۆی بە خوێڕی یان بە مەغروور بزانێ.

دالگۆرۆکی ئیعتراف دەکات و دەڵێت: "هەر کە هۆشم کردەوە، ڕقم لە مرڤ هەستا. لەوە بەدواوە ئیدی هیچ متمانەیەکم بە کەس نەما. تەنانەت ناتوانم متمانە بە نزیکترین کەسی خۆشم بکەم. یان بە گوتەیەکی دی، دەتوانم، بەڵام

خۆم نامەوێ. خۆم لەو کارە دەدزمەوە. من کەسێکی بەگومان و بەپارێزم، کەمدوو و گۆشەگیر، بەسەر خۆدا داخراوم... زۆر هەست دەکەم، حەز دەکەم جیا ببمەوە، هەر پەیوەندییەک لەگەڵ کۆمەڵگەدا ببڕم... هیچ هۆ و پاکانەیەک نابینم کە چاکە لەگەڵ خەڵکیدا بکەم. تیرەی مرۆ ئەوە نایەنن ئاوڕیان لێ بدەیتەوە و بایەخیان پێ بدەیت."

ڕۆژێک لەژێر کاریگەرییەکی عاتیفی و سۆزداریدا، ستایشی ڤاسینی هاوڕێی دەکات. دەڵێت: "هەر ئەو شەوە هەستم کرد زۆر کەمتر لە جاران خۆشم دەوێ، چونکە بە ستایشکردنی ئەو، قەدر و حورمەتی خۆم لە هەنبەر ئەودا هێنابووە خوارەوە." هەروەها دەڵێت: "لە نزیکترین پۆلی خوێندنگەکەماندا، هە رکە هەستم بکردایە یەکێک لە هاوڕێکانم لە من زیرەکترە، یان لە ڕووی هێزی جەستەییەوە لە من بەهێزترە، یەکسەر لێی دوور دەکەوتمەوە و قسەم لەگەڵی دادەبڕی..."

جا ئەم نۆکەرە، ئێستا دەیەوێت ببێ بە ئاغا، یان بەگوتەیەکی دی، دەیەوێ لە هەمان کاتدا هەم ئاغا و هەم نۆکەر بێت، ئاغایەک بێ لە کڵێشەی نۆکەردا.

چەند بە ڕۆژەوە زیاتر خەفەتی دەخوارد و ئازاری دەکێشا، بە تاسەیەکی زیاترەوە، تەسەور و وێنای ئایندەیەکی خۆشتری دەکرد. هەڵبەت لەپێناوی ئازاردا تاقیبی ئازاری نەدەکرد، ئازار لەپێناوی ئازاردا نەبوو، بەڵکو لەبەر ئەوە بوو کە ئازارکێشانی ئەمڕۆی لەپێناوی ئایندەیەکی خۆش و گەشدا قبووڵ دەکرد. ئازار بەلای ئەوەوە، وەک هەموو کارەکتەرەکانی دیکەی دۆستۆیڤسکی، ئامانج نییە، بەڵکو ئەوزار و قۆناغە. بە ئازار و ڕەنج هەموو شتێک دەکرێت، نرخەکەی دەدات. ئازار و ڕەنج، کول و کۆڤان، تاکە سکەیەکە کە دۆستۆیڤسکی هەم لە ژیانی کەسیی خۆیدا و هەم لە ڕۆمانەکانیدا، مامەڵەی پێوە دەکات و قبووڵی دەکات. کاتێک کە مەسەلە دێتە سەر ئەمەی کە لە ڕێگەی کول و کۆڤان و ئازارکێشانەوە، ئەوپەڕی شادی بۆ خۆی و بۆ قارەمانەکانی دابین بکات، زۆر بە باشی دەتوانێ لەم سەودایەدا قسە بکات، گەنگەشە بکات، بەرگری و داکۆکی لە خۆی بکات و هەزار و یەک هەنجەت و بیانوو بێنێتەوە.

وەک دەلالانی ئەسپ، کە لە چەنەلێدان بێزار و ماندوو نابن، دەڕۆن و دەگەڕێنەوە، جارێ دەگرین، جارێ تووڕە دەبن و سەرئەنجام وا دەتازەنن مامەڵەیەکی باشیان کردووە و مامەڵەکە سەری گرتووە. ئەم "جەللادی پارە"یە، ئەم دەستبلاوە بێپەروایەی کە لە چاکبوون نایەت، هەر کە باسی پارە لەئارادا نەمێنێ و باس بێتە سەر باسی مرۆڤ، دەیسەلمێنێ کە مامەڵەچییەکی ئێجگار کارامە و لێهاتووە، مامەڵەچییەکی نمرەیەکە.

ئارکادیی چکۆلە، ئێستا دەزانێت کە سەروەت و سامان ئەو بایەخە عاتیفییەی نییە، کە ئەو هەموو ڕەنجەی لەپێناودا بدرێ. دەڵێت: "کە شەوانە دەچوومە ناو جێگە و خۆم لە ژێر پاڵتۆکەم و تازەنەکاندا قانگڵە دەکرد، بە تاقی تەنیا، دوور لە هاتوچۆی بێگانان، بیرم لەمە دەکردەوە کە ژیانی خۆم لەسەر بنەما و بناغەیەکی دی ڕێک بخەمەوە." ئەو بۆ خۆی بیرێکی هەبوو، بەڵام بیری بابایەکی هەمیشە سەرکوتکراوی سووکایەتیپێکراو دەبێ چ بێ؟ بە چ دەچێت؟ ئەو دەیەوێ گوێ بە کەس نەدات، حیساب بۆ کەس نەکات، دیوارەکان بڕووخێنێت، ڕا و قەزاوەتی پێشوەختە دەرهەق بە مەسەلەکان تێک بشکێنێ و ڕەت بکاتەوە. دەیەوێت خەڵکی حیسابی بۆ بکەن، لێی بترسن، ڕێزی بگرن، گوێڕایەڵی بکەن. وەک چۆن خۆی حاڵی حازر، دەترسێت و حورمەتی خەڵکی دەگرێت و بەگوێیان دەکات. بەڵام چۆن پڕۆژەکەی جێبەجێ بکات؟ چاری ناچارە دەبێ چاو بیر بکاتەوە، بڕوانێتە دەوروبەری بۆ ئەوەی ئەندازەی ئەو ڕۆڵ و دەورە گەورەیە بخەملێنێ کە دەوڵەمەنی و سەروەت و سامان لە کۆمەڵگەدا دەیگێڕێت. تەینا خەڵکی دەوڵەمەند دەتوانێ هەرچییەکی بوێ، بیکات، دەتوانێ جەستە و ویژدانی خەڵکی، دین و دونیا بکڕێت. ئەخلاق و ڕەفتاری هەر کەسێک بە ڕادەی سەروەتەکەیەوە بەندە، ئیدی لەدوای هەندێ ژمارەوە، شتێک نامێنێ بە ناوی ئەخلاق. ئەو پرەنسیپە ئەخلاقییانەی کە ڕاسکۆلنیکۆڤ دەیەوێ لە ژێر تەرمی قوربانییەکەیدا بیپلیشێنێتەوە، ئارکادی گەرەکیەتی لە ژێر باری زێڕدا بیپلیشێنێتەوە. بۆ یەکەمیان تاوان و بۆ دووەمیان پارە، هۆیە بۆ هەلاتن لە مێگەل و مێگەلایەتی. هەوڵەکەی ڕاسکۆلنیکۆڤ، هەوڵێکی تراژیدی کارەساتبارە، بەڵام هەوڵەکەی دالگۆرۆکی، سەخیف و کۆمیدییە. بەڵام هەردوو هەوڵەکە، بەرەو یەک مەبەست و ئامانج

دەڕۆن و هەمان شکست و ناکامی چاوەڕوانیانە. هەردووکیان لە ڕوانگەیەکی ڕیسککارانەی ئایدیالییەوە دەست پێ دەکەن و هەردووکیان لە ڕێگەدا، بە هۆی یادەوەریی کەسیی خۆیان و مەشیەتی نادیار و پەنهانی خواوەند، دەوەستن.

با گوێ لە دالگۆرۆکی بگرین: "دەزانن من سەروەت و سامانەکەم لەڕای چیدا و چۆن خەرج دەکەم؟ چ بێئەخلاقییەک لەمەدا هەیە کە ئەم ملیۆنەها پوولە، لە دەستی کۆمەڵێک جوولەکەی نەگریس و بەدکردەوەوە بکەوێتە دەستی کەسێکی ئاقڵ و ژیر و گۆشەگیر، کە چاوە تیژەکانی بەسەر سەرانسەری خەڵکی ئەم دونیایەدا، بگێڕێت؟"

چ شتێک لە ڕۆمانی تاوان و سزادا دەخوێنینەوە؟

"لەنێو تێکڕای ئەسپێیانی دونیادا، من موزیرترینیانم هەڵبژاردووە، بەتەمام بە کوشتنی ئەو، ئەو شتەی کە بۆ یەکەمین هەنگاونانی من پێویستە، بەدەست بێنم." هەروەها دەڵێت: "سەد هەزار کاری خێر، یان هەوڵی بەسوود و چاکەکارانە، دەشێت بە پارەکانی ئەم پیرەژنە ئەنجام بدرێن. بیکوژە و سەروەت و سامانەکەی، زێڕ و پارەکەی ببە و پاشان تا دەتوانی خۆت بۆ خێر و چاکەی تیرەی مرۆ تەرخان بکە." ئایا ئەم دوو ئاوازە، لە یەک زەنگەوە، لە هەمان زەنگەوە بەرز نابنەوە؟ لەڕاستیدا نە ڕاسکۆلنیکۆڤ و نە دالگۆرۆکی، هیچیان لە خەمی بەرژەوەندیی باڵای کۆمەڵگەی مرۆییدا نین، لە خەمی خۆشگوزەرانیی خۆشیاندا نین، ئەمانە تەنیا ئاشق و تامەزرۆی دەسەڵاتن، بەدەر لەو ئیمتیازاتە مادییانەی کە ئەم دەسەڵاتە دەتوانێ بیانداتێ. واتە دەسەڵات لەپێناوی دەسەڵاتدایە. ڕاسکۆلنیکۆڤ دەڵێت: "من بۆ ئەوەم نەکوشت تا یارمەتیی دایکم بدەم، لەبەر ئەمەش نەبوو کە ئیمکاناتم بەدەست هێنا، کار بۆ چاکە و خێری تیرەی مرۆ بکەم. من دەبوایە بمزانیایە، خۆم تاقی کردباوە و زۆر زوو زانیبام کە ئایا منیش وەک خەڵکی کرمێکم یان مرۆڤم." یارۆی "هەرزەکار"یش دەڵێت: "من پێویستم بە پارە نییە، یان بە گوتەیەکی دی ئەوەی پێویستم پێیەتی پارە نییە، تەنانەت پێویستم بە دەسەڵاتیش نییە، من تەنیا پێویستم بەو شتەیە کە لە ڕێگەی توانا و دەسەڵاتەوە بەدەست دێت

و بەبێ دەسەڵات بە دەست نایەت." ئەمە پوختە و کورتەی لێکدانەوەی ئەوە بۆ دەسەڵات و توانا.

بەڵێ، باڵاترین پلەی لەزەت، ئەوەیە، زۆر سادە و خاکییانە لەسەر خەرمانی سەروەت و زێڕ و زیوەکەت دانیشیت، لەزەت لە گۆشەگیریی خۆت ببینی و ئەوپەڕی خۆشکێنی بکەیت، لە کاتێکدا هەموو ئیمکاناتێکی ڕابواردن و خۆشگوزەرانی و عەیشونۆشت لە بەردەستدا بێت، قاسەکانت پڕ بن لە ئەسکەناس و خۆت هەژار و بێنەوا بتازەنی! ئەم شێوازی ڕازیکردنی دەرونییە، کە شێوازێکی تا ڕادەیەک کرێت و چەپەڵ، هەمان شێوازە کە لای کابرای ژێرزەمینیدا بە زەقی دیارە. یارۆی هەرزەکار وا بیر دەکاتەوە: "هەر دەسەڵاتم هەبوایە، ئیدی پێویستم بە دەسەڵات نەدەبوو، بێگومان بە کەماڵی ئارەزوو، لە هەر شوێنێک بوایەم، دوا ڕیزم دەگرت. ئەگەر ڕوچیلد بام، بە جبەیەکی کۆن و ڕزیوەوە دەگەڕام و چەترێکم بە دەستەوە دەگرت، چ زەرەرێکم دەکرد ئەگەر لە ڕێگەوباندا شانیان لە شانم بدایە، یان بە نێو قوڕ و چلپاودا ڕام کردبا تا گالیسکان وەژێرەوەم نەکەن؟ هەر ئەوەندەم هەست کردبا کە ڕوچیلدم، ئیدی بەسم بوو. بۆ ئەوەی لە وساتەدا هەست بە شادی بکەم." هەروەها دەڵێت: "ئاە، ئەم جەنەڕاڵە بێئەدەبەی کە لەوێستگەکەی نێوان ڕێگەدا، کە هەردووکمان چاوەڕوانی ئەسپ بووین و سووکایەتیی پێ کردم، ئەگەر بیزانیایە من کێم، بە ڕاکردن دەهات، ئەسپەکانی بۆ لە گالیسکەکە دەبەستم و یارمەتیی دەدام تا سواری عەرەبانە سادەکەم ببم."

هەرزەکار، بیر لەوە دەکاتەوە، کاتێک کە لە دەسەڵات بێزار بوو، هەنگێ دەکەوێتە بەخشینەوە و دابەشکردنی پارەکانی. لەو بارەیەوە دەڵێت: "تەنیا بیری ئەوەی کە خاوەنی چەندین ملێون بووم و فڕێم دایە قوڕاوەوە، خۆی لە خۆیدا و ژێراوژێر گەشە و نەشە بە ڕۆحم دەدات."

بەم جۆرە، وەک چۆن ڕاسکۆلنیکۆڤ پێویستی بە پارە دزراوەکە نەبوو، دالگۆرۆکییش پێویستی بەو پارەیە نەبوو کە بەدەستی هێنابوو. هەردووکیان کاریان بۆ ئەوە دەکرد کە بە ئارامی و ئاسوودەیی هەست بە دەسەڵات و توانا بکەن.

بەڵام ڕاسکۆلنیکۆڤ، بە غروورەوە، بۆ ئەم ئیدارکە دەروونی و دەسەڵاتە ئارامە دەگەڕێت و دالگۆرۆکی، وەک کەسێکی خاکی و خۆشکێن. ڕاسکۆلنیکۆڤ، دزی دەکات، دەکوژێت، خۆی دەخاتە بەر مەترسیی دوورخستنەوە بۆ سیبریا، تا توانا و دەسەڵات بکرێت، دالگۆرۆکی، ڕێگەیەکی ئاقڵانە و دوور لە هەر خۆهەڵکێشان و بە خۆفشینیک هەڵدەبژێرێت: کۆکردنەوەی پارەوپوول. هەرزەکار وا بیر دەکاتەوە: "پارە، تاکە ڕێگەیە کە ڕیسواترین و بێنرخترین و نەبووترین کەس دەگەیەنێتە باڵاترین پێگە و پایە." بەڵام پیاو چۆن دەتوانێ دەوڵەمەند بێت، دەڕوانێتە دەوروبەری خۆی، هەموو کەسێک بە ئاواتی دەوڵەمەندبوونەوەیە، هەرچییەکی لەدەست بێ، لەپێناوی پارە و بۆ بەدەستهێنانی پارە دەیکات. یانی خۆیشی لەو پێناوەدا بفرۆشێت؟ ئانا ئاندرپڤۆنا، بە خوایشتی خۆی، خۆفرۆشی دەکات. یانی ئەگەر پێویست بکات چەک و حەواڵەیەکیش لەو پێناوەدا تەزویر بکرێت؟ ستیبلیکۆڤ، ئەو کارە دەکات. ئەگەر لەپێناوی پارەدا دز و ساختەچییاتییش بکرێت؟ لامبرۆ تریچاتۆڤ، لە شتی وا ناپرینگێنەوە. بەڵام هەرزەکار، لەو کەسە بێپەروا و دڵڕەقانە نییە، کەسێکی سادەو خاکییە، کەسێکی نەجیبە، بەڵام نەجابەتەکەی زادەی ترس و ترسنۆکییە. لەو کەسانە نییە کە لە ڕێگەی ڕیسک و ڕیسککاریەوە پارەوپوول بەدەست دێنن. ڕەزیلی دەکات، تەنیا نان و ئاو دەخوات، عانەبەعانە کۆی دەکاتەوە لە کۆتایی مانگدا سەیر دەکات هەوڵەکەی سەرکەوتوو بووە، هەرچەندە بەهۆی ئەم ڕێجیمە توندەوە گەدەی هەندێ خراپ بووە. ئەزموونی دووەمی ئارکادیی چکۆلە ئەمەیە کە خۆی لە نیوەی ئەو پارەیەی بۆ خەرجیی گیرفانی خۆی تەرخان کردبوو، مەحرووم دەکات و بەم شێوەیە لە ماوەی دوو ساڵدا بڕی حەفتا ڕۆبڵ کۆ دەکاتەوە. ئیدی ئەم کۆششە بەڕدەوامە، کە لە کۆشش و کۆڵنەدانی مێرووله دەچێت، وا لەم منداڵە دەکات، دەستبەرداری منداڵیی خۆی ببێت و بە ئومێدی ئایندە بژی.

بەڵام سەد حەیف و مخابن، مرۆڤ تەنیا ویست و ئیرادەیەکی ئاڕاستەکراو نییە. وەک چۆن ڕاسکۆلنیکۆڤ، بە خەیاڵی ئەوەی بگاتە پلەی مرۆڤی ئایدیالی و باڵا، لەناکاودا بۆی دەردەکەوێت ئەویش کرمێکە وەک کرمەکانی دی. بەو ئاوایە ئیحساسات و کەڵکەڵە و ئەڵها بچووکە زەمینییەکان دەکەنە کارێک کە

هەرزەکار بخزێت. ئەوەی بەسەر هزر و بیری مەزنی ڕاسکۆلنیکۆڤ و هەرزەکاردا زاڵ دەبێت، فیکر نییە، بەڵکو ژیانە. ئەمانە لە هەنبەر لۆژیک و جەدەلییەتی ڕەقیبانی خۆدا تەسلیم نابن، بەڵکو بەرانبەر بەو حەتمییەتە کوشندەیە تەسلیم دەبن، کە لە ناخیاندا هەیە، بەرانبەر بەخۆیان تەسلیم دەبن.

یەکەمین شکستی هەرزەکار کاتێک دەردەکەوێت، کە تووشی ڕینوچکا دەبێت لە بەر ماڵی نیکۆلای سیمینۆڤیچ، کە ئارکادی لە مۆسکۆ، لەوێ دەژیا، منداڵێکی فڕێدراو دەدۆزێتەوە. دەیانەوێ منداڵەکە بۆ خانەی منداڵانی دۆزراوە بنێرن، بەڵام دالگۆرۆکی خۆی لێ بەخاوەن دەکات، دەچێتە ژێر باری ئەوەی کرێی دایەنیی بۆ بدات و هەموو مەسرەف و خەرجێکی دیکەشی بکێشێت. ئیدی نیوەی سەرمایەکەی لەم پڕۆژەیەدا سەرف دەکات. بەڵام رینوچکا، زوو دەمرێت. دەڵێت: "ئەو ڕیسکەی کە لەگەڵ رینوچکادا کردم، بۆی سەلماندم کە هیچ پرەنسیپێک ناتوانێ تا ئەو شوێنەم ڕابکێشێت کە بەرانبەر بە هەندێ ڕووداوێن گرنگ هەڵوەستە نەکەم. هەموو ئەو شتانەی کە بە درێژایی ئەو ساڵانە لەپێناوی گەیشتن بە ئامانج و مەبەستەکانمدا بەدەستم هێنابوون، هەر هەموویم لەپێناوی ئەو منداڵەدا دانا."

ئەم یەکەمین پاشەکشەیە لەو ئامانج و بیرە، کۆمەڵێک وردە پاشەکشە بەدووی خۆیدا دێنێت. دەڵێت: "بۆچی منیش بۆ خۆ ڕانەبوێرم، نەچمە گەشت و سەیران؟ ژیان دوورودرێژە، بیر و ئارەزووەکەم هەر لە دڵدا دەمێنێ. خۆ ناتوانم دەستبەرداری ژیان بم، ژیان تەرک ناکرێت. کەواتە چار هەر ئەوەیە بۆ ماوەیەکی کەم، ئەگەر بۆ چارەکەسەعاتێکیش بووە، ئەو ئامانجە فەرامۆش بکەم."

بیر و ئامانجەکە هەر ماوە و چاوەڕوانە، بەڵام هەرزەکار ئەو پارەوپوولەی لە شاردا وەدەستی دێنێ، بە شتی بێمانا و نابەجێی وەک گرەو، قومار، کڕینی جلوبەرگ، سواری گالیسکان خەرج دەکات. بە جۆشوخرۆشەوە بەشداریی هەندێ جموجۆڵ و دەسیسەی گومانلیکراو دەکات. لەگەڵ خەڵکانی بەرەڵا و بێسەروبەردا تەماس و پەیوەندی پەیدا دەکات. سەرئەنجام دان بە شکستی ئەو خەون و ئاوات و فیکرەدا دەنێت کە جاران، لە تەنیایی ژێرزەمینەکەی خۆیدا، خەیاڵی پێوە لێ دەدا و سەرمەستی دەکرد. ڕوچیڵدی ئایندە، ئیدی

دەستبەرداری ئەوە دەبێت، ببێت بە مرۆڤێکی ئایدیالیی باڵا. هەڵبەت دەستبەرداربوونەکەی ئەو، بەقەد دەستبەرداربوونەکەی ڕاسکۆلنیکۆڤ، ناخۆش و تراجیدیئامێز و مایەی بەزەیی نەبوو، چونکە بەلای کەمەوە ئەو لەم گۆڕانەدا، بە ئەندازەی ڕاسکۆلنیکۆڤ ئازاری نەچەشتبوو. بەڵام دەستبەرداربوونی ئەویش لە خەون و خەیاڵ و بیرۆکەی مرۆڤی ئایدیالی، زادە و بەرایی کێشماکێشێکی ئەخلاقیی لەو بابەتە بوو.

دۆستۆیڤسکی لەپاڵ ئەم بوونەوەرە داماو و تێکشکاوەدا، سیمای ترسناک و بێپەروای فیرسیلۆڤی بابی ئارکادییشی قوت کردووەتەوە. فیرسیلۆڤ، لە هەندی لایەنەوە، ئاوێتەیەکە لە هەر هەموو قارەمانەکانی دۆستۆیڤسکی. ئەم کارەکتەرە هەم بۆ نووسەر و هەم بۆ خوێنەر نموونەیەکی مەند و ڕازئامێز و سەیرە.

فیرسیلۆڤ، وەک زۆربەی قارەمانەکانی دۆستۆیڤسکی، دووفاقی لە بواری ئاشقێنیدا جەڕباندووە و لەو مەیدانەدا کارامەیە، لە ڕووی هەوەس و شەهوەتڕانییەوە کاترین نیکۆڵایڤنای خۆش دەوێ و لە ڕووی بەزەییەوە دایکی هەرزەکاری خۆش دەوێ. کابرایەکی حەشەری و داوێنتەڕ و شەهوانییە. هەستیار و مێبازە، ئیدی بەلای ژنانەوە "پەیامبەرە". بەڵام ڤیان و خۆشەویستیی ئەو بۆ هیچ ژنێک جێگەی ئومێد نییە، چونکە بۆ فیرسیلۆڤ و لای ئەو بە جۆرێ لە یەکێک بچێتە پێشەوە، کە لەبەر خاتری ئەو خۆی لەبیر بکات. نە سێکس و غەیزە دوو کەس لێکدی نزیک دەکاتەوە نە بەزەیی، هیچ یەکێکیان ئەشق و ڤیانی ڕاستەقینە نین. هەرچەندە هەر یەکێکیان بگریت، ڕەگێکی دەچێتەوە سەر ئەشق. ئەشق بەر لە هەر شتێک، خۆفیداکردنە، بەڵام بەزەیی سەرکەوتنی کەسێکە بەسەر کەسێکی دیکەدا. غەریزەی سێکسی، ڕەگی لە خۆپەرستیی ڕەهادایە بۆ کەسێکی هەرزەی داوێنپیس و داوێنتەڕ. خۆشەویستی و ویساڵ، بیانووە بۆ لەزەتخوازی، یارۆ تەنیا بیر لە خۆی و لەو لەزەتە دەکاتەوە. شەهوەتڕانی یەکێکە لەو گۆشەگیرییە هەرە دژوارانەی کە دەشێت مرۆڤێک دووچاری ببێت.

جا مرۆڤ لەم گۆشەگیری و تەنیاییەدا، خۆی گوم دەکات و دووچاری دووفاقی دەبێت. فیرسیلۆڤ دەڵێت: "دڵم پڕە لە قسە، بەڵام ناتوانم بیڵێم. وا هەست دەکەم بووم بە دوو بەشەوە، هەڵبەت، بەڕاستی و زۆر لەم حاڵەتە دەترسم. وەک ئەوەی هاوزا و هاوشێوەکەت لەگەڵتدا بێت. خۆت فاماو ئاقڵ بیت، بەڵام هاوزا و هاوشێوەکەت بیەوێ کاری هەڵە و گەوجانە ئەنجام بدات...؛ خۆسەری و هەوەسڕانی، داروخانی کەسێتی، پەیدابوونی هاوزا و هاوشێوە، شەیتان و گولیادکینی مۆنی لێ دەکەوێتەوە، کە حاڵەتێکی نزیک بە شێتاتیی هەیە.

فیرسیلۆڤ، دەماوەری دەمدەمی مجێز، خۆی بۆ گوتاربێژی دەربارەی ڕۆڵی ڕووسیا، خۆشگوزەرانیی تێکڕای تیرەی مرۆڤ و ئەشقی بێخوا تەرخان دەکات دەڵێت: "خەڵکی پەراگەندە و پەرتەوازە، بەو زوانە یەک دەگرنەوە، بە میهر و دلۆڤانییەکی زۆرەوە یەک دەگرن... ئیدی زەوی و ژیانیان، بە دڵ و بە گیان خۆش دەوێ و ئیدی بەرەبەرە ڕادێن کە سەرەتا و کۆتایی خۆیانی تێدا ببیننەوە."

ئەم پیاوە، زۆر دەڵێت، بێئەندازە قسە دەکات، بەڵام لەڕاستیدا باوەڕی بە هیچ نییە. هەرزەکار قەناعەتی وایە کە "فیرسیلۆڤ، هیچ مەبەست و ئامانجێکی دیاری نییە. گەردەلوولێک لە هەستێن هەڤدژ، مێشکی لەکار خستووە". کەچی هەرزەکار بە خۆیشی ناگاتە "ئەنجامی یەکجارەکی"، ناچار دەستبەرداری بیر و ئایدیاکانی خۆی دەبێت و بەم جۆرە ئیقرارنامەی خۆی تۆمار دەکات: "ژیانی کۆن و ڕابردوو تەواو بوو، ژیانی تازەش، لە سەرەتادایە و تازە دەستی پێ کردووە." ئەو قسەیە، دوا پەرەگرافی ڕۆمانی تاوان و سزامان وەبیر دێنێتەوە: "ئێستا، ئەلەندی ئایندەیەکی تازە و ژیانەوەیەکی تەواو و گەڕانەوە بۆ ژیان، بە سیمای ژاکاو و چرچەڵەیانەوە دەدرەوشایەوە."

دونیای ڕەخنەی ئەدەبی، بە گەرمی و ستایشەوە پێشوازیی لە دوا بەرهەمی دۆستۆیڤسکی دەکات ڕەخنەگرێکی واریقاتی ڕۆژ، دەڵێت: "کاتێک کە ئەم ڕۆمانە دەخوێنیتەوە، ناچار دەبیت کە بیر بکەیتەوە، بیر بکەیتەوە، زۆر

بیر بکەیتەوە." بە گوتەی دۆستۆیڤسکی، نیکراسۆڤ هەموو ڕۆمانەکەی بە شەوێک خوێندبووەوە و گوتبووی: "هەرچەندە تەمەن و تەندروستیی من ئەو جۆرە کارە هەڵناگرن، بەڕاستی کارەکەت کارێکی تەڕوبڕە. ئەم ناسکی و تازەییە لە کاری نووسیندا، بۆ کەسێکی لە تەمەنی تۆدا، زۆر دەگمەنە و لەلای هیچ نووسەرێکی هاوتەمەنی تۆدا، بەدی ناکرێت. تۆڵستۆی، لە دوا ڕۆمانیدا تەقریبەن خۆی دووبارە دەکاتەوە و بگرە نووسینی پێشتری، لەمانەی ئەم دواییەی باشترن."

بەڵام دژمنە هەمیشەییەکەی دۆستۆیڤسکی، واتا تۆرگینیڤ، لای سالکیکۆڤ دەڵێت: "چاوێکم بەو وڕێنەنامەیەدا گێڕا، خوایە چ چەنەبازی و هەڤدژگۆییەکی تێدا کراوە! ئەم نەخۆشخانە بۆگەنە چییە، ئەم هەموو بێهودەگۆییەی لە کوێوە هێناوە، ئەو پیاوە چەند حەزی لە شەرح و شرۆڤەی سایکۆلۆژییە!" بەڵام ئەو قسەیەی تۆرگینیڤ، نەیکردە کارێک کە دوو ساڵ دواتر، بە خودی دۆستۆیڤسکی نەڵێت: "گۆڤاری دوو جیهان، ڕووی لە ئاغای ئیمیل دوراند ناوە، کە لێکۆڵینەوەیەک دەربارەی نووسەرانی بەسەنگ و ئیعتباری ڕووس بنووسێت، هەڵبەت تۆشی تێدا دەبیت و لە ڕیزی پێشەوەی هاوڕێکانتدا دەبیت."

بە درێژایی ئەم ساڵانی کارکردنە، دۆستۆیڤسکی لەگەڵ هاوسەر و منداڵەکانیدا، لە ستارایاڕووسادا دەژین. مەگەر بۆ دیداری وەشانکارانی بەرهەمەکانی سەفەری سان پتروسبۆرگ یان مۆسکۆی کردبایە. جارجاریش بۆ چارەسەری هەوی گەروو، سەفەرێکی ئیمسی ئەڵمانیای دەکرد.

خۆشحاڵ بوو. بە تاوتاو باسی منداڵە چکۆلەکانی دەکرد: "منداڵەکان لە هۆڵەکەدان، کورسییەکانیان گرتووە و گەمان دەکەن. منداڵەکان گۆشتی گوێرەکە و پسکیتیان خواردووە، شیریان خواردووە و چوونە دەرەوە بۆ یاری. ئیدی بە ناو بەفران کەوتوون، بەفر کۆ دەکەنەوە و شەڕەتۆپەڵ دەکەن." هەروەها دەنووسێت: "خەونم بینیوە کە فیدیا لەسەر کورسییەک بەربووەتەوە و ئازاری پێگەییوە. بیکە بە خاتری خوا مەیەڵە بچێتە سەر

کورسی، بە دایەنەکە بڵێ، زیاتر ئاگەداری بێ." وەک ڕۆژانی هەوەڵ، ژنەکەی خۆش دەوێ، ئەو نامانەی کە بۆ ژنەکەی دەیاننێرێت، بە ئیمزای "مێردی هەمیشەییت"، واتە بە ناونیشانی ڕۆمانەکەیەوە، مێردی هەمیشەیی، دەنارد. بۆ ژنەکەی دەنووسی: "گیانەکەم، دەزانی چەندت بیر دەکەم، چەندم پێویست بە تۆیە، لێم تێدەگەی؟ ئایا بەڕاستی لە خەوتدا دەمبینی؟ ڕەنگە ئەوەی دەیبینی من نەبم. من پێیە بچووکەکانت و هەموو شوێنێکت ماچ دەکەم، زۆر بە تاسەوە لە هەمێزت دەگرم." یان: "ئانێت، ئەی بتە ئازیزەکەم... لەبیرم مەکە، تۆ بەڕاستی بتی خۆشەویستی منی، تۆ خوای منی، هەر زەڕەیەکی جەستە و ڕۆحی من، تۆ دەپەرستێت و سەرتاپات لە ئامێز دەگرم، سەرتاپات ماچباران دەکەم، چونکە سەرتاپات هیی منە، من!"

زۆر بە جیددی و بە بایەخەوە بۆ کراس و عەزیزی ئانا گریگۆریڤنا دەگەڕا: "ئەوەی ڕاستی بێ، خانەوادەی شتاکن شناید پێیان گوتم کە ئێستا لە پاریسدا، قوماشی ئاوریشمی گوڵباتمان مۆدی نییە و ژنان زۆر کەم لە بەری دەکەن. دەڵێن ئەم قوماشە زوو تێک دەچێ و لۆچ دەبێ و دەسوێ. ئێستا قوماشێکی تازە داهاتووە و بووە بە مۆد، کە پێی دەڵێن ماهووت. زۆربەی ژنان لەو قوماشە لە بەر دەکەن. نموونەیەکیان پیشان دام، زۆر لە ئاوریشمی سادە و بریقەداری جاران دەچێت."

لە ساڵی١٨٧٥دا، بە مەبەستی ڕاستکردنەوە و هەڵەچنیی پرۆڤەی ڕۆمانەکەی، بۆ سان پتروسبۆرگ دەڕوات. لەوێ تووشی نیکراسۆڤ دەبێت، کە پیرۆزبایی و دەستخۆشیی دوا بەرهەمی لێ دەکات، هەروەها ستراخۆڤ و مایکۆڤیش دەبینێ، کە پێشوازی و بەرخوردێکی ساردی لەگەڵ دەکەن. دەربارەی ستراخۆڤ نامەیەک بۆ ژنەکەی دەنووسێت، دەڵێت: "بەڵێ ئانێت، ئەمە خوێندکارێکی تەممەڵە و هیچی دی. دوای ناکامیی ڕۆژنامەی زەمان، وازی لێ هێنام و ئێستاش دوای سەرکەوتنی ڕۆمانی تاوان و سزا، بای داتەوە و گەڕاوەتەوە بۆ لای من."

سەفەری دۆستۆیڤسکی بۆ شاری ئیمس (بە هۆی نەخۆشییەوە)، کارێکی زۆر زەحمەت بوو. لە نامەیەکدا بۆ ژنەکەی دەنووسێت: "چەندم حەز دەکرد تۆ لێرە بیت، لە هەمێزم گرتبای، ماچم کردبای، بەڕاستی لێرە لە گیانی خۆم وەڕزم، هەست بە بێزارییەکی کوشندە دەکەم." ئاو زۆر کەم دەخواتەوە،، لە پارکدا گوێ لە موزیک دەگرێت، کتێب دەخوێنێتەوە: "کتێبی ئەیووب (کتێبی ئەیووب، بەیتێکی فەلسەفیی بەرزە لە تەورات. لەم کتێبەدا، ئەیووب باسی ئەو خزمەتگوزارییانە بۆ دۆستێکی خۆی دەکات، کە پێشکەشی کردوون و دەڵێت بەبێ سووچ و تاوان ئەو هەموو ئازار و ئەزیەتەی کێشاوە) دەخوێنمەوە، جۆشوخرۆشێکی نەخۆشانە و نائاسایی پێ بەخشیووم. واز لە خوێندنەوە دێنم، بۆ ماوەی سەعاتێک، بەدەم نیمچەگریانەوە بە ژوورەکەدا دێم و دەچم..."

هەر لە هەمان ماوەدا، ڕۆژنامەی پەیکی ڕووسیا ئەم هەواڵە بڵاو دەکاتەوە: "زانیومانە کە نووسەری بەنێوبانگی ئێمە، میخائیل فیۆدۆر دۆستۆیڤسکی، تووشی نەخۆشییەکی مەترسیدار بووە." ئانا بەلەز برووسکەیەک بۆ ئیمس دەنێرێت، دۆستۆیڤسکی یەکسەر وەڵامی دەداتەوە و دڵنیای دەکاتەوە و دەڵێت: "بەڕاستی نەگبەتییە پیاو گەورە و ناودار بێت." دوای ئەوە سەفەرەکەی قەت دەکات و بۆ ستارایاڕووسا دەگەڕێتەوە. بە شادی و خۆشحاڵییەوە، بۆ ئەم شارە چکۆلەیە، شاری ئاوی مەعدەنی، شاری ماڵێن دارین، بە باخە گەورە و گازینۆکەیەوە کە بۆ گەشتیاران و مەلەوانان دروست کرابوو، دەگەڕێتەوە. ئیدی لەگەڵ منداڵەکاندا گەمە دەکات، لەگەڵ خۆیدا و بە ڕەخی ڕووبارەکەدا، بۆ پیاسەی دووردرێژیان دەبات. غەشیمانە، چاودێری و پەرستاریی ئانا دەکات کە دیسان دووگیانە. دوای یەک هەیڤ، لە بەرواری ١٨٧٥/٨/١٠دا کوڕێکی دەبێت، ناوی دەنەن ئەلێکسی. ئیمیی خوشکی دەنووسێت: "سەلامەت و بەهێز دیارە، بەڵام نێوچەوانێکی قۆقزی هێلکەیی عەنتیکەی هەیە."

دوای لەدایکبوونی ئەلیکسی، خانەوادەی دۆستۆیڤسکی لێ دەبڕێن لە ستارایاڕووساوە بۆ پایتەخت (سان پترۆسبۆرگ) بگەڕێنەوە. ئیدی لێرە ڕۆمانی هەرزەکار تەواو دەکات. ئیدی بیر لەوە دەکاتەوە کە درێژە بە پڕۆژە کۆنەکەی، واتە ڕۆژانەیادداشتەکانی نووسەرێک، بدات و لە شێوەی وەرزنامەیەکدا، بڵاوی بکاتەوە.

لە سەرەتاکانی مانگی ئۆکتۆبەرەوە، ژمارە یەکی ئەم وەرزنامەیە کە بڕیاری دابوو خۆی هەر هەمووی بنووسێت و پڕ بکاتەوە، ئامادە دەکات. لە بەرواری ١/٢٢دا داوای مۆڵەت لە ئیدارەی باڵای چاپەمەنی دەکات، کە ڕێگەی چاپکردن و بڵاوکردنەوەی بڵاوکراوەیەکی مانگانەی بدەن لە عەرزوحاڵەکەیدا نووسیبووی: "بڵاوکراوەیەک کە من وەک نووسەرێکی ڕووس، باری سەرنج و تێبینییەکانی خۆمی دەربارەی ئەوەی دەیبینم و دەیبیستم و دەیخوێنمەوە، تێدا بڵاو دەکەمەوە." مۆڵەتی دەدەنێ، بەو مەرجەی ؛"گوتارەکان، پێش ئەوەی بە سانسۆردا تێپەڕن، بڵاو نەکرێنەوە."

ژمارە یەک لە بەرواری ١٨٧٦/٢/١دا بڵاو بووەوە. بە دەرچوونی ئەم ژمارەیە، قۆناغێکی تازە لە ژیانی دۆستۆیڤسکی دەست پێ دەکات.

بەشی دووەم

ڕۆژانەیادداشتەکانی نووسەرێک

لەوە دەچوو ئەو گوتارانەی لە ڕۆژانەیادداشتەکانی نووسەرێکدا بڵاو دەبوونەوە، دەقاودەق درێژەی هەمان ئەو گوتارانە بن کە دۆستۆیڤسکی، لە ڕۆژنامەکەی میرمیچیرسکیدا، واتە لە ڕۆژنامەی هاووڵاتیدا بڵاوی دەکردنەوە. بە گوتەی دۆستۆیڤسکی خۆی، ئەم گوتارانە زیاتر بریتی بوون لە "بیرەوەری کەسی و گوزارشتکردن لەو بابەتانەی کە مایەی سەرنجی کەسیی خۆم بوون". بەڵام هێشتا ئەوتۆن و شێوازەی نەدۆزیبووەوە کە دەبوایە لەم نووسینانەدا بەکاری بەرێت. لەدوای بڵاوبوونەوەی ژمارە سێیەمەوە، دەنووسێت: "باوەڕ بکەن، من هێشتا فۆرم و شێوازی بڵاوکراوەی ڕۆژانەیادداشتەکانی نووسەرێکم نەدۆزیوەتەوە و تێدا ماوم و نازانم ئاخۆ دەتوانم فۆرم و شێوازێکی تایبەتی بۆ بدۆزمەوە یا نا... کاتێک دادەنیشمە سەر نووسین، دە پازدە بابەتم بە مێشکدا دێت، کە هەر یەکێکیان لە ڕوویەکەوە، بەدڵمن. بەڵام زۆر جار ناچار دەبم چاوپۆشی لە هەندێ بابەتی دڵخواز و دڵپەسەندی خۆم بکەم، چونکە جێگەی زۆر دەگرن، دەبێ وەختێکی زۆر بە نووسینیانەوە بەسەر بەرم و ئەوجاش ناتوانم هەموو ئەوەی مەبەستمە، بنووسم. لەلایەکی دیکەشەوە من زۆر ساویلکانە وام تەسەور دەکرد مەسەلەکە بەڕاستی بریتییە لە نووسینی ڕۆژنامەیەکی بیرەوەرییانە، بەڵام نووسینی ڕۆژنامەیەکی بیرەوەرییانەی ڕاستەقینە، کارێکی دژوار و مەحاڵە. ڕۆژنامە بۆ ئەوەی لە لایەن خەڵکییەوە بخوێنرێتەوە، دەبێ پڕ بێت لە نیرەنگ و مەردمفریو و عەوامخەڵەتێن بێت..."

وێڕای ئەوەش، ئەم یادداشتە پڕنێرەنگ و عەوامخەڵەتێنە، لایەنی بنەڕەتیی فیکری دۆستۆیڤسکیی لەخۆ گرتبوو. فیۆدۆر لە ڕۆژنامەکەیدا جارێکی دی گەڕایەوە سەر فەلسەفەی بەرگری لە خاک، دژی لایەنگرانی ڕۆژئاوا بوو، چونکە ئەوانە هەوڵیان دەدا ڕووسیا بکەن بە پاشکۆی وڵاتانی ئەورووپا. هەروەها هێرشی دەکردە سەر سلاڤدۆستەکان، چونکە ئەوانە داوای ڕووسیایەکی پێش پتروسی گەورەیان دەکرد، ڕووسیایەکی ڕازاوە بە جۆرەها درۆی ئەفسانەیی. ئایا نەدەکرا، ڕووسیا، جۆرە پێشکەوتنێکی تایبەتی خۆی هەبێت، لاسایکەرەوەی پێشکەوتنی ئەورووپایی نەبێت؟ ئایا نەدەکرا ڕووسیا لەنێوان چاولێکەریی ئەورووپایی و گەڕانەوە بۆ ڕابردووی خۆیدا، ڕێگەیەکی دی هەڵبژێرێت؟ ئایا ڕێگەیەکی تایبەتی نییە کە ڕووسیا بتوانێ لە ڕۆژگاری ئەمڕۆدا بیگریتە بەر؟ بەڵێ ئەو ڕێگەیە هەیە، میللەت ئەو ڕێگەیە دیاری دەکات. میللەت ڕووسیا ڕزگار دەکات، چونکە جووتیارانی کۆیلە، موژیکان، بەرخوردیان لەگەڵ کولتوور و شارستانییەتی ڕۆژئاواییدا نییە، هەمان سادەیی و ساکاری و نەزانی و ئیمانی خۆیان بە حەقیقەتی مەسیح پاراستووە و جا بۆ خۆ پاراستن لە سیرایەتی فەرهەنگ و شارستانیەتی ئەورووپایی، پەنا وەبەر نەزانی و پاشکەوتوویی خۆی دەبەن. دۆستۆیڤسکی لەو بارەیەوە دەڵێت: "هەندێ کەس، دەڵێن کە میللەتی ڕووس ئینجیل ناناسن، تەنانەت ئاگایان لەو پرەنسیپ و بنەمایانەش نییە کە بناغەی ئایینەکەمان پێک دێنن. بەڵێ بەڕاستی ئەمە وایە، بەڵام حەزرەتی مەسیح دەناسن و بۆ هەمیشە لە دڵی خۆدا هەڵیانگرتووە." خەڵکی بۆ ئەوەی ئیمانی هەبێ، پێویستی بە فێربوون نییە. ئیمان زادەی ئەقڵ نییە، پەیوەندیی بە هیچ بیرکردنەوەیەکی ئەقڵانییەوە نییە. ئیمان لە دڵەوە هەڵدەقوڵێت و سەرچاوە دەگرێت. دەتوانرێ بگوترێت لە زەمینەی ئامادەگیی رۆحی و بەدەنییەوە هەڵدەقوڵێت و سەرچاوە دەگرێت. لەلای مرۆڤی ڕووس جۆرە مەیلیکی خۆڕسک سەبارەت بە تەحەمولی ڕەنج و ئازار هەیە، کە لە حەزرەتی مەسیحی نزیک دەخاتەوە و حەزرەتی مەسیح لەم نزیک دەخاتەوە. دەنووسێت: "میللەتی ڕووس جۆرە لەزەتێک لە تەحەمولکردنی ئازار دەبینێ." هەروەها دەڵێت: "من قەناعەتم وایە ئەو پێویستییە ڕۆحییەی کە لە ناخی مرۆڤی ڕووسدا ڕیشاژۆ بووە و ڕەگی

داکوتاوە، پێویستییەکی ئازارخوازی لەبنەهاتووە، بۆ هەموو دەمێک و لە هەموو شوێنێکدا." ڕووس هەمیشە لە خۆی ناڕازییە، لە خۆی بێزارە، خۆشکێنە. لای مرۆڤی ڕووس ئەو "ڕەزامەندییە سادەیە" نابینرێ، کە سەروسیما و ڕەنگوڕوو بە گەشی و بە جوانی دێڵێتەوە. ئیدی مرۆڤی ڕووس، موژیکی ڕووس، چونکە گوێ بە خۆشگوزەرانیی مەعنەوی و ئەخلاقی خۆی نادات و لە کار و کردەوەکانیدا پابەندی هیچ پێوەر و پێوانەیەک نابێت، سادە و ساویلکەیە، چونکە پەشێوحاڵە، فەقیرحاڵە، لەم دونیایەدا وێڵ و سەرگەردانە، بۆیە خۆشەویستی خوایە.

تەنانەت خەسڵەتێن کرێت و دزێوی وەک مەیگوساری و بەدمەستی و ئالوودەبوون، دزی، پێشێلکاریی دابونەریتان، نەگبەتی و کوێرەوەری، ناوزڕاوی و درۆزنی لای مرۆڤی ڕووس، نابێ ببێتە مایەی ترس و نیگەرانی. ئەم خەسڵەتانە زادەی ئەوپەڕی سەبر و تەحەمولە. ئەم خەسڵەتانە وەک هەلپلکان و لەقەفرتێ و حەولەوەلای حەیوانێکی بریندارن. ئەمانە نیشانە و بەڵگەی دەرکەوتنی زووبەزووی بەهرە و توانای ئەون. دۆستۆیڤسکی لەسەری دەڕوات و دەڵێت: "میللەت خۆی ڕزگار دەکات و ئێمەش لەگەڵ خۆیدا ڕزگار دەکات، چونکە جارێکی دیکە ڕووناکی، لە خوارەوە هەڵدێ." ئەم دەستەواژەیە کە شۆڕشگێڕەکان لە ئاسمانەوە قۆستیانەوە، لەڕاستیدا دژی شۆڕشگێڕەکان گوترابوو. نووسەر دەیەوێت بڵێت کە بەهای ڕاستەقینەی میللەتی ڕووس تەنیا لە ئەرتەدۆکسییەت و تزاریسمدایە. نووسەر جگە لەمە هیچ ڕێگەیەکی ڕزگاری و هاوسەنگیی دیکە بۆ میللەت نابینێ و وێنا ناکات. تزار سەرچاوەی میللەتە، ئومێدی هەموو و هیوا و ئاوات و کەڵکەڵەکانی میللەتە. مەزەبی ئەرتەدۆکسی، بە جۆرێ ئاوێتەی ڕۆحی میللەت بووە، کە مەسیح لە لایەن خەڵکییەوە، وەک جۆرە خوایەکی نیشتمانی تەماشا دەکرێت: "ئەوەی شارەزای مەزەبی ئەرتەدوکسی نەبێت یان نکۆڵیی لێ بکات، هەرگیز میللەتی ئێمە ناناسێت

(ئەرتەدۆکسی: لە سەدەی نۆیەمی زایینیدا، قەشەیەک بە ناوی فوتیوس دژی پاپا وەستایەوە و کڵێسەی قەستەنتەنییەی لە مەڵبەندی ڕۆم جیا کردەوە.

یاسا و ڕێسا و ڕێنماییەکانی ئەرتەدۆکسی، جیاوازییان لەگەڵ کاتۆلیک و پرۆتستاندا هەیە)."

ئەمە هەمان مەسیحەکەی شاتۆڤە، کە پاش ڕۆمانی شەیتانەکان، لە ڕۆژنامەی ڕۆژانەیادداشتەکاندا دووبارە بووەوە: "من باوەڕم بە ڕووسیایە، باوەڕم بە ئەرتەدۆکسییەتی ڕووسیایە." ناکرێت ئیمان بە یەکێکیان بێنی و ئەوی تریان فەرامۆش بکەی.

هەڵبەت ڕۆڵی ڕزگارییبەخشی میللەت، هەر لە چوارچێوەی سنووری ڕووسیادا قەتیس نامێنێ، میللەتی ڕووس تەنیا ڕووسیا ڕزگار ناکات، بەڵکو جیهانیش ڕزگار دەکات. چۆن؟ چوونکە تەنیا میللەتی ڕووس، لە نیعمەت و هاوسۆزی و هاوخەمی و هاودەردیی جیهانی، بەرخودارە، کە ئەمە فاکتەرێکی گرنگ و پێویستە بۆ هەر جۆرە کار و کردەوە و هەنگاونانێکی مەسیحایی. "ڕەنگە ڕۆحی ڕووسی، بلیمەتی میللەتی ڕووس، لەنێو هەموو میللەتانی دیدا، ئامادەتر بێ بۆ پەروەردەکردنی بیری برایەتی و یەکێتیی جیهانی." فەڕەنسییان، ئەڵمانییان، ئینگلیزییان، ئامادە نین خۆیان بە هاوشان و هاوسانی وڵات و میللەتێکی دراوسێی خۆ بزانن، بەڵام لای ڕووسەکان، جۆرە نەرمییەکی دەروونی و ڕۆحیی ئەوتۆ هەیە، کە تەقریبەن لەگەڵ "مێجێز و تەبیعەتی میللەتانی بێگانەدا تێک بکاتەوە و بگونجێت". "بەلای ڕووسێکی ڕاستەقینەوە، ئەورووپا وەک مەڵبەند و نیشتمانی گەورەی خێڵی و تیرەی ئاریان، بە ئەندازەی ڕووسیا ئازیز و خۆشەویستە". ڕووسی ڕاستەقینە، تەنیا لە خەمی بەختەوەرییەکی نەژادی زاگەوزێدی سنووورداری خۆیدا نییە، بەڵکو لە خەم و ئارەزووی بەختەوەریی هەموو تیرەی مرۆدایە." مەبەست و ئامانجی بابایەکی ڕووس، بێ چەندوچوون، یەکێتیی هەموو ئەورووپایە، بگرە یەکێتیی هەموو دونیایە. هەڵبەت ئەو سەعاتەی کە مارئی بە ئارامی دەچێتە مێژووی جیهانییەوە، تەواو نزیک بووەتەوە (مارئی، ناوی وەرزێرێکی ڕووسە، کە لە جووتیارە کۆیلەکانی دۆستۆیڤسکی بوو).

جا ئێستا، ڕووسیا لە هەنبەر ئەورووپای بێهەست و بێموبالات و مەحرووم لە خوا، کە پێشکەوتن لە باری ڕۆحییەوە کوشتوویەتی، خۆی و کاروباری خۆی ڕێک دەخاتەوە. سیستمی کۆیلایەتیی زەوی

هەڵوەشێنراوەتەوە، لە دادگاکانی تاواندا، ئەنجوومەنی دادڤانی هەیە. ئەم دوو هەنگاوە نیشانەی بێداربوونەوەی ویژدانی کۆمەڵایەتین. بزاڤی ژنان لە گەشەکردن و پێشکەوتندایە و ئەمە خۆی لە خۆیدا نیشانەی تازەبوونەوە و تازەگەرییە. "یەکێک لە ئومێدە گەورەکانی ئێمە و زامنی ڕێنیسانسی ئێمە، ژنی ڕووسە، کە ئومێد و داواکانیان ڕوون و دیار و ڕاستگۆیانە و بێباکانەیە."

جەنگی ڕۆژهەڵات لەگەڵ عوسمانیدا، حەماسی نیشتمانپەروەریی دۆستۆیڤسکی دەگەیەنێتە لوتکە. دەنووسێت: "بەڵێ، قۆچی زێڕین و قەستەنتەنییە هەمووی دەبێ بە هیی ئێمە." جۆشوخرۆش و حەماسەتی دەگاتە ئاستێک، کە خوێنڕێژی بە حەڵاڵ بزانێت: "جەنگ، ئەو هەوایەی کە ئێمە هەڵیدەمژین و تەنگەنەفەسمان دەکات و تووشی نەخۆشی و سستیی دەروونیمان دەکات، پاک دەکاتەوە." لەوەش هێوەتر دەڕوات و دەڵێت: "چ شتێک لەم جەنگەی کە ئەمڕۆ ڕووسیا دەستی پێ کردووە، دروستتر و پیرۆزترە؟" "لە خەڵکی، لە میللەت، لە سەربازان بپرسن، بۆچی ڕاپەڕیون، بۆچی و بۆ کوێ دەڕۆن، چاوەڕوانی چین لەم شەڕەی ئەمڕۆ. هەموو بە یەک دەنگ وەڵامتان دەدەنەوە: دەچن خزمەتی حەزرەتی مەسیح دەکەن، برایانی خۆ، لەژێر ستەم و زوڵم دەرباز و ڕزگار دەکەن."

لەڕاستیدا، ئەم لەشکرکێشییە، بە جۆرە وەڵام و ڕەنگدانەوەیەکی تەرزی بیرکردنەوەی خۆی دەربارەی ئەرکی مەسیحایی میللەتی ڕووس دەزانێت. میللەتی ڕووس دەڕوات شەڕی دژمنانی مەسیح دەکات و ئەوانەی ڕووبەڕووی دەوەستنەوە، نازانن کە ئەم میللەتە لە دوا ئەنجامدا حەقیقەت و شادییان بە دیاری بۆ دێنێ. ئەدی ئەو کوشتار و خوێنڕێژییانەی لەم شەڕە دەکەونەوە؟ دۆستۆیڤسکی گوێ بەمە نادات. ئایا ئەو قسانەی بیر چووبوونەوە کە دەربارەی جەنگی ساڵی ١٨٧٠ کردبوونی: "ئەوەی بە زەبری شمشێر ڕۆنرابێ و ڕۆبنرێ، ناتوانێ پایەدار و بەردەوام بێ." ئێستا دەتوانێ دەقاودەق وەک ڕاسکۆلنیکۆڤ بەرسڤ بداتەوە بڵێت: "ئەو هیچ خەڵقەندەیەکی مرۆیی نەکوشتووە، بەڵکو سەرەتا و پرەنسیپانی کوشتووە." هەموو ڕێگەیەک لەپێناوی بیری مەزنی یەکێتیی جیهانی لە چوارچێوەی مەسیحییەتدا و لە سایەی حەزرەتی مەسیحدا ڕەوایە. ئەدی چ پاساوێک بۆ ئەم کوشتار و قەتڵ

و عامەی بە ناوی مەسیحییەتەوە دەکرێت، بهێنرێتەوە؟ حەزرەتی مەسیح خوێنی خۆی بە ڕشتن دا، قوربانیی بە خۆی دا تا ئیمە ڕزگار بکات، باشە ماقوولە ئێمە خوێنی خەڵکی بڕێژین یان حەزرەتی مەسیح ڕزگار بکەین؟ خۆ هەر دۆستۆیڤسکی خۆی گوتوویەتی: "نەفرەت لەو شارستانییەت و فەرهەنگەی کە دەبێ لەپێناوی پایەداری و مانەوەیدا، پێستی خەڵکانێک بێتە گروون."

ئەدی ئەگەر بڕیار بێ لەپێناوی پایەداری و مانەوەی مەسیحییەتدا، ئەو جۆرە قەسابخانە و پێستگروونە بەرپا بکرێت، هەنگێ چ بڵێین؟ هەڵبەت وەڵامی دۆستۆیڤسکی بۆ ئەم پرسیارە کۆنگ و ئاڵۆزە، لەڕاستیدا هەڵاتنە لە بەرخوردی ڕاستەوخۆ لەگەڵ واقعدا. دەڵێت: "ئەگەر بە شێوەیەکی تیۆریی ڕووت بیر لەمە بکەینەوە. ڕەنگە کارێکی نابەجێ و بێمانا بێ، بەڵام لە واری پراکتیکیدا وایە." دۆستۆیڤسکی سەبارەت بە چارەسەری مەسەلە مەزەبی و میتافیزیکییەکان، زۆر دڵی بە میللەتی ڕووس خۆشە و هەموو ئومێدێکی بەوانە، دەڵێت: "لەوەیە دەنگدانەوەی فەتح و سەرکەوتنەکانی ئێمە لە سەرانسەری کیشوەری ئاسیادا دەنگ بداتەوە، تا هیندستان بڕوات، لەوەیە لەلای ئەو ملیۆنان خەڵکەی ئاسیادا، ئیمانی خوایی لە چارەی لەبەزینەهاتووی تزاری سپیدا، بەرجەستە ببێ و بەدیار بکەوێت."

لە ڕوانگەی دۆستۆیڤسکییەوە، ئەمە چارەی ئاسیایە، ئەدی چارەی ئەورووپا چییە؟ ئەورووپاش ڕزگار دەبیت. "ئەورووپا، داڕزیوە، داوەشاوە، کرم تێیداوە، ڕەنگە سبەی بەلادا بێ و بە تەواوەتی هەرەس بێنێ و بێ ئەوەی هیچ شوێنەوارێکی بۆ سەدەکانی ئایندە لێ بمێنێتەوە، مەحوو ببێتەوە..." "ئەدی ئەڵمانیا؟ میللەتێکی مردووی بێئایندەیە." "فەڕەنسییەکان، خۆبەخۆ لەناو دەچن، خۆیان، خۆیان لەناو دەبەن..." "ئەدی جوولەکە؟ خەڵکانێکی لەخۆبایی قێزەونن." "ئینگلیزان دوکانداری ئەقڵانین." ئەورووپا، تێکڕا گۆڕستانیکە کە "تەرمی ئازیزانی تێدا نێژراوە". هەڵبەت مەسیحییەتی ڕووسی، ئەو هەموو لازارە زۆروزەبەندەیە زیندوو دەکاتەوە. بەڵام ئەورووپا ڕقی لە ڕووسیایە، ئەورووپا ئامادەیە هەر هەموو سلاڤییەکان، وەک شارەمۆرانەیەک لە تەختەخەوێکی کۆنی پیرەژنێکیدا بێ، لە ئاوی گەرمدا بکوڵێنێ و مەحوویان

بکاتەوە. کەواتە بۆ سەپاندنی شادمانییەکی تازە بەسەر ئەورووپادا، چار هەر ئەوەیە پەنا وەبەر هێز ببرێت. باشە مەزەبی کاتۆلیک حاڵی حازر جۆرە یەکێتییەکی لە ئەورووپادا ئیجاد نەکردووە؟ نەخێر، کاتۆلیک مەسیحی فەوتاندووە. دامودەزگای پاپاوییەت لە ڕۆما، داوای دەوڵەتداری و موڵکداریی دونیایی دەکات و پاشان دێتە سەر ئایین. دیارە ئەمە هەڵوێستێکی نائایینییە، دەوڵەتدارییە. هەر ئەم ڕێبازەیە کە "بەر بڕیاری دیکتاتۆرییەتی ڕەهای ڕۆمای لێ کەوتووەتەوە. دەبێ پاپا سەرۆک و هەمەکارەی ئەم دامودەزگایە بێت". بەڵام لە ئەرتەدۆکسییەتدا بە پێچەوانەوە، داوای یەکێتیی ئایینیی هەموو تیرەی مرۆ لە سایەی مەسیحدا دەکات، پاشان دێتە سەر یەکێتیی ڕامیاری و جڤاکی، کە خۆبەخۆ لەو یەکێتییە ڕۆحانییەوە دروست دەبێت. بە نۆڕینی دۆستۆیڤسکی، ئەم دوو قۆناغە لە سیستمی کڵێسایی کاتۆلیکدا ئاوەژوو بوونەتەوە. هەڵبەت ئەمە خۆی لە خۆیدا بیانوو و هەنجەتێکی باش بوو، کە لەو سەردەمەدا دۆستۆیڤسکی قەڵس و تووڕە بکات.

بەڵام لەوە غافڵ بوو کە بانگەوازەکەی خۆیشی، واتە بانگەوازی مەسیحیەتی ڕووسی، لە بانگەوازی کاتۆلیکەکان، کە بەلای ئەمەوە مەحکووم بوو، زیاتر لە فەلسەفەی مەسیحییەت دووری دەخستنەوە. لەوە غافڵ بوو کە بەوەی مەسیح لە قاڵبی نەژا دو نەتەوەی ڕووس دەدات، چەند پایەی ئەو بچووک دەکاتەوە. دۆستۆیڤسکی لێرەدا، شێتاتییەکەی شاتۆڤ دەکات بە هیی خۆی، هەمان بیانوو و هەنجەتە بێبنجوبناوانەکانی کارەکتەرێکی ڕۆمانەکانی خۆی دووبارە دەکاتەوە. بێگومان لە ڕوانگە و دید و نۆڕینی مەسیحەوە، تێکڕای تیرەی مرۆ، گەلی هەڵبژاردەیە. بەڵام لە دید و نۆڕینی نووسەرەوە، هەموو تیرەی مرۆ، جگە لە میللەتی ڕووس، گوفتاری خوایان فەرامۆش کردووە. ئیدی ئەرکی میللەتی ڕووسە، کە گوفتار و کەلامی خودا وەبیر مرۆ بێننەوە. دونیا لە ڕووی ڕۆحانییەوە، دەبێ پشت بە میللەتی ڕووس ببەستن و چاویان لەوان بێت کە ئاڵای شکۆ و نەمریی خوا بەرز ڕابگرن، ئەمە سێیەم دەسەڵات دەبێت، دەسەڵاتی بەر بڕیاری نەزم و نیزام و دادوەری، لە سایەی پان سلاڤیزمدا بە ڕابەریی ڕووسیا.

بەم جۆرە، لە نۆڕینی دۆستۆیڤسکییەوە، سیاسەت و ئایین ئاوێتەی یەکدی دەبن و دەبنە تەواوکەری یەکدی. جۆشوخرۆش و حەماسەت ڕێگەی نادەن، کە ئەم دوو مەسەلەیە، یان ئەم دوو لایەنەی مەسەلەکە لێکدی جیا بکاتەوە. ڕاستەوخۆ و بە توندی هێرش دەکاتە سەر ئەورووپا. بە بابلی تازەی (بابل، شاری گەندەڵی) ناو دەبات، هێرش دەکاتە سەر زانست، سەر دیموکراتییەت، سەر پرەنسیپی ئاشتەوایی و ئاشتیخوازی... لە جۆرە حاڵ و جەزمەیەکی سەیردا دەژی. دەبینێ، پێشبینی دەکات، خەیاڵ هەڵیدەگرێت، بۆ دووری دەبات، بۆ شوێنانێک کە لە سنوور و ئاقاری بیری تایبەتی ئەو دوورترە. خۆ ئەگەر ڕۆمانی شەیتانەکان، هەندێ لایەنی پێشگۆیی پێغەمبەرانەی لەخۆ گرتبێت، ئەوا ڕۆژانەیادداشتەکانی نووسەرێک، بریتییە لە زنجیرە خەیاڵات و پێشگۆییانێک کە تا ئێستا کەمەکێکی زۆر کەمی هاتووەتە دی. پیاو کە ئەو گوتارانە دەخوێنێتەوە کە داوا لە تزاری سپی دەکات قەستەنتەنییە بگرێت، یان باسی ئەرک و پەیامی مەسیحایی میللەتی ڕووس دەکات، پێکەنین دەیگرێت. میللەتی ڕووس ئیدی مەسیحی نییە. شۆڕشی ئۆکتۆبەر، زۆر زوو ئەم خاچپەرستە تازانەی کرد بە کادیرێن مەتریالیزم. ئیدی لە ماوەی چەند مانگێکدا ئەم فاتیحانی ڕۆحی مرۆڤانە، دامرکانەوە و مەحوو بوونەوە. ئیدی سێیەم دەسەڵات، بوو بە دەسەڵاتی شارە مێرووڵەی مرۆڤی.

ڕۆژنامەی ڕۆژانەیادداشتەکانی نووسەرێک، تەنیا بڵاوکراوەیەکی سیاسی، کۆمەڵایەتی و ئایینی نییە، ئەم یادداشتانە، زۆر گوتاری لەخۆ گرتووە، کە دۆستۆیڤسکی لەو گوتارانەدا هەست و باری سەرنجی خۆی، دەربارەی بۆ نموونە بابەتێکی تاوانکاری، یان سەردانێکی خانەی منداڵانی بێسەرپەرشت، یان قەسیدەیەکی نیکراسۆڤ بە پەلە دەربڕیوە و تۆمار کردووە. دۆستۆیڤسکی لەم یادداشتانەدا بیرەوەریی منداڵیی خۆی دەگێڕێتەوە. باسی ئەو نووسەرانە دەکات کە کاتی خۆی ناسیونی و ئێستا مردوون و ئەویان بە تەنیا بەجێ هێشتووە. مەرگ لەگەڵ بیلینسکی و نیکراسۆڤدا ئاشتی دەکاتەوە. هەندێ جار چیرۆک و بابەتی خەمناکیشی لەم ڕۆژنامەیەدا بڵاو دەکردەوە، بۆ نموونە چیرۆکی بوبوک، کە بریتییە لە دیالۆگی نێوان مردوان لە گۆڕستانێکدا، یان هەندێ چیرۆکی جوان و سەیری وەک خەون و خەیاڵی پیاوێکی کۆمیدی،

یان نازەنین. ئەم پیاوە کۆمیدییە، خەون دەبینێ، لەو خەونەدا، خۆی لە هەسارەیەکی غەریب و سەیر دەبینێتەوە و وای دێتە بەر خەیاڵ کە ئێرە بەهەشتە. سروشتی ئێرە ئێجگار دڵگیر و جوانە. خەڵکەکەی، هەموو دڵپاک، ئاسوودە، سادە ئاقڵ و تەبا. ئەم پیاوە غەوارەیە، لێ دەبرێت هەر هەموو خەڵکەکە گەندەڵ بکات. فێری خەم و پەژارەیان دەکات، شەرم و شەرمەزاری، تاوان و تاوانکاری و زانستیان فێر دەکات. هەنگێ بە هەشتەکە دەگۆڕێ، دەبێت بە دۆزەخ. کاتێک کە کابرای کۆمیدی دەیەوێ "فرزەندانی هەتاو" بگێڕێتەوە بۆ دۆخی شاد و ئارامیی جارانیان، خەڵکەکە "بە تەوسەوە پێی پێدەکەنن" و بە "دێوانەیەکی شێت"ی لەقەڵەم دەدەن.

بەڵام چیرۆکی نازەنین بریتییە لە چیرۆکی کابرایەکی سووخۆری بارمتەگیر، ئەمە پیاوێکی مەند و بێدەنگ و دڕ و خراپە، کە کچێکی شازدەسالانی خواستووە و جا بۆ ئەوەی باڵادەستیی مەعنەوی و ئەخلاقیی خۆی بتازەنێ، زۆر بە توندی و سەختگیرانە مامەڵەی لەتەکدا دەکات. ژنەی گۆرین، کە لە ڕەفتاری مێردەکەی وەڕز و بێزار دەبێت، شەوێک بە پێدزکە لەو تەختەخەوە نزیک دەبێتەوە کە مێردەکەی لەسەری نووستووە. دەمانچەیەکی بە دەستەوەیە، مێردەکەی دەیبینێ، بەڵام وا دەتازەنێ کە لە غوڕابی خەودایە. ژنە لوولەی پیرەدەمانچە دەخاتە سەر لاجانگی مێردەکەی. مێردەکەی جووڵە ناکات، چاوەڕوان دەکات، هەست دەکات ململانێیەکی دەروونیی توند، باڵی بەسەر ژنەکەیدا، کە بە نیازی کوشتنی ئەو بوو، کێشاوە. دەڵێت: "بێگومان دەپرسن، بۆچی هەوڵم نەدا لە تاوانێکی وا نەنگین و ترسناکی بگێڕمەوە، من خۆم سەرگەردان و گومڕا بووم، لە کوێ بتوانم کەسێکی دی لە تاوان بگێڕمەوە؟" ئەنجام پیاوەکە چاوان دەکاتەوە، ژنەی تاین لەوێندەر نەمابوو، ڕۆییبوو. هەنگێ پیاوەکە لە دڵی خۆیدا دەڵێت، ئێستا ژنەکەم دەزانێت کە من کەسێکی ترسنۆک نیم و بێگومان بە خوایشتی خۆی دەگەڕێتەوە بۆ لای من. بەڵام ژنە، ورە بەردەدات و توانای بیرکردنەوەی نامێنێ. ئاهێک هەڵدەکێشێت و دەڵێت: "من وام وێنا دەکرد، دەشێت هەمیشە بەم جۆرە بژین، یانی بە جیا لێکدی بژین." بەڵام کاتێک کە مێردەکەی کە ئەشق و خۆشەویستیی خۆی بە تەواوەتی بۆ دەردەبڕێت، نازەنین

دەڕەویتەوە، پاشەکشە دەکات، چونکە ناتوانێ هەمان ئەشق و خۆشەویستی بۆ مێردەکەی بتازەنێ، ژنە لە بێزاری و نامورادیدا، ئەیکۆنەیەکی حەزرەتی مریەم لە باوەش دەگرێت و لە پەنجەرەی ژوورەکەوە خۆی هەڵدەدێرێت. دۆستۆیڤسکی، بەدەم ئەم هاوارەوە کۆتایی بەم چیرۆکە دێنێ: "ئەی چارەنووس، ئەی تەبیعەت، بەدبەختی و نەگبەتیی مرۆڤ ئەمەیە، کە لەسەر ڕووی زەمین تەنیایە. لە ئەفسانانی ڕووسدا، قارەمان هاوار دەکات، ئایا لێرەدا تاکە مرۆڤێکی زیندوو دەست دەکەوێت؟ منیش، کە کە قارەمانی ئەفسانان نیم، هەمان هاوار دەکەم و هیچ کەسێک وەڵامم ناداتەوە."

ئەم دوو چیرۆکە، هەڵگری یەک ناوەڕۆک و تێمەن، زادەی یەک بیرۆکەن. لە هەردوو چیرۆکەکەدا "پیاوێکی خەڵکی سان پتروسبۆرگ" نیگەران، تووڕە، لووتبەرز، بەفیز و دەعیە، دەبێتە مایەی شێوانی شادیی خۆی و ئەوانەی دەوروبەری خۆی، چونکە ژیانی وەک خۆی، وەک چۆن هەیە، بە سادەیی و ئاسانی قبووڵ نییە، نایەوێ بە سادەیی و خۆشەویستیی منداڵێکەوە بژی. ئەمانە ئەو پرەنسیپە ئەخلاقی و مەعنەوییە زیندوانەن کە دۆستۆیڤسکی لە نووسینەکانیدا کاریان لەسەر دەکات و دەیەوێ لە بنجوبناوانیان بکات، بە تانیاندا بچێت و شرۆڤەیان بکات. ئیدی خوێنەرانی بەرهەمەکانی، بەرەبەرە، لە نیاز و مەبەست و پرەنسیپەکانی حاڵی دەبن. ژمارەی خوێنەرانی بڵاوکراوەی ڕۆژانە یادداشتەکان دەداتە زیادی و زۆر لەوە زۆرتر دەبن کە خۆی چاوەڕوانی دەکرد. گۆڤارەکە، لە ساڵی یەکەمدا دوو هەزار هاوبەش پەیدا دەکات و نزیکەی دوو هەزار کەسی بێئابوونمانیش دەیکڕن. لە ساڵی دووەمدا، ژمارەی هاوبەشان دەگاتە سێ هەزار کەس و ژمارەی کڕیارانی بێئابوونمان دەگاتە چوار هەزار کەس. هەندی ژمارە چاپی دووەم و تا چاپی پێنجەم دەکرایەوە. ئیدی ژمارە لەدوای ژمارە، سەنگ و ئیعتبار و نێوبانگی دۆستۆیڤسکی پتر دەردەکەوت و لەنێو گەنجانی ڕۆشنبیردا حیسابی گەورەی بۆ دەکراو وەک پێغەمبەر و جەڕاحی ڕۆحان تەماشا دەکرا. هەموو ڕۆژێک پۆستەیەکی بۆ دەهات پڕ لە نهێنیی تایبەتی و ڕاستگۆیانە، پڕ لە بەرخوردی عاتیفیی نێوان خەڵکی، تەژی گومان و دوودڵیی مەزەبی، سەد و یەک کارەساتی نەنگین و شەرماوەر، پڕ لە نیگەرانی و نائومێدی و نامرادی.

دەنووسێت: "سەدان نامەم لە هەرچوار نکالی ڕووسیاوە پێ گەییوە و زۆر شت لەم نامانەوە فێر بووم، کە تا ئێستا نەمدەزانین. ئەمە جگە لەوەی کە جاران هەرگیز لەو باوەڕەدا نەبووم کە لە کۆمەڵگەی ئێمەدا ئەم جۆرە خەڵکە هەبن، خەڵکانێک کە بەم ڕادەیە هاوبیری من بن."

دۆستۆیڤسکی هەرچەندە کاتی زۆر کەم بوو، وەڵامی هەموو ئەو نامانەی دەدایەوە کە بۆی دەهات. هەموو ئەو داوایانەی جێبەجێ دەکرد کە خوێنەران داوایان لێ دەکرد. ئەگەر کچۆڵەیەک نامەی بۆ نووسیبا کە دەستگیزانەکەی خۆش ناوێ و حەز دەکات درێژە بە خوێندن بدات، یەکسەر وەڵامی کیژێی دەدایەوە کە دڵنیا بێت، پیاوێکی دەستڕۆ پارێزگاریی لێ دەکات: "تۆ بەو ئارەزوو ئاواتانەوە کە هەتە، مەحاڵە بتوانی شوو بە بابایەکی بازرگان بکەیت... نەکەی ژیانی خۆت بە خەسار بدەیت. ئەگەر خۆشت ناوێ، نەکەی مێردی پێ بکەیت. ئەگەر خۆت حەز دەکەی جوابم لێ بگێڕەوە."

لە وەڵامی نامەی ئافرەتێکی دیکەدا دەڵێت: "نابی بەبێ خۆشەویستی شوو بکەیت. بەڵام باش بیر بکەوە، لەگینە ئەم پیاوە، لەو پیاوانە بێ کە بشێت دوایی خۆشت بوێ. ئامۆژگاریی من ئەمەیە: داوا لە دایکت بکە، دەرفەتێکت بدات تا بیر بکەیتەوە (بەڵام هیچ بەڵێنێکی مەدەیە)، ئیدی ئەم پیاوە باش هەڵبسەنگێنە، هەوڵ بدە زانیاریی دروستت دەربارەی دەست بکەوێ."

کچێکی خوێندکاری زانکۆ، سکاڵای بۆ دەکات کە لە تاقیکردنەوەدا دەرنەچووە، ئەویش یەکسەر دڵخۆشیی دەردی دەداتەوە: "زۆر بە داخەوەم کە لەوانەی جوگرافیادا دەرنەچوویت، بەڵام زۆریش گوێی مەدەیە. ئەو هەموو خەمەی ناوێ. شت بە خەم پێک نایەت. نامەکەت زۆر خەمناک بوو."

نامەی پیرۆزبایی بۆ کیژێکی گەنج دەنێرێت کە وەک ڕەبەنیتەیەکی خۆبەخش بۆ کاری خێر و چاکە بۆ سیبریا دەڕوات.

هەروەها هاوبەشی خۆشی و شادیی دایکێکی گەنج دەکات و دەڵێت: 'بەڕاستی مایەی خۆشییە تۆ دایکی منداڵانیت! منداڵ شەقڵی مرۆڤانی بە ژیانی ئێمەمانان دەبەخشێت. هەڵبەت پەروەردەکردنی منداڵ ئەرک و بارێکی قورسە، بەڵام بارێکی زەرووریە و چاوپۆشیی لێ ناکرێت." لە وەڵامی نامەی جوولەکەیەکدا دەڵێت: "ئێستا پێت دەڵێم کە من دژمنی قەومی جوولەکە نیم و

هەرگیز نەبووم، بەڵام چل سەدەی بوونی ئەوان، وەک تۆ دەڵێیت، ئەوە دەسەلمێنێ کە ئەم قەومە ژیان و ژینێکی نائاسایی هەیە و بە درێژایی هەموو مێژووی خۆی، ناچار بووە خۆی بە شێوەی جیاواز بتازەنێ و خۆی لەگەڵ واقعدا بسازێنێ."

هەروەها پەیامێکی هاوسۆزی دووردرێژ بۆ خوێندکارانی زانستگەی مۆسکۆ دەنێرێت: "بەڕێزینە، ئێوە لە من دەپرسن ئێمەی خوێندکار تا چ ڕادەیەک کەمتەرخەم و تاوانبارین، وەڵامی من ئەمەیە: ئێوە لە هیچ ڕوویەکەوە کەمتەرخەم نین، بەڵام ئێوە ڕۆڵەی میللەتێکن، کە بریتییە لە زنجیرەیەک درۆ و خۆتانی لێ دەبوێرن. بەڵام ئەوە بزانن بەم دوورکەوتنەوە و دابڕانە لە کۆمەڵگە، خزمەتی میللەت ناکەن، بەڵکو پشت لە میللەت دەکەن و ڕوو لە بێگانە دەکەن، بەرەو ئەورووپاگەرێتی دەڕۆن، لە کاتێکدا ڕزگاری و سەلامەتی و ئاسایشی ئێمە بە میللەتەوەیە، بەوەوەیە کە ڕوو لە میللەت بین."

هەڵبەت توانای تازەی دۆستۆیڤسکی تەنیا لە زۆریی نامە و نامەکارییەکانیدا دەرنەدەکەوت، بازنەی پەیوەندییە جڤاکی و کۆمەڵایەتیەکانی زۆر بەرین و فراوان دەبێت، بۆ هەموو شوێنێک دەعوەت و بانگهێشت دەکرا و ئەویش بەدەنگ زۆربەی ئەو دەعوەت و دەعوەتکارییانەوە دەچوو. بەڵام ژنەکەی کە زۆر بەکاری ئیداری و ژمێرییارییەوە شەکەت و ماندوو بوو و بڵاوکراوەکەی بۆ هەموو شوێنێک دەنارد، بۆ هیچ یەکێک لەو دەعوەتانە نەدەچوو. ئەم ژنە هەرچەندە هێشتا گەنج بوو، بەڵام لەم ساڵانەدا، بە تەواوەتی دابوویەوە کەندێ و بە دەگمەن بە خۆی ڕادەگەیی و دەستی بە خۆیدا دێنا. بە خۆی ئیعتراف دەکات کە تەنیا لە باری ڕۆحییەوە بە مێردەکەی ڕادەگەیی و خۆشحاڵی دەکرد. بە خۆی ڕانەدەگەیی، خۆی نەدەڕازاندەوە، جلی جوانی لە بەر نەدەکرد، جلەکانی ژێرییەوە ئەستوور و زبر بوون، فیۆدۆر، بێهودە هەوڵی دەدا زەوقی خۆئارایشدانی بۆ بگێڕێتەوە: "دەزانی ئانێت، فڵان خانم، کراسێکی ئێجگار جوانی لە بەر بوو، دوورینەکەی زۆر سادە بوو، کراسەکە بە جۆرێ بە لای ڕاستدا داکشابوو، خەریک بوو لە ئەرزی دەخشا، بەڵام نەدەگەییە سەر ئەرزەکە. ئا وا بزانم لای چەپی کراسەکە هەندێ بەرز ببووەوە، بۆچی کراسێکی وا بۆ خۆت ناکەیت، هەنگێ

دەبینی چەندت لێ دێت!" هەروەها دەڵێت: "تۆ نازانی چاوەکانت چەند جوانن، زەردەخەنەکەت، جموجۆڵت بەدەم قسانەوە، ئێجگار دڵگیرە. هەڵەی تۆ ئەمەیە کە وەک پێویست تێکەڵاویی خەڵکی ناکەیت. ئەگەر بۆ چوونەدەرەوە کەمێک دەست بە خۆتدا بێنی و جلی جوان لە بەر بکەیت، خۆت سەرت لە خۆت سوورِ دەمێنێ، کە چەند گەنج و خشکۆکیت!"

بەڵام ئانێت لە مەبەستی تێنەدەگەیی. بە جۆرێ بە کتێبەکانی مێردەکەیەوە ئالکابوو، نەیدەپەرژایە سەر هیچی دی. ئانێت، ئەو مروونەت و توانایەی دۆستۆیڤسکیی نەبوو کە بتوانێت بەڵانسی نێوان دونیای واقعی و دونیای خەیاڵات و میتافیزیکی ڕابگرێت و قوربانی بە هیچیان نەدات.

دۆستۆیڤسکی وەک جاران لە کۆڕ و کۆبوونەوە و دیوەخانەکاندا ئامادە دەبوو، هەندێ جار ئارامە و گوی لە قسەی خەڵکی دەگرێت، هەندێ جار توورە و ترۆیە و شەڕ بە سێبەری خۆی دەفرۆشێت و هەندێ جار ڕەفتاری باوکانەیە.

مەدام شتاکن شنایدر، لەبارەیەوە دەنووسێت و دەڵێت: "من هەمیشە بە بێفیزی و بێهەواییە زۆرەکەی سەرسام بووم. هێندە خاکی و بێفیز بوو، وام وێنا دەکرد کە بایەخی ڕاستەقینەی خۆی نازانێت. هەڵبەت ئەم حاڵەتە نیشانەی هەستیارییە نائاساییەکەشی بوو. یان بە گوتەیەکی دی، هەمیشە چاوەڕوانی ئەوە بوو کە هێرشی بکەنە سەر. هەندێ قسەی لە دڵ دەگرت و بە سووکایەتیی دەزانی، کە هیچ کەسێکی متمانەبەخۆ، ئەوەی نەدەکرد. ناوبەناویش، وەک ئەوەی ڕقێک لە سینگیدا پەنگی خواردبێتەوە، دەیویست خۆی لێ ڕزگار بکات. بەڵام من هەمیشە بە بچووکترین جووڵەی لێوی یان کەمترین سووڕانی نابەجێی چاوەکانی، بۆم دەردەکەوت کە دەیەوێت قسەیەکی توند بکات. هەندێ جار تووڕەییەکەی خۆی دەخواردەوە و دەیتوانی بەسەر خۆیدا زاڵ بێت، بەڵام لەم حاڵەتەدا بێدەنگ دەبوو و مجێزی دەترشا."

لەڕاستیدا، بلیمەتیی دۆستۆیڤسکی کردبوویە کارێک کە چاوپۆشی لە ڕەفتارە نابەجێ و مجێزە نەخۆشەکەی بکەن. ئیدی خەڵکەکە و خوێنەرانی، نەک لەم بەدمجێزی و ڕەفتارە ناپەسەندانەی زویر نەدەبوون، بەڵکو خزمەتیان دەکرد و لێشی نزیکتر دەبوونەوە.

بەم جۆرە لەساڵی ١٨٧٨دا، کۆنەزیندانییەکەی تاراوگەکانی جارانی سیبریا، ئەم نامەیەی لە لایەن کۆڕی زانیاریی ئیمپراتۆرییەوە بۆ دێت: "کۆڕی زانیاری، حەز دەکات وەک ڕێز و تەقدیر بۆ بەرهەمە ئەدەبییەکانت، ئەوەت پێ ڕابگەیەنێت کە بە شانازییەوە بۆ ئەندامی کۆڕی زانیاریی بەشی زمان و ئەدەبی ڕووسی هەڵیبژاردوویت." پاشان پەروەردەکەری هەردوو دۆقی مەزن، سیرج و پۆڵ دێت و بە ناوی تزارەوە داوای لێ دەکات کە دیدار و گفتوگۆیەک لەگەڵ ئەم جووتە خوێندکار پایەبەرزەی ئەودا بکات.

بەم جۆرە دۆستۆیڤسکی لە ژیانیدا، تامی شانازی و ڕێز و قەدر دەچەژێت. دەتوانێت زۆربەی قەرزەکانی بداتەوە، لە ڕێگەی ژنبراکەیەوە خانوویەکی هاوینە لە ستارایاڕووسا بکرێت. ئیدی ڕۆژانەیادداشتەکانی نووسەرێک بووە مایەی ئەوەی شۆرەت و کۆمەڵێک پەیوەندیی باشی بۆ دروست بکات و دەرامەتێکی باشی بۆ دابین بکات، لەوەی زیاتر چی گەرەک بوو؟

ئیمی دۆستۆیڤسکی، لە یادداشتەکانی خۆیدا، وێنەیەکی جوانی ئەم قۆناغەی بابیمان بۆ وەسف دەکات: "دۆستۆیڤسکی لە ژووری کارەکەی خۆی، لەسەر قەنەفەیەکی گەورە دەنووست، لە بەرانبەر ئەم قەنەفەیەدا، کۆپیی تابلۆی مارون دوسانت سیکستی بەرهەمی ڕوفائیل بە دیوارەکەوە هەڵواسرابوو، کە لە خەو هەڵدەستا، ڕێک نیگای لەسەر ئەم سیما و ڕوخسارە جوانە دەگیرسایەوە. هەڵدەستا، دەموچاوی دەشت. ئاو و سابوون و قوڵەنیایەکی زۆری مەسرەف دەکرد، پاشان بە تەواوەتی، سەرتاپا خۆی دەگۆڕی، چونکە لەبەرکردنی ڕۆب و نەعلی بۆ پیاو بە پەسەند نەدەزانی. ئیدی لە بەیانی زووەوە خۆی دەگۆڕی، پیڵاوی لە پێ دەکرد، بوینباخی دەبەست و کراسێکی سپیی جوانی یەخەسفتی لە بەر دەکرد. زۆری بایەخ بە پاڵتۆکانی دەدا، پاکوخاوێن ڕایدەگرتن. دەیگوت: 'زۆر ڕقم لە پەڵەیە، پەڵە قەڵسم دەکات، ئەگەر پەڵەیەک بە جلەکانمەوە بێت، ناتوانم کار بکەم.' فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ، کە لە خۆگۆڕین دەبووەوە، ئیدی دەچوو بۆ هۆڵی نانخواردن. دوو پەرداخ چای دەخواردەوە، پەرداخی سێیەمی بۆ ژووری کارەکەی دەبرد.

مێزی کارکردنەکەی زۆر بەتەرتیب بوو، شتەکانی سەری، وەک چۆن ئەوزار و ئامێری نەشتەرگەری لە ژووری نەشتەرگەریدا بە ڕیز دادەنرێت، بەو ئاوایە بە دیقەت دانرابوو: پاکەتی جگەرە، نامەکان، کتێبەکان، ڕۆژنامەکان، هەر یەکە و لە شوێنی تایبەتیی خۆ دانرابوون. ئانا گریگۆریڤنا، دەهات بۆ ژووری کاری مێردەکەی، لە بەرانبەری دادەنیشت، دەفتەر، قەڵەم، لاستیکەکانی لەسەر تەپڵەکێکی خڕ دادەنا. دۆستۆیڤسکی ئەو لاپەڕانەی کە بە درێژایی شەو نووسیبوونی، بۆ دەخویندنەوە و ئاناش یەکسەر توندنووسی دەکرد و پاشان کۆپیی دەکرد و فیۆدۆر کۆپییەکانی هەڵەچن و ڕاست دەکردەوە.

ئەوجا نۆرەی فراڤین دەهات، دوای فراڤین، چوونەگەشتوگەڕان، کڕینی شیرینی بۆ منداڵەکان. ئەوسا نۆرەی شێو دەهات و پاشتر دۆستۆیڤسکی دەچووەوە بۆ خەڵوەتخانەکەی خۆی و دەستی بە کار دەکرد. ئەم ژیانە ڕێکوپێک و بەرنامەدارە بەبەرهەمەی پێ خۆش بوو. هێندە خۆشحاڵ بوو، تەسەوری نەدەکرد هیچ شتێک بتوانێت، ئەم خۆشی و شادییەی لێ بشێوێنێ، بەڵام لەوە دەچوو، دۆستۆیڤسکی لە چارەی نووسرابێ کە قەدەر تا کۆتایی ژیان هەر دژایەتیی بکات."

لە بەرواری ١٨٧٨/٥/١٦دا، ئەلیوشای کوڕی، کە تەمەنی نەگەییبووە سێ ساڵ، تووشی نۆرەفێیەکی زۆر توند بوو، سێ سەعات و دە دەقیقەی خایاند، منداڵەکە بێ ئەوەی وەخۆ بێتەوە، تاسا و مرد. مردنی ئەم منداڵە، دۆستۆیڤسکیی زۆر خەمبار کرد. خۆی بە خەتابار و کەمتەرخەم دەزانی، چونکە منداڵەکە تووشی نەخۆشییەکی بۆماوەیی ببوو. ئەم ڕووداوە دڵتەزێنە، کردییە کارێک زۆر بە ڕوونی هەست بەوە بکات کە تاک چەند بەرانبەر بە خەڵکانی دی بەرپرسە و بێتاوانی قسەی هیچ و نابەجێیە: "هەر یەکێک لە ئێمە بەرانبەر بە خەڵکانی دی کەمتەرخەمین، لە بەرانبەر هەموو کەس و هەموو شتێکدا، کەمتەرخەمین، بەرپرسین."

ڕۆژی ناشتنەکەی ئەلیوشا، ئەندامانی خێزانەکە، سواری عەرەبانەیەکی گەورە دەبن، تابووتێکی چکۆلە لە بەینی دایکوباوکیدا دادەنەن. ئیمی

دۆستۆیڤسکی لەو بارەیەوە دەنووسێت: "لە ڕێگەدا، زۆر گریاین، تابووتە چکۆلە سپییەکەمان نەوازش کرد، لە گوڵدا غەرقمان کرد، هەموو گوتەکانی منداڵەکەمان دووبارە کردەوە. ئەو کاتانە گیا لە بەینی گۆڕەکاندا ڕوابوو، درەختان شکۆفەیان کردبوو، تەیروتور بەسەر سەرچڵانەوە دەیانخوێند، ئەسرین بە گۆناکانی بابمدا دەهاتە خوارێ. لە هەمان کاتدا ژنەکەی گرتبوو، کە هۆنهۆن دەگریا، هەرچیی دەکرد نەیدەتوانی چاو لەو سندووقە چکۆلەیە بگوازێتەوە، کە بەرەبەرە دەکەوتە ژێر گڵەکەوهجو ون دەبوو." دۆستۆیڤسکی بەسەر ئەم دوا مەینەتەشدا، وەک هەموو مەینەتییەکانی دیکەی، زاڵ دەبێت. بەجهۆی کارەوە سوکنایی دێت و هێور دەبێتەوە. بهجهۆی نووسینی ڕۆمانی برایانی کارامازۆڤەوە، خۆی و خانەوادەکەی ڕزگار دەکات.

بەشی سێیەم

لەدایکبوونی برایانی کارامازۆف

دۆستۆیڤسکی لە ژمارەی کانوونی یەکەمی ١٨٧٧ی بڵاوکراوەی ڕۆژانەیادداشتەکانی نووسەرێکدا، خوێنەرانی خۆی ئاگەدار دەکاتەوە کە بڕیاری داوە "لەبەر خاتری کارێکی هونەری، کە خۆبەخۆ و بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ، لە فاسیلەی ئەم دوو ساڵەی دەرچوونی بڵاوکراوەی ڕۆژانەیادداشتەکاندا، کە لە مێشک و زەینیدا گەڵاڵە بووە"، بۆ ماوەیەک بڵاوکراوەی ناوبراو ڕابگرێت. ئەم کتێبە تازەیەی کە لە لێرەدا ئاماژەی بۆ دەکات، وەک ڕۆمانی هەرزەکار ئەڵقەیەک دەبێت لەو کارە گەورەیەی کە تەواوی نەکردبوو و ناونیشانی ژیاننامەی گوناهکارێکی گەورەی لێ نابوو. بڕیار بوو لەم ڕۆمانەدا باسی خوا بکات و ئەو مەسەلەیە تاووتوێ بکات: "ئەم مەسەلەیەی کە بە درێژایی ژیانم، لە ئاگایی و نائاگاییدا، عەزابی داوم و پێوەی تلاومەتەوە."

فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ، هەست دەکات کە هێشتا کارە ئەدەبییەکانی تەواو نەبوون و هێشتا دوا ئیعترافی نەکردووە و ئێستا کاتی ئەوە هاتووە دەستی پێ بکات، کە بێگومان دوا قسەی ئەو دەبێت. ئیدی خۆی بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی ئەم مەترسییە ئامادە دەکات. ئیدی کونجی قەناعەت دەگرێت، یادداشتان کۆ دەکاتەوە کەرەستە و بابەت کۆ دەکاتەوە، ئیدی تا ئەمانە دەکات، سێ ساڵی پێ دەچێت. لە بەرواری ١٨٧٨/٣/١٦دا، لەو بارەیەوە دەنووسێت: "تەسەوری تەواوم دەربارەی ڕۆمانەکە لا پەیدا بووە. دەست بە نووسینی ڕۆمانێکی گەورە دەکەم. کە لەنێو قارەمانەکانیدا، ژمارەیەکی زۆر منداڵی تێدا دەبێت."

ئیدی بەم وشە و دەستەواژانە، یادداشتەکانی خۆی دەربارەی برایانی کارامازۆڤ دەکاتەوە: "مەسەلە ئەمەیە چۆن بزانیت، ئایا دەتوانرێ کاتێک کە قیتارێک بەوپەڕی خێرایی بە سەرتدا تێدەپەڕێ، تۆ لە نێوان دوو ڕێڵەکەدا پاڵکەوتبی؟" یان: "بزانی منداڵ چۆن لە کارگەدا کار دەکات، مەسەلەی خوێندنگە، چوون بۆ خوێندنگەیەک، سەردانی بنکە و سەنتەرێکی منداڵانی دۆزراوە."

ئیدی لەم کەینوبەینەدا، دۆستۆیڤسکی ناسیاوی و ئاشنایەتیی لەگەڵ گەنجێکی خوێندەوار و ڕۆشنبیردا بە ناوی ڤلادیمێر سۆلۆڤیڤ (کوڕی دیرۆکنووسە بەناوبانگەکەی ڕووسیا) پەیدا دەکات. دۆستۆیڤسکی، لە سان پترسبۆرگ دەچێتە وانەکانی ئەم مامۆستا گەنجە و گوێی لێ دەگرێت و بۆی دەردەکەوێت کە لە مەسەلە مەعنەوییەکاندا، نزیکایەتییەکی بێ چەندوچوونیان لەنێواندا هەیە. ئەدی سۆلۆڤیڤ بابەتی قەیرانی فەلسەفەی ڕۆژئاوایی، بۆ تێزەکەی خۆی هەڵنەبژاردبوو؟ ئەدی ئەو، زۆر بە توندی ڕەخنەی لە فەلسەفەی حاڵی کۆنی ئەورووپایی ناگرێت؟ هەر ئەو نییە کە داوای فەلسەفە و ڕێبازێکی تازەی میتافیزیکی دەکات؟ ئەمە جگە لەوەی کە جیددییەتی بابەتەکە بە سیمای ئەم گەنجەوە هاوار دەکات. قۆزی و جوانیی سەروسیمای، قەناعەت بە سەرسەختترین نەیارانی دەکات. دۆستۆیڤسکی، قەناعەتی تەواوی هەیە، کە "سەری ئەو، تەواو لەسەری گەنجانەی مەسیح دەچێت". بەتایبەتی لەو تابلۆیەدا کە نیگارکێشی بەناوبانگی ئیتالی، ئانیباڵ کاراکچی کێشاویەتی (ئانیباڵ کاراکچی: خانەوادەی کاراکچی کە لە ئاخروئۆخری سەدەی شازدەیەمدا لە ئیتاڵیا دەژیان، هەموو هەر نیگارکێش بوون. ئانیباڵ، گەنجترین و بەنێوبانگترین سەرۆکی ئەکادیمیای پۆلۆنی بووە. لە ساڵی ١٥٦٠دا لە پۆلۆنیا لەدایک بووە و لە ساڵی ١٦٠٩دا لە ڕۆما مردووە). زۆری پێ ناچێت کە دۆستایەتییەکی خۆش لەنێوان فەیلەسووفی گەنج و نووسەری پیردا چێ دەبێت. بەڵام لەم پێوەندییەدا، وا دەردەکەوێت کە ئەم پیرەنووسەرە دەوری شاگرد و خوێندکار ببینێ.

هەڵبەت، دۆستۆیڤسکی بە هۆی گەنگەشە و مشتومڕی فراوانییەوە لەگەڵ سۆلۆڤیڤدا، دەتوانێ بیروبۆچوونە تایبەتییەکانی خۆی فۆڕمۆلەبەندی بکات و

به شێوەیەکی ڕوون، دەریان ببڕێت. هاوڕێ گەنجەکەی یارمەتیی دەدا و بە زمانی سادە و ڕوون، مانا و چەمک و زاراوە فەلسەفییەکانی، کە دەمێ ساڵ بوو پێیانەوە گیرۆدە ببوو، بۆ شەرح و شرۆڤە و ڕوون دەکردەوە.

دۆستۆیڤسکی، سەبارەت بەو ئیشکالییەتانەی لە واری فەلسەفەی ئایینی ئەرتەدۆکسییەوە هەیبوو، پەنا دەباتە بەر کەشیشێکی دێری سنت سینود، بە ناوی کونستانتین پوبیەدۆنۆستزیڤ. بەڵام سوود لە تیۆری کاری هاوبەشی فیۆدۆروڤیش وەردەگرێت. دەقە توباوییەکانی مەرحوم تیخون زادنسکییش، کە قەشەباشییەکی سەدەی هەژدەیەم بوو، دەخوێنێتەوە. لە ساڵی ١٨٧٠دا، نامەیەک بۆ مایکۆڤ دەنووسێت و دەڵێت: "دەمەوێ شاقارەمانی ڕۆمانە تازەکەم، لە سەروسیمای تیخون زادۆنسکییەوە هەڵێنجم."

ئانای هاوسەری دۆستۆیڤسکی، دوای مردنی ئەلێکسی کوڕە چکۆلەیان، پێشنیاز بۆ مێردەکەی دەکات کە هاوڕێ لەگەڵ سۆلۆڤیڤدا بڕوات بۆ ئوپتینا پوستین. بە ئومێدی ئەوە بوو کە ئەم سەفەر و جێگۆڕکێیە، کەمێک سێبووری دڵەی خەمناک و تازیەباری دۆستۆیڤسکی بدات، بەتایبەتی کە دۆستۆیڤسکی دەمێ بوو حەزی دەکرد ئەم دێرە ببینێ. کاتی خۆی گۆگۆڵ، لیونتیڤ و تۆڵستۆیش پەنایان وەبەر ئەم دێرە بردبوو. دۆستۆیڤسکی بەگوێی ژنەکەی دەکات و مل بۆ ئەو سەفەرە دەدات. ئیدی جووتەهاوڕێ، ماوەیەکی کەم لە مۆسکۆ دەمێننەوە و بە قیتار دەڕۆن بۆ سیرگیفۆ و لەوێندەرە تا دێرەکە، کە ڕێگەیەکی بەردەڵان و ناخۆش و ناهەموار و نزیکەی سەد و بیست کیلۆمەتر دەبێت، بە هەڵتەکهەڵتەکی گالیسکە دەڕۆن. دوای دوو ڕۆژ دەگەنە دێرەکە. کەشیشان و ڕەبەنانی ناوچەکە پێشوازییەکی گەرموگوڕیان لێ دەکەن. ئیدی ڕابەری ڕۆحیی دێرەکە قایل دەبێت دوو گفتوگۆی تایبەتی لەگەڵ دۆستۆیڤسکیدا بکات، ئیدی ئەمە کاری لە ڕۆح و ناخی دۆستۆیڤسکی کرد و بووە ئیلهامبەخش و سیما و وێنەیەکی زۆر شایستەی بابا زۆسیمی لە هزر و زەینی دۆستۆیڤسکیدا چێ کرد، کە یەکێکە لە کارەکتەرە هەرە سەنگین و بەڕێزەکانی ڕۆمانی برایانی کارامازۆڤ.

جێی خۆیەتی ئەوەش بیر بخەینەوە کە دۆستۆیڤسکی لە سەرەتاکانی ساڵی ١٨٧٧دا، واتە ساڵێک پێش سەفەرەکەی بۆ دێری ئوبتینا پوستین،

سەفەرێکی دارڤوی، زاگەی خۆی و مەڵبەندی منداڵییەتیی کرد، جارێکی دی لێڕەوارەکە و دۆڵەکە و ماڵەکانی گوندە چکۆلەکەی چرماچنی بینیبوو. ئیدی گفتوگۆیەکی زۆری لەگەڵ ئەو پیرەمێردە چەپەڵ و ڕەنگوڕوو سسیەڵە و چرچەڵانەدا کردبوو، کە جاران هەموو کوڕ و گەنجی بەڕەنگوڕوو و کۆڵمە ئاڵ و قژزەردی نەرمی وەک ئاوریشم بوون و قاقای پێکەنینیان سەعاتەڕێیەک دەڕۆیی. ئیدی جوانترین یادگارییەکانی خۆی بیر کەوتبوونەوە و تەواو بووژا بووەوە و تەنانەت چووبووە سەر هەمان کانی و سەرچاوە، ئاوی خواردبووەوە و نەفەسی تازە کردبووەوە. نووسینی ڕۆمانی برایانی کارامازۆڤ، سێ دانە ساڵان دەخایەنێت، پتر لە هەموو کارەکانی دیکەی نووسەر کار و کۆششی دەوێت. دۆستۆیڤسکی کە دەیەوێ ئەم ڕۆمانە ببێت بە شاکار و تاجی سەری هەموو بەرهەمەکانی دیکەی، هەوڵ دەدات بێعەیب دەربچێت. زۆر دەترسا تەمەن و پیری توانا و بەهرەی فیلیڤانی سست کردبێت و نەخۆشی، زەینی تەواو کز کردبێت. زۆر دەترسا، پێش ئەوەی بتوانێت هەرچی لە دڵدایە، بیڵێ، مەرگی بێبەزەیی بگاتە سەری و ئامانی نەدات. لەو بارەیەوە دەنووسێت: "ماوەیەکی زۆرە هەست دەکەم تا زیاتر دەچمە تەمەنەوە، کارم بەلاوە قورستتر و دژوارتر دەبێت." بۆ ژنەکەی دەنووسێت: "من هەمیشە بیر لە مردنی خۆم دەکەمەوە، لە خۆ دەپرسم چی بۆ تۆ و بۆ منداڵەکان لەپاش خۆ بەجێ دەهێڵم." هەروەها دەڵێت: "من حاڵی حازر باری ماڵباتی کارامازۆڤم داوە بە کۆڵدا، کە دەبێ بە باشی بیگەیەنمە مەنزڵ. زۆر زەرووریە بیکەم بە کارێکی هونەری. ئەمە کارێکی زۆر قورسە، مەترسیدارە، غیرەتێکی دەوێ. ئەم ڕۆمانە دەبێ ناوی من بەرز بکاتەوە، بیچەسپێنێ، هەموو هیوا و ئومێدێکم هاتووەتە سەر ئەم ڕۆمانە، دەنا..."

بەشی چوارەم

برایانی کارامازۆڤ

خانەوادەی کارامازۆڤ، لە شارۆچکەیەکی چکۆلەدا دەژین. کارامازۆڤ، پیرەمێردیکی بوودەڵەی هیچوپووچ و داوێنپیس و لێبووک سیفەتە. هەموو ژیانی خۆی لە کاری هەرزەیی و فسق و فوجوور و داوێنپیسیدا وێران کردووە. لە ژنی یەکەمی، کە ئەم ژنە هەموو جار بە دار تێیبەر دەبوو بە ئارەزووی خۆی دارکاریی دەکرد، کوڕێکی هەیە بە ناوی دیمیتری. ئەم کوڕە گەنجێکی بێئەقڵ و چەتوونە، جارجار کەڵکەڵەی چاکە و پیاوەتی بە مێشکدا دێت. قسەی زل دەکات و لە مەسەلە میتافیزیکییەکاندا، خاوەن دید و بۆچوونی تایبەتییە. لە ژنی دووەمی، کە ژنێکی سەڵیتەی زماندرێژی بێحەیای پڕ خوتە و بۆڵە بوو، کوڕێکی هەیە بە ناوی ئیڤان. ئەم کوڕە، کوڕێکی ڕۆشنبیرە، بەڵام تووڕە و تڕۆ، ئاشووبگەرا و وێرانکەر، لە هەمان کاتدا قارەمان و شەهیدی ڕێگەی سەلبیاتگۆیی و نکۆڵیکارییە. کوڕێکی دیکەشی هەیە بە ناوی ئەلێکسی (نازناوەکەی ئەلیوشایە)، لەوە دەچێ ئەم کوڕە، لە نەفرین و نەگبەتیی بۆماوەیی خانەوادەیی کارامازۆڤ خەلەسیبێت. ئالیوشا، ئامادەگیی هەر جۆرە خێر و چاکەیەکی تێدایە، کە شایستەی پیاوی مەردانە بێت،. خێر و چاکە و پیاوەتیی ئەلیوشا، جیاوازە لە چاکەی "نێرەمووکئاسای گەمژە. ئەلیوشا، هەوێنە هەرە ئەرێنییەکەی ڕۆمانەکەیە، ئەو کارەکتەرە درەخشانەیە، کە هەموو کارەکتەرەکانی دیکە وەک مێش بە دەوریدا دەسووڕێنەوە. بەڵام لەپاڵ ئەم سێ برایەدا، دەبێ ناوی سەمردیاکۆڤی خوێڕی و بوودەڵەش ببرێ. ئەمە کوڕی ناشەرعیی کارامازۆڤە، کە شەوێک، شەوێکی تاریک دەستدرێژی دەکاتە سەر کچێکی کەڕولاڵ و گێلۆکە و بە خورتی

فەساتی دەکات. ئەم سەمردیاکۆڤە، زادەی ئەو حاڵەتەیە. ئەم کوڕە حەرامزادە پەرکەمدارە، لە ماڵی بابی خۆیدا وەک خزمەتکار کار دەکات، کوڕێکی هێمن و لەسەرخۆ، فشەکەر و لەخۆبایی، فێڵباز و حیلەکەرە. ئەمە دڵبەندی ئیڤانی برایەتی و ستایشی دەکات، بەڵام ئیڤان حەزی لێ ناکات، چونکە وێنەی کاریکاتۆری خۆی لەودا دەبینێتەوە، بێزار و قەڵس دەبێت.

ژنێک لەنێو ئەم باوک و چوار کوڕەدا هەیە بە ناوی گروشینکا، ئیدی هەموو لەسەر ئەم ژنە شەڕیانە، هەریەکەیان بە جۆرێ هەوڵی بۆ دەدات و دەیەوێ خۆی بگەیەنێتێ.

سەمردیاکۆڤ، بەو خەیاڵەی کە ئارەزوویەکی دەروونی و پەنهانی ئیڤان وەدی دێنێ، هەڵدەستێت کارامازۆڤی پیر دەکوژێت. بەڵام ئەم تاوانە (تاوانی کوشتنی باب) بە ملی دیمیتریدا دێت، حوکم دەدرێت و بەرەو تاراوگەی سیبریا ڤڕێ دەکرێت. ئەمە چوارچێوەی گشتیی چیرۆکەکەیە. دوو بیر بەسەر سەرانسەری چیرۆکەکەدا زاڵە، مەسەلەی ژن و مەسەلەی خوا: گروشینکا و مەسیح. کارەکتەرە جۆراوجۆرەکانی ڕۆمانەکە لە نێوان ئەم دوو جەمسەرەدا دێن و دەچن. هەندێیان وەک کارامازۆڤی پیر، بە داوێنتەڕی و سێکسبازی و ڕابواردن و لەزەتی جەستەیی ناسراون و هەندێیان وەک زۆسیمی خواناس، بە ئایینداری ناسراون. ئیدی لەنێوان ئەم دوو جەمسەرە هەڤدژەدا، بەرەبەرە ڕۆحی کارەکتەرەکانی دیمان پیشان دەدرێ. دیمیتری، سەمردیاکۆڤ، ئیڤان و ئەلیوشا، تێکڕا دەکەونە قۆناغەکانی گۆڕانی یەک کەس. کەسێک کە بەرەبەرە لە باری ڕۆحی و دەروونییەوە پاک دەبێتەوە، لە حەیوانییەت دەرباز دەبێت و گەشە دەکات و لە قاڵبی "مرۆڤێکی تازەدا" دەردەکەوێت. یانی ئەم چوار برایە، هەموویان یەک کەسن و بەرەبەرە گۆڕاون. لەڕاستیدا پۆلێنکردنی ئەمانە لە فەزادا، جگە لە پۆلێنکردنی زەمانی هیچی دیکە نییە. ئەلیوشا بە دیمیتری دەڵێت: "پەیژە و پێوەری عەیب و کێماسییان بۆ هەموان، هەمان پێوەرە، وای دابنێ من لەسەر پلەی یەکەمم و تۆ بەرزتری، لەسەر پلەی سیازدەیەمی. بە مەزەندەی من ئەمە هەمان شتە و هیچ فەرقێکی نییە."

ژنێکیش لەسەر پلەی سیازدەیەمدا هەیە: گروشینکا، ئەم ژنە دە خزمەتی بازرگانێکی پیردایە، کە ئەوی لە بەداری و بێنەوایی ڕزگار کردووە. یەکێک لە

خزمەکانی ئەم ژنە، دەربارەی دەڵێت: "ئافرەتێکی هەرزەی قەحپەیە، حەزم بە خزمایەتیی نییە و نامەوێ خزمی من بێت." کارامازۆڤی پیر دەڵێت "قەحپەیە" و لەسەری دەڕوات: "بەڵام لەگینە لە تێکڕای رەبەنانی دێران پاکتر و پیرۆزتر بێ." هەندێی دی لە کارەکتەرەکانی ڕۆمانەکە دەڵێن: "ئەم ئافرەتە حەیوانە." هەندێی دی بەرسڤ دەدەنەوە: "نەخێر، ئەم ئافرەتە فریشتەیە." دیمیتری هاوار دەکات: "با من پێتان بڵێم چییە: بەورە. شابانۆی بێشەرمییە، ژنێکی دۆزەخیی تەواوە، سەرقافڵەی هەموو ژنانی دۆزەخی و بەرەڵاو بێسەروبەری سەر ڕووی زەمینە." ئەدی دید و بۆچوونی ئەلیوشا چییە؟ ئەوەی کە بەتایبەتی سەرنجی ئەلیوشا ڕادەکێشێت، "سادەیی و بەرخوردی دڵگیری ئەم ژنەیە". جا لێرەدا باوەڕ بە کێ بکەین؟ بە هەموان. چونکە گروشینکا هەموو جۆرە قەزاوەتێک هەڵدەگرێت: گروشینکا کیژێکی گەنجە، قەحپەیەکی پەتەڕییە، حەیوانە، فریشتەیە، تێکڕای هەڤدژییەکانی خێڵی ژنانی لە خۆیدا کۆ کردووەتەوە. بە نۆرینی پۆلین سوسلۆڤا (پۆلین سوسلۆڤا، ژنێکی کۆنەدۆستی دۆستۆیڤسکی بوو) گروشینکا ژنە. ژن دونیایەکە لە شێتاتی، کە لە گۆشت دروست بووە. ژنان تەمەنیان بەدەم چاوەڕوانییەوە دەبەنە سەر، هەمیشە پەشێو و پەرێشان لە بیری هاتنەدیی ئارەزووەکانیاندان، لەم هەوا و هەوەسەدا دەسووتێن کە خۆ تەسلیم بکەن، بەڵام کە زەفتیان دەکەیت، گلەییت لێ دەکەن، سەرکۆنەت دەکەن. هەندێ جار زۆر شڕ و دڕ دەبن، تا دوایی کە هێور دەبنەوە لەزەت لەو حاڵەتەی خۆ ببینن، هەندێ جار میهرەبان دەبن، تا دوایی شڕ و دڕ ببن و لەزەت لەو حاڵەتە ببینن. ئیدی جۆرەها فەندوفێڵ و لادانیان هەیە و جۆرەها ڕابواردن و لەزەتی پاک و سادەیان هەیە. درۆ لەگەڵ پیاوان، لەگەڵ خوا، تەنانەت لەگەڵ خۆشیاندا دەکەن. ڕووبەڕووی ژیان نابنەوە، گەمە بە ژیان دەکەن، وەک چۆن بەرانبەر بە ئاوێنە دەوەستن، بەو ئاوایە بەرانبەر بە ژیان دەوەستن. هەڵوێستی خۆ، ڕەفتاری خۆ دەگۆڕن، تا هەست بە بوونی خۆ بکەن. بۆ پیاو پایەداری و هەڵوێستداری، نیشانەی پیاوەتی و کەسایەتیی تایبەتی ئەوە، بەڵام ژن، لە ڕێگەی گۆڕانەوە، بوونی خۆی دەتازەنێ و دەسەلمێنێ. پیاو دەیەوێ خۆی بێت، یەک کەس بێت، بەڵام ژن دەیەوێ چەندین کەس بێت. پیاو کاتێک هەست بە هێزی خۆی دەکات، کە

هەموو چاکە و عەیبەکانی خۆی بزانێت. ژن مەگەر لە نائاگایی تەواودا، دەنا هەست بە قوەت ناکات و خۆی بە بەهیز نازانێ، پیاو دونیایەکی سیستماتیکە و ژن دونیایەکی بێسەروبەر و شێوە و شەکڵ. هەموو شتێکی لێ دەوەشێتەوە، لە هیچ شتێکدا جێگەی باوەڕ و متمانە نییە، یان دەبێ خۆی لێ لا بدەیت و لێی هەڵبێیت، یان دەبێ چاوپۆشی لەوە بکەیت کە بەسەریدا زاڵ بیت و کۆنترۆڵی بکەیت.

جوانیی گروشینکا، کارامازۆڤی پیری ئەفسوون کردووە. ئەم پیرەمێردە بەدمەست و مەی ئالوودە و ڕژد و چرووک و درۆزن و پڕ عەیبوعارە، لەوە دەچێت وێنەیەکی کتومتی باوکی دۆستۆیڤسکی بێت. نووسەر دەربارەی ئەم کارەکتەرەی ڕۆمانەکەی دەڵێت: "کەسێکی بەسۆز و هەڵچوو بوو، بەڵێ بەسۆز و شەڕاشۆ بوو." ئیمی، کیژی دۆستۆیڤسکی دەنووسێت: "من هەمیشە وام تەسەوەر دەکرد کاتێک بابم خەریک بوو وێنەی کارامازۆڤی پیری دەکێشا، بیری لە باوکی خۆی دەکردەوە."

کارامازۆڤی پیر لە دید و نۆڕینی گروشینکای جوان و خشکۆکەوە، جگە لە پەیکەرێکی کۆمێدی، بە خوتە و بۆڵە، کە قسانی دەکرد، لیکاو بە لالغاوەیدا دەچۆڕایەوە، هیچی دیکە نەبوو. کارامازۆڤ، ئەو بەشە میراتەی کە بە دیمیتری دەبڕا، بۆ گروشینکا دادەنێ. هەموو ڕۆژیک بەتەمای هاتنی ئەوە. چاوەڕوان دەکات، بێ تووتنی و ئارەزووی سێکسی ئۆقرەی لەبەر هەڵدەگرێت، بەدەم چاوەڕوانییەوە، ئەم ژوور و ئەو ژوور دەکات. چاوەڕوان دەکات، چاوەڕان دەکات. بەڵام گروشینکا ملی بۆ نادات و تەسلیمی نابێت. هەروەها تەسلیمی دیمیترییش نابێت، کە کەوتووەتە داوی ئەشقی ئەوەوە. ئەم ژنە بە هەردوو باب و کوڕ ڕادەبوێرێ و قەشمەرییان پێ دەکات. ڕۆژ دوای ڕۆژ ڕق و کینەی نێوان باب و کوڕ زیاد دەکات. دۆستۆیڤسکی لەم بارەیەوە دەڵێت: "ئەم دووە، لە کاتێکدا چاودێریی یەکیان دەکرد، سەرو کێردیان بۆ یەکدی بە دزییەوە هەڵگرتبوو."

ئەگەر ڕاسکۆلنیکۆڤ فریوخۆری بیرێک بوو، کە هیچ سەربەخۆییەکی بۆ نەهێشتبووەوە، ئەوا دیتمیری و بابی بە جۆرێ فریوی ئەم ژنەیان خواردبوو، کە هەردووکیان ببوون بە دیل و ئەسیری ئارەزووە سێکسییەکانی خۆیان.

دیتمیری بە ڕاشکاوی دەڵێت: "جوانی دیاردەیەکی زۆر ترسناکە!" چونکە، دەسەڵاتی جوانی بەسەر پیاودا، هاوتای کاریگەری و دەسەڵاتی فیکرە و بگرە هەندێ جار زیاتریشە. شێتاتیی سێکسیی کارامازۆڤ و کوڕەکەی، هاوتای شێتاتیی سیاسی و فیکریی شەیتانەکانە. لە هەردوو هەڵوێستەکەدا مەیلی تێرکردنی ئارەزووە حەیاتییەکانی ئەمدونیایی هەندێ مرۆڤان، لە مرۆڤبوونی دەخات و دەیانکاتەوە بە حەیوان. لە هەردوو حاڵەتەکەدا، بیرۆکەی بەزاندن و لابردنی هەر جۆرە لەمپەڕ و سنوورێکی ئەخلاقی، بە گەندەڵی و کەچڕەوی و تەنانەت بە تاوان دەشکێتەوە.

ئەوەتا کارامازۆڤی پیر، دەربارەی دیتمیریی کوڕی هاوار دەکات و دەڵێت: "دیتمیری! وەک سیسرکێک پان و پلیشی دەکەمەوە!" دیمیتری دەربارەی بابی دەڵێت: "نازانم، لەوەیە بیکوژم، لەوانەشە نەیکوژم. دەترسم لەم ساتەدا نەتوانم تەماشای ڕوخساری بکەم. چەند ڕقم لەو مل و قورتمەیەتی، لە کەپوو و چاوەکانی و زەردەخەنە ناشیرینەکەیەتی. زۆری ڕق لە منە، لێم بێزارە، بەڕاستی لەمە دەترسم." ئیدی دیمیتری، بەردەوام چاودێریی بابی دەکات نەبادا گروشینکا، بە پارە بخەڵەتێت و بێت بۆ لای باوکی. شەوێک گریگۆری، خزمەتکاریماڵەکە، دیمیتری لە باخەکەدا غافڵگیر دەکات، کە چاودێریی ڕەفتاری بابیان دەکات. دیمیتری کوتەکێک دەکێشێت بە سەریدا و هەڵدێت. دیمیتری، جارێک گروشینکا لە هۆتێلێکدا دەبینێ، "ئیدی شەوبێری و زیافەت و ڕابواردن و ئاهەنگێکی ئەوتۆ ساز دەکەن کە هەر جۆرە پەردەیەکی شەرمی تێدا نامێنێ". شەراب، موزیک، سەما و ڕەقسین. گروشینکا، بەدەم هەڕەتی مەستییەوە بە دیمیتری دەڵێت، خۆشی دەوێ و حەز دەکات شووی پێ بکات: "هەرچەندە دەزانم تۆ کەسێکی هۆڤی و زبری، بەڵام نەجیب و ئابڕوومەندی. پێویستە لە ئێستا بەدواوە، سەرڕاست و ئابڕومەندانە بژین، نەک حەیوانانە. ڕەدووم بخە، بمبە، بۆ شوێنێکی دوورم ببە. گوێت لێمە، لێم دەگەی؟ نامەوێ لێرە بمێنم، دەمەوێ بڕۆین، بۆ شوێنێکی دووردوور بڕۆین."

لە تۆ وایە هەست بە نزیکیی ڕوودانی کارەساتێک دەکەن و ئەم هەستە، ئارەزووە سێکسییەکانی ورژاندوون و گەیاندوویەتیە لوتکە. ئاگەداربوونی پێشوەختە لە چارەنووسێکی ترسناک، وایان لێ دەکات هێندەی دی خۆ لەو

کەیف و شادییە هەنووکەییەدا نقوم بکەن. شادن، چونکە وا هەست دەکەن جارێکی دی و بەو زوانە، ئەو شادییە دووبارە نابێتەوە. دۆستۆیڤسکی بایەخ و گرنگییەکی زۆری بەم خاڵە داوە، کە هەر شادییەک، شادیی مەعنەوی نەبێت، وەک شادی و کەیفی کۆتایی شەو یان کۆتایی ڕۆمانی بێت، ئەوا ناپایەدار دەبێت و زوو لە دڵ دەڕوات. تەنانەت لەو ساتانەشدا، کە شادمانیی کاتیی قارەمانەکان دەبینین، زۆرمان پێ ناخۆش دەبێت، چونکە دەزانین شادمانییەکی کاتییە و زوو ئاوا دەبێت. دۆستۆیڤسکی بە هەمان کارامەیی و لێهاتوویی جەللاد و ئەشکەنجەچییەکەوە، بەر لەوەی قوربانییەکانی خۆی سزا بدات، زەمینەی خۆشی و شادییان بۆ هەموار دەکات و دەڕەخسێنێ. هەرگیز لە جەستەیەکی شەکەت و هیلاک و نەخۆش نادات، بەڵکو ڕۆژێک بۆ ئەو کارە هەڵدەبژێرێ کە قارەمانەکەی لەوپەڕی خۆشحاڵی و سەلامەتی و تەندروستیدا بێت. ڕۆژێک کە لە هەرەتی خۆشی و ئومێدەواریدا بێت، بۆ ئەوەی لەو ڕۆژەدا، لە گەرمەی سەرمەستیدا، جەزرەبە کوشندەکەی لێ بدات و دوا تیری ڕەحمەتی پێوە بنێت. بۆیە دەبینین وەختێ دیمیتری لەوپەڕی خۆشی و شادیی ئاشقانەی خۆیدایە، کە پۆلیس دێنە سەری و بە تۆمەتی کوشتنی بابی خۆیەوە دەستگیری دەکەن. چەند لە بەردەم لیژنەی لێکۆڵینەوەدا داکۆکی لە خۆی دەکات، دادی نادات و هەموو بەڵگە و نیشانەکان دژی ئەون. لەڕاستیدا بکوژی ڕاستەقینەی کارامازۆڤی باوک، هەمان سەمردیاکۆڤی حەرامزادە، کوڕە ناشەرعییەکەی کارامازۆڤە. جا ئەم لێبووکە خوێڕی و بوودەڵەیە لە ڕۆمانەکەدا ڕۆڵێکی دۆزەخیی قێزەون دەگێڕێت، ڕۆڵێک کە زۆر بە دڵی نووسەری ڕۆمانەکەیە، جا چ شتێک، چ ئەشکەنجە و عەزابێک بۆ پیاوێکی نەجیب و ئابڕومەند لەوە قورسترە، کە تووشی بێ بە تووشی کەسێکەوە، هەڵگری هەموو ئەو دزێوی و پۆخڵەواتە بێت کە ئێستا لەودا نەماون و بیر چوونەتەوە، کۆمەڵێک گەوجایەتی و ترسنۆکی دووبارە بێتەوە بەرچاو کە لە دەروونیدا مردوون. تۆ دڵنیا و ئاسوودەی، کەسایەتیی خۆت بەدڵە، کەچی لەناکاودا کەسێکت لێ پەیدا دەبێت کە ڕۆح و دەروونی تەژی بێ لە هەموو ئەو شتانەی کە تۆ لە خۆتت دەرکردوون. کەسێک کە زبڵدانی پوخڵەواتەکانی تۆیە، ئەو، تۆیە، بە هەموو عەیب و کەموکوڕییەکانتەوە، دوورە لە هەموو ئەو

مەعنەوییاتەی کە لە تۆدا هەیە. باشترین قسەی تۆ لە دەمی ئەوەوە وەک جنێو دێنە دەرێ، کە نیشانەی گەوجێتی و کەودەنییە. جوانترین بیری تۆ لە کەللەی پووتی ئەودا، دژی تۆ دەکەوێتەوە.

ئیدی بەو جۆرە، ئیڤان، گەورەترین برایانی کارامازۆڤ، براکەی خۆی، کە وەک مەیموون لاسایی دەکاتەوە، ڕست کردووە و وەک مەیموون بە دووی خۆیدا دەیگێڕێت. ئیڤان دەیبێزڕێنی، کەچی ئەو، واتە سەمردیاکۆڤ، ئەم بێزرانەی پێ خۆشە، خۆی پێوە ڕادەنێ. ئیڤان حەقارەتی پێ دەکات، ئەو پێی خۆشە. سەمردیاکۆڤ لەبەر خاتری ئیڤان، کە بە هۆی زەماوەندی باببیەوە لە بەشەمیرات بێبەش دەبێت، دەکوژێت. گوایە دەیەوێ بەم کارە خزمەتێکی ئیڤان بکات. پیرەمێرد دەکوژێت، بێ ئەوەی کە ئیڤان داوای شتی وای لێ کردبێت. بۆیە دەیکوژێت، چونکە وا تەسەور دەکات، بەمە ئاواتێکی پەنهانی ئاغاکەی خۆی، ئیڤانی هێناوەتە دی.

ئەوەی لە دڵی ئیڤاندا تەنیا خەیاڵێکی گۆنگ و پەنهان بوو، لەناکاودا بوو بە ڕووداوێکی ڕاستەقینەی ترسناک، ڕووداوێکی دزێوی ئەوتۆ کە تەواو زەلیل و دەستەوستانی کرد. بەم کارەی سەمردیاکۆڤ، کە گوایە ئارەزووە دەروونییەکەی ئاغای خۆی هێنابووە دی، ئیڤان کارامازۆڤ، نەک هەر بە خەیاڵ و لە خەیاڵدا تاوانبار بوو، بەڵکو ڕووبەڕووی تاوانێکی پراکتیکی و واقعی بووەوە. سەمردیاکۆڤ، ڕەمزی ئەم مانا و چەمکەیە کە ئەو بیرە ئەبستراکتەی بە مێشک و خەیاڵی ئێمەدا دێت، لە بەرپرسیارێتی خاڵی و بەدەر نییە. سەمردیاکۆڤ، سزای هزرڤانی ئازادە. بە ئیڤان دەڵێت: "تۆ خۆت زۆرت حەز بە مردنی بابت بوو. بەڵام نەتدەتوانی بە خۆت بیکوژیت و خۆزیات دەخواست کەسێکی دی بیکوژێت." ئیڤان ئەم مەسەلەیە لە زەین و خەیاڵی خۆیدا تاووتوێ دەکات. بیر دەکاتەوە، شپرزە دەبێت: "'بەڵێ، چاوەڕوانی ئەم کارە بووم و تەسەورم دەکرد. کەواتە ئەمە ڕاستە. دەمویست بیکوژم." پاشان دەڵێت: "ئایا من بەم ڕادەیە ئاواتەخوازی مەرگی باوکم بووم؟" تەنیا ئەم چاوەڕوانییە، ئەو هزر و خەیاڵەی لە مێشکی ئیڤاندا بوو، هەستی تاوانباریی لەلا دروست دەکات. نیازە گڵاوەکەی ئەو دەسەلمێنێ. سەمردیاکۆڤ بۆی دووبارە دەکاتەوە: "تۆ کوشتت، تۆ بکوژی ڕاستەقینەی ئەویت، من تەنیا

یارمەتیدەرێکی تۆ بووم." ئیدی ئەم خزمەتکارە، چۆنیەتیی بڕیار و کارەکەی خۆی بۆ ئاغای شەرح دەکات و دەگێڕێتەوە.

لەڕاستیدا، ئەو بۆیە کوشتوویەتی، چونکە هیچ لەمپەڕ و ڕێگرێکی لە بەردەمدا نەبووە. سەمردیاکۆڤ، لەژێر کاریگەریی قسە ڕۆشنبیرییەکانی ئیڤاندا، گەیبووە ئەو قەناعەتەی کە لەم دونیایەدا "هەموو کارێک ڕەوایە"، هیچ خوایەک لەئارادا نییە، هیچ دۆزەخێک لەئارادا نییە. سەمردیاکۆڤ دەڵێت: "ئەگەر خوا نەبێت، کەواتە هیچ چاکە و پیاوەتی و شتێکی دیکە نییە و ئەم چەمکانە جگە لە خەیاڵاتی بێهودە هیچی دیکە نییە." ئیدی سەمردیاکۆڤ، بە بەزاندنی یاسا و ڕێسا ئەخلاقییە گشتییەکان، بە بەزاندنی دیوارەکان، ئازادی و خۆسەری و دیکتاتۆرییەت و ستەم تێکەڵ دەکات و جیاوازییان لەنێواندا ناکات. دەکوژێت و بەم کردەوەیەی خۆی ئیڤان کارامازۆڤ، کە دووپاتی دەکردەوە "هەموو شتێک لەم دونیایەدا ڕەوا و حەڵاڵە"، لەگەڵ دیمیتری کارامازۆڤدا، کە هاواری دەکرد "مرۆڤی وا بۆچی دەبێ بژی؟!" گرفتار دەکات و لە شەڕیانەوە دەئاڵێنێ.

ئیڤان لە دیدی یاسایێن مرۆییەوە، کەمتەرخەم و تاوانبار نییە، بەڵام هێز نییە بەرانبەر بە ویژدانی خۆی تەبریئی بکات. پاش ئەوەی نکۆڵی و حاشا لە بوونی خوا دەکات، خۆی لە بەرانبەر سەمردیاکۆڤدا دەبینێتەوە. یانی لەجیاتیی سوپەرمان و مرۆڤی باڵا و ئایدیالی کەشف بکات و بدۆزێتەوە، مەیموون کەشف دەکات و دەدۆزێتەوە. لەجیاتیی نەردەوان و پەیژەی درەخشان و ڕووناک، خۆی لە بەرانبەر هەڵدێرێکی قووڵ و سامناکدا دەبینێتەوە. لەجیاتیی ئەقڵی باڵا، شێتاتی کەشف دەکات. ئیدی ئەم پیاوە زیرەک و ڕۆشنبیر و خوێندەوارە، بەدەم خەیاڵات و وەهمەکانی خۆیەوە دەمێنێتەوە و عەزاب دەکێشێت. خۆی بە دوان دەبینێ، تووشی دووفاقی دەبێت. شەیتان دەبینێ، ئەم شەیتانە خودی خۆیەتی. دەڵێت: "تۆ خودی منیت، بەڵام بە شێوەیەکی دیکە. تۆ گوزارشت لە بیروبۆچوونە تایبەتییەکانی من دەکەیت. بەڵام گەوجانەترین و سەخیفترین بیروبۆچوونی من هەڵدەبژێرێت، تۆ گەوجیت، بازاڕییەکی هیچوپووچیت."

ئیڤان کارامازۆف، خودی دۆستۆیڤسکییه که "به درێژایی تەمەنی خۆی، بیرۆکەی خوا عەزابی داوەو پێوەی تلاوەتەوە". نکۆڵیکاریی کوفرئامێزانەی ئیڤان کارامازۆف، هەمان نکۆڵیکاریی دۆستۆیڤسکییه له کاتی گومان و دوودڵییەکانیدا. لەم بارەیەوە دەڵێت: "ئەو نەفامانە، ئەو گەوج و کەودەنانە، تەنانەت ناتوانن بە خەون و خەیاڵیش هێزی ئەو بیرە سەلبییانە بێننە بەرچاوی خۆیان، کە من بەسەریاندا زاڵ بووم." کاتێک که ئیڤان کارامازۆڤ هاوار دەکات: "ئایا، دەشێت له ئاستی فرمێسکی منداڵێکی چکۆلەدا که دەبێتە قوربانی و شەهید دەبێ، باوەڕ بە بوونی سیستمێکی هاوئاهەنگ و گونجاوی جیهانی بێنین؟!" ئایا ئەمە دۆستۆیڤسکی نییه کە لەجیاتیی ئەو قسە دەکات؟

لەڕاستیدا، وا دێتە بەرچاو کە ئیڤان کارامازۆڤ، له دیدی دۆستۆیڤسکییەوە هەمان ڕۆڵ دەبینێ، کە سەمردیاکۆڤ له ڕوانگەی ئیڤانەوە دەیبینێ. بەلای دۆستۆیڤسکییەوە، ئیڤان تازەنەرایەتیی ئەو لایەنەی دۆستۆیڤسکی دەکات، کە خۆی بە گەوجانە و قێزەونی دەزانێت. ئیڤان هەمان لایەنی دۆستۆیڤسکییه، کە دەیەوێ لە خۆیدا بیسڕێتەوە و دەری بکات. ئیڤان سزایەکی ئاقڵانەی خولقێنەرەکەی خۆیەتی.

بەڵام سەرباری ئەم بوونەوەرە مەلعوونانەش، دوو کارەکتەری گەش و جوانیش خۆیان بۆ خوێنەران دەتازەنن: ئەلێکسی (ئەلیوشا) و زوسیمی خواناس. ئەلیوشا، بچووکترین برای کارامازۆڤەکانە. ئەمە ڕەبەنێکی تازەیە، له دێرێکی ئارامدا، دیوارەکانی بەرز و سپین، دەژی. بەڵام وێڕای ئەمەش، به هەموو مانای وشەوە ئایینداد و سۆفی نییە.

دۆستۆیڤسکی لەبارەیەوە دەڵێت: "ئەلیوشا، هەرگیز بابایەکی توندڕەو نییە. ئەوەی کە من دەیبینم، تەنانەت وشکەسۆفی و عارفیش نییە. بە بۆچوونی من تەنیا پیاوێکی خێرئەندێشی مرۆڤدۆستە و بیرکردنەوەی پێش سەردەمەکەی خۆی کەوتووە."

کەواتە ئەمە کوڕێکی سەنگین و هاوسەنگە، له واقعدا نەشونمای کردووە. کەسێکی هێمن و ئاسوودەبیرە، دڵنیاییەکی دەروونی و باوەڕێکی دروست و سەرڕاستانە و ساغ و ساغڵەمی بە بوونی خوا هەیە. باوەڕی بە موجیزات و پەرجوانیش هەیە، بەڵام ئەم موجیزاتانە، بیر و هزرینی ناشێوێنن، ناکەنە بناغە

و بنەمای سەرەکیی ئیمانی ئەو. بەڵکو بە تاجی زێڕین و مایەی شانازیی ئیمانی ئەو دێنە ژماردن.

"بۆ کەسێکی واقعبین و ڕیالیست، ئیمان لە پەڕجووەوە لەدایک نابێت، بەڵکو پەڕجوو لە ئیمانەوە لەدایک دەبێت. بەم جۆرە ئەلیوشا، کەسێکی ڕیالیستە، واقعبینە، مرۆڤێکی تەواوە، چاکی لەلای ئەو لە جۆری چاکیی پەری و فریشتەێن ئاسمان نییە، ئەو تەسەورەی کە ئەو دەربارەی چاکە و چاکی هەیەتی، ئەمە نییە کە تەواو لە شەڕ بێئاگا بێت و شتی وا کەم و زۆر لە ویژدانیدا نەبێت، وەک ئەمە لەلای میشکینی قارەمانی ڕۆمانی گەمژەدا بەدی دەکرێت. ئەلیوشا، شەڕ و خراپە دەناسێت. لە عەیبوعار و خراپییەکانی براکانی و بابی تێدەگات. خەڵکی هەمان دونیای ئێمەیە. بەو گوناهکارانەی کە دەوریان داوە، نامۆ و بێگانە نییە، بەڵام ناتوانێ ئەو فریوکاری و ساختەچییاتییانەی ژینگەکەی خۆی لەنێو بەرێت و نەیهێڵێت."

مەگەر بابە زوسیم، خواناس و پیاوی دێر، پێی نەگوتووە "بۆچوونی من سەبارەت بە تۆ ئەمەیە، کە تۆ چواردیواری ئەم دێرە بەجێ دێڵی. ئیدی وەک پیاوی ئایین، لە نێو خەڵکیدا دەژی. نەیار و ڕەقیبانێکی زۆرت دەبن، بەڵام نەیار و ناحەزەکانیشت، خۆشیان دەوێی. ژیان دەردەسەریی زۆرت بۆ دروست دەکات، بەڵام تۆ لەزەت و خۆشی لەم بەدبەختی و دەردەسەرییانە دەبینی. تۆ ژیان پیرۆز و بایەخدار دەکەیت، قەدری ژیان دەزانیت، خەڵکانی دیکەش وا داردەکەیت کە بە ڕێزەوە بڕواننە ژیان و مامەڵەی لەتەکدا بکەن، گرنگ ئەمەیە."

ئایا ئەمە هەمان شیدۆلۆڤسکیی هاوڕێی منداڵی خودی دۆستۆیڤسکی نییە، کە سیمای جوانی ئەلیوشای لە بەر گرتووەتەوە؟ یان سۆلۆڤیڤ نییە کە سەروسیمای لە سەروسیمای مەسیح دەچوو، کە سیمای ئەلیوشیای لە بەر گرتووەتەوە؟ با، ئەلیوشا ئاوێتەیەکە لە هەردووکیان.

سیمای زوسیمی پارساش تێکەڵەیەکە لە تیخون زادونسکی خەیاڵپلاو و پاپا ئەمبروازی خەڵکی ئوپتینا پوستین. دۆستۆیڤسکی دەڵێت: "یارۆی خواناس، ڕۆح و ئیرادەی تۆ، ئاوێتەی ڕۆح و ئیرادەی خۆی دەکات." ئەو خاوەنی ویژدانێکی هێندە بەهێزە، کە تۆ پەنهانترین کەڵکەڵە و خەم و خولیای

خۆتی بۆ هەڵدەڕێژیت و دڵی خۆتی بۆ دەکەیتەوە. هەموو ڕەبەن و کەشیشە کۆن و تازەکان، متمانەی پێ دەکەن و لە بەردەمیدا ئیعتراف دەکەن و لەو ڕووەوە قەرزارباری ئەون و دەچنە ژێر باری حوکم و دەسەڵاتی ئەو. ئیدی بە ڕۆشبینی و حیکمەت و دووربینیی خۆی و لە ڕێگەی ڕێنماییە ماقووڵ و ئارامبەخشەکانی خۆیەوە، خەڵکەکە بەلای خۆیدا ڕادەکێشێت."

سەبارەت بە زوسیمی پیاوچاک و خواناس، زۆر کەس دەگێڕنەوە دەڵێن، بە حوکمی ئەوەی ساڵانێکی زۆر بوو پێشوازیی هەموو ئەو کەسانەی دەکرد کە دەهاتن گرێی دڵی خۆیان بۆ دەکردەوە و چاویان لە ئامۆژگاری و ڕێتازەنییەکی ئەو بوو، ئەزموون و بەسیرەت و کەرامەتێکی مەعنەویی ئەوتۆی بەدەست هێنابوو، یەکەم نیگای هەر کەسێکی نەناسی کردبا، یەکسەر دەیزانی بۆچی هاتووە، چ پێویستییەکی ڕۆحی و دەروونی بۆ لای ئەوی هێناوە، چ کێشەیەک ویژدانی عەزاب دەدا. بەڵام وێڕای ئەوەش، زوسیمی پارسا، وەک ئەلیوشای گەنج، ئەلیوشای شاگردی، کە لە سایە و پەنای چاودێری و مدارای ئەودا بوو، زیاتر مرۆڤێک بوو تا قەشە بێ. لە نێو خەڵکیدا ژیابوو، خزمەتی عەسکەریی کردبوو، کە چووبووە سلکی ڕەهبانییەت و خواناسییەوە، لەبەر نائومێدی یان نامورادیی کۆمەڵایەتی نەبوو، ئەنجامی بیرکردنەوە نەبوو، بەڵکو ئەنگێزە و فاکتەری سەرەکیی ئەم کارەی خۆشەویستی بوو. فەلسەفەی زوسیم، خۆشەویستی و شادییە.

دۆستۆیڤسکی لەو بارەیەوە دەنووسێت: "ئەوەی سەیرە، ئەم پیاوە خواناس و چاکە هەمیشە شاد و بەکەیف دیارە و کەمتر سەختگیریی پێوە دیارە." زوسیم، ئەم قسانەی برا گەورەکەی کردبوون بە هیی خۆی و دووبارەی دەکردنەوە: "ژیان بەهەشتە و هەموومانی تێداین، بەڵام نامانەوێ دان بەمەدا بنەین." هەروەها: "هەر یەکێکمان بەرانبەر بە هەموان، سەبارەت بە هەموان و بەرانبەر بە هەموو شتێک کەمتەرخەم و تاوانبارین."

هاوسۆزییەکی جیهانی هەموو تیرەی مرۆ کۆ دەکاتەوە و لە هەمان کاتدا دزێوی و کرێتیی ڕەفتاری هەر کەسێکیش کار لەوانی دی دەکات. گوناح و خەتا لە سنووری تاوانکار و قوربانییەکەیدا ناوەستێ، بەڵکو وەک پەڵەچەوررییەک بڵاو دەبێتەوە. ئەوانەی لە خەیاڵی خۆشیاندا ئارەزووی

گوناهکاری بکەن، بێ ئەوەی گوناهەکەش بکەن، بە تاوانبار حیساب دەکرێن. ئەوانەش کە بەو ئارەزوو و نیازانە دەزانن و مەحکومی ناکەن، دووچاری ئازار و عەزاب دەبن. تەنانەت ئەوانەش کە کەم و زۆر ئاگایان لەم ڕووداوە نییە، ڕەنگە بە شێوەیەکی زۆر گۆنگ و نامەفهووم، تیایدا هاوبەش بن.

ئێمە هەمووومان کەمتەرخەمین، بەرپرسین، نەگبەت و کلۆڵ و لەوتاوین، هاوبەشەدزی ئەم دزەین کە چارەیمان نەبینیوە، هاوبەشی ئەو بابکوژەین کە لە ڕۆژنامەدا ناسیومانە، هاوبەشی ئەو داوێنپیسەین کە دەستدرێژی کردووەتە سەر ئافرەتان، بە هەمان نەفرەتی ئەو کوفرگۆیانە گرفتارین کە نەماننناسیوون. هەر هەمووومان لەژێر باری گوناحی سەدان ساڵەدا پشتمان چەمیوە. وێڕای هەموو ئەمەش، هەمووومان ڕزگار دەبین، ڕزگار دەکرێین. زوسیم دەڵێت: "مرۆڤ ناتوانێ بە ئەنجامدانی گونهحێک کۆتایی بە لوتف و خۆشەویستیی بێپایانی خوا بێنێ. باوەڕ بکە خوا خۆشی دەوێی، بە گوناهەکەشتەوە هەر خۆشی دەوێی. بە جۆرێ خۆشی دەوێی، کە ناتوانی تەسەور و وێنای بکەیت. بۆیە ئەگەر تۆ خۆشت بوێ، خۆشەویستیت لە دڵدا بێ، مانای وایە لە خواوە نزیکی. خۆشەویستی، هەموو شتێک قەرەبوو دەکاتەوە، هەموو شتێک ڕزگار دەکات."

بابە زوسیم، داوا لە ئیمانداران ناکات کە لە ژیاندا ڕێبازێکی توند و قورس بگرنە بەر، بکەونە چلەکێشی، تۆبە و گریان، سەرکوتکردنی نەفسی خۆ، بەڵکو داوای کارێکی چکۆلەیان لێ دەکات، ئەویش ئەوەیە کە دان بە خەتا و گوناهەکانی خۆیاندا بنەن، خۆشەویستییان لە دڵدا بێ. گرنگ ئەنجام نییە، بەڵکو گرنگ ئەو ڕێگەیەیە کە دەگیرێتە بەر. کاتێک کەسێکی لەخۆبایی و خۆپەرست، سەر فرۆدێنێ، لەو عەبد و کۆیلەیە پتر لە خوا نزیک دەبێتەوە، کە بە چۆکدا هاتووە و دەربەست تەسلیم بووە، ئەمەش لەبەر ئەوەیە کە یارۆی خۆپەرست و لەخۆبایی دەبێ بەگژ نەفسی خۆیدا بچێت، تا ملکەچی و گوێڕایەڵیی نەفسی مرۆڤانیی خۆی بۆ خوا بتازەنێ و بیسەلمێنێ، بەڵام کابرای کۆیلە، بەگوێرەی عادەت و ڕاهاتن، سەر فرۆ دێنێ، بێ ئەوەی بیر لەوە بکاتەوە کە ئەم ڕەفتارەی چ مانایەکی هەیە.

"هەرچیتان لەدەست دێ، بیکەن، ڕۆژێ دێ خەڵکی پێی بزانن و هەقی خۆی بدەنێ. ئەوەی لە خۆتاندا بە خراپ دێتە بەرچاوتان، هەر کە هەستتان کرد خراپە، پەیتان بە خراپبوونەکەی برد، بە خۆی پاک دەبێتەوە. لەو ساتەدا کە هەست بە ترس دەکەن، گوایە سەرباری هەموو هەوڵ و کۆششێک نەک نەگەیشتوونەتە ئامانج، بەڵکو لێی دوور کەوتوونەتەوە. من پێشوەختە دڵنیاتان دەکەم کە دەگەنە ئامانج. هێزێکی پەنهانی خوایی، بەبێ ئاگایی خۆتان، لە ڕێگەی خۆشەویستییەوە هیدایەتتان دەدات."

زوسیم و ئەلیوشا، لە هەمان جیهانی نورانیدا دەژین، خۆشەویستییان لە دڵدایە و ئەمە بۆ خۆی بەسە کە خۆشەویستیی منداڵان و خەڵکی بەدەست بێنن (هەموو کتێبی دەیەم تەرخانە بۆ شەرح و شرۆڤەی میهر و مەحەبەتی ئەلیوشا سەبارەت بە منداڵانی سەرگەردانی وڵات).

ڕۆشنبیران زۆر بە توندی هێرش دەکەنە سەر ئەم فەلسەفە مەند و ئارامبەخشەی ئەو. بەڵام ئیڤان کارامازۆڤ، لە هەنبەر ئیمانی هێمنی ئەلیوشیای برای، کۆمەڵێک بیانوو و هەنجەتی ئەهرەیمەنانەی سەرۆکی دادگای تەفتیشی باوەڕان دێنێتە ئاراوە. هەڵبەت چیرۆکی موفەتیشباشی، وەک ئیڤان بۆ ئەلیوشا دەیگیڕێتەوە، دەکاتە ترۆپک و لوتکەی ڕۆمانی برایانی کارامازۆڤ، ڕەنگە بتوانرێ بگوترێت کە دەکاتە لوتکەی تێکڕای بەرهەمەکانی دۆستۆیڤسکی و بێگومان دوا پەیڤی دۆستۆیڤسکییە. لە شاری ئەشبیلییەدا، لە ئیسپانیا، لە سەردەمانی دادگایانی تەفتیشدا (ئینکیزیسیۆن) (ئینکیزیسیۆن، لە باری زمانەوانییەوە مانای لێکۆڵینەوەی زۆرەکی دەگەیەنێ. وەک ناوی گشتی، ناوی دادگایەکە کە لە سەدەکانی ناڤیندا بۆ تاقیبی مورتەدانی مەسیحی دانرابوو. یەکەمین دادگا لە ساڵی ١١٨٣دا لە شاری ڤیرن، لە فەڕەنسا دامەزرا و پاشان لە سەرانسەری ئەورووپادا، جگە لە ئینگلستان، ئەم جۆرە دادگایانە دامەزران و لە سەدەی هەژدەیەمدا لە سەرانسەری ئەورووپا لا برا. دادگایانی تەفتیشی باوەڕان، لە ئیسپانیا لە ڕووی زەبروزەنگ و زۆردارییەوە بەناوبانگن، ئەمانە سێسەد و چل کەسیان ئەشکەنجە داوە و بیستوسێ هەزار کەسیان لە ئاگردا سووتاندووە و سەرئەنجام بە دەستی ناپۆلیۆن پۆناپارت لا براون. دۆستۆیڤسکی لێرەدا ئاماژە بۆ یەکێک لە دادگاکانی ئەسپانیا دەکات).

ڕۆژێک مەسیح لە نێو خەڵکیدا دەردەکەوێت، خەڵکەکە یەکسەر دەیناسنەوە، لە دەوری خڕ دەبنەوە و نکوڵی لە موجیزات و پەڕجووەکانی دەکەن و مەسیح بۆ سەلماندنی بانگەوازەکەی خۆی، ئەو پەڕجوانە دەتازەنێ و ئەنجام دەدات کە خەڵکەکە داوای لێ دەکەن. بەڵام سەرۆکی دادگای تەفتیشی باوەڕان، کە پیرەمێرێکی نەوەدساڵەی دەموچاو لاوازی ڕەنگوڕوو سیسەڵە و چرچەڵەی چاوبەقوڵاچوو دەبێت، حوکمی دەستگیرکردنی مەسیحی فریدارەس دەردەکات. شەوێ سەرۆکی دادگا (موفەتیشباشی) دەچێ بۆ ئەو زیندانەی کە بە فەرمانی ئەو مەسیحیان تێپەستاوە و بە مەسیح دەڵێت: "ئاخر تۆ بۆچی بۆ ئێرە هاتوویت، بەڕاستی تۆ کارمان لێ تێک دەدەی." ئیدی تۆمەتنامەیەکی ترسناکی بۆ ڕێک دەخات و وەک دەڵێن چێشتێکی بۆ لێ دەنێت بستێ ڕۆنی لەسەر بێت. لە ڕاستیدا سەرۆکی دادگا نە باوەڕی بە خوا هەیە و نە بە مرۆڤ. باوەڕی بە خوا نییە، چونکە ئامادە نییە گوێ لە خوای مرۆڤئاسا بگرێت. بە مەسیح دەڵێت: "ئەوەی تا ئێستا گوتووتە، گوتووتە، بۆت نییە تاکە وشەیەکی دیکەی بخەیتە سەر." باوەڕی بە مرۆڤ نییە، چونکە بە نۆڕینی ئەو فەلسەفەی مەسیحییەت لە سەرووی توانای ئەخلاقی و مەعنەویی مرۆڤەوەیە. هەڵبەت جەنابی موفەتیشباشی باوەڕی بە یەکێتیی ئازادانەی پرەنسیپی مرۆڤی و خوداییش نییە. بە نۆڕینی ئەو، کاتێک مەسیح دەڵێت "من دەمەوێ ئازادتان بکەم"، بەم ئازادییە، مرۆڤ سەرپشک دەکات لەنێوان هەڵبژاردنی چاکە و خراپەدا، بەمەش مرۆڤ دووچاری عەزابی ویژدان دەکات. کەواتە مەسیح دەزگایەکی ئەشکەنجەی بۆ مرۆڤ داناوە، کە بریتییە لە سەرزەنشت، عەزابی ویژدان، ئیغرا، هیوا و ئومێدان، کە هەموو ئەمانە ئاوێتە و تێکەڵ بوون و مرۆڤ ئازار دەدەن. ئازادی بەبێ تەحەمولی ئازار و زەحمەت نایەتە درککردن، ئازادی بەبێ ئازار بەدەست نایەت، کەواتە لە دوا ئەنجامدا مەسیحییەت بە نمرەی یەکەم ئایینی ڕەنج و ئازارە.

بەم جۆرە، مرۆڤ خۆی لە هەنبەر تەنگژە و مەسەلەیەکی هەڤدژدا دەبینێتەوە: لەلایەکەوە ئازادی بە جۆرەها عەزابی مەعنەوی و دەروونی و ئەخلاقییەوە و لەلایەکی دیکەوە دڵنیایی و خۆشگوزەرانی بە ملکەچی و گوێڕایەڵی و کۆیلایەتییەوە. کامیان هەڵبژێرێت؟ سەرۆکی دادگا (موفەتیش

اشی) خۆی یەکلایی کردووەتەوە، هەڵبژاردنی خۆی کردووە و بڕاوەتەوە. دەڵێت حەزرەتی مەسیح، بەم ئەزموونە دژوارەی کە لە مرۆڤی بار کردووە، هاتووە بارێکی قورستر لە توانای مرۆڤی، لە مرۆڤ بار کردووە. مرۆڤ لەوە لاوازترە، بە تەواوی لەو ئەرک و پەیامانە بگات کە مەسیح داوای لێ دەکات. دەڵێت. "مەگەر تۆ لەبیرت چووە، کە مرۆڤ، ئاسایش و ئیسراحەتی، تەنانەت مەرگی خۆیشی پێ خۆشترە، لەوەی کە سەرپشک بکرێت لەنێوان چاکە و خراپەدا یەکێکیان هەڵبژێرێت؟" ئامانجی سەرەکیی مرۆڤ بەختەوەرییە و ئەرکی کڵێسەیە کە بەختەوەریی مرۆڤ لەسەر ڕووی زەوی دابین بکات. کڵێسە مرۆڤی لە مەسیح خۆشتر گەرەکە. مەسیح بارێکی هێندە قورسی بە شانیدا داوە، کە شانەکانی هەڵیناگرن.

سەرۆکی دادگا دەڵێت: "تۆ پایەیەکی ئێجگار بەرزت بە مرۆڤ داوە، بەرزتر لەوەی کە خۆی هەیەتی. تۆ غەدرت لێ کردووە، داوایەکی لێ دەکەی لە توانای ئەودا نییە." جا ئەم بیرۆکەیە وەک لە ئینجیلدا هاتووە، مەگەر تەنیا لە لایەن بژاردەیەکی خەڵکەوە بێتە فامین و جێبەجێکردن، ئەمە جۆرە فیکر و فەلسەفەیەکی ئەرستۆکراتییانەیە، لە کاتێکدا دیانەتی ئەرستۆکراتییانە مەحاڵە، دیانەت، جا هەر دیانەتێک بێ، دەبێ ڕووی دەمی لە جەماوەری خەڵک بێت، ڕەشوڕووتی خەڵک بدوێنێ، کەواتە ئایین و ئۆل دەبێت ڕەوش و ڕێبازێک بۆ ژیان بخاتە ڕوو کە جەماوەری خەڵک تێیبگەن و بتوانن جێبەجێی بکەن، مومارەسەی بکەن. ئایین دەبێ هیوا و ئومێد بە خەڵکانی نەزانی کۆمەڵگە، بە خەڵکانی گێل و گەوج، ترسنۆک و گەندەڵ و نەخۆش، ببەخشێت. دەبی لە بەردەستی چینەکانی هەرە خوارەوەی جەماوەری خەڵکدا بێت، یانی ئایین دەبێ جەماوەری و میللی بێ. یانی سەرۆکی دادگا، لەجیاتیی ئەوەی ئازادی بە مرۆڤ بدات، گومان و دوودڵی و عەزابی دەروونی و ڕۆحانی لەلا دروست بکات، دەیەوێ دامودەزگایەکی ڕێکوپێکی ئەقلیدیسی لە دونیادا بەرپا بکرێ. جا لێرەدا دیدی موفەتیشباشی لەگەڵ دید و نۆڕینی چیگالۆڤدا (چیگالۆڤ، یەکێکە لە قارەمانەکانی ڕۆمانی شەیتانەکان) تێک دەکاتەوە. ئەو بایەخ و گرنگی بە ڕەمەکی مەردم دەدات، داکۆکی لە برسییان و هەژاران دەکات. بەڵێنی نەک نانی ئاسمانی، بەڵکو بەڵێنی نانی زەمینییان دەداتێ. جەنابی

موفەتیش بە مەسیح دەڵێت: "تۆ بەڵێنی نانی ئاسمانیت داونەتێ، بەڵام ئایا نانی ئاسمانی لەلای تیرەی مرۆی لاواز، بێبار، سپڵە و پێنەزان و خوانەناس لە بنجوبناوانەوە، هاوتای نانی زەمینی دەکاتەوە؟ ئێمە خەڵکی هەژار و نەدارمان بەلاوە گرنگ و مەبەستە."

ئەم ئایینی نانی زەمینییە، هەمان سۆسیالیزمی خوانەناسی شەیتانەکانە.

سەرۆکی دادگا، هەژمووني جۆرە لەزەت و شادی و خۆشییەکی چکۆلە، بەسەر خولیا و کەڵکەڵە و ئارەزووە دەروونییە گەورەکانی ڕۆحی مرۆڤدا پەسەند دەدات. دەڵێت: "ئێمە شادییەکی کڕ و کپ، سادە و بچووک، شادییەک کە لەگەڵ بچووکی و لاوازیی خودی مرۆڤدا بگونجێت، بەو خەڵکە دەدەین. بێگومان کاریان پێ دەکەین، بەڵام لە کاتی دەستبەتاڵیاندا، ژیانیان لە شێوەی گەمەیەکی منداڵانەدا، بە گۆرانیی منداڵانەوە، بە کۆرسی گۆرانی و سترانانەوە، بە ڕەقس و سەمای بێگەردەوە، بۆ ڕێک دەخەین و دەڕازێنینەوە. تەنانەت ڕێگەی گوناهکارییشیان دەدەین، چونکە دەزانین کە لاواز و بێدەسەڵاتن." حەزرەتی مەسیح، لە بیاباندا، بە ناوی ئازادیی زەین و ڕۆحی مرۆڤەوە، یەکەمین وەسوەسە، یانی وەسوەسەی "نانی زەمینی" ڕەت دەکاتەوە، کە بە دیدی موفەتیشی گەورە، ئەمە یەکەمین هەڵەی مەسیح بوو. (وەسوەسەی مەسیح لە بیاباندا، کە لێرەدا باس کراوە، ئاماژەیە بۆ بەشی چوارەمی ئینجیلی مەتی، کە وەک خۆی نەقڵی دەکەین: "هەنگێ ڕۆحی خوا عیسای برد بۆ بیابان تا شەیتان ئەو لە بەرانبەر وەسوەساندا تاقی بکاتەوە. عیسا چل دانە ڕۆژ ڕۆژووی گرت و سەرئەنجام برسیی بوو. هەنگێ شەیتان لێی نزیک بووەوە و گوتی: 'ئەگەر ڕاستە تۆ کوڕی خوایت، پێی بڵێ با ئەم بەردانەت بۆ بکات بە نان.' عیسا وەڵامی دایەوە: 'لە کتێبی پیرۆزدا دەفەرموێت، ژیانی مرۆڤ تەنیا بە نانەوە بەند نییە، بەڵکو بەندە بە هەر وشەیەکەوە کە خوا دەیفەرموێ.' هەنگێ شەیتان بۆ بەیتول مەقدسی دەبات، لەسەر دیواری پەرستگە گەورەکەی دادەنێت و پێی دەڵێت: 'ئەگەر ڕاستە تۆ کوڕی خوایت، خۆت لێرەوە هەڵبدە خوارەوە، چونکە کتێبی پیرۆز دەفەرمووێ، ئەو فەرمان بە فریشتەکانی خۆی دەدات و ئەوانیش دەتخەنە سەر دەستی خۆیان و دەتبەن، نەبا پێیەکانت بەر بەردێک بکەون.' عیسا وەڵام دەداتەوە: "هەروەها کتێبی

پیرۆز دەفەرمووێت، خواوەند، خوای خۆتان تاقی مەکەنەوە.' ئەوجا شەیتان بردی بۆ سەر کێوێکی ئێجگار بەرز و هەموو مەملەکەتانی جیهان و شکۆ و جەلالییانی پیشان دا و گوتی: 'ئەگەر کڕنۆش بۆ من بێنی و من بپەرستیت، هەر هەموو ئەمانەت پێ دەبەخشم.' عیسا لە وەڵامیدا فەرمووی: 'لاوەکە، هەی شەیتان، کتێبی پیرۆز دەفەرمووێ دەبێ خواوەند، خوای خۆت بپەرستیت، تەنیا خزمەتی ئەو بکەیت و بەس.' هەنگێ شەیتان عیسای بەجێ هێشت و فریشتان هاتن و خزمەتیان کرد."

هەڵەی دووەمی مەسیح ئەمە بوو، کە دەیویست خەڵکی ئازادانە و بە خوایشتی خۆیان خۆشیان بوێ و باوەڕی پێ بێنن، نەک خۆی بەسەریاندا بسەپێنێ. بەڵام خۆ مرۆڤ ناتوانێ خۆبەخۆ و بە خوایشتی خۆی باوەڕ بێنێ، مرۆڤ پێویستی بە یەقین و شتێکی بەرچاو هەیە. دەبێ بەڵێنەکانی خوا، بۆ ئایندەی بەلاوە قەناعەتبەخش بێت. ئەم وەعد و بەڵێنانە زۆر گرنگ و ئاڵۆز، بەڕەمز و کینایەن و دوورن لە فام و تێگەیشتنی مرۆڤەوە. بە مەسیح دەڵێت: "تۆ شتانێکت هەڵبژاردووە، کە لە مەتەڵ دەچن، زۆر ئاڵۆز و بێ سەروبەرن، ئەم مەسەلانە زۆر لە سەروسی توانای مرۆوەن." بە دید و بۆچوونی موفەتیشباشی، تەبیعەتی مرۆڤ خوازیاری ئەمەیە کە بیترسێنن، بیکەن بە کۆیلە، هەموو ساتێ بیری بخەنەوە کە عیبادەت زەرووریە، پێویستە لەسەری ملکەچ بێت. حەزرەتی مەسیح ئێجگار نەرم بوو، ڕێگەی دان وەک دزێک لەخاچی بدەن، خوێنی بەسەر سێدارەوە بڕێژن و بە بەرچاوی ژنانی چاوبەگریانەوە گیان بدات. مەسیح کە نەیویست لە ڕێگەی پەڕجوو و موجیزاتەوە خۆشەویستی خۆی بخاتە دڵی مرۆڤەوە، ئیدی هەموو لێی دوور کەوتنەوە و خۆشەویستیی ئەوانی لەدەست دا. مەسیح بە خەڵکی دەگوت: "ئێوە پێویستتان بە خۆشەویستیی ئازادانە هەیە، نەک بە کۆمەڵێک هەست و سۆزی کۆیلانەی بابایەکی کۆیلەی ترساو."

کەواتە مەسیح تەسەورێکی بەرزی دەربارەی مرۆڤ هەبوو، بەرزتر لەوەی کە مرۆڤەکە هەیە. بەڵام وەسوەسەی دووەم، واتە وەسوەسەی دەسەڵات، بەدەستهێنانی دەسەڵات بۆ مرۆڤ، دەبێ لە ڕێگەی سێیەمەوە، واتە لە ڕێگەی وەسوەسەی سێیەمەوە، کە دەکاتە موجیزات و پەڕجوو، دێتە دی.

واتە ئەم سێ وەسوەسەیەی کە حەزرەتی مەسیح ڕەتی کردبوونەوە، موفەتیشباشی هەرسێکیان قبووڵ دەکات و بەم جۆرە، کارەکەی حەزرەتی مەسیح ڕاست دەکاتەوە و کارەکەی ئەو لەسەر سێکوچکەی پرەنسیپانی نانی زەمینی، دەسەڵات و موجیزات و پەڕجوو ڕۆدەنێت. "تیرەی مرۆ جارێکی دی بەوە دڵخۆش دەبنەوە، کە وەک ڕان و مێگەلان ڕابەری دەکرێن و لە بەڵای شوومی ئازادی، کە ئەو هەموو ئازار و ڕەنجەی بەدواوەیە، ڕزگار دەبن."

بەم جۆرە، دیانەتی مەسیحییەت لەجیاتیی دیانەتی گرووپێکی هەڵبژاردە بێت، دەبێت بە دیانەتی هەموو خەڵکی. کڵێسە سەرپێچی و خیانەت لە خوا دەکات تا خۆشەویستیی ئازادی خەڵکی بەدەست بێنێ. کڵێسە، حەزرەتی مەسیح بۆ سەقامگیریی سیستمێک بەکار دەبات، کە لەوە دەرچووە، سیستمێکی ڕۆحانی بێت، بەڵکو سیستمێکی کۆمەڵایەتی و جڤاکییە. کڵێسە 'کۆمەڵگەی سۆسیالیستیی مەسیحی دادەمەزرێنێ. کۆمەڵێک ئەرکی دیار و بنجبڕ بۆ مرۆڤ دیاری دەکات، کۆمەڵێک ڕێنمایی بە زمانی بۆرژوازی پێشکەش دەکات و بۆ ئەوەی خەڵکی ڕەشوڕووتی مەسیحی لەخۆی خڕ بکاتەوە و متمانەیان بەدەست بێنێ، بەڵێنی بەخشینی گوناهەکانیان و ژیانی ئەبەدییان دەداتێ. کڵێسە، لە ڕێگەی بەرپاکردنی سرووت و ڕێوڕەسمی ئایینی، بەرپاکردنی ئاهەنگ و جەژنان، وەرگرتنی ئیعترافات و بەرپاکردنی سرووتێن فەرمییەوە، حزووری فەرمیی خودا بە جەماوەری خەڵکی و ڕەمەکی مەردم ڕادەگەیەنێ. کەواتە دەشێت بگوترێت کە کڵێسە مەفهووم و چەمکێکی کۆنگ و پەنهانی میتافیزیکی بۆ هاوئایینانی خۆی لە شێوە و فۆڕمی وێنە و خەیاڵاتدا دەتازەنێ. ئەو شتانە لە زەنگدان، لە بوخورد، لە تابلۆ و نەخشونیگاراندا، لە دروستکردنی کۆتەڵ و پەیکەراندا دەیانتازەنێ و پیشانیان دەدات. کڵێسە بۆ ڕاکێشان و ئەفسوونکردنی جەماوەری خەڵک، پەنا وەبەر هەموو هونەرەکان دەبات. بەمە لە قەدری خودا کەم دەکاتەوە، وەک هەر کاڵایەکی بازرگانی، دەیخاتە بازاڕی کڕین و فرۆشتنەوە. درۆ سیانییەکەی و کوفرە سیانییەکەی، بە جۆرێ داڕشتووە و بردوویەتیە دڵی خەڵکییەوە، کە هیچ کەسێک بیر لەوە ناکاتەوە نکۆڵیی لێ بکات. کڵێسە لەو کاتەدا کە ئامۆژگاری و ڕێنماییەکانی مەسیح بەکار دەبات، خودی مەسیح ڕەت

دەکاتەوە. کڵێسە "دوا بنکەی ئیلحاد و خوانەناسییە". خەڵکی ئامادەن لەجیاتیی واز لەو بیروباوەڕە ئاسانانە بێنن کە موفەتیشباشی بۆی داناون، خودی مەسیح بسووتێنن. موفەتیشباشی دەڵێت: "خەڵکی بە ترس و لەرزەوە، وەک چۆن ڕەوە جووجەڵەیەکی بێدەسەڵات خۆ وەبن باڵی دایکیان دەدەن، بەو ئاوایە پەنا بۆ ئێمە دێنن." موفەتیشباشی ڕوو لە مەسیح دەڵێت: "ئەگەر کەسێک شایستەی ئەوە بێ بخرێتە ئاگرەوە، ئەو کەسە تۆیت، سبەینێ دەتسووتێنم."

مەسیح لەجیاتیی هەر جۆرە بەرسڤ و پەرچەکردارێک، لە موفەتیشباشی نزیک دەبێتەوە و لێوە چرچەکانی ماچ دەکات. موفەتیشەکە، مچووڕکەیەکی پێدا دێت و دەرگەکە دەکاتەوە و دەڵێت: "دەی برۆ، جارێکی دی نەگەڕێیتەوە، بۆ ئێرە نەیەیتەوە... هەرگیز." ئیدی یارۆی زیندانی (مەسیح)، دەڕوات.

جێی خۆیەتی لێرەدا ئەمە دووپات بکەینەوە، کە ئەم تەڵاق و جوداییەی نێوان ئایین و کڵێسە، ئەم ناکۆکییە زەقەی نێوانیان، ئیڤانی خوانەناس بە ناوی خۆیەوە دەیخاتە ڕوو. بەم پێیە ئەو هێرش ناکاتە سەر حەزرەتی مەسیح، بەڵکو هێرش دەکاتە سەر کڵێسە. ئەو بەرگری و داکۆکی لە ئیلحاد و خوانەناسی ناکات، بەڵکو خۆبەخۆ و بێ ئەوەی بیەوێت، داکۆکی لە ئیمانی ڕاستەقینە دەکات. ئەو لە هەر کەسێکی دی باشتر، سەرنجمان بۆ بەها ئەخلاقییە جوان و بەرزەکانی مەسیح ڕادەکیشێت. یانی لەم پرەنسیپەمان ئاگەدار دەکاتەوە کە خۆبەخۆ بچینە دڵی خەڵکەوە و خەڵکی بە خوایشتی خۆیان خۆشیان بوێین، نەک ناچاریان بکەین خۆشیان بوێین.

بە گوتەی دۆستۆیڤسکی، تەنیا تیۆکراتییەتی کاتۆلیک کەمتەرخەمە (تیۆکراتییەت، حکومەت و دەسەڵاتی ئایینی، کە لە لایەن پیاوانی ئایینییەوە بەڕێوە ببرێت)، چونکە گوتە و ڕێنماییەکانی حەزرەتی مەسیحی دزیوە و بۆ نیاز و مەبەستێن ئیمپریالیستی و بە قازانجی خۆی بەکاری بردووە. ئەرتەدۆکسییەتی بێزانتییش، دەشێت بە هەمان تۆمەت تاوانبار بکرێت. لەڕاستیدا هەر هەموو ڕێکخراوە کڵێسەیی و ئایینییەکان گازاندەی ئەوەیان لەسەرە کە پەیڕەوی سیستمێکی سەرکوتکارانەی پادشایەتییان کردووە. کڵێسە بە درێژایی مێژووی خۆی، دژی وەسوەسە و کەڵکەڵەی ئازادیی ڕۆح

وەستاوەتەوە، چونکە بە دید و نۆڕینی کڵێسە، ئازادی لەگەڵ تەبیعەتی مرۆڤدا تێک ناکاتەوە. وێڕای ئەوەش، ڕاز و پەڕجووی ڕاستەقینەی مەسیح، ڕازی ئازادییە. ڕەنج و عەزابی مەسیح، تەنیا لەپێناوی ئەمەدا بووە، کە مرۆڤ ئازادیی هەڵبژاردنی تەواوی هەبێت. ئەگەر حەقیقەتی خودایی بە تۆبزی و زۆری سەرکەوتبا، ئیدی ڕۆحی مرۆڤ، بۆ دۆزینەوەی خوا و چوون بەلای خوادا پێویستی بە خۆشەویستی نەدەبوو. بەڵام کاتێک ئەم حەقیقەتە خواییە لەخاچ درا، زەلیل کرا، پارچەپارچە کرا، تفباران کرا، ئیدی هیچ دەسەڵاتێکی نەبوو کە خۆی بسەپێنێ. مرۆڤ بە هۆی ئەوەوە، واتە ئەشکەنجەی مەسیحەوە، ئێمان نایەنێ، بە خوایشتی خۆی ئێمان دێنێ. بڕیاری ئیمانهێنان لە بەرانبەر ئەم مەسیحە مردووەدا، کە وەک هەموو مردووەکانی دیکەیە، کارێکی تەواو ئازادانەیە. دۆستۆیڤسکی، بۆ جۆرە ئیمانێکی وا ئازاد، ئیمانێکی نامەفهووم و لە باری لۆژیکییەوە ناپەسەند، هانمان دەدات. با بزانین هەڵوێستی دروستی ئیڤان کارامازۆڤ، بەرانبەر بە مەسەلەی خوا چییە: ئیڤان تەفسیری غەیبانی بۆ دونیا ڕەفز دەکات. هەموو ئازار و ڕەنجێکی تیرەی مرۆ دێنێتە بەرچاوی خۆی. بە بۆچوونی ئەو پاداشتی کردەوەی مرۆڤ لەودونیا، پاکانە نییە بۆ ڕەنج و عەزابی ژیانی ئەمدونیا. دەڵێت: "بۆ کەسێک کە لە منداڵیڕا تا دەمرێت عەزاب بکێشێت، چ سوودێکی هەیە کە زاڵمان و ستەمکارانی لەودونیا بە ئاگری دۆزەخ بسووتێن یان هەر جۆرە عەزاب و ئەشکەنجەیەکی دی بدرێن؟" هەروەها دەڵێت: "جا ئەگەر دۆزەخێک هەبێت، ئیدی میانڕەوی و هەماهەنگی لە سیستمی خیلقەتدا چ مانایەکی هەیە؟ من دەمەوێ هەموو کەسێک ببەخشم، لێبوردە بم، ئاشتیخواز بم. نامەوێ هیچ عەزاب و ئەشکەنجەیەک بۆ تیرەی مرۆ هەبێ و بمێنێ."

شرۆڤەکەی کڵێسە لەم بارەیەوە زۆر سادەیە، بریتییە لەم پرەنسیپەی کە "شتێک دەدەیت و لە بەرانبەردا شتێک وەردەگریت". بەڵام ئەم پرەنسیپە و وەڵامە قەناعەتبەخش نییە. پێویست بە پرەنسیپێکی دیکە هەیە. بەڵام چ پرەنسیپێک؟ دەڵێت: "من چۆن بتوانم خوایەک درک بکەم، کە زۆر لە ئاستی درککردنی من باڵاترە."

بەم جۆرە دەبینین ئەم کەسە بێباوەڕە، نکۆڵی لە بوونی خوا ناکات، بەڵکو نکۆڵی لە ئەگەر و توانای درککردنی خوا دەکات. جا ئەم نکۆڵیکردنە پڕ جۆش و جیددییەی ئیڤان، ناکاتە بێباوەڕی بە خودا. ئەو قسەو جنێوانە، خۆی لە خۆیدا نیشانە و بەڵگەی باوەڕبوون بە خوایە. نکوڵییەکەی ئیڤان دژی خوای کڵێسەیە، دژی خوای فەرمییە، دژی خوای ئیداری و خانەوادەییە، دژی خوا دەستکردەکەی موفەتیشباشیە. ئیڤان ئەوەی پێ قبووڵ ناکرێت کە خوایەکی بەسەردا بسەپێنرێ، خوایەک کە بەگوێرەی لۆژیک و پێوەرە مرۆڤییەکان، بێتە سەلماندن، خوایەک کە بە هۆی مرۆڤەوە هێنرابێتە ئاراوە. دەڵێت ئەو جۆرە خوایە، بۆ ڕۆحی مرۆڤ قابیلی قبووڵ نییە. "خوا هیچ شتێکی ئەمدونیایی تێدا نییە." ناشێت جگە لە لەگەزێک، مەتەڵێک، چاوەڕوانی و پێشبینییەک، یان هیوا و ئومێدێک هیچی دیکە بێت. کەچی کڵێسە بە ڕوونکردنەوە و ڕاڤە و شرۆڤە سادە و ساکارەکانی خۆی، ئەم ئومێد و لەگەزە دەشێوێنێ، دەیسڕێتەوە. بەڵام کاتێک کە ئیڤان بەم شێوەیە دەگاتە بەر ئاستانەی ئیمان و باوەڕی ڕاستەقینە، لەناکاودا پاشەکشە دەکات و بۆی دەردەکەوێت کە بیرۆکەی خوا، بە شێوەیەکی خۆڕسک لە زەین و ڕۆحی سادەی مرۆڤەوە چەکەرە دەکات. ئایا خوا مرۆڤی دروست کردووە، یان مرۆڤ خودای دروست کردووە؟ ئیڤان حەز ناکات بە ڕوونی وەڵامی ئەم پرسیارە بزانێت. ئیڤان لە بەرانبەر خەڵکی خەتاکار و نامراد و ناکامدا، لە بەرانبەر ئەم خوایەدا کە نایەوێ دروستبوونی خۆی بۆ خەڵکی ڕوون بکاتەوە، "کارتی چوونەژوورەوەکەی خۆی ڕەت دەکاتەوە". دەڵێت: "من ئەمەم پێ قبووڵ نییە. نامەوێ قبووڵی بکەم." بە هەمان شێوەی موفەتیشباشییە ئەفسانەییەکەی، لەپێناوی مرۆڤدۆستیدا، دەستبەرداری خوا دەبێت و چاوپۆشیی لێ دەکات.

ڕاستە ئیڤان خوا ڕەفز دەکاتەوە، بەڵام ئەم کارەی بە پەرستنی شەیتان دەشکێتەوە. ئیدی ئیڤان کارامازۆڤ خودی شەیتانە، ئیدی بەدەم حاڵەتێکی وڕێنەگۆییەوە، وەک ئەوەیە شەیتان ببینێ و ئەم شەیتانە خودی ئیڤانە، چونکە شەیتانیش وەک ئەو خوا دەناسێت و وێڕای ئەوەش نکۆڵیی لێ دەکات.

شەیتان بە ئیڤان دەڵێت: "کاتێک کە وشەی خوایی (عیسا) لە سەر خاچەکە دوا هەناسەی دا، من لەوێ بووم. لە کاتێکدا ڕۆحی دزە باشەکەی لە هەمێز

گرتبوو و بەرەو ئاسمان دەڕۆیی، من لەوێ بووم (دزە باشەکە: لەگەڵ عیسادا دوو دزیش لەسێدارە دران. یەکێکیان بەر لە مردنەکەی ئیمانی بە مەسیح هێنا. ئەمەیان بە دزە باشەکە ناسراوە). لەو کاتەدا نەمدەویست بەگەڵ کۆرسی سروودخوانەکان بکەوم و لەگەڵ واندا ئاوازی فەتح و سەرکەوتن و شادی بخوێنم. بە حوکمی ئەو ئەرکانەی کە لە ئەستۆمدا بوون، ناچار بووم چاوپۆشی لەم کارە دڵگیرە بکەم. ناچار بووم لە قاڵبە نەنگین و پڕ شەرمەزارییەکەی خومدا بمێنمەوە."

ئیڤان سەرئەنجام لە سایەی بوونی شەیتانەوە، فاکتەر و ئەنگێزە و هۆکارە خوانەناسییەکانی خۆی کەشف دەکات. ئەویش بە هۆی بەراوردکردنی خۆی لەگەڵ خوادا، خۆی بە گەورەتر لە خوا دەزانێت، خۆی لە جێی خوا دادەنێت. بەم جۆرە برا گەورەکەی برایانی کارامازۆڤ، ئەو باوەڕە ڕەت دەکاتەوە کە گوشار دەخاتە سەر ویژدانی. ئیدی لێرەوە، تێمەی مرۆڤی باڵا، سوپەرمان، کە بابەتی دڵخوازی دۆستۆیڤسکییە، دێتە ئاراوە: "ڕۆح و زەینی مرۆ گەورە دەبێت، تا ئاستی غروور و خۆپەسەندیی ئەهریمەنانە بەرز دەبێتەوە، ئیدی ئەو سەردەم و زەمانە دەبێت بە زەمان و سەردەمی بانگەوازی مرۆڤخوایی." وێڕای ئەمەش، ئیڤان لە هەڕەت و هەڕەمەی بێخوایی خۆیدا ئاسوودە و دڵنیا نییە. کاتێک کە شەیتان خۆی پیشان دەدات، ئیڤان کوپێک چای بەسەردا دەڕێژێ و "وەک ژنێک" دەری دەکات و تڕۆی دەکات. ئیڤان لەڕاستیدا خۆی دەردەکات، ئەمەش لەبەر ئەمەیە کە مرۆڤ زەحمەتە نکۆڵیی شتێک بکات، کە بوونی لە ویژدانی خۆیدا بە پێویست بزانێت. بلیژ پاسکال (١٦٢٣-١٦٦٢)، زانا، فەیلەسووف و نووسەرێکی فەڕەنسییە، زۆر نووسینی لە وارێن ماتماتیک و فیزیا و فەلسەفە و دیانەتدا هەیە، دەڵێت: "هەندێ دەڵێن چاو بەرەو خوا هەڵێنن، ئەوە ببینن کە لەو دەچن، خولڤاندووتانی تا بیپەرستن. ئێوەش دەتوانن خۆتان وەک ئەو لێ بکەن. ئەقڵ لەگەڵ ئەودا هاوتاتان دەکاتەوە، ئەگەر دوای ئەقڵ بکەون." پاسکال بە خۆی دەپرسێت: "مرۆڤ دەبێت بە چی؟ لەگەڵ خوادا یەکسان دەبێت، یان لەگەڵ ئاژەڵاندا؟"

بابا زوسیم بەدەم ڕەوتی گشتی ڕۆمانەکەوە دەڵێت: "خەڵکانێک لە دۆزەخدا هەن، سەرباری ئەوەی هەموو حەقیقەتێکیان زانیوە، لە دونیادا زۆر بە غروور و لەخۆباییبوونەوە ژیاون." ئیڤان یەکێکە لەو کەسانەی کە بە ویست و حەزی خۆ بەرەو دۆزەخ دەڕوات. ئیڤان گرێ و نەخۆشیی خوای هەیە. ئایا بەو نەخۆشییەوە دەمرێت؟ ئەلیوشا، بە چاوی بەزەیی و ترس و نیگەرانییەوە، سەیری براکەی دەکات. سەرئەنجام بە کاوەخۆ، بەوپەڕی هێمنی لێوەکانی ماچ دەکات، وەک چۆن حەزرەتی مەسیح، ئەمەی لەگەڵ موفەتیشباشیدا کردبوو. ئەمە تاکە وەڵامێکە کە بابایەکی مەسیحی دەتوانێ بە کەسێکی خوانەناس و بێباوەڕی بداتەوە، چونکە تەنیا بە خۆشەویستی، دەکرێت ڕووبەڕووی لۆژیک ببیتەوە. ئیمان شتێک نییە بە لۆژیک، یان بە ئامۆژگاری و ئەم بێتە سەپاندن و قبووڵاندن. گەمژە، بە هیپۆلیتی دەگوت: "بە بەردەمماندا تێپەڕن و ئەم شادییەمان پێ ڕەوا ببینن و گەردنمان ئازاد بکەن."

بە نۆڕین و باوەڕی ئەلیوشا، ئەنجام خوا سەردەکەوێت. ئیڤان یان جارێکی دی لەنێو نووری حەقیقەتدا دەژێتەوە، یان لەژێر باری کوفر و تاریکیدا، دەمرێت و لێ دەبێتەوە.

ئیدی ئەلیوشا، دوعا و نزا بۆ براکەی دەکات، چونکە لەم دونیایەدا جگە لە نزا و پاڕانەوە، هیچ ڕێگەیەکی دی بۆ ڕزگاری ئەو نییە.

ئەم ڕۆمانە گەورەیە (برایانی کارامازۆڤ)، نەک کورتە و پوختەی هەموو بیرەکانی دۆستۆیڤسکییە، بەڵکو میتۆد و بەرنامەی ڕێبازی بیر و هزرینی ئەویشە. لە هیچ شوێن و بەرهەمێکی دیکەدا ئەم جۆلانێیەی نووسەر لەنێوان خەیاڵ و واقعدا، بەم ڕوونییەی کە لەم ڕۆمانەدا ڕەنگی داوەتەوە، بەدی ناکرێت. بەڵام نووسەر کەمتر بایەخی بە تەرزی دەربڕین و ڕازاندنەوەی داڕشتن داوە. ئەدی دەربارەی قارەمانانی چیرۆکەکە؟ لە شوێنێکی ڕۆمانەکەدا باسی ئەوە کراوە کە کارامازۆڤی پیر "ژێرچاوە چکۆلەکانی ئاوسابوون، جۆرە بەدخواییەکیان بە سیمای دەبەخشی، قورتم و ژێرگەردنی هێندە ئەستوور بوو، حاڵەتێکی شەهوەتپەرستانەی قێزەونی دەدایە". بەڵام ئەلیوشا "باڵایەکی بەرز، قژێکی زەرد، دەموچاوێکی جوان و کەمێ درێژی هەبوو. کوڵمەکانی ئاڵ و گەش، چاوەکانی قاوەییەکی درەخشان و گەش بوون. مەندی و ئارامییەکی

زۆر بە سیمایەوە دیار بوو." ئەمە هەموو دیکۆری ڕۆمانەکەیە، بەڵام ئەم دیمەن و وێنانە کە بە کورتی و بەلەز وێنە گیراون، دوای خوێندنەوەی دە لاپەڕەی ڕۆمانەکە، لەبیر دەچنەوە. نووسەر، سیما و ڕوخساری کارەکتەرەکان، فیدای فیکریان دەکات. ئیدی جۆشوخرۆش و هەڵچوونوداچوون و خولیا و کەڵکەڵەی قارەمانەکان، بە جۆرێ زاڵ دەبن، کە سیما و ڕوخسار و باری بەدەنییان لەبیر دەچنەوە. ئێمە لەم ڕۆمانەدا، تەنیا ململانێ، کێشماکێشی فکران دەبینین. لەم ڕۆمانەدا، لە دونیایەکدا دەژین کە خەڵکەکەی نە دەخۆن، نە دەخۆنەوە، نە دەخەون. دونیایەک، کە بوویەر و ڕووداوە زۆر و زەبەندەکانی، لە ماوەی چەند سەعاتێکدا ڕوو دەدەن و بەسەر یەکدا کەڵەکە دەبن. جیهانێک کە خولیا و کەڵکەڵە و پێشبینییە ترسناکەکان، ئەقڵ و دڵی مرۆڤان فەتح دەکەن، شەو و ڕۆژ لەو دونیایەدا تێکەڵ دەبن. خەڵکی لەم جیهانەدا، بۆیە قسە دەکەن، تا پێش هەر کەسێکی دی قەناعەت بە خۆیان بکەن. ئاژاوە و بێسەروبەری لە هەموو شوێنێک فەرمانڕەوایە، کەس بە کەس نییە. نیگەرانی و دوودڵی هەموو شوێنێکی گرتووەتەوە. ئەوەی مایەی عەزابی ئەم قارەمان و خەڵکانەیە، نەخۆشی یان ترس لە سبەینێ و ئایندە نییە، بەڵکو خوایە. ئەم بوونەوەرانە بە هۆی تەبیعەتی خۆڕسک و داهێنەرانەی خۆیانەوە، لە سەرئێشە و کێشە چکۆلە ڕۆژانەکان خەلەسیون، دەربەست ڕووبەڕووی ڕازە سەیرەکەی بوون بوونەتەوە. بۆیە ژیانی چالاکی وان، پەیوەندی و تەماس لەگەڵ ژیانی خامۆشی دەروونی ئێمەدا پەیدا دەکات. ئیدی ئەم بوونەوەرانە خودی ئێمەین، کە لەناووەوە خراوینەتە بەر وردبینی لێکۆڵینەوە، ئیدی لە ئەنجامی ئەم "جۆرە بینینە"وەیە کە ئەوەی زۆر لە نووسەرەوە نزیکە ناخ و شپرزەیی ناخودئاگایی قارەمانەکانە و ئەوەی زۆر لەو دوور دەکەوێتەوە، ڕواڵەت و نمای دەرەوەی ئەم قارەمانانەیە، گۆشت و جەستە و جلوبەرگەکانیانە. دیوی دەرەوەیان بە زۆری تەماوی و شێواو و خەونئاسایە. کامێراکە لەسەر دیوی ناوەوەمان ڕێک خراوە و جیهانی دەرەوەمان وەک خەونێک کۆنگ و ناڕوونە. کاتێک جامی وێنەکەمان پێ پیشان دەدەن، وەک ئەوەی تەماشای وێنەیەکی ئەشیعەیی بکەین، بە ئاستەم خۆ دەناسینەوە.

ئەم وێنەیە، یان ئەم جۆرە نۆڕینە بۆ پیاوە ژێرزەمینییەکە یان بۆ ناخی مرۆڤ، تەنیا لە ڕێگەی خۆشەویستیی بەجۆشی نووسەرەوە بۆ قارەمانەکانی خۆی دێتە دەربڕین و شرۆڤە. لە تۆ وایە نووسەر بەدەم قەیرانێکی دەروونی یان نۆرەفێییەکەوە، ڕێی کەوتووەتە دونیایەکی دیکە و لەوێوە وێنەی حاڵەتی ئێمەی گرتووە. لەپڕێکدا و ڕاستەوخۆ خۆی بە دونیای تاریکستانی بێ لۆژیکی دەروونی ئێمەدا دەکات. چاوەکانی زوو بەو تاریکستانە ڕادێن و هەرچییەک لەو دونیایەدا هەبێت، دەیبینێ، تێیدەگات، دروست وەک چۆن دەتوانرێ ژیانێکی تەواو لەمیانەی چەند چرکەیەکدا لەم دونیای خەودا ببینی، کاری ئەم نووسەرەش جۆرە لایەنێکی دەروونیی هەیە. واتە دەتوانێت زۆر شیکردنەوەی ورد دەربارەی هیوا و ئاوات و خەم و خولیا و شپرزەیی و پەشێوییەکانی دەروونی ئێمە لەبەر پرتە و و تیشکی ڕووناکییەکدا، لە پێش چاوی خۆی بەرجەستە بکات. واتە وەک نقومونێک خۆی بە ژێر ئاوێکدا دەکات، کاتێک کە بە دەستکەوتێکی فیکریی زۆرەوە دووبارە دێتەوە سەرێ و دەیەوێ ئەو ڕووداو و سەربووردە و چیرۆکەی کە لە دەرێی شوێنکات و بەدەر لە پرەنسیپی عیلییەت و ناکۆکی، لە هزر و زەینی خۆیدا پەروەردەی کردووە و ڕێکی خستووە، بگێڕێتەوە و پیشان بدات، ناچارە بۆ خوێنەرەکانی خۆی، کە وەک ئەو شارەزای ئەو ژیان و دونیای دووەمە نین، بە ڕوونی و ڕەوانی، بە شێوەیەک کە قابیلی تێگەیشتن بێ، درامای ئەو ژیانی دووەمە بخاتە ڕوو و بەرجەستە بکات. دەبێ کارێک بکات کە ویژدانی نائاگا لەگەڵ ویژدانی خۆدئاگای خەڵکیدا تێک بکاتەوە، واتە ئەوەی لە لاشعوورەوە هەڵیدەهێنجێ، لە ڕووی شعوورییەوە، بێتە قبووڵکردن و پەسەند بێ، یانی واقعەتێکی هونەریی ئەوتۆ بە لاشعوور بدات، لە باری شعوورییەوە پەسەند بێ. بە کورتی لاشعوور بگۆڕێت بۆ شعوور. مەبەست ئەوەیە کە خەڵکی لە حەقیقەتی پەنهانی دەروون و ناخی خۆیان ئاگەدار بن و بایەخی پێ بدەن.

دۆستۆیڤسکی لە کاتێکدا لە نێوان خەونە کەسییەکانی خۆی و واقعی ژیاندا گیرۆدەیە، هەوڵ دەدات دەستکەوتە فیکرییە بزۆز و سەرنجە وردەکانی خۆی، لە چوارچێوە و قاڵبێکی پتەوی لۆژیکیی قەناعەتبەخشدا، بخاتە ڕوو. ئەو ڕووداوە خەیاڵییانەی کە لە واقعەوە دوورن و ئەگەری ڕووداویان لە

واقعدا یان نییە یان ئێجگار کەمە، لە ڕۆمانەکانی ئەودا زۆرن. ئەو ڕووداوە زۆرانەی کە ڕۆمانی برایانی کارامازۆڤیان لێ پێک هاتووە، هەر هەمووی سخ و چڕ کراونەتەوە و لە ماوەی چەند ڕۆژێکدا ڕوو دەدەن. قارەمانانی ڕۆمانەکە، ڕووداوی دوورودرێژی دە لاپەڕەیی دەگێڕنەوە و بە "شێوازی ڕووسی" گفتوگۆ و گەنگەشە دەربارەی خودا دەکەن. سەمردیاسۆڤ، کە خزمەتکاری ماڵەکەیە، وەڵامی ناسک و دڵگیری دەداتەوە. دیمیتری زبر و کێوی هاوار دەکات و دەڵێت: "نا! مرۆڤ ئێجگار فراوانە، لەوە فراوانترە کە تەسەور دەکرێت، بۆیە دەبوایە چڕی بکەمەوە." قارەمانەکان وەک باوە، جۆرە زانیارییەکی پەیامبەرانەیان هەیە، بەهرەی پێشبینییان لەلایە. زوسیم بە ئەلیوشا دەڵێت کە دیمیتری دەبێ چاوەڕوانی چارەنووسێکی تراژیدی بێت. ئەلیوشا کاتێک کە دوعاخوازی لە بابی دەکات، شانی ماچ دەکات، چونکە پێشبینیی ڕووداوێکی گەورە دەکات، هەستێکی پێشوەختەی لایە. ئیڤان بۆ چیرماچینی دەڕوات، چونکە هەست بە ڕوودانی تاوانێک دەکات، کە پێشوەختە زەمینەی بۆ فەراهەم و ساز دەکرێت.

لەم ڕۆمانەدا، خەون، وڕێنە، خەیاڵات و تاوان، ئێجگار زۆر و زاڵە، دراوی هەرە باو و بەڕەواجە. نووسەر بۆ ئەوەی پاکانە بۆ ڕەفتاری قارەمانەکانی بکات، زۆر بە وردی پەنا بۆ مەسەلە بۆماوەییەکان یان نەخۆشی دەبات. دەڵێت: "بەڵام نا، ئەوانە بوونەوەرانی ئاسایی وەک من و تۆ نین، ئەمانە بەلانسیان تێک چووە." هەڵبەت نووسەر، خوێنەر سەبارەت بە ناسنامەی ئەو قارەمانانەی کە دروستی کردوون، فریو دەدات. جا بۆ ئەوەی وێنەیەکی ڕاستەقینەی قەناعەتبەخش بە قارەمانە خەیاڵییەکانی خۆی بدات، زۆر وردەکاریی مادی بەکار دەبات. بۆ نموونە، کوشتنەکەی کارامازۆڤی پیرەمێرد، بە نەفەس و وردی بابایەکی پسپۆڕ و شارەزای بواری تاوان، هاتووەتە گێڕانەوە و باسکردن. پرس و جۆ، لێکۆڵینەوە، مورافەعە و داکۆکییەکان لە لایەن کەسێکەوە ڕێک خراون، کە شارەزایی تەواوی لە کاری دادگایانی تاواندا هەیە و زاراوەکانی ئەو بوارە بە دروستی بەکار دەبات. دۆستۆیڤسکی دەڵێت: "باوەڕ ناکەم لە گێڕانەوەی وردەکارییەکانی چیرۆکەکەمدا، دووچاری

هەڵەی هونەری بووبم. من لە سەرەتاوە، بۆ وەدەستهێنانی شارەزایی لەو بوارەدا، چوومە لای دوو قازیی دادگای سان پترسبۆرگ."

دۆستۆیڤسکی وەک چۆن نەیویستووە لەنێوان شۆڕش و تزارسیمدا یەکێکیان هەڵبژێرێت، بەو ئاوایەش نایەوێ لەنێوان خەیاڵ و واقعدا یەکێکیان هەڵبژێرێت، یەکێکیان بکات بە ماڵ بەسەر خۆیەوە. ئەو بەلەمی خۆی لەم کەنارەوە بۆ ئەو کەنار دەڕانی. خەڵکی هەردوو بەر و هەردوو کەنارەکەیە. هاودژان ئاشت دەکاتەوە. هەڵبەت ئەم هونەرە ئاوێتەیە، کە مونتاجێکی هونەرییانەی جۆرەها بەشی جۆراوجۆرە، چل دانە ساڵی دەویست تا خەڵکی پەی بە بایەخی بەرن و قبوولی بکەن. چ قەیدییە؟ گرنگ ئەوەیە دۆستۆیڤسکی بە ڕۆمانی برایانی کارامازۆڤ گرەوی خۆی بردەوە.

بەشی پێنجەم

ئاهەنگی ڕێزلێنانی پوشکین

دەرچوون و بڵاوبوونەوەی ڕۆمانی برایانی کارامازۆڤ، شۆرەت و نێوبانگی دۆستۆیڤسکیی گەیاندە لوتکە. ئیدی لەلای خەڵکی دەگاتە ئاستی تۆرگینیڤ و تۆڵستۆی و بگرە لە تۆرگینیڤ و تۆڵستۆی پتر ڕوویان تێدەکرد و خۆشیان دەویست و ستایشیان دەکرد.

لە گەنجێتیدا هیچ خێر و خۆشییەکی لە خۆ نەبینی، یان زیندان و تاراوگە بوو، یان نەخۆشی، یان قومار، قەرز، دەستکورتی و نەبوونی یان نووسین بەگوێرەی ڕاستە و پڕگالی بڵاوکراوە و ڕۆژنامەکان بوو. ئێستا هەموو ئەم ئەزموونەنای تێپەڕاندبوو، وەک ئەوە وا بوو، لە دۆڵێکی پڕ قوڕاو و سییانەوە هاتبێت و لەناکاودا شەکەت و ماندوو، سەرتاپا خوێن، گەیبێتە دەشتێکی هەموار و ڕزگاری بووبێ، بەڵام تەواو پیر ببوو، ئەم ئارامییە لەناکاوە، بەڕاستی نزیکبوونەوەی مەرگی ئەوی ڕادەگەیاند. نزیکەی حەوت دانە ساڵ بوو، بەدەست نەخۆشیی ئاوسانی سیپەلاکەکانی و هەوی بۆریی هەناسەوە دەیناڵاند، کە لە خەستەخانەکانی شاری ئیمسدا، نەیانتوانیبوو چارەسەری بکەن. لە سەرەتاوە نەخۆشییەکەی بەهەند وەرناگرێت و بە نەخۆشییەکی سووکی دەزانێ، بەڵام وردەوردە نیگەرانی دەکات و لە نامەکانیدا بە شێوازێکی توند و تووڕە باسی دەکات: "بەشێک لە سیپەلاکم لە جێی خۆی خزیوە. دڵیشم ئاسایی نییە. هەموو ئەمانە بە هۆی ئاوسانی سییەکانمەوەیە."

"من هەمیشە بیر لە ئایندە دەکەمەوە، بیر لەوە دەکەمەوە چۆن موڵکێک بکڕم. باوەڕ دەکەی ئەوە بووە بە خەم و خولیام؟ نیگەرانی ئایندەی منداڵەکانمم."

"هەموو خەڵکی بە دەوڵەمەندمان دەزانن، بەڵام باوەڕ بکە هیچمان نییە."

دۆستۆیڤسکی لەم کارە گەورەیەدا هەر ئەوەندەی دەست کەوتبوو کە قەرزی ژمارەیەکی زۆر لە خاوەنقەرزان بداتەوە و سەربەسەر دەربچێت. پارەی پێویست بوو، پارەیەکی زووبەزوو. ئیدی هاوسەرەکەی خێرا، کتێبفرۆشییەکی کردەوە، ئەم دوکانە لە سەرەتاوە خێر و دەستکەوتی باش بوو، بەڵام فیۆدۆر بیری لەوە دەکردەوە کە درێژە بە بڵاوکراوەکەی خۆی، ڕۆژانەیادداشتەکانی نووسەرێک بدات و لە تازە دەری بکاتەوە. هەروەها لە خەیاڵی ئەوەدا بوو بەشی دووەمی ڕۆمانی برایانی کارامازۆڤ، کە چیرۆکی ئەلیوشا و ڕەمز و نموونەی کەسێتیی ڕووسیای تازە بوو، بنووسێت.

ئەلیوشا، کە ڕووسییەکی گەنجە، لەگەڵ دیمیتریدا کە ڕووسییەکی پیرە، ناکۆکە، بەینی لەگەڵ ئیڤاندا، کە مایلە بەلای ئەورووپاییبووندا، خۆش نییە.

ئەم ڕووسە گەنجە، بەگوێرەی ڕێنمایی و ئامۆژگارییەکانی زوسیمی پارسا، ئەمنییەت و سەلامەتیی خۆی لەم دونیایەدا دابین دەکات و لەنێو خەڵکیدا بانگەوازی ڕزگاری دەدات.

دۆستۆیڤسکی لە گەنگەشە و گفتوگۆ و مشتومڕێکی گەرمدا لەگەڵ کۆنت ملیکور دو ڤوگەدا ڕایدەگەیەنێت، کە میللەتی ڕووس لە هەمان کاتدا هەم بلیمەتی هەر گەلێکی دیکە و هەم بلیمەتی تایبەتی خۆی هەیە (کۆنت ملیکور دو ڤوگە، مەبەستی نووسینی ڕۆمانێکی ڕووسییە بە شێواز و ستایلی کاندیدەکەی ڤۆڵتێر). بۆیە میللەتی ڕووس دەتوانێ لە هەموو میللەتان بگات، بێ ئەوەی هیچ میللەتێکی دی بتوانێت درکی بکات و لێی تێبگات.

دیارە ئەم غروور و کبریا نەتەوەییەی دۆستۆیڤسکی، لە لایەن دەسەڵاتداران و کاربەدەستانی باڵای وڵاتەوە زۆر جێگەی پەسەند و ڕەزامەندی بوو. دوای ماوەیەکی کەم، لەسەر داوای دۆستۆیڤسکی، وەزیری ناوخۆ، ئەو چاودێرییە نهێنییەی کە لەوەتای دۆستۆیڤسکی ئازاد ببوو و لە تاراوگە گەڕابووەوە خرابووە سەری، لا دەبات.

دۆستۆیڤسکی لە بەرواری ١٨٧٧/١/٢٤دا، لە دەفتەری یادداشتەکانی خۆیدا ئەمانە تۆمار دەکات: "١- نووسینی کاندیدی ڕووس. ٢- نووسینی بیرەوەرییەکانم. ٣- نووسینی کتێبێک دەربارەی مەسیح. ٤- نووسینی

قەسیدەیەک بۆ سوروکوڤین. سەرنج: ئەنجامدانی ئەم کارانە بەلای کەمەوە دە ساڵی دەوێت و من ئێستا تەمەنم پەنجاوشەش ساڵە."

لە مانگی ئایاری ساڵی ١٨٨٠دا، کۆمەڵەی هاورێیانی ئەدەبیاتی ڕووسی دەعوەتنامەیەک بۆ دۆستۆیڤسکی دەنێرێت و تکای لێ دەکات، کە بە گوتارێک بەشداری لە ئاهەنگی پەردەلەسەرلادانی پەیکەرێکی پوشکین بکات. ئاهەنگ و ڕێوڕەسمەکە لە مۆسکۆ بەرپا دەکرێت. بە نۆڕین و دیدی دۆستۆیڤسکی، پوشکین و گۆگۆڵ، مامۆستای هەموو سەردەمەکان بوون و بە دوو مامۆستای بێ چەندوچوونی خۆیی دەزانین. ئایا هەر هیرمانی کارەکتەری ڕۆمانی بی بی پیکی پوشکین نەبوو، کە ئیلهامی ڕاسکۆلنیکۆڤی بەم بەخشیبوو؟ ئایا هەر شەیتانی پوشکین نەبوو کە بیرۆکەی گشتی و ناونیشانی ڕۆمانی شەیتانەکانی بە دۆستۆیڤسکی بەخشیبوو؟ ئایا هەر مەنەلۆگەکانی سوارچاکە پیسکەکەی پوشکین نەبوو، کە ببوو بە ئیلهامبەخشی دالگۆرۆکی قارەمانی ڕۆمانی هەرزەکار، کە بەو ڕادەیە ئاشقی پارە و دەسەڵاتی بێپایان بێت؟

دۆستۆیڤسکی، جۆرە خۆشەویستی و سۆزێکی بەغیلیئامێزی بەرانبەر بە پوشکین هەبوو. دەترسا گوتارخوێنەکان هەقی خۆی نەدەنێ، غەربگەراکان، وەک نموونەیەکی گەش و گەورەی ئەورووپایی باس و ستایشیان دەکرد. سلاڤدۆستەکان هەرچەندە حەزیان دەکرد وەک ڕووسییەکی مەزن لەقەڵەمی بدەن، بەڵام زاتیان نەدەکرد بەو ڕادەیە بچووکی بکەنەوە، لە قاڵبی ڕووسیای بدەن. هەموو چاوەڕوانی ئەوە بوون کەسێک بێت و ئەم دوو گرووپە لێکدی نزیک بکاتەوە و پێکیان بێنێ. دۆستۆیڤسکی وای هەست دەکرد کە ئەو بۆ ئەو ئەرک و بۆ ئەو وشەیە بانگهێشت کراوە.

بەڵام هاوسەرەکەی لەم سەفەرەی مێردەکەی لە ستارایاڕووساوە بۆ مۆسکۆ نیگەران بوو. فیۆدۆر، زۆر شەکەت و ماندوو بوو، سییەکانی نەخۆش بوو. بە گوتەی پزیشکان نەخۆشیەکەی زیادی کردبوو و هەڕەشەی لە ژیانی دەکرد.

ئانا گریگۆریڤنا، لەم بارەیەوە دەڵێت: "سنیتکینی پسمامم بۆی گێڕامەوە و گوتی موولوولەکانی ئەوەندە لاواز و سست بوون، کە لەگینە بە هۆی هەر

جووڵەیەکی بەدەنییەوە، بپچڕێن." دۆستۆیڤسکی زۆری حەز دەکرد ژنەکەی لەگەڵیدا بۆ مۆسکۆ بڕوات، بەڵام خەرجیی سەفەرەکە و مانەوەیان لە مۆسکۆ، لە توانای دارایی ئەواندا نەبوو. ئیدی لەبەر بێپارەیی ئانا لەگەڵ مێردەکەیدا ناڕوات، بەو مەرجەی فیۆدۆر، ڕۆژانە لە حاڵی تەندروستیی خۆی ئاگەداری بکاتەوە و نامەی بۆ بنووسێت.

دۆستۆیڤسکی هەر کە گەییە مۆسکۆ، زۆر بە گەرمی لە لایەن گرووپی سلاڤدۆستانەوە، پێشوازیی کرا. ئاهەنگێکی گەورەیان بۆ گێڕا. ناوەندە ڕۆشنبیری و فیکریەیکان، بە پەرۆشەوە چاوەڕوانی هاتنی ڕۆژی ٥/٢٦ بوون، کە ڕێکەوتی ڕۆژی لەدایکبوونی پوشکین بوو و بەگوێرەی بڕیاری نووسەران، دەبوایە ئاهەنگ و کۆڕەکە لەو ڕۆژەدا بگێڕدرێت. بەڵام شابانۆ بە چەند ڕۆژێک پێش ئەو مەوعیدە کۆچی دوایی کرد، ئیدی بۆ ماوەی دوو هەفتە، ماتەمی گشتی بە فەرمی ڕاگەیەنرا. دۆستۆیڤسکی کە دڵی لای کارەکانی و ماڵ و منداڵەکانی بوو، حەزی دەکرد بۆ ستارایاڕووسیا بگەڕێتەوە. لە سەرەتادا ویستی لە پایتەخت وەدەر بکەوێ، بەڵام دۆستەکانی پێیان گوت ئەمە کارێکی نەنگینە و بە پاشەکشە و پاشگەزبوونەوە لەقەڵەم دەدرێت. ئیدی نامەیەک بۆ هاوسەرەکەی دەنووسێت: "دەڵێن ئەوەندەم شەهامەت و جورئەت نەبوو کە چەند ڕۆژێک کارەکانی خۆی لەبەر خاتری بۆنەیەکی وەها گەورە بەجێ بێڵێ و فەرامۆش بکات." ئیدی مانەوەی لە مۆسکۆ بۆیە زەرووری بوو، چونکە دەرفەت و دەلیڤەیەکی باش بوو بۆ ئەوەی بەرگری لە بۆچوونی ڕووسیایی–ئەورووپایی خۆی بکات، کە سی دانە ساڵ بوو لەپێناویدا دەخەبتی. لەو بارەیەوە دەنووسێت: "گرووپی ڕەقیب (تۆرگینیڤ، کۆڤالۆڤسکی و تەقریبەن هەموو زانستگە)، لێبڕاوانە گەرەکیانە بە نکۆڵیکردنی پرەنسیپی نەتەوەپەروەری، بایەخ و پایەی پوشکین وەک نموونەیەکی نەتەوەپەروەری ڕووس، بێننە خوارەوە و ئێمە لە هەنبەر ئەواندا جگە لە ئاکساکۆڤ کەسی دیکەمان نییە. بەڵام ئیڤان ئاکساکۆڤ پیرە و مۆسکۆ بەشی خۆی لەو پیرانەی تێدایە و بگرە لێشیان وەڕز بووە. بەڵام سەبارەت بە من، هێشتا مۆسکۆ گوێی لە قسەی من نەبووە، منی نەبینیوە، حاڵی حازر هەموو چاویان لە منە."

ئیدی لەبەر ئەو هۆیانە لە مۆسکۆ دەمێنێتەوە. بەڵام ئایا پارەی هۆتێلی پێیە؟ لێ هاوڕێکانی دڵنیای دەکەن، کە شارەوانی هەموو مەسرەفێکی مانەوەی لە مۆسکۆدا، دەکێشێت. دۆستۆیڤسکی زۆر ماندوو و بێزارە. دەنووسێت: "من تا ئێستا دوو جار لە قاوەکەم ناڕازی بووم و گێڕاومەتەوە تا بۆمی خەست بکەنەوە! دەبێ بە ڕێستۆرانەکە بڵێن، پێویستە جۆری جیاوازی قاوەیان هەبێ و هەر جۆرەیان بە نرخی خۆی حیساب بکەن."

بەگوێرەی دوا هەواڵی سان پترسبۆرگ، کردنەوەی ئاهەنگەکە بۆ سەرەتاکانی مانگی حوزەیران دوادەخرێت. ئیدی نوێنەرەکان، بەدەم چاوەڕوانیی هاتنی هەیڤی حوزەیرانەوە، ئەمە بە دەرفەت دەزانن و دەکەونە سەردان و دیدەنیی دۆستانەی یەکدی و دەعوەت و دەعوەتکاری و دیالۆگ و بیروڕاگۆڕینەوە و چۆنیەتیی بەڕێوەچوونی ئاهەنگەکە. دۆستۆیڤسکی بۆ هەموو ئەو کۆڕ و مەجلیسانە دەعوەت دەکرێت و بە ڕێز و حورمەتەوە پێشوازی دەکرێت. خۆیشی سەری لەم پێشوازییە گەرموگوڕانە دەسووڕمێ. لەم بارەیەوە دەنووسێت: "زۆریان لەبارەی گەورەیی منەوە گوت، جارێ وەک هونەرمەند، جارێ وەک هزرڤانێکی جیهانی، جارێ وەک ڕۆژنامەنووس، جارێ وەک ڕووسێکی بێغەلوغەش."

زۆر ساکارانە، ستایشی ئەو شوێنانە دەکات کە بۆی دەعوەت دەکرا، باسی زۆری و هەمەجۆریی ئەو خواردنانە دەکات کە بۆی داوا دەکرا و دەهێنرا. لەو بارەیەوە دەنووسێت: "بەڕاستی شامێکی ئێجگار فاخیر بوو. ئەم زیافەتە لە هۆڵێکی تایبەتیدا پێشکەش کرا. (بێگومان مەسرەفێکی زۆری تێچووە) دەعوەت و زیافەتێکی ئێجگار بەئەتەکێت بوو، دوای نانخواردن، بەدەم قاوە و خواردنەوەوە، دووسەد جگەرەی ئێجگار نایاب و گرانقیمەتیشیان هێنا و دابەشیان کرد. بەڵێ لێرەدا وەزعەکە جیاوازە، ئەوە نییە کە لە سان پتروسبۆرگدا هەیە. دە گوتار بە بۆنەی پێشوازیی منەوە، خوێنراوەتەوە، کە هەندێیان زۆر درێژ بوو." ئیدی تا کاتی دەستپێکردنی ئاهەنگەکە نزیکتر دەبووەوە، چالاکی و جۆشوخرۆشی گرووپە ئەدەبییەکان زیاتر دەبوو. ڕۆژ دوای ڕۆژ هەڤڕکی و ڕکابەریی نێوان هەوادارانی سلاڤییەت و هەوادارانی ڕۆژئاوایی، ئاشکراتر دەبوو. کاتکۆڤ، سەرۆکی

بزووتنەوەی ڕاسترەوی، بە هۆی ئەوەوە کە لە ڕۆژنامەکەی خۆیدا، هەواڵی مۆسکۆ، هەواڵی ئاهەنگەکەی بڵاو نەکردبووەوە، بۆ ڕێوڕەسم و ئاهەنگەکە دەعوەت ناکرێت. ئیدی لایەنگرانی تۆرگینیڤ، بە نیازی پروپاگەندە بۆ سەرۆکەکەی خۆیان، دەعوەتنامە بۆ خەڵکانێکی زۆر دەنێرن و جەماوەرێکی زۆر بە مەبەستی قەرەباڵغی و بانگەشە و چەپڵەلێدان کۆ دەکەنەوە. دۆستۆیڤسکی لەم بارەیەوە دەنووسێت: "من لەوە دەترسم لەماوەی ئەم چەند ڕۆژەدا، بە هۆی هەڤدژی و ناکۆکیی بیروباوەڕەوە کار بگاتە شەڕ و کوتەککاری."

لە ڕۆژی پێنجەمی حوزەیراندا ئاهەنگی ڕێزلێنانەکەی پوشکین، بە مۆزیکایەکی شکۆدارەوە دەکرێتەوە. دوای تەواوبوونی ڕێوڕەسمی موزیک، دۆستۆیڤسکی دەچێت بۆ لای مەدام سوڤۆرین و لێی دەپرسێت: "کاتێک کە من مردم، لە ڕێوڕەسم و تازیەکەمدا بەشداری دەکەیت، تازەژ و نزام بۆ دەکەیت، وەک ئەمەی کە بۆ پوشکینت کرد؟"

ڕۆژی پاشی، تازەنەرانی نووسەرانی ڕووس، تاجەگوڵینەکانیان لە پای پەیکەرەکەی شاعیر پوشکین دادەنەن. پاشان کۆبوونەوەیەکی ئەکادیمی لە یەکێک لە کۆلیجەکانی زانستگەی مۆسکۆ دەکرێت و ڕاگری کۆلێجەکە ڕایدەگەیەنێ، کە تۆرگینیڤ بە ئەندامی فەخریی زانستگە وەردەگیرێت. ئیدی خوێندکارەکان دەکەونە هووڕاکێشان بۆ ڕۆماننووسی پیر و بەوەی دەزانن کە بەڕاستی "شایستەی ئەوەیە، جێگەی پوشکین بگرێتەوە".

ستراخۆڤ بەو بۆنەیەوە دەنووسێت: "چونکە تۆرگینیڤ لەم کۆڕ و ئاهەنگەدا گرنگترین تازەنەری گرووپی هەوادارانی ڕۆژئاوا بوو، تەسەوری ئەوە دەکرا ئەم بزووتنەوە ئەدەبییە، گرنگترین ڕۆڵ بگێڕێت و لەو ململانێ فیکرییەدا کە تەسەور دەکرا لە ئانوساتدا ڕوو بدات، سەرکەوتن بەدەست بێنێ."

دوای کۆبوونەوەکەی زانستگە، تازەنەرەکانی چوون بۆ ئەو زیافەتەی کە شارەوانی لە یانەی خانەدانانداندا سازی دابوو. هەر هەموو خواردنەوە و قسە و گفتوگۆیەکان بە یادی پوشکینەوە بوو، بەڵام کەس زاتی ئەوەی نەدەکرد، باسی پێگەی ئەدەبیی پوشکین بکات و باسی ئەوە بکات کە پوشکین بۆ

میللەتی ڕووس دەکاتە چی. شەوێ دۆستۆیڤسکی لە کۆبوونەوەیەکی گشتیدا، دیمەنی پیمن کەشیش دەخوێنێتەوە و ئیدی دەنگی چەپڵەڕێزان و ستایشی ئامادەبوان بەسەر دەنگی ئەودا زاڵ دەبێت. لەو بارەیەوە دەنووسێت: "بەڵام تۆرگینیڤ کە زۆر خراپی خوێندەوە، لە من زیاتر چەپڵەی بۆ لێ درا و داوایان لێ دەکرد کە دووبارە بیخوێنێتەوە."

لە ماوەی پشووەکاندا، خانمان بەرەو لای فیۆدۆر دەچوون و هاواریان دەکرد: "تۆ پێغەمبەری ئێمەیت. ئێمە لەدوای خوێندنەوەی ڕۆمانی برایانی کارامازۆڤ، وەزعمان باشتر بووە." بۆ ڕۆژی دوایی، ٦/٧، کۆڕی شکۆداری کۆمەڵەی دۆستانی ئەدەبیاتی ڕووسی لە هەمان یانەی خانەدانان بەسترا.

تۆرگینیڤ، لە بەرانبەر جەماورێکی گەورەی گوێگراندا، کە ئامادە بوو، بە هەر نرخێ بووە داشداری و پشتیوانیی لێ بکەن، کەوتە قسەکردن. چۆن دەکرا ئەو قەدوقەڵافاتە بڵندەیان بەو ڕدێنە چەرموو و ڕوخسارە میهرەبان و ماندووەوە خۆش نەوێ. جموجۆڵ و ڕەفتاری سەنگین و بەویقار، قسەکانی ناسک و جوان و هەڵبژاردە، تامی مۆسیقایان دەدا، بەڵام خۆی لەو مەسەلە هەستیارانە دەبوارد کە کێشەیان لێ دەکەوتەوە: "ئایا پوشکین شاعیرێکی نەتەوەییە، تازەنەری بلیمەتی نەتەوەکەی خۆیەتی؟"

تۆرگینیڤ دەڵێت: "من ناتوانم شتی وا بسەلمێنم، بەڵام ڕێگەش بە خۆ نادەم نکۆڵی لەوە بکەم." بە خوێندنەوەی چامەیەکی نیکراسۆڤ، شاعیری شۆڕشگێڕان، کۆتایی بە گوتارەکەی خۆی دێنێت.

دیارە ئەم مانۆڕ و تەکتیکە زیرەکانەیە، دۆستۆیڤسکی توورە دەکات. زۆر لەو هووڕا و چەپڵەڕێزانە پەست دەبێت کە پێشوازی قسەکانی ڕەقیبەکەی پێ دەکرێت. چونکە تۆرگینیڤ لەو ڕۆژەشدا، وەک جاری جاران هەر نەیاری بوو، وەک ئەوە بوو ئەم ئاهەنگ و ڕێزلێنانەی پوشکین بووبێ بە مەیدانی ململانێی دوو پیاو، دوو جۆرە بیرکردنەوە، ئیدی لێرەدا پوشکین ببوو بە بیانوو بۆ ئەو ململانێیە. دۆستۆیڤسکی دەنووسێت: "تۆرگینیڤ، نایەوێ نازناوی شاعیری نەتەوەیی بە پوشکین بدرێت و ئەمەش سووکایەتیکردنە بە پوشکین." دەربارەی لایەنگرانی دژمنەکەی دەڵێت: "کۆمەڵێک گەجەروگوجەری بەکرێگیراون و هیچی دی، بەڵام داشدارەکانی من، لایەنگرانی ڕاستەقینەی

بیروباوەڕی منن." شەویَ، دۆستۆیڤسکی کە ڕاوبۆچوونی خۆی دەربارەی پوشکین دەردەبڕێت، زۆر بە گەرمی لە لایەن جەماوەرەوە پێشوازی دەکرێت و کەمێک سوکنایی دێت. بەڵام بۆ ڕۆژی پاشی، وا هەست دەکات کە پێویستە تۆڵەی ڕاستەقینەی خۆی بکاتەوە. بە هەرحاڵ، کۆڕی دووەم دەخرێتە ڕۆژی ٧/٨. بڕیار بوو سکاکۆڤ، لەپێش دۆستۆیڤسکیدا گوتارەکەی خۆی پێشکەش بکات، بەڵام دوای ئەوەی گۆڕانکارییەکی کتوپڕ لە بەرنامەی کۆڕەکەدا ڕوو دەدات، دۆستۆیڤسکی یەکەم کەس گوتار پێشکەش دەکات. هۆڵەکە لە ئامادەبواندا جمەی دەهات، دونیا گەرم بوو. هەر کە جۆشوخرۆشی ئامادەبوان دامرکایەوە و لەجۆش کەوت، زۆربەی گوێگرەکانی دوێنیَ، بۆیان دەردەکەوێت کە تۆرگینیڤ لە گوتارەکەیدا، سەبارەت بە پوشکین کەمێک بێلوتفی و کەمتەرخەمیی کردووە. ئەدی دۆستۆیڤسکی چ دەڵێت؟ ئایا دەتوانێت پایە و پێگەی ڕاستەقینەی پوشکین دیاری بکات و هەقی خۆی بداتیَ؟ چەند دەقیقەیەک تێدەپەڕیَ، تریبۆنەکە خاڵییە، لەناکاودا دۆستۆیڤسکی دەردەکەوێت. لەوێندەر، لە پشت تریبۆنێکی گەورەوە، بەرانبەر بە جەماوەرێک کە هووڕای بۆ دەکێشن، ڕاوەستاوە. سەروسیمای ڕەش داگەڕاوی پڕ چرچولۆچی، ماندوویی بۆ جەماوەرە هاڕووژاوەکە دادەنەوێنێت. دەڵێی داهۆڵە و جلی لە بەر کراوە. کاغەزەکانی بە دەستە گەورە و قامکە لاواز و ڕەقوتەقەکانی گرتبوو. چاوەڕوان بوو تا غەڵبەغەڵب و دەنگەدەنگی جەماوەرەکە بنیشێتەوە. بە شەرمێکەوە داوای بێدەنگیی لە جەماوەرەکە دەکات. سڵاو لە جەماوەرەکە دەکات، دەستیَ بە ڕیشە سوورەکەیدا دێنیَ. پاشان لە نامەیەکیدا بۆ هاوسەرەکەی، لەم بارەیەوە دەڵێت: "سەرکەوتنەکانی من لە سان پترۆسبۆرگدا، لەچاو ئەم سەرکەوتنانەی ئێرەدا هیچ نین. سفرن."

سەرئەنجام ئامادەبوان بێدەنگ دەبن، دۆستۆیڤسکی دەست بە خوێندنەوەی گوتارەکەی خۆی دەکات. سەرەتا بە دەنگێکی نزم و گیراو دەست پیَ دەکات و بەرەبەرە دەنگی بەرز دەبێتەوە و باڵ بەسەر هەموو هۆڵەکەدا دەکێشێت. ئەم پیاوە نەخۆشە، ئەم پیاوە پیر و ژاکاوە، ئەو هێز و تاقەتەی لە کویَ بوو کە لە پشت تریبۆنەکەوە، بەو دەنگە دلێرەوە هاوار

بکات؟ چ هێزێکی سەیر، ئەم جەستە لاوازەی بەو ڕادەیە هێنابووە جۆش؟ نیگای بەو ڕادەیە گەشاندبووەوە و ئیلهامی ئەو قسانەی پێ بەخشی بوو؟

دۆستۆیڤسکی، وەک تورگینیڤ، خۆی لە باسی کێشە سەرەکییەکەی پوشکین نەدەبوارد. پوشکین دەکاتە چی؟ پوشکین دەیکردە تازەنەری گیانی میللەتی خۆی، بە زەبری بەهرەداریی خۆی، بە زەبری بلیمەتیی خۆی، سنووری نەتەوەیی بەزاندبوو و بوبوو بە زمانحاڵی هەموو نەتەوەیەک. پوشکین دەیکردە ڕووسیا، بە ناسنامەی جیهانییەوە. ئیتاڵییەک بە هەمان شێوە باسی شەکسپیر دەکات کە ئینگلیزێک باسی دەکات. جا پوشکینیش شتێکە ئاوها. ئایا پوشکین لە دون جوانەکەیدا بابایەکی ئیسپانی نییە؟ لە زیافەتێک لە کاتی تاعووندا بابایەکی ئینگلیز نییە؟ لە بۆریس گۆدۆنۆڤدا بابایەکی ڕووس نییە؟ لە فاوستەکەی خۆیدا بابایەکی ئەڵمانی نییە؟ لە لاساییکردنەوەی قورئاندا کەسێکی عەرەب نییە؟ بەڵێ هەموو ئەمانەیە. بۆیە دەتوانێ هەموو ئەمانە بێت، چونکە ڕووسە. دۆستۆیڤسکی بۆ جاری دەیەم هەمان بابەتی کۆنی، کە لە ڕۆژنامەکانیدا و لە ڕۆژانەیادداشتەکانی نووسەرێکدا، خستوبوویە ڕوو، دووپات دەکاتەوە: "مانا و مەدەلوولی مرۆڤی ڕووس، زۆر بە ڕوونی و ڕاشکاوی، ئەورووپایی و جیهانیبوونە. یانی هەر ڕووسێکی ڕاستەقینە بگریت (ئەم قسەیەم بکەنە گوارە و لەگوێی بکەن تا لەبیرتان نەچێت) دەکاتە برای هەموو تیرەی مرۆ، یان بە گوتەیەکی دی دەکاتە تازەنەری هەموو تیرەی مرۆ، هەر هەموویان لە کەسایەتیی خۆیدا کۆ دەکاتەوە. هەر هەموو میللەتانی کۆنی ڕۆژاوا لای میللەتی گەنجی ڕووس ئازیزن و میللەتی گەنجی ڕووس ئەو میللەتە کۆنانە ڕزگار دەکات. چونکە میللەتی ڕووس، بە بەرەکەتی هۆش و ئەقڵی خۆی، وەک دوا پەناگەی ئارەزوورەتی مەسیح دەمێنێتەوە. بۆچی ئێمە ئەو خەڵکە نەبین کە دوا پەیڤی ئارەزووی مەسیح دەپارێزن؟"

بایەخی لۆژیکیی گوتارەکە، کەمترە لە کاریگەریی ئەو حەماسەی کە نووسەر بەدەم خوێندنەوەیەوە دەینواند. دۆستۆیڤسکی بە جۆشوخرۆشێکی سەیرەوە دەیخوێندەوە. هەر کە هەڵوەستەیەکی دەکرد، هاوار و هووڕای خەڵکەکە وەک هەورەگۆڵە لە هۆڵەکەدا دەنگی دەدایەوە. کاتێک کە هاتە سەر

باسی تاتیانای پوشکین، کە باڵاترین نموونەی کیژی ڕووسە، ژنان لە شادیدا دەنگیان دەخستە پاڵ دەنگی پوشکین و هاواری شادییان لێ بەرز دەبووەوە:

"شەرم لە خۆ بکە ئەی پیاوی مەغروور
جارێ، پێش هەموو شتێک غرووری خۆت بشکێنە
حەیا و شەرمت بە خۆ بێ ئەی پیاوی سووک
پێش هەموو شتێک
کەمێک زەحمەت بەو ئەرزەوە بکێشە
کە دایدەچێنی."

پیاوەکان، بە خۆشییەکی دەروونیی ئەوتۆوە، وەک ئەوەی گوێ لە گوتاری خوتبەخوێنێکی ئایینی بگرن، بەو ئاوایە گوێیان دەگرت و سەریان دادەنواند. دۆستۆیڤسکی، کە دیقەتی دا جەماوەری گوێدێران لە مەبەستەکەی حاڵی بوون، لێی تێگەیشتن، هەر هەموو ئەم سیما و ڕوخسارە نیگەران و نەناسانە پشتیوانی دەکەن و قسە و بۆچوونەکانی دەسەلمێنن هەستی بە نەشە و گەشەیەکی لە ڕادەبەدەر دەکرد، هەستی دەکرد بەسەریاندا زاڵ بووە. لە نامەیەکیدا بۆ هاوسەرەکەی لەم بارەیەوە دەڵێت: "هەر هەموو ئەمە لە سۆنگەی ڕۆمانی کارامازۆڤەوەیە." سەرئەنجام بەم ڕستەیە کۆتایی بە گوتارەکەی دێنێت: "پوشکین لە هەرەتی گەنجیدا، لە تافی شکۆفایی خۆیدا مرد، بێگومان، نهێنییەکی مەزنی لەگەڵ خۆیدا بردووەتە گۆڕەوە. جا ئێستا لەسەر ئێمەیە کە هەوڵ بدەین، لەدوای خۆی ئەو ڕازە کەشف بکەین و پەی پێ بەرین."

هەنگێ وەستا، ڕوخساری زەرد هەڵگەڕا، ئارەقە لە لۆچکەکانی دەموچاویەوە دەچۆڕایەوە و چاوەکانی هاواری ماندوویەتییان پێوە دیار بوو. هەموو خەڵکەکە بەرانبەر بەم پەیکەرە تێکشکاوە و بەدەم هاوارەوە خرۆشابوون. ژن و پیاو، هەموو لە ناو هۆڵەکەدا هەستابوونە سەر پێیان، چەپڵەیان دەکوتا، هاواریان دەکرد، هووڕایان دەکێشا، هەندێک لە دوژمنان و هەڤڕکان، یەکیان لە ئامێز دەگرت، بەڵێنیان دەدا کە لەئێستا بەدواوە خەڵکی باش بن، ڕق و کینە و کۆنەقین وەلاوە بنەن. گەنجەکان بە دەنگی بەرز هاوار دەکەن: "پێغەمبەر! پێغەمبەر!"

هەرچەندە سەرپەرشتارانی کۆڕەکە زۆریان هەوڵ دا ئارامیی هۆڵەکە بپارێزن، بەڵام جەماوەرەکە سەرکەوتنە سەر سەکۆیەکەی بەردەم تریبونەکە. دۆستۆیڤسکی هایم و حەیران، لە کاتێکدا کە لە هەموو لایەکەوە شانی بەر شانی خەڵکەکە دەکەوت، تەمەشا دەکات کە جەماوەرەکە بەدەم پاڵەپەستۆوە، بە باوەشی کراوەوە، وەک شەپۆل بەرەو ئەو دێن، خۆ وەسەر پێیدا دەدەن، دەستی ماچ دەکەن و دەڵێن: "تۆ بلیمەتیت! بگرە لە بلیمەت و داهێنەر زیاتری!" بۆ ماوەی نزیکەی نیو دانە سەعات، هاواری مەدح و ستایش لە هۆڵەکەدا دەنگ دەداتەوە.

سەرئەنجام کۆمیتەی سەرپەرشتیار ناچار کۆڕەکە ڕادەگرێت، بەڵام جەماوەرەکە بە خورتی و بەدەم پاڵەپەستۆوە، خۆ بە ڕاڕەوەکاندا دەکەن. خوێندکارانی زانکۆ، بەدەم هەرا و هەنگامەوە لێرەوە بۆ ئەوێ بە هەڵەداوان دەڕۆن. یەکێکیان دڵی پڕ دەبێت، دەلەرزێ و دەکەوێتە بەر پێی دۆستۆیڤسکی و لەهۆش دەچێت. تورگینیڤ بە چاوانی تەژی ڕۆندکەوە، خەنیمەکەی خۆی لە ئامێز دەگرێت. ئاکساکۆڤ، لە خۆشیدا دەکەوێتە وڕاوە و قسەی هەلەقومەلەق. یۆریڤ، بە دەنگێکی دلێر و زوڵاڵ ڕایدەگەیەنێ: "کۆمەڵەی دۆستانی ئەدەبیاتی ڕووس، بە تێکڕای دەنگ دۆستۆیڤسکییان بە ئەندامی فەخریی کۆمەڵە هەڵبژارد."

دۆستۆیڤسکی، کە هەڵچوون و ماندوویەتی پرزەیان لێ بڕیبوو، فرمێسک و بزەی تێکەڵاو ببوو، تەوقەی لەگەڵ ئەو کەسانەدا دەکرد کە دەوریان دابوو. لاقی دەلەرزین، بە ئەستەم خۆی بە پێوە دەگرت. هەرچەندە بۆنی جیاواز و گەرمای شوێنەکە گێژیان کردبوو، بەڵام شادی ناخ و دەروون و ورەی بەرز کردبووەوە و بە پێوەی ڕادەگرت.

دوای نزیکەی سەعاتێک، کۆڕەکە دووبارە دەست پێ دەکاتەوە. ئەکساکۆڤ دێتە سەر شانۆ و ڕایدەگەیەنێت کە ئەو گوتارەکەی خۆی ناخوێنێتەوە. دەڵێت: "دوای گوتارەکەی دۆستۆیڤسکی، ئیدی من هیچم پێ نییە تا بیڵێم. هەرچییەکم نووسیوە چەند قەترەیەکی کەمە لە گوتارە بلیمەتانەکەی دۆستۆیڤسکی."

دەنگی ئەکساکۆڤ، لە نێو هاڕەی چەپڵەڕێزاندا ون دەبێت. دوای ئەوە لەسەری دەڕوات: "من دڵنیام کە گوتارەکەی دۆستۆیڤسکی دەکاتە ڕووداوێکی

گرنگ لە ئەدەبیاتی ئێمەدا. ئەنجام ماهییەتی ڕاستەقینەی پوشکین ڕوون بووەوە و ئەو مەسەلەیە یەکلایی بووەوە و بڕایەوە." ئەکساکۆڤ، دەیەوێ لەسەر شانۆکە بێتە خوارەوە، بەڵام جەماوەرەکە ئیعتراز دەگرن و ناچاری دەکەن کە گوتارەکەی بخوێنێتەوە.

لەو ماوەیەدا، ئەو ژنانەی لە کۆڕەکەدا ئامادە بوون، بە دزییەوە، ڕاوێژ لەگەڵ یەکدیدا دەکەن، لەبەینی خۆیاندا پارە کۆ دەکەنەوە و چەند کەسێک بە تازەنەرایەتیی هەموویان دەنێرن بۆ نزیکترین دوکانی گوڵفرۆشی و لە کۆتایی کۆڕەکەدا، جەماوەرەکە داوا لە دۆستۆیڤسکی دەکەن بێتە سەر شانۆکە، کاتێک کە دێتە سەر شانۆکە، نزیکەی سەد ژن بەرەوپیری دەچن و تاجەگوڵینەیەکی گەورە بە دیار سەریەوە ڕادەگرن و لافیتەیەک لێی نووسراوە "بە ناوی ژنانی ڕووسەوە، کە تۆ ئەو هەموو قسە جوانانەت دەربارەیان کرد". تەمەشاڤانان هەڵدەستنە سەرپێیان و بەوپەڕی جۆشوخرۆشەوە دەکەونە چەپڵەڕێزان، پیاوان کڵاوەکانیان تەکان دەدەن، فرمێسک دەزێتە چاوانیان، چاوانی دۆستۆیڤسکی تەژی ڕۆندک دەبن.

بەم جۆرە، لە سایە و پەنای ئامادەبوونی ئەودا، نە سلاڤدۆستی و نە غەربگەرایی نەمان و جگە لە ڕووس هیچی دی لەئارادا نەما. ئیدی میللەتێک کە پێشتر دابەش ببوو، لە خۆشەویستیدا یەک دەگرنەوە و دەبن بە برا. میللەتێک بە بەرەکەتی قسەکانی ئەو، بە فەزڵی باوەڕی ئەو یەکی گرتەوە و ڕزگاری بوو لە دووبەرەکی و دەستەبەندی.

لەو بارەیەوە بۆ هاوسەرەکەی دەنووسێت: "ئانێت، دان بەوەدا بنە کە وەدەستهێنانی سەرکەوتنێکی ئاوها، ئەوە دێنێ بمێنمەوە. ئەم سەرکەوتنە زامنی ئایندەیە. زامنی ئایندەیە، زامنی هەموو شتێکە. بایەخی ئەوەی هەبوو ئەگەر بشمردمایە، بمێنمەوە."

هەرچەندە دۆستۆیڤسکی ئێجگار شەکەت و ماندوو بوو، بەڵام لەو کۆڕەدا کە هەمان شەو گیرا، بەشداریی کرد. لەوێدا چامەی پێغەمبەری پوشکین دەخوێنێتەوە. سەرلەنوێ لە پشت تریبونەکەوە دەردەکەوێت. باریک و بنێس، لەڕ و لاواز، تێکشکاو، بەڵام پەڕجووی ئیلهام فریای دەکەوێت، دەنگی دلێر دەبێتەوە، دەنگێکی زوڵاڵ، بەرز، کاریگەر و زیندوو، لە سەرانسەری هۆڵەکەدا

دەنگ دەداتەوە. یەکێک لە تەماشاڤانان لەو بارەیەوە دەنووسێت: "دەستی ڕاستی بۆ خوارەوە شۆڕ ببووەوە، دەتگوت گەرەکیە هەڵچوونەکەی خۆی کەم بکاتەوە و ئارام بتازەنێ، تۆنی دەنگی تا ڕادەی هاوار بەرز بوو." کاتێک کە دوا کۆپلە شیعری پێغەمبەری پوشکینی دەخوێندەوە:

"ڕابە ئەی پێغەمبەر، تەماشا کە، گوێ بگرە
ئیرادەی من تێر بکە
کاتێک بە زەمین و دەریایاندا دەبووری
بە ئیلهامی وشە پیرۆز و خواییەکانت
بسووتێنە، دڵی مرۆڤان."

هاوار و هووڕای جەماوەرەکە، هۆڵەکەی هێنایە لەرزە، دۆستۆیڤسکی لەڕاستیدا، بۆ ئەو خەڵکە نەناسەی کە گوێیان بۆ ڕادەدێرا، پێغەمبەر بوو. بەوپەڕی شەکەتی، بە سەری کاس و چاوانی پڕ ئازارەوە، دەگەڕێتەوە بۆ هۆتێل. لەسەر قەرەوێڵەکەی ڕادەکشێت، دەیەوێ بخەوێت، بەڵام هەستی شادی سەرتاپای دەگرێت و خەوی دەزڕێنێ و خەوی لێ ناکەوێت. هەڵدەسێت، جلەکانی لە بەر دەکات، ئەو تاجەگوڵینەیەی کە ئەو ڕۆژە پێشکەشی کرابوو، هەڵدەگرێت، گالیسکەیەک بە کرێ دەگرێت و بۆ لای پەیکەرەکەی پوشکین دەڕوات.

شەوێکی گەرم بوو، ئاسمان شین و سایەقە بوو، سروەی بای نەدەهات. جادەکان چۆڵوهۆڵ، کاتێک دۆستۆیڤسکی دەگاتە مەیدانی سپاسکایا، لە گالیسەکەکە دادەبەزێت. بەرەو پەیکەرەکە دەچێت. پەیکەرەکە ڕەش، بەرز، لەسەر پایە گرانیتەکەی ڕەق ڕاوەستاوە. دۆستۆیڤسکی بۆ ساتێک لە ڕوخساری برۆنزی و چاوانی بێڕووناکیی پەیکەرەکە، کە دەیڕوانییە ئەرزەکە، ڕادەمێنێ. ئەوسا بە ئەستەم تاجە گوڵینەکە بەرز دەکاتەوە و لەسەر پایەی پەیکەرەکەدا دایدەنێت.

بۆ ساتێک دەبیرەوە دەچێت، مات و حەپەساو لە هەنبەر مامۆستاکەیدا دەوەستێت. بە خەیاڵ هەموو ئەو ڕێگەیەی کە پێیدا ڕۆییوە و بڕیویەتی دێنێتەوە بەرچاوی خۆی، لەو ڕۆژەوە کە منداڵ بوو و هەواڵی مەرگی شاعیری ژنەوت، تا ئەم ساتەی کە بەرانبەر بە پەیکەرەکەی پوشکین

وەستاوە، هەمووی وەک شریتی فیلم لێ دەداتەوە. بەڵام ئێستا خۆشی زۆر ماندووە، پیر بووە و تەمەنی پەنجاونۆ ساڵە، لە مەرگ نزیک بووەتەوە.

دووبارە، بە خەیاڵ ژووره بچکۆلەکانی نەخۆشخانەی ماری، دیمەنی درەختانی زەیزەفۆنی گوندی داروڤۆیی، ڕاڕەو و داڵانە دوورودرێژەکانی خوێندنگەی ئەندازەی عەسکەری و ژووره نهێنییەکەی پیتراشیڤسکی و ژێرزەمینە تەنگ و تاریکەکان و ئەو سێ سێدارەیەی کە لە نێو بەفرا و لە بەردەم ڕیزێک سەربازدا، چەقێنرابوون، دێنێتەوە بەرچاوی خۆی. با، سەرما، شەو، سیبریا و سیمیپالاتنسک. هەڵاتن بەرەو زیمیڤ بە گالیسکەکەی ڤیرانگیل، پێکەنین و قاقاکانی پۆلین، سووڕانەوەی ڕۆلێت و ئانای هاوسەری، کە دەگری. گۆڕێکی چکۆلە بۆ کچەکەی لە گۆڕستانێکی غەریبدا. شاران، دەنگان، چاوان، چرای سەرمێزی کارەکەی، چارەی قێزەونی ڕەهنچییەک. دەنگی تەقەتەقی قیتارێک، ئاسمانی بێڕەونەقی ڕووسیا، کە نزیک دەبێتەوە و ئەم بکێش دەکات. دەنگەدەنگێکی نەرم و خۆش، وەک دەنگی هەڵکشان و داکشانی ئاوی دەریا، لە جەماوەرێکی نادیارەوە، دەگاتە گوێ: "تۆ کەسێکی بلیمەتی، تۆ لە بلیمەت زیاتری." زۆری هەوڵ دا، ڕەنجی دا، ئازاری کێشا. ئەم شادییە فراوانەی، کە گوایە خەڵکەکە پەیان بە مەبەستەکانی بردووە، لە پەیامەکەی گەییون، زۆر بە درەنگەوە بەپیریەوە هات. ئایا تەمەن مەودای دەدات، ئەوەندەی بە بەرەوە ماوە وەک پێویست لەزەت و خۆشی لەو شادییە ببینێ؟

هەڵدەستێت، مانگەشەو بە تریفەی زیوینی خۆی سەربانی ماڵەکان و شەقام و سەلبەندی کۆڵانەکانی ڕووناک کردووەتەوە. بێدەنگی و خامۆشی دەوروبەر سوکنایی بە دڵی مرۆڤ دەبەخشێ. دۆستۆیڤسکی پشت دەکاتە پەیکەرەکە و بەرەو لای گالیسکەکە، کە لە گۆشەیەکی مەیدانەکەدا چاوەڕوانی بوو، دەگەڕێتەوە.

بەشی شەشەم

کۆتایی

لە بەرواری ١٨٨٠/٦/١٠دا، فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ، سەرکەوتوانە مۆسکۆ بەجێ دێڵێ. هەرچەندە ئەم ماوە کورتەی کە لەوێ مابووەوە بە ئەندازەی یەک ساڵ کارکردن، شەکەت و ماندووی کردبوو، بەڵام متمانەیەکی تەواوی بە خۆی پەیدا کردبوو. تەواو لە باری دەروونییەوە، ئاسوودە و شادمان بوو. بەڵام ئەو پەڕجووەی کە گوایە نواندبووی و بەدەستی هێنابوو، لەخشتەی نەبردبوو. هەر کە گەییەوە ستارایاڕووسیا نامەیەک بۆ دۆستی خۆی دۆتمیر تۆڵستۆی، پووری نووسەری ناودار تۆڵستۆی، دەنووسێت: "دڵنیا بە، دوای ماوەیەکی کەم، خەڵکی بەر تانەوتەشەرانم دەدەن، بزانە چۆن گاڵتەم پێ دەکەن. قەت لەو قسانەم نابوورن کە لە دێر و پەرستگەکاندا، لە کۆڕە ئەدەبییە داخراوەکاندا کردوومن." بەڕاستییش وا دەرچوو. دوای ماوەیەک پاش ئەوەی حەماسەتی خەڵکەکە لەجۆش کەوت، نەیارانی نووسەر، سەریان قوت کردەوە. لەوە دەچوو بیانەوێ تۆڵەی لێ بسەننەوە، چونکە بە قسەکانی ئەفسوون و گەوجی کردبوون. سالتیکۆڤ، لە نامەیەکیدا بۆ ئۆستروۆڤسکی دەڵێت: "زۆر بە ئاشکرا دیار بوو کە تورگینیڤی فێڵباز و دۆستۆیڤسکیی شێت، کە ئاهەنگەکەیان بە قازانجی خۆیان ئاڕاستە کرد."

ئیدی زۆر گوتاری بە کینایە و تانەوتەشەران، لە بڵاوکراوەکاندا بڵاو کرانەوە. بۆ نموونە پەیامنێری ڕۆژنامەی دۆز دەڵێت: "گوتارەکەی جەنابی دۆستۆیڤسکی زیاتر هەست و سۆزی خەڵکی دەدوێنێ و دەجووڵێنێ تا زەین و ئەقڵ." هەروەها: "ئیدی قارەمانی ئەو گوتارە بێمانا و گەوجانەیە ئاغای دۆستۆیڤسکی بوو. ئەمە یەکەم جار نییە کە ئەو بەو خەیاڵەی کە گوایە

ڕۆژنامەوان و ئەهلی ڕاگەیاندنە، خۆی فریو دەدات. بۆ ئەوەی ببێ بە یەکێک لە ئەهلی ڕاگەیاندن، پێویستی بە دەوڵەمەندیی فیکر، هۆشیاریی سیاسی و سەرەتاییترین شارەزایی ژیانی جڤاکی و کۆمەڵایەتی هەیە." لە ڕۆژنامەی پەیکی ئەورووپادا ئەمە دەخوێنینەوە: "ئەم قسە بۆش و بەتاڵ و بێمانایانە چییە کە لەو گوتارەدا هاتووە؟" هەروەها: "خۆزگە جەنابی دۆستۆیڤسکی، لە وڕینەگۆییەکانی ئایندەیدا، حەقیقەتە سادە و سەرەتاییە مێژووییەکان و پرەنسیپەکانی هەستی ساغڵەمیی فەرامۆش نەدەکرد."

دۆستۆیڤسکی بە هۆی ئەم بادانەوە لەناکاوەی خەڵکی و ئەو نووسینە پڕ تانەوتەشەرانەی لە ڕۆژنامەوانیدا دژی بڵاو دەکرێنەوە، بە ڕادەیەک پەست و نیگەران دەبێ، کە دوو جاری پەیاپەی تووشی نۆرەفێ دەبێت و دوو دانە هەفتە، بەبێ ئەوەی هیچ کارێک بکات، لە جێگەدا دەکەوێ.

لە بەرواری ١٨٨٠/٨/٢٦دا، نامەیەک بۆ و. ف. میللەر دەنووسێت: "سەبارەت بەو گوتارەی لە مۆسکۆ خوێندمەوە، دەبینی چۆن زۆربەی هەرە زۆری ڕۆژنامەکان دژایەتیم دەکەن. لە تۆ وایە دزیم کردووە یان فێڵم کردووە، یان قەواڵە و سەنەدم تەزویر کردووە و پێشکەش بە بانکێکم کردووە."

ئیدی لێدەبڕێت وەڵامی پرۆفیسۆر گرادۆسکی، کە لە نەیارە گەورەکانی ئەو بوو، بداتەوە. پرۆفیسۆر گوتارێکی بە ناونیشانی خەون و حەقیقەت لە ڕۆژنامەی دەنگدا دژ بەو بڵاو کردبووەوە. بەڵام وەڵامەکەی دۆستۆیڤسکی و ئەو گوتارەی کە لە ئاهەنگی ڕێزلێنانەکەی پوشکیندا خوێندبوویەوە، لەو تاکە ژمارەیەی بڵاوکراوەی ڕۆژانەیادداشتەکانی نووسەرێکدا، کە لە ساڵی ١٨٨٠دا دەرچوو، بڵاو بوونەوە و لە هیچ شوێنێکی دیکەدا بڵاو نەکرانەوە. ئەم تاکە ژمارەیە بازاڕ و فرۆشێکی گەرم و فرەی پەیدا کرد، جەماوەری خوێنەران پێشوازییەکی بێوێنەیان لێ کرد. شەش هەزار نوسخەی بە ڕۆژێک لێ فرۆشرا. هەمان ژمارە، لە پایزی هەمان ساڵدا چاپی دووەم کرایەوە و تاکە نوسخەیەکی لە بازاڕ نەمایەوە.

ئەم پێشوازییە گەرمەی خوێنەران لە نووسینەکانی دۆستۆیڤسکی، سووکە ئاسوودەییەکی پێ دەبەخشێت. ئیدی لێدەبڕێت، برایانی کارامازۆڤ، کە هێشتا

بەرگی چوارەمی نەنووسیبوو، تەواو بکات. لەو بارەیەوە دەڵێت: "لە پازدەی حوزەیرانەوە تا یەکی ئۆکتۆبەر بیست لاپەڕەی چاپکراوم لە ڕۆمانەکەم نووسیوە و سێ پەڕەی ئەمدیو و ئەودیوی ڕۆژانەیادداشتەکانی نووسەرێکم هەڵەچن و ئامادە کردووە."

لە مانگی تشرینی دووەمدا، دوا بەشی ڕۆمانی برایانی کارامازۆڤ دەنێرێ بۆ ئیدارەی بڵاوکراوەی پەیکی ڕووس. هەڵبەت بە نامەیەکی کورتەوە بەم نێوەڕۆکە: "فەرموون ئەمە دوا بەشی ڕۆمانەکەمە، سێ دانە ساڵ کارم تێدا کردووە و بە دوو ساڵ بڵاو بووەتەوە، ئەم ساتە بۆ من ساتێکی گرنگ و پڕ شکۆیە."

لە سەرەتای وەرزی زستانەوە، لە سان پترۆسبۆرگدا ئاکنجی دەبێت. کۆنە دۆستەکانی بەسەر دەکاتەوە، لە چەند کۆڕێکی ئەدەبی و خوێندنەوەی دەقێن ئەدەبیدا بەشداری دەکات. شتاکن شنایدەر، دەڵێت: "ئەمڕۆ گەنجینەی ئەدەبی، لە هۆڵێکی نیمچەتاریکدا، کە بە زەحمەت بابەتی تێدا دێتە خوێندنەوە و گوێدێران بە ئەستەم دەتوانن ببیستن، کۆڕێکی دەقخوێندنەوەی ساز کرد. دۆستۆیڤسکییش لەم کۆڕەدا بەشدار بوو، وێڕای ئەوەی کە نەخۆش بوو، بە ئەستەم دەنگی دەردەهات و گەرووی ماندوو بوو، سییەکانی ئاوسابوون، دەنگی لەوانی دی ڕەساتر و ڕوونتر بوو. چەند سەیرە! دەتگوت ڕۆح لە بەدەنیدا نییە. زۆر لاواز بوو، سینگی چووبوو بەناودا، دەنگی ب ەئاستەم دەردەهات، بەڵام کە دەست بە قسان دەکات، لە تۆ وایە تینوتاوی وەبەر دەکەوێتەوە و چاوەکانی دەکرێنەوە، ئەم گوڕوتینەی لە کوێوە بۆ دێت؟"

ئەوەی ڕاستی بێ، لوتف و میهرەبانیی خەڵک بۆ دۆستۆیڤسکی باشترین دکتۆر و دەرمانە. واز لە دکتۆر و دەرمانی شاری ئیمس دێنێ تا خۆی بۆ کار تەرخان بکات. کۆمەڵێک پڕۆژەی کار سەرقاڵی دەکەن. بیر لەوە دەکاتەوە لە ماوەی دوو ساڵدا، وەرزنامەکەی ڕۆژانەیادداشتەکانی نووسەرێک بڵاو بکاتەوە و پاشان دەست بە نووسینی بەشی دووەمی ڕۆمانی برایانی کارامازۆڤ بکات.

نامەیەک بۆ سکرتێری ئیدارەی ڕۆژنامەی پەیکی ڕووس دەنووسێت: "ڕێگەم بدە، با خواحافیزیت لێ نەکەم. بە خۆت دەزانی من ئارەزوو دەکەم بژیم و بیست دانە ساڵی دیکە لە نووسین بەردەوام بم."

لە هەوەڵی ساڵی ١٨٨١دا، دۆستۆیڤسکی بڕیار دەدات کە ژمارەی یەکەمی بڵاوکراوەی ڕۆژانەیادداشتەکانی نووسەرێک لەو ساڵەدا چاپ و بڵاو بکاتەوە. لەوە دەچوو تەندروستیی باش بێت. تێکەڵاوی دۆست و بناژۆکانی دەکات، هاتوچۆیان دەکات. تەنانەت بەڵێن بە کۆمەڵەیەکی هونەری دەدات کە لە شانۆنامەی مەرگی ئیڤانی سامناکدا، نووسینی تۆڵستۆی، کە بڕیار بوو لە مانگی شوباتدا پێشکەش بکرێت، دەوری پارسای خواناس ببینێ. هەروەها قایل دەبێت بە بۆنەی ساڵوەگەڕی مردنی پوشکینەوە، لە بەرواری ٢٩/ ١٨٨١/٢دا شیعرێک بخوێنێتەوە. بە هەرحاڵ، چوار ڕۆژ پێش ئەم کۆڕە، ڕووداوێکی بچکۆلە مجێزی دەشێوێنێ و ترسی لێ دەنیشێت. شەوی بیستوپێنج یان بیستوشەشی کانوونی دوەم، لە کاتێکدا لە ژووری کارەکەیدا خەریکی نووسین دەبێت، قەڵەمەکەی لە دەستی بەردەبێتەوە، غل دەبێتەوە و دەچێتە ژێر مۆبیلەیەکەوە. دۆستۆیڤسکی هەڵدەستێت، هەوڵ دەدا مۆبیلەکە لا بدات و قەڵەمەکەی بدۆزێتەوە و دەریبێنێ. بەڵام هەر کە دادەنەوێتەوە، هەست دەکات ناو دەمی گەرم دادێت و دەمی پڕ دەبێت لە خوێن. لێوەکانی دەسڕێت، سەیر دەکات خوێنە، خوێنەکە کەم دەبێت، فەرامۆشی دەکات و گوێی ناداتێ. تەنانەت بیر لەوە ناکاتەوە کە هاوسەرەکەشی هەستێنێ.

بۆ سبەینێ، هەست دەکات تەندروستیی زۆر باشە و عەیبی نییە. چاوەڕوانی ڤێرای خوشکی، کە چەند ڕۆژێک بوو بۆ سان پترسبۆرگ هاتبوو، دەکات، کە ئێوارێ پێکەوە شێو بخۆن. لە دڵی خۆیدا لێدەبڕێت کە ئێوارێ لەسەر خوان و بەدەم شێوخواردنەوە، لەگەڵ خوشکەکەیدا، یادی ڕۆژانی منداڵیی خۆیان و ژیانی مۆسکۆ و داروڤی بکاتەوە. بە خۆشی و شادییەوە دەست بە شێوخواردن دەکەن. دۆستۆیڤسکی دەست بە باسی ئەسپابوازییەکانی سەردەمی منداڵیی خۆیان لە نەخۆشخانەی مارددیا دەکات. باسی ئەوە دەکات کە بە چ جۆشوخرۆشێکەوە خۆیان ئامادە دەکرد کە بڕۆن بۆ بەسەربردنی پشووی هاوینە. باسی ئەو گەنگەشە و مشتومڕە ئەدەبیانە

دەکات کە لەگەڵ میشێلی برایدا دەیانکرد، زۆر دڵی خۆش بوو، بەو گەمە و نوکتانەی خۆی پێدەکەنی کە بە منداڵی دەیکردن.

بەڵام پورە ڤێرا، لەوە نەدەچوو ئارەزوو بەو قسەوباسانە بکات. تومەز خوشکەکانی ناردبوویان بۆ مۆسکۆ، تا دەربارەی مەسەلەی بەشەمیرات، قسە لەگەڵ برایەکانیدا بکات. مەسەلەکە پەیوەندیی بەو میرات و کەلەپوورەوە بوو، کە لەپاش کومانین بەجێ مابوو و لەسەر چۆنیەتیی دابەشکردنەکەی ناکۆکی کەوتبووە نێوان ئەندامانی خانەوادەکەیانەوە. ڤێرا، خواخوای بوو زووتر ئەو مەسەلەیە بخاتە ڕوو و موناقەشەی بکەن. ئیدی قسە عاتیفی و ئەدەبییەکانی دەبڕێت، ئیدی بە گەرمی دەکەوێتە قسان و بەرەبەرە گەرم و گەرمتر دەبێت. گلەیی لە دۆستۆیڤسکی دەکات کە گوایە ناهەقیی لە خوشکەکانی کردووە. ئەوجا بە کوڵ دەست بە گریان دەکات و لە هۆڕژنی گریان دەدا.

دۆستۆیڤسکی کە زۆر پەست دەبێت و لە تەحەمولیدا نامێنێ، هەڵدەستێت، ژووری نانخواردنەکە بەجێ دێڵێ و دەڕوات بۆ ژووری کارکردنەکەی خۆی. لەم ماوەیەدا ئانا گریگۆریڤنا، ڤێرا بەڕێ دەکات و تا بەر دەرگەی حەوشە لەگەڵیدا دەڕوات. دۆستۆیڤسکی لە پشت مێزی کارەکەیەوە ڕۆدەنیشێت، سەری دەخاتە نێو هەردوو دەستی. هێشتا دەنگی چپەدووی جووتەژن لە دالانەکەوە دەهات. بێزاری و بێتاقەتییەکی زۆر دایدەگرێت. ئەو شەوەی بە تەواوەتی لێ تاڵ بوو، بە هۆی هەندێک گلەیی و گازاندە و عەزابی ویژدان و گریانەوە، لەسەر هەندێک پارە!

لەناکاودا، هەست دەکات شتێکی گەرم بەسەر دەستەکانیدا دەڕژێ. تەمەشایان دەکات، دەبینێ یەکپارچە خوێنن. دەست بە سمێڵەکانیدا دێنێ، هەست دەکات تەڕن، هاوارێک دەکات. ئانا بە غار دەگەڕێتەوە بۆ لای، دەبینێ مێردەکەی ڕاوەستاوە و ڕەنگی زەرد هەڵگەڕاوە و دەم و سمێڵ و ڕدێنی لە خوێندا هەڵکشاوە، دەڵێت: "خێرا دکتۆرێکم فریا بخەن!"

بەڵام خوێنڕێژییەکەی پێش گەیشتنی دکتۆرەکە دەوەستێتەوە. دۆستۆیڤسکی دەست و دەموچاوی دەشوات. منداڵەکانی گاز دەکات تا وێنەکانی نێو ڕۆژنامەیەکی کۆمیکیان پیشان بدات. کاتێک کە دکتۆرەکە دەگاتە جێ، ڕووبەڕووی پیاوێکی هێمنی ڕووخۆشی دەمبەخەندە دەبێتەوە. تکای لێ

دەکات کە معایەنەیەکی گشتیی وردی بکات. بەڵام لە کاتی معایەنەکەدا، خوێنرێژییەکە دەست پێ دەکاتەوە، ئەم جارەیان دۆستۆیڤسکی لەهۆش دەچێ. دوای چەند ساتێک کە وەخۆ دێتەوە، لە بن لێوانەوە دەڵێت: "ئانا، تکایە قەشەیەکم بۆ بانگ بکە. دەمەوێ ئیعتراف بکەم. دوعا و نزا بکەم." ئانا قەشەی بۆ دێنێ. دوای ئیعتراف و دوعا و نزاکە، کەمێک حاڵی باشتر دەبێت و بە هێمنی لەسەر قەنەفە چەرمەکەی ژووری کارەکەی خۆیدا خەوی لێ دەکەوێت و هاوسەرەکەی و دکتۆر ڤون برتزل بەدیاریەوە وەستا بوون. لەو ماوەیەدا ناردیان بەدووی پرۆفیسۆر کوشلاکۆڤ و دکتۆر پفیڤر، ئەو خوێنەی کە لە بەر دۆستۆیڤسکی ڕۆییبوو، زۆر نەبوو و مایەی ترس و نیگەرانی نەبوو. دەرمان و مالیجەی دەکەن. بۆ سبەینێ کەمێک وەخۆ دێتەوە و حاڵی باشتر دەبێت. بە کاوەخۆ لەخەو ڕادەبێت. داوای پرۆڤەکانی ڕۆژانەیادداشتەکانی نووسەرێک دەکات و دەربارەی پاکنووس و لاپەڕە بەندییەکانی، لەگەڵ هاوسەرەکەیدا موناقەشە دەکات. کە هەواڵی نەخۆشییەکەی دۆستۆیڤسکی بڵاو دەبێتەوە، دۆستەکانی لە شارەوە دێنە دیدەنی. بە دەنگی زەنگی دەرگە بێزار دەبوو، ئیدی بە ناچاری زەنگەکە یان قەت کرد.

ئانا گریگۆریڤنا، داوای لە کرێچییەکانی قاتی سەرەوە دەکات کە بە پێڵاوەوە، لە ماڵەکانی خۆیاندا هاتوچۆ نەکەن.

دۆستۆیڤسکی تۆزێک خاویار دەخوات و کوپێک شیر دەخواتەوە و لە بن لێوانەوە دەڵێت: "خەمی منداڵەکانمە، بیر لە ئایندەیان دەکەمەوە، کاتێک کە گەورە دەبن."

لە شەوی ٢٨دا، هاوسەرەکەی لەخەو بێدار دەکاتەوە، تەنیا چرایەکی چکۆلە بەدیار تەختە خەوەکەیەوە دەسووتا. ژنەکەی دەپرسێت: "گیانەکەم، چۆنی، هەست بەچی دەکەیت؟" بە دەنگێکی نزم وەڵام دەداتەوە:

– دەزانی ئانێت، سێ دانە سەعاتە بەخەبەرم، خەوم لێ ناکەوێت، بەردەوام بیر دەکەمەوە. ئیدی دڵنیام کە ئەمڕۆ دەمرم.

– نە گیانەکەم، بۆچی وا بیر دەکەیتەوە؟ خۆ ئێستا حاڵت باشترە. ئیدی خوێنرێژییەکەت وەستاوەتەوە. وەک دکتۆر کۆشلاکۆڤ دەیگوت، خوێنەکەت

مەییوەتەوە و شوکر ئەو حاڵەت نەماوە، بیکە بە خاتری خوا، بە خەیاڵی پووچ خۆت ئەزیەت مەدە، من دڵنیام چاک دەبیتەوە و دەژیت.

– نەخێر، من خۆم دەزانم چیمە، دەردم گرانە، ئەمڕۆ دەمرم. ئانێت مۆمێک داگیرسێنە و ئەو ئینجیلەم بۆ بێنە.

دۆستۆیڤسکی زۆربەی کات کاتێک کە نەیدەتوانی دەربارەی بابەتێک بڕیاری بنجبڕ بدات، تەوراتە کۆنەکەی خۆی کە لە تاراوگەوە لەگەڵ خۆیدا هێنابووی، دەکردەوە و بە ڕێکەوت لاپەڕەیەکی دەکردەوە و دەستی بە خوێندنەوەی دێڕەکانی هەوڵی دەکرد. ئەم جارەش ئەو کتێبە ئەستوورەی کە بەرگێکی چەرمی ڕەشی هەبوو، بە دەستەوە گرت، کردییەوە و بۆ هاوسەرەکەی درێژی کرد و گوتی: "بیخوێنەوە." ئانا دەڵێت: "ئەمە ئینجیلی مەتییە، بەشی سێیەم، ئایەتی چواردە."

دەست بە خوێندنەوە دەکات: "ئەمە منم کە دەبێت لە لایەن تۆوە بشۆردرێم و تۆ بۆ لای من دێی. مەسیح وەڵامی دەداتەوە: لەم سەعاتەوە ئیدی ڕێ لە کاری من مەگرە، چونکە دەبێت بەم جۆرە عەدالەت بە تەواوەتی و لە هەموو ڕوویەکەوە ئەنجام بدەین."

دۆستۆیڤسکی بزەیەکی بۆ دەکات و دەڵێت: "گوێت لێیە، دەڵێ ڕێ لە کاری من مەگرە، مانای وایە دەمرم."

ئانا دەست بە گریان دەکات، ڕۆندک بە چاوانیدا دێنە خوارێ. هەوڵ دەدات دڵخۆشیی بداتەوە و هێوری بکاتەوە. پاشان دەستی هاوسەرەکەی لە نێو دەستەکانی خۆی دەنێت و خەو دەیباتەوە.

دەوروبەری سەعات یازدەی بەیانی لەخەو ڕادەبێت، کاتێک سەر هەڵدەبڕێت و شان دەداتە سەر سەرینەکەی، خوێنێکی کەم هەڵدەێنێتەوە. بە هاوسەرەکەی دەڵێت: "گیانەکەم، ئازیزە داماوەکەم، چ خەمێکت لەدوای خۆ بۆ بەجێ دێڵم. چەند ژیانت لەم دونیایەدا ناخۆش و دژوار دەبێت." ئیدی منداڵەکانی گاز دەکات تا دوا ئامۆژگارییان بکات و دوا وەسێتیان بۆ بکات: "باوەڕی ڕەهاتان بە یەزدان هەبێت و هەرگیز لە ڕەحمەت و بەخششی ئەو

نائومێد مەبن. من زۆرم خۆش دەوێن، بەڵام ئەم خۆشەویستییەی من لەچاو ئەو خۆشەویستییە بێپایانەی خوادا بۆ مرۆیانی خەڵقەندەی خۆی، ناکاتە هیچ."

منداڵەکان لە هەمێز دەگرێت، ماچیان دەکات، دوعای خێریان بۆ دەکات و تەوراتەکە دەداتە دەست فیدیای کوڕی. ئیدی بەرەبەرە هێزی کەم دەبێتەوە. ئێوارێ، لەسەر تەختەخەوەکەی هەڵدەستێ، قوڵپێ خوێن لە دەمیەوە دەڕژێتە سەر چەرچەفەکە. ئانا، پارچەسەهۆڵێکی دەداتێ کە بیخوات، بەڵام خوێنەکە ناوەستێتەوە. دەنێرێت بەدووی دکتۆردا. دۆستۆیڤسکی هەندێک قسەی پچڕپچڕ و ئەستەمفام دەڵێت و هاوسەرەکەی لەسەر پارچە کاغەزێک تۆماریان دەکات: "من بەم نەخۆشییە، ئێوەشم گیرۆدە کردووە، بە هیلاکم داون. ئەوەی بەلاتەوە بێسوودە ڕەشی بکەوە. چی دەربارەی من دەڵێن. تەواو دەڕۆم، تۆزێکی دی غەرق دەبم، دەنێژرێم."

ئیدی بە بێهۆشی دەکەوێتە سەر سەرینەکەی. هاوسەرەکەی و منداڵەکانی، بە دەوریدا چۆک دادەدەن و دەگرین، هەندێک لە دۆستان و خزمان، لە هۆڵەکەدا چاوەڕوانی دوا هەواڵی نەخۆشەکە دەکەن. لە هەموو لایەکەوە برووسکەی هاوسۆزی و هاوخەمییان بۆ دێت.

سەعات حەوتی ئێوارێ، ڕێگەی میوانەکان دەدرێت، بچنە ژووری نەخۆشەکە. ژوورەکە تاریکە، فانۆسێکی کز، بە ئاستەم لایەکی ئەم ئەشکەوتە کپ و بێدەنگ و تاریکەی ڕووناک دەکردەوە. دۆستۆیڤسکی لەسەر قەنەفە چەرمییەکە ڕاکشابوو، جلی تەواوی لە بەر کردبوو، سەری نابوو بە سەرینەکانی پشتیەوە. جگە لە ڕوخساری زەرد و وشکی، کە لە دەمامکێکی زەردی کاغەزین دەچوو، هیچ شتێکی دی نەدەبینرا، پەڵەیەکی سوور بەسەر ڕدێنیەوە بوو. برژانگەکانی هاتبوونەوە یەک و چاویان داپۆشیبوو. هەناسەی دەوەستا و دووبارە بە قرخەقرخ و بە دژواری دەهاتەوە. هەوڵی دەدا قسە بکات، بەڵام کەس لە قسەکانی حاڵی نەدەبوو. سەعات هەشتی شەو دکتۆر دەگاتە جێ، تەنیا ئەوەندەی لەدەست دێ دوا لێدانی دڵی دۆستۆیڤسکی بژنەوێ. ئیدی دۆستۆیڤسکی لە سەعات هەشت و سیوشەش دەقیقەدا دوا هەناسە دەدات و کۆچی دوایی دەکات.

دوای ئەوەی تەرمەکە دەشۆن، جلی خاوێن و تازەی لە بەر دەکەن، بەدەم چاوەڕوانیی هانینی تابووتەوە، لەسەر مێزێک ڕایدەکێشن. پارچەیەک ماهووتی زەردباو لە کڵێسەکەی تەنیشتیانەوە دێنن و تا ناو قەد بەسەر تەرمەکەیدا دەدەن. دەستەکانی، وەک خاچ لەسەر سینگی دانراون و ئەیکۆنەیەکی بە باوەشەوەیە. چرایەکی چکۆلە لە سووچێکی ژوورەکەدا دەسووتێ. بۆنی بخورد و مۆم و کۆلۆنیا ژوورەکەی پڕ کردووە. نیگارکێشێک بەدیار جەنازەکەوە دانیشتووە و وێنەی دەکێشێت.

لەم کاتەدا، گرووپێن خزمەتگوزاریی ئایینی، یەک لەدوای یەک دێن. نوینەرێن هەر گرووپێکی ئایینی کەشیش و تیپی سروودخوانیی ئایینیی خۆی لەگەڵدایە، هەر گرووپە و داوا دەکات ڕێوڕەسمی ئایینیی مەرگی دۆستۆیڤسکی بەو بسپێردرێ. تازەنەری خوێندکاران و تازەنەری خوێندکارانی هێزی دەریاییش لەنێو ئەو شاندانەدا بەدی دەکران. کەشیش دوعا و نزا دەکات و ئامادەبوان هەموو بە یەک دەنگ و بەکۆمەڵ بۆی دەسەننەوە.

دونیا گەرمە، هەواکەی هێندە قورسە، کە هەندێ جار چرا چکۆلەکە دەکوژێتەوە. چەپکەگوڵ و تاجەگوڵی تازەیەباری لە ژوورەکەدا، لەسەر یەکدی کەڵەکە بووە. هەندێک لە هەوادارانی دۆستۆیڤسکی، دەستی تەرمەکە ماچ دەکەن و داوا لە منداڵەکانی دۆستۆیڤسکی دەکەن کە بە یادی باوکیانەوە و بە یادگاریی چڵەگوڵێکیان پێ بدەن.

ئانا گریگۆریڤنا، وەک شێت لە ژوورێکەوە بۆ ژورێکی دی دێت و دەڕوات. پەست و بێزار، لەو حەشاماتە نەناسەی کۆمەڵ کۆمەڵ بەسەر ماڵەکەیاندا دادەڕژان و بە بەردەم جەنازەی مێردەکەیدا ڕەت دەبوون. ئەم خەڵکە هەندێیان لە قالدرمە سەرەکییەکانەوە دەهاتنە ژوورەوە و هەندێیان لە ڕێگەی قالدرمە تایبەتییەکەی ماڵەوە. حەشاماتەکە وەک شەپۆل پێکیاندا دەدا، لە بەرانبەر تابووتە ڕازاوەکەدا، بڕ بڕ جیا دەبوونەوە. ئەم هەموو خەڵکە نەناسە کێ بوون؟ بۆچی وەدەریان نانەن؟ ئانا وای تەسەور دەکرد، کە ئەم خەڵکە، پێشوەختە بڕیاری دیداریان لەبەیندا بووە. ئیدی ئەو پیاوە هەستیار و تووڕە

و کۆمیدییەی کە ئەوەندە لە دڵی ئانادا ئازیز بوو، تەواو، پەیوەندیی بەمەوە نەما، ئەوانە لە ئانایان داگیر کردووە و ئێستا هیی ئەمانە نەک ئانا.

ئێستا، تازەنەری وەزارەتی ناوخۆ، گراندۆک دیمتیری کونستاتینۆڤیچ و کۆمەڵێک زانا، خوێندکاری کۆلێجەکان و خانمی بەڕێز و چاوبەگریان، لە ماڵە چکۆلەکەی دۆستۆیڤسکیدا کۆ ببوونەوە.

ن. س. ئەبازا، سکرتێری کاروباری دارایی دیوانی دەربار، نامەیەکی وەزیری دارایی دەدات بە ئانا گریگوریڤنا، کە تیایدا نووسرابوو، خاوەنشکۆ تزار، مانگانەیەکی بە بڕی دوو هەزار ڕۆبڵی بۆ بێوەژن و منداڵەکانی نووسەری مەزن بڕیوەتەوە. ئەم هەواڵە بە جۆرێ ئانا خۆشحاڵ دەکات، کە بە هەڵەداوان بۆ ژووری کاری مێردەکەی دەڕوات تا مژدەی بداتێ. لەو بارەیەوە دەنووسێت: "کاتێک کە چاوم بە تەرمەکەی کەوت کە لە ژوورەکەدا ڕاکشاوە، ئەوسا زانیم مردووە، لە دونیادا نەماوە. ئیدی گریام، ئەمما گریان، کوڵی گریانم لە جۆش نەدەکەوت."

لەو ماوەیەدا، کەشیشانی دێری سانت لوردا ئەلکساندەر نویسکی پێشنیازی ئەوە بۆ ئانا دەکەن کە ڕێگەیان بدات تەرمەکەی دۆستۆیڤسکی لە گۆڕستانی تایبەتی خۆیاندا بنێژن. هەروەها پێشنیازی ئەوەش دەکەن ئەوان مەسرەف و خەرجیی ڕێوڕەسمی پرسەکەی ئەم "نیگابانە مەردەی مەزەبی ئەرتەدۆکسی ڕاستەقینە" بکێشن.

ئانا، بیرەوەرییەکی کۆنی وەیاد دێتەوە، کە ڕۆژێک بە سوعبەتەوە باسی ناشتنی مێردەکەی کردبوو و گوتبووی: "من وام پێ باشە کە لە دێری ئەلکساندەر نویسکیدا بنێژرێی." دۆستۆیڤسکی بە پێکەنینەوە بەرسڤی دابووەوە: "'وا بزانم تەنیا جەنەڕاڵانی پیادە و سوارە لەوێندەر دەنێژرێن!" ئانا گوتبووی: "باشتر، چما تۆش جەنەڕاڵ و سەرکردەیەکی ئەدەبیات نیت؟"

ڕۆژی شەممەی ١٨٨١/١/٣١، تەرمەکە بەڕێ کرا. لە بەیانی زووەوە، ئاپۆڕایەکی گەورە لە بەر ماڵەکەیاندا گرد بووەوە، جادەکە یەک کەسی دیکەی نەدەگرت. گالیسکەیەک بۆ هەڵگرتنی تەرمەکە ئامادە کرابوو، بەڵام دۆستدارانی دۆستۆیڤسکی، نەیانهێشت جەنازەکە لە گالیسکەکە با ربکرێت، خستیانە سەر شانیان و بە شان تا دێرەکەیان برد. سی هەزار کەس دووی

جەنازەکە کەوتبوون، حەفتا و دوو شاند و تازەنەری کۆمەڵە و سەندیکای جۆراوجۆر بە چەپکەگوڵەوە بەگەڵ جەنازەکە کەوتبوون. پازدە تیپی سروودخوان، بەدەم گوتنی سروودی ئایینییەوە بەدووی جەنازەکەوە بوون. ڕیزێک گوڵبەدەست، بە درێژایی شەست مەتر، کاروانەکەی لە باقیی بەڕێکەرانی تەرمەکە جیا دەکردەوە.

دوای دوو سەعات ڕێگە، سەری کاروانەکە گەییە دێر و پەرستگەی نویسکی. تابووتەکەیان لە ناوەندی میحرابی ڕۆحی قودس (سانت سپری) دانا.

بۆ سبەینێ، ١٨٨١/٢/١، جەماوەرێکی ئێجگار زۆر لە دۆستان و خەڵکانی فزووڵ، بەسەر دێری ئەلکساندەر نویسکیدا دادەڕژێن، ئاپۆڕاکە هێندە زۆر دەبن کە پۆلیس ناچار دەبن دەرگەکان دابخەن. تەنانەت ئاناش بە زەحمەتێکی فرە، ئەوسا دەتوانێ بچێتە ناو کڵێسەکەوە. پاشان لەو بارەیە دەنووسێت: "پێم گوتن من بێوەژنی ڕەحمەتیم و ئەمەش کچمە. پاسەوانەکان گوتیان چی بێ لە تۆ نهێنی، تا ئێستا چەندین ژن بە ناوی ئەوەی کە بێوەژنی دۆستۆیڤسکین، چوونەتە ژوورەوە. هەندێیان هەر بە تەنیا بوون و هەندێیان منداڵیان پێ بوو."

ئەنجام ئانا گەییە شوێنی دیاریکراوی خۆی و ئیدی ڕێوڕەسمی ئایینی دەست پێ دەکات. تابووتەکە لە داڵانی کەنیسەکەدا، لە ژێر تاجەگوڵێناندا ون دەبێت. قەشەباشییەک سەرپەرشتیی ڕێوڕەسمی تازەژ و نزا و سرووتی ئایینی دەکات. سەرۆکی ئەکادیمیای کڵێسەیی و تازەنەری ئەرشمندرێت، سیمیۆن، لە ڕێوڕەسمی دوعا و نزای کۆتاییدا ئامادە دەبن. پێش تازەژی مردوو و ناشتنی جەنازەکە، قەشەباشی پانیچۆڤ، گوتارێک دەخوێنێتەوە، کە ستایشی هەڵوێست و ڕەفتاری مەسیحییانەی دۆستۆیڤسکی دەکات.

دوای تەواوبوونی ڕێوڕەسمی تازیەباری، تابووتەکەی دۆستۆیڤسکی لە لایەن دۆستدارەکانیەوە هەڵدەگیرێت و لە کڵێسەکە دەبرێتە دەرەوە.

گۆڕستانەکە لە ژێر بەفردا دیار نەبوو، لقی درەختان لە ژێر بەفرا چەمیبوونەوە. دەنگەکان، لە تۆ وایە لە سەرمادا ساف ببوون. هەندێ خەڵکی فزووڵ و لاپرەسەن، لەسەر قەبرەکان وەستابوون و هەر کە کاروانی تازیەباران لێیان نزیک دەبوونەوە، کڵاوەکانیان دادەگرت. گۆڕەکەی دۆستۆیڤسکی، لە لای گۆڕەکەی جۆکۆڤسکییەوە ئامادە کرابوو. نووسەران

پالم، میللەر، گایدۆبۆرۆڤ، سۆلۆڤیڤ، سەرو گوتەیەکی ماتەمینی بەدیار گۆڕە کراوەکەی دۆستۆیڤسکییەوە پێشکەش دەکەن.

سۆلۆڤیڤ، لە بەشێکی گوتەکەیدا دەڵێت: 'ئەو باوەڕی تەواوی بە بوونی هێزێکی خوایی و بێکۆتایی لە ڕۆحی مرۆڤدا هەبوو و لەو ڕێگەیەوە بەسەر هەر توندوتیژییەکی دەرەکی و هەر سستی و لاوازییەکی دەروونیدا سەردەکەوت. ئێمە لێرەدا لەبەر خاتری خۆشەویستیی ئەو کۆ بووینەتەوە، خۆشەویستیی ئەو کۆی کردووینەتەوە. جا با هەوڵ بدەین، بە هەمان ئەشق و خۆشەویستییەوە لێکدی نزیک ببینەوە. چونکە تەنیا بەو کارە، وەفادارییی خۆمان بەرانبەر بە ڕێتازەنییەکانی ڕۆحانی ڕووسیا و کارە مەزنەکانی و کول و کۆڤانەکانی، ژان و ئازارەکانی دەتازەنین و ویژدانی خۆ ئاسوودە دەکەین."

ئیدی ئاپۆڕا نەناسەکە، چەپکەگوڵەکانیان دەنەنە سەر تابووتەکە. گۆڕەکە لەوە تەنگتر بوو، ئەو هەموو گوڵ و چڵ و گەڵایانە بگرێت. یەکێک لە دۆستدارەکانی، ژێراوژێر، بە دزییەوە کۆمەڵێک چڵ و گوڵ هەڵدەگرێت، دەی شکێنێتەوە و دەیخاتە ژێر پاڵتۆکەیەوە. هەواکەی ساردە، کات دەڕوات، ئێوارە نزیک دەبێتەوە. سەعات چواری دوانیوەڕۆ، ئانا، شەکەت و ماندوو، غەمبار و برسی لە گۆڕستانەکە وەدەر دەکەویت. بەڵام لە نێو خاچەکانی گۆڕستانەکەوە، هێشتا تارمایی و تاپۆی تاریک، بە یەخەی هەڵدراوەوە، بە ڕوخساری لە سەرما چرچ هەڵگەڕاوەوە، ڕێک وەک ئەو کارەکتەرە تارماییئاسایانەی کە دۆستۆیڤسکی لە ڕۆمانەکانیدا خوڵقاندبوونی، بەدی دەکران، ئەوانیش لە ڕۆیشتندا بوون. ئیدی دەرگە و دەروازەکانی گۆڕستانەکە بەرەبەرە دادەخران. ئیدی لە کۆتایی ڕاڕەوەکەدا، شووشەی پەنجەرەی ژووری پاسەوانەکە ڕووناک دەبووەوە. ئەوسا ژیانی ڕاستەقینەی فیۆدۆر دۆستۆیڤسکی، لە دەرێی کات و شوێندا، لە دڵی ئەوانەدا کە خۆشیان دەویست، لە دڵی دۆستدانیدا، دەست پێ دەکات.

دوای مردن

ئانا گریگۆریڤنا، دوای مردنی دۆستۆیڤسکی، هەموو ڕۆژێ لەگەڵ منداڵەکانیدا دەچوو بۆ سەرقەبران. دوای گریانێکی زۆر، شەکەت و ماندوو، بە کزەی سەرما، بۆ ماڵ دەگەڕایەوە. ئیدی هۆڵەکەیان پڕ دەبوو لە میوانی ناوەخت و نەناس، نەیدەزانی چۆن خۆی لێیان ڕزگار بکات. یەکێک لەو مێملانە قەشەیەکی گەنجی چەنەبازی چەقاوەسوو بوو، کە بە زمانێکی تەڕ و پاراو ستایشی بەها مەسیحییەکانی دۆستۆیڤسکیی دەکرد و تا سکەیەکی زێڕیان لە دەستی نەنابایە لە ماڵەکە نەدەچووە دەرێ. یەکێکی دی پیرەژنێکی شێت بوو، کە دەیگوت ئامادەیە یەک ملیۆن ڕۆبڵ بە منداڵەکانی نووسەری نێودار ببەخشێت، ئەگەر ئانا ڕازی بێت و لە چارەسەری کێشەیەکی میراتگریدا یارمەتیی بدات. پیاوێکی دیکە هەبوو، سیمایەکی میهرەبانی هەبوو، پیاوێکی دەمولەبز شیرین و قسەخۆش بوو، ئەمە لە بێوەژنە گەنجەکەی دۆستۆیڤسکی هەڵپێچابوو و هانی دەدا کە شوو بکاتەوە. دەیگوت: "تۆ کارت کردووەتە سەر گەنجێکی ڕێکوپێک و بەڕەوشت." هەندێ وەشانکاران هاتوچۆیان دەکرد، هەوڵیان دەدا ئیمتیازی بڵاوکردنەوەی تێکڕای بەرهەمەکانی دۆستۆیڤسکیی لێ وەربگرن. پڕۆفیسۆر ڤاگنەریش، کە مامۆستای زانکۆی سان پترۆسبۆرگ بوو و زانایەکی بەنێوبانگی بواری شیکاری دەروونی بوو، دێت و داوا لە ئانا دەکات کە ڕێگەی بدات ڕۆحی مێردەکەی ئامادە بکات، بەڵام ئانا ڕێگەی نادات کاری وا بکات و بە ئاشکرا جوابی دەکات. بەڵام هەر ئەو شەوە فیۆدۆر دێتە خەونی. ئانا بەدەم خەونەکەوە ڕادەپەڕێت، هاوار دەکات: "خوایە! چی بوو! ئێستا بینم، خۆی بوو!" لە هەمان کاتدا کچەکەشی، کە لە نزیکی دایکییەوە نوستبوو، لە خەو ڕادەپەڕێت و لە بن لێوانەوە دەڵێت: "دایکە، ئێستا، تۆزی لەمەوپێش، باوکم

هاته خەونم. لەوە دەچوو بیەوێ لە جێگەکەی خۆی هەستێ. ڕەنگوڕووی لە بەرچاوم زۆر زەرد و چرچەڵە بوو."

دیداری میوانی ناوەخت و مێملان، گفتوگۆ و گەنگەشە دەربارەی کاروباری ژیان، تازەڤ و نزای ڕۆژانە، هەموو ئەمانە ئانایان تەواو بێزار و بێتاقەت کردبوو. هەندێ جار هەستی دەکرد خەریکە شێت دەبێت، هەستی دەکرد مێردەکەی نەمردووە، خەڵکانێک بە تۆبزی هەر ڕۆژەی بۆ سەر گۆڕی کەسێکی دیکەی دەبەن. تەنیا دەیانەوێ ئەو بگێڕن. فیۆدۆر لە ژوورەکەی خۆیدایە، گوێی لە دەنگیەتی کە کاغەزەکانی ئەمدیو و ئەودیو دەکات و بە هەنگاوی هەڕاو و قورسەوە هەنگاو دەنێت، لەسەر مێزەکە هەڵدەستێت و دەچێت بەلای دۆلابی کتێبەکانیەوە. ئانا، وای هەست دەکرد ئەوانەی دڵنەوایی دەکەن، هەندێ دکتۆری ئەقڵنەخۆش بوون و دەیانویست بۆ ماوەیەک مژوولی بکەن.

لە ڕۆژی ٣/١دا، کە لە گۆڕستانەوە بۆ ماڵ دەگەڕێتەوە، جەنەڕاڵێکی پیر، لە کۆنە ئاشنایانی دۆستۆیڤسکی، لە ماڵەوە دەبینێ. هێشتا یارۆی جەنەڕاڵ، بە تەواوەتی نەکەوتبووە قسان، کە کارەکەرەکە بە هەشتاو خۆی بە ژووردا کرد و هاواری کرد: "تزاریان کوشت." ئانا تەواو پەشۆکاو و دەسەپاچە بوو، یارۆی جەنەڕاڵی پیر بەسەر کورسییەکەوە لەخۆی چوو. ئانا، پاشان لەو بارەیەوە دەنووسێت: "'دەشیا مێردەکەم چاک بوایەتەوە، بەڵام بێگومان زۆر نەدەژیا، چونکە کوشتنەکەی تزار، زۆر کاری تێدەکرد، چونکە تزاری زۆر خۆش دەویست بە فریادڕەس و ڕزگارکەری جووتیارانی کۆیلەی دەزانی و دەیپەرست."

مردنی دۆستۆیڤسکی، بۆ ماوەیەکی زۆر کردیە کارێک کە جەماوەری خوێنەران ڕوو بکەنە پەیگیریی بەرهەمەکانی نووسەری برایانی کارامازۆڤ. لە ماوەی چەند ڕۆژێکدا بەرهەمەکانی لە بازاڕدا نەمان. وەشانکارانی سان پترۆسبۆرگ و شارەکانی دی، داوایان لە ئانا دەکرد کە ڕێگەیان بدات یادگارییەکانی خانەی مردوان و ڕۆژانەیادداشتەکانی نووسەرێک چاپ بکەنەوە. ئانا، قایل نابێت، ئیدی لە سەر قسەی سەرەوگردی منداڵەکانی، جێگری قازیی سان سینود، پوبیدۆ نوست زیڤ بڕیار دەدات، بە خۆی

کۆبەرهەمی مێردەکەی چاپ و بڵاو بکاتەوە. جا چونکە پێویستی دەکرد پێشەکییەک بۆ ئەم کۆبەرهەمە بێتە نووسین و ژیان و بیرەوەرییەکانی دۆستۆیڤسکی لەخۆ بگرێت، ئەرکی نووسینی ئەم پێشەکییەیان بە هەردوو نووسەر میللەر و ستراخۆڤ سپارد. ئەم هەنگاوە سەرکەوتنێکی زۆر باشی بەدەست هێنا و حەفتاوپێنج هەزار ڕۆبڵ قازانجی کرد.

چاپی دووەم لە شەش بەرگدا بە نرخی هەرزان، لە ساڵی ١٨٨٦دا بڵاو بووەوە. ئەنجام لە ساڵی ١٨٩٣دا بەڕێوەبەری ڕۆژنامەی نیڤا، ئیمتیازی ڕۆمانەکانی دۆستۆیڤسکیی بە بڕی حەفتاوپێنج هەزار ڕۆبڵ کڕی، کە بە خۆڕایی وەک پاشکۆی ڕۆژنامەکەی و لەگەڵ ڕۆژنامەکەیدا دابەشی بکات. ئیدی ژمارەی بەشدارانی ڕۆژنامەی نیڤا لە ماوەیەکی کەمدا زۆر زیادی کرد و لە ۆەفتا هەزارەوە گەییە سەد و نەوەد هەزار بەشدار. بەڵام لەوە بەدوا و بۆ ماوەی چەندین ساڵ، مەحاڵ بوو بەرهەمەکانی دۆستۆیڤسکی چاپی تازە بکرێنەوە. لە ساڵی ١٨٨٣دا، دۆستدارانی دۆستۆیڤسکی، بە مەبەستی دروستکردنی پەیکەرێک بۆ ئەم پیاوە مەزنە، کەوتنە کۆکردنەوەی باربوو و پیتاکان. دروستکردنی پەیکەرەکە خرایە پێشبڕکێوە، بڕیاری لیژنەی سەرپەرشتکاری ئەم کارە ئەوە بوو کە نیو کۆتەڵێکی بۆ ساز بکەن، هەرچەندە بەدڵی هاوسەرەکەی نەبوو و بەلایەوە زیاد لە پێویست گەورە بوو، بەڵام لیژنەکە قایل بوو و بڕیاری لەسەر دا. دوای تەواوبوونی پەیکەرەکە، دوو هەزار ڕۆبڵ لەو پارەیەی کە کۆ کرابووەوە، مایەوە، کە ئەوەشیان بۆ دروستکردنی خوێندنگەیەک بە ناوی دۆستۆیڤسکییەوە تەرخان کرد. ئەم خوێندنگەیە لە ستارایاڕووسیا دروست کرا. ئیدی باباجان ڕومیانتزیڤ، کە دوستێکی گیانیبەگیانی دۆستۆیڤسکی بوو، بەڕێوەبەرایەتیی خوێندنگەکەی گرتە ئەستۆ. ئەنجام لە ساڵی ١٨٨٧دا، دۆقی گەورە ڤلادیمێر ئەلکساندەرۆڤیچ، خەمی خوێندنگەی نێوبرای گرتە ئەستۆی خۆی.

ئانا، ئەو کاتە کەمەی کە دوای کاری چاپ و بڵاوکردنەوەی بەرهەمەکانی هاوسەرەکەی و کاروباری خوێندنگەکە و کۆڕ و کۆبوونەوە ئەدەبییەکان بۆی دەمایەوە، دەقۆزێتەوە بۆ ڕێکخستن و کۆکردنەوەی ئەو قەواڵە و بەڵگەنامە و دیکۆمێنتانەی کە پەیوەندییان بە ژیانی هاوسەرەکەیەوە هەبوو. ئیدی نامەی

دۆستان و نموونەی پرۆڤەی چاپ و ئەو پرسەنامانەی کە بە بۆنەی کۆچی دوایی هاوسەرەکەیەوە بۆیان هاتبوو، ئەو بڕوانامەی ڕێزلێنانەی کە پێشکەشی مێردەکەی کرابوون، هەر هەمووی کۆ کردەوە و ئامادەی کردن. شەوێک لە ماڵی ژنێکی کۆنەدۆستی خۆی، کە هاوڕێی سەردەمی خوێندکاری بوون، تووشی پیاوێک بوو بە ناوی سیزۆن. ئەم پیاوە بەڕێوەبەری مۆزەخانەی مێژوویی مۆسکۆ دەبێت، ئانا داوای لێ دەکات کە سووچێکی لە مۆزەخانەی ناوبراودا بدەنێ، تا یادگارییەکانی هاوسەرەکەی لە دیکۆمێنت و وێنە و کتێب و ئەو شتانەی پەیوەندیی بە ژیانی هاوسەرەکەیەوە هەیە، لەوێدا دابنرێ و نەفەوتێن. بێوەژنی گەنج، دوای هەفتەیەک وەڵامی وەرگرتەوە کە دەتوانێ لە مۆزەخانەی ناوبراودا، ژوورێک بۆ ئەو مەبەستە بەکار بێنێ. ئیدی ئانا لە سان پترۆسبۆرگ، دۆڵابێکی گەورەی لە داربەڕووی قاوەیی بەکرد دا و بە هەزار و سێسەد ڕۆبڵ بۆیان گواستەوە بۆ مۆسکۆ. ئیدی ساڵی ١٨٨٦ هەرچیی سندووقە کتێب، وێنە و دەستنووسی هاوسەرەکەی هەبوو، هەر هەمووی بۆ مۆزەخانەی ناقبری ڤڕێ کرد.

لەوە بەدواوە، ئانا هەموو کاتی خۆی بۆ ئەوە تەرخان کرد، کە پاشماوە و کەلەپووری مێردەکەی کۆ بکاتەوە و ڕێکیان بخات. لە ساڵی ١٩١٦دا، لای گروسمان بە ئاشکرا و بە ڕاشکاوی دەڵێت: "من لە سەدەی بیستەمدا ناژیم، بەڵکو لە ساڵانی حەفتایەکانی سەدەی نۆزدەدا دەژیم. برادەرانی من هەمان برادەرەکانی مێردەکەمن. دونیا و ژینگەی من، هەمان دونیا و ژینگەی سەردەمی دۆستۆیڤسکییە، ئێستا کە ئەو نەماوە، من لەگەڵ ئەواندا دەژیم." گروسمان دەڵێت: ""ەم ژنە، کە داوی سپی کەوتبوونە سەری، کڵاوێکی تەنکی لەسەر دەکرد. ڕوخسار و سیمای ماندوو، بەڵام جوان و دڵگیر، چاوەکانی گەش و درەخشان، زیرەکی و هۆشنییان پێوە دیار بوو. بە ڕووی خۆشەوە، هەندێک دەستنووسی بیرەوەرییەکانی خۆی دەربارەی مێردەکەی، بە من پیشان دەدا. ئەو نامە بەنرخانەی کە لە ئەرشیفی خۆیدا هەڵیگرتبوون، ئەو نامانەی کە مێردەکەی بۆی ناردبوو، بە من و بە هەر دۆستدارێکی دیکەی دۆستۆیڤسکی، پیشان دەدا." بەڵێ، ئانا بە کەماڵی ئارەزوو، خۆی تەرخان کرد بۆ خزمەتی ناوبانگ و ڕێبازی مێردەکەی، دەیویست وەک چۆن لەم ساڵانەی

دوایی ژیاندا خۆی بۆ خزمەتی ئەو تەرخان کردبوو، لەدوای مردنیشی، پارێزەر و خزمەتگوزاری ئەو بێت. دەیویست لەپێناوی ئەودا بخەبتێ و نەمرییەکی ڕەها و بێغەلوغەشی بۆ دابین بکات. وەک چۆن جاران ڕووبەڕووی خاوەنقەرزان و نەیارانی مێردەکەی ببووەوە و بەرگریی لێ کردبوو، ئێستاش بە هەمان نەفەسەوە ڕووبەڕووی ئەو کەسانە دەبووەوە کە ژیاننامە و بیۆگرافیی مێردەکەیان بە نیوەچڵی دەنووسییەوە.

لە ساڵی ١٨٩٨دا، خانمێکی نەمساوی بە ناوی مەدام هۆفمان، کە چەند لیکۆڵینەوەیەکی دەربارەی دۆستۆیڤسکی بە ئەڵمانی نووسیبوو، لە ڕێگەی سەفارەتخانەی نەمساوییەوە، مۆڵەت وەردەگرێت، کە دۆسیەی دۆزی پیتراشیفسکی، کە لە دیوانی هۆبەی سێیەمی دادگادا دەبێت، ببینێ و بیخوێنێتەوە. بەڵام بەبێ مۆڵەت و ئامادەبوونی ئانا گریگۆریڤنا، ڕێگەی ئەو کارەی نادەنێ. بەو مەرجە ڕێی دەدەن کە ئانای لەگەڵدا بێ، چونکە ئانا تاکە کەسێک بوو کە بۆی هەبوو، کۆپی لە بەر ئەو دیکۆمێنتانە بگرێتەوە. ئیدی ئانا دەبوایە پێنج کەڕەت بچێتە دەزگای نێوبراو تا دەقی تەواوی ئیعترافەکانی دۆستۆیڤسکی کۆپی بکات. لە دوایەمین ڕۆژدا، کە مەدام هۆفمانیشی لەگەڵدا دەبێت، کە لە دەزگای نێوبراو دێنە دەرێ، ئانا دەستنووسەکان دەداتە دەست مەدام هۆفمان، تا پاڵتۆکەی لە بەر بکات، کە داوای دەستنووسەکان دەکاتەوە، مەدام هۆفمان قایل نابێت بیداتەوە و دەڵێت شەوێ هەموو ئەو دیکۆمێنتانە بۆ ڤێنا دەنێرێت بۆ وەشانکاری بەرهەمەکانی. ئانا دەڵێت، ناکرێت ئەم بەڵگەنامانە پێش ئەوەی لە ڕووسیادا و بە زمانی ڕووسی بڵاو ببێتەوە، لە هەندەران و بە زمانێکی بێگانە بڵاو بکرێنەوە. بەڵام خانمی نەمساوی، توند ئەم دەستکەوتە بە سینگ و بەرۆکیەوە دەگوشێت و نایەوێت بیداتەوە و دەیکات بە مشتومڕ. ئیدی ئەم دەمەبۆڵە و قەرقەشەیە وەختێ کۆتایی دێت، کە ئانا هەڕەشەی لێ دەکات کە خەبەری پۆلیسی لێ دەدات کە ئەو بەڵگەنامانەی لێ دزیوە. ئیدی مەدام هۆفمان دەترسێت و بە ناچاری دیکۆمێنتەکانی پێ دەداتەوە. ئانا ئەو ڕۆژە تا ئێوارێ هەر خەریکی کۆپیکردنی بەڵگەنامەکان دەبێت و هەر ئەو شەوە نوسخە کۆپیکراوەکان بۆ هەڤڕکەکەی دەنێرێت.

ویڕای ئەمەش، بە هۆی شۆرەت و ناوبانگی مەدام هۆفمانەوە، پاچڤەی ئەڵمانیی ئەم بەڵگەنامانە، لەپێش بڵاوبوونەوەی دەقی ئەسڵییان لە ڕۆژنامەکانی ڕووسیادا، لە هەندەران بڵاو بوونەوە.

مەدام دۆستۆیڤسکی، ئارەزووی لە چارەی بیۆگرافینووسان و ئەو یادگارینووسانە نەدەکرد کە بە ئارەزووی دڵی خۆیان و چۆنیان بویستایە، دەیان ڕازاندەوە و دەستکارییان دەکرد. ئەو هەموو نووسینانەی کە بە ناوی بیرەوەری دەربارەی دۆستۆیڤسکی لە لایەن خەڵکانێکەوە بڵاو دەکرانەوە کە کەم دابێژێک دەیانناسی، ئانای نیگەران و تووڕە دەکرد، چونکە پێی وا بوو تەنیا ئەو باشی دەناسێت.

چاپخانەداران، برادەرانی هاوپۆل، دۆست و برادەرانی نووسەر و ئەدیب، هاوڕێیانی زیندان و تاراوگەی سیبیریا، هەرچییەکیان بە قەڵەمدا هاتبا، دەربارەی دۆستۆیڤسکی دەیاننووسی، بەڵام کەسیان نەیاندەتوانی کەسایەتیی ڕاستەقینەی ئەو بەرجەستە بکەن.

ئانا لەم بارەیەوە دەنووسێت: "هەر جارێ کە لە ڕۆژنامەیەکدا دەمخوێندەوە کە فڵان کەس لە بیرەوەرییەکانیدا باسی مێردەکەی منی کردووە، دڵم دەگوشرا. لە دڵی خۆدا دەمگوت، بێگومان بریتییە لە کۆمەڵێک زێدەڕۆیی و قسەی هەڵبەستراو، یان کۆمەڵێک قسەی بێسەروبەر و نادروستە... بە دەگمەن لەو بۆچوونانەمدا سەرچیخ دەچووم. سەرم لە شێواز و تۆنی نووسینی بیرەوەینووسان دەربارەی دۆستۆیڤسکی سووڕ دەما. دەتگوت هەر هەموویان لە بەینی خۆدا ڕێکەوتوون کە بە پیاوێکی خەمین، شپرزە و گۆشەگیر، لەگەڵ خەڵکیدا نەکڵۆک و نەساز، لەخۆبایی و لووتبەرز و شەیدای شۆرەت و نێوبانگی وەسف بکەن و لەقەڵەم بدەن (دوور نییە ئەمە دەرهاویشتەی خوێندنەوە و قەزاوەتیان بووبێ بۆ بەرهەمەکانی)."

ئانا، بۆ ئەوەی وێنەیەکی ڕاستەقینەی مێردەکەی پێشکەش بە نەوەکانی ئایندە بکات، دەکەوێتە بەر پەرجدانەوەی ئەو قسە هەڵەقومەڵەق و نادروستانەی لەملا و لەولا دەربارەی مێردەکەی دەکران و دەنووسران. لەو بارەیەوە دەنووسێ: "ئەگەر لەنێو خەڵکیدا کەمدوو بوو، لەبەر ئەوە بوو کە بە قاڵدرماندا سەردەکەوت، هەناسەی تەنگ دەبوو و نەیدەتوانی یەکسەر قسان

بکات، ئەگەر هەندێک مەند و خامۆش دەهاتە بەرچاو، لەبەر ئەوە بوو کە نەخۆش بوو."

بەڵام ئەم سووکە سەرنجانەی ئانا، لەچاو ئەو هەموو بوختانە ترسناکانەوە کە ستراخۆڤ، یەکەمین بیۆگرافینووسی دۆستۆیڤسکی، بۆی هەڵبەستبوو، نەیدەکردە هیچ.

لە ساڵی ۱۸۸۳دا، ستراخۆڤ قایل دەبێت بە پارەیەکی زۆر باش، بیرەوەرییەکانی خۆی دەربارەی دۆستۆیڤسکی بنووسێت. لە بەرواری ۱۱/۲٦ی هەمان ساڵدا، نامەیەکی پڕ لە بوغز و کینە دەربارەی دۆستۆیڤسکی، بۆ تۆلستۆی دەنووسێت. ئەم نامەیە، هەمان ئەو نامەیەیە کە لە ساڵی ۱۹۱۳دا لە ژمارەی ئۆکتۆبەری ڕۆژنامەی دونیای هاوچەرخ بڵاو دەبێتەوە. بەڵام ئانا دوای یەک ساڵ، لە کاتێکدا خجڵی کۆکردنەوەی هەندێک شرەڕۆژنامان دەبێت، ئەوسا پێی دەزانێت و لە حەژمەتاندا ڕۆژنامەکە پارچەپارچە دەکات و دەیجوێت. ئەمە دەقی نامەکەیە: "جەنابی لیف نیکۆلایۆڤیچی پایەبەرز و قەدرگران، نامەیەکی بچووکت بۆ دەنووسم، هەرچەندە بچووکە، بەڵام لە ڕووی بابەت و ناوەڕۆکەوە زۆر گرنگە... بێگومان بیۆگرافییەکەی دۆستۆیڤسکیت پێ گەیشتووە (ڕاوبۆچوونی ئێوەم دەربارەی زۆر مەبەستە)، تکایە ڕای خۆتم لەبارەیەوە پێ بڵێ. جا بەم بۆنەیەوە ئارەزوو دەکەم ئەو ئیعترافەت بۆ بکەم، کە بە درێژایی ئەو ماوەیە کە خەریکی نووسینی ئەو ژیاننامەیە بووم، وام هەست دەکرد بێگاریم پێ دەکەن، بە خورتی ئەو هەستەم لە ناخی خۆدا سەرکوت دەکرد. تکایە ڕێگەیەکم پێ پیشان بدە کە لەو حاڵەتە ڕزگار بم. من ناتوانم دۆستۆیڤسکی بە پیاوێکی باش بزانم، بە پیاوێکی بەختەوەری بزانم (لەڕاستیدا ئەم دوو حاڵەتە تێکەڵ بە یەکدی دەبن). دۆستۆیڤسکی پیاوێکی خراپ، دڕ، بەغیل بوو. هەموو ژیانی بە جینگیزی و تووڕەیی و هەڵچوونێکی ئەوتۆوە بەسەر برد کە پیاو بەزەیی پێیدا دەهاتەوە و هەندێ جار دەبووە مایەی مەخسەرە و پێکەنین. کاشکێ نە ئەوەندە زیرەک و نە ئەوەندە شەڕەنگێز دەبوو... هەندێ جار کاری زۆر نەنگینی دەکرد و شانازیی پێوە دەکرد. ڕۆژێک ڤیسکۆڤاتۆڤ بۆی گێڕامەوە کە بە خۆی گوێی لە دۆستۆیڤسکی بووە، گێڕاویەتیەوە کە چۆن خانمێکی بەڕێوەبەری خوێندنگە

کچۆڵەیەکی مەکتەبلیی منداڵی بۆ هێناوە و بردوویەتیە گەرماوەوە. بە شانازییەوە گێڕاویەتیەوە. ئەو قارەمانانەی کە زیاتر لە خۆی دەچن، یەکێکیان قارەمانی چیرۆکی یادداشتە ژێرزەمینییەکانە. دووەمیان، سفیدرگایلۆڤی قارەمانی ڕۆمانی تاوان و سزایە، سێیەمیان ستاڤرۆگینی قارەمانی ڕۆمانی شەیتانەکانە... من دەمتوانی ئەم لایەنانەی تەبع و تەبیعەتی دۆستۆیڤسکی لە بیۆگرافییەکەیدا تۆمار بکەم و ڕوونی بکەمەوە، بەڵام شتی زۆر خراپتر لەمەی بۆم گێڕایەتەوە، هەبوو. بە هەرحاڵ، ئەم شتانە با بچنە گۆڕەوە." تۆڵستۆی ئەم وەڵامەی دەداتەوە: "تۆ دەڵێیت کە لەگەڵ تۆرگینیڤدا ئاشت بوویتەوە. من ئێستا خۆشم دەوێ. ئەمە شتێکی سەیرە، ئەمە لەبەر ئەوەیە کە ئەو خەتاکار نەبووە و بە ڕێی ڕاست و دروستیدا بردوویت. وەک هەندێ لەو فێڵبازانە نییە ئەگەر نەتخەنە قۆرتێکەوە، ناشتگەیەننە هیچ شوێنێک. تۆرگینیڤ لە دۆستۆیڤسکی زیاتر دەژی، نەک بە هۆی هونەرەکەیەوە، بەڵکو بە هۆی ئەوەوە کە لە ژیاندا خەتاکار نەبووە."

ستراخۆڤ، لە بەرواری ١٨٨٣/١/١٢دا، وەڵامی تۆڵستۆی دەداتەوە: "تەسەور و بۆچوونی تۆ دەربارەی دۆستۆیڤسکی، حەقیقەتی کەسایەتیی ئەوی بۆ ڕوون کردمەوە، بەڵام من وا هەست دەکەم زیاد لە پێویست خاترت گرتووە و مدارات کردووە، کەسێک هیچ شتێک پەی بە ناخی نەبات، چۆن دێتە ناسین و هەڵسەنگاندن، من ئەوم وا ناسیوە."

ساڵێک لەپێش ئەو بەروارەی سەرەوە (واتە ١٨٨٢/١٠/٦)، تۆرگینیڤ، لە نامەیەکدا بۆ سالتیکۆڤ، دەربارەی دۆستۆیڤسکی دەڵێت: "دۆستۆیڤسکی زۆر بە وردی ڕێڕەوی کارەکانی ڕەچاو کردووە و بە بەرنامە کاری لەسەر کردووە و پابەندی بووە. هەڵبەت ئەوەی زانیوە کە لە ئەدەبی فەڕەنسیدا کەسێک هەبووە زۆر لەو چووە، ئەو کەسەش مارکیز دی سادی زۆر بەنێوبانگ بووە (مارکیز دی ساد (١٧٤٠-١٨١٤)، ئەمە لە شەڕێن حەوتساڵەدا، وەک ئەفسەری سوارە بەشداریی کردووە و پاشان کەوتووەتە کاری نووسین. سەرانسەری ژیانی کوشتن و تاوان و زیندان بووە و لە ئەنجامدا لە شێتخانە دەمرێت. نووسینەکانی چونکە لەگەڵ دابونەریت و ئەخلاقییاتی باودا تێک ناکەنەوە.. لە لایەن سانسۆری وڵاتانەوە، ڕێگەی بڵاوبوونەوەیان نادرێت.

لە سەدەی بیستەمدا ئەوسا بەرهەمەکانی چاپ دەکرێن. وێڕای ئەمەش سانت بوڤی ڕەخنەگری گەورە، دەربارەی ئەو دەڵێت: "ساد و بایرون گەورەترین ئیلهامبەخشانی مودێرنیستەکان بوون." ڕەخنەی سەدەی بیستەم، بەرهەمەکانی ساد، لە ڕووی شیکردنەوەی دەروونی تاکەوە دژ بە کۆمەڵگە و خوا، بەرز دەنرخێنێ. سادیزم کەچڕەوی ئارەزووی سێکسییە، کە لەزەتی سێکسی لە ئازاردانی بەرامبەرەکەی دەبینێ. تۆرگینیڤ لێرەدا، دۆستۆیڤسکی بەو کەسە کەچڕەوە ئەنتی مرۆییە بەراورد دەکات)."

جا کە دەبینی هەموو کەشیشانی ڕووس، ڕێوڕەسمی نوێژ و دوعایان بۆ "دی ساد"ی ڕووس کردووە و گوتاری پڕ پەند و ئامۆژگارییان دەربارەی ڤیانی جیهانی ئەو خوێندەوە، هەنگێ دەبێ بپرسین، ئەم کارە چەندی بە چەندە؟

ئەم ژاوەژاو و هێرشانە بۆ سەر دۆستۆیڤسکی، کە زۆربەی هەرە زۆری دەرهاویشتەی بەغیلی و حەسوودی بوو، زۆر ببوو و ئانا گریگۆریڤناش زۆری پێ ناخۆش بوو. بەتایبەتی نامەکەی ستراخۆڤ زۆری پەست و تووڕەی کردبوو. ئیدی لای گروسمان گوتبووی: "باوەڕ بکە لە حەژمەتاندا چاوم نەیدەبینی، ئاخر ئەو هەموو بوختانە بێمانایە لەپای چی. ئەگەر ستراخۆڤ زیندوو بوایە، لە ژیاندا بوایە، بەم پیرییە، لە هەر شوێنێک بوایە دەچوومە سەری و لەسەر ئەم ڕەفتارە دزێوەی یەک زللەم لێ دەدا."

"باشە ستراخۆڤ بە درێژایی دە دانە ساڵ هاوکار و برادەر و هاوڕێی دۆستۆیڤسکی نەبوو، دۆستۆیڤسکی دالدەی نەدەدا؟ باشە کە ئەمە ڕای بوو، بۆچی ڕەفزی نەکرد ژیاننامەکەی بنووسێت، مادامێکی لە کاتی نووسینیدا دڵی تێک هەڵدەهات و قێزی دەکردەوە؟ باشە چۆن توانیویەتی دۆستۆیڤسکی بە چرووکی و خۆپەرستی تاوانبار بکات، لە کاتێکدا دۆستۆیڤسکی بە درێژایی ژیانی، لە خۆی گرتووەتەوە، بۆ ئەوەی یارمەتیی خانەوادەکەی میشێلی برای بدات؟ ئاخر چۆن توانیویەتی باسی شەڕەنگێزی و بەدڕایی نووسەرێک بکات، کە هەر کەسێک نامەی بۆ نووسیبێت بە هانایەوە چووە و لە کەسانی گەورە و دەستڕۆی وەک پۆبیدونۆ ستریف یان ڤیشنیگراداسکی داوای یارمەتی بۆ کردوون؟ بەڵام سەبارەت بە بوویەری حەمامەکە، ئەمە تەنیا هەواڵێک بووە

که کەسێکی دیکە بۆ ئەمی گێڕاوەتەوە و ئەمیش ویستوویەتی لە ڕۆمانی شەیتانەکاندا، بەکاری بەرێت و مامەڵەیەکی هونەریی لەگەڵدا بکات، بەڵام دۆست و هاوڕێکانی ئامۆژگاریی دەکەن کە کاری وا نەکات، چونکە لە کەسێکی وەک دۆستۆیڤسکی (لایەنگری مافی ژنان) ناوەشێتەوە، خانمێکی بەڕێوبەری خوێندنگەیەک وەک قەوێدەیەک پیشان بدات. لەڕاستیدا، ستراخۆڤ، نووسەرێکی نمرەدووی حەسوود، دەنی، نەفسنزم، فێڵباز و مشەخۆر، لەبنەوەبڕ و پیلانگێڕ بوو. فیۆدۆر میخائیلۆڤیچ، زۆر باشی ناسیبوو و لە ساڵی ١٨٧٥دا، بەم جۆرە وەسفی کرد بوو: 'بەڵێ ئانێت، ئەمە دەرچووی خوێندنگەیەکی ئیکلیریکی زۆر خراپە، جگە لەمە هیچی دیکە نییە. دوای فەشەل و ناکامیی ڕۆژنامەی سەردەم، بەجێی هێشتم و ئیدی لێی نەپرسیمەوە و نەهاتەوە بەلامەوە. کە ڕۆمانی تاوان و سزا سەرکەوتنی باشی بەدەست هێنا، ئەوسا هاتەوە بۆ لام.' بەڕاستی زۆر چاکی ناسیبوو."

بە هەرحاڵ، ئانا لە ڕادەبەدەر بەرگریی لە مێردەکەی کرد، هەموو لایەنەکانی ژیانی دۆستۆیڤسکی بە تەواوەتی ڕوون کردەوە. ئەوەی کە پێویست بوو دەربارەی ئەخلاقییاتی دۆستۆیڤسکی بیزانین، هەموویمان زانی. دۆستۆیڤسکی پیاوێک بوو شایستە و بەهرەمەند و ئامادە بۆ کارێن باش و گەورە، لە هەمان کاتدا وردەکارێن شەڕانی و خراپی بچووکیشی لێ دەوەشایەوە. گیانی فیداکاری گەورە و وردەخۆپەرستیی تێدا بوو. پیاوێک بوو سەررێژ لە عاتیفەی مرۆڤانی و لە هەمان کاتدا لە وردەعەیبانیش بەدەر نەبوو. بەڵام بەسەر عەیب و کێماسییەکانی خۆیدا زاڵ بوو. تاوانی قارەمانەکانی، کە جۆرە سادییەتێکیان تێدایە، تاوانێک نەبوون کە خۆی کردبنی و جەڕباندبنی، بەڵام بە خەیاڵ وێنای کردوون و وێنەی گرتوون. ئەو جۆرە وەسوەسە و خولیایەی هەبووە. باری دڵ و دەروونیان قورس کردووە، ئیدی لە بەرهەمەکانیدا هەڵیڕشتوون و خستونیەتە بەردەستی خوێنەران و خۆی لێ ڕزگار کردوون. گەورەیی ئەو پیاوە لەمەدا بووە کە هەموو خاڵە ئەرێنی و نەرێنییەکانی مرۆڤێکی لە خۆدا کۆ کردبووەوە و پەنا دابوو. دۆستۆیڤسکی هەر بە فام و زیرەکی و ئەقڵ پیاوێکی جیهانی نەبوو، بەڵکو بە دڵ و سۆز و سۆزدارییش هەر پیاوێکی جیهانی بوو. ئەو نە توانیویەتی بچێتە کلێشەی

ستاڤرۆگینەوە و لە شێوەی شەیتاندا خۆی بتازەنێ و نە توانیویەتی بچێتە پێستی میشکینەوە و لە شێوە و قاڵبی فریشتەی ئاسماندا خۆی بتازەنێ. چونکە لە هەمان کاتدا ئەو دوانە، هەردووکیان بووە، واتە بە هۆشمەندییەکی یەکسانەوە هەردووکیان بووە. ئەم دوالیزمییە لە هەموو بەرهەمەکانیدا بەرچاو دەکەوێت. یانی لە نێوان دونیای فسق و فجووری جەستەیی و لەزەتخوازی و دونیای خەڵوەتنشینی و ڕۆحانیی ڕەهادا، لە هاتوچۆدایە. لەنێوان سیستمی باو و جێگیر و سیستمی تازەی نادیاری ئایندەدا، دەهات و دەچوو. ناتوانێ هیچ یەکێک لەم دوانە هەڵبژێرێت. جا بەم پێودانگە هیچ سەیر نییە کە ئەم پیاوە مەسیحییە ئیماندار و ئاشتیخوازە، پشتیوانی لە شەڕی ڕۆژهەڵات (مەبەست لە جەنگە لەگەڵ عوسمانییەکاندا) بکات. یان ئەم پیاوە خەیاڵپەروەرە ئایدیالیستیە فێدارە، ڕۆمانەکانی پڕ بکات لە بۆچوونی مەتریالیستی و ڕیالیستی. دۆستۆیڤسکی وەک قارەمانەکانی کەسایەتییەکی دوالیستیی هەیە، بۆیە کە کاتێک چارەسەرێک بۆ "کێشەیەکی ژیان" دادەنێت، دەشێت بە دڵنیاییەوە بڵێین کە ئەمە چارەسەرێک نییە کە باوەڕی پێی هەبێت. لەڕاستیدا بەرهەمەکانی دۆستۆیڤسکی وەڵامی پرس و کێشەکانی ژیان نین، بەڵکو زیاتر پرسیارن. تەنیا پرسەکە دەخەنە ڕوو. کە کتێبێکی دۆستۆیڤسکی دەخوێنینەوە، ئیدی هەمان کەسەکەی پێش خوێندنەوەکە نین؛ پێشتر وامان هەست دەکرد کە لە دونیایەکی پیری کۆنی چەندین هەزار ساڵە، بە یاسای زانستیی جێگیر، پرەنسیپی ئەخلاقی و دابونەریتی کۆمەڵایەتیی پیرۆز و پایەدار، مکووم و نەگۆڕ گەورە بووین و دەژین، کەچی لەناکاودا ئەم دونیایە دەلەقێ، زەوییەکەی ژێر پێمان دەلەرزێ، لە ژێر پیماندا دەخزێت، لەجیاتیی قۆرتێ، دەیان قۆرت دەورمان دەدات. دۆستۆیڤسکی لە فەزایەکی بۆش و ترسناکدا، لە خەوی ئاراممان بێدار دەکاتەوە. درۆ باو و ئاساییەکانمان کێوە چوون؟ ئەو چەکە کۆن و باوەڕپێکراوانەی ئێمە کێوە چوون؟ ئێمە خۆمان لە کوێین؟ ئێمە خۆمان چین؟ دۆستۆیڤسکی ئێمەی لە هەموو ئەو قەناعەتانە ڕووت کردەوە، کە فەلسەفە و حیکمەت لە هەوەڵ ڕۆژی دروستبوونی مرۆوە پێی بەخشیبووین. ئەدی چی لەجیاتیی ئەوە پێ بەخشین؟ هەندێ دەڵێن هیچ، تەقریبەن هیچ. بەڵام هەندێی دی دەڵێن هەموو شتێکی داوە. دۆستۆیڤسکی لە

میتافیزیای ڕۆمانەوانیدا، چەمکی "لە چارەسەر نەهاتگ"مان دەداتێ. لەجیاتیی یەقینییەت، نیگەرانی و پەشێویی بێکۆتاییمان دەخاتە بەردەم. هیچ جۆرە باوەڕ و نیهادێکی تازەی کۆمەڵایەتیمان بەسەردا ناسەپێنێ. ئەرکی ئەوەیە بە دیدێکی فراوانتر و حەوسەڵەیەکی ئەخلاقیی زیاترەوە، مامەڵە لەگەڵ دیاردە و ڕووداوەکاندا بکەین. هیچ بەڵێنێکی نەداوینەتێ کە چاوەڕوانی هاتنەدیی بکەین، بەڵام هونەری چاوەڕوانیکردنمان فێر دەکات. "باوەڕ بکە خوا بە ڕادەیەک خۆشی دەوێی، کە تۆ هەرگیز ناتوانی بە خەیاڵیش وێنای بکەیت."

جا لەبەر ڕۆشنایی ئەم حەقیقەتەدا، دەبینین ئاپۆڕایەکی فرە، لە خەڵکانی عەجیب و غەریب، بە سیمای پرشنگدار و جلوبەرگی تەماوییەوە، ڕادەبن و بەرەو ڕوومان دێن: ڕاسکۆلنیکۆڤ، ڕوگوژین، ستاڤرۆگین، میشکین، فیرسیلۆڤ و برایانی کارامازۆڤ، هەموو ئەم تاوانبارانە، ئەم بێتاوانانە، ئەم هەرزە و داوێنتەڕ و داوێنپیسانە، هۆشیار و بەویقار لە لامانەوە دەوەستن و،ئێمە ماهییەتی دەروونی خۆمان لە سیما و ڕەفتاری ئەواندا دەبینین و خۆمان دەناسین. سوور دەزانین کە ئەمانە لەمەودوا بە درێژایی ژیان لەگەڵماندا دێن. کاتێک کە شەکەت و ماندوو، تینوو برسی، وا وێنا دەکەین کە گەیشتووینەتە ئامانج و مەبەست، ئا ئەم کارەکتەرانەی هونەرمەند، شانمان توند دەگرن و ڕایدەوەشێنن. گوایە دەڵێت: "نەگەیشتنە ئامانج، گەورەیی تۆی لێ دەکەوێتەوە.'

دۆستۆیڤسکی گەورەیە، چونکە نەگەییە ئامانج و ئاواتەکەی نەهاتە دی.

له بەرواری ٢٠١٦/٦/٢٥دا، له پاچڤەی ئەم بەرهەمە بوومەوە، کە لەم سەرچاوانەی خوارەوە، بە شێوەیەکی بەراوردکارییانە پاچڤەم کردووە. جا ئەگەر ئەمە بووبێتە هۆی ئەوەی هەندێ دەستەواژە و ڕستە و پەرەگرافی دەقە کوردییەکە، لە ڕواڵەت و شێوەدا تەواو لەگەڵ سەرچاوەی یەکەمدا تێک نەکاتەوە، ئەوا لەگەڵ سەرچاوەی دووەمدا تێک دەکاتەوە و پێچەوانەش پێچەوانەیە. بۆیە بە دڵنیاییەوە دەیڵێم پاچڤە کوردییەکە هیچی لە دوو پاچڤەکەی دی، کە یەکەمیان فارسی و دووەمیان عەرەبییە، ئەگەر زیاتر نەبێت، کەمتر نییە.

- *هنری ترۆیا، داستایفسکی (زندگی و نقد آثار)*، ترجمە: حسین علی هروی، چاپ دوم، ١٣٨٨، *آنتشارات نیلوفر (تهران)*
- *دوستویفسکی، حیاته و اعماله، هنری ترۆیا*، ترجمە: *علی باشا، الطبعة الاولی*، ٢٠٠٦، *دار علاءالدین للنشر و التوزیع و الترجمة*

حەمەکەریم عارف

هێنری ترۆیا
(١٩١١-٢٠٠٧)

هێنری ترۆیا، نووسەری ئەم کتێبە، لە ساڵی ١٩١١دا، خانەوادەکەیان، کە لە سەردەمی تزاریدا پێگە و پایەیەکی جڤاکی و کۆمەڵایەتیی باشیان هەبووە، لە شۆڕشی ئۆکتۆبەر (١٩١٧) بەدواوە، باروبنەیان پێچایەوە. ئیدی داکوباب و کوڕ، کە ئەوکاتە تەمەنی شەشسالان دەبێت، لە ڕێگەی قەفقازەوە بۆ قرم دەڕۆن و لە ڕێگەی دەریای میدیترانە و بەندەری ڤینیسیاوە، سەرئەنجام لە ساڵی ١٩٢٠ خۆ دەگەیەننە پاریس. چونکە ئومێدی گەڕانەوەیان بۆ ڕووسیا نابێت، ئیدی تەبەعەی فەڕەنسی وەردەگرن، ناوی خانەوادەی خۆیان لە تاراسۆفەوە دەگۆڕن بۆ ترۆیا. ئەوە بوو ناوی لیف تاراسۆڤی هەشت ساڵە گۆڕا و بوو بە هێنر ترۆیا. هێنری لە قوتابخانەکانی فەڕەنسا دەخوێنێ و ئەنجام بەکالۆریۆس لە بەشی ماف وەردەگرێت، بەڵام زەوقی ئەدەبی وای لێ دەکات بە بەردەوامی بەرهەمی کەڵەنووسەرانی فەڕەنسا و ڕووس بخوێنێتەوە. لە گەنجییەوە دەست بە کاری نووسینی ڕۆمان و نوڤڵ دەکات. یەکەمین ڕۆمانی بە ناوی کازیوە، لە ساڵی ١٩٣٥دا بڵاو بووەوە و خەڵاتی ئەدەبیی پوولیستی لەسەر وەرگرت. نووسەر ئەم ڕۆمانەی بەدەم خزمەتی سەربازییەوە لەشاری میتز نووسیبوو.

دوای خزمەتی سەربازی، لە بەشی دارایی شارەوانیی پاریس دامەزرا و ئیدی هەموو کاتی دەستبەتاڵیی خۆی بە خوێندنەوە و نووسینی چیرۆک و ڕۆمانی کۆمەڵایەتی و مێژووییەوە بەسەر دەبرد و کتێب لە دوو کتێبی چاپ

و بڵاو دەبوونەوە. لەوانە حەوزی بەخێوکردنی ماسی، شکۆی سروشتی و جاڵجاڵۆکە. لە ساڵی ١٩٣٨دا خەڵاتی ئەدەبیی گنکۆری لەسەر ڕۆمانی جاڵجاڵۆکە درایە.

هێنری ترۆیا، هەرگیز نەژادی ڕووسیی خۆی فەرامۆش ناکات، وەک خۆی دەڵێت لەماڵەوە بە ڕووسی قسە دەکات و بەرهەمی کەڵەنووسەرانی ڕووس، بە زمانی ڕووسی دەخوێنێتەوە. حەز دەکات کاریگەریی هەردوو فەرهەنگی فەڕەنسی و رووسی، لەسەر یەکدی، لە بەرهەمەکانی خۆیدا پیشان بدات و پێشەنگانی ئەدەب و فەرهەنگی ڕووس بە فەڕەنسییەکان بناسێنێ. زۆر بەرهەمی چاک و جوانی لەم دوو زەمینەیەدا بەرهەم هێناوە. لە بواری کاریگەریی فەرهەنگی فەڕەنسیدا بەسەر فەرهەنگی ڕووسدا کۆمەڵێک کاری گەورەی کردووە، لەوانە تازەوی پایەدارە (سێ بەرگ)، چاندن و درەو (پێنج بەرگ) و نورپاکان (پێنج بەرگ). نووسەر هەوڵی داوە لەم بەرهەمانەیدا، ژیانی میللەتی ڕووس لە سەردەمی تزارەکاندا پیشان بدات و کاریگەری و باندۆری فەرهەنگی ئەورووپایی بەگشتی و فەرهەنگی فەڕەنسی بەتایبەتی، لە بواری گۆڕانکاریی ڕۆشنبیری ڕووسیادا دەرببڕێت.

لایەنێکی دیکەی کارە ئەدەبییەکانی جەنابی هێنری ترۆیا، تایبەتە بە ناساندن و پیشاندانی هونەرییانەی ژیانی میللەتی ڕووسیای پێش شۆڕشی ئۆکتۆبەر، کارێکی زۆری لەو مەیدانەشدا کردووە، لەوانە مۆسکۆیی (سێ بەرگ)، ژیانی ڕۆژانە لە ڕووسیای سەردەمی دوا تزاردا و ڕووسیای پیرۆز. بەڵام خزمەتی گەورەی هێنری ترۆیا بە هەردوو کولتووری فەڕەنسا و ڕووسیا، ناساندنی پێشەنگانی کولتووری ڕووسە بە فەڕەنسا و لە ڕێگەی فەڕەنساوە بە هەموو دونیای هاوچەرخ. باوەڕ ناکرێت کە لە ڕۆژگاری ئەمڕۆدا، کەسێک هەبێت لە بواری ناساندنی کولتووری ڕووسیدا، شان لە شانی هێنری ترۆیا بدات. چونکە ترۆیا، جگە لەوەی بە خۆی لە نووسەرانی نمرەیەکی فەڕەنسایە، بەرهەمی نووسەرانی ڕووسییش بە زمانی ڕووسی، زمانی دایک دەخوێنێتەوە. چەندین سەفەری وڵاتی سۆڤیەتی کردووە و دەربارەی کەڵەنووسەرانی ڕووس لەگەڵ خەڵکە بەتەمەنەکانی ئەوێندەردا قسەی کردووە زۆر شتیان بۆ گێڕاوەتەوە. ئەمە جگە لەوەی ڕێچکە و ڕێبازی

ئەو لە بواری بیۆگرافینووسیندا، ڕێبازێکی شیکاری و ڕەخنەیی تەواوە. واتە تەنیا بە شەرح و شرۆڤەی ژیان و تۆمار کردنی ڕووداوەکانی ژیانی نووسەری پەیوەندار واز ناهێنێ، بەڵکو بە زۆری پوختەیەکی بەرهەمە سەرەکییەکانی باس دەکات، بەرهەمەکانی لە مەحەکی ڕەخنە دەدات، ڕاوبۆچوونی خۆی دەربارەی بایەخ و کاریگەریی کۆمەڵایەتیی هەر یەکێک لە بەرهەمەکانی دەردەبڕێت. کاریگەری و باندۆری فاکتەرەکانی ژینگەی ژیانی نووسەر، لەسەر بەرهەمەکانی دەستنیشان دەکات، بگرە زۆر جاریش، ئەوەمان پیشان دەدات کە قارەمان و کارەکتەرانی ڕۆمانەکانی نووسەر، لە ژیانی ئاسایی نووسەردا چ کەسانێک بوون. بۆیە کە بەرهەمە بیۆگرافییەکانی هێنری ترۆیا دەربارەی هەر نووسەرێک دەخوێنینەوە، وەک ئەوەیە هەموو بەرهەمەکانی ئەو نووسەرەمان خوێندبێتەوە کە ترۆیا ژیننامەکەی نووسیوە. بۆیە ئەو بیۆگرافییانەی کە جەنابی هینری ترۆیا دەربارەی کەڵەنووسەرانی ڕووس نووسیونی، چونکە تەماسی ڕاستەوخۆی لەگەڵ بەرهەم و ژینگەی ڕووسیی ئەواندا هەبووە، بە بەڵگەنامە و سەرچاوەی نمرەیەک دێنە ژماردن و لە ڕووی دیقەت و زانیاریی فراوانەوە کەموێنەن. زۆر کاری لەم بوارەدا کردووە، لەوانە پوشکین، لیرمانتۆڤ، چیخۆف، تۆڵستۆی، گۆگۆڵ، دۆستۆیڤسکی و تا دوایی.

ئەوەشمان لەبیر نەچێت، کە کتێبی بەردی بناغەی گومەزی جەنابی ترۆیا، خەڵاتی ئەکادیمیای فەڕەنسای وەرگرتووە و نووسەر لە ساڵی ١٩٥٩دا بۆ ئەندامیەتیی ئەکادیمیای فەڕەنسا هەڵبژێردراوە.

بەم جۆرە، دەکرێت هنری ترۆیا بە پردێکی ئەمینی نێوان هەردوو کولتووری دەوڵەمەندی ڕووسی و فەڕەنسی بزانرێت.

سەبارەت بەم پاچڤەیەش، لە خوێنەرانی کوردیزمان تکاکارم کە هەر سەرنج و تێبینییەکیان هەبوو، لە هەر ڕوویەکەوە کەموکورتی و کێمیاسییەکیان بەدی کرد، ئاگادارمان بکەنەوە. تا ئەگەر دەرفەتی چاپی دیکە هەڵکەوت، ئەو کەموکوڕییانە ببوێرین.

زنجیرەی کتێبە چاپکراوەکانی دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم ۲۰۱۷

	ناوی کتێب	نووسین	وەرگێڕان
٨١٢	سلێمانییەکان (کۆمەڵەچیرۆک)	فارووق هۆمەر	
٨١٣	شوناسی عێراق ململانێی نەتەوەیی و مەزهەبییەکان	شێرکۆ کرمانج	
٨١٤	کوردەکان و وڵاتی کوردەواری	میجەر شێخ عەبدولواحید	ئەحمەد سەیید عەلی بەرزنجی
٨١٥	گفتوگۆ لەگەڵ کافکا	گوستاڤ یانۆخ	کەریم پەرەنگ
٨١٦	فەلسەفەی هونەر	د. محەمەد کەمال	
٨١٧	دیکتاتۆر و دیکتاتۆرییەت	ناتاشا ئێزرۆ . ئێریکا فرانتز	د. بایەزید حەسەن عەبدوڵا